სარჩევი

შესავალი 9

ქართველ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა მილოცები 18

სამღვდელმთავრო მოღვაწეობა 35

სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მოღვაწეობა 41

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება ახალციხის სასულიერო სასწავლებლის გახსნისას 41

ვასწავლოთ თუ არა საქართველოს ეკლესიის ისტორია სკოლაში 49

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალში 63

სიტყვა წარმოთქმული ახალციხის ეკლესიაში 1981 წლის სექტემბერში 67

ქართლის ცხოვრების ფურცლები მესხეთის წარსულიდან 70

პირველი წირვა უდეს ტაძარში 90

პირველი წირვა საფარაში 99

წირვა ვალეს ეკლესიაში 107

მესხეთის შესახებ (პოლემიკა) 116

ენკენია აბასთუმნის ეკლესია 124

პირველი წირვა კიმოთესუბანში 128

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის სიტყვა წარმოთქმული პანაშვიდისას ეკლესიაში მეფე სოლომონ მეორის ნეშტის ქ. ახალციხიდან გადასვენების შემდეგ 134

ნუ დაანაწევრებთ! 138

ილია II - სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი
"მორწმუნე ადამიანი არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა" 147

საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული თეორია საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ
და მისი კრიტიკა 151

პროფესორები: ივანე გორგიძე, გოჩა გუგუშვილი, გურამ ჯავახაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის
კათედრა - სასულიერო და საერო სამეცნიერო ცენტრი 174

პროფ. შალვა ნაჭყებია
თეოლოგიის კათედრის დაფუძნება 178

პროფ. გოჩა გუგუშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
თეოლოგიის კათედრის ისტორია 181

ნუგზარ ვანიშვილი
ჩვენი სტუდენტობა - ერის სიამაყე,
თეოლოგიის კათედრა - ჩვენი მონაპოვარი 190

პროფესორები: ივანე გორგიძე, გიორგი გუგუშვილი, შალვა ნაჭყებია, გურამ ჯავახაძე
სულიერების დიდი კერა 193

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის პუბლიცისტური წერილები

ეკლესია - საქართველოს კუთხეთა მაკავშირებელი დუღაბი 212

ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს
გეოპოლიტიკურ რეალობაში 220

ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის
ერთიანობის შესახებ 232

ქართული ენა XXI საუკუნის სახელმწიფოებრივ სივრცეში 242

საქართველო ევროპულ სივრცეში საკუთარი
ეროვნული იდენტობით 245

საქართველოს დეპოპულაცია 253

საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი
მართლმადიდებლურ დიპტიხში 259

საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები
ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში
და მისი არასწორი ასახვა «Православная энциклопедия»-ს
ტომეულებში 273

სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის
ინტეგრაციის, სამოქალაქო-საზოგადოებრივი ერთიანობის
მიღწევისა და კონფლიქტების დარეგულირების საშუალება 305

წმინდა ამბროსი ხელაია რეგიონალიზმის წინააღმდეგ 314

რეალური ისტორიის დამდგენი
მუდმივმოქმედი კომისია 324

გამოჩენილი ქართველი მეცნიერები მიტროპოლიტ ანანიას სამეცნიერო მოღვაწეობის შესახებ 335

პროფ. ზაზა აბაშიძე
სამაგიდო წიგნი ეკლესიის ისტორიაში 335

პროფ. ბონდო არველაძე
მიტროპოლიტის, პროფ. ანანია ჯაფარიძის „საქართველოს
საეკლესიო კრებები" (ტ. I, ტ. II, ტ. III, თბ., 2003) და
ქართული ეკლესიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი 345

პროფ. გიული ალასანია
შეფასება მიტროპოლიტ ანანიას წიგნზე
„საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“ 368

პროფ. ვახტანგ გოილაძე
მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ნაშრომი „საქართველოს
სამოციქულო ეკლესიის ისტორია შუა საუკუნეებში“ 375

პროფ. ნანა ხაზარაძე
გამოხმაურება მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის წიგნზე
„საქართველოს ეკლესიის ისტორია
(შუა საუკუნეები)“ 383

პროფ. ბადრი ცხადაძე
აფხაზეთი და ქართველთა „გააფხაზება“ მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერით... (რეცენზია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნზე - „აფხაზეთი [ქართველთა „გააფხაზება“], თბ., 2007) 385

პროფ. ლია ადეიშვილი
მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიის „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“-ს შესახებ 399

რეცენზია ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილ მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის ნაშრომზე „საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)“ 412

გამოხმაურება მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატზე „საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)“ 416

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ანოტირებული ბიბლიოგრაფია 419

ბოლოთქმა 537

ფოტომატეანე 540

შესავალი

საქართველოს ისტორია არ არის განებივრებული ისეთი სასულიერო პირებით, რომლებიც გარდა თეოლოგიური განათლებისა ფლობდნენ საერო მეცნიერებებსაც. მიუხედავად იმისა, რომ ეკლესია-მონასტრები ყოველთვის წარმოადგენდნენ სასწავლო-საგანმანათლებლო კერებსაც, და სრული სისავსით მოიხმარდნენ თანადროულ მეცნიერულ ინოვაციებს, მაინც ეკლესიის ისტორიას მცირე სახელები შემორჩა იმ ადამიანებისა, რომლებმაც საკუთარი ნაშრომები და მოღვაწეობა დაუტოვეს შთამომავლობას: იაკობ ხუცესი, იოანე საბანისძე, გიორგი მერჩულე, გრიგოლ ხანძთელი, ექვთიმე ათონელი, გიორგი ათონელი, ლეონტი მროველი, იოანე პეტრიწი, არსენ იყალთოელი, იოანე ბოლნელი, იოანე მანგლელი, ანტონ პირველი, გაიოზ რექტორი, გაბრიელ ქიქოძე, კირიონ მეორე, გრიგოლ ფერაძე. წმ. ილია მართალმა წმ. გაბრიელ ქიქოძის დაკრძალვაზე წარმოთქმულ პანეგირიკში ხაზი გაუსვა იმერეთის ეპისკოპოსის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებელს, რომელიც საერთოა ზემოთ ჩამოთვლილ სასულიერო პირებთან - ესაა გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება! ფრიად სასიხარულოა, რომ მე-20 საუკუნეში უწმინდესმა და უნეტარესმა საქართველოს პატრიარქმა ილია მეორემ 1981 წელს მღვდელმთავრად გამოარჩია მეუფე ანანია ჯაფარიძე. იგი თავისი ფართო დიაპაზონიანი სამეცნიერო მოღვაწეობით იმ მცირე სასულიერო პირების რიცხვში აღირაცხება, რომელთაც საქართველოს ეკლესია არამარტო აქამომდე მოიყვანეს, არამედ მისი სულიერ-ინტელექტუალური ბაზისიც, რამაც თავის მხრივ განსაზღვრა და ჩამოაყალიბა ქართველი ერი, საკუთარი იდენტობით-მამული, ენა, სარწმუნოება!

შემთხვევითი არ არის, რომ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე გახლავთ საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე, იკვლევს არა მარტო საქართველოს ეკლესიის, არამედ

საქართველოს ისტორიასა და საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიას. ამ სფეროებში მას შესრულებული აქვს 100-ზე მეტი სამეცნიერო კვლევა, აგრეთვე მეუფე ანანია გახლავთ პირველი მეცნიერი, ვინც ღიად გამოთქვა მრავალ საკამათო მოსაზრებაზე ახალი აზრი და მეცნიერული წყაროებით დაასაბუთა, რაც დიდი ინოვაციაა ქართულ ისტორიოგრაფიაში.

ათეიზმის ეპოქაში დაიწყო ძველი ქართული საისტორიო წყაროების ცალმხრივი შესწავლა, დაიწერა სამეცნიერო საბურველით შემოსილი საქართველოს ეკლესიის არასწორი ისტორია, სადაც დაკნინებულია ეკლესიის მნიშვნელობა, დაკნინებულია საქართველოს ეკლესიის ისტორიის იურისდიქციის საზღვრები, რაც ამჟამად საერთაშორისო ასპარეზზე ქმნის მრავალ დაბრკოლებას. მეუფე ანანიას შრომათა სამეცნიერო კვლევა და მათი ღირებულებების გააზრება კარდინალური სიახლეა არა მარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის, არამედ საქართველოს ისტორიის დარგშიც.

მეუფე ანანია ჯაფარიძის მიერ ჩატარებული კვლევა-ძიების შედეგად შეგვიძლია თვალი გავადევნოთ მისი სამეცნიერო შრომების მრავალსპექტრიან მიმართულებას. საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში, რომლიც ერთიანი სრული სახით პრაქტიკულად არ არსებობდა ამ დრომდე, მეუფე ანანიას ძალისხმევით უამრავი არაზუსტი მონაცემი შეიცვალა და თავის რეალურ ადგილს დაუბრუნდა. ანალოგიურად, პოზიტიურად შეიცვალა ვითარება ისტორიულ გეოგრაფიაშიც, რომელიც პრაქტიკულად ვახუშტი ბატონიშვილის შემდეგ საქართველოში არ არსებობდა, ანდა თუ არსებობდა ისეთი არაზუსტი მონაცემებით, რომ როგორც ცნობილი მეცნიერები აღნიშნავენ, სასაცილო მდგომარეობაში ვიმყოფებოდით ამ კუთხით.

საქართველოს პატრიარქმა უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ დამოუკიდებლობის გზაზე დამდგარ ქართველებს დაუსახა ერის გადარჩენის ახალი გზები და მიმართულებები, მათ შორის საქართველოს ეკლესიის

ისტორიიის მკვლევარებსაც დაევალათ გამოიძიონ რეალური ისტორია.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ და წმიდა სინოდმა 2009 წლის 10 ივლისს გამოსცა ბრძანება №76. სადაც ოფიციალურადაა აღნიშ-ნული, რომ XIX-XX საუკუნეებში, მაშინ, როდესაც საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია, ხოლო სახელმ-წიფოს - დამოუკიდებლობა გაუუქმეს მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია. ამიტომ შეიქმნა „რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია, რომლის ხელმძღვანელადაც დაინიშნა მაღალყოვლად-უსამღვდელოესი მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე). ეს ნიშნავს, რომ პატრიარქმა მეუფე ანანიას დააკისრა უმნიშვნელოვანესი და მძიმე ტვირთი ქართველობის, იდენტობისა და ეროვნულობის შენარჩუნებისა.

მიტროპოლიტი ანანია წერს, რომ: „ქართული თანამედროვე ისტორიოგრაფიის პრობლემატიკური საკი-თხების რკვევას მისმა უწმიდესობამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია 2006 წლიდან. ამ წლის საშობაო ეპისტოლეში მან აღნიშნა, რომ თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფია სამწუხაროდ ვერ აცდა ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ საისტორიო მეცნიერებაში დანერგილ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ქართველი ერის მთლიანობა და მისი უფლებები საქართველოს მიწა-წყალზე საეჭვოდ ჩანდა“. ამასთან დაკავშირებით ილია II წერს: „წმინდა ილია მართალი თავის პუბლიცისტურ წერილებში ებრძოდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში შექმნილ ანტიქართულ ისტორიოგ-რაფიულ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ერთიანი ქართველი ერი წარმოდგენილი იყო განსხვავებული ტომების ხელოვნურ გაერთიანებად. აღნიშნული კამპანიის გაგრძელება იყო ის, რომ იმპერიულმა ძალებმა დაიწყეს მეგრულად და სვანურად საღვთისმსახურო წიგნების თარგმნა და სცადეს წირვა-ლოცვის ჩატარებაც, მაგრამ ამ კუთხის შვილებმა და მთელმა ქართულმა საზოგადოებამ მათ საკადრისი პასუხი გასცა. ეს იყო

ნელი მოქმედების იდეოლოგიური ნაღმი; ამ ნაღმმა ჩვენ დღევანდელ მდგომარეობამდე მიგვიყვანა და ძმობა და ერთობა დაგვარღვევინა“ – წერს უწმიდესი პატრიარქი 2006 წლის საშობაო ეპისტოლეში.

ეკლესიის ინტერესებს შემაშფოთებლად აზარალებს ჯერ კიდევ საბჭოთა ეპოქაში შექმნილი და ამჟამად გაბატონებული საისტორიო თეორიები: მაგ. საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრებთან და ქართიზაციის თეორიასთან დაკავშირებით და ა.შ. ამ პრობლემატურ საკითხს ეძღვნება მეუფე ანანიას მრავალი გამოკვლევა, წმიდა სინოდის დადგენილებები და პატრიარქის ეპისტოლეები.

წმ. სინოდმა სხვადასხვა წლებში ორჯერ მიიღო დადგენილება ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით.

მეუფე ანანიამ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან ინტენსიურად დაიწყო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება. მიუხედავად უამრავი სამეცნიერო ნაშრომისა, ჩვენ არ გვქონდა საქართველოს რეალური ისტორიის ერთიანი სურათი. XVIII საუკუნიდან XX საუკუნის 90-იან წლებამდე საქართველოს ისტორია, საქართველოს ეკლესიის ისტორია კვლევა-ძიების თვალსაზრისით უმძიმეს მდგომარეობაში იმყოფებოდა. XVIII საუკუნეში დასრულდა ვახუშტი ბაგრატიონით ერთი ეპოქა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლისა, XIX საუკუნეში კი მოგეხსენებათ საქართველო უკვე რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო, დამპყრობელი კი ყოველთვის ცდილობს დაპყრობილი ხალხი აცხოვროს ან თავისი ისტორიით, ან დამახინჯებული, მისთვის მისაღები ისტორიით და შეიძლება ითქვას, რომ ყველაზე მეტი პრობლემა საქართველოს ისტორიას და საქართველოს ეკლესიის ისტორიას ჰქონდა. საქართველოს ისტორიას იმიტომ, რომ თუ ერს ახსოვს თავისი წარსული ის აწმყოსა და მომავალშიც ოპტიმისტურადაა განწყობილი; თუ არ ახსოვს თავისი წარსული, უფრო ადვილია ამ ერის ინტეგრირება დამპყრობლის კულ-

ტურულ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სივრცეში. ამიტომ საქართველოს ისტორიის კვლევა-ძიება XIX საუკუნეში და XX საუკუნის 70-80-იან წლებამდე ფაქტიურად აღარ წარმოებულა.

რაც შეეხება საქართველოს ეკლესიის ისტორიას მოგეხსენებათ 1811 წელს რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე პირველის ბრძანებით გაუქმდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, ამის შემდეგ ავტოკეფალური, მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება წარმოუდგენელი იყო. მართალია XIX ს. 70-80-იან წლებში დაიწყო ავტოკეფალური მოძრაობის წარმომადგენლების წერილების ბეჭდვა ქართულ და რუსულ სამეცნიერო ჟურნალებსა თუ პერიოდულ პრესაში, მაგრამ ეს უფრო პოლემიკური ხასიათის წერილები იყო, სადაც სიღრმისეულად არ ხდებოდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა-ძიება.

მოვიდა XX საუკუნე და საქართველოს ეკლესიამ, რომელმაც 97 წლის წინ დაიბრუნა ავტოკეფალია, ისტორიკოსებს თითქოს მიეცათ შესაძლებლობა დაეწყოთ საქართველოს ეკლესიის ჭეშმარიტი ისტორიის კვლევა-ძიება. მაგრამ 1921 წლიდან 1990 წლამდე საქართველოს ეკლესიის ისტრიის კვლევა შესაძლებელი იყო მხოლოდ ერთი - ათეისტური პოზიციიდან.

ასეთ ვითარებაში მეუფე ანანიამ, თამამად შეიძლება ითქვას, დაიწყო მართლაც დიდი საქმე. 90-იანი წლებიდან, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც იგი ბრძანდებოდა ახალციხის და სამცხე-ჯავახეთის (მაშინ ასე იწოდებოდა) ეპარქიის მმართველი. დიდი საქმე იმით, რომ როდესაც მეუფე ანანია ამ ეპარქიაში ჩაბრძანდა ერთადერთი ქართული, წმ. მარინეს სახელობის ეკლესია საწყობად იყო გამოყენებული, თუმცა იქ თავისუფლად ფუნქციონირებდა სომხური და კათოლიკური ეკლესიები.

პირველი, რაც მეუფე ანანიამ ამ ეპარქიაში მიზნად დაისახა იყო ქართული სულის გაღვიძება. მრავალი მართლმადიდებლური ტაძრის გახსნასთან ერთად იგი წერს სამეცნიერო ნაშრომს თუ როგორ

მოხდა „ქართველთ გაკათოლიკება“. ამ სერიას შეემატა „ქართველთა გასომხება“, „გამაჰმადიანება“, „გალეკება“, „გაოსება“, „გააფხაზება“ და ა.შ ეს ყოველივე ერთად თავმოყრილია წიგნში „ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII-XX საუკუნეებში“.

შემდგომში მეუფე ანანია შრომობდა საქართველოს ისტორიის უამრავ პრობლემატიკაზე ძალზე მრავალფეროვანია მისი შრომები: ეს იქნება საქართველოს ისტორია, საქართველოს ეკლესიის ისტორია თუ ისტორიული გეოგრაფია. რაზედაც მიტროპოლიტი ანანია მრავალი ათეული წლის მანძილზე მუშაობდა.

განსაკუთრებულად გამოვყოფთ მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მიერ ჩატარებული უდიდეს საქმეს ისტორიულ გეოგრაფიაში. წიგნის, რომელიც სულ ახლახანს გამოვიდა, სახელწოდებაა „საქართველოს ისტორიის კვლევა საერო და საეკლესიო 100 რუკის მიხედვით“. მეუფე ანანია ნაშრომში საზოგადოების ყურადღებას მიმართავს დავიწყებულ ისტორიულ წყაროებისაკენ და რომელთა საფუძველზე მან აღადგინა საქართველოს ისტორია, აგრეთვე გამოიყენა ანტიკური ეპოქის ისტორიკოსთა წყაროები და რომელთა საფუძველზე შემოგვთავაზა სრულიად ახლებურად გააზრებული საქართველოს საერო და საეკლესიო ისტორია.

ეს კვლევა მეუფე ანანიას ნაშრომამდე ძალზე ცალმხრივი იყო, ხოლო გაკეთებული დასკვნები - ურთიერთსაწინააღმდეგო. საქმე იმაშია, რომ XIX საუკუნის შუა ხანებიდან, შემდგომ კი უკვე მეოცე საუკუნეში კომუნისტური იდეოლოგიის ზეგავლენის გამო ქართული საისტორიო წყაროების მიმართ სამეცნიერო საზოგადოება ჰიპერკრიტიკულ დამოკიდებულებას იჩენდა. ყველა საისტორიო წყარო მერმინდელ, გვიან ნაშრომად იყო გამოცხადებული. კრიტიკული იყო დამოკიდებულება ლეონტი მროველის და ჯუანშერისადმი. წმ. ნინოსა და ანდრია პირველწოდებულის მოციქულებრივი ღვაწლი ეჭვქვეშ იყო დაყენებული. შედეგად მივიღეთ ის, რომ მეოცე საუკუნეში ამ თვალსაზრისს უკვე ძალიან

სერიოზული ქა რთველი მეცნიერებიც იზიარებდნენ. საქმე იქამდეც მივიდა რომ ტაო-კლარჯული კულტურა ლამის სომხურ კულტურად გამოაცხადეს.

ყველაზე აქტიურად იმ პერიოდში ამ მოვლენების წინააღმდეგ გაილაშქრა პავლე ინგოროყვამ, რომელმაც გამოსცა „გიორგი მეჩულე“. ეს ნაშრომი იყო არა მარტო ტაო-კლარჯეთის ისტორია, არამედ ეს იყო სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორია. მან ძალიან სერიოზულად განიხილა ის პრობლემატიკა, რის წინაშეც იმდროინდელი საქართველო იდგა.

ეს გზა გააგრძელა მეუფე ანანიამ თავის წიგნში „საქართველოს საერო და საეკლესიო ისტორია 100 რუკის მიხედვით“. რუკები, რომლებიც დართული აქვს წიგნს სრულიად ახლებურად, გაბატონებულ მოსაზრებათა საწინააღმდეგოდ წარმოაჩენს საქართველოს ისტორიას, დასავლეთ საქართველოს ისტორიას და დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ერთიანობის ისტორიას.

ცალკე აუცილებლად უნდა შევეხოთ იმ მოვლენას, რასაც დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს ერთიანობის ისტორია ვუწოდეთ. ამ კვლევით მეუფე ანანიამ გაილაშქრა ე.წ. „ქართიზაციის თეორიის“ წინააღმდეგ. „ქართიზაციის თეორია“ ჩვენი ერთიანობის მტრებისათვის გახლავთ ყველაზე ბასრი იარაღი საქართველოს დენაციონალიზაციისათვის, რითიც გვებრძვიან (ამ პრობლემის შესახებ მეუფე ანანიას აქვს ცალკე, ძირეული კვლევა წიგნში: „ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII-XX სს“).

მეუფე ანანია მიყვება გიორგი მერჩულეს გზას, რომელიც ამბობს: „ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“. დღევანდელ დღეს კი „ლოცვაი ყოველი აღესრულების“ კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება „ქართიზაციის თეორიიდან“ გამომდინარე. გვესმის ალბათ ეს თეორია რაოდენ არასწორი და დამღუპველია საქართველოსათვის. მეუფე ანანია კი სწორედ ამის წინააღმდეგ მებრძოლია. ამ

ნაშრომით იგი ძალიან სერიოზულ ოპონირებას უწევთ ამ თეორიის ავტორებს, ყველა იმ ადამიანს ვინც ამტკიცებს, რომ დასავლეთ საქართველო ჯერ იყო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში, ხოლო შემდგომ დაიპყრო ის ქართველებმა და ახლა უნდა გათავისუფლდეს ის.

ამ თემაზე აგებულია მრავალი ისტორიული ფალსიფიკაცია, მაგალითად დბარის წიგნი, „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ში არსებული სტატიები და ა. შ. რომელნიც ჩვენდა სამწუხაროდ, რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, სწორედ, ქართველ მეცნიერებს იშველიებენ და ეყრდნობიან მათ კვლევებსა და მოსაზრებებს.

ეს არის ბრძოლა იმისთვის, რომ ჩვენივე მეცნიერებს, ჩვენივე ხელით არ მივცეთ ისტორიის დამახინჯების საშუალება. რაც ერთდროულად საშიშია როგორც საქართველოს სახელმწიფოებრიობისადმი, ასევე საეკლესიო ერთიანობისთვის. არ უნდა მივცეთ საშუალება საქართველოს დენაციონალიზაციისა. დღეს ხშირად გვხვდება, ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ისეთი პრობლემები, როგორიცაა ბიბლიის თარგმნა მეგრულად და სვანურად, შედგენა სვანურ-ინგლისური და მეგრულ-ინგლისური ლექსიკონებისა... ეს ყველაფერი საქართველოს წინააღმდეგ მიზანმიმართულად ხორციელდება, რასაც არ უნდა მივცეთ საშუალება. ამ ყველაფერს კი მეუფე ანანია დაუპირისპირდა და ძალზე გაბედულად გადადგა ის ნაბიჯები რომლების შედეგებსაც ვხედავთ დღეს ჩვენ. მართალია ზოგი ვაი მეცნიერისთვის მისი კვლევები მიუღებელია, მარგამ მეუფე ღიად იწვევს ყველა სხვაგვარი აზრის მქონეთ სამეცნიერო პოლემიკაში. ის მომავალ ისტორიკოსთა თაობას უკაფავს გზას, რომელსაც ისინი უნდა მიჰყვნენ.

მეუფე ანანია, როგორც ჭეშმარიტი თანამებრძოლი მისი უწმიდესობის და უნეტარესობის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორისა, მოუწოდებს ქართველ ერს, რომ გადარჩენა ჩვენს ერთიანობაში მდგომარეობს.

მეუფე ანანიამ თავისი კვლევებით შექმნა მთელი ეპოქა, ახალი ეტაპი რეალური ისტორიის კვლევისა.

იმ საკითხთა უბრალო ჩამოთვლაც კი, რაც მიტროპოლიტ ანანიას აქვს თავის „საქართველოს ისტორია საერო და სასულიერო 100 რუკის მიხედვით“ ძალზე შთამბეჭდავია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ კვლევა ეყრდნობა არა მარტო ქართულ წყაროებს, არამედ სრულ შესაბამისობაშია ანტიკური ავტორების ცნობებთან, როგორებიც არიან: სტრაბონი, ფლავიუს არიანე, პროკოფი კესარიელი, აგათია სქოლასტიკოსი, ეპიფანე კონსტანტინოპოლელი, მენანდრე პროტექტორი, თეოფილაქტე სიმოკატა, იმპერატორი იუსტინიანე და ა. შ.

ამ წყაროებზე დაყრდნობით მეუფე ანანიამ დაარღვია ის დადგენილი ისტორიული „ჭეშმარიტებანი“, რაც საბჭოთა ეპოქაში იქნა შემუშავებული. მაგალითად, მდ. ფაზისის შესახებ, ლაზიკის, სკანდას, სარაპანას, ეგრისის, მარგვეთის, ჰერეთის, კახეთის, სამშვილიდის სვანეთის და სხვა გეოგრაფიულ პუნქტთა შესახებ. დაადგინა საეკლესიო იურისდიქციის საზღვრები, რასაც საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შენარჩუნებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

დეკანოზი ლევან მათეშვილი
ისტორიის დოქტორი

ქართველ მეცნიერთა და საზოგადო მოღვაწეთა მილოცვები

მანგლელ მიტროპოლიტს ანანიას

მაღალყოვლადუსამღვდელოესო მეუფეო,

ყოვლისდამბადებელმა, საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობლის მაკურთხებელი მარჯვენით, განდოთ ქრისტიანული საქართველოს უძველესი სამღვდელმთავრო სამწყსო და მცხეთის ჯვრის ტოლი და სწორი საკათედრო ტაძარი წმიდა ვახტანგ გორგასალის მადლიანი კვალიც რომ ატყვია.

მეუფე ანანია, გულით გილოცავთ 65 წლის იუბილეს!

მრავალჟამიერ თქვენ სადმღვდელმთავრო მეუფებას უფლის ეკლესიის მაღალ მსახურებაში!

ქრისტერმიერი სიყვარულით
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი
აკადემიკოსი არჩილ ფრანგიშვილი

მანგლელი მიტროპოლიტი ანანიას 65 წლის იუბილესთან დაკავშირებით

მაღალყოვლადუსამღვდელოესო მეუფეო,

გამორჩეული კურთხევა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის საჭეთმპყრობლისა თქვენდამი, საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარეობაში რომ გამოიხატა, ნათლად მეტყველებს მეუფეო თქვენ მიერ, უკვე გაწეული და სამომავლო ღვაწლის განსაკუთრებულობის შესახებ.

ღვთის მფარველობა არ მოგკლებოდეთ მაღალ სამღვდელმთავრო და სამეცნიერო ხელმწიფებისას.

უფლისმიერი სიყვარულით:
ყოველთვის თქვენი:
პროფესორი ივანე გორგიძე
პროფესორი მამუკა მაცაბერიძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
რექტორის მოადგილე, პროფესორი, ზურაბ გასიტაშვილი

შადლობის ეპისტოლე

ბქვენო მაღალყოვლადუსამღვდელოესო, მეუფეო ანანია, ქრისტესმიერი სიყვარულით და უღრმესი პატივისცემით მოგესალმებით და გილოცავთ საიუბილეო თარიღს, დაბადების 65 წელს!

შადლობა, რომ ღირსეულად აგრძელებთ საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის ამაგდარ მესვეურთა მიერ საუკუნეთა მანძილზე დამკვიდრებულ ტრადიციას – საქართველოს ეკლესიისა და ქართული საისტორიო მეცნიერების მუხლჩაუხრელ და ერთგულ მსახურებას.

შადლობას მოგახსენებთ, რომ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სტუდენტ-ახალგაზრდობას და არა მხოლოდ მათ, აზიარებთ ქართული ეროვნული ღირებულებების სამყაროს.

შადლობას მოგახსენებთ, რომ მეცნიერების მწვერვალებისაკენ მიმავალ გზაზე თქვენს მოწაფეებს ურყევ ბურჯად უდგეხართ.

შადლობას მოგახსენებთ, რომ ჩემი ცხოვრების უმძიმეს დღეებში უდიდესი თანაგრძნობა, თანადგომა გამოხატეთ. ჭირთა-თმენა მასწავლეთ.

შზეგრძელობას, დღეგრძელობას, წარმატებული კვლევა-ძიებით მონიჭებულ სიხარულს გისურვებთ.

უღრმესი პატივისცემით,
მარად თქვენი ნანა ხაზარაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის
აკადემიკოსი

საქართველოსთვის ისტორიული სიმართლის ძიებაში

„ენა და სახელმწიფო“, „ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი)“, „საქართველოს საეკლესიო კრებები“. „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, „დიპტიხი და დიასპორა“, „ენა და სახელმწიფო (საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ)“, „კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია“, „საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში და მისი არასწორი ასახვა „Православная Энциклопедия”-ს ტომეულებში“, „ქართლ-კახეთი. ქართველთა გასომხება“, „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“, „საეკლესიო სამართალი“ და კიდევ მრავალი უმნიშვნე-

ლოვანესი მონოგრაფია ეკუთვნის მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის, ღვაწლ-მოსილი მეცნიერისა და მოაზროვნის მადლიან კალამს. ამგვარი თემების დამუშავებას მთელი ინსტიტუტები ესაჭიროება, ჩვენ კი ვხედავთ, რომ ამ ტიტანურ შრომას ეწევა ერთი ადამიანი, თუმცა ალბათ იმიტომ, რომ ეს „ერთი ადამიანი“ სრულიად არაჩვეულებრივი და გამორ-ჩეული პიროვნება გახლავთ.

თანამედროვე მეცნიერულ აზროვნებას ერთი თავისებურება დასჩემდა: მუდმივი ფიქრი და შიში ელიტური სამეცნიერო წრეების მხრიდან სამეცნიერო აზრის შეფასებაზე, ახალი იდეის მიმართ „ძლიერთა ამა სოფლისათა“ განწყობის შესაძლო მძიმე შედეგებზე, საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მკაცრი კრიტერიუ-მების ცენზურულ ხარისხში განხილვისა და ე.წ. მომგებიანი ჰუმანისტური მანტიის მორგების აუცილებ-ლობაზე, რის გარეშეც ადვილია ბეჭდური და ელექტ-რონული აგრესიის მომართვა არა მხოლოდ ახალი სიმართლის, არამედ ამ იდეის გარშემო არსებული მთელი ინსტიტუტის წინააღმდეგ. თუმცა თეორიულად ყველამ იცის, რომ მეცნიერული აზრი მუდმივ განვი-თარებაშია და ყოველი ახალი ცნობა ძველის ამა თუ იმ ხარისხში შეცვლისა თუ უარყოფის აუცილებლობას გულისხმობს, მაინც არ უყვართ შეთვისებული აზრის, ხანგრძლივად გაზიარებული და შესაბამისად, საკუთარი შრომების საფუძვლად გამოყენებული თეორიის ახლებური წაკითხვა, რადგან ეს ადრინდელი ნაღვაწის ურყოფად ესახებათ. ცოტად თუ ბევრად, ამ ახალი ტიპის პირობითობებს ყველა ემორჩილება, რადგან სამეცნიერო კონიუნქტურას დიდი ხელები და დაუნ-დობელი სიმკაცრე აქვს, პოლიტიკისა არ იყოს, აქაც ასეა, ან თავისად მიგიღებს და გაგაძლიერებს, ან „სხვად“ გამოგაცხადებს და განსხვავებული თვალსაზ-რისის დაცვის სარბიელზე მარტო დაგტოვებს.

ამ ფრონტზე ძნელია სიარული, მარტო სიარული კიდევ უფრო ძნელი. აღმოჩნდა, რომ უმფარველოდ შორს ვერ წახვალ, ოღონდ მფარველს გააჩნია. მეუფე ანანიას მფარველი უფალი და დედა ეკლესიაა, რომლის წიაღშიც

არანაირი კონიუნქტურისა აღარ ეშინია ადამიანს. სწორედ ეს სიმშვიდე აძლევს ახლის ძიების ძალასა და სტიმულს პროფესორ ანანია ჯაფარიძეს, როდესაც საქართველოს წარსულისა და აწმყოს ყველაზე მტკივნეულ, ყველაზე საკამათო და ტენდენციური ინტერესებით გადატვირთულ სფეროებს იკვლევს და საკუთარ ინტერპრეტაციას აძლევს.

მეუფის უამრავ დამსახურებათა შორისაა წითელი ათეიზმისაგან დიდი ხნის მანძილზე მიჩქმალული დოკუმენტების შესწავლა-გამომზეურება, საქართველოს ეკლესიის ისტორიის დოკუმენტური ანალიზი, საეკლესიო სამართლის ძეგლების გამოქვეყნება-შეფასება, საქართველოს მოსახლეობის დემოგრაფიული ისტორიის ფუნდამენტური შესწავლა, ქართული ენის სახელმწიფოებრივი ფუნქციონირების თემების განხილვა, საქართველოს ეკლესიისა და ქართველი ერის ისტორიული სიმართლის დაცვისაკენ მიმართული კვლევები და სხვ. მეუფე ანანია ჯაფარიძე ჩვენი ეკლესიის მშვენებაა; თანამედროვე სამყაროში, სადაც რელიგიის მოწინააღმდეგეთა ჩასაფრებული, მორწმუნე საზოგადოების რომელიმე ნაკლის „გამოჩხრეკის მოწადინე“ მზერა უმცირეს ნიუანსსაც კი ამჩნევს, სწორედ ჩვენი სულიერი მამების განსწავლულობა, სამეცნიერო სიღრმე, ცოდვებითა და შეცდომებით დაბინძურებულ საერო საზოგადოებაში რწმენითი სიმშვიდითა და ღვთივბოძებული თავისუფლებით დანახული სიმართლით გვავსებს.

მეუფის შრომათა ჩამონათვალი იმდენად დიდია, რომ წარმოუდგენელიც კია ერთ ადამიანს, არცთუ ასაკოვანს, მოესწრო და თან ესოდენ მაღალი ხარისხით განეხორციელებინა. მეუფის მიერ გაწეულ ღვაწლთაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ისიცაა, რომ ჩვენთვის დიდი ხნის მანძილზე დახურული ქრისიტიანულ წიგნებში და დოკუმენტებში დავანებული ინფორმაციები, რომელნიც სრულიად ორიგინალური, სპეციფიკური კუთხით არის დანახულ-შეფასებული, და დღევანდელი „გაცვეთილი“ მეთოდოლოგიებისაგან განსხვავებულ პრინციპებზეა დაფუძნებული, სწორედ პროფესორ ანანია ჯაფარიძის წყალობით გახდა ხელმისაწვდომი. მხოლოდ ამგვარი

მიდგომით შეიძლება საქართველოს ისტორიისა და ლიტერატურის მთელი რიგი ნიმუშების ხელახალი წაკითხვა და ჩვენში აქამდე ერთადერთ ცოდნად მიჩნეული მრავალი შეხედულების გადამოწმება და ზოგჯერ შეცვლაც კი.

ზოგჯერ სამეცნიერო საქმიანობაში პროფესორ ანანია ჯაფარიძესთან თანამშრომლობის სიხარული მხვდომია წილად, და ეს მომენტები განსაკუთრებულად ფასეულია ჩემს ცხოვრებაში. ხოლო როდესაც სრულიად საქართველოს პატრიარქის უწმიდესისა და უნეტარესის ილია მეორის ბრძანებით შეიქმნა ორი მუდმივმოქმედი კომისია საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია (მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით) და ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია (რომლის საქმიანობაც მე მომენდო), მე მქონდა საშუალება მენახა, რაოდენ დაუღალავი მუშაკი და განსაკუთრებული ორგანიზატორული ნიჭის მქონეა ჩვენი მეუფე.

მე არ ვიცი, როგორ შევძლებ შესაფერისი ქების სიტყვების თქმას, ჩემი მოწიწებისა და სიყვარულის გადმოცემას, მაგრამ გულით კი ვიტყვი: ძვირფასო მეუფეო, არ მოკლებოდეს საქართველოს თქვენი სიბრძნე და თქვენი მსგავსი ადამიანები. ასე მუხლჩაუხრელად კიდევ დიდხანს და დიდხანს გეღვაწოთ ჩვენი ეკლესიისა და სამშობლოს სადიდებლად.

მანანა ტაბიძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
საქართველოს საპატრიარქოს
ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების
შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე

ეკლესიურის, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივისა და მეცნიერულის ჰარმონია

XIX საუკუნის დასასრული და XX საუკუნის დამდეგი ახალი ეტაპის დასაწყისია ქართულ ისტორიოგრაფიაში. იმხანად ჯერ კიდევ უცნობმა, ახალგაზრდა ისტორიკოსმა ივანე ჯავახიშვილმა (1876-1940) ზუსტად განსაზღვრა ახალი ქართული ისტორიოგრაფიის მიზნები და ამოცანები, განვითარების უმთავრესი მიმართულებები. ზედიზედ გამოქვეყნდა ივანე ჯავახიშვილის ბრწყინვანე ნაშრომები, მათ შორის ქართველთა მრავალი თაობისათვის სამაგიდო წიგნად ქცეული "ქართველი ერის ისტორია". სამწუხაროდ, ქართული ისტორიოგრაფიის განვითარებას მალე დიდი საფრთხე დაემუქრა. 1921 წელს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა საბჭოთა რუსეთმა დაიპყრო. საბჭოთა რეჟიმისათვის მიუღებელი აღმოჩნდა ივანე ჯავახიშვილის მიერ დასახული ქართული ისტორიული მეცნიერიბის განვითარების გზა. შექმნილი მძიმე ვითარების მიუხედავად, ივანე ჯავახიშვილის მოწაფეებმა სიმონ ჯანაშიამ და ნიკო ბერძენიშვილმა შეძლეს მასწავლებლის მიერ დაწყებული საქმის გაგრძელება, თუმცა არა იმ სისრულით, როგორც ივანე ჯავახიშვილს ჰქონდა წარმოდგენილი. მეტის მიღწევა იმხანად შეუძლებელი იყო.

საბჭოთა რეჟიმის პირობებში წარმოუდგენელი იყო საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევა და სამეცნიერო ნაშრომების გამოქვეყნება. ეს ეხება არა მარტო XX საუკუნის 20-30-იან წლებს, არამედ მომდევნო ათწლეულებსაც. მიუხედავად ამისა, აკადემიკოსი ნიკო ბერძენიშვილი ახერხებდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის სამეცნიერო კვლევით გეგმებში შეეტანა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხებიც, ოღონდ „სოციალური ისტორიის" თემატიკაში. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ცალკე პრობლემად შეტანა სამეცნიერო-კვლევით გეგმებში წარმოუდგენელი იყო.

ასეთ ვითარებაში ნიჭიერი ახალგაზრდობა ერიდებოდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევას, სულ ორმასამმა ადამიანმა "გაწირა თავი". ნიკო ბერძენიშვილის დამსახურებაა ის, რომ ასე თუ ისე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევა მთლიანად არ შეწყვეტილა, თუმცა პროდუქციის სიუხვით ვერ დავიჩემებდით. აი ასეთი მდგომარეობა დახვა მეუფე ანანია ჯაფარიძეს, როდესაც მან საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევა დაიწყო.

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ურთულესი პრობლემების წინაშე იდგა. უპირველესი პრობლემა ის იყო, რომ საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევისათვის საჭირო იყო მეცნიერთა დიდი კოლექტივის (კათედრის, განყოფილების, ლაბორატორიის) შექმნა. ამაზე იმხანად ოცნებაც კი არ შეიძლებოდა. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მარტოკაცი შეუდგა დიდი ეკლესიური და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პრობლემის გადაჭრას.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძემ სწორად განსაზღვრა საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიის კვლევის მიმართულებები:

1. კრიტიკულად იქნა შეფასებული ქართველ ისტორისკოსთა ის ნაშრომები, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ცალკეულ საკითხებს აშუქებდა. თავმოყრილი და კრიტიკულად გაანალიზებული იქნა უცხოელ ავტორთა ის ნაშრომები, რომელიც საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხებს ეხებოდა;
2. ხანგრძლივი და ნაყოფიერი მუშაობის შედეგად თავმოყრილი და კრიტიკულად გაანალიზირებული იქნა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის ქართულენოვანი და უცხოენოვანი წყაროები. შეიქმნა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მეცნიერული კვლევისათვის აუცილებელი წყაროთმცოდნეობითი ბაზა;
3. შემუშავდა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მეცნიერულად გაშუქებისათვის აუცილებელი ოპტიმალური სტრუქტურა. გამოიკვეთა ისეთი საკითხები და პრობ-

ლემები, რომელთა შესახებ წინათ მსჯელობაც კი არ იყო დაწყებული.

4. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის გააზრება მოხდა ქართველი ერისა და ქართული სახელმწიფოს ისტორიასთან მჭიდრო კავშირში.

ყოველივე ზემოთქმულმა განაპირობა ის, რომ მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის "საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის" ოთხტომეულისა და მომდევნო წლებში გამოცემული კიდევ მრავალი ნაშრომის გამოსვლა იქცა ქართული ისტორიოგრაფიის დიდ მოვლენებად – მეცნიერული აზრის განვითარების წინსვლის დასტურად. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მოულოდნელმა და დიდმა წინსვლამ განაპირობა ის, რომ ქართული საზოგადოება მოუმზადებელი აღმოჩნდა, ობიექტურად გაეაზრებინა მეუფე ანანიას ღვაწლი არამარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლის საქმეში, არამედ ქართული საისტორიო აზროვნების განვითარებაში. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მეუფე ანანია ჯაფარიძის ყველა ნაშრომი გვარწმუნებს, რომ მეუფე არამარტო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის დიდი მკვლევარია, არამედ საერთოდ ქართველი ერისა და ქართული სახელმწიფოს ისტორიის დიდი მკვლევარიც. ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, თუ რამ განაპირობა მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის დიდი მიღწევები საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევის საქმეში. ამჯერად გვინდა შევეხოთ კიდევ ერთ საკითხს. მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს უფლისაგან ბოძებული აქვს განსაკუთრებული ალღო, ჭვრეტის უნარი, რაც მას საშუალებას აძლევს მოახდინოს ცალკეული მოვლენებისა და მთელი ისტორიული პროცესის ობიექტური რეკონსტრუქცია. მეუფე ყველა წყაროში, ქართულსა თუ უცხოურში ხედავს იმას, რაც ათწლეულების განმავლობაში ვერ დაინახეს სხვა მკვლევარებმა.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ნაშრომების ანალიზს მივყავართ დასკვნამდე: საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორია ისეა

გაშიქებული, რომ სრული ჰარმონია სუფევს ეკლესიურს, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივსა და მეცნიერულს შორის. მკვლევარისათვის ამის მიღწევა ძალზე ძნელია. ეკლესიურის, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივისა და მეცნიერულის სრულ ჰარმონიაში მოყვანა მხოლოდ რჩეულებს ხელეწიფებად.

ვახტანგ გურული
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

კეთილგანწყობილი ადამიანი, მეცნიერი, მიტროპოლიტი...

საბჭოთა (კომუნისტურ-ათეისტური) იმპერიის ზეობის ხანაში ქრისტიანად მონათვლა იყო დიდი გაბედულება, სასულიერო პირის ცხოვრების გზის არჩევა კი - გმირობა. მაშინდელი იდეოლოგიური წნეხის ქვეშ მეცნიერება, მით უმეტეს, ქართველოლოგია ძირითადად საბჭოთა იმპერიის ინტერესების შესაბამისად იგეგმებოდა. ამ პერიოდში „ქართლის ცხოვრებასა“ და სხვა ქართულ დოკუმენტურ წყაროებზე ორიენტირებული ქართველოლოგიის განვითარება საქართველოსათვის მხოლოდ ისეთ თავგანწირულ პიროვნებას შეეძლო, როგორიც იყო პავლე ინგოროყვა... ჩემი აზრით, სწორედ პავლე ინგოროყვას გზა გაარძელა თენგიზ ანატოლის ძე ჯაფარიძემ, შემდგომში მიტროპოლიტმა ანანიამ, რომელმაც დიაკვნად კურთხევის დროიდან (1974 წელი) დაიწყო აქტიური სამეცნიერო მოღვაწეობა ისტორიოგრაფიაში; ეს მოღვაწეობა 1996-2013 წლებში დაგვირგვინდა „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის“ ოთხტომეულის, „საქართველოს საეკლესიო კრებებისა“ და მრავალი სხვა გამოკვლევის გამოცემით.

სრული პროფესორი, რეალური ისტორიის დამდგენი საპატრიარქოს მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე, ქართული უნივერსიტეტის ობიექტური ისტორიის შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი, ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ხელმძღვანელი მიტროპოლიტი, პროფესორი ანანია ჯაფარიძე არის პირველი ისტორიკოსი, ვინც გასული საუკუნის 80-იან წლებიდან მოყოლებული არგუმენტირებულად აკრიტიკებს ქართული წყაროების ცნობების გაუმართლებელ იგნორირებას. ქართული და უცხოური წყაროების შეჯერებით მან დაასაბუთა ე.წ. „ქართიზაციისა“ და საქართველოს ეკლესიის პროზელიტურობის იდეოლოგიზებული თეორიები და ნათლად აჩვენა, რომ დასავლეთ საქართველო

და სამხრეთ საქართველო ერთიანი ქართლის სახელმ-წიფოში, ასევე, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალი ისტორიული ქართული ტერიტორიებია; გამოაქ-ვეყნა შესაბამისი რუკებიც.

დედამიწაზე ყოველთვის იყვნენ და მუდამ იქნებიან აგრესიული ქვეყნები, ერები თუ პიროვნებები; მომავალი მსოფლიოში ერებისა და სახელმწიფოების ბედს დიდ-წილად განსაზღვრავს სამეცნიერო ბაზაზე დაფუძნებული საინფორმაციო თავდაცვის ორგანიზება, ზოგადად, საინფორმაციო ომისათვის მზაობა... ბოლო 200 წლის მანძილზე ქართველოლოგია რუსული იმპერიის ცენტრში იგეგმებოდა, შესაბამისად, დღეს საქართველო ბევრი მიმართულებით აგებს საინფორმაციო ომს. საბედნიეროდ, ბოლო ათწლეულებში პავლე ინგოროყვას, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძისა და სხვათა მიერ აღორძინდა ძველი ქართველი მემატიანეების - ერისათვის მლოცველი წმინდა ბერებისა და სხვა მოღვაწეების მიერ საფუძველ-დებული მეცნიერული ქართველოლოგია; საჭიროა მხოლოდ ამ გზის წარმატებით გაგრძელება.

დარწმუნებული ვარ, ქართველი ერის, საქართ-ველოს ეკლესიისა და მეცნიერებისათვის გაწეული დიდი ღვაწლის გამო მომავალი თაობები უფრო დიდ პატივს დასდებენ მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს, პიროვნებას რომელმაც ბევრი გულისტკენა მიიღო, მაგრამ მაინც სიკეთით ემსახურება ჩვენს აწმყოსაც და მომავალსაც.

სრული პროფესორი ტარიელ ფუტკარაძე,
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის ცენტრის ხელმძღვანელი

თქვენო მაღალუსამღვდელოესობავ, მეუფეო ანანია!

თქვენი ცხოვრების კრედო ყოველთვის იყო და არის ერის მსახურება მისი გაბრწყინებისათვის. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ ღმერთთან სიახლოვით, მისი და სამშობლოს სიყვარულით, დაუღალავი შრომით და ბრძოლით, სულიერი სიწმინდით და გამორჩეული ადამიანების წინამძღოლობით.

ერისა და ბერის აღიარებით, თქვენ ჭეშმარიტად ასეთი წინამძღოლი ბრძანდებით, რასაც ადასტურებს თქვენს მიერ სახელოვნად განვლილი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის წლები და დიდი ერთგულება იმ ჩვენი ცოცხალი წმინდანისადმი, რომელიც უფალმა გაჭირვების ჟამს მოგვივლინა სამშობლოს გადასარჩენად, უწმინდესისა და უნეტარესის, ილია მეორის სახით.

ჩვენი უნივერსიტეტის სულიერება განუზომლად ამაღლდა თქვენი მობრძანების შემდეგ. ჭეშმარიტად მართლმადიდებლებს კიდევ უფრო შეგვაყვარე ღმერთი, სამშობლო და სწავლა-განათლება, როგორც დიდმა სულიერმა მამამ და დიდმა მეცნიერმა-ისტორიკოსმა.

მუდმივად გლოცავენ ჩვენი გულები და შესთხოვენ უფალს, რათა დიდხანს გვიცოცხლოს თქვენი თავი, რასაც თქვენ, როგორც სულიერებით გაცისკროვნებული, უფლის და მამულის სიყვარულით გულანთებული, დიდი მართლმადიდებელი და თავმდაბლობით და სიკეთით გამორჩეული ადამიანი, ნამდვილად იმსახურებთ, ამინ!

საქართველოს საინჟინრო აკადემიის აკადემიკოსები,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორები:

ჯუმბერ იოსებიძე
ალექსანდრე ჩხეიძე
გიორგი აბრამიშვილი
ოთარ გელაშვილი
თორნიკე აფაქიძე

„მრავალნი არიან ჩინებულნი და მცირედნი რჩეულნი“

„მრავალნი არიან ჩინებულნი და მცირედნი რჩეულნი“ - ეს მრავლისმეტყველი სახარებისეული სიბრძნე გასაოცარი სიზუსტით მიესადაგება ქრისტეს მცნებათა დაუდუმებელ მქადაგებელს, ჩვენი ქვეყნისთვის გულმხურვალე მლოცველს, ერის ჭირ-ვარამზე დაუღალავ მზრუნველს, პატრიოტული აზროვნებითა და მეცნიერული შორსმჭვრეტველობით გამორჩეულ თქვენს პიროვნებას, თქვენო ყოვლადუსამღვდელოესობავ, ძვირფასო მეუფე ანანია!

თქვენ ჩვენი ტექნიკური უნივერსიტეტის და ჩვენი სამშობლოს ცისა და მიწის ძვირფასი სამკაული ხართ! მთელი თქვენი სასულიერო და სამეცნიერო მოღვაწეობა ერისა და მამულისთვის თვითშეწირვაა, - მიტროპოლიტის უმძიმესი ჯვრის ტვირთვით, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის კვლევით, ქართველი ერის მუდმივი ლოცვა-კურთხევით და ცხოვრებისა თუ სამეცნიერო მოღვაწეობის თქვენეული წესით მომავლისკენ გზას გვინათებთ და ნათელ მაგალითს გვიჩვენებთ როგორც ქართველ ახალგაზრდობას, ისე პროფესორ-მასწავლებლებს.

მოწიწებით ვიყრით მუხლს, დიდი სიყვარულით და უღრმესი პატივისცემით გილოცავთ დაბადებიდან 65-ე საიუბილეო წელს და თქვენს დღეგრძელობას და ჯანმრთელობას შევთხოვთ უფალს!

ღმერთმა გახაროთ ორთავ სოფელსა შინა!

მარად თქვენი პატივისმცემელი:

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი ლალი გოჩიტაშვილი

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს ნაციონალური ბალეტის „სუხიშვილების“
სოლისტი თამარ დვალი

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს

დიდ ქართველ ისტორიკოსს, ეროვნულ მოღვაწეს, ქართული სახელმწიფოებრივი აზროვნების ერთ-ერთ მედროშეს - სიყვარულითა და მოკრძალებით მივესალმები.

ქართველთა ეთნოგენეზის, განსახლების არეალისა და ეთნიკური ისტორიის, ღვთივკურთხეული საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის უბადლო მკვლევარს; საისტორიოგრაფიო მეცნიერების ევოლუციონისტური და მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიური კლიშეებისაგან განმათავისუფლებელ ისტორიკოსს, უცხოურ საისტორიო წყაროებში დაუნჯებული მასალის ანალიტიკოსს, სხვადასხვა დარგის ფუნდამენტურად მცოდნეს, თავისუფალი და კომპლექსური კვლევების დამნერგავს 80-იანი წლების საქართველოში, მრავალჟამიერ!!!

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსისა და ჟამთააღმწერლის დარ მეცნიერს - ხანგრძლივ სიცოცხლეს და და მოღვაწეობას ვუსურვებ.

პატივისცემითა და მოკრძალებით,
როზეტა გუჯეჯიანი, ისტორიის დოქტორი, პროფესორი

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს იუბილეს ვულოცავთ და გულწრფელი სიყვარულით მივესალმებით თურქეთიდან.

მეუფევ, ჩვენთვის ცნობილია თქვენი დიდი ღვაწლის შესახებ საქართველოს ისტორიის კვლევის საქმეში. თქვენი შრომები ჩვენთვისაც სამაგიდო წიგნებია. ვგრძნობთ თქვენს მამაშვილურ ზრუნვას და სიყვარულს.

ხანგრძლივ სიცოცხლეს გისურვებთ, ჩვენი გულის გასახარად.

პატივისცემითა და კეთილი სურვილებით
გიორგი ირემაძე
იბერია მელაშვილი.
სტამბოლის ქართული ხელოვნების სახლი

სამღვდელმთავრო მოღვაწეობა

საქართველოს ისტორიას ყოველთვის მრავლად ჰყავდა ისეთი სასულიერო პირი, რომელნიც ერის ისტორიაში გამორჩეულ როლს თამაშობდნენ არა მარტო თავიანთი სასულიერო მოღვაწეობით, არამედ სამეცნიერო და საზოგადოებრივი საქმინობით. ამის მაგალითად რამდენიმე სახელის მოხმობაც საკმარისია: გრიგოლ ხანძთელი, იოანე დ ექვთიმე. გამონაკლისი არც XX საუკუნის საქართველოს ეკლესია გახლავთ. უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის ეპოქაში უკვე 1970-იანი წლების ბოლოდან სასულიერო და შემდეგ უკვე სამეცნიერო ასპარეზზე გამოდის სრულიად ახალგაზრდა მოღვაწე, ბერი, ანანია ჯაფარიძე.

1979 წლის 4 აპრილს უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ დიაკვნად, ხოლო იმავე წლის 27 სექტემბერს

ხელი დაასხა მღვდლად. ამ პერიოდიდან იგი უკვე აქტიურად იბრძვის ილია II-ის მხარდამხარ კომუნისტების მიერ სულიერებისგან დაცლილ საქართველოში. სულ რამდენიმე სასულიერო პირის მხრებზე დგას ამ დროს ქართული ეკლესია. მათ არც თუ ისე ცოტა სულიერი და ხორციელი ბრძოლის გადატანა უწევთ.

მიტროპოლიტი ანანია (თენგიზ ანატოლის ძე ჯაფარიძე). საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა სინოდის წევრი 1981 წლიდან, საქართველოს საპატრიარქოს მანგლისისა და თეთრიწყაროს ეპარქიის მმართველი, ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ხელმძღვანელი, სრული პროფესორი, რეალური ისტორიის დამდგენი საპატრიარქოს მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარე, ქართული უნივერსიტეტის ობიექტური ისტორიის შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი, 40-ზე მეტი შრომის ავტორი.

დაიბადა 1949 წ. 20 აგვისტოს, ტყიბულში. 1966 წ. დაამთავრა საშუალო სკოლა, 1974 წ. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ავტომატიკა-კავშირგაბმულობის ფაკულტეტი. მცხეთის სასულიერო სემინარიაში სწავლის პერიოდში ბერად აღიკვეცა და ეწოდა ანანია, 1979წ. 4 აპრილს ხელდასხმულ იქნა დიაკვნად, ხოლო იმავე წლის 27 სექტემბერს საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II მიერ ხელდასხმულ იქნა მღვდლად. 1979წ. დაინიშნა თბილისის წმიდა სამების ძველი ტაძრის წინამძღვრად. 1980 წლის ივნისში მღვდელ-მონაზონი ანანია დაინიშნა ალავერდის მონასტრის წინამძღვრად. 1980 წ. 27 სექტემბერს მიენიჭა იღუმენის წოდება, ხოლო 1981 წ. 8 მარტს არქიმანდრიტის წოდება.

1981 წ. დასაწყისში წმიდა სინოდის მიერ არქიმანდრიტი ანანია გამორჩეულ იქნა საეპისკოპოსო კანდიდატად, 1981 წ. 15 მარტს უწმიდესმა პატრიარქმა სვეტიცხოვლის ტაძარში აკურთხა ეპისკოპოსად და დაადგინა ნიკორწმიდის ეპარქიის მმართველად.

უწმიდესმა და უნეტარესმა კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ აღსაყდრებისთანავე ერთ-ერთ განსახორციელებელ გეგმად დაისახა ისტორიულ მესხეთში

ქრისტიანობისა და ქართული სულიერების აღორძინება. დაარსებული იქნა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპარქია, რომლის მმართველად 1981 წლის 29 აპრილს დადგენილი იქნა ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე. ის ამასთანავე, მისმა უწმიდესობამ დანიშნა საქართველოს საპატრიაქოს სამეურნეო-საფინანსო განყოფილების გამგედ. იმჟამად, სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიაში მოქმედებდა ერთადერთი ეკლესია წმიდა მარინეს სახელობისა (ახალციხის რაბათში), მესხეთის დანარჩენი ეკლესია-მონასტრები ათეისტური რეჟიმის გამო გაუქმებულნი ღვთისმსახურების გარეშე იყვნენ მიტოვებულნი. უფლის შემწეობით მეუფე ანანიამ 70-წლიანი უქმობის შემდეგ აკურთხა და აამოქმედა საფარას, ვარძიის, ზარზმას, უდეს, ვალეს, ხვილიშას, აბასთუმნისა და სხვა ეკლესიები. მისი უწმიდესობის კურთხევით ამოქმედდა მონასტრებიც.

ეპისკოპოსმა ანანიამ 1990 წელს დააარსა ახალციხის სასულიერო სასწავლებელი (სემინარია), რომელიც ამავე დროს იყო საღვთისმეტყველო ინსტიტუტი. მის კურსდამთავრებულებს დიპლომი უფლებას ანიჭებდა ეღვაწათ საშუალო სკოლებში საღვთო სჯულის მასწავლებლად.

მისმა უწმიდესობამ 80-იან წლებში რამდენჯერმე მოილოცა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქია და გააფართოვა მისი საზღვრები. კერძოდ, ეპარქიის გამგებლობას დაემატა ბორჯომის რაიონიც, სადაც მეუფე ანანიამ აკურთხა ქ. ბორჯომის, ახალდაბის, სადგერის, კიმოთესუბნის და სხვა ეკლესიები, აკურთხა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიის ღვთისმსახურები, მრავალ ეკლესიასა და მონასტერში აღევლინა პირველი წირვა.

1992 წლის 25 დეკემბერს, მეუფე ანანიას მიენიჭა მთავარეპისკოპოსის წოდება და დანიშნულ იქნა მანგლისის ეპარქიის მმართველად, რომელიც იმჟამად მხოლოდ თეთრიწყაროს რაიონს მოიცავდა. მალევე მისმა უწმიდესობამ გააფართოვა ეპარქია და მას დაუმატა წალკის რაიონი. 1995 წლის 17 ივნისს ჩამოყალიბდა მანგლისისა და წალკის ეპარქია, რომლის მმართველადაც დაინიშნა მეუფე ანანია. 2001 წლის 15 ნოემბერს

მთავარეპიკოსპოსი ანანია აღვლენილ იქნა მიტროპოლიტის ხარისხში.

2001 წლის 19 ოქტომბერს, მეუფე ანანიამ შეძლო საქართველოს ერთ-ერთ უდიდეს უმაღლეს სასწავლებელში, საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის დაარსება. ამ მოვლენასთან დაკავშირებით გაიმართა უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომა, რომელსაც დაესწრო მისი უწმიდესობა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, რომელმაც თავის გამოსვლაში ბრძანა: „მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს და მოგახსენებთ, რომ კათედრის გამგედ არჩეულია მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომელიც წმიდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამოირჩევა და მინდა ვთქვა, რომ ეს ძალიან კარგი არჩევანია. ეს არის თქვენი დიდი დამსახურება".

თეოლოგიის კათედრას თეოლოგიის სასწავლო სამეცნიერო ცენტრი ეწოდა, რომელსაც ხელმძღვანელობს მიტროპოლიტი ანანია სრული პროფესორის წოდებით.

1992-1993 წლებში სამოქალაქო დაპირისპირებისა და აფხაზეთში ქართველთა ეთნიკური წმენდის შემდეგ საზოგადოება ერთგვარად ნიჰილისტურად განეწყო ეროვნულ ფასეულობათა მიმართ, ამ ფონზე მეუფე ანანიას დაევალა ლექციების წაკითხვა თბილისის სასულიერო აკადემიის სტუდენტებისათვის ეროვნულ-საეკლესიო სულისკვეთების ამაღლების მიზნით. 2002 წლის 5 ივნისს სასულიერო აკადემიის დიპლომანტებთან და პროფესორ მასწავლებლებთან შეხვედრისას უწმიდესმა პატრიარქმა ილია II-მ განაცხადა – მეუფე ანანიამ ყველას მოგვცა კარგი მაგალითი თავისი ნაშრომებით". 2007 წელს უწმიდესმა პატრიარქმა თავის ქადაგებაში ბრძანა: „მეუფე ანანიას მრავალი წყარო აქვს მითითებული საიდან ვართ, ვინ ვართ და ბოლოს და ბოლოს სად მივდივართ. ამ საკითხთან დაკავშირებით გუშინ შეხვედრა გვქონდა მეცნიერებთან" (უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია II ქადაგებანი თბილისის სასულიერო აკადემიაში, 2007, გვ. 22).

მეუფე ანანიას მღვდელმთავრობისას მანგლისისა და წალკის ეპარქიაში 1993 წლიდან ამოქმედდა და აშენდა მრავალი ეკლესია და მონასტერი. მათ შორის ასურეთის, თეთრიწყაროს, ალგეთის, ენაგეთის, წყლულეთის, კოდის, მარაბდის, წინწყაროს, ფარცხისის, ჭივჭავის, ირაგას, ბეშთაშენის, ჯინისის, ბარეთის და სხვა ეკლესიები. ამოქმედდა მონასტრები: გუდარეხი, ბედიანი, ფიტარეთი, ბერთა, სამება (გუნიაკალა) და სხვა. წალკის რაიონში რამდენიმე დიდი მონასტრის ამოქმედებამ, იქამდე გაუქმებული ეკლესიებისა და ახალი სამღვდელო პირების კურთხევამ მყარი საფუძველი შექმნა იმისათვის, რათა აღდგენილიყო XVII-XX საუკუნეებში გაუქმებული, წინა საუკუნეებში ისტორიულად არსებული წალკის ეპარქია, მეუფე ანანიამ დალოცა წალკის მოწესეები და სასულიერო პირები, რათა ერთგულად დამორჩილებოდნენ წალკელ ეპისკოპოსს. წმიდა სინოდმა 2013 წელს მეუფე ანანიას სამღვდელმოძღვრო ეპარქიას უწოდა „მანგლისისა და თეთრიწყაროს ეპარქია“.

2005 წელს მიტროპოლიტი ანანია გახდა რუსეთის საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა აკადემიის უცხოელი წევრი.

2007 წლის 25 დეკემბერს, მისმა უწმიდესობამ მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე) „ქართველი ერისა და საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის წინაშე გაწეული ღვაწლისათვის“ დააჯილდოვა საქართველოს ეკლესიის უმაღლესი ჯილდოთი წმ. გიორგის ოქროს ორდენით.

მეუფე ანანია დაჯილდოვებულია ალექსანდრიის საპატრიარქოს წმიდა მარკოზის ორდენით, აგრეთვე ეკლესიის ჯილდოებით.

2009 წლის 18 აგვისტოს მიტროპოლიტი ანანია დაჯილდოვდა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის გიორგი ნიკოლაძის მედლით.

2013 წლის ივლისში საქართველოს პრეზიდენტის მიერ დაჯილდოვდა ღირსების ორდენით.

2013 წლის 14 ივნისს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის დაარსების მე-12 წლისთავთან

დაკავშირებით, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ შეკრებილების წინაშე მადლობა გადაუხადა ცენტრის ხელმძღვანელს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს, ცენტრის შექმნისა და გაწეული ღვაწლის გამო („საქართველოს რესპუბლიკა“, 2013, 15. VI).

მეუფე ანანიამ დაწერა და გამოსცა მრავალი წიგნი, გამოკვლევა და პუბლიცისტური წერილები.

1996-2012 წლებში სამჯერ გამოიცა მეუფე ანანიას ოთხტომეული „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“ გამომცემლობების „მერანის“, „ალილოსა“ და „გუმბათის“ მიერ.

სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მოღვაწეობა

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება ახალციხის სასულიერო სასწავლებლის გახსნისას

ბოლო წლებამდე საქართველოში ერთადერთი სასულიერო სემინარია არსებობდა მცხეთაში, რომელიც შემდგომ თბილისში იქნა გადატანილი და გაფართოებული.

დედაქალაქის გარეთ, საქართველოს კუთხეთა შორის, მესხეთი იყო პირველი, სადაც 1990 წელს დაარსდა სასულიერო სასწავლებელი.

ესაა უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიისათვის. საქართველოს თითქმის ყველა კუთხიდან - იმერეთიდან, ქართლ-კახეთიდან და თბილისიდანაც კი აქ შემოკრებილი სტუდენტები უნდა აღიზარდნონ საეკლესიო მოღვაწეებად, რომელთაც სულიერად უნდა გააძლიერონ ჩვენი მამული.

ღვთის ამ დიდი მოწყალების სამადლობელი საზეიმო წირვის შემდეგ 1990 წ. 30 სექტემბერს სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ სასწავლებლის პირველმა რექტორმა, სიტყვით მიმართა მორწმუნეებსა და საზოგადოებას.

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო!

უპირველესად ყოვლისა, ვმადლობდეთ უფალ ღმერთს, რომელმაც თავისი დიდი მოწყალებით მოხედა ჩვენს დავრდომილ კუთხეს - მესხეთს და ინება აქ დაარსება სასულიერო სასწავლებლისა.

ღვთივკურთხეულ საქართველოში სწავლისა და ცოდნის მოყვარულ ქართველ ერს მრავალი სხვადასხვა ტიპის სასწავლებელი გააჩნია, მიუხედავად ამისა, ახლის გახსნა ყოველთვის სიხარულის მომტანია საზოგადოებისათვის, მით უმეტეს, განსაკუთრებულად მნიშვნელოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს სასულიერო სასწავლებლის გახსნა, რამეთუ ჩვენში სულ რამდენიმე სასულიერო სკოლა არსებობს.

სასულიერო სასწავლებლის დანიშნულებაა აღზარდოს საეკლესიო მოღვაწენი, რომელთაც სულიერად უნდა გააძლიერონ საქართველო, მხოლოდ სულიერად ძლიერ ერს შეუძლია ზნეობრივი გაწმენდა და ამაღლება, თავისუფლების მოპოვება და მისი დაცვა.

ქართველი ერის სულიერი გაძლიერება ყოველთვის აშინებდა ჩვენს დამპყრობლებს, ამიტომაც XIX საუკუნის დასაწყისშივე ცარისტულმა ხელისუფლებამ მოსპო ქართული სასულიერო სემინარიები, რომელნიც არსებობდნენ თელავსა და თბილისში, მათ ნაცვლად მოგვიანებით დააარსეს რუსულენოვანი სემინა-

რიები. ამან დიდად ავნო სარწმუნოების საქმეს საქართ-ველოში. ქართველთა სახელგანთქმული ქრისტიანული რწმენა თანდათან მინელდა. თანდათან ქართველობა სარწმუნოების მიმართ გაგულგრილდა. ფაქტიურად სწორედ რუსულენოვან სემინარიებში აღიზარდნენ საქართველოს ისტორიისა და ქართული კულტურის მიმართ ნიჰილისტურად განწყობილი ახალგაზრდები, რომელთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა შემდგომ საერთოდ უარყო სარწმუნოება და ათეისტ რევოლუციონერებად მოევლინნენ საქართველოს. მათ კიდევ უფრო გააცივეს ხალხის გული ქრისტიანობის მიმართ. 1921 წელს საქართველოს ანექსიის შემდეგ ძირითადად რუსულ-ენოვანი განათლების მქონე მამა-პაპური ზნე-ჩვეულებების უარმყოფელი ქართველი ათეისტები ჩაუდგნენ სათავეში ქართული ეკლესია-მონასტრების დანგრევა-გაუქმების საშინელ საქმეს. დაბადეს უღმერთოება, აღზარდეს თავისი მსგავსი თაობა.

დაეცა ზნეობა, გადაგვარდა ხალხი, უბედურება ის კი არაა, რომ ათეისტების მიერ აღზრდილი ჩვენი ხალხი ზნეობრივადაა დაცემული, არამედ ის, რომ მან არ იცის ამის შესახებ, ვერ გრძნობს თავის სულიერ დაქვეითებას, დაცემას.

ჩვენს ერს სჭირდება მოძღვრები, ზნეობისა და სულიერების მასწავლებლები, მათ წმინდა წერილის უწმინდეს სარკეში უნდა ჩაახედონ ჩვენი ხალხი, ერი, დაანახონ თავისი სულიერი სახე. წმიდა წერილი, სიტყვა ღვთისა, კვლავ ძველებურადვე აღადგენს ჩვენს ერს, ააღორძინებს მას, დაუბრუნებს ძველ დიდებას, მიანიჭებს სულიერ სიმაღლეს, გაათავისუფლებს, განუახლებს ეროვნულ სახლს - სახელმწიფოს. მხოლოდ ზნეობრივად ამაღლებული ერი გაიმარჯვებს. ზნეობა კი ღრმა ქრისტიანობით მოიპოვება, და როგორც ითქვა, სწორედ ამიტომ აშინებდა ერის სულიერი გაძლიერება ჩვენს დამპყრობლებს.

აღნიშნულ მიზეზთა გამო ჩვენს ერს ბოლო ორი საუკუნის მანძილზე ქართულენოვანი სასულიერო სასწავლებელი თითქმის არ ჰქონია, როგორც ითქვა, მეცხრამეტე საუკუნეში ისინი ცარიზმმა გააუქმა, ხოლო

მეოცე საუკუნეში - ათეისტებმა. მხოლოდ ჩვენი საუკუნის 60-იან წლებში აღსდგა მთელ საქართველოში ერთადერთი სასულიერო სემინარია, ამჟამად კი ჩვენი უწმინდესი პატრიარქის ილია მეორის ღვაწლით აკადემიაც გაიხსნა.

მნიშვნელოვანი საქმეა მესხეთში სასულიერო სასწავლებლის გახსნა. მოგეხსენებათ, მესხეთში უჭირს ქართველობასა და, ცხადია, ქართულ ქრისტიანობას - მართლმადიდებლობას. ჩვენი კუთხე, ისტორიული ტაოკლარჯეთი, სამცხე-ჯავახეთი, წარმოადგენდა აკვანს ქართული ქრისტიანობისა, ამიტომაც აქაურ სოფლებში მრავლადაა შემორჩენილი ეკლესია-მონასტრები, ამჟამად გაუქმებულ-დადუმებული. ღვთის შეწევნით ჩვენ მრავლად გადმოგვეცა ასეთი ეკლესიები, ახლა ნება გვაქვს აქ წირვა-ლოცვისა, მაგრამ ყველაფრის ახლიდან დაწყებაა საჭირო. სოფლელებმა ძირითადად აღარ იციან რაა წირვა, ლოცვა, აღსარება, ზიარება, სინანული, ხალხი წარმართობის გზაზეა დამდგარი, ამასთანავე არა გვყავს მოძღვრები სოფლებში გასაგზავნად, ამიტომაც ჩვენ მრავლად გვესაჭიროება მღვდლები, დიაკვნები, მედავითნეები, მგალობლები, ეკლესიური ადამიანები, მორწმუნეები, მორჩილები, გვესაჭიროება მქადაგებლები, ღვთის სიტყვის გამავრცელებლები, ქრისტესათვის თავდადებულნი მოღვაწენი.

თუ ღმერთი ინებებს, და ჩვენც ვლოცულობთ ამისათვის, ჩვენი სასწავლებლის დანიშნულებაც ესაა - აღზარდოს საეკლესიო მოღვაწენი. ლოცვითა და მონდომებით შესაძლებელია ყოველივეს მიღწევა. „ირეკდეთ და განგეღოთ თქვენ, ეძიებდეთ და ჰპოვოთ“ - ნაბრძანებია წმინდა სახარებაში. რწმენით კლდესაც კი გადააბრუნებთ. ცოდნის შეძენა მოითხოვს უზომო შრომისმოყვარეობას, მონდომებასა და საქმის სიყვარულს. მოსწავლე უნდა გაუფრთხილდეს დროს და ყოველი წუთი ცოდნის შეძენას მოახმაროს.

უფალმა ღმერთმა სამყაროსთან ერთად შექმნა დრო. ქვეყნიერება მარად ახლდება, ამიტომაც დრო მარად წინ მიდის და არავის შეუძლია მისი შეჩერება, ანდა უკან დაბრუნება. ამის გამოცაა ყველაფერი

წარმავალი ამქვეყნად, ყველაფერი დროებითია. ეს კი ადამიანს ავალებს დრო უქმად არ დაკარგოს, დროზე გააკეთოს კეთილი საქმე. მაქსიმალურად ისარგებლოს სიცოცხლის იმ მომენტით, რომელიც დროის გარკვეულ ჩარჩოებშია მოქცეული, მაგრამ რომელია ყველაზე სასიკეთო, ყველაზე მარადიული და წარუშლელი საქმე? სიმდიდრის დაგროვება, ქვეყნების დაპყრობა, ქალაქებისა და სოფლების გაშენება, განცხრომითა და მოსვენებით ცხოვრება? - არც ერთი ამათგანი არ იძლევა მარადიულ ნაყოფს, ყველაფერი ეს „წარვალს და არა დაადგრების ერთსა საუკუნისად“.

მხოლოდ სწავლა, მხოლოდ ცოდნა არის „ნაყოფი კეთილი“, რომელსაც უდიდესი სიკეთე მოაქვს. ვახუშტი ბაგრატიონი, ჩვენი დიდი ისტორიკოსი წერს - „სწავლა განაბრძნობს, თავისუფალ ჰყოფს, აცნობებს ღმერთსა და შიშსა მისსა დანერგავს. განდევნის ბოროტსა, შეაყვარებს მოყვასსა, შემოიყვანს კეთილსა, მატებს ქვეყანასა, აღაშენებს და დაამშვენებს, მტერთა დაამდაბლებს, თავისთა აამაღლებს და აკადნიერებს“.

სწავლა და ცოდნა ყოველგვარი ამქვეყნიერი სიკეთის ფუძე ყოფილა, ამიტომაც უთქვამს ბრძენს - „ყოველი ჟამი ჩაივლის ფუჭად, რომელსაც ცოდნის შესაძენად არ გამოვიყენებთ“, სწავლა და ცოდნა არა მარტო სამყაროს შეცნობისათვის ყოფილა საჭირო, არამედ სიბრძნისა და თავისუფლების მოპოვებისათვის, ზნეობრივი განწმედისათვის, სულგრძელობისა და ურთიერთპატივისცემის დანერგვისათვის.

მაგრამ თანახმად ვახუშტისა, ცოდნა წარმავალი ყოფილა, ადამიანთა მეხსიერებას მხოლოდ სამი-ოთხი თაობის მანძილზე შესძლებია დაგროვილი ცოდნის შენახვა, შემდეგ იგი ქრება. რა გზა, რა საშუალება არსებობს ამის თავიდან ასაცილებლად?

ერთადერთი საშუალება ცოდნისა და სიბრძნის შესანახად და მის დასაუნჯებლად ყოფილა ჩანაწერი, რომელიც „არა წარწყმედის, არამედ ჰგიეს უკუნისამდე“. წიგნი უზრუნველყოფს ცოდნასა და სიბრძნის შენახვას, მის მარადიულობას. ვახუშტი იმოწმებს წმიდა იოანე დამასკელის ნათქვამს, რომ სასარგებლოა ნებისმიერი

სახის წიგნი, პირველ რიგში კი სასულიერო წიგნები. კარგი მკითხველისათვის უსარგებლო წიგნი არ არსებობს.

ახალგაზრდამ უნდა შეიყვაროს წიგნი, მასში დაუნჯებული ცოდნა. ცოდნით კი, როგორც ითქვა, მივიღებთ სიბრძნესა და თავისუფლებას, განვიწმინდებით ზნეობრივად, ვისწავლით სიკეთის ქმნას, ჩაგვენერგება სული შემოქმედებისა, მშვიდობისმოყვარეობისა და სიყვარულისა.

სწორედ ამიტომაა ქრისტიანობის უპირველესი განძი წიგნი, რომელსაც ეწოდება წმინდა სახარება, ანუ წმინდა ოთხთავი. ჩვენს სასწავლებელში უპირველეს ყოვლისა ეს წიგნი - სიბრძნის ოკეანე უნდა შეისწავ-ლოთ. ორი დიდი წიგნის, წმინდა წერილისა და „ქართლის ცხოვრების“ - ანუ ეროვნული ისტორიის შესწავლა, ჩვენს წინაპრებს უდიდეს საქმედ მიაჩნიათ. ეს წმინდა წიგნები მათ ეხმარებოდათ განესხვავებინათ კეთილი ბოროტისაგან.

ჩვენი წინაპარნი ისტორიას პატრიოტულ მეცნიე-რებად მიიჩნევდნენ, რამდენადაც ის ადამიანს აცნობდა ვინაობას, წარმომავლობას, აყვარებდა თავის თვისტომს, თავის მამა-პაპათა სარწმუნოებას - ანუ ქრისტიანობას, უერთგულებდა თავის ქვეყანას. ეს ასეა ახლაც. ამიტომაც ჩვენს სასწავლებელში წმინდა წერილის გვერდით უნდა იდოს „ქართლის ცხოვრება“ და ჩვენი ეკლესიის ისტორიისადმი მიძღვნილი წიგნები.

მესხეთი საქართველოს განსაკუთრებული ისტო-რიული მხარეა. აქ შემოდგეს ფეხი პირველად წმიდა ანდრია პირველწოდებულმა და წმინდა ნინომ. აქედან განათლდა საქართველო, მრავალი საუკუნის შემდგომაც არაბთაგან განადგურებული საქართველოს აღდგენაც აქედან დაიწყო, კერძოდ, ჩვენი დიდი ღირსი მამა გრიგოლ ხანძთელი ქართლიდან გადავიდა მესხეთში, ააღორძინა აქ სამონასტრო ცხოვრება, მესხეთში აღორძინებული სულიერება კი საფუძვლად დაედო საქართველოს განახლებას.

ვილოცოთ იმისათვის, რათა თქვენ, ჩვენი სასწავლებლის სტუდენტები, ახალი თაობა, ქალები და

ვაჟები მომავალში გადაიქცეთ მამა გრიგოლისა და დედა თებრონიას ღვაწლის მემკვიდრეებად. თქვენ უნდა აღადგინოთ დაცემული საქართველო, თქვენ უნდა გახდეთ დვრიტა მესხეთის სულიერი ცხოვრებისა, ჩვენი მამულის აღორძინებისა, შევთხოვოთ უფალ ღმერთს და ვილოცოთ ამისათვის. არა ურთიერთქიშპი და გაუტანლობა, არამედ სიმშვიდე, სიყვარული, ცოდნის მიღების წყურვილი უნდა იყოს თქვენი მამოძრავებელი. თქვენ მუდამ უნდა იმეორებდეთ ეფრემ ასურის სიტყვებს - „უფალო და მეუფეო ცხოვრებისა ჩემისა, სულსა უქმობისასა და ცუდადმეტყველებისასა ნუ მომცემ მე, ხოლო სული სიწმიდისა, სიმშვიდისა, მოთმინებისა, და სიყვარულისა მომმადლე მე მონასა შენსა, მომანიჭე მე განცდა თვისთა ცოდვათა და არა განკითხვა ძმისა ჩემისა“, ამავე ლოცვაში იხსენიება აგრეთვე სიტყვები - „მიმომწვლილველობა“ - რაც წვრილმანი, არამთავარი საქმეების მოყვარულობას ნიშნავს და „მთავრობის-მოყვარეობა“, რაც უფროსობის, განდიდების მოსურ-ნეობას ნიშნავს, რაც დაგმობილია.

უსაქმურობა, ცუდადმეტყველება, განდიდებისა და უფროსობის სურვილი შორს უნდა იყოს ჩვენი სასწავლებლის მოსწავლეებისაგან, აქ უნდა მეფობდეს სიმშვიდე, სიყვარული, სიმდაბლე, კიდევ ერთხელ გილოცავთ, შევთხოვ უფალ ღმერთს თქვენსა და სრულიად საქართველოს გაძლიერებას.

ღმერთმა დაგლოცოთ.

გაზ. „მესხეთი“, 27. IV. 1992.

ვასწავლოთ თუ არა საქართველოს ეკლესიის ისტორია სკოლაში

უცხოეთში გასული ქართველობა ხდება მრევლი არაქართული ეკლესიებისა. ქართველობა არ ქმნის ეროვნულ-სარწმუნოებრივ სამრევლოებს, ეროვნულ ეკლესიებს, ეს მაშინ, როცა თითქმის ყველა მართლმადიდებელ ერს უცხოეთში საეპისკოპოსოებიც გააჩნიათ მსოფლიოს თითქმის ყველა დიდ ქალაქში. მაგალითად, ნიუ-იორკში რეზიდენცია აქვს მართლმადიდებელი და „აღმოსავლური“ ეკლესიების ათ ეპისკოპოსს, მათ შორის კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს ჰყავს - 4 ეპისკოპოსი, რუსულ ეკლესიას - 2, სომხებს - 4 ეპისკოპოსი. პარიზში ზის რუმინული ეკლესიის 2 ეპისკოპოსი, კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს - 3 ეპისკოპოსი, სომხური ეკლესიის - 2 ეპისკოპოსი. ლონდონში რუსულ ეკლესიას ჰყავს ერთი ეპისკოპოსი, კონსტანტინეპობს - 5, სომხებს ერთი ეპისკოპოსი. იერუსალიმშია კოპტური ეკლესიის ერთი ეპისკოპოსი, სომხური ეკლესიის 6 ეპისკოპოსი,

ეთიოპიის - 2, სირიის ეკლესიის ერთი ეპისკოპოსი, ბეირუთში სომხებს ჰყავთ 5 ეპისკოპოსი, ანტიოქიის საპატრიარქოს - 3, სირიის ეკლესიას ერთი (ცნობები ამოღებულია წიგნიდან „ORTHOXIA, 1982, ostkirchliches Institut, Regensburg, გვ. 134, 135, 137, 138, 139).

ეს მაშინ, როცა არა თუ საეპისკოპოსოები, ქართველებს უცხოეთში დამოუკიდებელი ეკლესიებიც კი არ გააჩნიათ (პარიზის წმ. ნინოს ეკლესია არა ქართულ საეკლესიო ცენტრს, არამედ კონსტანტინეპოლის საპატ-რიარქოს ექვემდებარება).

მაინც რაა მიზეზი ქართველების საოცარი სულიერ-საეკლესიო ნაკლოვანებისა საერთაშორისო ასპა-რეზზე?

მიზეზი ალბათ არის შემდეგი: - ყველა ჩვენს მეზობელ მართლმადიდებელ ერს აქვს ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება. რაოდენ უცნაურადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, ეს თვისება დღევანდელ ქართვე-ლობას თითქმის არ გააჩნია. უცხოეთში გასული ქართველი, როგორც წესი, ხდება მრევლი სხვა რომე-ლიმე, უფრო ხშირად რუსული, ანდა ბერძნული ეკლე-სიისა, მაშინ, როცა რუმინელი, სერბი, რუსი თუ ბერძენი მართლმადიდებელი ქრისტიანები უცხოეთში არ იქცევიან მრევლად სხვა ერის მართლმადიდებლური ეკლესიისა. ისინი მხოლოდ ეროვნულ-მართლმადიდებლურ ეკლესიებს აყალიბებენ უცხოეთშივე (ე. ი. უცხოეთში ქრისტიანები ქმნიან საეკლესიო სამრევლოებს ეროვნული ნიშნის მიხედვით, ხსნიან ეროვნულ ეკლესიებს, ხოლო შემდეგ კი - საეპისკოპოსოებსაც).

რევოლუციის შემდეგ უცხოეთში გასულმა რუსმა მოსახლეობამ შექმნა რუსული სამრევლოები, რის საფუძ-ველზეც შეიქმნა უცხოეთის რუსული საეპისკოპოსოები. მაგალითად, მოსკოვის საპატრიარქოს უცხოეთში აქვს ეპარქიები და ჰყავს ეპისკოპოსები - სამხრეთ ამერიკაში (არგენტინაში), გერმანიაში (ბავარიასა და ბერლინში), ბელგიაში, ავსტრიაში, ნიდერლანდებში და სხვაგან (იხ. Православный церковный Календарь, 1991).

ხოლო ე. წ. „სინოდალურ“ რუსულ ეკლესიას, რომელიც მოსკოვის საპატრიარქოსგან დამოუკიდებლად არსებობს, საეპისკოპოსო ეპარქიები აქვს აშშ-ში (ნიუ-იორკში, ბოსტონში, ჩიკაგოში, სან-ფრანცისკოში - 2), კანადაში, არგენტინაში, ვენესუელაში, ბრაზილიაში, გერმანიაში (მიუნხენში - 2), ავსტრალიაში. უცხოეთშივე აქვს მონასტრებიც. (იხ. Russich-Octhoxe im Ecxil~. ORTHODOXIA. გვ. 90-92).

ჩვენმა მეზობელმა სომხებმა უცხოეთში მრავალი ეპარქია და საეპისკოპოსო დააარსეს, მათ შორის, როგორც აღინიშნა, პარიზში, მარსელში, ლონდონში, ბუქარესტში, ნიუ-იორკში, ლოს-ანჟელესში, მონრეალში, ბუენოს-აირესში, იერუსალიმში, კაიროში, ბეირუთში, სტამბულში, სირიაში, ათენში, ნიქოზიაში, თეირანში, ჯულფაში, სან-ფრანცისკოში (იხ. ORTHODOXIA. გვ. 13-17).

ბულგარელმა მოსახლეობამ ორი საეპისკოპოსო დააარსა ამერიკაში - დასავლეთ ევროპაში. იუგოსლავიის სერბიელმა მოსახლეობამ სამი საეპისკოპოსო დააარსა ამერიკაში, ერთი ავსტრალიაში, ერთი დას. ევროპაში, ხოლო მაკედონიელებმა ეროვნული საეპისკოპოსოები დააარსეს კანადასა და ავსტრალიაში (იხ. იქვე, გვ. 70, გვ. 96). უცხოეთში გასულმა რუმინელებმა საეპის-კოპოსოები დააარსეს ამერიკასა და საფრანგეთში (იხ. იქვე, გვ. 79). ცნობილია, რომ ბერძნულენოვან მართლ-მადიდებლებს მსოფლიოში რამდენიმე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ეკლესია გააჩნიათ (კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, იერუსალიმის საპატრიარქოები, ელადისა და კვიპროსის ეკლესიები) და ერთ მათგანს „მსოფლიო“ (ეკუმენური) საპატრიარქოც კი ეწოდა და მაინც მათ თავიანთი ეკლესიების ფარგლებს გარეთ სამრევლოები და საეპისკოპოსოები აქვთ. ანტიოქიის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოები აქვს არგენტინაში, ჩრდილოეთ ამერიკაში, მექსიკაში, ავსტრალიაში, ბრაზილიაში (იხ. იქვე, გვ. 10-11) ელადის ეკლესიას - ამერიკაში. თვით უცხოეთში მცხოვრებმა უკრაინელებმა დააარსეს დამოუ-

კიდებელი ეკლესია საეპისკოპოსოებით აშშ, დას. ევროპასა და კანადაში (Ukrainion Autocephalous ortodox church im Exile).

მაშასადამე, უცხოეთში მცხოვრები მართლ-მადიდებლები არ ხდებიან მრევლი სხვა ერის თუნდაც მართლმადიდებლური ეკლესიისა. ისინი თავიანთ ეროვნულ ეკლესიებს აარსებენ. ჩვენი ქართველები კი, არა თუ უცხოეთში გასულნი, თვით საქართველოშივეც კი გაუცნობიერებელნი არიან, არ იციან, არის თუ არა საჭირო ეკლესიათა მსგავსი შერჩევა, უფრო მეტიც, მეტმა ნაწილმა არ იცის, რას წარმოადგენს ეპარქია, საეპისკოპოსო, სამრევლო და თვით საპატრიარქოც კი, აქედან გამომდინარე, არც ის იცის, საერთოდ საჭიროა თუ არა ერთგულება ნაციონალური ეკლესიისა. ე. ი. არა აქვს ეკლესიური თვითშემეცნება. ეს რომ არ ჰქონდეს ჩვენს მეზობელ ერებს, ცხადია, ისინი უცხოეთში საეპისკოპოსოებს ვერ დააარსებდნენ. როგორ ინერგება მათში ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშეგნება? ცხადია ოჯახის, სკოლის მეშვეობით, ეკლესიური აღზრდით. სკოლის როლი ამ სფეროში წარმმართველია. სკოლას კი მხოლოდ მშობლიური ეკლესიის ისტორიის შესწავლით თუ შეუძლია ყმაწვილში აღძრას ნაციონალური ეკლესიისადმი ერთგულება.

და მაინც, რა საჭიროა ნაციონალური ეკლე-სიისადმი ერთგულება? ხშირად ვხედავთ ჩვენი თვალით: არა თუ უცხოეთში, რუსეთში გასული ქართველი ხში-რად უკვე მესამე-მეოთხე თაობის შემდეგ კარგავს ქართ-ველობას და რუსდება. XVIII საუკუნეში ვახტანგ VI-ს მრავალრიცხოვანი ინტელიგენციისა და დიდებულების ნაღები გაჰყვა რუსეთში. არა თუ დღეს, ერთი საუკუნის წინათაც კი მათი შთამომავლები გარუსებულნი იყვნენ. XIX და XX საუკუნეებში მრავალი ქართველი გადა-სახლდა რუსეთში. დღეს ძირითადად ისინი განშო-რებულნი არიან ჩვენი ერისაგან. უცხოეთში გასული სხვა ერის ადამიანები ათასი წლობითაც კი ინარჩუნებდნენ ეროვნებას, მაგალითად, არც თუ დიდი ხნის წინ

აღინიშნა ბალკანეთში (რუმინეთსა თუ ბულგარეთში) სომეხთა დასახლების ათასი წლისთავი. ცნობილია, რომ იქ მცხოვრებმა სომხებმა ამ ათასი წლის მანძილზე შეძლეს ეროვნების შენარჩუნება, ასევეა სხვა ერებიც. მაინც როგორ ხდება ეს? როგორც აღინიშნა ეროვნულ-ეკლესიური თემების შექმნით, ეროვნულ-სარწმუნოებრივი სამრევლოების დაარსებით. მაგალითად, ბაქოში, თბილისში, მოსკოვში, როსტოვში თუ სხვა ქალაქებში მცხოვრებ სომხებს აქვთ საკუთარი ეკლესიები, სკოლები, საზოგადოებანი და ეროვნული სასაფლაოებიც. ეს იმით მიიღწევა, რომ ამ უცხო ქალაქებში მათ ეროვნულ-სარწმუნოებრივი სამრევლოები შექმნეს. მის გარშემო გაერთიანდნენ არა ფორმალურად, არამედ მთელი არსებით. სწორედ იქ გამოხატავენ ღვთისადმი თავიანთ სიყვარულს. ეკლესია მათი ნაციონალური სიწმინდეც და საყრდენიც არის. თავის მხრივ ნაციონალურმა ეკლესიამ მრავალრიცხოვანი საშუალებებით დაიცვა თავისი ერი. მსგავსადვე იყო ძველ საქართველოშიც, ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს არსებობისას (XV-XVI საუკუნეებამდე). ძალზედ მაღალი იყო მაშინ ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება, რომელიც განსაკუთრებით დაკნინდა XVII-XVIII საუკუნეებში, ხოლო XIX საუკუნეში ქართული ეკლესიის თავისთავადობის გაუქმებამ და ქართველ ქრისტიანთა სულებზე რუსული ეკლესიის გაბატონებამ სასტიკად დასცა ქართველთა ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება. არა თუ უცხოეთში, თვით საქართველოშივე ქართველები გაუუცხოვდნენ მშობლიურ ეკლესიას, ხოლო რუსულ-ბოლშევიკური ბატონობისას ამ ბოლო 70 წლის მანძილზე ჩვენი ეროვნულ-ეკლესიური თვითშემეცნების დონე შემზარავია.

არა და ისტორიულად, ბოლო საუკუნეთა მანძილზე, „ქართველს“ სწორედ საქართველოს სამოციქულო (მართმალიდებლური) ეკლესიის წევრს უწოდებდნენ. XVII-XVIII საუკუნეებში, ერთიანი ქართული სახელმწიფოს დაშლის, საქართველოს სპარსეთისა და ოსმალე-

თის გავლენის სფეროში მოქცევის შემდგომ, ქართველთა შორის გავრცელება დაიწყო არაეროვნულმა სარწმუ-ნოებებმა. ქართველი მართლმადიდებლები იძულებული გახდნენ მიეღოთ მაჰმადიანობა, გრიგორიანობა, კათოლიკობა. ხალხში ამ სარწმუნოებათა მიღების შემდგომ მხოლოდ და მხოლოდ ქართველ მართლ-მადიდებლებს უწოდებდნენ „ქართველს“, ქართველ მაჰმა-დიანებს - „მუსულმანებს“, ქართველ კათოლიკეებს - „ფრანგებს“, ქართველ გრიგორიანებს კი - „სომხებს“.

უცხო ეკლესიათა მრევლად გადაქცევისა და ეროვნულ-ქართული ეკლესიისაგან განდგომის შემდგომ მრავალი ქართველი განშორდა ჩვენს ერს, დაკარგეს ეროვნული თვითშემეცნება, შეემატნენ „თათრებსა“ თუ „სომხებს“ (ქართველი კათოლიკებიც მრავლად გასომხდნენ), უფრო მეტიც, საქართველოს მთიანი კუთხეების ქართველები (აღმოსავლეთ კახეთში (დღევანდელ საინგილოში), შიდა ქართლის მთიანეთსა და აფხაზეთში) ჩრდილო კავკასიელი ტომების - ლეკების, ოსებისა და აფსარების ჩამოსახლების შემდგომ მოწყდნენ ქართულ ეკლესიას, გაწარმართდნენ ან გამაჰმადიანდნენ, ამის შედეგად კი ეროვნულადაც გადაგვარდნენ, ნაწილობრივ აღნიშნული სარწმუნოებრივი მომენტითაც აიხსნება მეცნიერთა მიერ დადასტურებული ქართველთა გაოსების, გააფხაზებისა და გალეკების პროცესი. ასევე აღსანიშნავია ისიც, რომ სამხრეთ საქართველოს ოსმალთა მიერ დაპყრობის შემდეგ ბასიანის, თორთუმის ხეობებში, გიუმიშხანესა, ლაზეთსა თუ არზრუმში დარჩენილი მრავალრიცხოვანი ქართველი მართლმადიდებლები იქცნენ მრევლად ბერძნული ეკლე-სიისა, რამეთუ ოსმალო ხელისუფლების მიერ ოსმალეთის იმპერიაში ბერძნული ეკლესია ოფიცია-ლურად იყო აღიარებული, ხოლო ქართული ეკლესია დევნილი. ბერძნული ეკლესიის მრევლად გადაქცევის შემდეგ მრავალი ქართველი გაბერძნდა.

სპარსეთ-ოსმალეთი ებრძოდა არა ზოგად ქრისტია-ნობას, არამედ ძირითადად ქართულ ეკლესიას, ამ

ეკლესიის წევრ ქრისტიანებს. ამ აზრს ადასტურებს უამრავი მაგალითი. ოსმალეთსა და სპარსეთის მტრობა ქართული ეკლესიისადმი გამოწვეული იყო რუსეთის მართლმადიდებელი სახელმწიფოს სიძლიერით, რომელიც აღნიშნული საუკუნეებისათვის ზედიზედ იპყრობდა ტერიტორიებს, უახლოვდებოდა კავკასიას, განადგურებით ემუქრებოდა მაჰმადიანურ სამთავროებსა და ოსმალეთ-სპარსეთის სახელმწიფოებს. ასეთ ვითარებაში მაჰმადიანთა აზრით ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია და სამეფო-სამთავროები პლაცდარმს უქმნიდნენ რუსეთის აგრესიულ სახელმწიფოს მახლობელი აღმოსავლეთის დასაპყრობად. ამიტომაც სამხრეთ საქართველოს (მესხეთის) დაპყრობის შემდეგ „...ქართველობას შეურიგებელი ბრძოლა გამოეცხადა. მტრის პირველი დარტყმები პირველ რიგში ქართული ეკლესიის ზურგს ხვდებოდა. ოსმალებმა კარგად იცოდნენ, რომ ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის დათრგუნვის გარეშე მათ მიერ დაწყებული საქმე შეიძლებოდა წარმატებით ვერ დაგვირგვინებულიყო“ (შ. ლომსაძე, გვიანი შუასაუკუ-ნეების საქართველოს ისტორიიდან, 1979 წ. გვ. 35).

„აღნიშნულ საუკუნეებში ოსმალები და სპარსელები ქრისტიან გრიგორიანებსა და ქრისტიან კათოლიკებს არ ებრძოდნენ, პირიქით მათ საეკლესიო ცენტრებს შეღავათებსა და უპირატესობას ანიჭებდნენ, ხოლო ქართული ეკლესიის წევრებს კი ყოველგვარ პირობებს უქმნიდნენ, რათა მათ უარეყოთ „ქართველობა“ (ანუ ქართული მართლმადიდებლობა) სამაგიეროდ კი ქართული ეკლესიის ყოფილ წევრებს აიძულებდნენ მიეღოთ გრიგორიანული ანდა კათოლიკური აღმსარებ-ლობანი, უფრო ხშირად კი აიძულებდნენ მიეღოთ მაჰმადიანობა. ისიცაა აღსანიშნავი, რომ ოსმალეთი საერთოდ მართლმადიდებლობას კი არ ებრძოდა, არამედ მხოლოდ ქართულ ეკლესიას და ქართულ მართლ-მადიდებლობას, ოსმალეთში სარწმუნოებრივი ავტონომია ჰქონდათ იმ მართლმადიდებლებს, რომლებიც კონსტან-ტინეპოლის პატრიარქს ექვემდებარებოდნენ, მათ განურ-

ჩევლად ეროვნებისა „ბერძნებს“ უწოდებდნენ (იხ. ა. ჯაფარიძე, „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, ტ. III, გვ. 351).

ქართველ მართლმადიდებლებს, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, XVII-XVIII საუკუნეებში გარკვეულ მიზეზთა გამო უწოდებდნენ „ქართველს“ რადგანაც ისინი საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მრევლს შეადგენდნენ. ხოლო იმ ქართველებს, რომელნიც განშორდნენ ქართულ ეკლესიას და აღიარეს უცხო სარწმუნოება „ქართველებად“ არ მიიჩნევდნენ, მაგალითად ქართველ გრიგორიანებს, ქართველ მაჰმადიანებს და ასე შემდეგ.

მაჰმადიან სახელმწიფოთა მიერ შექმნილი მიზეზების გამო „ქართველად ყოფნა გაუსაძლისი გახდა... გლეხკაცობაც ავბედს დაემორჩილა... მესხთა ნაწილი პილიგრიმული სიჯიუტით მაინც არ ტოვებდა ქრისტიანობას და ზოგჯერ კათოლიკობასა და გრიგორიანობას ღებულობდა, უმეტეს შემთხვევაში თავის ერს მაინც ეკარგებოდა, მესხთა შორის მეტად უმცირესმა ნაწილმა შეინარჩუნა მართლმადიდებლური სარწმუნოება, როგორც ზემოთ ვთქვით, ყარსის, არზრუმის, ვალაშკერტის და ნაწილობრივ არტაანის მხარის ქართველობის დიდი ნაწილი გაგრიგორიანდა, როგორც ჩანს, მათი გაგრიგორიანება XVII ს. ბოლოსა და XVIII ს. დასაწყისში უნდა მომხდარიყო“ (შ. ლომსაძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 46).

ოსმალეთში ისტორიულ მიწა-წყალზე მცხოვრები და ასევე სპარსეთში მცხოვრები ქართველები მასობრივად კარგავდნენ ეროვნებას საქართველოს სამოციქულო ეკლესიასთან კავშირის გაწყვეტის გამო, ანუ რაც იგივეა, მათ ადგილებზე ვერ შეძლეს ნაციონალური სამრევლოებისა და საეპისკოპოსოების შექმნა, ხოლო მსგავს (მაჰმადიანურ) გარემოში მცხოვრებმა სხვა ქრისტიანმა ერებმა, მაგალითად, სომხებმა და ბერძნებმა, შეძლეს ნაციონალური სარწმუნოებრივი თემების, სამრევლოებისა და საეპისკოპოსო ცენტრების დაარსება, რაც მათ ეროვნებას ანარჩუნებინებდა მაჰმადიანურ ოკეანეში.

ჩვენში რატომღაც მიჩნეულია, რომ ქართველები საქართველოს არ ტოვებდნენ და ნაკლებად გადიოდნენ უცხოეთში, მაშინ, როცა ასეულ ათასობით ქართველმა დატოვა საქართველო XVII-XVIII საუკუნეებში (საქართველოს მთელი მხარეები, ჩვენი სამშობლოს თითქმის ერთი მესამედი - მესხეთი, კახეთის თითქმის ნახევარი (ჭარ-ბელაქანი), ქვემო ქართლისა და დასავლეთ საქართ-ველოს მთელი მხარეები უცხო სახელმწიფოთა ნაწილე-ბად იქცნენ მრავალრიცხოვანი ქართული მოსახლეობით). XIX საუკუნეშიც ქართველების არამცირედი ნაწილი გადასახლდა რუსეთსა და უცხოეთში, სად გაქრნენ ისინი? ვინ არიან მათი შთამომავალნი? თითქმის ყველანი ასიმილირდნენ უცხო ტომებსა და ერებში, დაეკარგნენ საქართველოს, კიდევ ერთხელ უნდა ითქვას, რომ მათ ვერ შეძლეს უცხოეთში ეროვნული ეკლესიების დაარ-სება, რამეთუ მათ არ გააჩნდათ ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება. იქცნენ უცხო ეკლესიათა მრევლად, რის შედეგადაც სწორედ იმ ერებს შეემატნენ, რომელთა ეკლესიათა წევრებადაც იქცნენ (არსებობდა უმნიშვნელო გამონაკლისი).

ევროპელ მისიონერთა, ასევე თურქულ-სპარსულ წყაროებში არსებული ცნობების თანახმად XVII-XVIII საუკუნეებში ქართველების კოლოსალურმა რაოდენობამ დატოვა საქართველოს ქრისტიანული ნაწილი.

პიეტრო დელა ვალეს გადმოცემით - „არა იპოვება არც ერთი სახლი მთელ სპარსეთში, რომელიც სავსე არ იყოს ქართველი დედაკაცებით და მამაკაცებით“ (მ. რეხვიაშვილი „დასავლეთ საქართველო XVII საუკუ-ნეში“. 1976 წ. გვ. 14).

ასევე ქართველები დიდი რაოდენობით იმყო-ფებოდნენ ოსმალეთის იმპერიაში.

XV საუკუნის ერთი იტალიური ქრონიკის თანა-ხმად საქართველო იმ დროისათვის წარმოადგენდა „ვრცელ ქვეყანას მრავალრიცხოვანი მოსახლეობით“, ამ ცნობის სისწორე იქიდანაც დასტურდება, რომ თვით XIX საუკუნის დასაწყისშიც კი ქართველები ამიერკავკასიის

მოსახლეობის უმრავლესობას - 44% შეადგენდნენ. საქართველო დაიცალა მოსახლეობისაგან XVII-XVIII საუკუნეებში. „როგორც დონ ჯუსტი პრატო, ასევე სხვა კათოლიკე მისიონერები აღნიშნავდნენ, სპარსელები და თურქები ყველა საშუალებას მიმართავდნენ, რათა საქართველოდან წაეყვანათ ახალგაზრდები. ისინი მათ იყენებდნენ პირველ რიგში თავიანთი ლაშქრის გასაძლიერებლად და ასევე ამით დიდ ზიანს აყენებდნენ საქართველოს... რის გამოც საქართველო განუწყვეტლივ იცლებოდა და ნადგურდებოდა“ (ი. ტაბაღუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში, III, 1987, გვ. 191).

მისიონერების დაკვირვებიდან ჩანს, რომ ჩვენი ქვეყნიდან მოსახლეობა მასობრივად გაჰყავდათ ქრისტიანობისა და ქართველობის აღმოფხვრის მიზნით. თურქეთისა და სპარსეთის არა მარტო ცენტრალური ოლქები, არამედ პროვინციებიც (ეგვიპტე, ერაყი და სხვ.) მრავალრიცხოვანი ქართველების საცხოვრისი იყო. ქალაქებში ქართველობა ვაჭრობის ობიექტს წარმოადგენდა. მაგალითად, ევლი ჩელებს ქართველი ტყვეები შეუძენია თავის მოგზაურობისას: თავრიზში, ახალციხეში, ყარსში, არზრუმში, ბაქოში, ერევანში და სხვაგან.

ყველგან, არა მარტო უცხოეთში, არამედ თვით საქართველოშიც კი ამ პერიოდში ქართველები ეროვნებას კარგავდნენ ქართულ ეკლესიასთან კავშირის გაწყვეტისთანავე, მაგალითად, 1628 წელს გორში მისულმა ავგუსტინელმა ბერმა პატრი ამბროზიმ 1640 წელს რომში გაგზავნა მოხსენება, რომელშიც კერძოდ წერს: „ამ ქრისტიანების ქვეყანაში კვალად შეიძლება ბევრი კეთილის ქმნა რამდენიმე მამულ-სოფლების ყიდვით, როგორადაც შვრებიან სომხები, რომლებისაც თუმცა დიდი სიმძულვარე აქვთ ქართველებს სარწმუნოების საქმეში, მაგრამ რაკი მათი ხელქვეითი გახდებიან, ბევრი მათგანი გადადის სომხების წესზეც. ამაზე უარესიც ვნახეთ - ზოგიერთმა საქართველოში მცხოვრებმა მდიდარმა ურიებმა გააურიავეს რამდენიმე თავიან-

თი ყმა და მოსამსახურე“ (მ. თამარაშვილი, პასუხი სომ-ხის მწერლებს, გვ. 237).

როგორც ევროპელი მისიონერების დაკვირვება უჩვენებს, ქართველები ეროვნული გადაგვარებისაგან დაცულნი არ იყვნენ თვით საქართველოში, მით უფრო უცხოეთში.

„განსაკუთრებით სპარსეთში ბევრი იყო ქართველი: „დღეს მთელი სპარსეთი სავსეა ქართველებით, რჯულ-განდგომილებით - წერს დონ ჯუსტი პრატო - მათ ხელ-შია ყველა დიდი თანამდებობაც კი სახელმწიფოში“ (ი. ტაბაღუა, გვ. 111).

„სპარსელთა სისხლი გაკეთილშობილებულია ორი ეროვნების - ქართველებისა და ჩერქეზების სისხლით, რომლებიც ყველა სხვა ხალხზე ლამაზები არიან. სპარსეთში თითქმის არ არის არც ერთი წარჩინებული, რომლის დედა ქართველების ან ჩერქეზების შთამომავა-ლი არ იყოს (იქვე).

საქართველოში ტყვეთა ყიდვა ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა, რის გამოც, ჟარ შარდენის ცნობით, სამეგრელოს 40000-იანი მოსახლეობა 1640-იანი წლებიდან მოყოლებული სულ რაღაც 30 წლის განმავლობაში 20000-მდე შემცირდა.

უცხოეთში ქართველების ტყვეთა სახით გასვლის გარდა, საქართველოს მოსახლეობას ძალზე ამცირებდა ქართველების გადასახლებაც. შაჰ-აბას I-მა საქართ-ველოში ზედიზედ სამი ლაშქრობის შედეგად ასეულ-ათასობით კაცი გადაასახლა უცხოეთში. ქართველების ეროვნული ცნობიერება ირყეოდა თვით საქართველოშივე. მაკარი ანტიოქიელი ასახავს XVII საუკუნის 60-იან წლებში არსებულ ვითარებას დასავლეთ საქართველოში: „მთელი ვაჭრობა ქართველთა ხელქვეითი სომხების, ებრაელებისა და ზოგიერთი ბერძნის ხელთაა... ეს სომხები და ებრაელები წარმოადგენდნენ მდიდართა კლასს საქართველოში და მათ წინაშე ყველა ქართველი დავალებულია განურჩევლად წარჩინებულობისა და მმართველობისა. ყოველ ამ ვაჭართაგანს ოჯახში ჰყავს

ქართველი გოგო-ბიჭები მსახურად, რომელთაც როგორც უნდათ ისე ექცევიან“ (შ. მესხია, საისტორიო ძიებანი, ტ. II, 1983 წ. გვ. 316). სწორედ მსგავს არამართლ-მადიდებელ („არაქართველ“) მებატონეთა ხელში მოხვედ-რილი ქართველები კარგავდნენ ეროვნებას.

ასე რომ, ჩვენში მიღებული თვალსაზრისი, თითქოს და ქართველებმა ისტორიულად ნაკლებად დატოვეს სამშობლო, არასწორია, სწორია ის, რომ ისინი ასიმილირდნენ.

ჩვენში ახლახან გამოქვეყნდა ევგენი დალეჯიო დ’ალესიოს წიგნი „ქართველები კონსტანტინეპოლში“. ამ ევროპელსაც შეუმჩნევია, რომ ქართველები უცხოეთში განიცდიან დენაციონალიზაციას და ეკარგებიან ჩვენს ერს. ის წერს უცხოეთში მცხოვრები ქართველების შესახებ: „სამწუხაროდ, ბევრმა ქართველმა და მათმა ოჯახმა დაივიწყეს თავიანთი მშობლიური ენა და უარყ-ვეს თვით ქართველობაც“, ავტორი დაასკვნის „ქართველი ერის ისტორიაში ეს ხშირი და დასაგმობი მოვლენაა“.

დალეჯიო წერს: „ჩვენ კიდევ გვესმის, როდესაც რომელიმე ქართველი მუსულმანი ივიწყებს თავის ენას და ეროვნებას, რადგანაც მისი რჯული თურქულ-პოლიტიკურია და ასე თუ ისე, გარეშე პირობებიც იძულებულს ჰყოფს მას გადაგვარდეს. მაგრამ ჩვენ ჯერ კიდევ ვერ გამოგვიკვლევია რამ აიძულა კონსტან-ტინეპოლის ქრისტიანი ქართველების ნაწილი, რომელ-თაც უარყვეს ქართველობა. მათ შორის უმრავლესობამ სომხებად აღიარეს თავი და თვით თავიანთი გვაროვ-ნობის სახელწოდებაც დაივიწყეს. ამ გადაგვარებულთა შორის შედარებით ცოტანი არიან, რომელთაც თავიანთი გვარი კიდევ ახსოვთ. სხვათა შორის დავასახელებ ლიკონტას (ცხადაიას), გურჯიანების (ქართველი-შვილების), აზიზიანების, თუმანიანების, ზურაბიანების ოჯახებს, რომლებიც, თუმცა უარს არ ყოფენ, რომ ქართველების შთამომავალნი არიან, მაგრამ დღეს თავიანთ თავს ქართველებად აღარ აღიარებენ.

სასურველია, ქართველმა საზოგადოებამ პრაქტიკული ყურადღება მიაპყროს არა მარტო ოსმალეთის და კონსტანტინეპოლის ქართველ მუსულმანებს, არამედ თვით ქართველ ქრისტიანებსაც, რომელთაც კულტურული დაწესებულებაც კი არა აქვთ, სადაც ყველა რწმენისა და მისწრაფების ქართველსაც თავისუფლად შეეძლება მისვლა და პრაქტიკულად მუშაობა, როგორც ეს აქვთ სხვა ხალხთა ახალშენებს“ („ქართველები კონსტანტინეპოლში და სპარსეთში“ თბ. 1990 წ. გვ. 20).

ამ 70-დე წლის წინ დაწერილი ევროპელის ეს სიტყვები ისე ჟღერს, თითქოს დღეს იყოს ნათქვამი. ფაქტიურად ქართველმა საზოგადოებამ ვერ შეძლო უცხოეთში ეროვნულ-კულტურულ სარწმუნოებრივი დაწესებულებების შექმნა და ამის გამო უცხოეთში მცხოვრები ქართველები დენაციონალიზაციას განიცდიან.

როგორც ცნობილია, უკვე მიღებულია და რამდენიმე წელში მოქმედებას შეუდგება კანონი, რომლის ძალითაც მოქალაქეებს უფლება მიეცემათ უცხოეთში გასვლისა. ამ კანონის ძალით, ალბათ, ქართველობა, როგორც სხვა ქვეყნების შრომისუნარიანი მოსახლეობა, მასობრივად გავა უცხოეთში სამუშაოდ, სასწავლებლად თუ საცხოვრებლად. მაგრამ, როგორც ზემოთ აღნიშნულიდან ჩანს, ჩვენ ვიცით, რომ უცხოეთში გასული ქართველები სამი-ოთხი თაობის შემდეგ უკვე დენაციონალიზაციას განიცდიან, იმის გამო, რომ მათ არა აქვთ ეროვნულ-კულტურულ-სარწმუნოებრივი დაწესებულებები.

როგორც აღინიშნა, ჩვენი მეზობელი ერები უცხოეთში გასვლისთანავე ქმნიან ეროვნულ სამრევლოებს, ეკლესიებს და საეპისკოპოსოებსაც კი, რომლებიც იქცევიან ხოლმე ცენტრებად მათი ეროვნულ-კულტურული დაწესებულებებისა. ამის მიღწევა მათ შეაძლებინა იმან, რომ სამშობლოშივე უკვე გამომუშავებული ჰქონდათ ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება: უცხოეთში გასვლისთანავე ისინი მხოლოდ ეროვნული ეკლესიის მრევლად იქცევიან ხოლმე, რაც ხელს

უწყობს მათ ეროვნების შენარჩუნებაში არა ასეული, არამედ ათასეული წლების მანძილზეც კი.

მაშასადამე, იმისათვის, რათა ქართველი ადამიანი ყოველთვის და ყველა პირობებში თავის თავს თვლიდეს ქართული ეკლესიის წევრად, საჭირო არის ქართველ ყმაწვილში სკოლის ასაკიდანვე ჩაინერგოს ნაციონალურ-ეკლესიური თვითშემეცნება, ანუ შვილური ერთგულება მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ეკლესიისადმი. ამისათვის კი საჭიროა სკოლებში ისწავლებოდეს ქართული ეკლესიის ისტორია.

შეიძლება ითქვას, რომ ძველ საქართველოშიც წიგნი, რომლითაც ყმაწვილი იზრდებოდა - „ქართლის ცხოვრება“, უხვად შეიცავდა ცნობებს ქართული ეკლესიის ისტორიიდან. წმ. სახარება „ქართლის ცხოვრებასთან“ ერთად ყმაწვილის უმთავრეს სახელმძღვანელოს წარმოადგენდა. პირველი მასში ნერგავდა სარწმუნოებისა და ღვთისადმი სიყვარულს, ხოლო მეორე კი სიყვარულს მშობლიური ერისა და ეკლესიისადმი. სწორედ მშობლიური ეკლესიის ისტორიის მეოხებით ქართველი ყმაწვილი იგებდა, თუ როგორ იქცა მისი სამშობლო ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის წილხვედრ ქვეყანად, ხოლო უფალი და მაცხოვარი ჩვენი იესო ქრისტე კი მუდმივ მფარველად და პატრონად ქართველი „საზეპურო“ ერისა.

ამჟამად თუკი ჩვენ გვსურს, რომ ქართველი საზოგადოება დაუბრუნდეს თავის უკვდავ საწყისებს, უთუოდ საჭირო არის სკოლებში ისწავლებოდეს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია უნდა ისწავლებოდეს როგორც დისციპლინის ერთი დარგი, მიუხედავად ყმაწვილის მშობელთა სარწმუნოებრივი აღმსარებლობისა. საქართველოს ეკლესიის ისტორია ისეთივე განყენებული და სავალდებულო შესწავლის საგანი უნდა იყოს როგორც, ვთქვათ, საქართველოს გეოგრაფია ან საქართველოს ისტორია.

ჟურნ. „რელიგია“, №9, 1992.

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალში

1991 წლის 25 მარტს ქ. ახალციხეში დაარსებული თბილისის უნივერსიტეტის ფილიალში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის სამადლობელი პარაკლისი გადაიხადა სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ. პარაკლისის შემდეგ მან სიტყვით მიმართა სტუდენტებს:

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, ქრისტეს მიერ საყვარელნო შვილებო, დღეს ჩვენი მორწმუნე ქართველი ერი დღესასწაულობს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის წლისთავს. 1917 წლის 25 მარტი მარად მოსაგონებელი თარიღია ათასწლოვანი ქართული ეკლესიისათვის. დღევანდელი სამდლობელი პარაკლისი გადავიხადეთ უფლის სადიდებლად, რომელმაც საღმრთო წყალობით ინება განთავისუფლება ჩვენი დედა ეკლესიისა უცხო თესლთა ბატონობისაგან. ამასთანავე სამადლობელი პარაკლისის ჟამს ვმადლობდით და ვადიდებდით უფალს დღევანდელი დღისათვის, ჩვენი ხალხის, ქრისტესმოყვარე ერის აზრისა და გონების განთავისუფლებისათვის, ათეიზმის არტახებისაგან დახსნისა და სინდისის თავისუფლების მონიჭებისათვის.

სულ ახლახან, ერთი-ორი წლის წინ ჩვენს საგანგებოდ გამოცემული და მტკიცედ დამკვიდრებული კანონების ძალით მკაცრად გვეკრძალებოდა შეხვედრა ჩვენს ახალგაზრდებთან, შესვლა სკოლებში, სასწავლებლებში, საუბარი ყმაწვილებთან თუ მათ აღმზრდელებთან. მიზანი ამისა იყო დათრგუნვა ქრისტიანული ზნეობისა და მორალისა, ეროვნული ტრადიციების მოსპობა.

ამჟამად, ფაქტიურად, პირველად მოგვეცა საშუალება და უფლება დაუბრკოლებლად შევსულიყავით სკოლებში, შევხვედროდით ჩვენს მოზარდ თაობას და ერთად გველოცა ერისათვის პარაკლისების გადახდისას. მესხეთის სამღვდელოებასა და ახალციხის სასულიერო

სასწავლებლის სტუდენტებთან ერთად მოვიარეთ ჩვენი ეპარქიის მრავალი სოფელი, სკოლა, ეკლესია. სწორედ ამიტომ ვმადლობთ და ვადიდებთ უფალს.

მოხდა გასაოცარი ცვლილება. ათეისტურ ხელისუფლებას ძალა გამოეცალა. დაემხო ძალა, რომელიც ჩვენს ხალხს აუცხოებდა ეკლესიისაგან. ღვთის მგმობელთა და უარმყოფელთა გზა მოკლე აღმოჩნდა. ბოროტი დამარცხდა და გამოჩნდა კეთილი - მძლავრი აქამდე ჩვენს ხალხში მიმალული ფესვები სარწმუნოებრივი სიყვარულისა.

ღვთივკურთხეული ქართველი ერი მიისწრაფის ჭეშმარიტებისა და თავისუფლებისაკენ. მე ვარ გზა და მე ვარ ჭეშმარიტება, რომელიც მე მიწამებს, ის მარად იცოცხლებს - ბრძანებს ჩვენი უფალი. კიდევ ერთხელ დიდება და მადლობა უფალს ჩვენი სარწმუნოებრივი გადარჩენისა და გათავისუფლებისათვის.

შემჩნეულია, რომ სარწმუნოებრივი განთავისუფლება მარად წინ უძღოდა ჩვენ ეროვნულ თავისუფლებას, ასე იყო ამ ათასი წლის წინაც, როცა ჯერ სარწმუნოებრივად და ეკლესიურად გაერთიანდა საქართველო, ხოლო შემდეგ კი საქართველოს სხვადასხვა სამეფოებიც გაერთიანდნენ და შეიქმნა ერთიანი ცენტრალიზებული ქრისტიანული საქართველოს სახელმწიფო ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე. თვით 1917 წელს ჩვენი ეკლესიური განთავისუფლება, რომელიც გამოცხადდა სწორედ დღევანდელ დღეს 25 მარტს - წინ უძღოდა საქართველოს განთავისუფლებას რუსეთის იმპერიისაგან - ანუ 1918 წლის 26 მაისს. შევთხოვთ უფალ ღმერთს, ვილოცოთ, რათა ამჟამინდელი სარწმუნოებრივი განთავისუფლება და ათეიზმის დამარცხება წინ უძღოდეს საქართველოს ჭეშმარიტ განთავისუფლებას და ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენას.

თავისუფლება ყოველ ჩვენთაგანს უფლისგანა გვაქვს ნაბოძები, რამეთუ ადამიანი თავისუფალი ნებისყოფით დაჰბადა, ხოლო ჩვენმა მაცხოვარმა იესო ქრისტემ თავისი წმიდა სისხლით მონობისაგან განათავისუფლა

კაცობრიობა, ამიტომაც ჩვენი სარწმუნოება, ქრისტიანობა დაინტერესებულია, რათა ადამიანი, საზოგადოება, ერი არ იყოს დამონებული, ხოლო დამონებულნი – განთავისუფლდნენ. არაა შემთხვევითი, რომ ქართველთა მფარველი წმიდანის წმიდა გიორგის ერთ-ერთი ეპითეტია - „ტყვეთა განმათავისუფლებელი“, ხოლო ძველქართულ საზოგადოებას თანახმად რუსთაველისა, უდიდეს სიქველედ მიაჩნდა თავისუფლება და ჰქონდა კიდეც ლოზუნგი-მოწოდება - „ათავისუფლე მონები“. ყოველგვარი შეზღუდვა და მონობა - ქრისტიანობის მიერ დაგმობილია, ხოლო პიროვნებისა და ერის სწრაფვა სულიერი და პოლიტიკური თავისუფლებისაკენ – კურთხეულია. ამიტომაც, ახლა, როცა ჩვენი ერი ემზადება ძალზე მნიშვნელოვანი 31 მარტის რეფერენდუმისათვის - უთუოდ ყველა ქრისტაინმა ხმა უნდა მისცეს ეროვნულ თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას. ეს პირველი შემთხვევაა იმპერიის მიერ დამონებულ ერს რომ მიეცა შესაძლებლობა დაუბრკოლებლად გამოხატოს თავისი აზრი: რა ურჩევნია - თავისუფლება თუ მონობა, სარწმუნოება თუ ათეიზმი.

თქვენ მოგეხსენებათ, რომ ქართული ქრისტიანობის უძველესი კერა, მესხეთი ჩვენმა დამპყრობლებმა განადგურების პირას მიიყვანეს, ყველას მოგეხსენებათ მესხეთის სავალალო ისტორიული ბედი. სარწმუნოებრივად მას არც ამ ბოლო 70 წლის მანძილზე გაუმართლა, აქ ათეიზმის მძლავრობის ჟამს არ არსებობდა არც ერთი ქართულ-მართლმადიდებლური ეკლესია, არ იყო არც ერთი ქართველი მღვდელი, მაშინ როცა აქ ფაქტიურად უწყვეტად ფუნქციონირებდა გრიგორიანული რამდენიმე ეკლესია, სინაგოგა და კათოლიკური ეკლესია. პირველად ამ ათიოდე წლის წინ გაიხსნა ქართული ეკლესია, რომელმაც, თითქოსდა, თავისი მადლი მოჰფინა სამცხე-ჯავახეთს, ღვთის შეწევნითა და უფლის სადიდებლად, სულ ახლახან, ამ ბოლო ორ წელიწადში მრავალი ეკლესია ახლად ვაკურთხეთ და პირველი საღმრთო ლიტურგიებიც აღვასრულეთ

ათეულობით წლების იძულებითი უქმობის შემდეგ, ჩვენს დიდებულ ზარზმასა და ვარძიაში, საფარასა თუ ბორჯომში, სამწუხაროდ, არ გვყოფნის სასულიერო კადრები, ამიტომაც დავაარსეთ მესხეთში სასულიერო სასწავლებელი, მაგრამ რატომღაც აქ სწავლას მესხი ვაჟები თავს არიდებენ, მაშინ როცა ჩვენს სასწავლებელში სწავლობენ თბილისიდან, ქართლიდან, იმერეთიდან თუ სამეგრელოდან ჩამოსული ახალგაზრდები, მათ შორის რამდენიმე გოგონა უმაღლესი განათლებითაც კი. ჩვენ ახალ სასწავლო წელს იმედი გვაქვს მესხეთის მკვიდრნიც შეაღებენ ჩვენი სასწავლებლის კარს. იმედი გვაქვს, რომ თანდათან მესხეთში სარწმუნოება აღორძინდება, მესხეთი ხომ აკვანია ძველი ქართული კულტურისა, სარწმუნოებისა, აქ იქადაგა ჩვენი მაცხოვრის უპირველესმა მოწაფემ ანდრია მოციქულმა, სწორედ მესხეთში განუცხადა მან ქართველობას, რომ საქართველო დედა ღვთისმშობლის ქვეყანაა, ხოლო ქართველი ერი ღვთის მიერ გამორჩეული „საზეპურო“ ერი. შევთხოვ უფალს, ღვთის მადლი და წყალობა არ მოკლებოდეს ჩვენს ერს, ყველა თქვენთაგანს.

25. III. 1991.

სიტყვა წარმოთქმული ახალციხის ეკლესიაში 1981 წლის სექტემბერში

წმიდა მარინეს ტაძარში, საზეიმო წირვის შემდეგ, უწმიდესსა და უნეტარესს, საპატიო სტუმარსა და მამამთავარს ილია II-ს სიტყვით მიმართა ახალციხისა და მესხეთ-ჯავახეთის ეპარქიის ეპისკოპოსმა ანანიამ.

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ!

ჩვენი ერის კეთილო მწყემსო, წმიდა სინოდის წევრნო, მოძღვარნო და შვილნო ქართული ეკლესიისა, მორწმუნენო!

ამ დღეებში ზეიმია მესხეთის მიწისა. ჩვენი ეროვნული კულტურის ძველი მედროშე და სამჭედლო - მესხეთი სიხარულის ცრემლებით შეხვდა ერის მამათ-მთავარის, უწმიდესი და უნეტარესი პატრიარქის ჩამობრძანებას.

დღეს სიხარულისა და ბედნიერების დღეა.

თქვენ, თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ, საქართველოს არცერთ ეპარქიას არ აკლებთ მზრუნ-ველობასა და ყურადღებას. თქვენ ყველა ეპარქიის არა იშვიათი სტუმარი ბრძანდებით, მაგრამ სულ სხვა აზრი და მნიშვნელობა აქვს თქვენს - საქართველოს კათო-ლიკოს-პატრიარქის - ჩამობრძანებას ამ კუთხეში, მესხეთ-ში. უკვე რამდენიმე ასეული წელი გავიდა, რაც მესხეთს არ სწვევია საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, რო-გორც ოფიციალური სტუმარი. დიახ, რამდენიმე ასეული წელი.

ეს გამოწვეული იყო მესხეთის - საქართველოს ამ ძველი ეროვნული ბურჯის - ტრაგიკული ბედით. ჯერ კიდევ რამდენიმე ასეული წლის წინ, ყვარყვარე და მზეჭაბუკ ათაბაგების დროს, მესხეთის ეკლესია გავიდა მშობლიური თბილი კერიდან, იხეტიალა, იგვემა მრავ-ლად და ბოლოს ისევ ჩვენთან, საქართველოს ერთიან

წმიდა სამოციქულო ეკლესიასთან, ჩვენს წმიდა კალ-თასთან დაბრუნებით ხარობს. როგორც კი მესხეთის მოსახლეობის ერთმა ნაწილმა იძულებით მიიღო მაჰმა-დიანობა, მან დაკარგა არა მარტო ქრისტიანობა, არამედ ეროვნებაც; მაშინ, როცა ქრისტიანმა ქართველებმა მტკიცედ შემოინახეს თავიანთი ქართველობა, ჰზიდეს ქრისტეს ჯვარი და დღემდე მოიტანეს საქართველო.

ჭეშმარიტად განუზომელია სიდიადე ქრისტიანული სარწმუნოებისა. თავისი სრულქმნილებით, კაცთმოყვარეო-ბითა და სიყვარულით, ის აყალიბებს ადამიანის მაღალ ზნეობას.

ქრისტიანის შინაგანი ბუნება თავისი სარწმუ-ნოებით ისეა აღზრდილი, რომ მას არა მარტო თავისი მოყვასი, არამედ თავისი მოძულეცა და მაჭირვებელიც უყვარს. ქრისტიანმა იცის, რომ მისი მტერიც ღვთისგანაა შექმნილი. ამიტომ ღვთის სიყვარულით იხსენიებს მას.

უნდა ითქვას ისიც, რომ საქართველოში არასოდეს ჰქონია ადგილი სარწმუნოებრივ დევნას. საქართველოს ისტორია მოიცავს ათასწლეულებს, მაგრამ, როგორც დიდი ივანე ჯავახიშვილი წერს, - მთელი ისტორიის მანძილზე ქართულ სახელმწიფოში ერთნაირი უფლე-ბებით ცხოვრობენ ქართველებიცა და არაქართველებიც. ქართველ ერს არასოდეს არ დაუჩაგრავს სხვა ერი. განსაკუთრებით უცხო იყო ჩვენში სარწმუნოებრივი დევნა. ეს უსათუოდ უნდა ითქვას სწორედ აქ, მესხეთის მრავალნატანჯ მიწაზე, მის წმიდა სალოცავში.

მაცხოვარმა, უფალმა იესო ქრისტემ, თავისი ჯვარცმით და აღდგომით აღადგინა ცოდვით დაცემული კაცობრიობა. მაცხოვარმა იხსნა ყოველი ადამიანის სული, ამიტომ გვიყვარს და გვწამს ჩვენ ჩვენი უფალი იესო ქრისტე. აქაც, საქართველოს ამ ულამაზეს მხარეშიც, რუსთაველისა და აშოტ კურაპალატის, გრიგოლ ხანძთელის, სერაპიონ ზარზმელის, არსენ საფარელისა და სხვა ღირს მამათა სამშობლოშიც განსაკუთრებით უყვარდათ იგი.

მესხები იყვნენ დიდი კაპადოკიელები და დიდი ათონელი მამები: იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები - მნათობები სრულიად საქართველოსი, თორნიკე ერისთავი, ძმები ბაკურიანის ძენი.

მესხეთი ბურჯი იყო ქრისტიანობისა. აქ ჰყვაოდა არა მარტო სულიერი, არამედ მატერიალური კულტურა, ხელოვნება. იქმნებოდა ორიგინალური ნაწარმოებები, მაგრამ როგორც კი ქრისტიანობა დაჰკარგა, მას შემდეგ აქ აღარაფერი ღირებული და მნიშვნელოვანი აღარ შექმნილა. ადამიანები იგივენი დარჩნენ, მოსახლეობა არ შეცვლილა, სულიერი და მატერიალური კულტურა კი ჩაკვდა. რა იყო ამის მიზეზი? მიზეზი იყო ის, რომ ქართველი კაცი თავისი შინაგანი ბუნებით ქრისტიანია. მისთვის ქრისტიანობა მშობლიური გარემოა. ამ გარემოში ის თავისუფლად ამჟღავნებს ქართული ბუნების სიდიადეს. სხვა სარწმუნოება მისთვის ბორკილი აღმოჩნდა. მაჰმადიანობის მიღება იყო ქართველი ადამიანის შინაგანი არსის შერყევა.

დღეს ზეიმის დღეა. თავისი შვილი ისევ დაუბრუნდა მშობლიურ კერას - ქართულ ეკლესიას. თქვენი, როგორც საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, მსოფლიო ეკლესიათა საბჭოს პრეზიდენტის ჩამობრ-ძანებით, გახარებულია არა მარტო ხალხი, მესხეთის აურაცხელი ტაძრების ჩუქურთმიანი ქვებიც კი მღერიან და ღაღადებენ სიხარულისაგან. თქვენი ჩამობრძანება - ეს არის ნიშანი იმისა, რომ მესხეთი დღეს არა მარტო ფიზიკურად, არამედ სულიერადაც განუყოფელია ერთობ-ლივი საქართველოსაგან. დღეს ძველი მესხეთის დიდება კვლავ ბრწყინავს.

მადლიერი მესხეთის, ჩვენი ეპარქიის ყველა მორწმუნის სახელით, გმადლობთ თქვენ, თქვენო უწმიდესობავ.

„ჯვარი ვაზისა“ №2, 1981 წ

ქართლის ცხოვრების ფურცლები

მესხეთის წარსულიდან

დაახლოებით 1270 წელს ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწე სარგის ჯაყელი ბერად აღიკვეცა. სამეფოში ერთ-ერთი პირველი კაცი, ერთდროულად ათაბაგი, მეჭურჭლეთუხუცესი და სპასალარი, მფლობელი ვრცელი ქვეყნისა „ტასისკარიდან კარნუ-ქალაქამდე“ მონასტერში საბას სახელით შევიდა. მან ერისთავის წითელი, ოქროსარშიებიანი შესამოსი თავის ვაჟს, მანდატურთ-უხუცეს ბექას, გადასცა. ეს ახალი ხელისუფალი ღვთისმოყვარე იყო „მაშენებელი ქვეყანათა, ეკლესიათა, მონასტერთა“, დიდად აფასებდა თავის მამას - საბა სარგისყოფილს, და გადაწყვიტა მის პატივსაცემად წმიდა საბას სახელზე საფარაში აეშენებინა დიდებული ეკლესია.

ბექა მანდატურთუხუცესს საფარის მონასტრის წმიდა საბას მშვენიერი ეკლესია მოუხატვინებია კიდეც; თვითონაც შიგაა დახატული მამასთან, საბა ათაბაგთან ერთად. საბას ბერის შესამოსი აცვია, ბექას კი წითელი, მთავრისა.

საფარის მონასტრის მნახველი ვერასოდეს იფიქრებს, რომ ეს ბრწყინვალე მრავალჩუქურთმიანი ტაძარი მონღოლობის დროსაა აშენებული. იგი მიგვა-ნიშნებს, რომ ჭირთა შიგანაც არ შემდრკალა ქართველი კაცის სული.

მრავალი წარწერა შემოუნახავს საფარას. იგი გვაცნობს რომ ხუროთმოძღვართა - ფარეზისძეებს „საძირკველითვე ყოვლითა ფერით“ აუშენებიათ და სრულუქმნიათ ტაძარი. ქვებზე სხვა შემომწირველთა და მშენებელთა სახელებიცაა აღბეჭდილი - გაბაცაძისა, ღავასაშვილისა, სვიმონ ბერისა... ხალხს კი ისინი აღარ ახსოვს, დავიწყნია. დიდი დრო გავიდა XIII საუკუნის შემდეგ. დღეს თუ იკითხავთ საფარის ახლომახლო სოფლებში საფარის მაშენებლის სახელს, ვერ გიპასუხებენ, არ იციან; არც ბექა და სარგისი ახსოვთ...

მაგრამ შეიძლება გიამბონ ამბავი საფარის მაშენებელი ხარისა. სახელიც ახსოვთ იმ ხარის, რომელიც ქვებს ტაძრის ასაშენებლად ეზიდებოდა. ინდუშა ხარი ერქვა თურმე. მის თავდადებას და ამაგს ახლაც, 700 წლის შემდეგ, სიყვარულით და მოწიწებით, გულიდან ამოსული სითბოთი ჰყვებიან. ლეგენდა ასეთია (მთქმელი ანდრიაწმიდელი თამარ ინასარიძე):

„სოფელ ანდრიაწმიდას საფარასთან ახლოს აქვს ყანები. ამ ყანების ბოლოში არის ერთი ვაკე ადგილი, სადაც უნდა აშენებულიყო საფარის მონასტერი. დაიწყეს შენება; ერთ დღეს იმუშავეს, საღამოს დატოვეს სამუშაო ხელსაწყოები და წავიდნენ სახლში. მეორე დღეს კი ხელსაწყოები ადგილზე არ დახვდათ. ასე განმეორდა რამდენჯერმე. დაინტერესდნენ, დაუწყეს ძებნა და ბოლოს იპოვეს. ხალხი ამბობს, ეს იარაღები წაიღეს ანგელოზებმა იმ ადგილას, სადაც დღეს არის საფარა. ანგელოზების არჩეულ ახალ ადგილზე დაუწყიათ საფარის მშენებლობა. სამშენებლო ქვას ეზიდებოდნენ ანდრიაწმიდის ახლო მთიდან - ელიას გვერდიდან. იყო ერთი ხარი... არც მეურმე, არც არავინ არ მიჰყვებოდა, დაუდებდნენ ტვირთს და წაიღებდა. მრავალ წელს იმუშავა, ერთხელაც დაიღალა და დაეცა. გზაზე მოკვდა. როცა ხარი არც საფარაში და არც ელიასგვერდზე არ მივიდა, ორივე ადგილიდან წავიდნენ მის მოსაძებნად და ნახეს, რომ მკვდარია, ქვა კი მარხილზე დევს. ეს ქვა დღესაც გდია გზაზე და მას „ინდუშას ქვას“ ეძახიან. ამ ხარს ინდუშა ერქვა“.

ასეთია ლეგენდა. მთქმელმა ამ ამბავს მოაბა ცნობილი ლექსი იმის შესახებ, თუ ადამიანის შენახვა როგორ „იდო თავზედ“ ხარმა. ამით გახარებულმა ანგელოზებმა კაცის მარჩენალ ხარს რქებზე სანთლები დაუნთეს. ხარი იმიტომ უყვართ, რომ კაცის ერთგულია, კაცის მარჩენალია.

ანდრიაწმიდა პატარა სოფელია, ოთხმოცამდე კომლი ცხოვრობს, მაგრამ აქ რამდენიმე ეკლესია და მრავალი წმიდა ადგილია. ბევრი ნაეკლესიარია ანდრია-

წმიდის ირგვლივ ნასოფლარებში. არის წმიდა ანდრიასა და წმიდა თევდორეს ეკლესია (დღესასწაულობენ დიდმარხვის I კვირის შაბათს), სოფლის ახლოს, ელიასმთის წვერზე წმიდა ილიას ნაეკლესიარია (დღესასწაულობენ 2 აგვისტოს), სოფელთან ახლოა საფარა (მორწმუნე ანდრიაწმიდელები აქ 28 აგვისტოს „მარიამობას“ დღესასწაულობენ, 18 დეკემბერს კი საბაობას), აქვეა ნასოფლარები „ულვა“ და „ოხუმი“ (აქ ამაღლებას დღესასწაულობენ), ნასოფლარი „ბორჯმები“ მახლობლადაა. ჰყვებიან ლეგენდას, თითქოსდა, ულველები და ოხუმელები ბათუმში გადასახლდნენ და ასე დააარსეს ეს ქალაქი, ხოლო ბორჯმელებმა - ბორჯომი. მრავალ საინტერესო ლეგენდას მოისმენთ აქ. მაგალითად, როგორ გააქვავა წმიდა თევდორემ თათრები. საინტერესოა „ნამდვილი ამბავი“ წმიდა ილიას შესახებ, რომელსაც თურმე ჰყვებოდა აწ გარდაცვლილი ერთი ანდრიაწმიდელი.

„თივას ვთიბავდი, ხორბლის დამწიფებას ერთი კვირაღა აკლდა. ამასობაში ელიასმხრიდან (ელიასმხარე ჰქვია მაღალ მთას) წამოვიდა შავი ღრუბელი, შემდეგ წამოვიდა სეტყვა. ჩვენ ბუჩქებს შევეფარეთ, ერთმა ჩვენმა ამხანაგმა კაცმა მოიხადა ქუდი, გაიხადა ფეხზე და ურბენდა თავის ყანას გარშემო და ეხვეწებოდა ელიას - „წმიდა ელია, ნუ დამიტოვებ ცოლშვილს მშიერს, ამდენი შვილები როგორ გამოკვებო“, ჩვენ კი ბუჩქებში ვიჯექით და ვიცინოდით. სეტყვამ რომ გადაიღო, ვნახეთ, რომ ამ კაცის ყანაში ერთი მარცვალი არ იყო ჩავარდნილი, ჩვენი კი გაოხრებულიყო. ახლა ამ კაცმა იცინა ჩვენზე“. ანდრიაწმიდელი მორწმუნეები დიდ პატივს სცემენ წმიდა ანდრია მოციქულს, რომლის სახელიც ჰქვია მათ სოფელს. ისინი წმიდა ანდრიას ეკლესიაში დღესასწაულ - „ანდრიაობას“ ლიტონიობითა და ღამის თევით ატარებენ, მრავალ სასწაულს ჰყვებიან, რომელნიც წმიდა ანდრიას მიეწერება. ეს არ მოგვეჩვენება გასაოცრად, თუ გავიხსენებთ, რომ წმიდა ანდრია მოციქული მართლაც იყო ამ მხარეებში, მესხეთში და, ალბათ, ამ სოფელშიც.

ქართული ქრისტიანობა აქედან დაწყებულა, ამ მხარეებიდან, პირველი ქრისტიანები აჭარლები და მესხები ყოფილან.

ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის, იესო ქრისტეს შობის წელს საქართველოს სამეფო ტახტზე ასულა მეფე ადერკი. მან, მემატიანის ცნობით, „დაიპყრა ყოველი ქვეყანა: ქართლი და ეგრისი, ხოლო პირველსავე წელსა მეფობისა მისისასა იშვა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე ბეთლემს ურიასტანისა“.

ძველი ისტორიკოსი შემთხვევით არ უკავშირებს ერთმანეთს მაცხოვრის შობას და ადერკის მეფობას. ადერკის დროს საქართველოდან იერუსალიმში ჩავიდნენ და ჯვარცმას დაესწრნენ მცხეთელები; იქვე შეიძინეს უფლის კვართი და ჩამოასვენეს საქართველოში. ადერკის მეფობაშივე საქართველოში შემოვიდნენ წმიდა მოციქულები. ადერკის დროსვე მოხდა ქრისტიანობის პირველი ღვნა საქართველოში.

წმიდა მოციქული ანდრია პირველწოდებული მესხეთში დიდაჭარიდან გადმოსულა, სადაც მას ღვთისმშობლის სახელზე ეკლესია დაუფუძნებია. საქართველოში პირველი ეკლესია აჭარაში დაფუძნებულა, პირველი მღვდლები და დიაკვნებიც აქვე უკურთხებია წმიდა ანდრიას - „დაადგინა მღვდელნი და დიაკონნი, და დაუდვა წესი და საზღვარი სარწმუნოებისა“. აჭარისა და მესხეთის სასაზღვრო მთაზე წმიდა ანდრიას აღუმართავს დიდი რკინის ჯვარი. ჩაუვლია ოძრხეს (აბასთუმნის) ხევი და მისულა სამცხის სოფელ ზადენ-გორაში, სადაც კერპებს სწირავდნენ მსხვერპლს. აქედან ის მისულა აწყურში, რომელსაც ადრე სოსანიგეთი ეწოდებოდა.

ანდრიას საქართველოში პირველი საეპისკოპოსო აწყურში დაუარსებია, იქვე უკურთხებია პირველი ეპისკოპოსი. აწყურის საეპისკოპოსოში I საუკუნეში ერთი ეპისკოპოსი და რამდენიმე მღვდელ-დიაკონი ყოფილა. ამ საეპისკოპოსოს მრევლისათვის წმიდა ანდრიას უსწავლებია - „...ყოველი წესი სჯულისა და სარწმუნოებისა და დაუდგინნა ეპისკოპოსი, მღვდელნი და დიაკონნი...“

აქ მასთან ერთად ყოფილან სხვა მოციქულებიც: სიმონ კანანელი და მატათა. აწყურში მათ დაასვენეს ღვთისმშობლის ხელთუქმნელი ხატი. ანდრია პირველ-წოდებულმა მოუთხრო აწყურთან ახლოს „საქრისის ველზე“ შემოკრებილ ქართველობას, თუ რატომ მიენიჭა მათ ქვეყანას ასეთი მადლი.

უფლის ამაღლების შემდეგო - უამბობს იგი ქართველობას - ჩვენ, მოციქულებმა წილი ვიგდეთ, თუ ვის რომელ ქვეყანაში გვექადაგა,“... მაშინ ყოვლადწმიდასა ღვთისმშობელსა წილად ხვდა მოქცევად ქვეყანა საქართველოისა და ჩვენებით ეჩვენა მას ძე მისი, უფალი ჩვენი, და რქუა: ჰოი, დედაო ჩემო, არა უგულებელ ვყო ერი იგი საზეპურო უფროს ყოველთა ნათესავთა, მეოხებითა შენითა მათთვის, ხოლო შენ წარავლინე პირველწოდებული ანდრია ნაწილსა მას შენდა ხვედრე-ბულსა, და თანა-წარატანე ხატი შენი ვითარცა პირსა შენსა დადებითა გამოისახოს და შენ წილ ხატი იგი შენი მკვიდრობდეს მცველად მათდა უკუნისამდე ჟამთა“. წმიდა ანდრიამ შემოკრებილ ქართველებს გადასცა ხატი და უთხრა - „ხატი ესე თვით ყოვლად წმიდისა ღვთის-მშობლისა პირსა ზედა დადებით გამოსახული არს“. და მიუთხრა ყოველივე... ვითარ-იგი ყოვლად წმიდასა ღვთისმშობელსა წილ-ხვდა ქვეყანა ესე... და მის მიერ წარმოგზავნილ არს ხატი იგი სასოდ და მცველად წილხდომილთათვის“.

აჭარის, ტაოს, კლარჯეთის, სამცხის გარდა წმიდა მოციქულებმა: ანდრიამ, სვიმონ კანანელმა და მატათამ იმოღვაწეს დასავლეთ საქართველოშიც - სამეგრელოსა, სვანეთსა და აფხაზეთში. იქვე აღესრულნენ კიდეც მატათა და სვიმონ კანანელი. ორი მოციქულია დაკრძალული საქართველოში, სვიმონ კანანელის განსასვენებელი საყო-ველთაოდ ცნობილია, მოციქული მატათა კი დაკრძალული ყოფილა ზღვისპირეთში ბათუმიდან სამხრეთით 10-15 კილომეტრზე, პუნქტში, რომელსაც „აფსარი“ ეწოდებოდა.

სამხრეთ და დასავლეთ საქართველოში მოსახ-ლეობის გაქრისტიანება შეუმჩნეველი არ დარჩენია

წარმართ მეფე ადერკის. მან მაშინვე მკაცრი ზომები მიიღო ქრისტიანთა წინააღმდეგ, მოსახლეობა კვლავ „მიქცეულა“ წარმართობისაკენ - „ხოლო ვითარცა ესმა მეფესა ადერკის მეგრელთაგან სჯულისა დატევება, განუწყრა და წარავლინა ერისთავნი მისნი და იძულებით კუალადვე მიაქცევინა მეგრელნი. და დამალნეს ხატნი და ჯვარნი და შერისხნა მეფე ადერკი ერისთავსა კლარჯეთისასა, რომელმაც მშვიდობით განუტევა ანდრია მოციქული“.

მეფე ადერკის ანდრია მოციქულის მოკვლა სდომნია, ხოლო მოსახლეობას არა მთლიანად განუგდია ქრისტიანობა, არამედ „დაუმალავთ“ ქრისტიანობის ნიშ-ნები - ხატები და ჯვრები.

გავიდა დრო. ქრისტიანობა ქართული სახელმ-წიფოს მიერ აკრძალულ სარწმუნოებად იქცა, მაგრამ მოსახლეობაში ქრისტიანთა რიცხვი თურმე იზრდებოდა, ამაზე მიუთითებენ ლათინური წყაროები. ზოგიერთი ამ წყაროს თანახმად, ქრისტიანობას ჩვენში ავრცელებდნენ რომის იმპერიიდან კოლხეთსა და ბოსფორში გადმოსახლებული ქრისტიანები. კერძოდ, საქართველოში ქრისტიანობის გამავრცელებლად ამ წყაროებს მიაჩნიათ რომის პაპი კლიმენტიოსი, და შავი ზღვისპირეთში იმპერატორ ჰალენიუსის დროს (253-268) გადმოსახლებული ქრისტიანები. ქართველთა გაქრისტიანების ეპოქად II-III საუკუნეები მიაჩნიათ ლათინურ წყაროებს. ამას თით-ქოსდა, ეხმიანება იოანე საბანისძის „აბო ტფილელის წამება“, სადაც VIII საუკუნის ავტორი ამაყად აცხადებს, ქართველები უკვე 500 წლის ქრისტიანები ვართო.

მიუხედავად იმისა, რომ დასავლეთი საქართველო ქართული ქრისტიანობის უპირველესი კერათაგანია, მესხეთი მაინც განსაკუთრებული მადლით არის აღბეჭ-დილი. თუ წმიდა ნინოს შემოსვლამდე ქრისტიანობა ქართველთა ერთ-ერთი რელიგიათაგანი იყო წარმარ-თობასთან ერთად, წმიდა ნინომ ქრისტიანობა ჩვენს ერთადერთ ეროვნულ სარწმუნოებად აქცია. მესხეთის მიწა იყო პირველი მასპინძელი ჩვენი მოციქულთა-სწორი ღირსი

დედისა, წმიდა ნინოსი. გზა, რომელიც წმიდა ნინომ გაიარა ჯავახეთიდან მცხეთამდე, ცნობისწადილს აღუძრავს ჩვენს მორწმუნეებს. წმიდა ნინო პირველად ჯავახეთში შემოვიდა, ფარავნის ტბასთან. მემატიანე გადმოგვცემს - „მესხეთის ბუნების სიმკაცრემ ისე შეაკრთო ნაზი ქალწული, სიცოცხლე აღარ უნდოდა“ - და წარმოვიდა მუნით წმიდა ნინო... და თვესა მეოთხესა, რომელ არს ივნისი, წარმოემართა და მოიწია მთათა ჯავახეთისათა, სადაც იგი მიემთხვია ტბასა დიდსა გადამდინარესა, რომელსაც ჰქვია ფარავნა, ხოლო მიხედა რა მუნით და იხილნა მთანი ჩრდილოსანი; რამეთუ დღეთა მათ ზაფხულისათა იყვნენ სავსენი თოვლითა და ჰაერითა სასტიკითა და შეძრწუნდა წმიდა ნინო და თქვა. „უფალო, უფალო, მიიღო სული ჩემი ჩემგან“.

ფარავნის ტბასთან წმიდა ნინომ ორი დღე დაჰყო, გაესაუბრა მცხეთელ მწყემსებს, რომლებიც თაყვანს სცემდნენ არმაზს და ზადენს.

მისი საბოლოო მიზანი იყო მისულიყო მცხეთაში, სადაც ცხოვრობდა ქართველთა მეფე და იგი ქრისტეს რჯულზე მოექცია. ეს დავალება წმიდა ნინომ თვით უფლისაგან მიიღო. ამიტომ კითხულობს, სად მდებარეობს მცხეთა და როგორ მივიდეს იქ. მატიანის თანახმად, წმიდა ნინო გაჰყვა ფარავნის ტბიდან გამავალ მდინარეს. მიაღწია ქალაქ ურბნისს, აქედან კი მცხეთაში ჩავიდა.

მემატიანე აღწერს წმიდა ნინოს გზას - „და შემდგომად ამისა წარემართა მდინარესა მას ტბისასა, და იყო დინება მისი დასავლეთ - კერძო და მიუდგა გზათა... ვიდრეღა მიიღწია ადგილსა მას, სად წყალმან აღმოსავლით იწყო დინება... მიიწია ქალაქსა მას, რომელსა ეწოდების ურბნისი“.

მატიანის თანახმად, წმიდა ნინო ფარავნისა და მტკვრის ხეობას გაჰყოლია ურბნისამდე. ამჟამადაც ჯავახეთიდან სამცხემდე და შემდგომ ხაშურამდე დღევანდელი გზა ამ ხეობებს გასდევს. ეს ერთადერთი საგზაო ადგილია, სხვაგან გზის გაყვანა მოუხერხებელია. შუა საუკუნეების საქარავნო გზაც ამ ხეობებზე

გადადიოდა. ხეობა ძალზედ ვიწროა და ტყითაა დაფარული. წმიდა ნინომაც, თურმე... ნახა ჭირნი დიდნი გზითაგან და შიში დიდი მხეცთაგან, ვიდრეღა მიიწია ადგილსა მას, სადა წყალმან აღმოსავლით იწყო დინება". ახალციხე-აწყურთან მტკვარი გაივაკებს და ჩრდილო-აღმოსავლეთით მიედინება. აქედან წმიდა ნინო ურბნისში ჩასულა, შემდეგ მცხეთაში.

წმიდა ნინოს გზა ქართული ეკლესიის სიწმიდეა, სიმონ კანანელისა და მატათა მოციქულის საფლავებთან და ანდრია მოციქულის მიერ გავლილ გზასთან ერთად.

ფარავნის ტბასთან წმიდა ნინომ „...დაიდვა ლოდი სასთუმალ, დაწვა და დაიძინა გარდასადინელსა მას ტბისასა. და ვითარ ეძინა, მოვიდა კაცი ერთი ჩვენებითა... და მოსცა მან წიგნი დაბეჭდული წმიდასა ნინოს და რქუა: „მიართუ ესე მცხეთას მეფესა მას წარმართთასა". ხოლო წმიდამან ნინო იწყო ტირილად და ვედრებად მისა: „უფალო მე დედაკაცი ვარ უცხო და უმეცარი...", წიგნში, რომელიც წმიდა ნინომ მიიღო მეფისათვის გადასაცემად, სხვათა შორის, ესეც ეწერა - „არც მამაკაცება არს, არც დედაკაცება, არამედ თქვენ ყოველნი ერთ ხართ". - ეს ქრისტიანობის მიერ მოცემული სრულებით ახალი იდეაა, უცნობი წარმართული მსოფლიოსათვის. იდეა ქალისა და მამაკაცის თანასწორობისა, რომელიც წმიდა ნინომ შემოიტანა, ქრისტიანობის სხვა მცნებებთან ერთად აიტაცა ქართულმა აზროვნებამ, გაითავისა, განავითარა და დიდ შოთას ათქმევინა - „ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს, თუნდა ხვადია". ქალებმა ძალზე დიდი საქმე იტვირთეს ქართველი ერისა და ეკლესიის ისტორიაში. მათ შორის, ჩვენი მემატიანე გამოკვეთილად გადმოგვცემს ორი დედოფლის ამბავს, რომელთაგან ერთმა სიკვდილის შიშითაც არ უარყო წმიდა ნინოს რჯული, მეორემ კი უარყო, რითაც არა მარტო თავისი სული დაიღუპა, არამედ მთელი თავისი კუთხე - მესხეთი.

XVI საუკუნის შემდეგ, დაპყრობილ ქართლ-კახეთსა და მესხეთში, ზოგჯერ, იძულების გამო, გავ-

ლენიანი ოჯახის მეთაური მამაკაცი „თათრდებოდა“ - მაჰმადიანდებოდა, მაგრამ ოჯახის დედა - ქალი მტკიცე ქრისტიანი იყო; როგორც წესი, შვილები ქრისტიანები იყვნენ, ამიტომ ქვეყანაც ქრისტიანული რჩებოდა. მაგალითად, ქართლის მაჰმადიანი „მეფე“ როსტომის მეუღლე მარიამი ბურჯად ედგა ქრისტიანობას. ასე იყო სხვა ოჯახებშიც.

მესხეთის ათაბაგები იძულებულნი გახდნენ მაჰმადიანობა მიეღოთ, რისთვისაც ფაშობა ებოძათ. მათი ოჯახები კი ქრისტიანული იყო, ვიდრე ფაშამდე. ფაშას მეუღლის „გათათრება“ თვით ოსმალეთის ხონთქარმა მოითხოვა.

საქართველოს ორი დედოფალი: კახეთისა - ქეთევანი და მესხეთის დედოფალი - დედისიმედი ერთ ეპოქაში ცხოვრობდნენ. თუ ოდესმე გამოჩნდება მწერალი, რომელიც დაწერს ამ ორი ქალის პარალელურ ბიოგრაფიას, მკითხველი დედისიმედის ფონზე ნათლად დაინახავს წმიდა ქეთევანის უდიდეს ღვაწლს. ერთმა თავისი უხასიათობითა და უნებისყოფობით ხელი შეუწყო მესხეთის „გათათრებასა“ და გადაგვარებას, მეორემ კი პირიქით, თავისი მაგალითით კახეთი და ქართლი შეამჭიდროვა და განამტკიცა.

უცნაურად მოიქცა დედოფალი დედისიმედი... როცა მას სარწმუნოების დაგმობა და „გათათრება“ აიძულეს, გადმოცემის თანახმად, განაცხადა: მე რომ გავთათრდე, მესხეთის ყველა ქალ-რძალის დასაცინი გავხდები. ჯერ ყველა გაათათრეთ და მერე მეც გავთათრდებიო. მართლაც, ერთი ხელის დაკვრით, როგორც მემატიანე გადმოგვცემს, მესხეთის ზედა ფენა გაათათრეს; ამის შემდეგ კი დედისიმედიც მაჰმადის რჯულზე მიიქცა „...გამოჰგზავნა კაცი ხონთქარმან და დაპატიჟეს სჯული მაჰმადისა ცოლსა როსტომ ფაშისა, ხოლო მას ესმა, შეძრწუნდა ფრიად და ზარი დაეცა და განიგულა სიკვდილი თავისა თვისისა და არა დატევება სჯულისა... ჰყვანდათ შეპყრობილი და სულს იქით ღონე აღარა ჰქონდა. და რა მისჭირდა ქალსა მას, მაშინ უთხრა:

„უკეთუ ყოველსავე საათაბაგოში შინა მყოფსა ქალსა და კაცსა ყველაკას გაათათრებ, მეცა გავთათრდებიო, და უკეთუ არა, თავს მოვიკლავო და არა ვიქო. მაშინ დაათათრეს ყოველივე და იგიცა გათათრდა: და ყოველთავე მუნ მყოფთა დაუტევეს სჯული ქრისტიანობისა და იქმნეს მოჰამედიან“.

მართალია, მესხეთის გამაჰმადიანებას სხვა, უფრო სერიოზულმა მიზეზებმაც შეუწყვეს ხელი; კერძოდ, მიწაზე საკუთრების წესის შეცვლამ, უმიწო გლეხობას კი ქრისტიანობის შენარჩუნებისათვის გამხნევება და გვერდში ამოდგომა ესაჭიროებოდა, ასეთი კაცი კი არ ჩანდა ...ქართველი ფეოდალები ან გამოიქცნენ ან გამაჰმადიანდნენ. ამგვარად, ოსმალურ საათაბაგოში ქართველ გლეხს ბატონი გამოეცალა. ამ დროიდან დაიწყო სამხრეთ საქართველოს „გათათრება“ ... მე-16 საუკუნის მიწურულში დაწყებული ეს პროცესი მე-19 საუკუნის დასაწყისშიც არ ყოფილა დასრულებული. ოსმალობის დამყარება სამცხე-საათაბაგოში ფეოდალური საქართველოს უდიდესი მარცხი იყო... გადაგვარების გზას დაადგა ერთი ყველაზე უფრო დაწინაურებული და კულტურულ-შემოქმედებითი უნარით დაჯილდოებული ნაწილი; სამშობლო ექვთიმე და გიორგი მთაწმინ-დელებისა, ბექა ოპიზარისა და შოთა რუსთაველისა.

ქეთევანმა კი არ უარყო ქრისტიანობა, არამედ თავი თვისი მსხვერპლად შესწირა ქრისტეს სჯულსა და თავის მრავალტანჯულ ქვეყანას. მემატიანე გადმოგვცემს - „გაუბეს ხელ-ფეხი და გააშიშვლეს წმიდა ქეთევან დედოფალი და გახურებული გაზებით დაგლიჯეს ძუძუები და გახურებული საჯები ნაგლეჯ ხორცზე შემოაწყვეს და დაგლიჯეს. გაახურეს ლურსმნები და დაუყარეს ქვეშ და ზედ გაატარეს. დააწვინეს და შიშველს შემოაყარეს ლურსმნები გახურებული, კვალად გახურებული შამფურები გაავლეს მუცელსა და ძუძუ-მკერდში. გახურებული ქვაბი დაარქვეს თავზე, კვალად გახურებულ ქვაბში ჩასვეს და თავსაც დახურეს,

შემოუწყვეს გახურებული ბარები შუბლზე და იხეთქა თავისა კეფა...“

წმიდა ქეთევანის სიკვდილი იყო გაცნობიერებული სიკვდილი. მან წინასწარ იცოდა, თავისი რწმენის დაცვისათვის რა საშინელი ტანჯვით მოკლავდნენ. პატიმრობაში დიდი დრო ჰქონდა ფიქრისა და არჩევანისათვის და ტანჯვით სიკვდილი არჩია თავისი მრწამსის, მეობის უარყოფას.

ორივე დედოფლის მაგალითი გადამდები იყო. მათ ერი შეჰყურებდა.

დედისიმედს ნაკლებად ჰქონია ქრისტიანული მორალი, კერძოდ, თავის დადება და სიკვდილი მოყვასის სიცოცხლისა და გადარჩენისათვის, რაც ამ სიტყვებითაა გადმოცემული წმიდა სახარებაში - „...უმჯობესია მოკვდეს ერთი ადამიანი ხალხისათვის, ვიდრე მთელი ერი დაიღუპოს“ (იოანე. 11,50), ხოლო რუსთაველმა ასე გამოხატა: „მე იგი ვარ... ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად“. თვით უფალმა იესო ქრისტემ მოგვცა პირველი მაგალითი ხალხისათვის თავ-დადებისა, მან თავისი ნებით ინება ჯვარცმა და სიკვდილი კაცობრიობის გადარჩენისა და საუკუნო სიცოცხლი-სათვის. იესო მაგალითი იყო წმიდა ქეთევანისათვისაც. „გათათრება“ ხალხის გადაგვარებას და სხვა ხალხებში გაქრობას ნიშნავდა.

ამ დროს ძალზე უჭირდა მესხეთს. ვინც მაჰმადიანობას არ მიიღებდა, არა მარტო საგანგებო - „ურწმუნოთა“ გადასახადი უნდა ეხადა სხვა გადასახა-დებთან ერთად, არამედ განეცადა სასტიკი დევნაც. მთელ ქრისტიანულ სოფლებს ჟლეტდნენ. ამის შესახებ სოფელ მუსხში ჰყვებიან ლეგენდას, რომელსაც „ახდილა“ ჰქვია.

„ახდილა თურმე იმ სოფელს ერქვა, რომელსაც დღეს მუსხი ჰქვია. ადრე სოფელი მუსხი გზიდან მოშორებით მთაზე მდებარეობდა. მაშინ მხოლოდ მთებში, მიუვალ ხრიოკებში შეეძლო მართლმადიდებელთა სოფელს არსებობა. „ახდილაში“ სულ რამდენიმე ათეული

წლის წინ ჩასახლებულან მუსხელები. ისინი სოფლის სახელის წარმოშობას ასე ხსნიან:

მეზობელ მაჰმადიანებს გაუწყვეტიათ ამ სოფლის ყველა მცხოვრები ქრისტიანი. შემთხვევით გადარჩენილა ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი. მათ სოფლის მიწისქვეშა ეკლესიაში ჯვარი დაუწერიათ და სახლში გვიან დაბრუნებულან. ცეცხლი დაუნთიათ. დილით მაჰმადიანებს დაუნახავთ, რომ ერთი ბუხრიდან კვამლი ადიოდა; გაოცებულან, უთქვამთ, ამ სოფელში ყველა დავხოცეთ და კიდევ დარჩენილანო. შესულან სახლში და ახალჯვარდაწერილი ცოლ-ქმარი მოუკლავთ. ამის გამო თქვეს თურმე „ახ, დილა, დილაო“. სოფელსაც „ახდილა“ დაარქვეს.“ - ასეთია ლეგენდა.

მესხეთის ტრაგედია იმაშიც მდგომარეობდა, რომ ძველი ხალხი ერთმანეთისაგან ვერ არჩევდა ეროვნებასა და სარწმუნოებას. სარწმუნოებაშეცვლილი, გამაჰმა-დიანებული ქართველები სულ სხვა ხალხად თვლიდნენ თავს და მტრობდნენ თავიანთ ყოფილ ნათესავებს თავიანთ სისხლსა და ხორცს - ქრისტიანებს. ის მაჰმადიანები, რომლებსაც „ახდილას“ ქრისტიანები დახოცეს, ქართველები იყვნენ, მაგრამ მათ არ იცოდნენ ამის შესახებ. გამაჰმადიანების შემდეგ მესხეთის ეთნიკური სახე არ შეცვლილა, მოსახლეობა კვლავ ქართული დარჩა, მაგრამ შეიცვალა ეთნოფსიქოლოგია.

დიდი ივანე ჯავახიშვილი დაინტერესდა, თუ რა იყო მიზეზი მესხეთის გამაჰმადიანებისა, ხოლო საქართველოს სხვა კუთხეთა მიერ ქრისტიანობის შენარ-ჩუნებისა. გამოიკვლია და დაასკვნა, რომ „მესხეთის გამაჰმადიანებას, საქართველოსაგან ჩამოშორებას და მისი უდიდესი ნაწილის გათურქებას უეჭველია, სხვათა შორის, ათაბაგთა მიერ მისი საქართველოს ეკლესიისაგან ჩამოსაშორებლად წარმოებულმა დაუნდობელმა ბრძოლამ და, რასაკვირველია, თვით გამოყოფამ შეუწყო ხელი“. საქართველოს სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ დაყოფის შემდეგ, მესხეთის ათაბაგები სჯიდნენ და ასახელებდნენ იმ ეპისკოპოსებსა და სამღვდელოებას, რომელნიც ერთია-

ნი საქართველოსა და მცხეთის საპატრიარქოსადმი დაქ-ვემდებარებისათვის იღვწოდნენ. ივ. ჯავახიშვილი წერს - „...კათალიკოს-პატრიარქიდა იყო საქართველოსა და ქართ-ველი ერის მთლიანობის გამომხატველი. დედა ეკლესიი-საგან ჩამოშორება მაშინ იმ სულიერ სარწმუნოებრივ კავ-შირსა წყვეტდა, რომელიც მხოლოდ აერთებდა დანარჩენ საქართველოსთან ამა თუ იმ პოლიტიკურად უკვე გან-ერძოებულ ნაწილს... კათალიკოსები სრულიად, განუ-ყოფელი საქართველოს შენარჩუნებისათვის იბრძოდნენ“.

დაშლილი და დაქუცმაცებული საქართველოს პირობებში ეკლესიის მთლიანობის დაცვას უფრო მეტი პოლიტიკურ-ეროვნული მნიშვნელობა მიენიჭა. ათაბაგებმა იცოდნენ ეს, იცოდნენ, რომ ისინი ვერ შესძლებდნენ საქართველოსაგან მესხეთის გამოყოფას, თუ ეკლესიურად არ ჩამოშორდებოდნენ მას; ამიტომაც არ მოერიდნენ პატრიარქთა და მის მომხრე ეპისკოპოსთა ცილისწამებას. ამან „...ხალხის თვალში ეკლესიასა და ქრისტიანობას ავტორიტეტი შეუსუსტა, მეორე მხრით, მესხეთის სამღვდელოებას, დედაეკლესიას მოწყვეტილსა და განმარტოებულს, მაჰმადიანობის გავრცელების წინააღ-მდეგ ბრძოლისუნარიანობა დაუკარგა; ხოლო იქ, სადაც ქრისტიანობამ მაჰმადიანობას დაუთმო ასპარეზი, ქართველ-ლობის ეროვნული გადაგვარება და გათურქებაც დაიწყო“. აი, თურმე, რა ყოფილა მიზეზი მესხეთის გადაგვარებისა - შინაური შუღლი.

XV საუკუნის შემდეგ მართლმადიდებლობას მესხეთში ბედი არ სწყალობდა. თუ დაპყრობამდე ცილისწამებით იყო სახელგატეხილი, დაპყრობის შემდეგ თურქეთის სახელმწიფომ აქ საერთოდ აკრძალა მართლმადიდებელი ქრისტიანობა.

თურქეთში თითქმის ყველა სარწმუნოება-რელიგიას ითმენდნენ მართლმადიდებლობის გარდა. განსაკუთრებით აფრთხობდათ მართლმადიდებლობა საქართველოში, რად-განაც ის მიაჩნდათ მართლმადიდებლური რუსეთის ერთმორწმუნედ. მართალია, კონსტანტინეპოლის აღების შემდეგ თურქებს მართლმადიდებელთა ბერძნული

საპატრიარქო არ გაუუქმებიათ, მაგრამ სრულებით დაიმორჩილეს ის, გამოსცეს განკარგულება, რომლის ძალითაც თურქეთის სახელმწიფოში მცხოვრები ყველა მართლმადიდებელი უნდა დაქვემდებარებოდა ბერძნების ამ საპატრიარქოს. მესხეთში მცხოვრები მართლმადიდებლები ამის შემდეგ კონსტანტინეპოლის პატრიარქს უნდა დაქვემდებარებოდნენ. როგორც შ. ლომსაძე წერს, თურქებმა კონსტანტინეპოლში სომხური საპატრიარქოც დააარსეს და მართლმადიდებელთა პატრიარქს დაალოცვინეს, რითაც მსოფლიოს დაანახვეს, თითქოსდა ისინი ქრისტიანებს არ დევნიდნენ. გრიგორიანულ სარწმუნოებას თურქეთი და სპარსეთი პატივისცემით ეკიდებოდნენ, რადგანაც ნეიტრალურ სარწმუნოებად მიაჩნდათ - ის არც მართლმადიდებლური იყო, არც კათოლიკური. მართლმადიდებლურ და კათოლიკურ სახელმწიფოებს კი თურქეთი განუწყვეტლივ ეომებოდა XVI-XIX საუკუნეებში. თურქეთში ასე გადაიჭრა ეროვნულ-სარწმუნოებრივი საკითხი - ქრისტიანი, რომელიც ექვემდებარებოდა კონსტანტინეპოლის ბერძნულ საპატრიარქოს - ითვლებოდა „ბერძნად“; ქრისტიანი, რომელიც ექვემდებარებოდა გრიგორიანულ საპატრიარქოებს - ითვლებოდა „სომხად“, ქრისტიანი, რომელიც ემორჩილებოდა რომის პაპს - ითვლებოდა „ფრანგად“.

კათოლიკობას ქართველთა შორის ფეხი მონღოლების დროს მოუკიდნია. მ. თამარაშვილს თავის ცნობილ წიგნში მოჰყავს ამონაწერი ა. ხახანაშვილის წერილიდან, სადაც, კერძოდ, აღნიშნულია - „XIII საუკუნიდან იწყება ქართველი კათოლიკების ეკლესიის დაფუძნება...“ ამ დროს მათი რიცხვი ძალზე მცირე იყო, მდგომარეობა შეიცვალა XVI საუკუნის შემდეგ, როცა აქ მართლმადიდებელთა დევნა დაიწყო. გათათრებისაგან გადარჩენის მიზნით, მართლმადიდებლები იღებდნენ კათოლიკობას. ასეთი მდგომარეობა იყო არა მარტო მესხეთში, არამედ აღმოსავლეთ საქართველოში მთლიანად, განსაკუთრებით XVII-XVIII საუკუნეებში. ამ დროს, სპარს-ოსმალთა მიერ დაპყრობილ ქართლ-კახეთსა და მესხეთში დევნილი მართლ-

მადიდებლები მასობრივად იღებდნენ გრიგორიანობას ან კათოლიკობას. მ. თამარაშვილს მოჰყავს სიტყვა ცნობილი ქართველი დიპლომატისა ნიკოლოზ ირბახისა, რომელიც მან 1634 წელს სასამართლოზე წარმოთქვა: „ყოველდღივ ჩვენის თვალით ვხედავთ, რომ მრავალნი ქართველნი სომხდებიან და უფრო მომეტებული მათგანი მაჰმადის სარწმუნოებას ღებულობს, მაშ ვისაც კი უნდა გაფ-რანგება, რაღად უნდა დაეშალოს?“, აქვე ცნობილ მეცნიერს მოყვანილი აქვს მისიონერ ამბროზის მოხსენება, გაგზავნილი რომში 1640 წელს, სადაც მისიონერი სთავაზობს რომს, კათოლიკებმა შეიძინონ საქართველოში მამულები, სოფლები და ყმები. მან იცის, რომ ამ სოფლებსა და მამულებში მცხოვრები მოსახლეობა ამ გზით გაკათოლიკდება; რადგანაცო, წერს ის, აქ მდიდარმა გრიგორიანებმა და იუდეველებმა შეიძინეს მამულები და სოფლები, რომელთა მცხოვრებლებმაც თავიანთი ბატონების ხელქვეით მყოფებმა, მიიღეს და აღიარეს გრიგორიანობა, ანდა იუდეველობაო. ქართველებიო, - წერს ის „...რაკი მათი ხელქვეითი გახდებიან, ბევრი მათგანი გადადის სომხის წესზედ, ამაზედ უარესიც ვნახეთ, ზოგიერთმა საქართველოში მცხოვრებმა მდი-დარმა ურიებმა გააურიავეს რამდენიმე თავიანთი ყმა და მოსამსახურე“.

ეს პროცესი ქართლ-კახეთში არ გაღრმავებულა, რადგანაც ასე თუ ისე, დამოუკიდებლობა შეინარჩუნა და აქ საქართველოს საპატრიარქოს სიძლიერე-გავლენა არ შერყეულა; მესხეთში კი თურქეთის ბატონობის ხანაში ქართველობა დაიშალა. მესხები ან გამაჰმადიანდნენ, ან გაგრიგორიანდნენ, ან გაკათოლიკდნენ, ხოლო ის მცირერიცხოვანი მართლმადიდებლები, რომლებიც ქართლის საზღვართან მოშორებით ცხოვრობდნენ, ბერძ-ნებად განიხილებოდნენ. შ. ლომსაძე წერს, რომ ანტიო-ქიელი პატრიარქის, მაკარის მტკიცებით, საქართველოს სამხრეთი საზღვარი მის დროს (XVII ს.) იყო მდინარე ევფრატი. ამას მოწმობს თურქი ისტორიკოსი ჩელები და კონსტანტინე პორფიროგენეტი. XVIII ს. შუა წლებში

ტიმოთე გაბაშვილმა გიუმიშხანეში (საიდანაც XIX საუკუნეში ბერძნები ჩამოსახლდნენ საქართველოში), დაადასტურა არა მარტო ქართული ეკლესიის არსებობა, არამედ მოსახლეობაში შერჩენილი ხსოვნაც, რომ ადრე იგი საქართველოდ ითვლებოდა. ასევე ლაზეთის დიდი ქვეყანა მართლმადიდებლური იყო. თურქეთის სახელმწიფოსათვის ყველა მართლმადიდებელი, რა ეროვნებისაც არ უნდა ყოფილიყო ის, „ბერძენი“ იყო. ასე იქცნენ მართლმადიდებელი ლაზები და მესხები - „ბერძნებად“, მხოლოდ საქართველოს (ქართლის) საზღვართან ახლოს, ახალციხესა და მის შემოგარენში - სამცხესა და ჯავახეთში მცხოვრებ მართლმადიდებლებს უწოდებდნენ - ქართველებს, მესხეთის სამხრეთი ნაწილის მართლმადიდებლებს „ბერძნები“ უწოდეს.

ამის შემდეგ მესხეთში მაჰმადიანი ქართველები იწოდებოდნენ „თათრებად“, კათოლიკე ქართველები - „ფრანგებად“, გრიგორიანი ქართველები - „სომხებად“, მართლმადიდებლები ქართველების ერთი ნაწილი - „ბერძნებად“, მეორე ნაწილი კი - „ქართველებად“. თურქეთის ბატონობის დროსაც სარწმუნოებრივი აღმსარებლობის შესაბამისად დაშლილ ქართველებს – საბედნიეროდ გააჩნდათ ერთი საერთო რამ, რაც მათ აერთიანებდა და აგონებდა ნამდვილ ვინაობას - ეს იყო დედაენა. ყველა მათგანს საოჯახო, საშინაო, მშობლიურ ენად ჰქონდა ქართული ენა. ყველას ახსოვდა საქართველო და ქართველობა. მათ შორის ხანდახან იბადებოდნენ ხოლმე ჭეშმარიტი ქართველი პატრიოტები. XVIII საუკუნის ბოლოს ისეთი სურათი იხატებოდა, რომ თითქოს მთელი მესხეთის მოსახლეობა ქართველობისაკენ იხრებოდა, ისე ჩანდა, თითქოს გადაგვარება ნიღაბი იყო, თუ შესაბამისი მომენტი დადგებოდა, ყველაფერი კვლავ ძველებურად აღსდგებოდა.

XIX საუკუნემ ვითარება შეცვალა. ამ დროს სხვადასხვა მიზეზების გამო გაძლიერდა მუსულმანური (და საერთოდ, სარწმუნოებრივი) ფანატიზმი. ფანატიკოსებმა ქართული ენა ქრისტიანობის ენად გამოაცხადეს

და შეიძულეს ის. დ. ბაქრაძე და სხვა მოგზაურები აღნიშნავდნენ, რომ მშობლებმა და ბებია-ბაბუებმა კარგად იცოდნენ ქართული ენა, შვილებმა კი აღარ, ან ძალზე ცუდად. მესხეთის ეს მაგალითი გვიჩვენებს, რომ ხალხის მიერ მშობლიური ენის დავიწყება, თურმე, შესაძლებელი ყოფილა 20-30 წლის განმავლობაში, იმ შემთხვევაში, თუ ამ ენას მისი მომხმარებელი არაფრად ჩააგდებს, ან შეიძულებს.

სიმტკიცესა და ქართული ენის სიყვარულის დიდი მაგალითი გვიჩვენეს ქართველმა კათოლიკებმა. ჭეშმარიტად დევნილი ქართული ენა მათ შეიფარეს და თავიანთი მტკიცე, შეურყეველი, უტეხი ხასიათის წყალობით წმიდად მოაქვთ დღემდე.

სოფელი უდე მესხეთის შეურყეველი სოფელია. ის სხვა, სულ რამდენიმე სოფელთან ერთად, ქრისტიანობის შენარჩუნების გამო, თავისთავად არის ძეგლი სულიერი სიძლიერისა, მოთმინებისა და გამძლეობისა. ამ სოფლებში მრავლად არიან მორწმუნენი, განსაკუთრებით მოხუცებულნი, რომელნიც, მტკიცედ და უდიდესი სიყვარულით ინახავენ მრავალჭირგამოვლილ სარწმუნოებას, მესხეთის დღევანდელი ქრისტიანობა მიაგავს დიდი ტაძრის ნანგრევებში აქა-იქ მიმოფანტულ უმშვენიერეს ჩუქურთმიან ქვებს, რომელნიც, თავის მხრივ, დასრულებული შედევრები არიან, მაგრამ ისინი მაინც ნაწილნი არიან მთელისა, რომლის აღდგენა ოცნებას თუ შეუძლია. აქაურ თითოორორლა მოხუცს, აღვსილთ ღვთის მადლით, ეკლესიურობითა და სულიერობით, სრულყოფილად შემოუნახავთ არათუ ქრისტიანული სარწმუნოება, არამედ სრული საეკლესიო ტიპიკონი. ზეპირად იციან უამრავი გალობა, ლოცვა, საეკლესიო წესი. ისინი წარმოადგენენ ცოცხალ ეკლესიას, არა ახლად შექმნილს, არამედ ძველქართულს, შემონახულს დღემდე. ერთი ასეთი მოხუცია უდელი ელენე პარუნაშვილი-მერაბიშვილისა, მტკიცე, უტეხი ქრისტიანი, მრავალჭირნახული, კარგად ახსოვს თურქების ბოლო თავდასხმა მესხეთში, მაშინ ხუთი წლის ვიყავიო, ჰყვება (დაბადებულია 1913 წ.),

მახსოვს ზამთარში, ღამით, მთელი სოფელი ავიყარეთ და ახალციხეში გაჭირვებით ჩავედით ლტოლვილები. დედაჩემმა ხელში ქათამი მომცა თბილია, ხელები აღარ გაგეყინებაო. კარგად იცის ძველი გალობები, ლოცვები, თქმულებები, გადმოცემები. მისგან 1985 წელს ჩავიწერე ანბანთქება, როგორც თვითონ უწოდებს „ღვთისმშობლის ლოცვა“. ეს არის გამჭვირვალე ლექსი, აღვსილი პოეზიით.

ანბანთქება ძალზე პოპულარული იყო საქართველოში XVII-XVIII საუკუნეებში. ჩანს, ლოცვებიც კი ანბანზე იყო გაწყობილი. მთქმელი ანბანის ასოებს უწოდებდა არა ან, ბან და ა. შ., არამედ ანო, ბანო, განო... (წოდებითი ფორმით). მისთვის ასე უსწავლებიათ „ტანტრაზე“ - ანბანის სასწავლო დაფაზე, რომელიც საკუთრად ჰქონია ყოველ მოსწავლეს. მას ეს ლოცვა კარგად აღარ ახსოვს, ზოგიერთ ადგილს კი რამდენჯერმე იმეორებს. შეიძლება ეს ლოცვა ანბანის დასამახსოვრებლად, მოსწავლეებისათვის იყო განკუთვნილი. 72 წლის მოხუც მთქმელს ის უნაკლოდ აღარ ახსოვდა. საინტერესოა, ასევე მისგან ჩაწერილი ძალზე კარგი მელოდიის მქონე გალობის „მარიამ შენა ხარ“ ზოგიერთი სტროფი - „მარიამ შენ ხარ ხვთის ტკბილი დედა, ჩვენ გაქებთ გულით, დიდება შენდა, გლოცავთ, გლოცავთ, გლოცავთ მარიამ (2-ჯერ), ივერი უსმენს ამ ჩვენს გალობას...“ და ა.შ. ამ გალობაში წმ. ნინო იხსენიება.

დღეს მესხეთის ქრისტიანებს ემსახურება ახალციხის წმიდა მარინეს ეკლესიის სამღვდელოება. ახალციხის იმ უბანს, სადაც ეს ეკლესიაა, რაბათი ჰქვია. რაბათში იმყოფებოდა ჯერ ათაბაგების, მერე ფაშების რეზიდენცია.

ამჟამად მესხეთში წმიდა მარინეს ეკლესიაა ერთადერთი მემკვიდრე ტაო-კლარჯეთის უბრწყინვალესი ქრისტიანული კულტურისა, ათასობით და ათიათასობით წმიდა მამისა, რომელნიც ერისა და სულის უკვდავებისათვის იღვწოდნენ.

წმიდა მარინეს ეკლესია 1980 წელს გაიხსნა ჩვენი დიდი მეუფის, საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ილია

II-ის ლოცვა-კურთხევითა და ხელისუფლების დახმარებით. როცა ჩვენი ეკლესია გაიხსნა, ახალციხის რაიონში უკვე მოქმედებდა იუდეველთა სინაგოგა, გრიგორიანთა და სომეხ-კათოლიკეთა ეკლესიები.

ტაძრის შენობა ძველი არ არის, როგორც მისი ძუნწი წარწერა გვამცნობს, შენება 1869 წელს დაუწყიათ და 1893 წელს დაუმთავრებიათ. XX საუკუნის დამდეგს გამოცემული ერთი წიგნიდან ჩანს, ამ დროს ტაძარში ქართულენოვანი წირვა-ლოცვის გაუქმება და ბერძნულის დაწესება სდომებიათ, რასაც ახალციხის ქართველთა საზოგადოება აღუშფოთებია. ეგზარქოსის ჩამოსვლის შემდგომ, მდგომარეობა გამოსწორებულა. ტაძარი მისი ცხონებული თავმჯდომარის, პარმენ ჯაფარიძის გადმოცემით, 1923 წლამდე მოქმედებდა; მაგრამ მისი ფაქტიური ახალი ცხოვრება 1982 წლიდან დაიწყო - შეკეთების შემდეგ. 1982-83 წლებში მთლიანად შევცვალეთ სახურავი, შეილესა, დამონტაჟდა ელექტრობა, გათბობა. ჩვენ ვლოცავთ და საშვილიშვილოდ ვაკურთხებთ ყველა იმ მორწმუნეს, ვინც ეწეოდა ამ საქმეს. ამჟამად, თუმცა მრავალი საქმეა გასაკეთებელი, მაგრამ საერთო მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია. XIX საუკუნეში ახალი ეკლესია ძველის ადგილზე აუშენებიათ. აქვე ასიოდ მეტრში ფაშების მთავარი მეჩეთია, რამდენად მოსათმენი იყო მათთვის, მეჩეთთან ახლოს, მართლმადიდებელთა ეკლესიის არსებობა? ჩანს, ვერც ითმენდნენ. ამაზე ნათლად მიუთითებს ადამიანის ძვლების გასაოცარი სიმრავლე, რომელიც კეთილმოწყობის დროს აღმოჩნდა ეზოს ყოველ კუთხეში. მართალია, საერთოდ, ეკლესიების ეზოები დროთა განმავლობაში სასაფლაოებად იქცეოდნენ ხოლმე, მაგრამ წმ. მარინეს ეზოში ერთმანეთზე უწესრიგოდ დაყრილი ძვლების უზომო რაოდენობა გვაფიქრებინებს, რომ აქ იმ ქრისტიან მართლმადიდებელთა საძმო საფლავი იყო, რომელთაც მასობრივად ხოცავდნენ. დახოცილებს ალბათ, თავიანთ ეკლესიაში ერთად მოასვენებდნენ ურმებით ან სხვა საშუალებით და

ერთად ასაფლავებდნენ. აღსანიშნავია, რომ ძვლები თითქმის მიწის ზედაპირზეა, ბარის ერთ პირზე.

XIX საუკუნის მშენებლებს ძველი წარწერიანი ქვები სამშენებლო მასალად გამოუყენებიათ საძირკვლის ზემოთ. საინტერესოა მასში ჩაყოლებული ერთი საფლავის ქვის ეპიტაფია, რომელიც შაირით ყოფილა დაწერილი - (სამუშაოთა დროს ამ წარწერის მეორე ნახევარი გამოჩნდა, ნახევარი კედელშია მოქცეული) - „თავადთა შორის მეც ვიყავ აბაშიძობით თქმულიო, ხუთ წელს ვიცხოვრე ნიკოლოზ ოსმალშიდ დაკარგულიო...“, ახალციხე მაშინ ოსმალეთის ტერიტორიაზე იყო, ჩანს თავადი ნიკოლოზ აბაშიძე საქართველოდან გაქცეულა და ოსმალეთში „დაკარგულა“, სადაც ხუთი წელი უცხოვრია. აქ წარწერიანი ქვების არცთუ დიდი რაოდენობაა.

ყოველი საღმრთო ლიტურგიის დროს ჩვენ ვლოცავთ და ვაკურთხებთ მესხეთის მიწას, შევთხოვთ უფალ ღმერთს აქ ქართველი ერის გამრავლებას, რომ მესხეთი კვლავ იქცეს ქართული კულტურის ბრწყინვალე კერად, რომ მისი ნათელი დრომ ვერ გაანელოს.

„ჯვარი ვაზისა“, № 2, 1986

პირველი წირვა უდეს ტაძარში

საქართველოს ერთ-ერთ უძველეს და უდიდეს სოფელ უდეში ამოქმედდა ეკლესია. სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოსთან არსებულმა რელიგიების საქმეთა საბჭომ ამა წლის 14 (27) მაისის დადგენილებით რეგისტრაციაში აიყვანა ამ სოფლის მორწმუნეთა საზოგადოება.

7 (20) ივნისს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით, ეკლესიის კურთხევისათვის უდეში აბრძანდა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიის მმართველი ეპისკოპოსი ანანია (ჯაფარიძე). ეკლესიის ეზოში ეპისკოპოსის მოლოდინში შეკრებილიყვნენ სოფლელები და მესხეთის სხვა კუთხეებიდან ჩამოსული მორწმუნეები. მათ ორმოცდაათი წლის უქმობის შემდეგ ეკლესიის გახსნით გამოწვეული სიხარულის დამალვა არ შეეძლოთ. დაირეკა ეკლესიის ზარი და ეპისკოპოსი ანანია ახლადდანიშნულ დეკანოზ სტეფანე ნადირაძის თანხლებით ტაძარში შებრძანდა. დაიწყო ტაძრის კურთხევა, რის შემდგომაც მორწმუნე მრევლთან ერთად სამღვდელოებამ სამგზის შემოუარა ეკლესიას. ეპისკოპოსი აიაზმას ასხურებდა ტაძარსა და ხალხს, ისმოდა გალობა. კურთხევის დასრულებისა და ჩამოლოცვის შემდეგ ტაძრის ამბიონიდან მან სიტყვით მიმართა მორწმუნეებს.

ეპისკოპოს ანანიას ქადაგება უდეს ეკლესიაში

სახელითა მამისათა, და ძისათა, და წმიდისა სულისათა. პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, მორწმუნენო, ქრისტესმიერ საყვარელო შვილებო!

დღეს დიდი სიხარულისა და ბედნიერების დღეა. ათეული წლების უქმობის შემდგომ ღმერთმა ინება გახსნა და კურთხევა უდეს დიდებული ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის ეკლესიისა.

დღევანდელი დღე სახელოვანია, დღევანდელი დღე ისტორიულია. ჩვენ ახლა, ამ წუთებში საფუძველი დავუ-დეთ ქართული ეკლესიისა და ქართველი მრევლის ერთიანობას მესხეთში. ინებოს ღმერთმა, რომ თქვენმა შთამომავლობამ სიამაყით მოიგონოს ეს დღე უდეს ეკლესიისა. ტაძარი, რომელიც ჩვენ დღეს ვაკურთხეთ, ერთ-ერთი მშვენიერია საქართველოში, ისევე ცნობილია რომ თქვენ, უდელები, ქრისტეს მცნებათა მტკიცე და ერთგული დამცველი ქრისტიანები იყავით წარსულში. მრავალი ტანჯვისა და გარემომხდური მტრის მოძალების მიუხედავად, წმიდად მოიტანეთ დღემდე თქვენი სარწმუნოება, დედაენა, მშობელი ქვეყნისადმი მამული-შვილური სიყვარული: ამიტომაცაა, რომ ღმერთმა არ დაივიწყა ჩვენი მხარე, მოხედა წყალობით და ინება გახსნა თქვენი ეკლესიისა.

ჩვენს წმიდა წიგნში - „ქართლის ცხოვრებაში“ ნათქვამია, რომ წინა დროებაშიც ღმერთი მოწყალებით მოხედავდა ხოლმე ქართველობას და დედა ღვთის-მშობელი კი თავის კალთას აფარებდა. სწორედ ასე

განაცხადა, ამ მხარეში, მესხეთში შემოსულმა ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს უპირველესმა მოწაფემ - მოციქულმა ანდრია პირველწოდებულმა. თქვენს წინაპრებს, ქართველთა შორის პირველ ქრისტიანებს, თავის გარშემო შემოკრებილ მესხებს ანდრია მოციქულმა ამცნო, რომ ივერია ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანაა, ხოლო ივერიელებს ყურადღებას არასდროს მოაკლებდა უფალი ღმერთი.

სწორედ ანდრია პირველწოდებულმა დაუდო საფუძველი ქართულ ეკლესიას. ჩვენი ეკლესია დარსებულია წმიდა ანდრიას მიერ. ეს არის სამოციქულო ეკლესია. მეოთხე საუკუნეში კი აქ, მესხეთში შემოვიდა თვითონვე მესხი - კაპადოკიელი ქალი, მოციქულთასწორი წმიდა ნინო. მან გაიარა სამცხე, ჩავიდა მცხეთაში, ქრისტეს სარწმუნოებაზე მოაქცია ივერიის მეფე-დედოფალი მირიანი და ნანა, რის გამოც ერთიანად მოინათლა მთელი ქართველი ერი. გაიზარდა წმიდა ანდრიას მიერ დაარსებული ქართული ეკლესიის მრევლი.

წმიდა ნინომ იცოდა, რომ ქართული სამოციქულო ეკლესიის ცენტრი უნდა ყოფილიყო მცხეთაში, საქართველოს მაშინდელ დედაქალაქში, სადაც შენახული იყო და ცხადია დღესაცაა კვართი უფლისა. მისი ნებით დადგენილი იქნა სრულიად საქართველოს მთავარეპისკოპოსი, რომელსაც შემდგომში კათოლიკოს-პატრიარქის ტიტული მიენიჭა. „კათოლოს“, რომლისაგანაც წარმომდგარა სიტყვები „კათოლიკოსი“ და „კათოლიკე“ - ბერძნულია და ქართულად ნიშნავს - „საყოველთაოს“. „კათოლიკოს-პატრიარქი“ იგივეა ქართულ ენაზე, რაც - საყოველთაო მამათმთავარი. მესხეთის ქრისტიანები, თქვენი წინაპრები, ისე როგორც სხვა კუთხეთა ქართველები, მუდამ, მხოლოდდამხოლოდ მცხეთას ექვემდებარებოდნენ. მცხეთის საკათოლიკოსო - საპატრიარქოს მრევლი იყვნენ თქვენი წინაპრები საუკუნეთა მანძილზე.

I-X საუკუნეებში მსოფლიო ეკლესია იყო ერთიანი, მთლიანი და დაუყოფელი. ამ მთლიან ეკლესიას მაშინ ეწოდებოდა საყოველთაო ანუ „კათოლიკე“ ეკლესია.

მოციქულთა მრწამსში, რომელიც ყოველი მორწმუნის კრედოა, ნათქვამია - „მრწამს ერთი წმიდა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესია“. რას ნიშნავს ეს? ეს იმას ნიშნავს, რომ ყოველ ქრისტიანს სწამს, რომ მთელ მსოფლიოში არსებობს ერთიანი ანუ საყოველთაო სამოციქულო ეკლესია... ჩვენ ეს კარგად უნდა ვიცოდეთ, ჩვენი მრწამსის თანახმად ჩვენ გვწამს არა რამდენიმე, არა სხვადასხვა ეკლესია, არამედ ერთი საყოველთაო მსოფლიო ეკლესია. მსოფლიოში არსებობს ერთი ეკლესია, რადგანაც ერთი იყო იესო ქრისტე - დამაარსებელი და მეთაური მსოფლიო, ანუ საყოველთაო, კათოლიკე ეკლესიისა.

ეს მრწამსი, რომელსაც დღეს აღიარებს ქართული ეკლესია, საქართველოში იქადაგეს და გაავრცელეს თვით მოციქულებმა. სხვადასხვა ქართულ და უცხოურ წყაროთა თანახმად, საქართველოში ქადაგებდა არა მარტო ანდრია, არამედ სხვა მოციქულებიც, კერძოდ, სვიმონ კანანელი, მატათა, ბართლომე, თადეოზი და თომა. ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის 12 მოციქულიდან ექვსი მოციქული საქართველოში ქადაგებდა. ეს იმითაც იყო გამოწვეული, რომ მოციქულთა დროს იბერია იყო რომის იმპერიის მეტოქე ძლიერი სახელმწიფო, რომლის ხელშიც იყო პართიასა, სკვითიასა და ნაწილობრივ პონტოში შემავალი სავაჭრო გზები. ორი მოციქული კი მატათა და სვიმონ კანანელი საქართველოში არიან დაკრძალულნი. მოციქული მატათა აქ, ჩვენთან, დასავ-ლეთ საქართველოში, ბათუმთან ახლოს განისვენებს. როგორც მოციქულებმა ქართველ ხალხს მისცეს მრწამ-სი, რომელსაც ახლაც უბიწოდ და უმწიკვლოდ იცავს ქართული ეკლესია.

ქართული სამოციქულო ეკლესია არა მარტო მრწამსის იმ ნაწილს იცავს მტკიცედ, რომელშიც ნათქვამია: „მრწამს ერთი წმიდა კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესია“, არამედ მთლიან მრწამსსა და სარწმუნოების საერთო სისპეტაკეს. დიდმა გიორგი მთაწმინდელმა, რომელიც ჩვენი მხრიდან, ჯავახეთიდან

იყო, ღირსეულად განუცხადა ბიზანტიის იმპერატორს - „ეს არის სარწმუნოება ჩვენი ნათესავისა - რაჟამს ღმერთი ერთგზის გვიცნობიეს, არ მივდრეკილვართ არც მარცხნივ და არც მარჯვნივ და არც მივდრკებით, თუ ღმერთს უნდესო“, არსენ იყალთოელი წერდა: „ყოველი ერი ჩვენი მტკიცედ და შეურყევლად სდგას მართალ სარწმუნოებაზე“... ამასვე ამბობდნენ სხვა მამებიც. ამის თქმის უფლებას ქართველ სამღვდელოებას აძლევდა ის, რომ მაშინ, როცა მსოფლიო ეკლესია XI საუკუნეში ორად გაიყო, ბიზანტიისა და დასავლეთის ეკლესიებად, ამ ეკლესიათა მეთაურების შუღლისა და ერთმანეთისადმი ქიშპობის გამო, ქართული ეკლესია მოციქულთა სწავლების ერთგული დარჩა. მსოფლიო ეკლესიის ორად განყოფის იმ ქარიშხლიან დროს გიორგი მთაწმინდელმა გამოიკვლია ქართული ეკლესიის, აგრეთვე დასავლეთის, ბიზანტიისა და მონოფიზიტთა ეკლესიების სარწმუნოებრივი მიმართულებანი და დაასკვნა, რომ მთელ მსოფლიოში ერთადერთი ქართული ეკლესია იყო ჭეშმარიტად ერთგული მოციქულთა სწავლისა. მართლაც, დასავლეთის ეკლესია განვითარების თავისი გზით წავიდა, ბიზანტიის ეკლესიაში თავიდანვე მრავალი წვალება და ერესი იყო დანერგილი, ხოლო მონოფიზიტთა შეცდომები თავიდანვე იყო დაგმობილი მსოფლიო მამათა მიერ.

ქართული სამოციქულო ეკლესია საუკუნეთა მანძილზე არ შეცვლილა, ის ისევე წმიდა და უბიწოა, როგორც იყო მოციქულთა დროს.

სწორედ ამაში გამოიხატა ჩვენზე მონიჭებული მადლი იესო ქრისტესი და დედა ღვთისმშობლის მფარველობისა.

მესხეთი ყოველთვის ქართული ქრისტიანობის ბურჯი იყო, მესხეთს მსოფლიო ქრისტიანობის წინაშეც მიუძღვის ღვაწლი. ამ დალოცვილმა კუთხემ მსოფლიო ეკლესიას აღუზარდა ისეთი დიდი წმიდანები და მამები, როგორებიც იყვნენ: წმიდა გიორგი, წმიდა ნინო, ბასილი დიდი და მისი ძმა დიდი გრიგოლი. ასევე მრავალი სხვა წმიდანი. ისინი კაბადოკიიდან იყვნენ. კაბადოკია კი

ქართულ კოლონიად ითვლებოდა. მათ მიანიჭეს სიმტკიცე მესხეთისა და მთელი საქართველოს ქრისტიანობას.

აქ ტაო-კლარჯეთის „ქართველთა სამეფოს“ დაარსების შემდეგ მოღვაწეობდნენ წმიდა მამა გრიგოლ ხანძთელი და მისი მოწაფენი, მესხეთიდან ჩასული ბერები ავსებდნენ ათონის ივერთა და პეტრიწონის მონასტრებს. ჰყვაოდა აქ ქართული ქრისტიანობა... ხოლო მესხეთში არსებული თოთხმეტივე საეპისკოპოსო მთელი თავისი მრევლით სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის სამწყსოში შედიოდა.

ოსმალთა მიერ მესხეთის დაპყრობამ XVI საუკუნის შემდეგ ბოლო მოუღო ქართულ ქრისტიანობას ამ კუთხეში. თურქი დამპყრობლები პირველ რიგში ებრძოდნენ და ანადგურებდნენ ქართველ სამღვდელოებას. სამასი წლის მანძილზე ანგრევდნენ (XVI-XVIII საუკუნეებში) ქართულ კულტურასა და საეკლესიო ცხოვრებას. მტერი მოითხოვდა ქართველ სამღვდელოებას გაეწყვიტა კავშირი საქართველოს საკათოლიკოსოსთან. თურქები დევნიდნენ არა მარტო ყველა ქრისტიანს, არამედ იმას, ვინც მცხეთის საკათოლიკოში შედიოდა. მაგალითად, მესხეთის 14 საეპისკოპოსოდან 1764 წლისათვის დარჩენილი იყო მხოლოდ ერთადერთი, რომლის ეპისკოპოსი გიორგი ჩამოშორდა საქართველოს ეკლესიას და დაუკავშირდა დასავლეთის ქრისტიანობას. მისი სასტიკი დევნა მაშინვე შეწყვიტეს.

მესხებს ნება მიეცათ მიეღოთ ნებისმიერი სარწმუნოება, ოღონდ აუცილებლად უნდა უარეყოთ ქართული. მათ კავშირი უნდა გაეწყვიტათ საქართველოს ეკლესიასთან. მართლაც მესხების ძალზე დიდმა ნაწილმა იძულებით მიიღო მაჰმადიანობა. ოსმალებმა ნება მისცეს უცხოეთის სამღვდელოებას შემოსულიყო მესხეთში. ასე გაჩნდნენ მონოფიზიტები და კათოლიკენი. ძველ დროს, სამწუხაროდ, ხალხი ერთმანეთისაგან ვერ არჩევდა ეროვნებასა და სარწმუნოებას, ამიტომაც იმ ქართველებს, რომელთაც მაჰმადიანობა მიიღეს - „თათრები“ უწოდეს, იმ ქართველებს, რომელთაც მონოფიზიტობა მიიღეს - „სომხები“, ხოლო იმათ, რომელნიც ევროპულ

ქრისტიანულ ცენტრს დაუკავშირდნენ - „ფრანგები“. იმ დროს მთელ ევროპას ოსმალეთში „საფრანგეთს“ უწოდებდნენ. თურქების შემოსევამდე მესხეთში არ ცხოვრობდა ქართველების გარდა არც ერთი სხვა ხალხი. ისინი არც შემდგომ ჩამოსახლებულან მესხეთში, მაგრამ, როგორც აღვნიშნეთ, „თათრები“ მაჰმადიან ქართველებს უწოდეს; ის ქართველები კი, რომელთაც მაჰმადიანობა არ მიიღეს, მაგრამ არც ქართული ეკლესიის წევრად დარჩენა შეეძლოთ, ქრისტიანობის შენარჩუნებისათვის იძულებულნი გახდნენ ევროპელი მისიონერების მრევლად ქცეულიყვნენ.

აღნიშნული მდგომარეობის უკეთ დანახვის მიზნით მე მინდა მოგაწოდოთ ამონაწერი შოთა ლომსაძის წიგნიდან „სამცხე-ჯავახეთი“ (გვ. 502). „ქართველ კათოლიკებში, იმის გამო, რომ ვატიკანში კონგრეგაციის მიერ ქართული ენა არ იყო დამტკიცებული ღვთის-მსახურებისათვის მოქმედ ენად, გაბატონდა ლათინური და სომხური... ქართული კათოლიკური ეკლესიებიდან გამოიდევნა ლათინური ენა და ქართველი კათოლიკენი შერჩნენ სომხურ ენას. ხშირ შემთხვევაში, ქართველ კათოლიკეთა მრევლს სომეხ კათოლიკეთა წარმომად-გენლები თუ გასომხებული ქართველები წინამძღვრობ-დნენ. ასეთი ვითარება ქართველ კათოლიკეთა სრულ დაბნევას იწვევდა, რადგანაც მეტყველებდნენ ქართულად, აიძულებდნენ ელოცათ სომხურად, ადიდებდნენ რომის პაპს და ცხოვრობდნენ თურქული პოლიტიკის ქვეშ. სომხურ-კათოლიკური ეკლესია ხელმძღვანელობდა მათ ჯვრისწერა-მონათვლას. მონათვლისას არქმევდნენ სომეხი კათოლიკე ეპისკოპოსის მიერ რეკომენდებულ სახელებს და, ასე თანდათან, იცვლებოდა მათი ნამდვილი ვინაობა. ხშირად ახალ სახელს ახალი გვარის ხელოვნურად შექმნა და გადაკეთებაც მოსდევდა. შოვინისტი კათოლიკე მოძღვარნი ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ ქართველ კათოლიკებს დაევიწყებინათ მშობლიური ენა, გვარი, წარმომავლობა და ბოლოს, რადგანაც კონგრე-გაციას მათ საეკლესიო ენად სომხური ენა ჰქონდა დამტკიცებული, სომხებად გამოეცხადებინათ. სამწუხა-როდ, როგორც ზემოთ ვნახეთ, სოფელ ვალეს მაგა-

ლითზე, მესხეთის სინამდვილეში ეს ნაწილობრივ კიდეც გაკეთდა. ამას თითქმის აღარაფერი ეშველებოდა, რომ ეს საქმე თვით მესხეთის ქართველ კათოლიკებს არ გადაეჭ-რათ. ისინი: იოანე ხუცესი, პეტრე ხარისჭირაშვილი, ივანე გვარამაძე, მიხეილ თამარაშვილი და სხვანი გმირული შემართებით აღუდგნენ ყალბისმქმნელებს და მეცნიერული საბუთიანობით ყველაფერი სააშკარაოზე გამოიტანეს.

დიახ, საუკუნეთა მანძილზე აქაური ქართველი ქრისტიანები ვალდებულნი იყვნენ წირვა-ლოცვისას, ჯვრის-წერისა და ნათლობისას ეხმარათ სომხური ენა, ქართული ენა აკრძალული, უხმარი და გამოუყენებელი იყო. ამან გამოიწვია ამ მხარის ეთნიკური სახის შეცვლა. თურქი მოხელეებისა და მათი აგენტების მიერ სასტიკად იდევნებოდა არა მარტო ქართული, არამედ ყველა პირიც, ვინც გაბედავდა და ქართული ენის გამოყენებას მოითხოვდა.

ქართული ენის დაცვისათვის XVIII საუკუნეში მესხეთიდან განდევნილი იოანე ხუცესი, იძულებული გახდა იმერეთისათვის შეეფარებინა თავი; ასევე, ქართული ენის დაცვისათვის მესხეთიდან გააძევეს პეტრე ხარისჭირაშვილი და უცხოეთში გადახვეწეს. რისი გაკეთების ნებაც მას თავის სამშობლოში არ მისცეს, უცხოეთში შეძლო - ქართული მონასტერი დააარსა სტამბოლში.

მამა მიქაელ თამარაშვილი, საქართველოდან გაძე-ვებული, ჩაუჯდა რომის არქივებს და დაამტკიცა, რომ მესხეთის კათოლიკენი ეროვნებით ქართველები არიან.

„ირეკდევ და განგეღოთ თქვენ, ეძიებდეთ და ჰპოვეთ“ - ნაბრძანებია წმიდა სახარებაში, თანდათან სრულდება ამ კუთხის საუკუნოვანი ოცნება, იღვიძებს ქართული წირვა-ლოცვა მესხეთში.

აღსრულდა დიდი მამის, პეტრე ხარისჭირაშვილის ოცნება - უდის ღვთისმშობლის ეკლესიაში დღეიდან წირვა-ლოცვის ენა იქნება არა სხვათა ენა, არამედ - ქართული.

თქვენ ხართ ბედნიერი, რადგან თქვენივე მოწადინებითა და მონდომებით შესძელით ის, რისთვისაც თქვენი წინაპრები საუკუნეთა მანძილზე იღვწოდნენ.

გიხაროდენ, ქართულად მონათლავთ თქვენს ბავშვებს.

გიხაროდენ, ამ წმიდა ტაძარში ამიერიდან მკვიდრდება ქართული ენა, ქართული გალობა.

შევთხოვ უფალს, უკუნითი უკუნისამდი იყოს თქვენი სიხარული. აღსრულდა ის, რისთვისაც მთელი სიცოცხლის მანძილზე იბრძოდნენ ამ კუთხის სახელოვანი შვილები. ხელისუფლება მზრუნველობითა და ყურადღებით მოეკიდა ჩვენს მრავალგზის სათხოვარს; თქვენი სარწმუნოებრივი მოთხოვნილებანი დაკმაყოფილებულია.

დიდი ილია ჭავჭავაძე იმდროინდელი ქართველობის შესახებ წერდა: დავიშალენით, გავითიშენით დავცალცალკევდით იმერლებად, მესხებად, ქართლელებად, მეგრელებად, კახელებად... მხოლოდ ჩვენი კუთხენი გვახსოვს. ერთიანი ერი კი გადაგვავიწყდაო. ასეთ დაყოფას სარწმუნოებრივი სისუსტეც იწვევს, რადგანაც ეშმაკი ძლიერია მცირე სარწმუნოების მქონე ადამიანთან. ღმერთი შეაერთებს, ეშმაკი კი განყოფს. ღმერთის ნებაა გაერთიანება მესხეთის ქრისტიანებისა მთელ ქართველ ქრისტიანებთან, ეშმაკის სურვილია განაცალკეოს მესხეთის ქრისტიანები საქართველოსაგან, მაგრამ სუსტდება იგი.

ერთიანია ჩვენი ერი, ერთიანია ჩვენი ეკლესია. წმიდა ანდრიას მიერ დაარსებული ქართული სამოციქულო ეკლესია საქართველოს ყველა კუთხის ქრისტიანებს ემსახურება და მწყემსავს I საუკუნიდან დღემდე. თანდათან აღსდგება ერთიანობა ქართული ეკლესიისა, ამიტომაც დღევანდელი სიხარულის - ამ ეკლესიის კურთხევის დიდებულ დღეს, მე ვლოცავ მესხეთსა და მთელ საქართველოს, გლოცავთ თქვენ, თქვენს ოჯახებს, შევთხოვ უფალ ღმერთს თქვენს გამრავლებას.

სიხარული, სიძლიერე და მშვიდობა მოგანიჭოთ უფალმა, მრავალ სიხარულს დაესწარით, ამინ.

„ჯვარი ვაზისა“, № 2, 1987

პირველი წირვა საფარაში

1988 წლის 28 აგვისტოს ყოვლადწმიდა ღვთის-მშობლის მიძინების დღეს საფარის მონასტრის წმიდა საბას ტაძარში სწირა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანიამ (ჯაფარიძე). ეს იყო პირველი ლიტურგია 20-იანი წლების შემდეგ. ზიარებისას ეპისკოპოსმა ქადაგებით მიმართა მორწმუნეებს.

ეპისკოპოს ანანიას ქადაგება

პატიოსანნო და დიდებულო ქართველნო, მარად აღავსებს მადლი ყოვლადწმიდა დედა ღვთისმშობლისა ჩვენს მორწმუნე ერს. ყოვლადწმიდის მფარველობით დღეს საფარის წმიდა ტაძარში პირველად, ოციანი წლების შემდეგ, კვლავ შეიწირა წმიდა წირვა თითქმის სამოც წლისთავზე.

ჩვენმა უფალმა და მაცხოვარმა იესო ქრისტემ თავის დედას - ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელს განუცხადა (თანახმად „ქართლის ცხოვრებისა“), რომ არასოდეს მოაკლებდა თავის მფარველობასა და წყალობას „საზეპურო“ ქართველ ერს, და მართლაც, ქრისტიანობა კვლავ ჩვენი ეროვნული ნიშან-თვისებაა, ჩვენი მორწმუნე ხალხი კვლავ იმ გზით მიდის, რომელი გზითაც წინაპრებს უვლიათ. ენა, მამული და ქრისტიანული სარწმუნოება - აი, დიდი ილია მართლის მიერ დატოვებული ანდერძი. ქრისტიანობა ჩვენთვის არა მარტო საზოგადო რელიგიაა, არამედ ჩვენი სუბიექტური თვისება, ჩვენი პირადობა და მეობა. ჩვენს წინაპრებსაც ასევე მიაჩნდათ და იმ ქართველს, რომელიც ქრის-ტიანობას უარყოფდა, ქართველად აღარც კი თვლიდნენ. ეს ჩვენი კუთხის ტრაგედიაც იყო, როგორც ამას უჩვე-ნებს მაგალითი მესხების იმ მნიშვნელოვანი ნაწილისა, რომელთაც ნებსით თუ უნებლიეთ მაჰმადიანობა მიიღეს.

დღევანდელ წირვისას მე თქვენთან ერთად მოვიხსენიე ამ წმიდა ტაძრის აღმაშენებელთა სულნი,

საბა-სარგისყოფილ და ბექა ჯაყელებისა და ასევე, სულნი ათასობით ბერისა, რომელნიც ამ მონასტერში საუკუნეთა მანძილზე მკვიდრობდნენ. საფარაში თვით თურქების საშინელი გაბატონების დროსაც კი, წირვა-ლოცვა არ შეწყვეტილა. „აწ ხუცის ამარაააო“ - წერდა XVIII საუკუნეში ვახუშტი ბატონიშვილი. შემდეგ საუკუნეებშიც აქ კვლავ დაემკვიდრნენ ბერები, ჩვენი საუკუნის პირველ მეოთხედში კი სასულიერო ცხოვრება სრულიად ჩაკვდა.

თქვენც ხედავთ, რა შედეგი გამოიღო ამ ეკლესიის უმოქმედობამ. ჩვენს წინაა სრულებით მოუვლელი, უპატრონო ეკლესია, აღარსადაა კანკელი და ხატები, წვიმის წყალს გაუჟონავს კედელში, ათხრილა იატაკი, უსუფთაობის დაღი აძევს ყოველივეს და, რა თქმა უნდა, არ ისმის ზარის ხმა.

ბევრი თქვენგანისაგან მსმენია, როგორ გამოიყურებოდა ეს ეკლესია 50-60 წლის წინ - მშვენივრად ნაჩუქურთმევი, მოოქროვილი კანკელი, მაღალმხატვრული, უძვირფასესი ხატები - მშვენიერი ჩარჩოებით, თითქმის მთელი დარბაზის შემავსებელი ბრინჯაოსაგან ოსტატურად ჩამოსხმული ქორკანდელი, მოჭედილ-მოთვალულ ყუთებსა და კოლოფებში პატივისცემით ჩალაგებული წმიდათა აურაცხელი ნაწილები, საგანგებო შანდლები და სასანთლეები და აქაური ბერებისათვის განსაკუთრებით თაყვანსაცემი საბა განწმედილის (VI ს.) წმიდა ნაწილები. უცხოეთში - საბერძნეთშიც კი მკითხეს, ამჟამად სად ინახება განძი მსოფლიო მართლმადიდებლობისა – ნაწილები წმიდა საბასიო? ვინ იცის, თვალთაგან მიეფარა ჩვენი ურწმუნოების გამო.

ვინ უნდა დავადანაშაულოთ? მხოლოდ ჩვენი თავი. ყველამ, ყველა ჩვენგანმა უნდა ჩავიხედოთ გულში, ვაღიაროთ ჩვენი შეცოდებანი. სინანული, აღსარება და ცოდვებისაგან განწმენდა აღადგენს ჩვენს ქრისტიანობას. არა ცუდმედიდობა, ცუდმეტყველება, სხვისი განკითხვა და აუგი, არამედ სიწმიდე, სიმდაბლე, მოთმინება და სიყვარული. ეს, და მხოლოდ ეს, კვლავ აღგვამაღლებს.

წმიდა წიგნებში ნაბრძანებია, ტაძარი შეიძლება დაინგრეს და თავისი ქვებითვე აღადგინონ, მაგრამ ადამიანის დაშლილი სულის აღდგენა აღარავის ხელეწიფებისო. ჩვენ უნდა ვიფიქროთ ადამიანის სულზე. არ უნდა დაირღვეს ადამიანის სულის მთლიანობა, სახარებაც ასევე ბრძანებს - გწამდეს ღმერთი და გიყვარდეს ადამიანი, ტაძარს კი სულმთელი ადამიანი კვლავ აღაშენებს. დიახ, უნდა ვიზრუნოთ ტაძარზე, მაგრამ ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ ტაძრები ადამიანისათვის, მისი სულის ცხონებისათვის არის აგებული.

1828 წლისათვის ათასობით ჩვენი სისხლი და ხორცი, ჩვენი ხალხი, ვალაშკერტის, ანისის, არზრუმის თუ კარის ქართული საეპისკოპოსოების ყოფილი მრევლი, იმ დროისათვის უკვე ჩამოშორებული ქართულ დედა ეკლესიას, ჩამოსახლდა სამცხე-ჯავახეთში, თრიალეთსა და წალკაში. მათ დედაენაც დავიწყნოდათ და თურქულად ლაპარაკობდნენ, მაგრამ ქრისტიანული სული შენარჩუნებული ჰქონდათ.

თურქეთში ყველა მართლმადიდებელს „ბერძენს“ უწოდებდნენ, მიუხედავად მათი ეროვნებისა, კონსტანტინეპოლის ბერძნული საპატრიარქოს მრევლად მიიჩნევდნენ. ყველა გრიგორიანს - „სომეხს“, ყველა კათოლიკეს „ფრანგს“, სამხრეთ მესხეთშიც - არზრუმსა, გიუმიშხანეს, ვალაშკერტსა თუ ბასიანში მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებლებს „ბერძნებს“ უწოდებდნენ, ლაზებსაც კი, რომლებმაც მაჰმადიანობა არ მიიღეს და მართლმადიდებლობა დაიცვეს, თურქები „ბერძნებს“ უწოდებდნენ. იმის შემდეგ, რაც ეს „ბერძნები“ თურქეთიდან საქართველოში გადმოსახლდნენ, ჩვენშიც გაუგებრობა მოხდა, ჩვენც აღარ ვუწოდეთ მათ თავიანთი ნამდვილი სახელი. საუკუნეთა მანძილზე სხვადასხვა სოციალურ, კულტურულ და პოლიტიკურ გარემოში მცხოვრებმა თანამორწმუნეებმა ერთმანეთი ვერ შევიცანით.

დღევანდელ დღეს ისე, როგორც ყოველწლიურად, ალბათ კვლავ ინება ყოვლადწმიდამ ჩვენი მორწმუნეების შეკრება ვარძიის კედლებთან. წლევანდელ ვარძიობაში

მონაწილეობის სურვილი, სოფელ ტურცხში მცხოვრებმა კათოლიკებმა - ე. წ. „ფრანგებმაც“ გამოთქვეს. საყოველთად ცნობილია და მეცნიერული გამოკვლევებიც არსებობს იმის შესახებ, თუ თურქეთის საზღვრებში მოხვედრილი სოფელ ველის ქართველობა 1828 წლის გადმოსახლების დროს როგორ დაესახლა ჯავახეთის რამდენიმე სოფელში - ხულგუმოში, ტურცხში, ბავრასა, კარტიკამსა და სხვაგან. მათ ამ დროს იცოდნენ თავიანთი დედაენა. შ. ლომსაძე შრომაში „სოფელ ველის ისტორიიდან“ წერს, რომ მათ 1841 წლამდე ეკლესიებში ქართული ტიპიკონი ჰქონდათ, ხოლო შემდეგ კი - სომხური. ზოგიერთ ზემოთ ჩამოთვლილ სოფელში ჩვენი საუკუნის 50-იან წლებამდის ქართული სკოლები არსებობდა. დღეს ასე აღარ არის. ამ სოფლებში ჩასახლებულ ველელ ქართველებს ქართული ენა დედაენად აღარ მიაჩნიათ და თითქმის აღარც იციან. მათ საქართველოშივე, ჩვენს შორის დაკარგეს დედაენა და ქართული ტიპიკონი. სწორედ ამის გამო, მათ მონაწილეობას ვარძიის დღესასწაულში დიდი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს. ვარძიის ამოქმედებას იმედით ელიან ჯავახეთში შემორჩენილი სულ რამდენიმე ქართული სოფლის მცხოვრებნი. პლატო, რომელიც ვარძიას გადმოჰყურებს - ჯავახეთის ზეგანი - ძალზე მჭიდროდაა დასახლებული, აქ ახალქალაქის და ბოგდანოვკის რაიონებში 120 ათასზე მეტი ადამიანი სახლობს, მაგრამ მათგან მხოლოდ სამიათასამდეა ქართველი. სწორედ მათ, გოგაშნელებმა, კოთელიელებმა, პრეტენელებმა და ჩუნჩხელებმა ითხოვეს ვარძიის ეკლესიის ამოქმედება. ეს ეკლესია მათ მართლმადიდებლობის (ანუ ქართველობის) შენარჩუნებისათვის აუცილებლად ესაჭიროებათ.

შევთხოვოთ ყოვლადწმიდას, მიხედოს თავის მოწყალე ჯავახეთს. ჩვენც ხელი შევუწყოთ და ქრისტიანული სითბო ვაგრძნობინოთ თანამორწმუნეებს. ჯავახეთის ქართველობას უსათუოდ უნდა დავეხმაროთ - თუ მათთვის წყლისა და გზის გაყვანა არ შეგვიძლია, ის ხომ მაინც შეგვიძლია, უბრალოდ ავიდეთ, მოვინახულოთ,

ვესაუბროთ. ამით მათ გულის სითბოს ვაგრძნობინებთ, მართლმადიდებლობასა და ქართულ ენას არ დავავიწყებთ! იქ ამჟამად არა მარტო ბავშვებს, მოზრდილებსაც უჭირთ ქართულად გამართული ლაპარაკი. ასეა ახალქალაქის ახლო მდებარე ქართულ სოფელ ხოსპიოშიც. ამ სოფელში მითხრეს, ეს რაა, სოფელ მურჯახეთში ქართველებმა ქართული სრულებით არ იციანო. ახალგაზრდებიც ტოვებენ ამ სოფლებს. თითქმის ერთი საათი ვესაუბრებოდით და მშობლებთან ერთად ვარწმუნებდით ერთ ხოსპიოელ ახალგაზრდას, არ წასულიყო საცხოვრებლად სხვა რესპუბლიკის რომელიღაც ქალაქში, დარჩენილიყო თავის რაიონში, მაგრამ ამაოდ. უფალი წმიდა სახარებაში ბრძანებს - „ეძიებდეთ და ჰპოვეთ, ირეკდეთ და განგეღოთ თქვენ“, რასაც უფალ ღმერთს წმიდა რწმენით შევთხოვთ, უთუოდ აგვისრულდება, მაგრამ ჩვენი უბედობა სწორედ ჩვენს ურწმუნოებაშია, ღმერთს სასოებითა და სიწმიდით აღარაფერს ვთხოვთ, მაშასადამე, აღარც სიკეთის მიღების უნარი გვაქვს და თუ უფლისაგან სიკეთეს არ ვიღებთ, გვაქვს ის, რასაც ჩვენ თვალით ვხედავთ - სამცხე-ჯავახეთის დღევანდელი დემოგრაფიული ყოფა.

ეს, უპირველესად ყოვლისა, ითქმის გამრავლებაზე. მუცლის მოშლა და დედის წიაღში ბავშვის მოკვლა უდიდესი ცოდვაა. მინდა ერთი მაგალითი მოგიყვანოთ. მე ვკითხე ერთ მაჰმადიან ინტელიგენტს, ცხრა შვილის მამას და მეათის მომლოდინეს, სურდა თუ არა მის მეუღლეს ამდენი ბავშვი. მან მიპასუხა - ჩემს მეუღლეს ღმერთი სწამს და ბავშვის მოკვლით თავის თავზე ღვთის რისხვას არ დაიტეხს, თავისი ცოდვით ღმერთს არ განარისხებს. საერთოდ, ყველა ჩვენი ქალი ასეთია - ყოველი ბავშვი ღვთისაგან მონიჭებულ ძღვნად მიაჩნია და რასაც ღმერთი აძლევს, სიხარულით იღებსო. ასეთი ღვთის რიდი რომ ჰქონდეს არა მარტო სამცხე-ჯავახეთის, არამედ მთელი საქართველოს დედებს, დემოგრაფიული პრობლემაც აღარ იარსებებდა. უღმერთობამ და ურწმუნოებამ არა მარტო ზნეობრივად

შეგვცვალა, ღვთის იმ მოჭარბებული მადლის მიღების უნარიც გამოგვაცალა, რითაც ასე უხვად აჯილდოებს უფალი ყოველ ქართველს.

აი, ახლა ჩვენ საფარის წმიდა ტაძარში ვიმყოფებით, რომელიც ამავე დროს, საუკუნეთა მანძილზე საძვალეც იყო წარჩინებული ქართველი არისტოკრატიისა და საეკლესიო მოღვაწეთა, ამჟამად კი, თქვენც ხედავთ, ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიაში იატაკი ათხრილია, საფლავები ღიაა, ამოყრილი ძვლები აქამდე კუთხეებში იყო მიწყობილი, ახლა საერთოდ აღარ ჩანს; ეს სულ უკანასკნელი წლების „ნაღვაწია“. მე გეკითხებით, განა მათი სულები, რომელთა საფლავებიც ასე უდიერად ხელვყავით, ილოცებენ ღვთის წინაშე ჩვენთვის? მაგრამ ღმერთი მოწყალეა, ხოლო დრო ყოველივეს მკურნალი. შევთხოვ ღმერთს, ჩვენს სულსა და გულში ღრმა სარწმუნოებით დაემკვიდროს ქრისტე.

მორწმუნენო, დღეს არის, აგრეთვე, თაყვანისცემა აწყურის ღვთისმშობლის ხატისა. აწყურის ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედ ანუ როგორც მესხეთში იტყვიან, „სასწაულიან“ ხატს თაყვანს სცემენ სხვა ქვეყნების ეკლესიებიც. მაგალითად, რუსეთის საპატრიარქოს კალენდარში აღნიშნულია, რომ ეს ხატი არის I საუკუნისა. „ქართლის ცხოვრების“ თანახმად, ის მოციქულმა ანდრია პირველწოდებულმა ჩამოასვენა იერუსალიმიდან აწყურში, სადაც ამ ხატს უდიდესი ტაძარიც აუგეს. ეს არის ღვთისმშობლის ხელთუქმნელი ხატი.

ჩვენში ცნობილია მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატიც - ანჩისხატი. ხშირად იბადება კითხვა, შეიძლება თუ არა ხატი იყოს ხელთუქმნელი? დიახ, შეიძლება. თუ ჩვენს წინაპრებს ამის შესახებ გააჩნდათ რწმენა, ჩვენ გვაქვს ცოდნაც. ეკლესიაში დაცულია მრავალი გადმოცემა, თუ როგორ გადადიოდა ქრისტეს ღვთაებრივი სახე ტილოზე, ფიცარზე ან კეცზე (გამომწვარი თიხა). ავადმყოფი მეფე აბგარის მხატვარმა ვერ შეძლო იესოს სახის სრულყოფილად გადატანა ტილოზე, მაშინ უფალმა

მიიდო სახეზე ნაჭერი და მასზე აღბეჭდილი გამოსახულება გაუგზავნა მეფეს. ეს იყო იესოს პირველი ხატი.

ანდრია მოციქულმაც ასევე ფიცარზე აღბეჭდილი ღვთისმშობლის ხელთუქმნელი ხატი ჩამოასვენა. როგორც მეცნიერების ერთ ნაწილს მიაჩნია, ტურინის სუდარაზე გადასულია იესო ქრისტეს სხეულის სრული ანაბეჭდი. ამ სუდარაში იყო ის გახვეული გარდამოხსნიდან აღდგომამდე. თუ ყურადღება მიაქციეთ წლევანდელ გაზეთ „ზა რუბეჟომ“-ს, მის ერთ ნომერში აღწერილია ის დაინტერესება, რომელსაც იჩენენ მსოფლიოს მეცნიერები ამ სუდარის მიმართ. მსოფლიოს უმსხვილესმა სამეცნიერო კვლევითმა ცენტრებმა ყვე-ლაზე თანამედროვე ხელსაწყოებითა და სხვა საშუალებებით გამოიკვლიეს სუდარა. 50-მე გამოჩენილმა ამერიკელმა მეცნიერმა, აგრეთვე, ფრანგმა და იტალიელმა სპეციალისტებმა ყოველმხრივი ანალიზით (სპექტრომეტრიულით, რენტგენულით თუ სხვა ხერხებით) დაადგინეს, რომ ტურინის სუდარაზე აღბეჭდილი გამოსახულება არ წარმოადგენს ადამიანის ხელით დახატულს, ეს არის „ხელთუქმნელი ხატი“. აღსანიშნავია, რომ ტურინის სუდარის გამოსახულების ფოტოგრაფია შეიტანეს კოსმოსური კვლევის საგანგებო ხელსაწყოში - ე. წ. „გამოსახულების ანალიზატორში“, რომლის უმთავრესი კომპონენტი არის მიკროელექტროგამომთვლელი მანქანა. აქ თვით მეცნიერთა თქმით, მოხდა შეუძლებელი და დაუჯერებელი რამ - მანქანის დისპლეეზე გამოჩნდა ადამიანის სამგანზომილებიანი გამოსახულება, რომელიც იყო ნაგვემი მათრახით და ჯვარცმით. მას გრძელი თმა და წვერი ჰქონდა და თავის მრავალრიცხოვანი ჭრილობებიდან გამომავალი სისხლის ნაკვალევი აჩნდა. აღნიშნულ დისპლეეზე მიღებული გამოსახულების ფოტო გაზეთის ამავე ნომერშია დაბეჭდილი.

სწორედ ტურინის სუდარის მსგავსი ხელთუქმნელი ხატია აწყურის ღვთისმშობლის ხატი, რომელსაც დღეს თაყვანს ვცემთ. აწყურის ხატმა საუკუნეთა მანძილზე სრულიად გაიზიარა მესხეთის ბედი. აწყურის ტაძრიდან

ის ორჯერ გაიტაცეს სპარსელებმა, მაგრამ სასწაულით ყოველთვის სამცხეს უბრუნდებოდა, მესხეთის გამაჰმადიანების შემდეგ კი ის გელათში გადაასვენეს. საუბედუროდ, აწყურის ხატის მრევლი (მესხეთი) ქრისტიანობას განუდგა (მოსახლეობის ერთი ნაწილის გარდა), რომელთა წინაპრებიც თაყვანს სცემდნენ ჭეშმარიტ ღმერთს მოციქულთა დროიდან. ისინი რამდენჯერმე გადაასახლეს კიდეც და ახლა მათ „თურქ-მესხებს“ უწოდებენ. 1944 წელს მესხეთიდან გადასახლების დროს კი ისინი თავიანთ თავს „მუსულმანებს“ „ბინალებს“ ე. ი. ადგილობრივებს უწოდებდნენ. რუსეთის იმპერიის აღწერის წიგნში, კერძოდ 1870 წელს გამოცემულ „თბილისის გუბერნიის აღწერის მასალების კრებულში მათ ეწოდებათ არა თურქები, არამედ „ქართველი სუნიტები“ (ახლანდელი ადიგენის, ახალციხის, ასპინძისა და ახალქალაქის რაიონებში). სწორედ მათ, ქართველ მაჰმადიან სუნიტებს უწოდებენ ახლა „თურქ მესხებს“. ეს სახელი მათ მხოლოდ გადასახლების შემდეგ მიიღეს, თუმცა ზოგიერთებს ქართული გვარები შემონახულიც კი აქვთ და ქართულიც იციან. შესაძლებელია, მათი ერთი ნაწილი კვლავ დაუბრუნდეს თავის ქვეყანას. როგორ უნდა შევხვდეთ მათ? წმიდა სახარებაში ნაბრძანებია - „ღმერთი სიყვარულია“. მაშასადამე, უსიყვარულობა მხოლოდ უღმერთობის ნიშანია. თუ ჩვენ სიყვარული გვაქვს, თუ ღმერთი გვწამს, ჩვენ უნდა ვიცნოთ ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლი და ხორცი, გზასაცდენილი, ნატანჯი შვილები ქართველი ერისა, თავიანთი თავის შეცნობის უნარიც რომ აღარა აქვთ და თავიანთი სახელიც არ ახსოვთ. ვაპოვნინოთ თავიანთი თავი, დავუბრუნოთ ისინი მშობელ ერს.

მე მინდა დღევანდელ ღვთივკურთხეულ დღეს საფარის წმიდა ტაძარში შევთხოვო უფალს, მოწყალე თვალით გადმოხედოს სრულიად საქართველოს, მესხეთს. შევთხოვ თქვენს სიხარულსა და გამრავლებას, ღმერთმა დაგლოცოთ.

„ჯვარი ვაზისა“ № 4, 1988

წირვა ვალეს ეკლესიაში

ახალციხიდან თორმეტიოდე კილომეტრზე, სოფელ ვალეში, მდინარე ფოცხოვის ნაპირზე დგას პატარა ლამაზი სამნავიანი ბაზილიკა. თავდაპირველად ის გუმბათიანი ტაძარი ყოფილა. ფასადებზე ახლაც შემორჩენილია ძველი, მეათე საუკუნის მდიდრული დეკორი, წმიდა გიორგისა და სხვა ცხენოსანი წმიდანების რელიეფური ქანდაკებები, ქვაში გამოკვეთილია საერო პირთა ფიგურები. ეს ტაძარი ღვთისმშობლის სახელობისაა. ვალელები აქ დღესასწაულობენ ღვთისმშობლის შობას. 1988 წლის 21 სექტემბერს ღვთისმშობლის შობის სადღესასწაულო წირვის შემდეგ სოფლელებს სიტყვით მიმართა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ.

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება ვალეს ეკლესიაში

სახელითა მამისათა და ძისათა და წმიდისა სულისა.

ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი მარად სათაყვანებელია ჩვენთვის. მისი სახელის ხსენებაც კი იმედით აღავსებს ყოველ ჩვენთაგანს. რამეთუ დედა ღვთისა არა მარტო მფარველია ჩვენი ქვეყნისა და დედა ყოველი ქრისტიანისა, იმედი მლოცველისა და მკურნალი სნეულისა, შემწე გაჭირვებულისა და პატრონი ობლისა, არამედ დიდი მაგალითის მიმცემი არის ყოველი ჩვენგანისათვის.

დედა ღვთისამ ამ ქვეყნად იცხოვრა სამაგალითო ცხოვრებით. წმიდა სახარების თანახმად, ის განსაკუთრებული თვისება, განსაკუთრებული მადლი, რომლის გამოც უფალი მიეახლა მას, იყო უმანკოება, ლოცვა და შრომისმოყვარეობა.

კურთხეულია უფლის მიერ შრომისმოყვარეობა.

მშრომელთა ოჯახში ინება შობა ჩვენმა მაცხოვარმა იესო ქრისტემ, თუმცა, ცხადია, მას სხვაგვარადაც შეეძლო. მართალი იოსები დამწინდველი ქალწულ მარიამისა - მშრომელი კაცი იყო, ხოლო დედა ღვთისა თავისი სიყმაწვილიდანვე გასაოცარი სიბეჯითით და შრომისმოყვარეობით გამოირჩეოდა.

პატიოსანმა და მართალმა იოაკიმემ და ანამ თავიანთი პატარა შვილი - მარიამ ღმერთს შესწირეს და ოთხი წლისა ეკლესიას მიაბარეს. აქ მას ლოცვასა და უბიწოებასთან ერთად შეაყვარეს შრომა და გარჯა, ხელსაქმე, ქსოვა, ქარგვა...

იმ დროს ყოველდღიური შრომა ძალზე მძიმე იყო, მაგრამ მიუხედავად ამისა, კვირაში ექვს დღეს თავდადებით შრომობდნენ, ერთ დღეს უქმობდნენ, გულით ლოცულობდნენ და ზომიერ გართობა-თამაშობასაც არ ივიწყებდნენ. ხელსაქმე და დაუზარელი შრომა ქალწულ მარიამს დაწინდვის შემდეგაც უყვარდა. ძველი მხატვრები ანგელოზის მიერ ხარების დროს ღვთისმშობელს ხელსაქმით ხელში ხატავდნენ. ყოვლადწმიდას მიბაძვით თვით თამარ მეფეც ხელსაქმესა და შრომას არ უკადრისობდა, თუმცა მისი სახელმწიფოს ხაზინა უმდიდრესი იყო. ეს წმიდა მეფე უხვად გასცემდა მოწყალებას, პირად შემწეობას არ აკლებდა გაჭირვებულსა და ქვრივობოლს, მაგრამ მათ აძლევდა არა სახელმწიფო ხაზინიდან, არამედ თავისი ხელსაქმის გაყიდვით მიღებულ თანხას გასცემდა. თავის მხრივ სახელმწიფოც თავისი შემოსავლის მეათედს დახმარებისათვის გასცემდა. მეფე თამარი ეკლესიისთვისაც არ იშურებდა მადლიან შრომას - მღვდლებს თავისი ხელით უკერავდა წირვის შესამოსელს - „ქართლის ცხოვრების“ თანახმად ის ამით შრომისმოყვარეობისა და გარჯის საჭიროების მაგალითს აძლევდა თავის ხალხს.

გამრჯელი იყო ჩვენი ხალხი, დაუზარელი, მშრომელი, ამის უტყუარი მაგალითია უთვალავი ციხეტაძარი გადაშლილი ძველ საქართველოში. ამის მაგა-

ლითი ერთი ქართული ხალხური ნოველაც არის, რომელსაც ჰქვია - „მეფობა ხელობა არ არის“ ...ერთ ახალგაზრდა მეფეს უბრალო ოჯახის შვილი შეუყვარდა, მაგრამ გოგონამ იუკადრისა. როცა მიზეზი ჰკითხეს, თქვა - მართალია ის მეფეა, მაგრამ მეფობა ხელობა არ არის, მან არც ერთი ხელობა არ იცისო.

მეფემ გოგონას სიყვარულით ხალიჩების ქსოვა ისწავლა. ამ ხელობამ ის შემდეგ სიკვდილს გადაარჩინა. გონიერი გოგონა კი დედოფალი გახდა.

„ხელობას“ ჩვენი ხალხი ეძახდა იმას, რასაც ამჟამად „სპეციალობას“ ვუწოდებთ. ჩვენს ერში ხელობის მცოდნე კაცს დაფასება ჰქონია. ყველა წოდების ადამიანი რაიმე ხელობას ფლობდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ თუ მეფობაც კი ხელობად არ ითვლებოდა, მითუმეტეს, არც უმაღლესი განათლების დიპლომის ქონება ჩაითვლებოდა ძველ დროს ხელობად. ამასთან დაკავშირებით მინდა ჩემი დაკვირვების შესახებ მოგახსენოთ:

ახალციხეში, რაბათში, ჩვენს ეკლესიასთან ბევრი სომეხი და ბერძენი ცხოვრობს. ყოველი ადამიანი, რა ეროვნებისაც უნდა იყოს ის, ღვთისაგან დაბადებულია, ღვთის შვილია, სასიყვარულო და დასაფასებელი. ჩვენი ხალხი ყოველთვის პატივს სცემდა სხვა ერის ადამიანებს, მათგან კარგ მაგალითსაც გადმოიღებდა ხოლმე. ახლაც უნდა გადმოვიღოთ მათგან კარგი მაგალითი. მე დიდად ვაფასებ მათ შრომისმოყვარეობას, თქვენც მათ შრომისმოყვარეთ უწოდებთ. ხელობის ანუ „სპეციალობის“ შეძენის მხრივ თუ შევადარებთ ჩვენს და მათ ახალგაზრდებს, ძალზე დიდ სხვაობას დავინახავთ. ხშირად ვხედავ, ჩვენი ქალ-ვაჟი 18-25 წლისანი „დიპლომატებით“ და საქაღალდეებით დადიან ქუჩაში - „ემზადებიან“ უმაღლეს სასწავლებელში შესასვლელად. მათი 14-18 წლის ყმაწვილები კი უთუოდ რაიმე ხელობას სწავლობენ, არ ეთაკილებათ, არ ეზარებათ შრომა და გარჯა, პირიქით, ხელობის ცოდნა სასახელო და სახელოვან საქმედ მიაჩნიათ. 14-17 წლის ასაკში ეუფლებიან და უკვე იციან ასაკის შესაბამისად ლესვა,

შენება, დურგლობა და სხვა. სამუშაოდ მიწვევა და „საქმის აღება“ სიამოვნებთ, ესახელებათ, ამიტომაცაა, რომ უკვე 17-18 წლის ასაკში მათი ვაჟები ეკონომიკურად დამოუკიდებელი პიროვნებები არიან. დაგროვილი აქვთ მცირეოდენი თანხა, უკვე აქვთ სამსახური - ხელოსნები არიან. ამ ასაკშივე ირთავენ ქალებს და ...თავისივე ხელით იწყებენ საკუთარი სახლის შენებას, რამდენიმე წელში ამთავრებენ კიდეც თავიანთი ტოლი ყმაწვილების - ხელოსნების დახმარებით. ამიტომაცაა, რომ, ახალგაზრდობაშივე გახარებულნი, ხალისიანნი, მხნენი, ენერგიულნი, საქმიანნი, თავის თავში დაჯერებულნი არიან. ჩვენი თვალით ვხედავთ, აქვთ კიდეც მშვენიერი სახლები, ახალგაზრდობაშივე ჰყავთ არა ერთი და ორი, არამედ ოთხი-ხუთი კარგად ჩაცმულ-დახურული ბავშვი. ამაში მესხეთის ყველა მკვიდრი დამეთანხმება. იმაშიც დამეთანხმებით, რომ არც წვეულებანი და სმა-ჭამა იციან უზომო და ხალხმრავალი.

დიახ, სწავლა-განათლების მოყვარეა ჩვენი ხალხი, მაგრამ წინათ მას სწავლასთან ერთად შრომაც დიდად ჰყვარებია. ქართველი ერის მიერ მსოფლიო საგანძურში მიტანილი საკაცობრიო მნიშვნელობის უთვალავი ღირებულება მხოლოდ შრომითაა შექმნილი. განა ახლაც ყოველგვარი ღირებულების შექმნა მხოლოდ შრომით და გარჯით არ ხდება? განა უშრომელად რაიმეს მივიღებთ? განა მხოლოდ შრომა და მხოლოდ გარჯა არ დაგვაყენებს სწორ გზაზე - ჯანმრთელობისა, სიმდიდრისა და გამრავლებისაკენ? განა დანაშაულს არ სჩადის ის კაცი, რომელსაც შეუძლია მუშაობა და კი არ მუშაობს, არამედ დიპლომის საძიებლად საქართველოდანაც კი მიემგზავრება? განა ხარბად არ უნდა ჩაითვალოს კაცი, რომელიც დიპლომის წყალობით ცდილობს სხვისი შრომის მითვისებას?

მადლობა ღმერთს, ეს ყველაზე არ ითქმის. ჩვენი ახალგაზრდები ძირითადად შრომისმოყვარენი არიან, მაგრამ, ალბათ, სწორად არ არის მიმართული მათი უსაზღვრო ენერგია. სწავლის წყურვილი და ცოდნის

მიღების სურვილი დიდად დასაფასებელია, მაგრამ რაღაც სხვაა საჭირო, სხვა. ეს „სხვა“ დიდმა ილია მართალმა ადრევე განსაზღვრა და თქვა - „ხმლით მოსულმა ვერა დაგვაკლო რა - შრომით და გარჯით, ცოდნით და ხერ-ხით მოსული კი თან გაგვიტანს“ („რა გითხრათ, რით გაგახაროთ“).

მაშასადამე, გვესაჭიროება არა მარტო აკადემიური ცოდნა, არამედ შრომა, გარჯა, ცოდნა და ხერხი ერთად.

სწავლა მხოლოდ დიპლომისათვის - უსარგებლო შრომაა.

ჩვენებური გამრჯე კაცი სიამაყით იტყვის ხოლმე - „მე შრომის ფასი ვიცი“. მისთვის შრომა სასახელო და სასიამოვნო საქმიანობაა და არა უსიამოვნო იძულება. შრომას სიყრმიდანვე უნდა შეეჩვიოს ბავშვი. ძველად 7-8 წლის ყმაწვილებს პატარა თოხს გაუკეთებდნენ და მუშაობის დროს გვერდში ამოიყენებდნენ. პატარა ხელურემს გაუკეთებდნენ, პატარა ნამგალს მისცემდნენ, ბავშვს შრომა ეხერხებოდა, არ ეზარებოდა, სიამოვნებდა, არ ეთაკილებოდა. ამით იგი შრომას ეჩვეოდა. ხელით შრომა, მითუმეტეს, ხელოსნობა ჩვენში სათაკილო არასოდეს არ ყოფილა, პირიქით, სათაკილო ის იყო, თუ კაცს შრომა არ ეხერხებოდა და ხელობა არ იცოდა. დიდი ილია ამბობს - „შრომა პატიოსანია, თავმოსაწონია, შრომა ნამუსიანია, თავგამოსაჩენი, შრომა ვაჟკაცობაა“.

„ვაჟკაც გულადზე მშრომელი სამის გაფრენით მეტიაო“.

აი, ეს მინდოდა მეთქვა თქვენთვის შრომისა და ხელოსნობის შესახებ. ჩვენი მესხეთი - არა დიდი ქალაქების, არამედ პატარა სოფლების მხარეა. თქვენი სოფელი ვალეც ასეთია. სოფელს მშრომელი, გამრჯე ხელოსნები სჭირდება და არა ქვეყნის დასალიერში დიპლომისათვის წასული ახალგაზრდები.

მე მინდა გაკურთხოთ: - გაუფრთხილდით ბავშვებს. მათ მაგალითსა და შრომას ნუ მოაკლებთ. წმიდა მოციქულ პეტრეს გამონათქვამი საქვეყნოდაა ცნობილი - „ვინც არ მუშაობს ნუ ჭამს“. მან ისიც თქვა -

„გააკეთე შენი საქმე საკუთარი ხელებით“. ჩვენს საქმეს ჩვენს ნაცვლად არავინ არ გააკეთებს.

მე მინდა მოგახსენოთ საეკლესიო ენის შესახებაც. ვალეში, უდესა და არალში, საერთოდ, სამხრეთ საქართველოში, ძალზე მწვავედ იდგა საეკლესიო ენის საკითხი ბოლო საუკუნეთა მანძილზე. ეს საკითხი ამ კუთხის ზოგიერთ მორწმუნეს ახლაც მნიშვნელოვნად მიაჩნია. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ ამ კუთხეში ბატონობის დროს თურქებმა ქრისტიანული ეკლესიებიდან განდევნეს მხოლოდ ქართული ენა და ქართველი ქრისტიანებისათვის სომხურ-ლათინური ტიპიკონის დაწესებას ხელი არ შეუშალეს, მაგრამ ეს იყო არა ნება და სურვილი ქრისტიანთა უმაღლესი ხელისუფლებისა, როგორადაც მიაჩნია ზოგიერთს, არამედ მხოლოდ მაჰმადიანური ქვეყნის ქმედება, გამიზნული ამ მხარის მოსახლეობის გათიშვისათვის.

უნდა ითქვას ჭეშმარიტება საეკლესიო ენის შესახებ საქართველოში, სადაც უძველესი დროიდანვე წირვა-ლოცვის აღსრულება ნებადართული იყო მხოლოდ ძველქართულ ენაზე. ძველქართული ენა მთლიანი, სრულიად საქართველოში ერთადერთი საეკლესიო ენა იყო, მიუხედავად იმისა, რომ აქ არაქართველი ქრისტიანებიც ცხოვრობდნენ. მსგავსადვე იყო სხვაგანაც - ევროპაში დიდხანს ერთადერთი საეკლესიო ენა იყო ლათინური ენა, მიუხედავად მისი მრავალეროვნულობისა, ასევე მრავალეროვნულ აღმოსავლეთ ევროპაში ერთადერთი საეკლესიო ენა იყო და არის სლავური ენა. ყოველივე ამას აქვს თეოლოგიური საფუძველი, მაგალითად, ძველქართული საეკლესიო ენა აერთიანებდა და მომავალშიც უნდა გააერთიანოს სრულიად საქართველოში მცხოვრები ქრისტიანები ერთ სამწყსოდ, ერთ ეკლესიად. ეკლესია ეს არის ცოცხალ მორწმუნეთა ერთობა, მაგრამ არ იარსებებს არავითარი ერთობა ერთი ენის გარეშე. საქართველოს ქრისტიანებისათვის ასეთი ენა იყო ძველქართული ენა. მუდამ, როგორც დასავლეთ ისე აღმოსავლეთ საქართველოს ყოველი კუთხის

ეკლესიაში, სადაც უნდა ყოფილიყო ის, მთაში თუ ბარში, მოქვსა და დრანდაში, ლარგვისსა თუ იკორთაში, თბილისსა თუ ქუთაისში, ბიჭვინთასა თუ აწყურში, ცხინვალსა თუ ჯავაში და ცხადია, აქაც, ვალეშიც, ერთდაერთი საეკლესიო ენა იყო ძველქართული ენა. მერვე საუკუნეში, 720 წელს დაარსდა თანახმად „ქართლის ცხოვრებისა“ აფხაზეთის საკათალიკოსო. ამ დროიდან რვაასი წლის მანძილზე - მეჩვიდმეტე საუკუნემდე აფხაზეთის კათალიკოსი ბიჭვინთაში იჯდა. მთელი ამ ხნის მანძილზე, ისე როგორც შემდეგ საუკუნეებში, ამ საკათალიკოსოში ერთადერთი საეკ-ლესიო ენა იყო მხოლოდ და მხოლოდ ძველქართული ენა. ეს არის ისტორიული ჭეშმარიტება. ასევე იყო, ცხადია, მესხეთშიც თურქების შემოსვლამდე, ასევე იყო ჩვენი ქვეყნის ყოველ კუთხეში. თუმცა ისიცაა აღსანიშნავი, რომ მეცხრამეტე საუკუნეში ეგზარხოსობის დროს ზოგიერთი ქალაქის ეკლესიაში ქართულთან ერთად სლავურიც დაწესდა, ამიტომაც ოციან წლებში ეკლესიების მასობრივი დახურვის დროს დაიხურა ამ ენებზე დაწერილი საეკლესიო წიგნები. არც ერთ სხვა ენაზე, ამათ გარდა, ჩვენს ეკლესიაში წირვა-ლოცვა არც არსებულა და არც გაგონილა.

ქართული ენა ღვთისმშობლის ენაა, საღვთო ენაა. დღეს ღვთისმშობლის დღესასწაულია და ამიტომაც უნდა გავიხსენოთ ეს.

აი, რას გვიამბობს წმიდა ექვთიმე მთაწმინდელის მამა წმიდა იოანე მთაწმინდელი: „ათონზე ჩემი შვილი - ყრმა ექვთიმე შეიპყრო მძაფრმა სენმა - სასიკვდილოდ დაავადდა - „სიკვდილს მიეახლა“, მეგონა სული ამოხდებოდა, ვინაიდან აღარც სიტყვის თქმა შეეძლო და აღარც ხმის ამოღება, დავკარგე სასოება მისი სიცოცხ-ლისა, ასე შეშფოთებული წავედი ღვთისმშობლის ტაძარში, დავვარდი წმიდა დედოფლის ხატის წინ და მხურვალე ცრემლით ვევედრებოდი უხრწნელ მარადის ქალწულ ღვთისმშობელს, რათა შეწეოდა და ეშველა. ვამცნე მღვდელს სწრაფად ამოსულიყო და ეზიარებინა.

სწრაფადვე გავეშურე ექვთიმეს სახილველად თუ რა დაემართა, გავაღე სენაკის კარი სადაც ის მწოლიარე დავტოვე. და უცებ ვიყნოსე სუნი სურნელებისა საკვირველი, რამეთუ იქმნა მოხედვა წმიდა ღვთისმშობლისა. და ვიხილე ექვთიმე მისი მადლით აღდგომილიყო და იჯდა საწოლზე ყოველმხრივ ჯანმრთელი და უვნებელი. შეკრთა ჩემი გონება და ვკითხე მას - „რა არის ეს, შვილო?“ მიპასუხა: - „ახლახან წარმომიდგა ვინმე დიდებული დედოფალი და მითხრა ქართული ენით - რა არის, რა გტკივა ექვთიმე?“ - ხოლო მე ვუთხარ - „მოვკვდები დედოფალო“, და ეს რომ ვთქვი, მომიახლოვდა, მომკიდა ხელი და მითხრა - „აღარავითარი ვნება შენთან აღარ იქნება, ადექი, ნუ გეშინია და ქართულად უნაკლოდ ილაპარაკე!“ - და აჰა, როგორც მხედავ სრულებით არაფერი მტკივა“. და ამბობდა ხოლმე ნეტარი იოვანე, რომ - ამ ჟამამდე ექვთიმე ძნელად საუბრობდა ქართულად და ფრიად მწუხარე ვიყავი ამის გამო, ხოლო მის შემდეგ შეუწყვეტლივ, როგორც წყარო ამოდის მისი პირიდან ქართული სიტყვა, ყველა ქართველზე უფრო წმიდად“.

„ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“ გვამცნობს რომ ყოველი „სიყვარული საიდუმლო ამ ენაშია შენახული (დამარხული). ქართული ენის ერთ-ერთი საღვთო საიდუმლო ალბათ ის არის, რომ ძველად შეძლო და კვლავ უნდა შეძლოს საქართველოს ქრისტიანთა გაერთიანება, ერთ მრევლად შეკვრა, ერთიან ეკლესიად ქცევა. გიორგი მერჩულე, მკვიდრი მესხეთის, ბრძანებს - „ქართლად ფრიადი ქვეყანა აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვა ყოველი აღესრულების“, მაშასადამე, ქართლს ვეღარ ვუწოდებთ ქართლს, თუ მის ყოველ კუთხეში წირვა-ლოცვას ქართულ ენაზე არ შევასრულებთ. ქართლი კი სრულიად საქართველოს ეწოდებოდა ძველ ქართულ ენაზე, იმ ენაზე, რომელსაც „სახარებასა შინა ლაზარე ჰქვია“, და „ესე ენაი, შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისათა, მდაბალი და დაწუნებული -

მოელის დღესა მას მეორედ მოსვლასა უფლისასა“ - ნაბრძანებია „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაიში“.

პატიოსანო მორწმუნენო, დღევანდელ დღეს მინდა შევთხოვო უფალ ღმერთს, ყოვლად წმიდა ღვთისმშობელს კურთხევა და გამრავლება მესხი ქართველებისა. სიცოცხლე და მადლი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი თქვენ ყოველთა თანა.

მესხეთის შესახებ
(პოლემიკა)

27 მარტს გაზეთ „ერის“ კორესპონდენტი ესაუბ-რებოდა კათოლიკური წმიდა მოციქულების პეტრესა და პავლეს ეკლესიის მოძღვარს პატრ იან სნიჟინსკის:

„ - პატრ იან, გთხოვთ მოგვითხროთ, თუ რამდენი კათოლიკური ეკლესიაა საქართველოში?

- საქართველოში გასაბჭოებამდე რამდენიმე მოქმედი კათოლიკური ეკლესია იყო, დღესდღეობით კი მხოლოდ ერთი - წმიდა მოციქულების პეტრე და პავლეს ეკლესიაა“.

ამ წინადადებამ ჩვენში, მესხეთში, გაუგებრობა დაბადა. საქმე ისაა, რომ მხოლოდ მესხეთში დღეისათვის ხუთი კათოლიკური ეკლესია მოქმედებს: ესენია:

1. სხვილისის კათოლიკური ეკლესია, რომელიც მუდამ, კერძოდ, მაშინაც კი მოქმედებდა, როცა მესხეთის ყველა მართლმადიდებლური ეკლესია დაკეტილი იყო;
2. წყალთბილას კათოლიკური ეკლესია (ახალციხის რაიონი);
3. ტურცხის კათოლიკური ეკლესია (ახალქალაქის რაიონი);
4. ვალეს კათოლიკური ეკლესია;
5. ნაოხრების კათოლიკური ეკლესია (ახალციხის რაიონი).

ამათ გარდა ათეულობით არარეგისტრირებული კათოლიკური ეკლესია მოქმედებს ნინოწმინდის (ბოგდანოვკის), ახალქალაქის და ახალციხის რაიონებში, ყველა კათოლიკურ სოფელში (ამის შემოწმება ადვილია).

ეს ეკლესიები უმოძღვრებოდ კი არ არიან მიტო-ვებულნი, არამედ მათ ემსახურებიან საქართველოს საზღვარგარეთიდან მოწვეული მღვდლები - პატრები. ზოგიერთი მათგანი უკვე საკმაო ხანია (მაგალითად, სხვილისის მღვდელი ათ წელზე მეტია) რაც თავის მრევლს ემსახურება.

დღესდღეობით მესხეთში იმყოფება და მოღვაწეობს სამი კათოლიკე მოძღვარი. ისინი ცხოვრობენ სოფლებში - სხვილისში, წყალთბილასა და ტურცხში, აქედან ისინი მთელ სამცხე-ჯავახეთის რეგიონს სწვდებიან.

სულ ახლახან, 31 მარტს რეფერენდუმის წინ, ჩენ საგანგებოდ მოვიარეთ ეპარქიის სოფლები, ეკლესიები, სადაც პარაკლისის გადახდის ჟამს წინასწარ ვლოცავდით ყველა მორწმუნეს, რომელიც ხმას მისცემდა სამშობლოს თავისუფლებას, რამეთუ „თავისუფლება თავისითა სისხლითა მოგვანიჭა ჩვენ იესო ქრისტემან, განმათავისუფლებელმან ყოველთა კაცთა“); შევედით ზოგიერთ სომხურ სოფელშიც, კერძოდ, წყალთბილას კათოლიკურ ეკლესიაში ჩვენს ქადაგებას ესწრებოდა სამცხე-ჯავახეთის სამი (!) კათოლიკე მოძღვარი, მოწმე ამისა არის ახალციხისა და ვარძიის ორი მართლმადიდებელი მღვდელი, ერთი თბილისელი მოღვაწე ბერი, ახალციხის სასულიერო სასწავლებლის მოსწავლეები, რომელნიც გალობდნენ პარაკლისის გადახდის დროს. ამიტომაც აღარ ვიცით, რას მივაწეროთ ზემოთ მოყვანილი განცხადება, რომ საქართველოში მხოლოდ ერთი კათოლიკური ეკლესიაა.

1981 წლამდე, იმის გამო რომ საქართველოს სამოციქულო (მართლმადიდებლური) ეკლესია განსაკუთრებით იყო დევნილი ხელისუფლების მიერ, მესხეთში, ანუ სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიაში, რომელშიც შედიან ბორჯომის, ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქის, ნინოწმინდის რაიონები, არ მოქმედებდა არც ერთი ქართული ეკლესია, მაშინ, როცა მუდამ მოქმედებდა და მორწმუნეებს ემსახურებოდა ომამდე და ომის შემდეგაც სომხურ-გრიგორიანული ეკლესიები ახალციხესა და ახალქალაქში, აგრეთვე ზემოთ აღნიშნული კათოლიკური ეკლესია სოფელ სხვილისში (ეს სოფელი

დღეს ფაქტიურად ახალციხის გარეუბანს წარმოადგენს და ერთ-ერთი ყველაზე შეძლებულია ამ მხარეში).

ქართული ეკლესიების უმოქმედობის გამო ქართული მოსახლეობა იძულებული იყო ბავშვები მოსანათლად თბილისსა თუ ხაშურში ჩაეყვანა. ვისაც ამის შესაძლებლობა არ ჰქონდა, იძულებული იყო ბავშვები მესხეთის სომხურ ეკლესიაში მოენათლა. თვით 1944 წლის შემდეგ მესხეთში ჩამოსახლებული იმერლების დიდი ნაწილი ზემოთ აღნიშნული იძულების გამო ბავშვებს სომხურ ეკლესიაში ნათლავდა (ბავშვის მოუ-ნათლავად დატოვება უფრო დიდ ცოდვად მიაჩნდათ ამ ახლად დასახლებულ, ღარიბ ადამიანებს, რომელთა უმრავლესობას თბილისში ბავშვის მოსანათლად ჩაყვანა უდიდეს ფუფუნებად მიაჩნდა და არც შეეძლო). სწორედ აღნიშნული უკუღმართი ფაქტი დაედო საფუძვლად ახალციხელების განუწყვეტელ სათხოვარს, რომლის შემდეგაც მთავრობამ ინება წმიდა მარინეს ეკლესიის გახსნა აღნიშნულ წელს. ამ ათი წლის წინ ეს ეკლესია ერთადერთი მოქმედი ეკლესია იყო მთელ სამცხე-ჯავახეთში (ღვთის შემწეობით ამჟამად აქ მრავალი ეკლესია ახლად ვაკურთხეთ, მონასტრები და სასულიერო სასწავლებლებიც კი, მაგრამ მღვდელმსახურთა ძლიერ ნაკლებობას განვიცდით; მაშინ, როცა ჯავახეთში თავის კათოლიკურ მრევლს საქართველოს ფარგლებსგარედან საგანგებოდ ჩამოსული პატრი ემსახურება, ქართველთა შორის ერთი მღვდელიც კი არ გამოჩნდა აქ მოღვა-წეობის სურვილის მქონე, ადგილობრივი კადრი კი არ არის, თვით ჩვენს საეპარქიო სასწავლებელში არც ერთი მესხი ვაჟი არ სწავლობს, სწავლობენ თბილისელი, რუს-თაველი, საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებიდან – სამეგრელოდან, ქართლიდან, იმერეთიდან - ჩამოსული ახალგაზრდები: ჩვენ ახალი სასწავლო წლისათვის იმედი

გვაქვს, მესხი ვაჟებიც შეავსებენ ჩვენს სასულიერო სასწავლებელს.

მესხეთში ქართული ეკლესიის გახსნამ და საეპისკოპოსო ცენტრის დაარსებამ სარწმუნოებრივი ვითარება შეცვალა. ჩვენთან მოსანათლად მოდიოდნენ არა მარტო მართლმადიდებლები, არამედ ქართველი კათოლიკენიც, მიუხედავად იმისა, რომ მესხეთში, როგორც აღინიშნა, უკვე არსებობდა ძლიერი, მოქმედი კათოლიკური ეკლესია (სოფელ სხვილისისა). ქართველი კათოლიკენი აშკარად ერიდებოდნენ თავიანთ კათოლიკურ ეკლესიას და ჩვენთან - საქართველოს სამოციქულო-მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან – ცდილობდნენ დაკავშირებას. რატომ? იმ მიზეზის გამო, რომ ისტორიულად მესხეთში კათოლიკობა მხოლოდ სარწმუნოებრივ მიმართულებას არ ნიშნავდა, ისტორიულად ის ამ მხარეში (ოსმალოს საქართველოში), სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის ბატონობის გამო ქართველი კათოლიკების გასომხებას უწყობდა ხელს; ასევე იყო რუსთა მპყრობელობისა და კომუნისტების მმართველობის დროსაც. სხვილისის ეკლესიაც სომხურ-კათოლიკურია.

ვისაც მიქაელ თამარაშვილის „ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის“ თუ „პასუხი სომხის მწერლებს“ წაუკითხავს, მიხვდება, რატომ არიდებენ თავს ქართველები აღნიშნულ კათოლიკურ ეკლესიას, იმასაც მიხვდება, რატომ ილტვიან ისინი ჩვენკენ - საქართველოს სამოციქულო ეკლესიისაკენ. მათ კარგად იციან, რომ სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის წიაღში ყოფნა, ჯავახელთა მსგავსად, მათ გასომხებას გამოიწვევს დროთა ვითარებაში, თანდათან.

გასული საუკუნის დასაწყისში თურქეთის სოფლებიდან (ველიდან, გუგუბოდან, არტანიდან და სხვ.), ჯავახეთში გადმოსახლდნენ ქართველი მართლმადიდებლები. ჯავახეთში დასახლების შემდეგ ეს ქართველობა კათოლიკური ეკლესიის მრევლად იქცა. კათოლიკური ეკლესია კი მესხეთში როგორც აღინიშნა, სომხური ორიენტაციისა, სომხურენოვანი წირვა-ლოცვით, სომხური

კულტურისადმი დაქვემდებარებით. სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის წიაღში მოქცეული ჯავახეთში გადმოსახ-ლებული ქართველები გამრავლდნენ, მრავალი სოფელი დააარსეს, ამავე დროს კი ეროვნული სახეცვლილებაც განიცადეს; ამის გამო XIX საუკუნის ბოლოსვე ველელი თუ არტაანელი ქართველების ეროვნული კუთვნილება სადავო გახდა. სომხები მათ სომხებს აკუთვნებდნენ, ქართველები - ქართველებს, მთავრობა რუსეთისა იძულებული გახდა საგანგებო კომისიების მეშვეობით დაედგინა მათი ეროვნული ვინაობა. „1883 წ., როცა სომეხ და ქართველ კათოლიკეთა წრეში „ტომობრიობასა და გვაროვნებაზე“ კამათი ატყდა, ველიდან გადმოსახლე-ბულთა საკითხის შესასწავლად გამოიყო კომისია სახელმწიფო გამომძიებლის იგნატიევის თავმჯდომარეო-ბით, რომელმაც დაკითხა სოფლის მოხუცები, მათ უპასუხეს, რომ 1841 წლამდე ქართულ ტიპიკონს ვხმარობდით და ქართულად ვგალობდითო, რომ ჩვენი მამა-პაპა მართლმადიდებელი ქართველები იყვნენო. საკითხის დაზუსტებისათვის 1885 წ. ამავე სოფლებში გაიგზავნა მეორე კომისია დონდუროვისა და კორსანოვის შემადგენლობით, მეორე კომისიამაც თითქმის იგივე გაიმეორა - ველელები წარმოშობითა და ყოფაქცევით ქართველები არიან - ახლა ასწავლიან სომხურ ენასაო. სამწუხაროდ, ამ კომისიების მიერ წარმოდგენილ დასკვნებს ჯეროვანი შედეგი არ მოჰყოლია“ (შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი, 1975, გვ. 364). კერძოდ, რით გამოიხატა კომისიის დასკვნების უშედეგობა? გამოიხატა იმით, რომ ველელები ამჟამად სომხებად აღირიცხებიან. ქართველი მართლმადიდებლები, რომელთა ქართველობა თვით რუსეთის მთავრობის საგანგებო კომისიების მიერ იყო დადგენილი, ასი წლის განმავლობაში კათოლიკური ეკლესიის წიაღში მოქცევის წყალობით სომხებად იქცნენ და ამჟამადაც სომხებად აღირიცხებიან. ისინი ალბათ ჯავახეთის მოსახლეობის 10%-ს მაინც შეადგენდნენ, თუ უფრო მეტს არა.

ველელები, გუგუბოელები და სხვები ჯავახეთში გადმოსახლების შემდეგ დასახლდნენ სოფლებში - ტურცხში, ბავრაში, სულგუმოში, უარტიკამში და სხვაგან. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჯავახელ კათოლიკებს ეკლესიებში დანერგილი სომხურ-ენოვანი ტიპიკონის ანალოგიით ბოლშევიკებმა სომხურ-ენოვანი სკოლები გაუხსნეს, სადაც მათ შეისწავლეს და გაითავისეს სომხეთის დიდებული ისტორია, შეიყვარეს ბრწყინვალე სომხური კულტურა.

აი, რატომ ილტვის ქართველი კათოლიკების ინტელექტუალური ნაწილი და ახალგაზრდობა ჩვენი ეროვნული, დედა ეკლესიისაკენ. საოცარია, მაგრამ ფაქტია ის, რომ ქართველი (მესხი) კათოლიკების სწრაფვას, დაუბრუნდნენ წიაღს ქართული (მართლმა-დიდებლური) ეკლესიისა, რომლიდანაც ერთ დროს (ძირითადად XVII-XVIII სს-ში) გავიდნენ მათი წინაპრები, გარკვეულწილად აფერხებდნენ თბილისის ზოგიერთ წრეებში, მაგალითად, რამდენიმე წლის წინ სოფელ ვალეს მცხოვრებნი, კათოლიკებად სახელდებულნი, დაბეჯითებით და ხვეწნა-მუდარით თხოვდნენ მთავრობას, გაეხსნა მათთვის ეკლესია, სადაც იმოღვაწებდა ქართველი მღვდელი, ამასვე ითხოვდნენ ისინი ჩვენგანაც - დაგვენიშნა მათთვის მღვდელი, მაგრამ ამისათვის საჭირო იყო მინისტრთა საბჭოს საგანგებო ორგანოს მიერ ამ ეკლესიის, როგორც საქართველოს საპატ-რიარქოში შემავალის, რეგისტრაცია. მინისტრთა საბჭომ კი სოფელ ვალეს ეკლესია ფაქტიურად გადასცა სომხურ კათოლიკური სხვილისის ეკლესიის სამრევლოს თავისი შეუსაბამო რეგისტრაციის წყალობით, წინააღმდეგ ქართველი მორწმუნეების თხოვნისა. უნდა აიხსნას თუ რას ნიშნავს ეს:

ზემოთ ნახსენები პატივცემული პატრი იან სნიჟინსკიც აღნიშნავდა, რომ რომის კათოლიკურ ეკლესიას საქართველოში საეპისკოპოსო არ გააჩნია, ამიტომაც საქართველოში არსებული კათოლიკური სამრევლოები ექვემდებარება ბალტიისპირეთში არსებულ

კათოლიკურ საეპისკოპოსოს, რომელსაც საქართველოში ორი სამრევლო აქვს, ერთი თბილისში და ერთიც მესხეთში. მესხეთის კათოლიკური სამრევლოს ფაქტიური ცენტრი მდებარეობს სოფელ სხვილისში. ვალეს ეკლესიაც ამ კათოლიკურ სამრევლოში შეიყვანეს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სხვილისის სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის პატრი ადის ვალეს ეკლესიაში, აყენებს იქ წირვა-ლოცვას, ემსახურება ქართულ მრევლს. მართალია, ეს პატრი ეროვნებით არაა სომეხი, მაგრამ ის სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის წინამძღვარია და მისი მეშვეობით ქართველ კათოლიკეთა ერთი ნაწილი სომხურ-კათოლიკური სულიერი დაქვემდებარების ქვეშ მოექცა. არა მარტო ვალელები, აღნიშნული პატრი არალისა და ივლიტას ქართულ სოფლებსაც ემსახურება. ამ გზით კი მესხეთის ქართველობა ისტორიულად განიცდიდა არმენიზაციას. მითუმეტეს, რომ სომხური ეკლესიის იურისდიცქიის სფეროში მოხვედრილ ქართველ კათოლიკეებს სომხური მხარე ეროვნულადაც სომხებად აცხადებს ხოლმე. რამდენი შრომა დასჭირდა ჩვენს სულკურთხეულ დიდებულ წინაპრებს ივანე გვარამაძეს, მიქაელ თამარაშვილს, პეტრე ხარისჭირაშვილს და სხვებს, რათა ქართველი კათოლიკების ეროვნებით ქართველობა დაემტკიცებინათ. მათი შრომა კი დღეს წყალშია გადაყრილი აღნიშნულ ქართულ სოფლებში სომხურ-კათოლიკური ეკლესიის მღვდლის მუშაობის წყალობით, ანუ მინ. საბჭოს უსამართლო რეგისტრაციის მეოხებით, რომელიც აქაურ ქართველებს არაეროვნულ ეკლესიას უქვემდებარებს.

ჩვენი ეროვნული (მართლმადიდებლური) ეკლესიის შესახებ მიქაელ თამარაშვილი წერდა, რომ საქართველოს ეკლესიას „მტკიცედ აქვს დაცული მსოფლიო კრებათა დადგენილი ყოველა დოგმები, ამიტომ რომის ეკლესია მას არ უწოდებს ერეტიკ-მწვალებლად. არამედ უხმობს მარტო გაყრილად... სწორედ ამ დოგმატობრივი ერთგვაროვნების მიზეზია, რომ დღესაც კონსტანტინეპოლში ქართველთა კათოლიკის ტიპიკონის ბერები

ხმარობენ შეუცვლელად ყველა იმ ლიტურღიის ქართულ წიგნებს, რაც დაბეჭდილია რუსეთსა და საქართველოში და რასაც დღეს საქართველოს მთელი სამღვდელოება ხმარობს“ (მ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. 1902, გვ. 54-55). ეს იმას ნიშნავს, რომ „დოგმატობრივი ერთგვაროვნების“ გამო ქართველი კათოლიკენი უნდა ხმარობდნენ იმ საეკლესიო წიგნებს, წირვა-ლოცვისა და საეკლესიო მსახურების იმ წესებს, რაც იხმარება ჩვენს დედა-ქართულ ეკლესიაში და არა უცხოქვეყნიურს.

ასე რომ, საქართველოში არა ერთადერთი, არამედ მრავალი კათოლიკური ეკლესიაა.

3 აპრილი, 1991, ახალციხე.
(გაზ. „ერი“ I.V.1991 წ.)

ენკენია აბასთუმნის ეკლესია

ქართული სატაძრო არქიტექტურის ერთ-ერთ ცენტრს - მესხეთს ეკლესიათა მშვენიერებით ვერ გააკვირვებ, მაგრამ აბასთუმნის ეკლესია მართლაც რომ ულამაზესია სამცხე-ჯავახეთში ვითარცა ქაშუეთი თბილისში. ქაშუეთივით, აბასთუმნის ეკლესიაც, ახალ ტაძრად ითვლება (აშენებულია XIX საუკუნეში რუსეთის საიმპერატორო კარის დაკვეთით, ოდნავ გადაკეთებული ასლია ზარზმის დიდებული მონასტრისა). ქაშუეთივით ისიც თავისი დროის უდიდესი მხატვრის მიერაა მოხატული (მოხატა ცნობილმა ნესტოროვმა) და მასაც მარმარილოს კანკელი ამშვენებს. ეს დიდებული ტაძარი ბოლო 70 წლის მანძილზე ბარბაროსული მოპყრობის, წირვა-ლოცვის გაუქმებისა და უპატრონობის შედეგად ძალზე დაზიანდა და აი, უფალმა ღმერთმა ინება ეკლესიის ამოქმედება. 1991 წლის 14 აპილს ტაძარი ხელახლა აკურთხა და პირველი საღმრთო ლიტურგიის ჟამს უსისხლო მსხვერპლი შესწირა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიის მმართველმა ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ, რომელმაც წირვის შემდეგ სიტყვით მიმართა აბასთუმ-ნელ და მახლობელი სოფლებიდან ამ დღისათვის საგანგებოდ მოსულ მრავალრიცხოვან მორწმუნეებს.

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება აბასთუმნის ეკლესიაში

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, საქართ-ველოს საყვარელო შვილებო, პირველი სიტყვა, რომელსაც აღმოთქვამს ჩვენი მძიმე ბაგე თქვენს განახ-ლებულ, ახლად ნაკურთხ ეკლესიაში პირველი წირვის შემდეგ არის სადიდებელი ღვთისა: დიდება შენდა უფალო, ქრისტე ღმერთო ჩვენო, დიდება შენდა. ჩვენი ენა არ დადუმდა შენს სადიდებლად, რამეთუ მოგვასწარ ამ

წმიდა ტაძრის აღდგენას, ქართველი ერის გამოღვიძებას, საქართველოს განახლებას.

ვინ იფიქრებდა თუ დაემხობოდა საშინელი ბოროტება, რომელიც გვიკრძალავდა არა მარტო ამ ტაძარში შემოსვლასა და ლოცვას, არამედ ვარძიაშიც, საფარასა, ზარზმასა თუ სხვა ეკლესიებში, არა მარტო მორწმუნეებსა და სამღვდელოებას, ეპისკოპოსსაც კი. ამჟამად, ღვთის მადლით, მოქმედებს მესხეთის ყველა მნიშვნელოვანი ეკლესია. ორიოდე წლის წინ ვაკურთხეთ იქამდე უპატრონოდ მიტოვებული თქვენს რაიონში მდებარე ზარზმის მონასტერი, ახლა კი იქ ყოფნას არაფერი შეედრება, სამოთხის ბაღივითაა აყვავებული მისი ეზო-გარემო, პატრონის ხელი დაეტყო, ასევეა საფარასა და ვარძიაში.

დღევანდელი დღე მარად მოსაგონარი საზეიმო დღე უნდა იყოს თქვენთვის, რამეთუ ტაძრის განახლება დიდი დღესასწაულია. ძველქართულად მას - ენკენია ერქვა, ამ დღეს საგანგებო ლოცვები იკითხებოდა და დღესაც შევთხოვთ უფალს - „...მოეც ტაძარსა ამას ენკენიაი სულის მიერ წმიდისა, რათა დაუსჯელად ამას შინა თაყვანს გცემდეთ და გადიდებდეთ შენ მხოლოსა ჭეშმარიტსა ღმერთსა, რადგან მოავლინე იესო ქრისტე... აწ აღშენებული ტაძარი ესე განაახლე და წინაშე შენსა შეწირულ ჰყავ... მოგვხედე ჩვენ ცოდვილთა და უღირსთა მონათა შენთა და დაამტკიცე სახლი ესე ცადამდე აღწევნილი და ამას შინა საღმრთო ქადაგებაი და მსხვერპლის შეწირვაი განამრავლე და დაამტკიცე სადიდებლად დიდებისა შენისა... აღავსე დიდებითა და სიწმიდითა და მადლითა საკუთრხეველი ესე... და აწ აღმართული ტაძარი ესე შენი და სულითა შენითა წმიდითა განაახლე ესე...“

ჩვენ დიდხანს ვფიქრობით თუ ვის სახელზე გვეკურთხებინა განახლებული ტაძარი, ამისთვის ვლოცულობდით და ბოლოს ჩვენი დედა ღვთისმშობლის სახელზე ვაკურთხეთ იგი. მართალია, ძველად სხვა წმინდანის სახელობისა იყო, მაგრამ მორწმუნე მრევლი

ამ ტაძრის უქმობის დროსაც ეზოში ღვთისმშობლობას ზეიმობდა, გარდა ამისა, სწორედ აქ, ამ კუთხეში განაცხადა ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის მოციქულმა ანდრია პირველწოდებულმა, რომ საქართველო ღვთის-მშობლის წილხვედრი ქვეყანაა.

თქვენ მოგეხსენებათ ანდრია პირველწოდებული აჭარიდან გადმოვიდა ოძრხეში, სადაც აღმართულია აბასთუმნის ტაძარი, შემდეგ კი მან სამცხეში - აწყურში შემოკრებილ ქართველობას განუცხადა დედა ღვთის-მშობლის დანაბარები, რომ ქართველ „საზეპურო ერს“ უფალი ღმერთი არ მოაკლებდა თავის სიყვარულს, მარიამ ღვთისმშობელი კი - პატრონობას, ამიტომაც ვაკურთხეთ მის სახელზე განახლებული ტაძარი.

დღეს ასევე ჩვენი მორწმუნე ერი აღნიშნავს კვირაცხოვლობას ანუ აღდგომის განახლებას, მას ასევე თომას კვირა ეწოდება. აღდგომის შემდეგ ჩვენი მაცხოვარი იესო ქრისტე თავის მოციქულებს გამოე-ცხადა, მათ შორის არ იყო თომა მოციქული. ამბის გაგების შემდეგ მან განაცხადა „არ დავიჯერებ იესოს აღდგომას, სანამ ჩემს თითს არ ჩავყოფ მის ხელთა ნალურსანევში და დალახვრული გვერდის ჭრილობაში“.

იესო კვლავ გამოეცხადა თავის მოციქულებს, მათ შორის იყო „ურწმუნო“ თომაც. უფალმა მოუწოდა მას და უთხრა - მოდი თომა და იხილე ჩემი ჭრილობები და ჩაჰყავი მათში შენი თითი. უფლის აღდგომით აღფრთოვანებულმა და გახარებულმა თომამ წამოიძახა - უფალი ჩემი და ღმერთი ჩემი, იესომ მას უთხრა ნეტარი ხარ შენ რომელმაც მიხილე და ირწმუნე, უფრო ნეტარია, ის, ვინც ვერ მიხილავს, მაგრამ ირწმუნებსო. მათში თქვენ, მორწმუნენი იგულისხმებით, რომელნიც უხილავი ღმერთის სიყვარულითა და მადლით ხართ აღვსილნი.

დღევანდელ დღეს - 14 აპრილს ჩვენი ერი ზეიმობს - „ქართული ენის დღეს“. ჩვენი, საქართველოს ეკლესიის წმიდანმა ილია მართალმა ენა, მამული და სარწმუნოება ქართველთათვის ტოლფარდ კატეგორიებად მიიჩნია, ამ წმიდა ტაძარში (სანამ მოქმედებდა ძველ დროს) წირვა-

ლოცვა რუსულ-სლავურ ენაზე ტარდებოდა და რუსი წმიდანის სახელიც ერქვა ეკლესიას, განახლების შემდეგ კი, დღეიდან აქ მხოლოდ ქართული ენით ვადიდებთ უფალ ღმერთს. შევთხოვ მას თქვენს დღეგრძელობასა და ჯანმრთელობას, მრავალს დაესწარით.

IV. 1991 წ.

პირველი წირვა კიმოთესუბანში

1992 წლის 19 აგვისტოს, ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ფერისცვალების დღეს, 70 წლის უქმობის შემდეგ პირველი წირვა, ანუ პირველი ლიტურგია კიმოთესუბნის ტაძარში აღავლინა მესხეთის ეპისკოპოსმა, ყოვლადუსამღვდელოესმა მეუფე ანანია ჯაფარიძემ. ზიარების შემდეგ მან სიტყვით მიმართა შემოკრებილ მორწმუნეებს.

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, ქრისტეს მიერ საყვარელო შვილებო, დღეს ჩვენთვის ორმაგი დღესასწაული და სიხარულია. დღეს მსოფლიო მართლმადიდებლობა დიდებით აღნიშნავს ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ფერისცვალებას, ხოლო ჩვენთვის განსაკუთრებით საზეიმოა ეს დღესასწაული, რამეთუ 70 წლიანი უქმობის შემდეგ ვაკურთხეთ და პირველი წირვა დავაყენეთ კიმოთესუბნის ეკლესიაში, დიახ, 20-იან, 30-იან წლებში ამ წმიდა მონასტერში ქრისტიანობის მტრებმა აკრძალეს წირვა და ლოცვა, ღვთისმსახურება, ქადაგება, ნათლისღება, მირონცხება, ზიარება, ყოველი ქრისტიანული საიდუმლოს აღსრულება, მოხსნეს და მოშალეს წმიდა ტრაპეზი, კანკელი, ხოლო ტაძრის წმიდა საკურთხეველი, რომელშიც ძველად ათასი წლის მანძილზე ჩვენი სამღვდელოება უფალ ღმერთს ადიდებდა, სწირავდა უსისხლო მსხვერპლს, აქციეს საკონცერტო სცენად, სადაც ფსევდოპატრიოტი მუშაკები აიძულებდნენ ჩვენს ყმაწვილებს ემღერათ და ეცეკვათ მმართველთა საამებლად და სასეიროდ. დაივიწყეს, რომ მხოლოდ უფალი ღმერთია სადიდებელი.

და აი, მოვესწარით პირველ წირვას, „დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა, ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“, ამ სიტყვებით დავიწყეთ წირვა.

ვმადლობდეთ უფალს ჩვენზედ მოვლენილი სიკეთისათვის. დღეს, როგორც აღვნიშნეთ, ვდღესასწაულობთ თაბორის მთაზე თავის მოციქულთა და მოწაფეთა წინაშე

უფლის ფერისცვალებას, ოდეს ზეცაში ამაღლებული უფლის სახე იქმნა ვითარცა მზე და უბრწყინვალეს მზისა, ხოლო სამოსი მისი სპეტაკ, ვითარცა თოვლი. სიმბოლურია, რომ ამ წმიდა ტაძრის კურთხევით დასრულდა ჩვენი სამცხე-ჯავახეთის, ეპარქიის ფესცვალებაც, ამ ათიოდე წლის წინ მესხეთში არ მოქმედებდა არც ერთი ქართული ეკლესია, მაშინ, როცა მოქმედებდნენ ყველა სხვა ერების ეკლესიები, სომხურნი - ახალციხესა და ახალქალაქში, კათოლიკური ეკლესია, სინაგოგაც კი, მართლმადიდებლურ ეკლესიათა უმოქმედობის გამო ფაქტიურად ჩვენი ეპარქიაც არ არსებობდა, ხოლო ადგილობრივი ქართველების მნიშვნელოვანი ნაწილი სომხურ ეკლესიებში ინათლებოდნენ ახალციხესა და ახალქალაქში.

ბედნიერი ვარ რომ ღვთის მადლით პირველი წირვები დავაყენე, ვაკურთხე და ამოქმედდა საფარის, ვარძიის, ზარზმის, ბორჯომის, საყუნეთის, ასპინძის (ხვილიშას), ვალეს და აბასთუმნის ეკლესიები, ვაკურთხე ახალი მღვდლები: მამა სერაფიმე ვარძიელი, მამა გიორგი ზარზმელი, მამა იოანე ასპინძელი, ამჟამად ვარძიელი, მამა ეფრემი აბასთუმნელი, ახლახან კი ვაკურთხეთ მამა გიორგი - კიმოთესუბნელი, ვაკურთხეთ მრავალი სხვა მღვდელიც, მათ შორის ბორჯომშიც.

ჩვენს ეპარქიაში, დიდ ტაძართა შორის მხოლოდ კიმოთესუბანიღა იყო დარჩენილი კურთხევის გარეშე და აი, ეს დღეც დადგა, დღევანდელ ფერისცვალება დღეს, უკვე მოქმედებს მესხეთის ყველა დიდი ტაძარი, დიდება შენდა უფალო, ამ დღესაც მოგვასწარი.

თქვენ მოგეხსენებათ, ბოლშევიკები დაოსტატებულნი იყვნენ საეკლესიო ქონების ძარცვაში. კიმოთესუბნის ეკლესია საფუძვლიანადაა გაძარცულ-გაპარტახებული მათი პარტიის ყოფილი წევრების მიერ, ამიტომაც ამ წმიდა ტაძარში პირველი წირვის დაყენებისათვის დიდი მზადება და შრომა დაგვჭირდა ისევე, როგორც სხვა ტაძრების ამოქმედებისას.

აღვადგინეთ კანკელი, დაქცეული და გაუქმებული, დავაგეთ ხის იატაკი საკურთხეველში, აღვმართეთ ტრაპეზი, გავაწყეთ ხატებით საკურთხეველი და კანკელი, აღვადგინეთ სამკვეთლო, შევიძინეთ შანდლები, შესამო-

სელი, წირვა-ლოცვისათვის საჭირო უთვალავი საეკლესიო ინვენტარი, მაგრამ, ცხადია, ეკლესიას აკლია მრავალი ნივთი; რაც ათეისტურმა ხელისუფლებამ 70 წლის მანძილზე ეკლესიიდან გაზიდა, ერთბაშად ვერ შეივსება, მაგრამ საერთო მონდომებით ყველაფრის მიღწევაა შესაძლებელი.

ეკლესია ერის სულიერი სახლია, ის არის ტახტი ჩვენი შემოქმედისა, კერა მართლმადიდებლობისა, რომელ-მაც ჩვენ, ქართველებს ეროვნება და ნაციონალური სახე შეგვინარჩუნა, ამიტომ განა ყოველი ადამიანი მოვალე არაა დაეხმაროს და შეეწიოს დედა ეკლესიას, ვინც უნდა იყოს ის ხელისუფალი თუ მიწის მუშა?

გარეგნულად, სიტყვიერად ყველა ეხმარება, მაგრამ საქმით კი არავინ, მაგალითად, კანკელისა და საკურთხევ-ლისათვის საჭირო ხის მასალა არავინ გამოგვიყო, და იძულებული გავხდი სულ სხვა ეკლესიისათვის საჭირო ხის მასალა 5 კუბური მეტრი გამოგვეყენებინა ამ საქმისათვის.

„საღმრთო კლდეზეა დაფუძნებული დედა ეკლესია და ბრჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ მოერევიან მას“. არა მას ესაჭიროება ჩვენი დახმარება, არამედ პირიქით, ჩვენ ადამიანებს გვესაჭიროება ეკლესიის დახმარება, სწორედ ასე ესმოდათ ეს საკითხი ჩვენს წინაპრებსაც.

ჩვენი დიდებული მამა-პაპანი ეკლესიებს აშენებდნენ არა იმისათვის, რათა რაიმე „ისტორიის“ ანდა „კულ-ტურის ძეგლი“ (როგორც ახლა უწოდებენ) აეშენებინათ, არამედ ისინი მთელი შეგნებით აშენებდნენ საღმრთო სახლებს, რომელშიც მლოცველ სამღვდელოებას საუკუ-ნეთა მანძილზე უნდა მოეხსენებინათ ეკლესიის მშენებელ-არქიტექტორთა სულები.

ადამიანი, როგორც მოგეხსენებათ, ორი საწყი-სისაგან, ორი სუბსტანციისაგან შედგება: სულისა და ხორცისაგან, სული უკვდავია, სწორედ ისაა ჩვენი „მე“, ის იმყოფება ხორცში (სხეულში), ვითარცა ჭურჭელში, დროთა ვითარებაში ჭურჭელი იმსხვრევა ანდა იშლება, ანუ ადამიანის სხეული კვდება, ხოლო სული თავი-სუფლდება, ის განაგრძობს არსებობასა და სიცოცხლეს.

სხეულისაგან განთავისუფლების შემდეგ სული მიილტვის ღვთაებრივი ნათლისაკენ, ღმერთისაკენ, სულის ნეტარებაა ცათა სასუფევლის დამკვიდრება, ხოლო სულის ტანჯვა ღვთაებრივი ნათლისაგან განშორება, სწორედ ამისათვისაა საჭირო სამღვდელოების ლოცვა სულისათვის, სულს ესაჭიროება მიწაზე დარჩენილი ადამიანების ლოცვა, განსაკუთრებით ეკლესიებში, სწორედ ამიტომ აშენებდნენ ჩვენი წინაპრები ეკლესიებს, ამკობდნენ და ამშვენებდნენ, მათ იცოდნენ, რომ ლიტურგიის, ანუ წირვის დროს სამღვდელოება შესაბამის „კვერექსსა“ თუ „ასამაღლებელში“ უთუოდ მოიხსენებდნენ მშენებელთა სულს.

აი, დღევანდელი წირვის დროსაც ითქვა ლოცვა: „საუკუნითგან აღსრულებულნი მონანი და მხევალნი ღვთისანი, აღმაშენებელნი წმინდისა ამის ტაძრისანი, მოიხსენოს უფალმა ღმერთმა სასუფეველსა თვისსა, ყოვლადვე, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნეთამდე, ამინ!“

დღეს მრავალ ადამიანს აღარ სწამს სულის უკვდავება, აღარ ზრუნავს თავის უკვდავი სულის მოხსენიებისათვის, ამიტომაც აღარც ტაძართა აშენება-შემკობას ცდილობს.

ქრისტესმიერ საყვარელნო შვილნო, სულ რამდენიმე დღის შემდეგ 28 აგვისტოს მსოფლიოს ქრისტიანობა დღესასწაულობს „მარიამობას“ ანუ ყოვლადწმიდა დედა ღვთისმშობლის „მიძინების“ დღეს.

ეს დღე კიმოთესუბნის ტაძრის დღესასწაულიც იქნება, რამეთუ ტაძარი ღვთისმშობლის სახელზეა ნაკურთხი, თქვენ მოგეხსენებათ, რომ ვარძიისა და საფარის ტაძრები ღვთისმშობლის მიძინების სახელობისაა, ამიტომაც ამ დღეს ვდღესასწაულობთ ვარძიობას, საფარობას, ასევე კიმოთესუბნობაც იდღესასწაულება.

ყოვლადწმიდა დედა ღვთისმშობელი მიძინების წინ ფიქრობდა საქართველოზე და ლოცულობდა ქართველი ერისათვის, ჩვენ ამას გვამცნობს „ქართლის ცხოვრება“.

ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ამაღლებისა და სულიწმიდის მოფენის შემდეგ მოციქულებმა და ღვთისმშობელმა წილი იყარეს, თუ ვის რომელ ქვეყანაში უნდა ექადაგნა ქრისტიანობა.

ღვთისმშობელს წილად ხვდა ივერიაში ქადაგება, სწორედ ამიტომ ეწოდა საქართველოს ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანა, საქართველოში გამომგზავრების წინ დედა ღვთისას ეჩვენა მისი ძე - ჩვენი უფალი იესო ქრისტე და უთხრა: „ჰოი დედაო ჩემო. მე არ უგულველვყოფ ყველა ხალხზე უფრო საზეპურო ქართველ ერს. შენ კი შენს წილხვედრ საქართველოში წარავლინე ანდრია პირველ-წოდებული“. მართლაც დედა ღვთისამ თავის ნაცვლად ჩვენთან ქრისტიანობის საქადაგებლად გამოგზავნა ანდრია მოციქული, მიზეზი ის იყო, რომ მოახლოებული იყო მიძინება ყოვლადწმიდა მარიამისა, ანუ გარდაცვალება. ანდრიას დედაღვთისამ უთხრა - „მე მარად ვიქნები ქართველთა ცხოვრების განმგებელი. მარად შევეწევი, არავინ მტერთაგან მძლე ექმნას მათ“.

ღვთისმშობლის დღესასწაულის შესახებ ნათქვამია:

ყოვლადწმიდა ქალწულ მარიამის მიძინების დღესასწაულს ეკლესია აღასრულებს ყოველწლიურად, „რამეთუ იგი უკუე უაღრეს არს ყოველთა ბუნებასა ანგელოსთა და კაცთასა იგი არს კვერთხი, რომლისაგან აღმოსცენდა ყვავილი ქრისტესი, მისთვის თქვა წინასწარმეტყველმან: აჰა, ქალწულმან მუცლად იღოს და შვეს ძე“.

მრავალ დღესასწაულს აღვასრულებთ ღვთისმშობ-ლის მოსახსენებლად, მაგრამ მიძინების დღესასწაული ყველას აღემატება - „რამეთუ მიიცვალა იგი ცხოვრებად არა მხოლოდ სულითა, არამედ ხორციოთაც“, ვითარცა ილია წინასწარმეტყველი ხორცეულად ამაღლდა ზეცად.

დედა ღვთისამ 15 წლის ასაკში შვა ძე თავისი და ჩვენი მაცხოვარი იესო ქრისტე. უფლის ჯვარცმისა და ამაღლების შემდგომ ცხოვრობდა იოანე ღვთისმეტყველის სახლში და მიიცვალა ანუ მიიძინა მოხუცებულმა.

მიძინებისას ღვთის განგებით მასთან შეიკრიბა ყველა მოციქული თომას გარდა. ის დაკრძალეს გეთ-სამანიის ბაღში, დაფლვის შემდეგ, მესამე დღეს მოვიდა თომა მოციქულიც, რომელიც დიდად წუხდა დაკრ-ძალვაზე არ ყოფნის გამო, სურდა საფლავის ხილვა, მივიდა სხვა მოციქულებთან ერთად მის საფლავზე და

„ვერა პოვეს გვამი ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელისა, მაშინ ყოველთა რწმენა, რამეთუ ხორცითა საკვირველთა განგებითა ღვთისათა, საფლავისაგან ზეცისა სუფევასა აღიყვანა“.

როგორც ითქვა 28 აგვისტო (მიძინება) დღეს-სასწაულია კიმოთესუბნისა, ამ დღეს აქ ჩატარდება მღვდლის მიერ ლიტურგია, წირვა, ხოლო ჩვენ ვარძიაში ვწირავთ.

ტაძარში წირვა-ლოცვის დაყენებისათვის უთუოდ საჭირონი არიან მგალობლები, მედავითნეები, მნათეები, ეკლესიური ადამიანები. დღეს ჩვენს საზოგადოებას მათი მოცემა არ შეუძლია, ამიტომაც ახალციხის სასულიერო სასწავლებელს დავაკისრეთ მედავითნეებისა და მგალობ-ლების აღზრდა. რაიონის ახალგაზრდებს ქალებსა და ვაჟებს სიამოვნებით მივიღებთ ჩვენ სასწავლებელში.

ისტორიულად თორი - მესხეთის ადმინისტრაციულ ცენტრს წარმოადგენდა, რამეთუ ამ კუთხიდან იყო მესხეთის მმართველი ერისთავების საგვარეულო - თორელ-ციხისჯვრელები.

მათ საუკუნო სავანეს წარმოადგენდა ეს წმიდა ტაძარი, შალვა ახალციხელი, ერთ-ერთი ქტიტორი ამ ტაძრისა, რომლის ხსენებაც რამდენიმე კვირის წინ აღვნიშნეთ, წმიდა მოწამეა რომელმაც თავი დადო თავისი ერისათვის.

ჯალალედინთან ომის დროს მტერს შეერკინა მესხთა მოწინავე ლაშქარით, მაგრამ მხარგრძელთა ღალატის გამო შეიპყრეს, შალვამ არ უარყო ქრის-ტიანობა, მტკიცედ დაიცვა სარწმუნოება უსასტიკესი ტანჯვის მიუხედავად. დღეს გახარებულია მისი სული, ისევე, როგორც ამ ტაძარში ასწლეულობით მოღვაწე ბერთა და მონაზონთა სულები, რამეთუ აღსდგა ღვთისმსახურება. დიდება უფალს.

გაზ. „ბორჯომი“, 28.VIII.1991 წ.

ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის სიტყვა წარმოთქმული პანაშვიდისას ეკლესიაში მეფე სოლომონ მეორის ნეშტის ქ. ახალციხიდან გადასვენების შემდეგ

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, ახლახანს ახალციხიდან გავაცილეთ ნეშტი საქართველოს კეთილმსახურისა მეფისა, რომელმაც აღასრულა მცნება ჩვენისა მაცხოვრისა იესო ქრისტესი და სული თვისი დასდო ერისა თვისისათვის.

უფალმა ღმერთმა კაცთა მოდგმა თავისუფალი ნებისყოფის ყოფით შეჰქმნა. თავისუფლება თვისითა სისხლითა მოგვანიჭა ჩვენ იესო ქრისტემან განმათავისუფლებელმან ყოველთა კაცთა, ამიტომაც მარადჟამს, ყველგან და ყოველთვის მეცადინეობა ერისა და ქვეყნის განთავისუფლებისათვის წმინდა საქმედ ითვლებოდა, ხოლო საქართველოს სამოციქულო ეკლესია სამშობლოს თავისუფლებისათვის მებრძოლ ყოველ კაცს დიდი ღმერთის საკურთხევლის სიახლოვეს ადგილს უბოძებდა ხოლმე.

პირველქმნილი სიკეთითა და მშვენებით აღსავსე მეფე სოლომონ მეორე ჩვენი ქვეყნისა და ერის თავისუფლების დაცვისათვის მხნედ და შეუდრეკლად ებრძოდა უზარმაზარ, უძლიერეს იმპერიას, რომლის წინაშეც ძრწოდნენ მსოფლიოს მრავალრიცხოვანი ერები. დედამიწის მეექვსედის მპყრობელი იმპერია ჩვენს კეთილმსახურ მეფე სოლომონ მეორეს ებრძოდა არა ერთი და ორი, არამედ უხანგრძლივესი ათი წლის განმავლობაში - 1801 წლიდან 1810 წლის ჩათვლით. მეფეს გვერდით ედგა მთელი ქართველი ერი, მაგრამ უხეშმა ძალამ დათრგუნა ის და მეფე სოლომონმა უცხოობაში დალია სული.

თავისუფლებისმოყვარე ქართველ ერს მარად გააჩნდა თავისი ეროვნული სახელმწიფო. ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს პირველი მეფის ფარნავაზის შემდგომ სახელოვანი სამეფო სახლი ფარნავაზიანებისა

თითქმის ათასსამასი წელი მართავდა საქართველოს, მეფე ადერკი, რომლის დროსაც იშვა ჩვენი მაცხოვარი იესო ქრისტე, მეფე რევ მართალი, რომელიც ჯერ კიდევ III საუკუნეში აღასრულებდა მაცხოვრის ზოგიერთ მცნებას, მეფე მირიანი - რომლის წყალობით წმიდა ნინოს მიერ გაქრისტიანდა ქართველი ერი. წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასალი - ფარნავაზიანთა სამეფო სახლის შვილები იყვნენ. ამ სახელოვანი დინასტიის ნათესავსა და მემკვიდრეს წარმოადგენდა კიდევ უფრო სახელოვანი სამეფო სახლი ბაგრატიონებისა, რომელიც ათას წელზე მეტ ხანს წარმართავდა ქართველთა ცხოვრებას და მათ დროს ჩვენი სამშობლო ბედნიერი იყო. საქართველო თავისი ერის ბუნებითი კანონების მიხედვით იმართებოდა. ქვეყანა თავისუფალი და დამოუკიდებელი იყო, საჭიროების შემთხვევაში კი მხნედ იბრძოდა თავისუფლებისათვის. ხალხი ეკონომიკურად შეძლებული, ეკლესია აყვავებული, ბერი ბერობდა, ერი ერობდა, ქალი ქალობდა, ვაჟი ვაჟობდა, - „მით იყვის უკედო“ - ამბობდა დიდი ილია მართლის ლელთ ღუნია.

ქართველ ხალხს უყვარდა თავისი მეფეები. სწორედ ამ დღეებში ჩვენმა წმიდა ეკლესიამ აღნიშნა ხსენება მეფისათვის თავდადებული იოთამ ზედგინიძისა, რომელმაც მეფის სიკვდილს არჩია თავად მომკვდარიყო და თავი დაედო მეფის გადასარჩენად. საქართველოს თავისუფლების მომსპობი ხელისუფლება ეძებდა მკვლელს მეფე სოლომონ მეორის მოსაკლავად, მაგრამ ქართველთა შორის მკვლელი ვერ მოძებნეს. „ქართველები თავიანთ მეფეს ეთაყვანებიან, არც ერთი ქართველი არავითარ საფასურად მეფეს არ მოკლავს, ისევ თქვენში მოძებნეთ ასეთი მკვლელიო“ - წერდნენ მათ. უფრო მეტიც, ქართველები თავს დებდნენ მეფე სოლომონისათვის, ასე მოხდა თბილისშიც, საიდანაც გამოაპარეს შეპყრობილი მეფე და ახალციხეში პატივითა და ღირსებით შეხვდნენ. აქ ის სულკურთხეულ ალექსანდრე ბატონიშვილთან ერთად ეძიებდა გზებს საქართველოს ხსნისათვის.

ჩვენმა დიდმა წინაპრებმა ერთმორწმუნეობის გამო კავკასიის კარი გაუხსნეს უცხო სახელმწიფოს, რომლის ჩინოვნიკებმაც ქალები და ბავშვები უღლის ქვეშ შეყარეს, რამაც მთიულეთი ააჯანყა 1804 წელს, 1812 წლის კახეთის აჯანყების ჩაქრობისას თვით ოთხმოც წელს მიტანებული მონაზონიც არ დაინდეს და სხვებთან ერთად ჩამოახრჩეს, ხოლო ჯარის შესაგებებლად ჯვრით ხელში მდგარი სამღვდელოება ხიშტებზე წამოაგეს, 1820 წლის იმერეთის საეკლესიო აჯანყების მოთავეობისათვის ეპისკოპოსებიც არ დაინდეს, დოსითეოს ქუთათელს ხიშტითა და ცემით სული ამოხადეს, იმავე ხელი-სუფლებამ ერთი საუკუნის შემდეგ მსგავსადვე მიწაში ცოცხლად დამარხა მიტროპოლიტი ნაზარი, ხოლო ეკლესია-მონასტრები დაანგრია, სამღვდელოება მოსპო. ვითომდა ერთმორწმუნეებმა სინამდვილეში შეარყიეს საფუძველი ქრისტიანობისა და ქართველობა სარწმუ-ნოების მიმართ გააგულგრილეს. ხალხური ლექსიც კი არსებობს, რაჭის სოფელ ფუტიეთში გამოთქმული, რომელიც აუჯანყდა სისასტიკეს - „...მოხვედით ქრისტეს სახელით, მაგრამ გვინგრიეთ საყდრები, შებღალეთ ყოვლად წმიდანი, ჩვენი სალოცავ-ხატები...“, ყოველივე ამას წინასწარ სჭვრეტდა ჩვენი კეთილმსახური მეფე სოლომონ მეორე.

განმეძარცვა მე პირველქმნილი სიკეთე და მშვენებაო, ნაბრძანებია მისი საფლავის ეპიტაფიაში, და, აი, მეფეო შენი საქართველოში ჩამობრძანებით კვლავ გმოსავს ქართველი ერი პირველქმნილი სიკეთით, რომლითაც აღვსილი იყო ბაგრატიონთა სამეფო გვარი.

მოგიხსენოს შენ უფალმა სასუფეველსა თვისსა და საჯოს უფალმან წინააღმდგომნი შენნი.

საუკუნო იყავნ ხსენება შენი ღირსო ნეტარებისაო სამარადისოდ ხსენებულო მეფევ ქართველთა.

ხსენება და კურთხევა შენი

ნუ დაანაწევრებთ!

წარსულში საქართველოს სამოციქულო ეკლესია მუდამ ესწრაფოდა ჩვენი ქვეყნის ერთიანობას, მხარს უჭერდა ძლიერი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს არსებობას, დაქუცმაცებული, ურთიერთდამოუკიდებელ ტერიტორიებად დაშლილი საქართველო მოუთმენელი იყო, ვინაიდან ერთობა აძლიერებდა ერსა და ქვეყანას, დანაწევრება კი ასუსტებდა.

მართლაც, XVI-XVIII საუკუნეებში ერთიანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს დაშლის შედეგად წარმოქმნილი კუთხური დაუძლურებული სამეფო-სამთავროები მეზობელმა იმპერიებმა ერთმანეთს შორის გაინაწილეს და ქართული სახელმწიფოებრიობაც მოისპო.

და, აი, ორასწლოვანი იძულების შემდეგ, ქართველმა ერმა კვლავ შექმნა ახალქართული სახელმწიფო. პარლამენტს ჯერ კიდევ არ გამოუცია კანონი საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის შესახებ... საზოგადოება მსჯელობს.

თავის სტატიაში პატივცემული ბატონი ამბროსი გრიშიკაშვილი (იხ. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“ 27.II.93) საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის შესახებ წერს - „სასურველია, თუ ამას საფუძვლად დაედება საქართველოს ისტორიულ-ეთნიკური დაყოფა - ქართლი, კახეთი, იმერეთი და ასე შემდეგ, ისე როგორც ეს იყო ისტორიულ საქართველოში და როგორც არის ამჟამად საფრანგეთში, გერმანიაში, ავსტრიაში და სხვაგან“.

მას სურს ჩამოყალიბდეს - „დამოუკიდებელი, მაქსიმალური უფლებების მქონე ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთეულები - ქართლ-კახეთ-იმერეთ-გურია-სამეგრელო და ასე შემდეგ“, რომელთაც უნდა გააჩნდეთ - „რეანიმირებული, ეთნიკურ ქარგას მორგებული მმართველობა“.

ავტორი არა მარტო აღიარებს ერის შიგნით „ეთნიკური ჯგუფების“ არსებობას, არამედ მიიჩნევს, რომ

ძველქართული სახელმწიფოც „ეთნიკურ ტერიტორიებად“ იყო დაყოფილი. ჩვენ უნდა განვაცხადოთ, რომ საქართველოს სახელმწიფოს თავისი ერთიანობის დროს ცენტრალიზებული მმართველობა გააჩნდა და ის „ეთნიკურ ტერიტორიებად“ დაყოფილი არ ყოფილა. საქართველოს მეფეს ყოველ კუთხეში თვითმპყრობელი ხელმწიფის უფლებები ჰქონდა. სამეფო კარი და უმაღლესი საეკლესიო იერარქია სახელმწიფოს მკაცრად ცენტრალიზებულ მმართველობას ხელმძღვანელობდა. ამ მხრივ სამაგალითოა ჭყონდიდელი ეპისკოპოსების უფლებების გახსენება.

ქართლის, კახეთის, იმერეთის სამეფოები, მესხეთისა და სხვა სამთავროები წარმოიქმნენ ერთიანი სახელმწიფოს რღვევის შემდგომ, ამ რღვევის შედეგად. ამ „დამოუკიდებელი“ სახელმწიფოებრივი ერთეულების გაქრობისათვის ანუ მათი გაერთიანებისათვის საუკუნეთა მანძილზე იღვწოდნენ ქართველი ერის საუკეთესო შვილები. ამის უარყოფა შეუძლებელია.

რამდენიმე წლის წინ მოსახლეობის ბოლო „საკავშირო“ აღწერის დროს, ერთი ლენინგრადელი „მკვლევარი“ ამტკიცებდა, რომ საქართველოში ცხოვრობენ ქართველებად სახელდებული, მაგრამ სინამდვილეში თავისთავადი „ეთნიკური ჯგუფები“ (ფშავლები, ხევსურები, მოხევენი, ქართლელნი, კახელნი, გურულნი, მეგრელნი და სხვანი) და მოითხოვდა სააღწერო მონაცემებში მათი „ეთნიკური თავისთავადობის“ ჩაწერას: მაშინ ამ ხელოვნურმა დაყოფამ მთელი ქართველი ერი აღაშფოთა. XIX ს-ის რუსი მოხელენიც იგივეს ამტკიცებდნენ. რუსული მიდგომა გამომდინარეობდა „დაყავი და იბატონეს“ პრინციპიდან და ემსახურებოდა რუსეთის იმპერიის განმტკიცებას, ეს ნათელი იყო ჩვენი სულკურთხეული წინაპრებისათვის, ამიტომაც ილიასა და ერის სხვა მამებს არ უჭირდათ ამ საკითხზე რუსის მოხელეებთან ბრძოლა. მაგრამ ამჟამად, როცა ქართველების ერთი ნაწილი ახალქართული სახელმწიფოს

მშენებლობის საძირკვლად დებს „ეთნიკური დაყოფის“ პრინციპს - ერი გაურკვევლობის ბურუსში ეფლობა.

არსებობს თანამედროვე მიდგომა ერისა და სახელმწიფოს ცნებებისადმი. დღეისათვის მიჩნეულია, რომ ერთ სახელმწიფოში ერთი ერი ცხოვრობს, გამომდინარე პრინციპიდან - ყოველ ერს თავისი სახელმწიფო უნდა ჰქონდეს - ამჟამად ერსა და სახელმწიფოს ერთმანეთთან აიგივებენ. ერს ქმნის სახელმწიფოს ყოველი მოქალაქე. მაგალითად ფრანგ ერს – საფრანგეთის მოქალაქენი ქმნიან ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად. აქედან გამომდინარე საფრანგეთში, გერმანიასა და ავსტრიაში ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მმართველობა არ ეფუძნება „ეთნიკური“ დაყოფის პრინციპს, როგორც აღნიშნული ავტორი წერს. საფრანგეთის რომელიმე კუთხეში შეიძლება არსებობდეს ისტორიულად ჩამოყალიბებული ადმინისტრაციული ერთეული, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იქ ფრანგი ერის რომელიმე ეთნიკური ჯგუფი ცხოვრობს, რამეთუ ფრანგი ერი ერთიანია, ის შედგება საფრანგეთის მოქალაქეებისაგან (როგორც ითქვა) და არ არის დაშლილი ეთნიკურ ჯგუფებად. ასეთი ჯგუფების არსებობა თანამედროვე საფრანგეთის სახელმწიფოსათვის უცნობია (თუ სახელმწიფო თავის ტერიტორიაზე ცნობს რომელიმე ეთნიკური ჯგუფის არსებობას, კიდეც უნდა მისცეს ავტონომიური მმართველობის რაიმე ფორმა – კულტურული, თუ ტერიტორიული), ასევეა გერმანიასა და ავსტრიაშიც (მართალია II მსოფლიო ომში გერმანიის დამმარცხებელმა სახელმწიფოებმა, გერმანიის საბოლოო დაუძლურების მიზნით, გადაწყვიტეს ქვეყნის დაყოფა ეთნოტერიტორიებად, მაგრამ გერმანელთა ეროვნული თვითშეგნების მაღალი დონის გამო მოწინააღმდეგის მიზანი მიუღწეველი აღმოჩნდა).

გერმანია ცენტრალიზებულ სახელმწიფოდ გაცილებით უფრო გვიან ჩამოყალიბდა, ვიდრე საფრანგეთი, ინგლისი და ევროპის სხვა სახელმწიფოები. ქვეყნის დაყოფამ დამოუკიდებელ სამთავროებად, გერმანელ ერს

მრავალი ტრაგიკული განსაცდელი მოუვლინა შემდგომ საუკუნეებშიც, რადგანაც გაერთიანების შემდგომ აღმოჩნდა, რომ მსოფლიო ბაზარი უკვე მეზობელ ცენტ-რალიზებულ სახელმწიფოებს ეჭირათ, გერმანიის ინდუსტრია კი გეოპოლიტიკურ სივრცეს ითხოვდა. ევრო-პის ყველა ქვეყანამ გაერთიანების შემდგომ უჩვეულო წარმატებას მიაღწია (აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ეტაპი ქართულ სახელმწიფოს ჯერ კიდევ არ გაუვლია, რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობამდე ჩვენი ქვეყანა დაშლილი იყო, ამჟამად განთავისუფლებულ და ახლადშექმნილ ქვეყანას ესაჭიროება არა კვლავ დანაწევრების, არამედ ცენტრალიზაციის ეტაპის გავლა).

გაერთიანებისა და ცენტრალიზებულ სახელმ-წიფოდ ჩამოყალიბების შემდგომ (XV ს.) საფრანგეთის ცალკეული ოლქები და ეთნიკური რეგიონები ერთმანეთს შეერწყა სავაჭრო ურთიერთობისა და ერთიანი მეურ-ნეობის განვითარების შედეგად. ძლიერმა ხელისუფლებამ უზრუნველყო წესრიგი, შეწყდა შინაომები, ცენტრალი-ზებულ სახელმწიფოში ჩამოყალიბდა საერთო ფრანგული კულტურა. ადრე სამხრეთ საფრანგეთის მცხოვრებნი, როგორც ეს ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელო-დანაცაა ცნობილი, თავიანთ თავს განკერძოებულ ეთნო-ჯგუფად თვლიდნენ, მათ ცუდად ესმოდათ ჩრდილოეთ საფრანგეთის მცხოვრებთა ენა. ქვეყნის გაერთიანებასთან ერთად XV ს. დასასრულისათვის ჩამოყალიბება იწყო ერთიანმა ფრანგულმა ენამ, ჩამოყალიბდა ერთიანი ერი.

საფრანგეთი არაა გამონაკლისი. ყველა ქვეყანა და ერი ისტორიის კანონზომიერებას ექვემდებარება - ქვეყნის გაერთიანების შემდგომ ყოველი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს შიგნით ხანგრძლივი ისტორიული თანა-ცხოვრების შემდგომ ყალიბდება ერთიანი ერი, ერთი ენა, ერთი კულტურა და პირიქით - ქვეყნის დაშლა-დანაწევრება ხელს უწყობს ერთიანი ერის ტომებად და „ეთნიკურ ჯგუფებად“ დაშლას, ერთიანი სალიტერატურო სახელმწიფოებრივი ენის დასუსტებას. ცალკეულ

„დამოუკიდებელ“ პროვინციებში დიალექტების და შემდგომ ახალი ენების წარმოქმნას.

საუბედუროდ, საქართველოს ცენტრალიზებულმა სახელმწიფომ დაშლა მაშინ იწყო, როცა ევროპაში ასეთნი იქმნებონენ. ერთიანი ქართული სახელმწიფოს დაშლას შედეგად მოჰყვა დიალექტების წარმოქმნა-გაღრმავება, ცალკეულ კუთხეთა შორის ეთნოგრაფიული სხვადასხვაობის წარმოჩენა.

ამასთან დაკავშირებით ილია წერდა: - „განვთვითეულდით, ცალ-ცალკე დავიშალენით, ასო-ასოდ დავიჭერით... დიდებული ქართველობის აზრი, ის საყოველთაო სახელი გონებიდან გამოგვეცალა, სახელი ჩვენის ხალხობისა ხუთ თუ ექვს ნაჭრად დავყავით, ქართველს რომელსაც საზოგადო მნიშვნელობა ჰქონდა, კერძოობითი მნიშვნელობა მიეცა“ (ი. ჭავჭავაძე, რჩეული I, 1975).

„იმერელი, გურული, მეგრელი, ქართლელი, კახელი - ეს ცალ-ცალკე მითვისებული კერძოობიდან მიღებული განმყოფელი სახელები ჩემის ზემოხსენებულის სიტყვის ცხადი მაგალითია“ (იქვე, გვ. 141).

ილიას თვალსაზრისით საქართველოს ცენტრალიზებული სახელმწიფოს დაშლის შემდგომ XV ს-დან XIX ს-ის II ნახევრამდე ერთიანი ქართველი ერი კუთხურ-ტომობრივად დაიყო: „ქართველი ჩვენის ტომის საერთო სახელი აღარ არის, აღარც შინა და აღარც გარეთ, არც მახლობელთათვის და არც უცხოთათვის. იმერელი - იმერელია, გურული - გურულია, მეგრელი - მეგრელია, ქართლელი - ქართლელია და სულ ყველანი კი ერთად ქართველნი არ არიან. ვაი იმ ხალხს, რომელსაც საერთო ძარღვი გაუწყდა“ (იქვე, გვ. 142).

ასე დანაწევრდა ქართველი ერი ერთიანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს კუთხეებად დაყოფის შემდგომ. მაგრამ უფრო ადრე, წინა საუკუნეებში, ერთიანი სახელმწიფოს არსებობისას - ერი მთლიანი იყო, კუთხობრივი ნიშნით დაყოფილი არ ყოფილა. თვალი გადავავლოთ ჩვენს ათასწლოვან საეკლესიო და საისტორიო ლიტერატურას. გიორგი მთაწმინდელის „იოანესა და ეფთვიმის

ცხოვრება“ თვალნათლივ გვიჩვენებს, რომ ცენტრა-ლიზებული სახელმწიფოს არსებობის დროს ეროვნული მთლიანობის გრძნობა შეუდარებლად მაღლა იდგა, ვიდრე ქვეყნის დაშლის შემდგომ.

იოანე მთაწმინდელი მესხი იყო. მას რომ ეცხოვრა XV-XVI საუკუნის შემდეგ, აუცილებლად აღნიშნავდნენ მის მესხობას, მაგრამ აგიოგრაფი საერთოდ არ აღნიშნავს წმიდანის კუთხურ წარმომავლობას. ის წერს: - „იოანე იყო ნათესავით ქართველი“ (ძველი ქართ. ლიტ. ძეგ. გვ. 225), იმიტომ, რომ „მესხი“ - ტომობრივი ერთეული იმ დროს არ არსებობდა. არსებობდა მესხეთი, მაგრამ მკვიდრი მესხეთისა იყო ქართველი. ამან მესხეთის მეზობელ ხალხთა შორისაც ჰპოვა ასახვა. ისინი (მაგ. ოსმალები) მესხეთის მკვიდრთ „გურჯებს“ უწოდებდნენ და არა „მესხებს“, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ჩამოყალიბდა მესხეთის დამოუკიდებელი სამთავრო, ასწლეულთა მანძილზე სამთავროს შიგნით მცხოვრებ ქართველებს გამოუმუშავდათ ტომობრივი სახე.

ივერთა მონასტერში მთაწმინდელთა დროს მოღვაწეობდნენ არსენი ნინოწმიდელი და იოანე ხახულელი, ნინოწმიდა კახეთშია და არსენიც ჩანს კახელი იყო წარმოშობით, მაგრამ მისი კახელობა ისევე, როგორც იოანე ხახულელის მესხობა, არასოდეს არსად არ აღინიშნება ეროვნული თვითშემეცნების გაუბზარ-ველობის გამო, მაგრამ სახელმწიფო მთლიანობის მოშლის შემდეგ XVI-XVII საუკუნეებში, როცა ივერონის ახლოს მონასტერი „ფილოთეო“ აღადგინეს კახეთის მეფეებმა ლევანმა და ალექსანდრემ, მასპინძლებმა მათი ქართველობა დაივიწყეს, კახელობა კი მოიხსენიეს. წააწერეს კიდეც სატრაპეზოში გამოხატულ მათ ფრესკას ბერძნულად - „ალექსანდრე და ლევანი კახეთის მეფეები“. მაღალი იყო ეროვნული მთლიანობის გრძნობა საქართველოს გაერთიანების წინაც - IX საუკუნის მსოფლიო მართლმადიდებლობის ცნობილი მოღვაწე - ილარიონი - კახელი იყო, კახელები იყვნენ მისი მშობ-ლები, მაგრამ მას ეკლესია და ბიზანტიური სამყარო

იცნობდა სახელით - „ილარიონ ქართველი“. ამ წმინდანს რომ ეცხოვრა XVI ს-ის შემდგომ, მის სახელს ალბათ კუთხურ ელფერს მიანიჭებდნენ, მსგავსადვე VIII ს. მოღვაწენი, არგვეთის მთავრები დავით და კონსტანტინე „ქართველებად“ იწოდებოდნენ თანამედროვეთა მიერ და არა „იმერლებად“, ასევე განა ოდესმე აღნიშნულა გიორგი ჭყონდიდელის მეგრელობა? განა სვანები სახელმწიფოებრივი მთლიანობის დროს „ერთობლივი საქართველოსათვის“ არ ლოცულობდნენ, როგორც ამას სვანეთში დაცული წარწერა გვამცნობს?

კიდევ ერთხელ უნდა დავასკვნათ, რომ ცენტრალიზებული სახელმწიფოს არსებობის დროს ქართველთა ეროვნული თვითშემეცნება შეუდარებლად უფრო მაღლა იდგა, ვიდრე ქვეყნის დაშლის შემდგომ.

ზემოთ მოყვანილი მსჯელობით ჩვენი სურვილი იყო დაგვემტკიცებინა, რომ თუ ამჟამად საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ დაყოფას საფუძვლად დაედება „ისტორიულ-ეთნიკური დაყოფა“ და ამის გამო საქართველოს შიგნით ჩამოყალიბდება „დამოუკიდებელი, მაქსიმალური უფლებების მქონე ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული ერთეულები - ქართლი, კახეთი, იმერეთი და ასე შემდეგ“, რომელთაც ექნებათ „რეანიმირებული, ეთნიკურ ქარგას მორგებული მმართველობა“ - ქართველი ერის კონსოლიდაცია გადაიდება რამდენიმე საუკუნით, ქართველ ერში არსებული კუთხობრიობა კიდევ უფრო გაღრმავდება, საქართველო გადაიქცევა სეპარატისტული „თვითგამორკვევის“ არენად, ქვეყანას მოიცავს კუთხური ომები და ქაოსი. ისევე „როგორც ეს იყო ისტორიულ საქართველოში“ (ზემოხსენებული ავტორის სიტყვებს თუ გავიმეორებთ), როცა ქართლელების აღმა ხნულს კახელები დაღმა ფარცხავდნენ, როცა მძვინვარებდა ტომობრივი შუღლი „მტრობა და ძვირის ხსენება, გზებზე დასხდომა მზირისა“ (თუ გურამიშვილს დავესესხებით).

ავტორი ბრძანებს, რომ ამჟამად საქართველოში ვერ ხედავს სეპარატიზმის რაიმე სერიოზულ გამოვლინებას. შეიძლება ასე იყოს ახლა, თუმცა ეს აზრი

სადავოა, მაგრამ შემდგომ „ისტორიულ-ეთნიკურ“ ტერიტორიებზე, რომელთაც „ეთნიკურ ქარგას მორგებული მმართველობა“ ექნებათ, კუთხური ნიშან-თვისებები გაღრმავდება და სეპარატიზმი სერიოზულ სახეს მიიღებს.

მსოფლიო ინტეგრაციის გზით მიდის. ცხადია, საქართველოც ვერ აცდება ამას, ეს გამოიწვევს საქართველოში არსებული „ეთნიკური ტერიტორიების“ (თუ ასეთნი შეიქმნებიან) შერწყმა-გაერთიანების პირობების შექმნას, „ეთნიკურ ქარგას მორგებულ მმართველობას“ გარკვეული ხნის შემდეგ დაემუქრება გაქრობა, მაგრამ „ეთნიკურ-ჩინოვნიკური ნომენკლატურა“ თავისი სავარძლების გაუქმებას ასე ადვილად ვერ შეელევა. ისინი წააქეზებენ რეგიონის მოსახლეობას სეპარატიზმისაკენ, ჩანერგავენ კუთხულ პატრიოტიზმს. მაგალითებისათვის შორს წასვლა არ დაგვჭირდება. რომ არ ყოფილიყო ე. წ. „სამხრეთ-ოსეთის“ ეთნიკური ადმინისტრაცია, ჩვენ არ გვექნებოდა ქართულ-ოსური კონფლიქტი, რამეთუ ქართველებსა და ოსებს შორის შესანიშნავი ურთიერთდამოკიდებულება არსებობდა. სეპარატიზმისაკენ საქართველოს ოსური მოსახლეობა „ეთნიკურმა ადმინისტრაციამ“ წააქეზა. ასევე იყო აფხაზეთში, შეიძლება ასევე მოხდეს სხვა კუთხეშიც, რაც, ჩანს, აწუხებს ავტორს. თუ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები ქართველთა ჯგუფები მიი-ღებენ ეთნიკურ ტერიტორიებს“, განა უფრო მეტი უფლება არ ექნებათ საქართველოში კომპაქტურად დასახლებულ არაქართველებს მსგავსი „ეთნოტერიტორიების“ მოთხოვნისა? ეს კი საქართველოს სიკეთეს არ მოუტანს.

საბოლოოდ, როგორც ერთი ამომრჩეველი, მამაშვილურად ვთხოვ პარლამენტის წევრებს – უცვლელად დატოვონ საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის არსებული სახე, ნუ დაანაწევრებენ საქართველოს „ისტორიულ-ეთნიკურ“ რეგიონებად.

„საქართველოს რესპუბლიკა“ 29.V.1993

ილია II - სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი

"მორწმუნე ადამიანი არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა"

(საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს 2001 წლის 19 ოქტომბრის სხდომაზე წარმოთქმული სიტყვა).

„თქვენო აღმატებულებავ, ბატონო რექტორო, პროფესორ მასწავლებლებო, სტუდენტებო, ქალბატონებო და ბატონებო! მე მოხარული ვარ, რომ დღეს ვიმყოფები თქვენთან ერთად. მე მინდა ვთქვა, რომ ეს არის ისტორიული დღე, როცა ტექნიკურ უნივერსიტეტში ფუძნდება

თეოლოგიის კათედრა, თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, რამდენად რთულია ეს დრო, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ. გადადგმულია უზარმაზარი ნაბიჯები მეცნიერებაში და ტექნიკაში წინ, მაგრამ, ამავე დროს გადადგმულია უზარმაზარი ნაბიჯები უკან რწმენაში და სულიერ საქმეში. თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, რომ მეცნიერება და ტექნიკა ეს არის ღვთის დიდი მადლი. მაგრამ ძალიან საშიშია მეცნიერება და ტექნიკა არასულიერი ადამიანის, ურწმუნო ადამიანის ხელში... აი, ამიტომ მიმაჩნია მე, რომ ღვთისმეტყველების კათედრის დაფუძვნება ტექნიკურ უნივერსიტეტში დროული და აუცილებელია. მართლაც, დღეს სულიერების, სიყვარულის საოცარი დეფიციტია და ჩვენ ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ იმისათვის, რომ აღდგეს ეს ჰარმონია სულსა და მატერიას შორის.

თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, რომ ჯერ კიდევ პირველ საუკუნეებში იყო მსჯელობა იმის შესახებ, თუ რა ურთიერთდამოკიდებულებაშია რწმენა და ცოდნა. ამას შეეხო ისეთი დიდი მეცნიერი, როგორიც იყო კლიმენტი ალექსანდრიელი. მან თქვა, რომ პირველადი არის რწმენა და ცოდნა რწმენაზე უნდა იყოს დაფუძნებული.

კლიმენტი ალექსანდრიელი ამბობს, აგრეთვე, რომ არ არის საკმარისი ადამიანი იყოს მორწმუნე, მას აუცილებლად ცოდნა უნდა ახლდესო და ის ასეთ დასკვნას აკეთებს: „მხოლოდ მორწმუნე ადამიანი არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა“.

თქვენ გახსოვთ, რომ ეს სახარებიდან ამოღებული სიტყვებია, აზრია, თქვენ გახსოვთ, როცა ჯვარცმის წინ, უფალი ჩვენი, იესო ქრისტე ეუბნება მოციქულებს: „მეგობარნო ჩემნო“.

ამიტომ ჩვენ საპატრიარქოში ყველაფერს ვაკეთებთ იმისათვის, რომ ღვთისმეტყველების კათედრამ იმუშაოს, რომ თქვენ ცოდნა მიიღოთ, მაგრამ ამავე დროს, ვისაც სურს, რომ ღრმა ღვთისმეტყველი იყოს,

ღრმად ჩასწვდეს ღვთისმეტყველებას, აუცილებლად საჭიროა ცოდნა, აუცილებლად საჭიროა ღრმა მეტყველება, ფილოსოფიური აზროვნება, ანალიტიკური აზროვნება. თქვენ გახსოვთ დიდი ღვთისმეტყველები: ბასილი დიდი, გრიგოლ ღვთისმეტყველი, იოანე ოქროპირი.... უპირველეს ყოვლისა, მათ შეისწავლეს ანტიკური ფილოსოფია და ყველაფერი გააკეთეს იმისათვის, რომ ფილოსოფია გამხდარიყო საფუძველი თუ მსახური ღვთისმეტყველებისა. ასეთი გამოთქმაც არსებობს: ფილოსოფია არის მსახური ღვთისმეტყველებისაო. ამიტომ ცოდნა საჭიროა, ღრმა აზროვნება საჭიროა და მე მოგიწოდებთ ჩვენს ახალგაზრდებს, სტუდენტებს, რომ ყოველდღიურად თქვენი განუყოფელი მეგობარი და თანამგზავრი იყოს წიგნი. მე არა ერთხელ შევეხე ამ საკითხს და ვფიქრობ, რომ სასკოლო პროგრამაში აუცილებლად უნდა შევიდეს ღრმა აზროვნება. ჩვენ ბავშვებს პირველი კლასიდან უნდა ვასწავლოთ ანალიტიკური, ლოგიკური აზროვნება და საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ მივიღებთ მოაზროვნე ახალგაზრდობას. მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს.

მე ასე წარმომიდგენია ღვთისმეტყველების კათედრის მუშაობა: აქ არის ზღვა მასალა. ადამიანმა შეიძლება ყველაფერი იცოდეს ზერელედ, ზედაპირულად და ზოგადად. რა თქმა უნდა ყოველმა ჩვენგანმა უნდა ისწავლოს, მაგრამ ეს სწავლა მე ასე წარმომიდგენია: ყოველმა ჩვენგანმა, ყოველმა თქვენგანმა რომელიმე წმინდა მამა უნდა აირჩიოს, დავუშვათ, ბასილი დიდი, გრიგოლ ღვთისმეტყველი, ნეტარი ავგუსტინე და მთელი თქვენი სიცოცხლის მანძილზე უნდა სწავლობდეთ ამ წმინდა შრომებს, თუ რა არის და არ არის თარგმნილი ქართულად, რა არის რუსულად, რა მოიპოვება ბერძნულ ენაზე და თქვენ ამა თუ იმ წმინდა მამის სპეციალისტი იქნებით.

მე მინდა შეგახსენოთ, რომ, მაგალითად, გრიგოლ ღვთისმეტყველი იმავე დროს პოეტი იყო. გრიგოლ ღვთისმეტყველს ზედმეტსახელად „გონება“, „განუსაზღვრელი გონება“ დაარქვეს.

აი, ასე წარმომიდგენია მე აქ თეოლოგიის კათედრის მუშაობა. ეს არ უნდა იყოს მარტო რაღაც პატარა ჯგუფი, თუ წრე. ამ ღვთისმეტყველების კათედრამ მარტო თქვენი უნივერსიტეტის სტუდენტობა კი არ უნდა მოიცვას, არამედ საერთოდ ჩვენს ეკლესიაში და ჩვენს საქართველოში უნდა დანერგოს, რომ ყოველი თქვენგანი ამა თუ იმ წმინდა მამის სპეციალისტი იყოს. ასე რომ ახლავე იფიქრეთ, თუ რომელ წმინდა მამას აირჩევთ.

მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს და მოგახსენებთ, რომ კათედრის გამგედ არჩეულია მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომელიც წმინდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამოირჩევა და მინდა ვთქვა, რომ ეს ძალიან კარგი არჩევანია. ეს არის თქვენი დიდი დამსახურება და უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ბატონი რექტორის დამსახურება და მადლობას ვწირავ მას.

საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული თეორია საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ და მისი კრიტიკა

მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე) - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრის გამგე

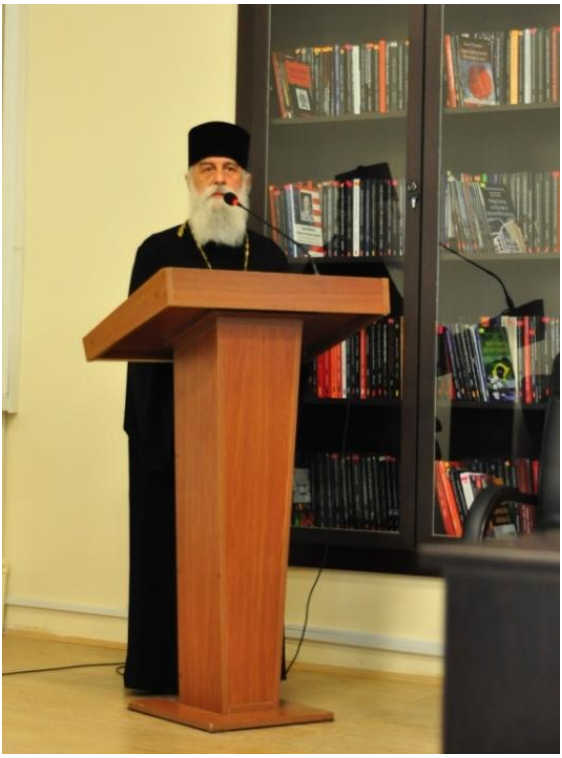

საგნობრივ ჯგუფში, რომელსაც ასწავლიან თეოლოგიის კათედრაზე, შედის: მსოფლიო რელიგიები, რელიგიები და საზოგადოება, რელიგიები საქართვე-

ლოში, რელიგიების ისტორია ევროპაში, მახლობელ აღმოსავლეთსა და კავკასიაში (საქართველოში).

თეოლოგიის საგნობრივი ჯგუფის მიზანია, გამოუმუშავოს სტუდენტს უნარი, ვითარცა საქართველოს მოქალაქეს, განსაზღვროს თავისი ადგილი მსოფლიოში ისტორიული, რელიგიური და კულტურული რეალობების გათვალისწინებით, მიაწოდოს მას ცოდნა და ინფორმაცია, ამასთანავე დაეხმაროს, რათა გამოიმუშავოს ისეთი უნარ-ჩვევები, რომელიც მოამზადებს მას (სტუდენტს) აქტიური მოქალაქეობისათვის პასუხისმგებლობის გრძნობით სამშობლოს წინაშე, რათა შეიცნოს საკუთარი და საზოგადოებრივი ინტერესები, გამოიმუშავოს პატივისცემა და შემწყნარებლობა საკუთარი და სხვა კულტურების (მათი წარმომადგენლების) მიმართ, ამასთანავე, განუვითარდეს, გაუღრმავდეს ისეთი ღირებულებები, როგორიცაა ღირსება და სამართლიანობა. თეოლოგიის დარგთაგან უძველესი ხანიდანვე საქართველოში გამორჩეულად შეისწავლებოდა საისტორიო ღვთისმეტყველება, თუმცა არც მისი ეგზეგეტიკური, სისტემატური და პრაქტიკული ნაწილები იყო უყურადღებოდ დატოვებული.

საისტორიო ღვთისმეტყველება, როგორც ცნობილია, სწავლობდა საეკლესიო და ბიბლიურ ისტორიას. მისი კერძო დისციპლინების - პატროლოგიის, სიმბოლიკის, საეკლესიო არქიტექტურის, ქრისტიანული ლიტერატურის, ხელოვნების, ღვთისმსახურებისა და დოგმატების ისტორიის ძირითად მაკავშირებელ სამეცნიერო ღერძს ეკლესიის იტორია წარმოადგენდა.

საქართველოს ეკლესიის ისტორიის, ვითარცა საისტორიო საღვთისმეტყველო ნაწილის შესწავლის ძირითადი მიზანია შეცნობა ჭეშმარიტებისა, ვითარცა თავისუფლების (პიროვნული, ეროვნული, საეკლესიო და სხვა) საფუძვლისა.

მაცხოვარი ბრძანებს: „სცანით ჭეშმარიტი და ჭეშმარიტება განგათავისუფლებთ თქვენ“ (იოანე, 8, 32).

წმინდა მამები კი აღნიშნავდნენ - „თავისუფლება თვისითა სისხლითა მოგვანიჭა ჩვენ უფალმან ჩვენმან

იესო ქრისტემან განმათავისუფლებელმან ყოველთა კაცთამან“ (III მსოფლიო კრების მერვე კანონი, „დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ.267).

ღვთის დიდი შიშითა და კრძალვით ჭეშმარიტებით ძიება სიმართლისა მიზანი იყო საქართველოს ისტორიის სასულიერო მწერლებისა, უძველესი საისტორიო წაყროების - „მოქცევაი ქართლისა“-სა და „ქართლის ცხოვრების“ ავტორებისა და შემკრებლებისა.

ამის საპირისპიროდ, XX ს-ში, ათეისტურ-ბოლშევიკური რეპრესიების შემდეგ ისტორიულ მეცნიერებაში ჭეშმარიტების ძიება წახალისებული არ ყოფილა, უფრო მეტიც, მოითხოვებოდა წყაროების გაყალბება ან მათი ინტერპრეტირება ისე, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო მათი ჩაყენება მარქსისტული იდეოლოგიის სამსახურში.

ჭეშმარიტებით შექმნილი ჩვენი ხალხის ძველი ისტორია „რეაქციულ თეორიად“ გამოცხადდა, დაიწყო მის წინააღმდეგ „გადამწყვეტი ბრძოლა“ („აუცილებელია დრომოჭმული რეაქციული თეორიების წინააღმდეგ გადამწყვეტი ბრძოლა“ - გაზეთი „პრავდა“ 18. 2. 1949).

უფრო ადრე XX ს-ის 30-იან წლებში საქართველოს ძველ ისტორიოგრაფიას „ციხე-სიმაგრე“ უწოდეს, რომელიც უთუოდ უნდა დაენგრიათ, სახელმწიფოს დიდმოხელე აცხადებდა - „ჩვენ წინაშე დგას ციხე-სიმაგრე, რომელსაც საქართველოს ისტორია ეწოდება და რომელიც ჯერ აუღებელია, მაგრამ არ არსებობს ისეთი ციხე-სიმაგრე, რომლის აღება ბოლშევიკებს არ შეეძლოთ, საჭიროა ენერგიული მუშაობა და მტკიცე ბოლშევიკური ნებისყოფა ამ ციხე-სიმაგრის ასაღებად“ („ივ. ჯავახიშვილი ტირანიის წინააღმდეგ“, თბ. 2004, გვ.172).

XX ს-ის 20-იან-30-იან წლებშივე ჩაეყარა საფუძველი „ქართიზაციის თეორიას“.

ეს თეორია ბოლშევიკების ხელში გადაიქცა არა მხოლოდ ბერკეტად საქართველოს ძველი ისტორიის დასანგრევად, არამედ მის ჩასანაცვლებლადაც. ამჟამად „ქართიზაციის“ თეორია ერთადერთ და უტყუარ სამეცნიერო მიმართულებადაა აღიარებული. ის აბსოლუ-

ტურადაა გაბატონებული XXს. და XXI ს-ის დასაწყისის ქართულ ისტორიოგრაფიასა და, ასევე, ფილოლოგიაში.

მართალია, ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის ადგილი ახალმა დაიჭირა, მაგრამ, სამწუხაროდ, როგორც ამჟამინდელი რეალური ფაქტები აჩვენებს, მან ვერ შეძლო ქართველი ერის ინტერესების დაცვა და ისტორიული სიმართლის წარმოჩენა სეპარატისტების მიერ გაჩაღებულ აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს კონფლიქტების დროს. ოკუპანტების მიერ აფხაზეთის დაჭერის წინ ე.წ. „იდეოლოგიურ ომში“ ქართველთა დამარცხება უნდა აიხსნას ახალი ქართული ისტორიოგრაფიის სისუსტითაც, რომელიც იქამდე ათეული წლების მანძილზე აცხადებდა, რომ თავდაპირველად, უძველეს ხანაშივე, კოლხეთის სამეფოს ეპოქაშივე, მთელი დასავლეთ საქართველოს ზღვისპირეთი დასახლებული იყო აფხაზურ-ადიღეური ტომებით და შემდგომ დროს მათ ადგილზე ჩასახლდნენ ქართველური ტომები. არა მხოლოდ აფხაზეთში, სამაჩაბლოს კონფლიქტის დროს მხოლოდ ენთუზიასტი ისტორიკოსები იცავდნენ ეროვნულ ინტერესებს. სამწუხაროდ, ოფიციალურმა „ქართიზაციის“ თეორიით ხელშეკრულმა ისტორიოგრაფიამ ვერ შეძლო სიმართლის წარმოჩენა. მართლაც, მას გაუჭირდა ქართველთა სამართლიანობის წარმოჩენა, რადგანაც იქამდე მეცნიერულად ამტკიცებდა „ქართიზაციის“ თეორიის შესაბამისად, რომ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის მოსახლეობა, მათ შორის, სამაჩაბლოში ისტორიულად მცხოვრები დვალები იყვნენ არა ქართველები, არამედ - არაქართველები, რომელთა „ქართიზაცია – გაქართველება“ მოხდა გარკვეულ ისტორიულ ეტაპზე. თითქოსდა არამარტო დვალები და სხვა მთიულები – გაქართველებული „ქართიზებული“ ხალხი ყოფილან ჰერკახები, ქვემო ქართლელები, ტაო-კლარჯელები, დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა, თანაც თურმე მათი ასიმილაციის პროცესში საქართველოს ეკლესიას დიდი წვლილი მიუძღოდა. ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში სტატიაში „ქართველები“ ასეთი ტერმინოლოგიით არის

აღწერილი ეს პროცესი: „ქართის ტომმა“ შეძლო აღმოსავლეთ საქართველოში მცხოვრები „არაქართულ და არაქართველურ“ ტომებში შეღწევა - ინფილტრაცია და მათი ასიმილაციის შემდეგ IX-X სს-ში ჩამოყალიბდა „აღმოსავლურ-ქართული ეროვნება“ (ქსე, ტომი 10, 1986წ. სტატია „ქართველები“ გვ. 459). ამ სტატიის მიხედვით, ქართის ტომმა შეძლო „ჰერულ-ალბანური მოსახლეობის ქართიზაცია“ (ქსე, 10, გვ.460). მაშასადამე, ოფიციალური თვალსაზრისით, ჰერები და ალბანელები ერთი ხალხია ანდა ჰერულ-ალბანური მოსახლეობა ერთი ეთნოსია, რომელიც შემდგომ ქართიზებული იქნა და შეემატა „აღმოსავლურ-ქართულ ეროვნებას“. აქედანაც ჩანს, რომ ოფიციალური ისტორიოგრაფიის თვალსაზრისით იყო დრო როდესაც ჰერები ქართველები არ იყვნენ. „პრავოს-ლავნაია ენციკლოპედიის“ მიხედვით კი, თავდაპირველად ისინი ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში იყვნენ. საინტერესოა, რომ მიუხედავად ამ ოფიციალური მოსაზრების არსებობისა, თბილისიდან ამჟამად დაბეჯი-თებით უნერგავენ საინგილოს მოსახლეობას თვალსაზ-რისს, რომ ისინი ჰერები არიან. თუმცა იქამდე ინგი-ლოებმა თავიანთი ჰერობის შესახებ არაფერი იცოდნენ და ისინი თავიანთ თავს აღმოსავლეთ კახეთის მოსახლეობად მიიჩნევდნენ. ამჟამად კი თვალსაზრისი, რომ ინგილოები ჰერები არიან, ძალზე გავრცელდა, ამის პარალელურად, აზერბაიჯანელი ისტორიკოსები და მეცნიერები ამტკი-ცებენ, რომ ჰერები და ალბანელები ერთი ხალხი იყო და, ამასთანავე, ალბანელები აზერბაიჯანელი ხალხის წინაპ-რები იყვნენ, შესაბამისად, ალბანური კულტურა აზერბაი-ჯანული კულტურის საკუთრებაა და შემდგომ ქართულმა ეკლესიამ ის მიისაკუთრა. მაშასადამე, ინგილოები თუ ჰერები არიან, ისინი ამის გამო აზერბაიჯანულ ტომად მოიაზრება.

ქართული ენციკლოპედიის მიხედვით, როგორც ვოქვით, IX-X სს-ში ჩამოყალიბებულა აღმოსავლურ-ქართული ეროვნება და მისი სახელი ყოფილა - „ქართველები“.

რა მდგომარეობაა დასავლეთ საქართველოში? დასავლეთ საქართველოში თურმე ჩამოყალიბებულა სხვა დასავლურ-ქართული ეროვნება და ასეთი პროცესები განვითარებულა: ჩვენი ენციკლოპედიის თანახმად, დაიწყო დასავლეთ საქართველოს „ქართიზაცია“ ეკლესიის მეოხებით - „IXს-დან მთელ დასავლეთ საქართველოში ქართული ეკლესია გაბატონდა“, რის შედეგადაც ტერმინმა „ქართველი“ კულტურულ-პოლიტიკური მნიშვნელობა შეიძინა (ქსე, 10, გვ. 460).

მეორე ავტორის აზრით, და ესაა საყოველთაო ოფიციალური თვალსაზრისი - „ეთნიკური არაქართველი, რომელიც ქრისტიანობას მიიღებდა, ქართველად ითვლებოდა“ (რ. თოფჩიშვილი, 2002, გვ.15). ამ ავტორის აზრით, დასავლეთ საქართველოში იქამდე უკვე ჩამოყალიბებული იყო მაღალი კლასის საფეხურის კოლხური ანუ მეგრულ-ჭანური ეთნოსი და შემდგომ დაიწყო მისი „ქართიზაცია“ (იქვე, გვ. 5, გვ. 7, გვ. 83). როგორც ვთქვით, ეს პროცესი ქართული ეკლესიის მეოხებით ხორციელდებოდა, რომელიც იჭრებოდა სხვა უცხო ეკლესიის, ამ შემთხვევაში, დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოოლის იურისდიქციის საზღვრებში და მათ მრევლს ითვისებდა. ცხადია, ესაა დადანაშაულება პროზელიტიზმში. იყო თუ არა ქართული ეკლესია პროზელიტური? პროზელიტიზმი დაგმობილია მოციქულთა დროიდანვე და პროზელიტიზმი ანუ სხვისი სამწყსოს მისაკუთრება ეკლესიისთვის სათაკილო ქმედებად ითვლებოდა ჯერ კიდევ I მსოფლიო კრებიდან. ქართული ეკლესიისათვის ასეთი ეპითეტი სასიამოვნო არ არის. ამ სათაკილო ეპითეტით, თანამედროვე ავტორებს, ჩანს, ერის წინაშე ჩვენი ეკლესიის მნიშვნელობის წარმოჩენა სურთ:

საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელიც საქართველოში ქრისტიანობის ოც საუკუნეს ეძღვნებოდა, ისტორიის ინსტიტუტის დირექტორი დ. მუსხელიშვილი წარდგა მოხსენებით, „ქართული ეკლესია და სახელმწიფო ტერიტორია შუა საუკუნეებში“, სადაც ბრძანა: „**ქართული ეკლესიის** კულტურულ-იდეოლოგიური **პროზე-**

ლიტიზმი წინასწარ ქმნიდა მკვიდრ ნიადაგს პოლიტიკური პროცესების წარმატებით განვითარებისათვის“ (დ. მუსხელიშვილი, 2005, გვ. 33).

აღსანიშნავია, რომ ჩვენი სახელმწიფოსა და ეკლესიის არაკეთილისმსურველებმა, განსაკუთრებით კი სეპარატისტმა იდეოლოგებმა იმთავითვე აიტაცეს ჩვენი ისტორიოგრაფიის „ქართიზაციის“ თეორიის დასკვნები ჩვენი ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ თავიანთ სასარგებლოდ. ისინი ვრცელ სამეცნიერო ნაშრომებში (მათ შორის, ქვემოთ განვიხილავთ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიას“ სტატიებს) ამტკიცებენ, რომ საქართველოს ესა თუ ის კუთხე ისტორიულად არაქართული რეგიონია და, შესაბამისად, ქართველებს ისტორიული უფლება არა აქვს ამ კუთხეებზე.

ჩვენ კი ვაცხადებთ: შეუძლებელია, საქართველოს წმინდა ეკლესია პროზელიტური ყოფილიყო, რატომ? ისტორიულად სიტყვა „პროზელიტი“ ერქვა იუდაურ სარწმუნოებაზე მიქცეულ წარმართს, მაგრამ ამჟამად „პროზელიტური“ ეკლესია ისეთს ეწოდება, რომელიც იჭრება სხვა ეკლესიის სამრევლოში მისი მისაკუთრების მიზნით. ასეთი ქმედება კი მსოფლიო საეკლესიო კანონებით მიუღებელი იყო და არის. მაგალითად, მოციქულთა 35-ე კანონი ბრძანებს: „ეპისკოპოსმა არ უნდა გაბედოს ხელდასხმა თავისი სამრევლოს გარეთ, ქალაქებსა და სოფლებში, რომლებიც არ ექვემდებარებიან მის ეკლესიას. ხოლო თუ იგი მხილებული იქნება უნდა განიკვეთოს ისიც და მის მის მიერ ხელდასხმულებიც“ („დიდი სჯულის კანონი“, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ.166).

მოციქულთა ამ კანონს კიდევ უფრო ამტკიცებს 381 წელს კონსტანტინოპოლში მოწვეული II მსოფლიო კრების მე-2 კანონი: „ეკლესიათა კეთილად განგებისა და მშვიდობისათვის არცერთ ეპისკოპოსს აქვს უფლება, გასცდეს თავისი ეკლესიის საზღვრებს და შეიჭრას სხვა ეკლესიის საზღვრებში, რათა არ მოახდინოს ეკლესიების აღრევა. კანონის თანახმად, ალექსანდრიის ეპისკოპოსი უნდა განაგებდეს მხოლოდ ეგვიპტის ეკლესიებს...

პონტოელი ეპისკოპოსნი უნდა მართავდნენ მხოლოდ პონტოს ეკლესიებს, ხოლო თრაკიის ეპისკოპოსნი - მხოლოდ თრაკიის ეკლესიებს. ეპისკოპოსი არ უნდა გავიდეს თავისი სამთავროს ეკლესიის ფარგლებიდან ხელდასხმისათვის („დიდი სჯულის კანონი“, კალენდარი, 1987, გვ. 210).

III მსოფლიო კრების მამებმა კიდევ უფრო დაბეჯითებით დამოძღვრეს ეკლესიათა მეთაურები, არ დაემორჩილებინათ სხვისი სამწყსო: - „ნურც ერთი ეპისკოპოსი ნუ მიიტაცებს სხვა ეპარქიას, რომელიც თავიდანვე და ძველთაგანვე არ ემორჩილებოდა მას და არ იყო მის წინამორბედ საყდრისმპყრობელთა გამგებლობის ქვეშ, ხოლო თუ ვინმე მიიტაცებს სხვის ეპარქიას იძულებით, განთავისუფლებული უნდა იყოს იგი, რათა არ დაირღვეს მამათა კანონები“, (III მსოფლიო კრების მე-8 კანონი, დასახ. ნაშრ. გვ. 212).

იმავეს წერს და აღნიშნავს სხვა საეკლესიო კანონებიც. თუ ქართული ეკლესია პროზელიტური იყო და მას ძველთაგანვე არ ემორჩილებოდა დასავლეთ საქართველოს, აღმოსავლეთ საქართველოს ერთი ნაწილის, სამხრეთ საქართველოს სამწყსოები, ქართულმა ეკლესიამ კი მიითვისა ისინი, ამით დაურღვევია მსოფლიო საეკლესიო კანონები, კერძოდ, მოციქულთა 35-ე, II მსოფლიო კრების მე-2, III მსოფლიო კრების მე-8, კართაგენის 74-ე და სხვა კანონები, და განა კანონდამრღვევი ეკლესია შეიძლება ყოფილიყო მართალი და მართლმადიდებლური, რომლითაც ამაყობდნენ საქართველოს ეკლესიის წმინდა მამები? რომლის შესახებ მიუთითებდა პროკოფი კესარიელი, „რომ ქართველები მართლმადიდებლობის წესებს ყველაზე უკეთ იცავდნენ“, სომეხი იერარქები წერდნენ, რომ ქართველები ამაყობენ თავიანთი სარწმუნოებრივი სიწმიდით და თავიანთი საეკლესიო უპირატესობით?

ქართული ეკლესია კი თურმე არღვევდა უმთავრეს საეკლესიო კანონებს და სხვის იურისდიქციაში იჭრებოდა: - „დასავლეთ საქართველოში **გაბატონდა** ქართული ეკლესია და მღვდელთმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულ-

დებოდა, რამაც დიდად შეუწყო ხელი დასავლეთ საქართველოში „ქართიზაციის“ პროცესს“ (ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია (ქსე), ტომი „საქ. სსრ“, 1981წ. გვ. 61).

ქართული ეკლესიის „გაბატონებამდე“ დასავლეთ საქართველოში, ჩვენი ისტორიკოსების მტკიცებით, თურმე არსებობდა ეგრისისა და აფხაზეთის ეკლესიები, რომლებიც იმყოფებოდნენ კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში, ისინი შემდგომ გაერთიანებულან კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაშივე, მაგრამ IX ს-ში მცხეთის საკათალიკოსოს „გაბატონების“ შედეგად კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს დაუკარგავს მთელი დასავლეთ საქართველოს მომცველი ეს მნიშვნელოვანი სამიტროპოლიტოები და საეპისკოპოსოები. ოფიციალური ისტორიკოსი წერს: „ეს საეკლესიო გამოყოფა, როგორც ვთქვით, ერთბაშად არ მომხდარა. ჯერ ხორციელდება ეგრის-აფხაზეთის ეკლესიების გაერთიანება, როგორც კონსტანტინოპოლის სამწყსოში შემავალი ეპარქიისა, რომელსაც სათავეში აფხაზთა კათალიკოსი ედგა (VIII ს. ბოლო ან IX ს. დასაწყისი); შემდეგ IXს. მანძილზე (საფიქრებელია, უფრო მის პირველ ნახევარშივე) დასავლეთ საქართველოს ეკლესია გამოეყოფა კონსტანტინოპოლს და მცხეთის ტახტს უერთიანდება, ხოლო აფხაზთა კათალიკოსი სრულიად საქართველოს კათალიკოსს ექვემდებარება. კონსტანტინოპოლიდან გამოყოფის შემდეგ იწყება ბერძნული კათედრების მოშლა და მათ საპირისპიროდ ქართული საეპისკოპოსო ცენტრების დაარსება, ეს საეკლესიო რეფორმა, ნ. ბერძენიშვილის ვარაუდით, საბოლოოდ X ს-ში სრულდება (ნარკვევები, ტ. II, 1973, გვ. 427). თუ როგორი რეაქციული იყო ქართული ეკლესიის ეს „პროზელიტიზმი“ ანუ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში შეჭრა - ამის შესახებ ჩვენი ოფიციალური ისტორიოგრაფია წერს: „ქართველები აქედან სდევნიან ბერძნულ ენას, ბერძნულ ვიწრო ეროვნულ კულტურას, შემოაქვთ და ავრცელებენ საკუთარ, ქართულ ენას, ქართულ ღვთისმსახურებას და ქართულ საეკლესიო-სამონასტრო წესებს. ქართულ კულტურას თან მოჰქონდა ქართული პოლიტიკური შეგნება

და იდეალი, ასე რომ „მცხეთა ჯერ ენობრივად (ეთნიკურ ელემენტზე დაყრდნობით) შეიჭრა ლიხთ-იმერეთში, ხოლო შემდეგ, როგორც ჩანს, ეს საინტერესო ფორმულა წამოაყენა თავისი **ორგანიზაციული გაბატონების** დასასაფუძვლებლად - „ქართლია“ იქ, სადაც მღვდელთ-მსახურება ქართულ ენაზეა (მხოლოდ „კვირიელეისონი“ შეიძლება ბერძნულად). მირონის კურთხევა „ქართლს“ განეწესება. მაშ ქართლს ნაკურთხი მირონი სავალდებულოა ყველა იმ ეკლესიისათვის, სადაც მღვდელთ-მსახურება ქართულ ენაზეა. ცხადია, მცხეთის საკათალიკოსოს მხრივ, ეს არის კანონიკური საფუძვლების დაცვით კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლა ლიხთ-იმერეთის ეკლესიაზე ორგანიზაციულად გაბატონების მიზნით (თ. პაპუაშვილი, 1973, გვ. 586). ამ მოსაზრების საპირისპიროდ XX ს. ბოლოს ქართულმა საეკლესიო ისტორიოგრაფიამ სულ სხვაგვარად ახსნა ის პროცესები, რომელნიც მიმდინარეობდნენ VIII-IX სს-ში ჰერეთში, ტაო-კლარჯეთსა და დასავლეთ საქართველოში (იხ. ა. ჯაფარიძე, 1996-1999).

საბჭოთა კავშირის საზღვრების ჩაკეტილობის გამო ბერძნულ სამყაროში და, მათ შორის, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოშიც XX ს. ბოლოსაც არ იცნობდნენ იქამდე სრულიად ახალ საბჭოთა საისტორიო თეორიას ქართული ეკლესიის პროზელიტიზმისა და „მისი კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლის შესახებ“ (საბჭოური სიტყვებია). ცნობილი ბერძენი კანონისტის - მიტროპოლიტ მაქსიმეს წიგნი „საქართველოს ეკლესია და მისი ავტოკეფალია“, არ ფლობს ცნობებს ამასთან დაკავშირებით. შეიძლება დაისვას კითხვა, რა პრობლემები შეექმნება საქართველოს ეკლესიას სამომავლოდ, თუ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო ანუ უცხოეთის რომელიმე ეკლესია ოფიციალურად აღიარებს აღნიშნულ თეორიას ქართული ეკლესიის შეჭრის შესახებ იქამდე კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფ დასავლეთ საქართველოში, ეს თეორია ხომ არ შეუქმნით მათ მყარ სამართლებრივ საფუძველს, რათა ცნონ და აღიარონ სეპარატისტული

ეკლესიები აფხაზეთსა და დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებში. მეორე მხრივ, ეს თეორია იძლევა კარგ საშუალებას და მასზე დაყრდნობით უკვე აქეზებენ ამ კუთხეთა სეპარატისტ მოაზროვნეებს, რათა დედა ეკლესიად აღიარონ არა საქართველოს წმინდა ეკლესია, არამედ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო.

მრავალგზის აღინიშნა, რომ უცხოეთში ეს თეორია ყველაზე უფრო მეტად გაიტანა და გაავრცელა „პრავოსავლანია ენციკლოპედიამ“. არასოდეს არცერთ საუკუნეში კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს არ გამოუთქვამს არავითარი თვალსაზრისი ანდა შენიშვნაც კი დასავლეთ საქართველოს მის ეპარქიებში ქართული ეკლესიის შეჭრის შესახებ. ეს რომ ასე ყოფილიყო, ქართულ-ბერძნული ათასწლოვანი საეკლესიო ურთიერთობის დროს ამის შესახებ ერთხელ მაინც გამოითქმოდა თუნდაც მცირე შენიშვნა. საქმე ის არის, რომ კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფი ფაზისის სამიტროპოლიტო და მისი ოთხი საეპისკოპოსო, რომელიც თითქოსდა ქართული ეკლესიის მიერ იყვნენ გაუქმებულნი, სინამდვილეში მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ქართველი ერის უძველეს ქვეყანაში, რომელსაც ტრაპეზონის ოლქი ეწოდა, იქამდე კი მას ერქვა „ქალდეა“, „სოფელი მეგრელთა“. იქ ტრაპეზონის ოლქში მდებარე ჭოროხის ანუ ფასისის მარცხენა სანაპიროზე მდებარეობდნენ ფასისის სამიტროპოლიტო და მისი საეპისკოპოსოები - როდოპოლისისა, საისინისა, პეტრონისა და ზიგანასი, როგორც ეს კარგად არის გარკვეული ნ. ადონცის მიერ. ეს სამიტროპოლიტო კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, ხოლო მის ჩრდილოეთით მოქცეული მიწა-წყალი ჭოროხიდან ვიდრე მდინარე ეგრისწყალამდე (ვახტანგ გორგასლის შემდგომ მდინარე კლისურამდე) - წმინდა ნინოს დროიდანვე ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, ასე რომ, ჩვენი ძველი საეკლესიო მატიანეების ცნობებით, დასავლეთ საქართველოში იმთავითვე ძველთაგანვე საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია ვრცელდებოდა. სხვა საეკლესიო წყაროებთან ერთად ამის შესახებ

ხაზგასმით მიუთითებდა „რუის-ურბნისის“ საკანონმდებლო კრების ძეგლისწერა - „ანდრია პირველწოდებულმა სახარება იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“ („დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 545), ხოლო წმინდა ნინომ ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მოაქცია „ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“ (იქვე, გვ. 546).

ამ კრების წმინდა მამების თვალსაზრისით, დასავლეთ საქართველო მუდამ ისტორიული საქართველო იყო, რომლის მოსახლეობა, აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად მოაქცია წმინდა ნინომ. მაშასადამე, დასავლეთ საქართველოში საეკლესიო იურისდიქცია იმთავითვე მცხეთის ხელში იყო და არა კონსტანტინოპოლისა. დასავლეთ საქართველო ეკლესიურად როდესმე კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში რომ ყოფილიყო, ამის შესახებ უთუოდ შემორჩებოდა პირდაპირი ან ირიბი ცნობები თვით ბერძნულ წყაროებშივე, ან რაიმე საყვედურნარევი მინიშნება მაინც ბერძენი იერარქებისა, ასეთი კი არ არსებობს. მაგალითად, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი ძალზე თბილ და მეგობრულ წერილებს წერდა აფხაზთა მეფეს - გიორგი II-ს X ს-ის შუა წლებში, როცა საბჭოთა ისტორიკოსების აზრით, მის სამეფოში „ბრძოლა იყო გაჩაღებული კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ“, ასე რომ ყოფილიყო, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი როგორმე მოახერხებდა პროტესტის განცხადებას აფხაზთა მეფის - გიორგი მეორისადმი (922-957), (იხ., მისი წერილები გიორგი II-ისადმი გეორგიკა, IV, ნარკვ. II); ერთი სიტყვით, **წყაროები არ ადასტურებენ საბჭოურ თვალსაზრისს**.

აღმოსავლეთში, ბატონ დავით მუსხელიშვილის თვალსაზრისით, თვით წმინდა ნინოს „საქმიანობა“ თითქოსდა მიმართული იყო იქითკენ, რომ ჰერეთში მცხოვრები არაქართული მოსახლეობა (ალბანელები) გაექართველებინა. ჩემი აზრით, ასეთი წარმოდგენა წმინდა ნინოსი ძალზე უცნაურია. დ. მუსხელიშვილი წერს: ბოდბე სუჯეთისა და კამბეჩოვანის საზღვარზე მეფე მირიანის დროს ახლადშემოერთებული ქვეყანა იყო, აქ

„ალბანელებიც (ჰერები) ცხოვრობდნენ ... მათი საბოლოო ასიმილაცია დროის ამბავი იყო“ (დ. მუსხელიშვილი, 2003, გვ. 38). „ჩანს, მირიან მეფის და წმინდა ნინოს ინტენსიური კულტურულ – საგანმანათლებლო საქმიანობა მიმართული ჰერეთში ქართული ქრისტიანობის გავრცელებისაკენ... რომელიც წინააღმდეგობას აწყდებოდა, არა მხოლოდ ალვანელთაგან, არამედ სომხებისგანაც“ (იქვე, გვ. 38). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, წმინდა ნინო „აქართველებდა“ არა მარტო ჰერ-ალვანელებს, არამედ, სომხებსაც; ჩვენი მეცნიერების ამ მოსაზრების საპირისპიროდ, მოვსეს ხორენაცს მთელი მოსახლეობა „კლარჯეთიდან მასქუთებამდე“ (ანუ კასპიის ზღვისპირეთში მცხოვრებ ტომ მასქუთებამდე) - ეთნიკურ ქართველებად მიაჩნია (სადაც იქადაგა წმინდა ნინომ) და არა სომხებად, ანდა ალბანელებად (ჰერებად), როგორც წარმოადგინა საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ. სომხური საისტორიო მწერლობის მამა, სომეხთა ჰეროდოტედ წოდებული მოვსეს ხორენაცი წერს: „სანატრელი ნუნე წავიდა იქედან (ე.ი. მცხეთიდან), რათა თავისი ადვილგასაგები საუბრით ქართველთა (!) ქვეყნის სხვა კუთხეებიც დაემოძღვრა. გავბედავ და ვიტყვი, რომ ნუნე მოციქული ქალი გახდა. მან იქადაგა სახარება კლარჯეთიდან დაწყებული ვიდრე ალანთა და კასპიის კარამდე. მასქუთთა საზღვრებამდე, როგორც ამას აგათანგელოზი გაუწყებს შენ“ (მ. ხორენაცი, 1984, გვ. 172).

წმინდა ნინოს სომხები, ანდა თუნდაც ალბანელები (იგივე ჰერები, დ. მუსხელიშვილის აზრით) რომ გაექართველებინა, როგორმე ხორენაცი მიუთითებდა ამის შესახებ, მაგრამ ის სულ სხვა რაიმეს გვაუწყებს, კერძოდ, საზღვრავს ქართველების ეთნიკურ განსახლებას - ესაა კლარჯეთი, ვიდრე ალანთა და კასპიის კარამდე (ე.ი. დარიალამდე), ვიდრე მასქუთთა საზღვრამდე - ამ საზღვრებში ქართველები სახლობენ, მათ უქადაგა წმინდა ნინომ; ასე რომ, დარიალის კარამდე მცხოვრები დვალები გაქართველებული ვაინახები არ იყვნენ, როგორც წარმოუდგენია საბჭოური ეპოქის ისტორიოგრაფიას, არამედ - ქართველები, ასევე მასქუთების

ქვეყნამდე, ანუ აღნიშნულ მტკვარ - არაქსის შესართავამდე მცხოვრები ჰერები მ. ხორენაცს ეთნიკურ ქართველებად მიაჩნია და არა ალბანელებად. დ. მუსხელიშვილი ფიქრობს, რომ წმინდა ნინოს „პროზელიტიზმის სიმბოლო“ აღუმართავს ახლად შემოერთებულ ალბანურ ქალაქ ბოდისში (ე.ი. სადღაც უჯარმა - ბოდბეში) და წერს - „მგონია ასე უნდა გავიგოთ წმინდა ნინოს გადაწყვეტილება, რომ ჯვარი - ქრისტიანული პროზელიტიზმის სიმბოლო - დროებით „აღიმართოს იგი უჯარმას ქალაქსა და დაბა ბოდისი არა წინ აღუდგეს ქალაქსა მას მეფეთასა, რამეთუ ერისა სიმრავლე არს მუნ“ (დ. მუსხელიშვილი, 2003, გვ. 39).

ასე იქცა დავით მუსხელიშვილის სიტყვით, „ორი ფაქტობრივად ეთნიკურად ერთმანეთისგან განსხვავებული ქვეყანა ერთ კულტურულ ერთეულად“ (იქვე, გვ. 41). აქედან ჩანს, რომ საბჭოთა ეპოქის ისტორიკოსების აზრით, წმინდა ნინო ქართლის გარდა, ალბანეთშიც მოღვაწეობდა და მან ალბანეთის ქვეყნის ერთი ნაწილი ქართულ ეკლესიას შემოუერთა. ბოდბის მიჩნევა არა ქართლის, არამედ ალბანეთის ქალაქად, ქართულ წყაროებს ეწინააღმდეგება; წმინდა ნინო, ქართველთა განმანათლებელია და არა ალბანელებისა. ჯვარი არ არის პროზელიტიზმის სიმბოლო, ქართულ ეკლესიას ჯვარი პროზელიტური მიზნით არასოდეს გამოუყენებია, მით უმეტეს, არაქართული ტომების „ასიმილაცია – გაქართველების“ მიზნით; ასეთი მოსაზრება უსაფუძვლოა, იგი არ ეყრდნობა წყაროებს.

„ქართიზაციის თეორიის“ გაცნობის შემდეგ უცხოელთ ექმნებათ შთაბეჭდილება ქართველთა „იმპერიალიზმის“ შესახებ, რომ, თითქოს, მათ პატარა „ერები“ ჰყავთ დაპყრობილი; ამგვარ შთაბეჭდილებას მხარს უმაგრებს ენათმეცნიერთა ნაწილის თეორიაც ქართველთა ე.წ. სამი/ოთხი ენის შესახებ, რომელთაგან ერთის - ქართულის - „აღზევებით“ იჩაგრება სხვა ქართველური „ენები“; ეს ყოველივე კი მავანთათვის საფუძველს ქმნის არაქართველებად გამოაცხადონ ქართველთა ერთი ნაწილი, შესაბამისად, არაქართულად მიიჩნიონ მათი

მეტყველება (მსჯელობისა და ლიტერატურის მიმოხილ-ვისთვის იხ., ტ. ფუტკარაძე, 2005, გვ. 42-77); მაგ., ნ. ქუთელია ამასთან დაკავშირებით წერს: „ინტერნეტის ვებსაიტებზე მუსირებს თემა - მეგრელები და სვანები პატარა ერები ყოფილან და ქართველ „ოკუპანტებს დაუპყრიათ“ და ახლა მათ ენებს განვითარების საშუა-ლებას არ აძლევენ. არსებობს „დოქტრინა“ - არ არსე-ბობს ქართველი ერი, არსებობს ცალკეულ ტომთა კონგ-ლომერატი“ (ნ. ქუთელია, 2005, გვ. 273).

არათუ უცხოელები, თვით ქართველები ე.წ. ქართიზაციის „თეორიის“ გაცნობის შემდეგ ივიწყებენ ნაციონალურ ინტერსებს და კუთხურობის აპოლოგეტები ხდებიან, ამის ერთი კარგი მაგალითია ა. ლიპარტელიანი, რომელმაც 1994 წელს გამოსცა წიგნი „სვანურ – ქარ-თული ლექსიკონი, ჩოლორული კილო“. ა. ლიპარტელიანი თავისი წიგნის შესავალში წერს: „აღმოსავლეთ საქართ-ველოში იბერების მოქმედებით განადგურდა სვანური მოსახლეობა“ (ა. ლიპარტელიანი, 1994, გვ. X). შდრ., სხვა მსგავსი ციტატები მისი წიგნიდან: „მირიანმა სასტიკად დასაჯა ეს ჰენიოხი ჰერი - წანარი - სვანები, ვინც ჟლე-ტას გადაურჩა, აყარა და დაასახლა ახლანდელ ტერი-ტორიაზე, რბევას გადარჩა ალბანეთის მოსაზღვრე ტერი-ტორია“ (იქვე, გვ. XI). აი, ამონარიდები მისი წიგნიდან:

„ჰერების კულტურულ - ეთნიკური შერწყმა ქარ-თულ ტომებთან, ჰერების ასიმილირება დაიწყო ძვ.წ. II-I სს. მიჯნაზე“ (საქ. ისტ. ნარკ. ტ. II, გვ. 402).

„აღმოსავლეთ საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მის იბერიზაციამდე სვანური მოსახლეობა იყო“ (ა. ლიპარ-ტელიანი, ლექსიკონი, გვ. XIII). „ქართველ გლეხთა პოლიტიკური მომძლავრების შემდეგ მოხდა სვანური ეთნიკური შტოს განადგურება. აღმოსავლეთ საქართ-ველოს ტერიტორიაზე ეს მომხდარა არა ერთბაშად, მაგრამ ძალდატანებით. ამას ამტკიცებს ვახტანგ ბატო-ნიშვილის ცნობა მირიან მეფის მიერ სვანების აყრის შესახებ და ბაგრატ მეფის მიერ მონღოლთა ჯარის მოშველიება და სვანების გაწყვეტა. ამასვე ამტკიცებს ბ. ეგნატაშვილი „მეფე ბაგრატ მიმართა ლანგ-თემურს:

მომეც სიმრავლენი სპათა თქვენთანი, წარვალ თემთა და სამეფოთა ჩემთა, მოვხადო კაცთა მთიულთა, ოსთა, დვალთა, სვანთა, აფხაზთა და ყოველთა მუნ მყოფთა და მე დავარწმუნებ რჯულსა თქვენსა“ (იქვე, გვ. XVII).

ა. ლიპარტელიანს არ ესმის სიტყვა „მოვხადოს“ მნიშვნელობა. მეფე ბაგრატი ამბობს „მოვხადო“ ე.ი. „მოვიხმობ მთიელებს ჩემთან და მათ ვუქადაგებ მაჰმადიანობას“, ა. ლიპარტელიანს კი ჰგონია, თითქოსდა მათ დახოცვას აპირებს მეფე მონღოლთა დახმარებით და ასკვნის: „ბაგრატ IV-მ მოიხმო მონღოლები და გაულიტა სვანები“(იქვე, გვ. XVIII), თუმცა კი მონღოლები არა ბაგრატ IV-ის, არამედ ბაგრატ V-ს დროს იყვნენ საქართველოში.

ა. ლიპარტელიანი თავის წიგნშივე უთითებს მისი აზრების წყაროს - ესაა ნიკო მარი და იმოწმებს ნ. მარის სიტყვებს: „თუბალ - კაინებსა (დასავლეთით) და ქართებს (აღმოსავლეთით) შორის ე.ი. მოსხების სამოსახლოს საზღვრებში თავდაპირველად ცხოვრობდნენ სვანურ ენაზე მოლაპარაკე ტომები... სომეხიაში ე.ი. ისტორიულ სომხეთში V-VI საუკუნეებში ჯერ კიდევ სვანები ცხოვრობდნენ. აქ შეიქმნა პირველი ქრისტიანული მწერლობა, აქედან აითვისეს ქართველებმა თავიანთი ქრისტიანული ლიტერატურის პირველი ძეგლები“ (იქვე, გვ. XVIII).

ა. ლიპარტელიანი იმოწმებს ნიკო მარის რუსულენოვან წიგნებს - ნიკო მარი, „მოგზაურობა სვანეთში“ (1911-1912) და ნ. მარი, „ხე - მცენარეულობის იაფეტური სახელები“ (1913).

ქართიზაციის „თეორია“, როგორც ცნობილია, XX საუკუნეში დაეფუძნა ქ. პატკანოვისა და ნ. მარის მოსაზრებებს. პატკანოვ-მარის „თეორიის“ საშიშროების შესახებ ჯერ კიდევ დიდი ილია მართალი ბრძანებდა და, სხვათა შორის, ამასვე მიუთითებდნენ ივანე ჯავახიშვილს მისი მშობლები წერილებში, რომელსაც წერდნენ ახალგაზრდა ვაჟიშვილს (წერილები გამოქვეყნებულია). თითქოს ჩვენს თემას ეხმიანება დიდი კონსტანტინე გამსახურდია თავის ცნობილ წერილში:

„ტროასეული ცხენი“ (აკად. ნიკო მარის წერილის გამო) წერს - „არსად ისეთი ფელდეფელური მორჩილებით არ იხრის ქედს საზოგადოებრივი აზრი ავტორიტეტიან „უნივერსიტეტის პროფესორების“ წინაშე, როგორც ჩვენში, რადგან ყველაზე ნაკლებად ჩვენში შეუგნიათ უცილო ჭეშმარიტება გოეთეს დიდი სიტყვებისა: „ხშირად დიდი ადამიანი დიდ გემსავით შეცდომების დიდ ზოლებს ტოვებს თავის სარბიელზე“ (კ. გამსახურდია, „ტროასეული ცხენი“, თხზ. ტ. VIII, 1967, გვ. 140).

ჩვენ, ცხადია, ქედს ვიხრით იმ დიდი ადამიანების წინაშე, რომელთაც შევეხეთ ჩვენს წერილში, მაგრამ მხოლოდ იმ გულისტკივილით, რომ არ დაიშალოს ჩვენი ეროვნული სახლი, რადგანაც წმიდა წერილში ნაბრძანებია: „თუ სამეფო თვისივე თავის წინააღმდეგ დაიყოფა, ის სამეფო ვეღარ გაძლებს“ (მარკოზი, 3, 24).

თუ ჩვენი დიდი ადამიანები ყველა ქართულ თემსა და ტომს საკუთარ წინაპარს გამოუძებნიან - მაგალითად, ინგილოებსა და კახელებს - ჰერ-ალბანელებს, ფშავ-ხევსურებს - ვაინახებს (ზ. დიდებულიძე, 1983, გვ. 33-34), ქვემო ქართლელებს - სომხებს, დასავლელ ქართველებს - ადიღე-ჩერქერზებს და ა.შ. თუ განაცხადებენ, რომ დასავლეთ საქართველოში სხვა ეთნოსი ჩამოყალიბდა, რომელიც შემდეგ „ქართიზებულ“ იქნა - ერი – სახელმწიფო დაიყოფა. მით უმეტეს, რომ წყაროები, თუ მათ კარგად და სწორად წავიკითხავთ, მიკერძოების გარეშე, არ იძლევა ამის უფლებას, პირიქით, ჩვენი წყაროები: „მოქცევა“ ქართლისა“ თუ „ქართლის ცხოვრება“ ღაღადებენ, რომ ქრისტეს შობამდე შექმნილი ერთიანი საქართველოს - „ქართლის სამეფოს“ მოსახლეობა იმთავითვე იყო ქართველი ხალხი და ამ სახელმწიფოს ჩრდილო - დასავლეთი საზღვარი მდ. ეგრისწყალზე გადიოდა აზონისა და ფარნავაზის დროს; თუ რას ნიშნავს წყაროს ეს მითითება, გვიხსნის წმინდა ამბროსი ხელაია: „ჯერ კიდევ არაქრისტიანი ქართული ტომის მოდგმებმა შექმნეს პატარა სივრცით, მაგრამ ძლიერი ნებისყოფით სახელმწიფო, რომელიც ცნობილია ისტორიაში საქართველოს სახელით ერთადერთი მატარებელი

წინა აზიაში ქრისტიანული კულტურისა და ევროპული ჰუმანიზმისა“ (ა. ხელაია, 1990).

მაშასადამე, კათალიკოს-პატრიარქ წმიდა ამბროსი ხელაიას, ზოგადად საქართველოს წმინდა ეკლესიის თვალსაზრისით, ჯერ კიდევ გაქრისტიანებამდე I-IV საუკუნეებამდე ქართველთა მოდგმამ შექმნა დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ერთიანი სახელმწიფო, მატარებელი შესაბამისი ერთიანი კულტურისა.

საბჭოთა იმპერიას ჩვენი დიდი ადამიანებისათვის თავისუფალი მუშაობის საშუალება რომ მიეცა, საჭირო არ იქნებოდა ჩვენი მოსაზრებების გამოთქმა და არც წმინდა ეკლესია განაჩენდა შემდეგს: „დაუშვებელია ისტორიის გაყალბება - მეგრელებისა და სვანების მწიგნობრობისა და ქრისტიანული კულტურის არმქონეებად გამოცხადება და ამ კუთხის შვილებისათვის XXI საუკუნეში ბიბლიის თარგმნა, რაც უპირველეს ყოვლისა მიზნად ისახავს ერის გათიშვას და ქვეყნის მთლიანობის დარღვევის მცდელობას“ (წმ. სინოდის სხდომის ოქმი, 23, 2005, საპატრიარქოს უწყებანი, №45, გვ. 7).

ამჟამად, გარკვეული ქართული წრეები ისე წარმოადგენენ საქმეს, თითქოსდა „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ მხოლოდ ტაო-კლარჯეთის ეთნიკური და კულტურული სახე იყოს დამახინჯებული, სინამდვილეში აქ საქართველოს ყოველი კუთხის და საერთოდ ქართველი ერის ისტორია გაყალბებულია, როგორც თანდართული ლიტერატურის ჩამონათვალიდან ჩანს, სტატიების ავტორები ქართულ ოფიციალურ ისტორიოგრაფიას ეყრდნობოდნენ. „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიას“ მიხედვით, აღმოსავლეთ საქართველო, კერძოდ კახეთის და მცხეთის აღმოსავლეთით მდებარე მხარეები ისტორიული ალბანეთის მიწა-წყლადაა გამოცხადებული, ალბანელები კი აზერბაიჯანელი ერის წინაპრებად მიიჩნევა, ჰერები - ალბანელი ხალხის ერთ-ერთ ჯგუფადაა წარმოდგენილი. ბოდბე, გურჯაანი, საინგილო და მახლობელი მხარეები - ალბანელების ანუ აზერბაიჯანელების წინაპრების ისტორიულ საცხოვრისად მოიაზრება. საქმე ისაა, რომ ამ მოსაზრებას საფუძვლად უდევს

ეკლესიის ისტორიის გაყალბება, წყაროებზე ზეწოლა მისი მონაცემების თვითნებური ინტერპრეტირებით კარდინალური დასკვნების მიღება, ჯერ თვით საქართველოს მეცნიერთა მიერ და შემდგომ მათი დამოწმებით უცხოელ ავტორთა მიერ. კერძოდ, სტატია „ალბანეთის საკათალიკოსოს“ რუკის მიხედვით, მცხეთის აღმოსავლეთით მდებარე მიწა-წყალი (ქვემო კახეთი) - ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შემავალ ტერიტორიად მიიჩნევა.

ასევე „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ სტატიაში: „ალანიის სამიტროპოლიტო“ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთი, კერძოდ ლენინგორის, ყაზბეგის და მიმდებარე მიწა-წყალი წარმოდგენილია კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციის ქვეშ მყოფ ალანიის სამიტროპოლიტოს იურისდიქციაში, მრავალი ქართული ეკლესია-მონასტერი და, რაც მთავარია, მიწა-წყალი ალანურ კონსტანტინოპოლურადაა გამოცხადებული.

დასავლეთ საქართველოში ამავე ენციკლოპედიის სტატია „აფხაზეთის საკათალიკოსოს“ აზრით, არაბების დროს „გადასახლდა აღმოსავლეთ საქარველოს მოსახლეობა და იქ შეიტანა ქართული ენა და კულტურა”. ეს იმის შედეგად მოხდა, რომ იქამდე „კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფ დასავლეთ საქართველოში შეიჭრა მცხეთა და იქ გაბატონდა. აფხაზი სეპარატისტებიც ამ თვალსაზრისს არიან ჩაჭიდებულნი; ახლახან გამოიცა „აფხაზეთის მართლმადიდებლური ეკლესიის მოკლე ნარკვევი“ მღვდელ-მონაზონ დოროთე დბარის ავტორობით, სადაც დამოწმებულია „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ აღნიშნული სტატია - ქართველების დასავლეთ საქართველოში გადასახლების შესახებ VIII-X სს-ში, ავტორი ეჭვმიუტანელ ფაქტად მიიჩნევს თვალსაზრისს, რომ დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და იქ ღვთისმსახურებისათვის ეკლესიებში არამხოლოდ ბერძნული, არამედ აფხაზური ენაც გამოიყენებოდა, ხოლო შემდეგ თითქოსდა ეს ეკლესია და აფხაზური სახელმწიფო ქართველმა აგრესორებმა ქართული ეკლესიის წინამძღოლობით დაიპყრეს და აფხაზური ეკლესია ჩაკლეს (იხ. წიგნში Иермонах Дорофей

(Дбар) „Краткий очерк истории Абхазской Православной Церкви” Новий Афон, 2005).

„პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ ტომეულებში, დასავლეთ საქართველოს მსგავსად, სამხრეთი საქართველოც არაქართულ ქვეყნადაა გამოცხადებული, სადაც, თითქოსდა, ქართული ეკლესიის გაბატონების შემდეგ მოხდა მკვიდრი „სომხების“ გაქართველება. „სომხების“ გაქართველების „თვალსაზრისი“ იმდენადაა გავრცელებული, რომ მან უკვე ქართულ საეკლესიო გამოცემებშიც შეაღწია. მაგალითად, კირიონ I კათალიკოსმა თითქოსდა ქვემო ქართლში „არაქართული მოსახლეობის გასაქართველებლად მარჯვედ გამოიყენა პოლიტიკური ვითარება“ („საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქები“, თბ, 2000. გვ. 28). სომეხი ავტორები და არა მხოლოდ ისინი, ასეთ სტატიებს საფუძვლად უდებენ თეორიას, რომ ქვემო ქართლი და საერთოდ სამხრეთ საქართველო სომხური ქვეყანა იყო, რომელიც ეკლესიის მიერ „გაქართველდა“. თუ გადავშლით აღნიშნული სტატიის ავტორის უამრავ ძველ შრომას და მის წიგნებს, ყველგან საუბარია „სომეხთა“ „გაქართველების“ შესახებ. ესაა თეორია, რომელიც ქართული საბჭოთა ოფიციალური ისტორიოგრაფიისათვის უეჭველ დოგმად იქცა და მას ავითარებდა ბოლო საუკუნის მანძილზე.

ერთი სიტყვით „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიას“ სხვადასხვა ტომში გამოქვეყნებული სტატიები არის მარცხი ქართული თანამედროვე ისტორიოგრაფიისა. მოსალოდნელი იყო, რომ სამეცნიერო წრეები ამ საკითხის განსახილველად გამართავდნენ სემინარებს და მოხდებოდა სამეცნიერო აზრის ურთიერთგაცვლა, მაგრამ მოხდა ამ სტატიების იგნორირება.

საქმე ისაა, რომ თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიას, რომელიც ეყრდნობა „ქართიზაცია – გაქართველების“ თეორიას (რაც თითქოს ეკლესიის წინამძღოლობით ქართის ტომმა VIII-X სს-ში მოახდინა), არ შეუძლია ამჟამად ამ საკითხის გადაჭრა. ქართული ისტორიოგრაფია ამ საკითხის გადაჭრას შეძლებს, თუ ის გაიზიარებს ძველი ქართველი ისტორიკოსების თვალსაზრისს,

რომ ქართველი ხალხი ჩამოყალიბდა არა VIII-X სს-ში ეკლესიის მეოხებით მეზობელი ტომების ქართიზაციის შედეგად, არამედ რომ ისტორიაში გამოჩენის დროს ქართველი ხალხი წარმოადგენდა ეთნიკურ მთლიანობას, ერთ ხალხს, ერთი ენითა და კულტურით, რომლის საცხოვრისი მოიცავდა დასავლეთ, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოს, რომ იმთავითვე ქართველები იყვნენ არა მხოლოდ შიდა ქართლის მოსახლეობა, არამედ - ეგრისელები, სვანები, კახელები და სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობა, რომ მათ ჰქონდათ ერთი ენა (სუსტად დიფერენცირებული ფუძე ქართული ენა) რომელსაც დაეყრდნო საღვთისმსახურო ლიტურგიკული ენა (ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ), რომ მხოლოდ შემდგომ დაიწყო ამ ერთიანი ენის შიგნით დიალექტების წარმოქმნა. ასეთი ვითარება არ არის უმაგალითო (მაგალითად, ერთი სლავი ხალხი, ერთიანი ენით მხოლოდ გაქრისტიანების შემდეგ დაიყო სხვადასხვა დიდ ენობრივ ჯგუფებად).

ფაქტი ერთიანი ქართველი ხალხის ქრისტეშობამდე არსებობის შესახებ დაფიქსირებულია ძველ ქართულ წყაროებში, მაგალითად, როცა „მოქცევა ქართლისა“ წერს, რომ აზონი დაადგინეს მეფედ მთელი ისტორიული საქართველოსი, რომ მისი პირველი ერთიანი „ქართლის სამეფოს“ დასავლეთ საზღვარი გადიოდა მდინარე ეგრისწყალზე, ცხადია, გულისხმობს, რომ ეგრისწყალთან მდებარე ეგრისი ქართლია, ქართლის სამეფოს ნაწილია, და მისი მოსახლეობა ქართველი ერის ნაწილია. პირველი ერთიანი ქართული სახელმწიფოს საზღვრები ასეთია: „საზღვარი დაუდვა მას ჰერეთი და ეგრისწყალი და სომხეთი და მთა ცროლისა“ („მოქცევა ქართლისა“, ძეგლ. I, 1964, გვ. 81). ამავე თვალსაზრისს ატარებს „ქართლის ცხოვრება“, მისი ყველა მეფე უკლებლივ, ფარნავაზიდან ვახტანგ გორგასლამდე, ფლობს დასავლეთ საქართველოს, მაშასადამე დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ქართველებია (ჩვენი საეკლესიო წყაროების ცნობით) და ამ მოსახლეობას არ ესაჭიროება არავითარი „ქართიზაცია – გაქართველება“ (ა. ჯაფარიძე, 1994, გვ. 62, 65). როგორც

აღინიშნა, ამავე თვალსაზრისს გამოთქვამს რუის-ურბ-ნისის კრების ძეგლისწერაც, სადაც ანდრია პირველწო-დებული მთელი საქართველოს მომაქცევლად, ხოლო წმინდა ნინო მთელი ქართველი ერის გამაქრისტიანებლად იწოდება.

თუ ამ ძველ ისტორიკოსთა თვალსაზრისს არ გაი-ზიარებს ოფიციალური ისტორიოგრაფია, ცხადია, ვერ შეძლებს „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ და ვერც ე.წ. სეპარატისტთა (სინამდვილეში - მეზობელი იმპერიის მესვეურთა) მიზნების ჯეროვან შეფასებას.

ყოველივე ზემოთქმული ასე შეგვიძლია შევაჯამოთ: საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მთლიანობის დარღვევის მიზნით რუსეთის იმპერიის წიაღში შემუშავდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის პროზელიტურობის შესახებ, კერძოდ, თითქოსდა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს ცენტრალურ ნაწილში არსებულმა საქართველოს ეკლესიამ არაკანონიკურად დაიქვემდებარა (და მოსახლეობაც გააქართველა): კონსტანტინოპოლის იურისდიქციის ქვეშ მყოფი დასავლეთ საქართველოს მომცველი ფაზისის სამიტროპოლიტოს, სამხრეთ საქართ-ველოს (ტაო-კლარჯეთის), მცხეთის აღმოსავლეთით არსე-ბული, მათი აზრით, ალბანეთის (ჰერეთის) საკათალი-კოსოს იურისდიქციის ქვეშ მყოფი საეპისკოპოსოები და აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის კონსტანტინო-პოლის იურისდიქციაში მყოფი ალანიის სამიტროპო-ლიტოს ეკლესიები... ეს თვალსაზრისი კარგად გამოიხატა მოსკოვში 2000-2006 წლებში დასტამბულ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ სტატიებში, რომელთა ძირითადი საფუძველი არის საბჭოთა ისტორიკოსთა ნაშრომები (ასახული „ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიასა“ და სხვა გამოცემებში).

ამგვარ შეხედულებას არავითარი ისტორიული საფუძველი არა აქვს; კერძოდ, ძველი ქართული მატია-ნეებისა და საეკლესიო ისტორიოგრაფიის მრავალი დოკუმენტით დასტურდება:

ორგანიზაციულად ჩამოყალიბებისთანავე და შემდ-გომ პერიოდშიც საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია

მოიცავდა ქართლში/საქართველოში შემავალ ყველა მხარეს: ეგრისს, ისტორიულ ტაო-კლარჯეთს, აღმოსავლეთ საქართველოს აღმოსავლეთ ნაწილს, კავკასიონის სამხრეთ და ჩრდილოეთ კალთებზე არსებულ ქართველურ თემთა საცხოვრისებს... კვლევა გვიჩვენებს, რომ ფაზისის სამიტროპოლიტო მდებარეობდა არა ქალაქ ფოთში, არამედ მდინარე ჭოროხის (ფაზისის) მარცხენა სანაპიროზე, რომელიც ტრაპიზონის ოლქში იყო მოქცეული, იქვე მდებარეობდა ფაზისის სამიტროპოლიტოს ოთხივე საეპისკოპოსო და არა - დასავლეთ საქართველოში. მცხეთის აღმოსავლეთით მიწა-წყალი მუდამ საქართველოს იურისდიქციაში იმყოფებოდა ქართული წყაროების მიხედვით, და ამიტომ იქადაგა იქ, როგორც მოვსეს ხორენაციც წერს, წმ. ნინომ „ქართველთა შორის კლარჯეთიდან მასქუთებამდე (შდრ., „დიდი სჯულის კანონის „ძეგლისწერა“, გვ. 545-546: „ანდრია პირველწოდებულმა სახარება იქადაგა „ყოველსა ქუეყანასა საქართველოისა“, ხოლო წმიდა ნინომ ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მოაქცია „ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“). ასევე, ტაოსა და ნაწილობრივ კლარჯეთის ქართველი მოსახლეობა IX-X სს-ში იყვნენ არა გაქართველებული სომხები, არამედ ეთნიკური ქართველები, რომლებიც იქამდე VI-VII სს-ში დამპყრობელთა იძულებით იმყოფებოდნენ სომხურ-ქალკედონური ეკლესიის იურისდიქციაში, ხელსაყრელი პოლიტიკური მომენტისთანავე მათ გადაიგდეს სომხურ-ქალკედონური ეკლესიის იურისდიქციის უღელი და დაუბრუნდნენ თავიანთ მშობლიურ-ეროვნულ ქართულ ეკლესიას. რაც შეეხება საქართველოს მთიანეთს - ის არასოდეს ყოფილა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში, როგორც ამას წყაროები, ასევე სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიის მთიანეთის ეკლესიების ნაშთების წარწერები აჩვენებს.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა - სასულიერო და საერო სამეცნიერო ცენტრი

ივანე გორგიძე - საქართველოს საინჟინრო აკადემიის აკადემიკოს-მდივანი
გოჩა გუგუშვილი - სასულიერო აკადემიის პროფესორი
გურამ ჯავახაძე - საქართველოს საინჟინრო აკადემიის პრეზიდენტის მოადგილე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრას 5 წელი შეუსრულდა. ეს ის წლებია, როდესაც უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით, მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) ძალისხმევით კათედრა დაკომპლექტდა მაღალკვალიფიციური პროფესორ-მასწავლებლებით. შეიქმნა დიდი ავტორიტეტი და დღეს წარმოუდგენელია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი თეოლოგიის კათედრის გარეშე. კათედრა დაარსების დღიდან თანამშრომლობს გამოჩენილ მეცნიერებთან, საზოგადო მოღვაწეებთან. კათედრის დიდ ავტორიტეტზე მეტყველებს ისიც, რომ 2001-2006 წლებში მრავალი საინტერესო ღონისძიება ჩატარდა, მაგრამ ჩვენ ორ კონფერენციას გამოვყოფდით: პირველი საერთაშორისო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“, რომელიც ჩატარდა 2005 წელს უწმიდესი და უნეტარესი ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით, მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე), აკადემიკოსების ივერი ფრანგიშვილის, ვლადიმერ ბურკოვის, ბორის გუსევის, კონსტანტინე ფროლოვის და სხვა გამოჩენილი მეცნიერების მონაწილეობით. საჭიროდ ვთვლით, ჰუმანიტარული დარგის მკითხველს ზოგადად მაინც წარმოვუდგინოთ კონფერენციის მონაწილე ტექნიკური დარგის მეცნიერები, რომლებიც დიდ პატივს სცემენ, როგორც მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძეს), ასევე, თეოლოგიის კათედრის წევრებს.

დაარსების პირველივე დღიდან თეოლოგიის კათედრის წევრებს, მიტროპოლიტ ანანიასა (ჯაფარიძე) და ივერი ფრანგიშვილს შორის დამყარდა საქმიანი მეგობრული ურთიერთობა, თანამშრომლობა.

აკადემიკოსი ივერი ფრანგიშვილი - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ. ტრაპეზნიკოვის სახ. მართვის პრობლემების ინსტიტუტის დირექტორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის პერზიდენტი, საერთაშორისო საინჟინრო აკადემიის პირველი ვიცე-პრეზიდენტი და სხვადასხვა აკადემიების წევრი, გამოჩენილი სპეციალისტი, ოთხასი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი, მათ შორის 15 მონოგრაფიის, 30 გამოგონების და ერთი აღმოჩენის. მისი მოღვაწეობის ძირითადი მიმართულებებია მეცნიერებისა და რელიგიის კავშირი, საერთო სისტემური კანონზომიერებების თეორიის, პრინციპების შექმნა, მრავალპროცესორიანი გამოთვლითი ტექნიკის შექმნა და სხვ.

აკადემიკოსი ვლადიმერ ბურკოვი - რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის კიბერნეტიკის განყოფილების აკადემიკოს-მდივანი, პროექტების მართვის რუსეთის ასოციაციის პრეზიდენტი, კათედრის გამგე, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, დიდი სისტემების მართვის თეორიის - აქტიური სისტემების მართვის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, ოთხასზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი.

აკადემიკოსი ბორის გუსევი - საერთაშორისო და რუსეთის საინჟინრო აკადემიების პრეზიდენტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, ოთხასამდე სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი, აქვს 100 პატენტი, აღიარებული მეცნიერია ტექნოლოგიურ მექანიკაში, უწყვეტ ტანთა მექანიკაში და სხვადასხვა დარგებში,.

აკადემიკოსი კონსტანტინე ფროლოვი - რუსეთის საინჟინრო აკადემიის საპატიო პრეზიდენტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, ახალი მიმართულების - ბიომექანიკის, ადამიანი - მანქანა - გარემოს ფუძემდებელი; ცნობილი სპეციალისტი მექანიკის სხვადასხვა დარგებში.

მეორე კონფერენცია, მიძღვნილი აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ხსოვნისადმი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმიდესი და უნეტარესი ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით ჩატარდა 2006 წლის 6 ივნისს საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში. კონფერენციის ორგანიზატორები იყვნენ: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა, საქართველოს საპატრიარქოს ენისა და კულტურის სამეცნიერო საბჭო, საქართველოს საინჟინრო აკადემია, მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოება. საორგანიზაციო კომიტეტს წარმოადგენდნენ: მაღალყოვლადუსამღვდელოესი, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე), საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორი რ. ხუროძე და კომიტეტის წევრები: ზ. გასიტაშვილი, ი. გორგიძე (პმ/მდივანი), გ. გუგუშვილი, შ. ნაჭყებია, ვ. გურული, რ. ჩიქოვანი, გ. ჯავახაძე. კონფერენცია გახსნა აკადემიკოსმა რამაზ ხუროძემ. ვრცელი სიტყვით გამოვიდა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმიდესი და უნეტარესი ილია II. მოგონებებით გამოვიდნენ მ. სალუქვაძე, მ. ლორთქიფანიძე, გ. აბდუშელიშვილი, რ. ჩიქოვანი, ა. ვეფხვაძე, კ. კამკამიძე.

მოხსენებები წაიკითხეს: ზ. გასიტაშვილმა, ს. ხუციშვილმა - ივერი ფრანგიშვილის მოღვაწეობა; მიტროპოლიტმა ანანიამ (ჯაფარიძე) - „დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქცია IV-IX საუკუნეებში"; ტ. ფუტკარაძემ - „ტერმინი, მოვლენა, მოტივაცია, შეფასება"; შ. ნაჭყებიამ - „თეოლოგიის სწავლება უმაღლეს სასწავლებლებში"; მ. ტაბიძემ - „ენობრივი პრობლემები

ქართული განათლების სისტემაში“; ნ. ბართაიამ - „ფერეიდნელი ქართველები“.

ი. გორგიძემ უწმიდეს და უნეტარეს ილია II-ს და მაღალყოვლადუსამღვდელოესს, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) გადასცა საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსების დიპლომები. იმედს გამოვთქვამთ, უფლის ნებით მეორე საერთაშორისო კონფერენცია ჩატარდება 2007 წელს.

დასასრულ, სიამაყით აღვნიშნავთ: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა არის ჩვენი ქვეყნის მნიშვნელოვანი სასულიერო-სამეცნიერო სასწავლო ცენტრი. ვუსურვებთ მიტროპოლიტ ანანიასა და კათედრის ყველა წევრს ხანგრძლივ და ნაყოფიერ შემოქმედებას ჩვენი ქვეყნის საკეთილდღეოდ.

საერთაშორისო კონფერენციის ”მეცნიერება და რელიგია” მონაწილეები საპატრიარქოში (თბილისი 2005 წელი)

თეოლოგიის კათედრის დაფუძნება

შალვა ნაჭყებია - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხუთმა წელმა განვლო მას შემდეგ, რაც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში სულიერების დიდი კერა – თეოლოგიის კათედრა იქნა დაფუძნებული. უნივერსიტეტის ისტორიის ეს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენა ჩვენი ქვეყნის მართლმადიდებლური ეკლესიის საჭეთმპყრობლის, მისი უწმინდესობისა და უნეტარესობის, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის სახელთან არის დაკავშირებული.

2001 წლის 4 იანვარს სენაკის ფაკულტეტის დეკანთან, დოცენტ კობა გვაზავასთან ერთად მქონდა ბედნიერება საპატრიარქოს რეზიდენციაში ვყოფილიყავი იმათთან ერთად, ვინც გულმხურვალედ ულოცავდა უწმინდესსა და უნეტარეს დაბადების დღეს. ეს იყო ღვთის ზეციური მადლით განათებული დაუვიწყარი დღე. პატრიარქთან შორიახლოს ყოფნისას ვგრძნობდი, რომ საოცრებამდე უსაზღვრო განგება ღვთისა. ამ ბედნიერ დღეს მის უწმინდესობას გვერდს უმშვენებდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთ-ერთი უთვალსაჩინოესი მოღვაწე მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომლის შესახებ ბევრი მსმენოდა. წაკითხული მქონდა მისი ფუნდამენტური შრომები საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ. იმ სადღესასწაულო წუთებში უფლის ნებით საშუალება მოგვეცა მეუფე ანანიასათვის გაგვეზიარებინა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტის აკადემიურ წრეებსა და სტუდენტ-ახალგაზრდობაში მომწიფებული აზრი უნივერსიტეტის კედლებში თეოლოგიის კათედრის დაფუძნების თაობაზე. მეუფე უდიდესი სიხარულით შეხვდა ამ წინადადებას, რაც უნივერსიტეტის რექტორის პროფესორ რამაზ ხუროძის განსაკუთრებული მხარდაჭერით იყო ნაკარნახევი. მომდევნო დღეებში რექტორთან მეუფე ანანიას შეხვედრის შემდეგ, თეოლოგიის კათედრის დაფუძვნების თაო-

ბაზე თხოვნით მივმართეთ მის უწმინდესსა და უნეტარეს საქართველოს კათოლოკოს-პატრიარქს ილია II.

დაუვიწყარია ის წუთები, როდესაც პატრიარქმა მიგვიღო, მან დიდის ყურადღებით მოისმინა უნივერსიტეტის თხოვნა თეოლოგიის კათედრის გახსნის თაობაზე და დაწვრილებით გამოგვკითხა თუ როგორ გვქონდა გააზრებული ამ ერთობ საპასუხისმგებლო და უკეთილშობილესი ჩანაფიქრის განხორციელება. მოისმინა რა ჩვენი მოსაზრებები, უწმინდესმა უდიდესი კმაყოფილება გამოთქვა ამ დიდი საქმის წამოწყებასთან დაკავშირებით და ბრძანა – „იესო ქრისტე ბეთლემში იშვა, მაგრამ ეს საკმარის არაა, ის უნდა იშვას ყოველი ადამიანის გულში და არა მარტო იშვას, არამედ იმყოფებოდეს მასთან. მხოლოდ ამ შემთხვევაში იქნება ჩვენთვის მისაწვდომი ის ზეციური მადლი, რომელიც დედამიწაზე საუკუნეთუწინარესმა ლოგოსმა მოგვიტანა – მშვიდობა მშვიდობა ღმერთთან, მშვიდობა მოყვასთან, მშვიდობა საკუთარ თავთან“. უწმინდესმა საგანგებოდ გაუსვა ხაზი ახალგაზრდობის სულიერების აღზრდის მნიშვნელობას და ამ უკეთილშიბილეს საქმეში თეოლოგიის კათედრის მისიას. უწმინდესსა და უნეტარესს საგანგებოდ ვთხოვეთ, რომ მთელს საქართველოში ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე და მეცნიერი წმინდა სინოდის წევრი, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია ჩასდგომოდა სათავეში. უწმინდესი უდიდესი კმაყოფილებით შეხვდა უნივერსიტეტის რექტორატის ამ წინადადებას და მოგვცა კურთხევა.

დადგა ნანატრი დღეც. საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ევროპისა და მსოფლიო სახელოვან უმაღლეს სასწავლებელთა დარად 2001 წლის 19 ოქტომბერს დაფუძნდა თეოლოგიის კათედრა. ამასთან დაკავშირებით გაიმართა ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომა. სხდომას დაესწრო სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II, წმინდა სინოდის წევრები. თავის გამოსვლაში საქართველოს პატრიარქმა ბრძანა: „დიდი მეცნიერი კლიმენტი ალექსანდრიელი ამბობს, რომ არა არის საკმარისი

ადამიანი იყოს მორწმუნე, მას აუცილებლად ცოდნა უნდა ახლდესო და ის ასეთ დასკვნას აკეთებს: „მხოლოდ მორწმუნე ადამიანი არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე და განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა“.

უწმინდესმა თავისი გამოსვლა შემდეგი სიტყვებით დაასრულა: „მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს და მოგახსენებთ, რომ კათედრის გამგედ არჩეულია მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომელიც წმინდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამოირჩევა და მინდა ვთქვა, რომ ეს ძალიან კარგი არჩევანია. ეს არის თქვენი დიდი დამსახურება და უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ბატონი რექტორის დამსახურება და მადლობას ვწირავ მას“.

ამ ბედნიერი დღიდან ხუთმა წელიწადმა განვლო. დროის ამ მცირე მონაკვეთში მეუფე ანანიას ხელმძღვანელობით, რომელიც დიდი საეკლესიო ღვაწლისათვის მიტროპოლიტის რანგში იქნა აღვლენილი, ბევრი რამ გაკეთდა. რექტორატის შენობაში გაიხსნა წმინდა გიორგის სახელობის სამლოცველო. სამლოცველოები გაიხსნა სტუ-ს I და II სასწავლო კორპუსებშიც. კათედრაზე მოღვაწეობენ უმაღლესი იერარქიის ცნობილი მღვდელმსახურები. სტუდენტური რაზმები აქტიურად მონაწილეობენ ეკლესია-მონასტრების აღდგენისა და მშენებლობის საქმეში. კათედრაზე ინტენსიურად მიმდინარეობს სასწავლო-მეთოდური და სამეცნიერო მუშაობა. კათედრის ხელმძღვანელობით ჩატარებული პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციები ამის შესანიშნავი დადასტურებაა.

გაწეული ღვაწლის შედეგად კათედრამ საყოველთაო პატივისცემა და აღიარება მოიპოვა. დიდი ილია ბრძანებდა: „ბევრს ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი არიან, მაგრამ ამ ორ სამფლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურებისა“. ამ დიდ მსახურებას ეწევა ჩვენი უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა. წინსვლასა და ახალ წარმატებებს ვუსურვებთ მას.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრის ისტორია

გოჩა გუგუშვილი - საქართველოს სასულიერო აკადემიის პროფესორი

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში 2001 წ. 19 ოქტომბერს, უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით და უნივერსიტეტის რექტორის ძალისხმევით საგანგებოდ მოწვეულ ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომაზე დაფუძნდა თეოლოგიის კათედრა. კათედრის გახსნას წინ უძღოდა უნივერსიტეტის თანამშრომელთა და საქართველოს საპატრიარქოს წარმომადგენელთაგან შექმნილი სპეციალური საინიციატივო ჯგუფის საფუძვლიანი მუშაობა, სტრუქტურულ-ორგანიზაციული საკითხების განხილვა-შეჯერება, კათედრის გამგის და წევრ-პედაგოგთა კანდიდატურების შერჩევა-დაკომპლექტება, რაც უნივერსიტეტის რექტორის, ბატონ რამაზ ხუროძის უშუალო ხელმძღვანელობით წარიმართა. 19 ოქტომბრის დიდ სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე მობრძანდა და სამეცნიერო საბჭოს წევრი მეცნიერები დალოცა უწმინდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ. მის უწმინდესობას ახლდნენ საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა სინოდის წევრი მღვდელმთავრები: მაღალყოვლადუსამღვდელოესი ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი დანიელი (დათუაშვილი) და ახლად დაფუძნებული კათედრის გამგე, მანგლის-წალკის მაღალყოვლადუსამღვდელოესი, მთავარეპისკოპოსი ანანია (ჯაფარიძე), ასევე სხვა სასულიერო პირები. საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა დიდი შეფასება მისცა, მსოფლიოს სახელოვან უმაღლეს სასწავლებელთა დარად, საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის დაფუძნებას (მისი სიტყვა იხ. წარმოდგენილი კრებულის შესავალ ნაწილში).

ახლად დაფუძნებულ კათედრის გამგედ წარდგენილმა მაღალყოვლადუსამღვდელოესმა მანგლისწალკის მთავარეპიკოპოსმა ანანიამ ახალი კათედრის გახსნა მიულოცა უწმინდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს, ილია II-ს, უნივერსიტეტის რექტორს, ბატონ რამაზ ხუროძეს, რექტორატისა და გაფართოებული სამეცნიერო საბჭოს წევრებს; მან აღნიშნა თეოლოგიის კათედრის დიდი მნიშვნელობა და ჩამოაყალიბა სამუშაო პროგრამა:

„საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი მთელი ქართველი ერისათვის წარმოადგენს მეცნიერების, კულტურისა და განათლების საამაყო კერას, ამიტომაც აქ თეოლოგიის კათედრის დაარსებას და მის კურთხევას უწმინდესისა და უნეტარესის, კათალიკოს-პატრიარქის მიერ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს. თეოლოგიის კათედრის დაფუძნება ერთი ნაწილია საქართველოს ტექნიკური უნივერისტეტის იმ დიდი პროგრამისა, რომლის მიხედვითაც საუნივერსიტეტო ტექნიკური განათლება, ამასთანავე, ჰუმანიტარული განათლების სრულიად ახალ საფეხურზე აყვანას, პროფე-

სიონალი ინჟინრის მიერ ეროვნული სულიერი კულ-ტურის გათავისებასა და ეროვნული ფენომენის მატა-რებელ მოქალაქედ აღზრდას გულისხმობს. თეოლოგიის კათედრას ამ მხრივ დიდი მისია ეკისრება; მის მუშაობას საფუძვლად დაედება უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II სწავლება რწმენისა და ცოდნის ურთიერთდამოკი-დებულების შესახებ; კერძოდ: „საქართველოს კულტუ-რული, ინტელექტუალური, თუნდაც მატერიალური პოტენ-ციალის აღორძინება სულიერი ამაღლებით უნდა დაიწყოს. მეცნიერების და მის წარმომადგენელთა სულიე-რება იქნება სათავე ჩვენი ქვეყნის განახლებისა. ინტელი-გენციაში დიდი პოტენციური ძალაა. წარსული დროის უმძიმეს პერიოდებშიც კი მოაზროვნე ფენა ჩვენი ქვეყნისა ხალხში ნერგავდა განათლებისა და სოციალური პროგ-რესის მაღალ იდეალებს. ერთადერთი რაც მას აკლდა, ეს იყო ჭეშმარიტი სარწმუნოების სრული გააზრება. თავისი ფუნქციის სწორად შეფასებას და შესრულებას ინტელიგენცია მხოლოდ მაშინ შესძლებს, როცა თავის ცოდნას რწმენას დაუკავშირებს. ამ შემთხვევაში მიაღ-წევს ის დიდ და სასურველ შედეგს“.

სარწმუნოებისა და მეცნიერების დაკავშირების შესახებ მთავარეპისკოპოსმა ანანიამ წმიდა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) ცნობილი მოძღვრებაც გაიხსენა: „ბევრსა ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი არიან, მაგრამ ამ ორ სამფ-ლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურებისა, ღვაწლისა, მადლისა და საქმისა, რადგანაც კაცთათვის მსახურება მსახურებაა ღვთისა“; შემდეგ მან აღნიშნა:

მეცნიერება და სარწმუნოება შეიძლება ორ მძლავრ ფრთას შევადაროთ, რომელზეც დაყრდნობისას ქართველ ერს შეუძლია კვლავ მოიპოვოს სულიერი და სახელმწიფოებრივი სიძლიერე. ახალი თაობა უთუოდ კვლავ გადებს შემაერთებელ სიბრძნის ხიდს მეცნიე-რებასა და სარწმუნოებას შორის.

„ილიას უკვდავი იდეები, ცხადია, საყრდენი იქნება ჩვენი კათედრის მუშაობისა. დაარსება ამ მნიშვნელოვანი კათედრისა, კიდევ უფრო წარმოაჩენს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს ეკლესია დღეს აღმავლობის გზაზეა. ეს მიგვითითებს, რომ ერის ქრისტიანული სული ცოცხალია და ერი იმედით უყურებს მომავალს.

ქართული ეკლესიის აღორძინება საწინდარია საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაძლიერებისა; ქართული ეკლესია სულია ქართველი ერისა. როგორც სხეულს არ შეუძლია სიცოცხლე უსულოდ, ისევე ქართველ ერს მისი მაცოცხლებელი სულის გარეშე, და დღეს, როცა ხალხი სულიერ საზრდოს ეწაფება, მისთვის შესაბამისი პირობების მიცემაა საჭირო.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა, ძველი ქართული სასწავლებლების, აგრეთვე, უცხოეთის უნივერსიტეტებში არსებული თეოლოგიის ფაკულტეტების პროგრამების შესაბამისად უნდა შეეცადოს, ყურადღება მიაპყროს ბიბლიოლოგიის (ძველი და ახალი აღთქმის წმინდა წერილის), ღვთისმეტყველების, ქართველოლოგიის, ასევე, კულტუროლოგიური, ფსიქოლოგიური, ანთროპოლოგიური, ისტორიოგრაფიული და სხვა მიმართულების პრობლემების კვლევასა და სწავლებას; შესაბამისად, აქ უნდა იღვაწონ საერო და სასულიერო მკვლევარებმა.

დასასრულ, მისი უწმინდესობის ლოცვით, გულითადად ვულოცავთ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდ საბჭოს, მის ყველა წევრს, რექტორატს, სტუდენტობას, რომელთაც სიხარულით მიიღეს მათთვის უჩვეულო თეოლოგიის კათედრის დაარსება. ღმერთმა დალოცოს და აკურთხოს თეოლოგიის ახალი კათედრა".“

ახლად დაფუძნებული კათედრის წევრ-პედაგოგთა შერჩევა და დაკომპლექტება უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II-ის რეკომენდაციით და ლოცვა-კურთხევით აღსრულდა. სასწავლო პროცესი 2002 წლის მარტის თვიდან დაიწყო. სწავლის დაწყების წინ მისმა უწმინდესობამ და უნეტარესობამ საქართველოს საპატრიარ-

ქოში პედაგოგებთან შეხვედრისას აღნიშნა თეოლოგიის კათედრის დიდი მნიშვნელობის შესახებ როგორც უნივერსიტეტის, ისე მთელი ქვეყნის წინაშე; კათედრის სრულფასოვანი მუშაობისათვის კი პედაგოგებს მიზნად დაუსახა: უნივერსიტეტის სპეციფიკის გათვალისწინება, სტუდენტებთან და სხვა დარგის პედაგოგებთან ურთიერთობისას განსაკუთრებული გულისხმიერების გამომჟღავნება, სალექციო, სემინარული და სამეცნიერო-საკონფერენციო მუშაობის სერიოზული წარმართვა, თითოეული ლექტორისათვის გეგმის შედგენა, კონსპექტ-ჩანაწერების წარმოება და სხვა.

კათედრის პირველი პედაგოგები გახლდნენ საქართველოს საპატრიარქოს დაქვემდებარებაში არსებული სასწავლებლების (ძირითადად, თბილისის სასულიერო აკადემიის) პედაგოგები და ეკლესია-მონასტრებში მოღვაწე პირები, რომელთაც პედაგოგიური და სამეცნიერო მუშაობის დიდი გამოცდილება ჰქონდათ; კერძოდ: პროტოპრესვიტერი გიორგი გამრეკელი, დეკანოზები: ზაქარია ძინძიბაძე, გიორგი ჯიბუტი, ამირან ამირანაშვილი, ვახტანგ ასათიანი, მიქაელ ჭაბაშვილი; მღვდლები: ბიძინა გუნია, გიორგი მალხაზიშვილი, კონსტანტინე გიორგაძე, მაქსიმე ჭანტურია, მიქაელ ჭანტურია, მიქაელ მაჭარაძე, გურამ გურამიშვილი, თეოდორე გიგნაძე, გიორგი დორეული, მიქაელ კაპანაძე, დავით ჭანტურია, მიქაელ ბუკია; არქიდიაკონი დემეტრე (დავითაშვილი); დიაკონი ელიზბარ დიაკონიძე; პედაგოგები: ზურაბ ცხოვრებაძე, ზურაბ ეკალაძე, გიორგი მაისურაძე, სერგო ფარულავა, ლევან ბუკია, ზვიად ბარკალაია, მზია წიკლაური, გოჩა გუგუშვილი. დროთა განმავლობაში პედაგოგთა შემადგენლობა იცვლებოდა და კათედრაზე მუშაობა მოუწიათ: მღვდლებს: ილია წერეთელს, სამოელ ზვიადაურს, ლევან მექოშვილს, გიორგი ბაღიაურს, ავთანდილ გულაშვილს; პედაგოგებს: გოჩა ასათიანს, გიორგი წეროძეს, დავით ამაშუკელს და სხვებს.

ახლად დაფუძნებული კათედრის გამგემ და პედაგოგებმა კათედრის პირველსავე სხდომაზე მიზნად დაისახეს, ერთი მხრივ, სტუდენტთა განსწავლა-კატე-

ხიზაცია საღვთისმეტყველო კუთხით, მეორე მხრივ კი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მნიშვნელოვანი ეტაპების შესწავლა.

ლექტორთა სიმცირის გამო ლექციების ჩატარებისას თითოეულ ნაკადზე ასეულობით სტუდენტის დასწრება გარკვეულ სირთულეს წარმოადგენს სასწავლო პროცესის ნორმალურად წარმართვისათვის; თუმცა, ვფიქრობთ, დროთა განმავლობაში, ეს საკითხი ნელ-ნელა მოგვარდება. პირველსავე სხდომაზე კათედრის გამგემ მანგლისისა და წალკის მაღალყოვლადუსამღვდელოესმა მთავარეპისკოპოსმა ანანიამ გამოირჩია ხუთკაციანი ჯგუფი - მრჩეველთა საბჭო პროტოპრესვიტერ გიორგი გამრეკელის ხელმძღვანელობით და პედაგოგებს გააცნო ფუნქციები და უფლებამოვალეობები. მღვდელ ბიძინა გუნიას და ამ სტრიქონების ავტორს დაევალათ სტუდენტების მუშაობის წლიური, სემესტრული და სათვეო გეგმების, ასევე, სასწავლო პროგრამების შედგენა. მე, ასევე, დამევალა, ყოველ სემესტრში სტუდენტებისა და პადაგოგების მონაწილეობით ორი და მეტი სამეცნიერო კონფერენციის მომზადება (კათედრის და უნივერსიტეტის მასშტაბით). ამ დღიდან მოყოლებული, კათედრის მიერ მომზადებული კონფერენციები და სემინარები ეძღვნება ჩვენი ქვეყნის ისტორიის მნიშვნელოვან მოვლენებსა და დიდ საეკლესიო დღესასწაულებს; თემატიკაც აღსანიშნავ მოვლენებს ასახავს: საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა, მოციქულთა მიერ საქართველოში ქრისტიანობის ქადაგება, ქრიასტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების ისტორია, ეკლესიის სტრუქტურულ-ორგანიზაციული მოწყობა ადრე და თანამედროვე ეტაპზე, ეკლესიის როლი და მნიშვნელობა ქვეყნის გაერთიანების საქმეში, მონარქიული მმართველობის ბიბლიური საფუძვლები და საქართველოში სამეფო დინასტიის ისტორიის მნიშვნელოვანი ეტაპები, წმინდა მეფეთა და დედოფალთა: მირიანისა და ნანას, ვახტანგ გორგასლის, არჩილისა და მირის, დავით და კონსტანტინე მხეიძეების, ათონელი მამების, ასურელი მამების, დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის, გიორგი ბრწყინვალის,

ქეთევან დედოფლის, ლუარსაბ მეფის, ბიძინა ჩოლოყა-შვილის, შალვა და ელიზბარ ერისთავების (და სხვათა) ცხოვრება-მოღვაწეობა; აგრეთვე, კონფერენციებზე დამუ-შავდა თემები: საქართველოს დიდი ომების (დიდგორის, ბახტრიონის, კრწანისის და სხვა), წმინდა ილია მარ-თლის (ჭავჭავაძის), თერგდალეულების, წმინდა გაბრიელ ქიქოძის, კირიონ საძაგლიშვილის, ალექსანდრე ოქრო-პირის, ნაზარი ლეჟავას, ბოლო პერიოდში აფხაზეთსა და შიდა ქართლში მოღვაწე მამულიშვილთა შესახებ...

თეოლოგიის კათედრის ხუთწლიანი ისტორიიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია სტუდენტთა დაინტერესება საღვთისმეტყველო ლიტერატურითა და ეკლესიის ისტო-რიით. საგანგებოდ გამოსაყოფია ის ფაქტიც, რომ ტექნიკური უნივერსიტეტის სტუდენტთა, მაგისტრანტთა და ასპირანტთა ბოლო პერიოდის სამეცნიერო კონფერენ-ციებზე მონაწილეთა მრავალრიცხოვანებით გამოირჩეოდა თეოლოგიის სექცია; ჩვენი კათედრის მასწავლებელთა ხელმძღვანელობით მომზადებული სტუდენტების თემები ყველაზე მეტი დიპლომითა და სიგელით ჯილდოვდება; სტუდენტთა სამეცნიერო მუშაობის სფეროში მიღწეულ წარმატებათა გამო თეოლოგიის კათედრას ყოველწ-ლიურად გადაეცემა საგანგებოდ შექმნილი ჭედური დაფა.

თეოლოგიის კათედრის წარმატებული მუშაობა დადებითად არის შეფასებული, როგორც საქართველოს საპატრიარქოს, ისე, ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტო-რატის მიერ. კათედრის გამგეს, მანგლისისა და წალკის მმართველს, ანანია ჯაფარიძეს საქართველოს ეკლესიის წინაშე დამსახურებისათვის მაღალი სამღვდელმთავრო წოდება - მიტროპოლიტობა, ხოლო უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომ, პროფესორის წოდება მიანიჭა. მეუფე ანანია ასევე არჩეულია საქართველოს საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსად, რუსეთის საბუნებისმ-ეტყველო აკადემიის საპატიო წევრად. ერთგული სამსა-ხურისათის დეკანოზობის წოდება მიენიჭათ მღვდლებს: ბიძინა გუნიას, გიორგი მალხაზიშვილს და სხვებს. მღვდლებად აკურთხეს დიაკვნები: გიორგი ბადიაური, ავთანდილ გულაშვილი და სხვა.

თეოლოგიის კათედრის გამგემ მანგლისისა და წალკის მაღალყოვლადუსამღვდელოესმა მიტროპოლიტმა, პროფესორმა ანანიამ სტუდენტთა საეკლესიო მსახურებასა და ტაძრის აგებულების სტრუქტურაში უკეთ გარკვევის მიზნით, უნივერსიტეტის სამ კორპუსში დააფუძნა და აკურთხა წმინდა გიორგის, წმინდა დავით აღმაშენებლის და წმინდა ნინოს სახელობის სამლოცველოები.

შრომატევადი სასწავლო პროცესის მიუხედავად, თეოლოგიის კათედრის წევრები სერიოზულ სამეცნიერო ღვაწლშიც არიან; კერძოდ, მიმდინარე ხუთი წლის განმავლობაში სქელტანიან წიგნებად, ბროშურებად და სამეცნიერო სახით გამოიცა: კათედრის გამგის მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მიტროპოლიტის, პროფესორ ანანიას ათეულობით წიგნი (იხ კრებულის დანართში წარმოდგენილი ანოტირებული ბიბლიოგრაფია). პროტოპრესვიტერ გიორგი გამრეკელის რედაქტორობით და ლოცვა-კურთხევით გამოდის სამეცნიერო ჟურნალი „რწმენა და ცოდნა“, მისივე ხელმძღვანელობით მეცნიერთა ჯგუფს თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაზე გადმოაქვს წმინდა წერილის ძველი ქართული რედაქციების წიგნები. დეკანოზ ბიძინა გუნიას მიერ საფუძვლიანად დამუშავდა ეკლესიის ლიტურგიკული მსახურებისთვის აუცილებლად საჭირო ლიტერატურა; აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ დეკანოზი ბიძინა სამეცნიერო ხარისხის მაძიებლად არის გაფორმებული ხელნაწერთა ინსტიტუტში. დეკანოზმა მიქაელ ჭაბაშვილმა ლიტერატურის ინსტიტუტში დაიცვა ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი (ნაშრომის თემა: „აბიბოს ნეკრესელის ჰომილიები“); გარდა ამისა, დეკანოზ მიქაელს ბოლო პერიოდში გამოქვეყნებული აქვს რამდენიმე წიგნი და 8 სამეცნიერო წერილი. ამავე პერიოდში ათეულობით სამეცნიერო ნაშრომი გამოაქვეყნა და ისტორიის მეცნიერებათა ხარისხი მოიპოვა (საკვალიფიკაციო თემა: „ჟამთააღმწერლის ასწლოვანი მატიანის საღვთისმეტყველო საფუძვლები“) ამ სტრიქონების ავტორმა; ერთ-ერთი გამოკვლევა შევიდა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის აღსაყდრების 25 წლისათვისადმი მიძღვნილ სამტომეულ-

ში: „ნათელი ქრისტესი საქართველო“; აგრეთვე, ჩვენ მიერ რუსულენოვანი მართლმადიდებლური ენციკლოპედიისთვის მომზადებულია ძალზე ვრცელი მასალა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის დღეისათვის არსებულ და მოქმედ ეპარქიათა (სულ 35) შესახებ.

თეოლოგიის კათედრის წევრები ვთანამშრომლობთ „საეკლესიო კალენდრის“ რედაქციასთან, გაზეთ „საპატრიარქოს უწყებანის“ კოლექტივთან, საპატრიარქოს რადიო „ივერიასთან“ და სხვ. ამ სტრიქონების ავტორი, ასევე, ხელმძღვანელობს ნიკორწმინდის ეპარქიის საინფორმაციო სამსახურს; რედაქტორობს სამეცნიერო ჟურნალს - „ორნატი“ და გაზეთს - „ნიკორწმინდა“.

თეოლოგიის კათედრის ისტორიიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2005 წლის გაზაფხულზე, 23-25 მაისს, კათედრის აქტიური მონაწილეობით ჩატარებული პირველი საერთაშორისო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“; 2006 წ. ივნისის თვეში კი კათედრის თანამონაწილეობით ტექნიკურ უნივერსიტეტში ჩატარდა აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია.

თეოლოგიის კათედრას ასევე სხვა მრავალმხრივ საინტერესო ღონისძიებაში მიუღია მონაწილეობა, რომელთა ჩამოთვლა სხვათათვის მიგვინდია...

დასასრულს, აღვნიშნავთ:

პროფესორი ანანია ჯაფარიძე და კათედრის პედაგოგები განვლილ ხუთ წელიწადში აღასრულებენ საქმეებს თვითკმაყოფილების განცდის გარეშე; რამდენიმე ეპიზოდს მხოლოდ შედეგების შეჯამების ოფიციალური მოთხოვნის გამო ვიხსენებთ. დარწმუნებულნი ვართ იმაში, რომ საკეთებელი მომავალში კიდევ ბევრია, რომლის აღსრულებასაც კვლავ განვაგრძობთ ყოვლადსახიერი ღმერთის უსაზღვრო შემწეობის იმედით აღვსებულნი, უწმინდესისა და უნეტარესის, კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით და კათედრის გამგის, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მიტროპოლიტის, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის წინამძღოლობით.

ჩვენი სტუდენტობა - ერის სიამაყე, თეოლოგიის კათედრა - ჩვენი მონაპოვარი

ნუგზარ ვანიშვილი - სტუ-ის სტუდენტთა, ასპირანტთა და მაგისტრანტთა სამეცნიერო განყოფილების უფროსი

მაქვს პატივი და ბედნიერება, ჩვენი უნივერსიტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო კონფერენციებში მონაწილეთა და ფრიადოსანთა სახელით მოგილოცოთ იუბილე, გისურვოთ ფიქრთა, მიზანთა და იმედთა ასრულება, მშვიდობა და დღეგრძელობა.

დღემუდამ ერზე და ქვეყანაზე მოფიქრალნი ჩვენი თეოლოგიის კათედრის სასულიერო პირნი და სრულიად უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლები მინდა დავარწმუნო, რომ ათასობით სტუდენტი წარჩინებულია სწავლაში, ზოგად განათლებაში, ცხოვრების წესთა და მიზანთა არჩევაში, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ-მართლმადიდებლურ ფასეულობათა დაცვასა და სწავლის შემდგომ გავლაშიც.

ჩვენი უნივერსიტეტის სტუდენტობა ყოველთვის გამორჩეული, ლამაზი, ვაჟკაცური და მრავალფეროვანი იყო. დღევანდელი თაობა კი ორმაგად ბედნიერიცაა, ვიდრე ათეული წლების წინ. მათთვის გაცილებით მეტია სასწავლო, სამეცნიერო და შემეცნებითი საშუალებები საერთაშორისო და ადგილობრივ დონეებზე. ახალგაზრდები თავისუფალნი არიან მრავალ არჩევანში. ძალდატანებით აღარ შედიან კომკავშირში. ვალდებულნი აღარ არიან ისწავლონ ათეიზმისა და მეცნიერული კომუნიზმის საფუძვლები. უფრო მეტიც, საბედნიეროდ, ბოლო 5 წლის განმავლობაში სტუდენტებმა პირველივე კურსზე მოისმინეს თეოლოგიის, საქართველოს ეკლესიის ისტორიისა და ღვთისმეტყველების ლექციები და საამაყოა ისიც, რომ ეს ცოდნა მათ მიიღეს პროფესორ-მასწავლებელთაგან, დეკანოზთა და მოძღვართაგან, რომელთა კათედრასაც მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე უდგას სათავეში. ჩვენი აზრით იგი თანამედროვეობის ლეონტი მროველია.

მოგმართავთ თხოვნით: შეიხედოთ თეოლოგიის ლექციის მსვლელობისას აუდიტორიაში. იქ ყოველთვის სრული დასწრება და აკადემიური მოსწრებაა, იქ ყოველთვის ცხოველი ინტერესი, ოლიმპიური სიმშვიდე და

ნათელი სახეებია... და აქვეა მწვერვალიც: მის მაღალ-ყოვლადუსამღვდლოესობას, პროფესორ, მიტროპოლიტ ანანიას მოხსენებები მრავალ საერთაშორისო, რესპუბ-ლიკურ, საუნივერსიტეტო და სტუდენტურ სამეცნიერო კონფერენციებზე, ხშირ სემინარებსა და გაფართოებულ ლექციათა კურსებზე.

...სტუ-ის სხვადასხვა კორპუსში არსებულ სამ-ლოცველოთა მიმდებარე დერეფნებში სასიამოვნო საკმევლის სუნი ტრიალებს; ათასობით სტუდენტი პირჯვრის გადაწერით შედის კორპუსებსა და აუდიტო-რიებში. მრავალი სტუდენტი ლოცვის წამძღვარებით იწყებს მეცადინეობას და გონება უფრო სხარტიაო, მეხსიერება კი ღრმაო, ხმამაღლა აღნიშნავენ ხოლმე.

ეს ყოველივე კი ცოდნის, შემეცნებისა და ჭეშმა-რიტი ლიბერალიზმის მდინარეა, რომელსაც სწორი და საჭირო რაოდენობით ეწაფება ჩვენი ახალგაზრდობა - ერის ხვალინდელი დღე.

ეს არის მეცნიერებასა და რწმენას შორის გადე-ბული აუცილებელი ხიდი, რომელზედაც სიარული და დგომა საამურია და უსაფრთხო.

სტუდენტობამაც არ გაამტყუნა იმედები: ათობით სტუდენტი მოხსენებებით, ასეულები კი მსმენელად მონა-წილეობდა თეოლოგიის კათედრის მოწყობილ უმაღლესი კატეგორიისა და აკადემიური დონის სამეცნიერო ფორუ-მებში, დღიდან კათედრის დაფუძნებისა 184 სტუდენტმა სამეცნიერო თემით და პედაგოგის ხელმძღვანელობით მონაწილეობა მიიღო სტუ-ის ღია, სტუდენტთა სამეც-ნიერო კონფერენციების თეოლოგიის სექციაში. გამოჩნდა ათობით მაღალი დონის ნაშრომი და ნათელი, ტალანტი გონება. უდიდესია მათი ბედნიერება რექტორისა და მიტროპოლიტის შექებისა და წახალისებისას. ათასამდე სტუდენტი მონაწილეობდა სტუდენტური კავშირის ორგა-ნიზებულ და მეუფე ანანიას მიერ კურთხეულ აღდგენით და სამშენებლო სამუშაოებზე ეკლესია-მონასტრებში.

ათიათასობით სტუდენტი გაერკვა თეოლოგიურ ჭეშმარიტებაში და გაუძლიერდა რწმენა, მართლმა-დიდებლობა, შესაბამისად ეროვნულობა.

უდიდესი მონაპოვარი შეიძლება ეწოდოს სტუ-ის თეოლოგიის კათედრის შექმნასა და მუშაობას ამ ათას-წლეულების მიჯნაზე, მსოფლიო გლობალიზაციისა და

მღელვარების ფონზე, სახელმწიფო და ეროვნული კონსოლიდაციის მიმდინარე პროცესისას.

„მაღალთა შინა ღმერთმა ინება“ საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის არსებობა; უწმინდესმა და უნეტარესმა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა, ერის სულიერმა მამამ დალოცა და აკურთხა იგი, რექტორატმა და უნივერსიტეტმა მის დასაფუძნებლად იბრძოლა და იშრომა, საქმეს ხელმძღვანელობს და აქ უშურველად იღვწის მიტროპოლიტი ანანია, აქვე მსახურობენ და ლექციებს კითხულობენ სახელოვანი და პატიოსანი პროფესორ-მასწავლებელნი და დეკანოზ-მღვდელნი; კათედრასთან თანამშრომლობენ და მეგობრობენ ერის უდიდესი მეცნიერები და მეტრები; მათ უსმენენ და ტკბებიან ქართველი ახალგაზრდები. საპასუხოდ, რწმენით გამსჭვალულნი ქართველი სტუდენტები მუდამ იქნებიან საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის გვერდით.

„დიდება მაღალთა შინა ღმერთსა, ქვეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება. ამინ!“

თბილისი
05.11.2006

სულიერების დიდი კერა

პროფესორი ივანე გორგიძე, პროფესორი, დეკანოზი
გიორგი გუგუშვილი, პროფესორი შალვა ნაჭყებია,
პროფესორი გურამ ჯავახაძე

ათმა წელმა განვლო მას შემდეგ, რაც საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში სულიერების დიდი კერა, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი იქნა დაფუძნებული. იგი ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდგომ პერიოდში მიღწეული უმნიშვნელოვანესი მონაპოვარია და საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის საჭეთმპყრობელის, მისი უწმიდესობისა და უნეტარესობის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II სახელთან არის დაკავშირებული.

2001 წლის 4 იანვარს საპატრიარქოს რეზიდენციაში დიდძალ ხალხს მოეყარა თავი უწმიდესობისა და უნეტარესობისათვის დაბადების 68-ე წლისთავის მისალოცად.

ეს იყო ღვთის ზეციური მადლით განათებული დღე. ამ ბედნიერ დღეს მის უწმიდესობას გვერდს უმშვენებდა საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის უთვალსაჩინოესი მოღვაწე, წმიდა სინოდის წევრი, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე. სადღესასწაულო წუთებში უფლის ნებით მეუფე ანანიასათვის ცნობილი გახდა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის აკადემიურ წრეებსა და სტუდენტ-ახალგაზრდობაში მომწიფებული აზრი უნივერსიტეტის კედლებში თეოლოგიის კათედრის დაარსების თაობაზე. მეუფე უდიდესი სიხარულით შეხვდა იდეას. მომდევნო დღეებში ტექნიკურ უნივერსიტეტში შეიქმნა მუშა ჯგუფი მეუფის ხელმძღვანელობით, რომელმაც ითავა თეოლოგიის კათედრის ჩამოსაყალიბებლად საჭირო სამუშაოების გაწევა. ყველასთვის ნათელი გახდა, რომ საფუძველი ეყრებოდა ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის სრულიად ახალ კერას, რომლის

აუცილებლობა ნაკარნახევი იყო მსოფლიოში არსებული ურთულესი ვითარებითაც, როდესაც სახეზე იყო რელიგიათა შორის დაპირისპირება, მძვინვარებდა ტერორიზმი, მორალური უბადრუკობა და აღვირახსნილობა, ნარკომანია, პროსტიტუცია, ტრეფინგი და სხვა სოციალური კატაკლიზმები, რომ არაფერი ვთქვათ ადამიანთა სულიერი დეგრადაციის იმ უმძიმეს მემკვიდრეობაზე, რაც კომუნისტურმა რეჟიმმა დატოვა ქვეყანაში.

2001 წლის 1 სექტემბერს ისტორიაში პირველად მისმა მაღალყოვლადუსამღვდელოესობამ, მთავარეპისკოპოსმა ანანიამ ახალი სასწავლო წლის დაწყება მიულოცა სტუდენტ-ახალგაზრდობას და პროფესორ-მასწავლებლობას და დალოცა ისინი. დაიწყო საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის შემობრუნება ქრისტიანული სარწმუნოებისაკენ...

2001 წლის 28 სექტემბერს გაიმართა უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომა, სადაც მიღებული იქნა გადაწყვეტილება თეოლოგიის კათედრის დაარსების თაობაზე. დიდი საბჭოს მთელმა შემადგენლობამ ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი კათედრის გამგის თანამდებობაზე წმიდა სინოდის წევრის, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოს მეუფე ანანიას წამოყენებას, რომელიც საბჭოს წინაშე წარსდგა ვრცელი მოხსენებით თეოლოგიის კათედრის სამომავლო მიზნების შესახებ. უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს სხდომის შემდეგ თეოლოგიის კათედრის დაარსების თაობაზე თხოვნით მივმართეთ უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალოკოს-პატრიარქს ილია II და ვაახლეთ შემდეგი შინაარსის წერილი:

„თქვენო უწმიდესობავ,

გვაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს 28.09.2001 წ. ერთსულოვანი გადაწყვეტილებით უნივერსიტეტში დაარსდა თეოლოგიის კათედრა. გთხოვთ, კათედრის წინამძღოლად მოავლინოთ მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი,

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა სინოდის წევრი მეუფე ანანია.

თქვენო უწმიდესობავ,

უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლობა და სტუდენტობა უმორჩილესად ითხოვს თქვენგან ლოცვა-კურთხევას.“

უწმიდესმა გამოიკითხა თუ როგორ იყო გააზრებული ამ ერთობ საპასუხისმგებლო და უკეთილშობილესი ჩანაფიქრის განხორციელება. მოისმინა რა მეუფე ანანიას და უნივერსიტეტის წარმომადგენელთა მოსაზრებები, უწმიდესმა უდიდესი კმაყოფილება გამოთქვა ამ დიდი საქმის წამოწყებასთან დაკავშირებით და ბრძანა – „იესო ქრისტე ბეთლემში იშვა, მაგრამ ეს საკმარისი არაა. ის უნდა იშვას ყოველი ადამიანის გულში და არამარტო იშვას, არამედ მუდამ იმყოფებოდეს მასთან. მხოლოდ ამ შემთხვევაში იქნება ჩვენთვის მისაწვდომი ის ზეციური მადლი, რომელიც დედამიწაზე საუკუნეთუწინარესმა ლოგოსმა მოგვიტანა – მშვიდობა ღმერთთან, მშვიდობა მოყვასთან, მშვიდობა საკუთარ თავთან”. უწმიდესმა საგანგებოდ გაუსვა ხაზი ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის მნიშვნელობას და ამ უკეთილშობილეს საქმეში თეოლოგიის კათედრის მისიას. იგი კმაყოფილებით შეხვდა უნივერსიტეტის რექტორატის წინადადებას თეოლოგიის კათედრის გამგედ ცნობილი საეკლესიო მოღვაწისა და მეცნიერის, მთავარეპისკოპოს ანანიას წამოყენების თაობაზე და მოგვცა კურთხევა.

დადგა ნანატრი დღეც. საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ევროპის გამორჩეულ უმაღლეს სასწავლებელთა დარად, 2001 წლის 19 ოქტომბერს საბოლოოდ დაარსდა თეოლოგიის კათედრა. ამასთან დაკავშირებით გაიმართა ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს გაფართოებული სხდომა, რომელსაც დაესწრნენ უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, წმიდა სინოდის წევრები.

თავის გამოსვლაში სრულიად საქართველოს პატრიარ-ქმა ბრძანა: „დიდი მეცნიერი კლიმენტი ალექსანდრიელი ამბობს, რომ არ არის საკმარისი ადამიანი იყოს მორწმუნე, მას აუცილებლად ცოდნა უნდა ახლდესო და ასეთ დასკვნას აკეთებს: „მხოლოდ მორწმუნე ადამიანი, არის მონა ღვთისა, ხოლო მორწმუნე და განათლებული ადამიანი არის მეგობარი ღვთისა“.

უწმიდესმა თავისი გამოსვლა შემდეგი სიტყვებით დაასრულა: „მე გილოცავთ ამ ბედნიერ დღეს და მოგახ-სენებთ, რომ კათედრის გამგედ არჩეულია მთავარ-ეპისკოპოსი მეუფე ანანია, რომელიც წმიდა სინოდში თავისი ერუდიციითა და ღრმა აზროვნებით გამოირჩევა და მინდა ვთქვა, რომ ეს ძალიან კარგი არჩევანია. ეს არის თქვენი დიდი დამსახურება და უპირველესად ეს არის ბატონი რექტორის დამსახურება და მადლობას ვწირავ მას. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორს საბერძნეთის ათონის ივერთა მონასტერში დაცული XIII-XIV საუკუნეების სახარების მოოქროვილი გარეკანის ასლი გადასცა საჩუქრად და იქ მოღვაწე მამების იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელების მადლით დალოცა დამსწრე საზოგადოება და სრულიად საქართველო.

ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორმა უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II-ს ქართველი ერის სულიერ და ინტელექტუალურ განვითარებაში გაწეული დიდი ღვაწ-ლისათვის სტუ-ს უმაღლესი ჯილდო „გიორგი ნიკოლაძის მედალი“ გადასცა.

დიდი საბჭოს გაფართოებული სხდომის მონა-წილეთა წინაშე ვრცელი მოხსენებით გამოვიდა თეოლო-გიის კათედრის გამგე, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი ანანია, რომელმაც შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა კათედრის უმთავრესი მიზანი:

„საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი მთელი ქართველი ერისათვის წარმოადგენს მეცნიერების,

კულტურისა და განათლების საამაყო კერას, ამიტომაც აქ თეოლოგიის კათედრის დაფუძნება ერთი ნაწილია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის იმ დიდი პროგრამისა, რომლის მიხედვითაც საუნივერსიტეტო ტექნიკური განათლება, ამასთანავე, ჰუმანიტარული განათლების სრულიად ახალ საფეხურზე აყვანას, პროფესიონალი ინჟინრის მიერ ეროვნული სულიერი კულტურის გათავისებასა და ეროვნული ფენომენის მატარებელ მოქალაქედ აღზრდას გულისხმობს.

თეოლოგიის კათედრას ამ მხრივ დიდი მისია ეკისრება; მის მუშაობას საფუძვლად დაედება უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის სწავლება რწმენისა და ცოდნის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ; კერძოდ: „საქართველოს კულტურული, ინტელექტუალური, თუნდაც მატერიალური პოტენციალის აღორძინება სულიერი ამაღლებით უნდა დაიწყოს. მეცნიერების და მის წარმომადგენელთა სულიერება იქნება სათავე ჩვენი ქვეყნის განახლებისა. ინტელიგენციაში დიდი პოტენციური ძალაა. წარსული დროის უმძიმეს პერიოდებშიც კი მოაზროვნე ფენა ჩვენი ქვეყნისა ხალხში ნერგავდა განათლებისა და სოციალური პროგრესის მაღალ იდეალებს. ერთადერთი რაც მას აკლდა, ეს იყო ჭეშმარიტი სარწმუნოების სრული გააზრება. თავისი ფუნქციის სწორად შეფასებას და შესრულებას ინტელიგენცია მხოლოდ მაშინ შეძლებს, როცა თავის ცოდნას რწმენას დაუკავშირებს. ამ შემთხვევაში მიაღწევს ის დიდ და სასურველ შედეგს“.

სარწმუნოებისა და მეცნიერების დაკავშირების შესახებ მთავარეპისკოპოსმა ანანიამ წმინდა ილია მართლის (ჭავჭავაძის) ცნობილი მოძღვრებაც გაიხსენა: „ბევრს ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი არიან, მაგრამ ამ ორ სამფლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურებისა, ღვაწლისა, მადლისა და საქმისა, რადგანაც კაცთათვის მსახურება,

მსახურებაა ღვთისა“; და შემდეგ დასძინა: „ილიას უკვდავი იდეები ცხადია საყრდენი იქნება ჩვენი კათედრის მუშაობისა. დაარსება ამ მნიშვნელოვანი კათედრისა კიდევ უფრო წარმოაჩენს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს ეკლესია დღეს აღმავლობის გზაზეა. ეს მიგვითითებს, რომ ერის ქრისტიანული სული ცოცხალია და ერი იმედით უყურებს მომავალს”.

ახლად დაფუძნებული კათედრის პედაგოგთა შემადგენლობის შერჩევა უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის რეკომენდაციით და ლოცვა კურთხევით აღსრულდა. თეოლოგიის კათედრის პედაგოგთა პირველ შეკრებაზე უწმინდესთან საპატრიარქოში, დამოძღვრა ისინი და მათი ყურადღება მიაპყრო იმას თუ რა დიდი მნიშვნელობა და პასუხისმგებლობა აკისრია თეოლოგიის კათედრას არა მარტო უნივერსიტეტის, არამედ მთელი ქვეყნის წინაშე; კათედრის სრულფასოვანი მუშაობისათვის კი პედაგოგებს მიზნად დაუსახა: უნივერსიტეტის სპეციფიკის გათვალისწინებით, განსაკუთრებული ყურადღებისა და გულისხმიერების გამომჟღავნება სტუდენტებთან და სხვა დარგის პროფესორ მასწავლებლებთან ურთიერთობისას, ლექციებისა და სემინარული მეცადინეობისათვის სერიოზული მომზადება, თითოეული ლექტორის მიერ სამუშაო გეგმის შედგენა, კონსპექტების წარმოება და სხვა.

თეოლოგიის კათედრის პირველი წევრები გახდნენ საქართველოს საპატრიარქოს დაქვემდებარებაში არსებული სასწავლებლების პედაგოგები და ეკლესია მონასტრებში მოღვაწე სასულიერო პირები, რომელთაც სასწავლო აღმზრდელობითი სამეცნიერო მუშაობის დიდი გამოცდილება ჰქონდათ. კერძოდ: პროტოპრესვიტერი გიორგი გამრეკელი, დეკანოზები: ზაქარია ძინძიბაძე, გიორგი ჯიბუტი, ამირან ამირანაშვილი, ვახტანგ ასათიანი, მიქაელ ჭაბაშვილი, მღვდლები: ბიძინა გუნია, გიორგი მალხაზიშვილი, კონსტანტინე გიორგაძე, მაქსიმე ჭანტურია, მიქაელ ჭანტურია, მიქაელ მაჭარაძე, გურამ გურამიშვილი, თეოდორე გიგნაძე, გიორგი დორეული, მიქაელ

კაპანაძე, დავით ჭანტურია, მიქაელ ბუკია, არქიდიაკონი დემეტრე (დავითაშვილი), დიაკონი ელიზბარ დიაკონიძე, პედაგოგები: ზურაბ ცხოვრებაძე, ზურაბ ეკალაძე, გიორგი მაისურაძე, სერგო ფარულავა, ლევან ბუკია, ზვიად ბარკალაია, მზია წიკლაური, გოჩა გუგუშვილი. დროთა განმავლობაში პედაგოგთა შემადგენლობა იცვლებოდა და კათედრაზე მუშაობა მოუწიათ: მღვდლებს ილია წერეთელს, სამოელ ზვიადაურს, ლევან მექოშვილს, გიორგი ბაღიაურს, ავთანდილ გულაშვილს, პედაგოგებს: გოჩა ასათიანს, გიორგი წეროძეს, დავით ამაშუკელს და სხვებს.

ახალდაფუძნებული კათედრის გამგემ და პედაგოგებმა კათედრის პირველსავე სხდომაზე მიზნად დაისახეს, ერთი მხრივ, სტუდენტთა განსწავლა-კატეხიზაცია საღვთისმეტყველო კუთხით, მეორე მხრივ კი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მნიშვნელოვანი ეტაპების შესწავლა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია მეუფე ანანიას უდიდესი ძალისხმევა კათედრის საგანმანათლებლო გეგმებისა და პროგრამების შედგენის საქმეში. პირველი ლექცია ღვთისმეტყველებაში წაიკითხა მეუფე ანანიამ და ასე დაიწყო ტექნიკური უნივერსიტეტის ყველა ფაკულტეტზე ქრისტიანული მოძღვრების საფუძვლების დაუფლება. ათასობით სტუდენტმა უდიდესი ინტერესი გამოავლინა ამ უკეთილშობილესი წამოწყებისადმი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მათი დაინტერესება საღვთისმეტყველო ლიტერატურითა და საქართველოს ეკლესიის ისტორიით. აღნიშვნის ღირსია ტექნიკური უნივერსიტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო კონფერენციებზე თეოლოგიის სექციის მონაწილეთა მრავალრიცხოვნება და აქტივობა. კათედრის მიერ მომზადებული კონფერენციები და სემინარები ეძღვნებოდა და ეძღვნება ჩვენი ქვეყნის ისტორიის მნიშვნელოვან მოვლენებსა და დიდ საეკლესიო დღესასწაულებს, კერძოდ: საქართველოს ავტოკეფალიის აღდგენას, მოციქულთა მიერ საქართველოში ქრისტიანობის ქადაგებას, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების ისტორიას, ეკლესიის

სტრუქტურულ-ორგანიზაციულ მოწყობას ადრე და თანამედროვე ეტაპზე, ეკლესიის როლს და მნიშვნელობას ქვეყნის გაერთიანების საქმეში, მონარქიული მმართველობის ბიბლიურ საფუძვლებს და საქართველოში სამეფო დინასტიის ისტორიის მნიშვნელოვან ეტაპებს, წმინდა მეფეთა და დედოფალთა ცხოვრებასა და მოღვაწეობას, საქართველოს დიდი ომების (დიდგორის, ბახტრიონის, კრწანისისა და სხვა) ისტორიას.

2002 წლის 25 მარტს სტუ-ში გაიმართა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის 85-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია, რომელსაც დაესწრნენ მისი უწმიდესობა და უნეტარესობა, საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, უწმიდესი სინოდის წევრები. კონფერენციის მონაწილეებმა უდიდესი ინტერესით მოისმინეს თეოლოგიის კათედრის გამგის, მეუფე ანანიას მოხსენება, სადაც მაღალ მეცნიერულ დონეზე იყო წარმოჩინებული დედა ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის ისტორიული ასპექტები და მათი მნიშვნელობა ქართული სახელმწიფოებრიობის აღმშენებლობის საქმეში. საინტერესო მოხსენებებით გამოვიდნენ აგრეთვე თეოლოგიის კათედრის თანამშრომლები: დიაკონი ბიძინა გუნია და პედაგოგი გოჩა გუგუშვილი, რომელთაც დიდი ღვაწლი გასწიეს თეოლოგიის კათედრაზე სასწავლო პროცესის ჩამოყალიბების საქმეში. სამეცნიერო კონფერენციის შესახებ ვრცელი ინფორმაცია გამოქვეყნდა საქართველოს განათლების სამინისტროს გაზეთში „ახალი განათლება“ [4-10 აპრილი 2002 წ. 11-12 (149-150)].

საეკლესიო მსახურებასა და ტაძრის აგებულების სტრუქტურაში სტუდენტთა უკეთ გარკვევის მიზნით მეუფე ანანიამ რექტორატის მხარდაჭერით სტუ-ს ადმინისტრაციულ კორპუსში 2002 წლის აღდგომის წინა დღეს დააფუძნა და აკურთხა წმინდა გიორგის სამლოცველო, რასაც უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლობა და სტუდენტობა უდიდესი კმაყოფილებით შეხვდა. მოგვიანებით I და II სასწავლო კორპუ-

სებშიც დაფუძნდა და იკურთხა წმინდა ნინოს და წმინდა დავით აღმაშენებელის სახელობის სამლოცველოები.

აღსანიშნავია, რომ თეოლოგიის კათედრასა და უნივერსიტეტის სტუდენტურ კავშირს შორის თავიდანვე მჭიდრო თანამშრომლობა დამყარდა. შედეგად საფუძველი ჩაეყარა მეტად კარგ ტრადიციას. 2001 წლიდან მეუფე ანანიას ლოცვა კურთხევით სტუდენტური რაზმები სისტემატურად მონაწილეობენ საქართველოს ეპარქიებში ეკლესია-მონასტრებისა და ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლების კონსერვაციის დამხმარე სამუშაოებში.

თეოლოგიის კათედრის წარმატებული მუშაობა დადებითად იქნა შეფასებული როგორც საქართველოს საპატრიარქოს, ასევე ტექნიკური უნივერსიტეტის რექტორატის მიერ. 2002 წლის 15 ნოემბერს ქართული ეკლესიის წინაშე დიდი დამსახურებისა და სამეცნიერო საქმიანობაში თვალსაჩინო ღვაწლისთვის მანგლისის უძველეს საკათედრო ტაძარში უწმინდესმა და უნეტა-რესმა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსი, სტუ-ს თეოლოგიის კათედრის გამგე, მეუფე ანანია აღავლინა მიტროპოლიტის რანგში, ხოლო რამდენიმე დღის შემდეგ, ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდმა სამეც-ნიერო საბჭომ, გამოჩენილ ქართველ თეოლოგს პროფე-სორის მაღალი წოდება მიანიჭა.

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში 2002 წლის 25 დეკემბერს განსაკუთრებული მოწიწებითა და სიყვარულით აღინიშნა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის მთავარ-ეპისკოპოსის, მისი უწმინდესობისა და უნეტარესობის ილია II-ის პატრიარქის ტახტზე აღსაყდრების 25-ე წლისთავი. ტექნიკური უნივერსიტეტიდან რექტორატისა და თეოლოგიის კათედრის სახელით სრულიად საქართ-ველოს კათალიკოს-პატრიარქს შემდეგი შინაარსის მილოცვა გაეგზავნა:

„ქართველთა დიდო მეუფეო,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის მრავალ-ათასიანი მრევლის სახელით გულითადად გილოცავთ

თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ტახტზე აღსაყდრების 25-ე წლისთავს. ეს მთელი ეპოქაა ჩვენი სულიერი ცხოვრების ისტორიაში. თქვენი დიდი ძალისხმევით ეს ეპოქა ქართველი ერის ქრისტიანული სარწმუნოებისაკენ შემობრუნებისა და მოქცევის ხანად იქცა. 25 წელია თქვენი ძლიერი მხრებით ღირსეულად ეზიდებით იმ უმძიმეს ჯვარს, რომელსაც პატრიარქის ჯვარი ჰქვია. უდიდესია თქვენი ღვაწლი დამოუკიდებელი საქართველოს აღმშენებლობის საქმეში.

მოწიწებით ვხრით თავს თქვენს წინაშე ქართველთა დიდო მეუფეო, ლოცვა-კურთხევას ვითხოვთ თქვენგან და უფალს ვევედრებით, მრავალ წელიწადს ყოფილიყავით პატრიარქის ტახტზე მყარად მდგომი ქართველთა დამცველი ღვთის წინაშე“.

როდესაც თვალს ვავლებთ განვლილ პერიოდს და ვიგონებთ თეოლოგიის კათედრის ისტორიის პირველი წლების მოვლენებს, განსაკუთრებით თვალსაჩინოდ იკვეთება ის გარემოება, რომ კათედრაზე სულ უფრო ფართო მაშტაბები მიიღო და სასწავლო პროცესს ორგანულად დაუკავშირდა სამეცნიერო მუშაობა, რაზედაც მეტყველებს თეოლოგიის კათედრის ეგიდით ჩატარებული საერთაშორისო თუ რესპუბლიკური კონფერენციები. ასე მაგალითად, 2004 წლის 4-10 ოქტომბერს ტექნიკურ უნივერსიტეტში გაიმართა დისციპლინათაშორისო რესპუბლიკური კონფერენცია – „ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდენტობა“ რომლის ორგანიზატორთა შორის განსაკუთრებული პატივისცემით უნდა მოვიხსენიოთ მეცნიერების დოქტორი მარიამ ჩხარტიშვილი.

თეოლოგიის კათედრის ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაიწერა პირველი საერთაშორისო კონფერენცია დევიზით „მეცნიერება და რელიგია“, რომელიც 2005 წლის 23-24 მაისს ჩატარდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში და რომლის ორგანიზატორები იყვნენ საქართველოს საპატრიარქო, საქართველოს საინჟინრო აკადემია, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია,

გაეროსთან არსებული ინფორმატიზაციის საერთაშორისო აკადემია, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ.ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოება.

კონფერენციას ესწრებოდნენ უწმინდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, წმინდა სინოდის წევრები, ჩვენი ქვეყნის გამოჩენილი მეცნიერები და საზოგადო მოღვაწეები, საზღვარგარეთელი სტუმრები. კონფერენციის მონაწილეებმა უდიდესი ყურადღებით მოისმინეს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მოხსენება – „საქართველოს სახელმწიფო წყობა ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში“.

მოხსენება თემაზე „მეცნიერებისა და რელიგიის, ცოდნისა და რწმენის, სისტემური ურთიერთმიმართებანი“ გააკეთა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტმა, საქართველოს საინჟინრო აკადემიის პრეზიდენტმა, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ვ.ა. ტრაპეზნიკოვის სახელობის მართვის პრობლემების ინსტიტუტის დირექტორმა, აკადემიკოსმა ივერი ფრანგიშვილმა, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა აღნიშნული კონფერენციის ორგანიზაციისა და ჩატარების საქმეში.

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა მაღალი შეფასება მისცა კონფერენციის შედეგებს და წარმატება უსურვა მის ორგანიზატორებსა და მონაწილეებს. ნიშანდობლივია, რომ კონფერენციის დახურვის შემდეგ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, აკადემიკოსები ი. ფრანგიშვილი, კ. ფროლოვი, ა. გუსევი, ვ. ბურკოვი, პროფესორი ჯეიმს რობერტ ხაუკროფტი და ქართველ მეცნიერთა ჯგუფი შემდეგი შემადგენლობით: პროფესორები ზ. გასიტაშვილი, ი. გორგიძე, შ. ნაჭყებია, გ. ჯავახაძე, რ. ხუროძე, დეკანოზი ბიძინა გუნია, მიწვეულ იყვნენ საპატრიარქოში, სადაც უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-

პატრიარქმა ილია II-მ პატრიარქის საპატიო სიგელებითა და ქრისტეშობიდან 2000 წლისთავის აღსანიშნავად დაწესებული ვერცხლის ჯვრებით დააჯილდოვა ისინი. ეს იყო სულიერების, რწმენისა და მეცნიერების დიდი ზეიმი. „რწმენა არ გამორიცხავს მეცნიერებას: პირიქით მის მიღწევებსა და მტკიცებულებებს იყენებს და ახალი აღმოჩენებისათვის თვითონაც იღწვის“ – ბრძანა საქართველოს პატრიარქმა.

კონფერენციის მსვლელობისას, 2005 წლის 23 მაისს, მეცნიერების განვითარებაში შეტანილი თვალსაჩინო წვლილისათვის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის „საპატიო დოქტორის“ წოდება მიენიჭათ პროფესორებს: ჯ. ხაუკროფტს, კ. ფროლოვს, ა. გუსევს, ვ. ბურკოვს.

მომდევნო კონფერენცია „მეცნიერება და რელიგია“ ჩატარდა 2006 წლის 6 ივნისს და იგი სასიქადულო მამულიშვილის, ცნობილი მკვლევარისა და მეცნიერების დიდი ორგანიზატორის, აკადემიკოს ივერი ფრანგიშვილის ხსოვნას მიეძღვნა. ამ კონფერენციაზე პროფ. ი. გორგიძემ უწმიდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II-ს და სტუ-ს თეოლოგიის კათედრის გამგეს, მანგლისისა და წალკის ეპარქიის მმართველს, მიტროპოლიტ, პროფესორ ანანია ჯაფარიძეს გადასცა საინჟინრო აკადემიის საპატიო აკადემიკოსის დიპლომები. სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II და მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე არჩეულ იქნენ რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის საპატიო წევრებად.

უდიდესი ინტერესით იქნა მოსმენილი კონფერენციაზე მეუფე ანანიას მოხსენება „დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქცია IV-IX საუკუნეებში“.

როდესაც სტუ-ს თეოლოგიის კათედრაზე გაშლილ სამეცნიერო შემოქმედებით მოღვაწეობაზე ვსაუბრობთ, არ შეიძლება არ აღინიშნოს კათედრის წევრთა ნაყოფიერი საქმიანობის შესახებ, რის შედეგადაც დეკანოზმა მიქაელ ჭაბაშვილმა, დეკანოზმა ბიძინა გუნიამ, დეკანოზმა გოჩა გუგუშვილმა, დეკანოზმა ლევან მათე-

შვილმა წარმატებით დაიცვეს დისერტაციები სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. კათედრის თანამშრომელთა მიერ მრავალი მეცნიერული შრომა გამოქვეყნდა, გამოიცა საეკლესიო წიგნები, კრებულები და სხვა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2003 წელს გამოცემული მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ფუნდამენტური ნაშრომი „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ 3 ტომად.

1996-2003 წლებში გამოიცა „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“ 4 ტომად, რაც მეუფე ანანიას სამეცნიერო-კვლევითი მოღვაწეობის გვირგვინს წარმოადგენს და იგი მთელი ქართული ისტორიოგრაფიისათვის უდიდესი შენაძენია. ამ წიგნმა, რომელიც 2009 წელს მეორედ გამოიცა, მყარი საფუძველი შეუქმნა ქართული ეკლესიის ისტორიის შემდგომ ფუნდამენტურ კვლევებს. აი რას წერს მის შესახებ ცნობილი ისტორიკოსი, პროფესორი ვახტანგ გოილაძე – „მიტროპოლიტ ანანიას უზარმაზარი გამოკვლევა მრავალწლიანი თავდაუზოგავი კვლევის ნაყოფია. იგი დიდი სიყვარულითა და რუდუნებით არის შესრულებული. შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ ქართული ეკლესიის ისტორიის შესახებ ასეთი ყოვლისმომცველი გამოკვლევა რევოლუციამდელ საქართველოშიც კი არ შექმნილა“.

2005 წელს გამოიცა გამოჩენილი თანამედროვე ისტორიკოსებისა და მკვლევარების, პროფესორების გიული ალასანიას, შოთა ბადრიძის, ბონდო არველაძის, ვახტანგ გოილაძის, ბიჭიკო დიასამიძის, სერგო ვარდოსანიძის, ზაზა აბაშიძის და ვახტანგ გურულის ნარკვევების კრებული მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ნაშრომების შესახებ, სადაც ღირსეულადაა შეფასებული მეუფე ანანიას, როგორც თეოლოგიის და საქართველოს ეკლესიის ისტორიის სწორუპოვარი მკვლევარის დამსახურება დედა ეკლესიის და ქართველთა ერის წინაშე. განსაკუთრებული პატივისცემით უნდა აღინიშნოს ამ მეცნიერთა დიდი მხარდაჭერა და აქტიური მონაწილეობა სტუ-ს თეოლოგიის კათედრის მიერ ჩატარებულ სამეცნიერო კონფერენციებსა თუ სხვა ღონისძიებებში.

მეუფე ანანიას, როგორც უმაღლესი იერარქის, სახელგანთქმული მღვდელმსახურისა და მეცნიერ-აღმზრდელის საყოველთაო ავტორიტეტმა, მისმა დიდმა გამოცდილებამ და დაუღალავმა შრომამ კარგი შედეგი გამოიღო. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრა სულ მოკლე ხანში ჩამოყალიბდა სარწმუნოებისა და მეცნიერების მძლავრ კერად, სადაც ღვთისმეტყველების საფუძვლებს 35000-ზე მეტი სტუდენტი დაეუფლა და რაც ასე თვალნათლივ გამობრწყინდა კათედრის დაარსებიდან მეხუთე წლისთავის აღნიშვნის დღეებში. ამ თარიღს მიეძღვნა საიუბილეო სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც ტექნიკურ უნივერსიტეტში გაიმართა 2007 წლის 14 თებერვალს გიორგი ნიკოლაძის სახელობის დარბაზში. საიუბილეო სამეცნიერო კონფე-რენციას დაესწრნენ მისი უწმიდესობა და უნეტარესობა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II და წმიდა სინოდის წევრები. „მე ნამდვილად ბედნიერი ვარ, რომ ვიმყოფები თქვენთან ერთად და აღვნიშნავთ თეოლოგიის კათედრის დაარსების ხუთი წლისთავს. ხუთი წელი არც ისე დიდი დროა, მაგრამ ამ ხნის მანძილზე ბევრი რამ გაკეთდა“ – ბრძანა უწმიდესმა და უნეტარესმა თავის გამოსვლაში. „მე დარწმუნებული ვარ, რომ იმ ხუთმა წელმა, რომლის დროსაც აქ დიდი მუშაობა მიდიოდა, თავისი კარგი შედეგი გამოიღო და პირველყოვლისა მინდა მადლობა ვუთხრა მეუფე ანანიას და ამ კათედრის მუშა ჯგუფს იმ დიდი შრომისათვის, რასაც თქვენ ეწევით აქ ტექნიკურ უნივერსიტეტში. მე გილოცავთ ამ თარიღს და დარწმუნებული ვარ, რომ ის პრობლემები, რომელთა წინაშე დგას დღეს საერთოდ განათლება და კერძოდ, ტექნიკური უნივერსიტეტი, იქნება დაძლეული და დადებითად გადაწყდება მომავლის საკითხი, რომელიც თქვენს წინაშეა. მე მინდა მოგახ-სენოთ, რომ საქართველოს ეკლესია მუდამ თქვენში იყო და იქნება. ღმერთმა დაგლოცოთ და გაგახაროთ“. ამ მაღალი შეფასებისა და გულითადი დალოცვის შემდეგ სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტს გადასცა ქრისტეშობიდან 2000 წლისთავის აღსანიშნავად საპატრიარქოს მიერ გამოცემული უნიკალური საგანძური, რომელსაც ეწოდება „ნათელი ქრისტესი საქართველო“. საიუბილეო სხდომის მონაწილეებმა დიდი ყურადღებით მოისმინეს თეოლოგიის კათედრის დამაარსებლისა და წინამძღოლის, მანგლისისა და წალკის ეპარქიის მმართველის, მიტროპოლიტის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ათასობით სტუდენტისა და პედაგოგისათვის სათაყვანო ადამიანის, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის ფუნდამენტური მოხსენება თეოლოგიის კათედრის მიერ ხუთი წლის მანძილზე გაწეული საქმიანობის შედეგებისა და ახალგაზრდობის სულიერი აღზრდის სამომავლო ამოცანების შესახებ. მეუფე ანანიამ თავისი მოხსენების დასასრულს ბრძანა:

„საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღორძინების შემდეგ ქართველთა ევროპულ ოჯახში საბოლოოდ დასამკვიდრებელად უთუოდ უნდა გავამრავლოთ უდიდესი სიმდიდრე ქართველი ერისა – გავაძლიეროთ უდიდესი ეროვნული საგანძური – ქრისტიანობა. ევროპა, ძირითადად ქრისტიან ერთა კავშირი არის. ამ კავშირის ბუნებრივი წევრი გახლავთ საქართველო უკვე 2000 წელია, წმიდა მოციქულებისა და წმიდა ნინოს შემდგომ. იმედი გვაქვს თეოლოგიის კათედრა მისი უწმიდესობის ლოცვით ერის ამ სიმდიდრეს კიდევ უფრო გაამრავლებს.

ბოლოს კიდევ უფრო უღრმეს მადლობას ვწირავთ მის უწმიდესობას თეოლოგიის კათედრის კურთხევისათვის. იმედი გვაქვს ღვთის დიდი მოწყალებითა და მისი უწმიდესობის ლოცვით თეოლოგიის კათედრა იქცევა მნიშვნელოვან სასულიერო და კულტურულ ცენტრად. უღრმესად გმადლობთ ათეულობით პროფესორ მასწავლებლებსა და მოღვაწეებს, რომლებმაც მართლაც თავდადებულად იშრომეს თეოლოგიის კათედრის დასაარსებლად და მის გასაძლიერებლად. უღრმესად გმადლობთ და გლოცავთ მისი უწმიდესობის ლოცვით“.

მისასალმებელი სიტყვებით პლენარულ სხდომაზე გამომსვლელებმა ისაუბრეს იმის თაობაზე, რომ მეუფე ანანიას ხელმძღვანელობით ამ მოკლე ხანში თეოლოგიის კათედრა სულიერებისა და რწმენის ნამდვილ კერად იქცა, სადაც ათასობით სტუდენტი ეზიარა ღვთისმეტყველების საფუძვლებს. საქართველოს ეკლესიის ისტორიას, გაუძლიერდა მართლმადიდებლური რწმენა და ეროვნულობა, გაიდო ხიდი მეცნიერებასა და რწმენას შორის.

საიუბილეო კონფერენციას განსაკუთრებული შინაარსი შესძინა მიტროპოლიტ ანანიას ჯაფარიძის მოხსენებამ – „საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული შეხედულება საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ და მისი კრიტიკა“.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრის საქმიანობასა და გამოჩენილი ქართველი თეოლოგის, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მოღვაწეობას მიეძღვნა წიგნი, რომელიც 2007 წელს გამოიცა საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტისა და მეცნიერების ისტორიის საქართველოს საზოგადოების ერთობლივი ძალისხმევით.

კრებულში თავმოყრილია ცნობილი ქართველ მეცნიერების, პროფესორებს გიული ალასანიას, ბონდო არველაძის, ზაზა აბაშიძის, ვახტანგ გურულის წერილები, სადაც მიტროპოლიტ ანანიას მეცნიერული მოღვაწეობას, მის მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებს მაღალი შეფასება ეძლევა. ამავე კრებულში მოცემულია სტუ-ს თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის 5 წლისთავისადმი მიძღვნილი კონფერენციის მასალები და მიტროპოლიტ ანანიას ქადაგებანი და გამოსვლები საეკლესიო ცხოვრების სხვადასხვა პერიოდში.

2008 წელს გამოიცა მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნი „დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა“, რომელიც ეძღვნება ძველი ქართული საეკლესიო ენის ჩამოყალიბების საკითხებს. მასში მოცემულია ე.წ. „ქართიზაციის თეორიისადმი“ მიძღვნილი სტატიები და მოხსენებები.

მიტროპოლიტ ანანიას მაღალ ავტორიტეტზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ იგი სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის 2009 წლის 10 ივლისს ბრძანებით, საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის ხელმძღვანელად დაინიშნა. აღნიშნულმა კომისიამ იმავე წელს წარმოადგინა დასკვნა ე.წ. „ქართიზაციის თეორიის“ შესახებ, რაც საქართველოს სახელმწიფოებრივი და საეკლესიო მთლიანობის დასარღვევად შექმნილი ტექნოლოგიაა და მისი გადაუდებელი განეიტრალებაც ჩვენი ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს შეესაბამება.

2009 წლის 20 აგვისტოს მანგლისისა და წალკის ეპარქიის მრევლმა, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებმა და სტუდენტობამ დიდი პატივისცემა და სიყვარული გამოხატეს მეუფის დაბადებიდან 60 წლისთავთან დაკავშირებით.

საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია-კონსოლიდაცია-გამთლიანების უდიდეს ეროვნულ პრობლემას მიეძღვნა მეუფე ანანიას მნიშვნელოვანი მონოგრაფია „ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII-XX საუკუნეებში“ (საინგილო, აფხაზეთი, ქართლ-კახეთი, მესხეთი, თრიალეთი, შიდა ქართლი), სადაც თავმოყრილია მეუფის მიერ 1990 წლიდან აღნიშნული მტკივნეული პრობლემისადმი მიძღვნილი კვლევის შედეგები. მონოგრაფია 2010 წელს გამოიცა და მან გამოხმაურება ჰპოვა საზოგადოებაში. ამავე წლის 8 ნოემბერს, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში გაიმართა მეუფე ანანიას აღნიშნული მონოგრაფიის პრეზენტაცია. უნივერსიტეტის რექტორის პროფესორ ს. ვარდოსანიძის, პროფესორების ვ. გურულის, რ. გუჯეჯიანის, ტ. ფუტკარაძის, ვ. სართანიას, სტამბულის ქართული კულტურის ცენტრის დამფუძნებლის, ბატონ არჩილ ზოიძის გამოსვლებში მაღალი შეფასება მიეცა მეუფე ანანიას, როგორც საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის ცნობილი მკვლევარის აღნიშნულ ნაშრომს, სადაც პირველად

დოკუმენტურ წყაროებზე დაყრდნობით შესწავლილი იქნა საქართველოს კუთხეებში დამპყრობელთა მიერ ქართველთა იძულებითი გასომხება, გალეკება, გათათრება, გაბერძნება, გაოსება, გააფხაზება. მეცნიერებმა ხაზგასმით აღნიშნეს იმ დიდი წვლილის შესახებ, რომელიც შეიტანა მეუფე ანანიამ ქართველთა ეთნოგენეზის კვლევის თვალსაზრისით.

პრეზენტაციის ბოლოს მეუფე ანანიამ მადლობა გადაუხადა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, უწმიდესსა და უნეტარეს ილია მეორეს – ქართული უნივერსიტეტის – სულიერებისა და განათლების ამ შესანიშნავი ცენტრის დამაარსებელს, უნივერსიტეტის საზოგადოებას და აღნიშნა: „ის, რისთვისაც ჩვენი წინაპრები იბრძოდნენ და ჩვენი მამები ლოცულობდნენ, არის საქართველოს ერთიანი სახელმწიფო; ეს სახელმწიფო უფალმა ჩვენ გვიბოძა. ახლა გასავლელი გვაქვს მეორე ეტაპი: უნდა შევძლოთ იმპერიისგან დასუსტებული ჩვენი ეროვნული ცნობიერების კონსოლიდაცია ქართული ენისათვის ისტორიული ფუნქციის დაბრუნებით; ასევე, ხელი უნდა შევუწყოთ საქართველოს მოქალაქეობის მქონე ყველა პირს, სახელმწიფო ენის შესწავლით ინტეგრირდეს საქართველოს სახელმწიფოში“.

ამ პერიოდში თეოლოგიის კათედრა თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრად გადაკეთდა, რომლის არსებობის ათწლიანი ისტორიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მოვლენას აგრეთვე წარმოადგენს საქართველოს საპატრიარქოს, საქართველოს საინჟინრო აკადემიისა და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის მიერ სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალის „სვეტიცხოველის“ დაფუძნება, რომლის მთავარი რედაქტორი გახლავთ ანანია ჯაფარიძე, მთავარი რედაქტორის მოადგილეები: ვლადიმერ დოლიძე და მამუკა მაცაბერიძე; ნიშანდობლივია, ის ფაქტი, რომ ამ ჟურნალის გამოცემით ფაქტიურად აღდგენილ იქნა XX საუკუნის დასაწყისში (1917 წელს) წმიდა მღვდელმოწამე პატრიარქის კირიონ II ხელდასმით

მაშინდელი „სრულიად საქართველოს საკათალიკოზოს საბჭოს“ მიერ დაფუძნებული ჟურნალ “სვეტიცხოველის” გამოცემა. ჟურნალი, რომელიც წელიწადში რამდენჯერმე გამოდის, სააქციო საზოგადოება „მედინსერვისის“ ერთგული თანადგომით იბეჭდება.

ძალიან ბევრი კეთილი საქმე გაკეთდა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის პედაგოგთა აქტიური მოღვაწეობით. უწინარეს ყოვლისა თანამშრომელთა და სტუდენტთა სულიერების განწმენდისა და განმტკიცების თვალსაზრისით. ცენტრის ბაზაზე აღინიშნება ყველა დიდი საეკლესიო დღესასწაული, რაც საუნივერსიტეტო ტრადიციად იქცა. ცენტრი ტექნიკურ უნივერსიტეტში ამჟამად მიმდინარე აღმავლობის პროცესში აქტიურად მონაწილეობს, როგორც სულიერი და მორალური თანადგომის კეთილშობილური ძალა, განსაკუთრებით გლობალიზაციის პირობებში ცივილიზაციათა შორის დიალოგის გასაღრმავებლად.

ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენასთან ერთად „მაღალთა შინა ღმერთმა ინება“ საინჟინრო აზროვნებისა და ცოდნის დიდ ტაძარში თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის დაფუძნება. მისი არსებობის განვლილმა ათწლეულმა პერიოდმა ნათლად დაადასტურა ამ ისტორიული მონაპოვარის განსაკუთრებული აუცილებლობა და მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა უდიდესი ეროვნული და საშვილიშვილო მისიის ღირსეულად გაგრძელების საქმეს.

თავს მდაბლად ვხრით თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის ფუძემდებლისა და წინამძღოლის, მიტროპოლიტ ანანიასა და ცენტრის მთელი შემადგენლობის წინაშე, ვუსურვებთ წინსვლასა და დღეგრძელობას აქ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის პუბლიცისტური წერილები

ეკლესია - საქართველოს კუთხეთა მაკავშირებელი დუღაბი

წმიდა ილია მართლის თქმით – ჩამოყალიბებისთანავე საქართველოს წმიდა ეკლესია წარმოადგენდა მთელი ქვეყნის მოსახლეობის მაკონსოლიდირებელ ძალას, არ იყო ჩაკეტილი ვიწრო ეთნიკურ ჩარჩოებში, არამედ წარმოადგენდა ქვეყნის სხვადასხვა წარმოშობის მოქალაქეთა ეკლესიას, მისთვის როგორც წმიდა წერილი მოითხოვდა არ იყო ელინი თუ იუდეველი, ქართველი და არაქართველი, თუმცა კი მისი მრევლი საქართველოს შვილები იყვნენ, ერთი ქვეყნისა და ერთი მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის მქონენი. თვით წმიდა ნინო, დამფუძნებელი საქართველოს ეკლესიის, კაპადოკიიდან იყო ჩამოსული, საქართველოს ეკლესიის წმინდანი - პირველმოწამე რაჟდენი - სპარსელი, წმიდა ევსტათი მცხეთელი, ასევე სპარსელი იყო, მონოფიზიტობასთან მებრძოლნი წმიდა 12 მამა - ასურელები (სირიელები) იყვნენ, ნეოფიტე ურბნელი ეპისკოპოსი - არაბი, ასევე არაბი იყო სახელოვანი წმინდანი აბო თბილელი, სომეხი იყო წმიდა შუშანიკ დედოფალი და სხვა მრავალნი, აღნიშნული სიიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს ეკლესია აერთიანებდა ქვეყნის ყველა მოქალაქეს ეთნიკური წარმოშობის მიუხედავად. თუმცა კი საქართველოს ეკლესია ერთიან კულტურულ სივრცეს ქმნიდა ერთი ქართული ერთიანი შემეცნებით. საქართველოს ეკლესია ადუღაბებდა ქვეყნის კუთხეებსა და სხვადასხვა ეთნოგრაფიულ ჯგუფებს.

საქართველოს ერთიანი ქრისტიანული კულტურის მთავარი ბერკეტი იყო ქართული ენა. იმთავითვე ქართული ენა და მასზე დაფუძნებული ქართული ქრისტიანული კულტურა მოიცავდა სრულიად საქართველოს,

მის ყველა კუთხეს. ღვთისმსახურება, ყოველი საეკლესიო წესი მთასა თუ ბარში შავი ზღვიდან სომხეთამდე და ალბანეთამდე მხოლოდ ქართულენოვანი იყო. ყოველ კუთხეში ქართული ენა და ქართული კულტურა დომინირებდა. ძველი საქართველო ამით განსხვავდებოდა XX საუკუნის საქართველოსაგან.

ცხადია, ძირითადი მრეველი საქართველოს ეკლესიისა, დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ქართველები იყვნენ, მაგრამ აღნიშნული სიიდან ჩანს, რომ მისი მრევლი იყო საქართველოში მცხოვრები სპარსელები, არაბები, ასირიელები, სომხები და სხვები. რა ხერხებით, რა საშუალებებით აერთიანებდა საქართველოს ეკლესია მის ასეთი სიჭრელის მრევლს? - როგორც ითქვა ეს იყო ქართული ენა და ქართული კულტურა. ქართული ენა - საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაციის უმთავრესი იარაღი - ძველი მამების ცნობით, თვით უფლის მიერ იყო დაცული. მაგალითად, ასურელ მამათა ცხოვრებაში აღწერილია ასეთი ამბავი: ეუწყათ, რომ საქართველოში უნდა ექადაგათ, მათ მაშინვე განაცხადეს რომ არ იცოდნენ ქართული ენა, საქართველოს სახელი ზოგიერთს არც კი გაეგონა, მაგრამ წამოსვლის წინ სულიწმინდის მიერ „წამისყოფით“ მიენიჭათ ქართული ენის ცოდნა, მსგავსად იმისა როგორც წმიდა მოციქულებს სულთმოფენობისას მიეცათ სხვადასხვა ენების ცოდნა. მართლაც ჩამოსვლისთანავე ასურელი მამები ქართული ენით ქადაგებდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში და მოაქციეს მრავალი ადამიანი. ქართულ ენას და კულტურას განსაკუთრებული რუდუნებით უვლიდნენ სხვადასხვა კუთხიდან გამოსული წმიდა მამები. მაგალითად, წარმოშობით კახეთიდან იყო წმიდა ილარიონ ქართველი, რომელიც საბერძნეთში ქართული ენით ადიდებდა უფალს, ამის გამო მას ერთი მონასტრის წინამძღვარმა აუკრძალა ღვთისმსახურება, მაგრამ ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი გამოეცხადა ამ ბერძენ მამას და ქართულ ენას „ცხონების ენა“ უწოდა.

ასევე ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი გამოეცხადა საბერძნეთის ერთერთ მონასტერში მომაკვდავ, წარმოშობით ტაოელ - ექვთიმე მთაწმინდელს და შეასწავლა ქართული ენა, ის იქამდე მხოლოდ ბერძნულად ლაპარაკობდა.

აფხაზეთში, სამეგრელოში, სვანეთში, კახეთში, მესხეთში, არგვეთში, თაკვერში, გურიაში, აჭარაში, თიანეთში და სხვა კუთხეებში მუდამ მხოლოდდამხოლოდ ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს. არც ერთ კუთხეში არ არსებობდა რეგიონალური კუთხური კულტურები - სრულიად საქართველოში იყო მხოლოდ ერთი ქართული კულტურა, ერთი ქართული ენა.

ქართული ენა ქრისტიანობის პროდუქტი არ ყოფილა, ივანე ჯავახიშვილს გარკვეული აქვს, რომ ჯერ კიდევ წარმართობის დროს ყველა კუთხეში, მათ შორის სამეგრელოსა და სვანეთში ქართული ენა იყო წარმართული ღვთისმსახურების ენა. მაშასადამე არა ე.წ. ქართიზაციის შედეგად გავრცელდა საქართველოს კუთხეებში ქართული ენა, არამედ გაქრისტიანებამდე დიდი ხნით ადრე - წარმართობის დროს წარმართობის ენა ქართული იყო, რომ არსებობდა საერთო ქართული წარმართული რელიგია - მაშასადამე გაქრისტიანებამდეც ქართულ ტომებს კულტურა და ენა აერთიანებდა.

წმიდა ნინოს ეპოქიდან ვიდრე კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე, ე.ი. უძველესი ხანიდან XIX საუკუნემდე, როგორც ითქვა ქართული ენა და კულტურა აერთიანებდა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ხალხებს. ქართული ენა, როგორც წესი იცოდა საქართველოს ყველა მცხოვრებმა, ქართული ენის საუკეთესო მცოდნენი იყვნენ თბილისელი და არათბილისელი სომხები, მთიელი ტომები, მუსულმანებიც კი. უფრო მეტიც, ქართული ენა ერთაშორისი ურთიერთობისათვის გამოიყენებოდა კავკასიელი ტომების მიერ. არაა შემთხვევითი, რომ ქართული ლაპიდარული (ქვაზე შესრულებული) თუ სხვა სახის წარწერებითაა მოფენილი კავკასიის მთიანი რეგიონები დაღესტანსა, ჩეჩნეთინგუშეთსა და ჩრდილო ოსეთში უამრავი ქართული წარ-

წერაა აღმოჩენილი, არას ვიტყვით საქართველოს ისეთ რეგიონებზე, როგორიცაა აფხაზეთი თუ შიდა ქართლი, რომელნიც თვითონ წარმოადგენდნენ კერებს ქართული კულტურისა, არა მხოლოდ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ძლიერებისას, არამედ მისი დაშლა-დანაწევრების დროსაც. მაგალითად, თბილისში არაბთა ოთხასწლოვანი ბატონობისას VIII-XI საუკუნეებში, აფხაზეთი და ტაოკლარჯეთი წარმოადგენდა ქართველთა ეროვნულ კონსოლიდაციის კერებს, ბუდეს ქართული კულტურისა და სახელმწიფოებრივი ძლიერებისა. ასევე შემდგომშიც, მაგალითად, XVII საუკუნეში, როცა აღმოსავლეთ საქართველო სპარსეთმა დაიპყრო, ქართული სახელმწიფოებრიობისა და კულტურის კერის ფუნქცია თავისთავზე აიღო სამეგრელომ, ლევან II დადიანის დროს. ასევე იყო საქართველოს სხვა კუთხეები. არასდროს არცერთ კუთხეში არ წარმოქმნილა ადგილობრივი, ლოკალური ხასიათის კულტურა, ყოველი რეგიონის კულტურა იყო საერთო ქართული კულტურის ნაწილი.

ამ მხრივ, საქართველოს თანამედროვე ვითარება სავსებით განსხვავდება ძველქართულისაგან. ამჟამად, რუსების ორასწლოვანი ბატონობის შედეგად, საქართველოშივე ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის არა ქართული, არამედ რუსული. იგივე ითქმის კულტურის მიმართაც, თუ ძველ საქართველოში ქართული კულტურა აერთიანებდა სხვადასხვა კუთხეებს, ამჟამად რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა ეთნოსების კულტურებს (იგულისხმება, რომ საქართველოში მცხოვრები აზერბაიჯანელები, სომხები, თვით ქართველები, ოსები თუ აფხაზები ერთმანეთთან ძირითადად ურთიერთობენ რუსული ენით, ასევე რუსული კულტურული სივრცე მათთვის ნაცნობი არის, საერთო და გასაგები). მაშასადამე, რუსულმა ენამ და კულტურამ, არა მხოლოდ შეზღუდა საქართველოში ქართული ენა და კულტურა, არამედ ჩაანაცვლა ის და დაიჭირა მისი ადგილი.

რუსულმა ენამ ჩამოართვა ქართულ ენას ფუნქცია ხალხთა გამაერთიანებლისა, რადგანაც კულტურა მოქალაქეთა მთლიანობის უმთავრესი ნიშანი და ერთობის საფუძველია.

მაშასადამე, როგორც აღინიშნა უძველესი დროიდან XIX საუკუნემდე, ქართველი ერის შიდა კონსოლიდაციის ძლიერი იარაღი იყო ქართული ენა და კულტურა, ის ასევე წარმოადგენდა საშუალებას საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაციისა ერთიან ქართულ სივრცეში.

ქრისტიანული ქართული კულტურის მთლიანობა ისტორიული ფაქტია, ისმის კითხვა რა გზებით, რა საშუალებით გახდა ეს მიღწევა შესაძლებელი? როგორ მოიცვა ერთიანმა ქართულმა კულტურამ საქართველოს ერთმანეთისგან პოლიტიკურად დაშორებული რეგიონები? არსებობს ამ კითხვის ორი პასუხი: პირველის მიხედვით, მოციქულების ეპოქაში, ასევე წმიდა მეფის მირიანისა და წმიდა ნინოს ხანაში, საქართველოს, ანუ ქართლის სახელმწიფო მოიცავდა მთელ თანამედროვე საქართველოს ტერიტორიას, რომელზეც იქამდე, წარმართულ ეპოქაშივე, განვრცობილი იყო ერთიანი ქართული კულტურა, ანუ საქართველოს რეგიონები საქართველოს ეკლესიის დაარსებისას უკვე გაერთიანებული იყვნენ ერთი ენითა და კულტურით. მართლაც, ლეონტი მროველი ეპისკოპოსის ცნობით, საქართველოში ქრისტეშობამდე 300 წლით ადრე „არა იზრახებოდა სხვა ენა თვინიერ ქართულისა“. მეფე მირიანი, „ქართლის ცხოვრებისა“ და „მოქცევაი ქართლისაის“ ცნობით ერთიანი საქართველოს მეფე იყო (ეგრისწყლიდან ალბანეთამდე), წმიდა ნინო კი რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების ცნობით „ყოველთა ქართველთა“ განმანათლებელი, ანუ დაარსებისთანავე წმიდა ნინოს ხანიდანვე საქართველოს ეკლესია მოიცავდა როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს. შესაბამისად ქართული ენა და კულტურა მოიცავდა სრულიად საქართველოს უძველესი ხანიდანვე. ეს თვალსაზრისი დაცული იყო საეკლესიო

წრეებში XIX საუკუნემდე. სულ სხვა თვალსაზრისი ჩამოყალიბდა რუსების ბატონობის დროს. ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორიის თანახმად, თითქოსდა, დასავლეთ საქართველო 600 წლის მანძილზე კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, შემდეგ IX-X საუკუნეებში ქართული ეკლესია შეიჭრა უცხო იურისდიქციაში და გააუქმა დასავლეთ საქართველოში ბერძნული საეპისკოპოსოები და მის ნაცვლად დააარსა ქართული, რასაც შემდეგ მოჰყვა ქართული ენისა და კულტურის დასავლეთ საქართველოში განვრცობა, ანუ მოსახლეობის „ქართიზაცია“. ასევე, თურმე, „ქართიზებული“ ტომები არიან აღმოსავლეთ საქართველოს მთიელები და ჰერალბანელებიც კი. „ქართიზაციის თეორია“ შეიძლება ითქვას გაგრძელებაა XIX საუკუნის რუსული იმპერიული პოლიტიკისა, რომელსაც სურდა როგორმე საქართველოს რეგიონები ჩამოეშორებინა ერთიანი ქართული კულტურის სფეროსაგან. ამას კი ახერხებდა იმით, რომ აყალიბებდა იქამდე უცხო რეგიონალურ კულტურებს.

ისტორიოგრაფია საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოიყენებოდა ვითარცა იდეოლოგიური იარაღი. „ქართიზაციის თეორია“ ასევე წარმოადგენდა იარაღს საქართველოს კუთხეებად დაშლა-დანაწევრებისათვის.

კერძოდ, თუკი ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო ჩამოყალიბდა ქრისტესშობამდე ასწლეულებით ადრე მეფე ფარნავაზის დროს, საბჭოთა ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ეს ასე არ იყო და ერთიანი საქართველოს სახელმწიფო მხოლოდ XI საუკუნეში ჩამოყალიბდა ბაგრატ III-ის დროს. თუკი ძველი ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ წმიდა ნინო და ანდრია პირველწოდებული იყვნენ სრულიად საქართველოს მოსახლეობის გამაქრისტიანებლები, ახალი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ წმიდა ნინო მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, ანდრეა კი დასავლეთ საქართველოს განმანათლებელი იყო. ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამტკიცებდა, რომ ქართული ენა და

ქართული კულტურა სრულიად საქართველოს მოიცავდა მეფე ფარანავაზის დროიდანვე. ახალი ამტკიცებდა, რომ ქართული ენა დასავლეთ საქართველოში გავრცელდა მხოლოდ IX-X საუკუნეებში და ა.შ.

საბჭოთა წლებში ყველაფერი კეთდებოდა იმისთვის, რათა აფხაზეთი, სამეგრელო, სვანეთი როგორმე ჩამოეშორებინათ საქართველოსაგან. შეიქმნა მძლავრი ისტორიოგრაფიული ბაზა სამტკიცებლად იმისა, რომ დასავლეთ საქართველოში არსებობდა ადიღე-ჩერქეზული, კოლხური და შემდეგ ლაზური სახელმწიფოები თავისი საკუთარი ენითა და კულტურით, მაშინ როცა წყაროები მიუთითებს იმის შესახებ, რომ კოლხური კულტურა იყო არა ვიწრო კუთხური მოვლენა - არამედ ზოგადქართული. კოლხეთის ენა გ. მელიქიშვილისა და სხვა გამოჩენილი ისტორიკოსების მტკიცებით იყო ფუძე ქართულთან ახლოს მდგომი ჯერ კიდევ დაუყოფელი ერთიანი ე.წ. ზანურ-ქართული ენა, რომ კოლხური კულტურა მოიცავდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოსთან ერთად მთელ თანამედროვე საქართველოს, რომ კოლხური სახელმწიფოებრიობის წიაღში ჩამოყალიბდა ძველი ქართული ფარნავაზის ქართლის სახელმწიფო (იხ. ა. ჯაფარიძე, ქართველთა წინაპრების ისტორია).

ზანურ-ქართული ენობრივი მთლიანობა ჯერ კიდევ არსებობდა მოციქულების ეპოქაში, რადგანაც თ. გამყრელიძისა და გ. მაჭავარიანის მტკიცებით ამ ენამ დიფერენციაცია დაიწყო „ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე“.

სამწუხაროდ, ახლახან, 2007 წელს, გამოცემული „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომში ერთადერთ ეჭვმიუტანელ ჭეშმარიტებადაა გამოცხადებული მეორე თვალსაზრისი, რომ დასავლეთ საქართველო IX-X სს-ში ბერძნული ეკლესიის იურისდიქციაში იმყოფებოდა, შესაბამისად უარყოფილია ძველი ქართული საეკლესიო თვალსაზრისი. აღნიშნული ენციკლოპედიის მე-13 ტომში წმიდა ნინო მხოლოდ ქართლის, ავტორის სიტყვით მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს განმანათლებლადაა წარმოდგენილი და ისეა მიწოდებული მკითხველისადმი,

თითქოსდა ის ერთადერთი თვალსაზრისი იყოს, მაშინ როცა ივანე ჯავახიშვილის სიტყვით: „ქართველებს იმთავითვე წმიდა ნინო ერთიანი ქვეყნის, ერთიანი საქართველოს განმანათლებლად მიუჩნევიათ. და არა მისი ერთი რომელიმე ნაწილისა“. „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომის ავტორები დუმან და ოდნავ მინიშნებასაც კი არ აკეთებენ იმის შესახებ, რომ ამ საკითხს თავისი განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია რუის-ურბნისის კრებამ და მიიღო შესაბამისი განსაზღვრება, როგორც ჩანს რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ს ავტორებს არ მიაჩნიათ წყაროდ დასავლეთ საქართველოს იურისდიქციის კვლევის საქმეში.

გლობალიზაციის პროცესის ღირსეულად შესახვედრად ქართველმა ერმა უნდა განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, შეძლოს საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად ჩამოყალიბება, რისთვისაც უპირველესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ქართული კულტურის გავრცობას.

ამ ვითარების გამო, აუცილებლად მივიჩნევთ, რომ სამომავლოდ ქართულ ენასა და კულტურას საქართველოში მიენიჭოს პრიორიტეტი რუსულთან შედარებით. იგულისხმება საქართველოს მოცვა ქართული ენით, ლიტერატურით, მუსიკით, ფილოსოფიით, კულტურით, ეკონომიკური დოქტრინებით. სახელმწიფომ ქვეყანაში უნდა გაატაროს შესაბამისი ენობრივი პოლიტიკა, ქართული ენის სახელმწიფოებრიობა რეალურად უნდა განხორციელდეს.

საბოლოოდ, უნდა დავასკვნათ, რომ რუსების მიერ საქართველოს დაპყრობამდე, ანუ XIX საუკუნემდე, ქართული ენა და კულტურა წარმოადგენდა საქართველოს მოსახლეობის კონსოლიდაციისა და სახელმწიფოებრივი ინტეგრაციის საშუალებას. ამჟამად, მართალია ეს ასე არაა და ქართულს რუსული ჩაენაცვლა, მაგრამ, იმედია, რომ ჩვენი ქვეყნის საზოგადოება შეძლებს ამ პრობლემის მოგვარებას.

ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს გეოპოლიტიკურ რეალობაში

საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა XX საუკუნის უდიდესი მონაპოვარია, რისთვისაც ასწლეულთა მანძილზე იღვწოდნენ და ლოცულობდნენ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის წმიდა მამები. ჯერ კიდევ 1917 წელს, ავტოკეფალიის აღდგენის თანავე უწმიდესმა და უნეტარესმა კათოლიკოს-პატრიარქმა კირიონ II-მ, ქართველ ხალხსა და მთელ მსოფლიოს მიმართა გუჯარით, რომელშიც ჩამოაყალიბა ის საზრუნავი, რომელიც ეკლესიას ეკისრებოდა ახალ რეალობაში: „ეკლესია უნდა ემსახუროს ეროვნულ იდეას, მედგრად შეახსენოს კაცობრიობას სახელი ქართველი ერისა, ხელი შეუწყოს ქართველი ერის განმტკიცებასა და გაერთიანებას, რათა კაცობრიობის ფერხულში ქართველმა ერმა ჰპოვოს შესაფერი და დამსახურებული ადგილი“ („ჯვარი ვაზისა“ 1987, №1, გვ.10).

ჩვენი დღევანდელი თემა „ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს გეოპოლიტიკურ რეალობაში“ ეხმიანება კირიონის ფრაზას: – „ეკლესიამ უნდა იზრუნოს, რათა ქართველმა ერმა კაცობრიობის ფერხულში ჰპოვოს შესაფერი და დამსახურებული ადგილი“.

ისტორიულად, ათასწლეულთა მანძილზე საქართველო იმყოფებოდა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს, აზიასა და ევროპას შორის, არა მხოლოდ გეოგრაფიულად, არამედ კულტურულ-მსოფლმხედველობითი თვალსაზრისითაც და ის მიჯნავდა ორ მსოფლიო ცივილიზაციას, ქრისტეშობამდე ბერძნულ-რომაულსა და აღმოსავლურს, ხოლო ქრისტეს შობის შემდეგ ქრისტიანულსა და მუსლიმანურს (ისლამურს) ჯერ კიდევ ძველი ბერძენი ისტორიკოსები საქართველოში გამავალ მდინარე რიონს მიიჩნევდნენ მიჯნად ევროპასა და აზიას შორის, შემდგომში როდესაც ქრისტიანობის საკაცობრიო იდეები და სარწმუნოება გავრცელდა მსოფლიოში- ქართველმა ხალხმა ორ უდიდეს ორიენტირს შორის

უპირატესი ღირსება მიანიჭა დასავლეთის ცივილიზაციას, რადგანაც ძველ ქართველთათვის დასავლეთის პირველსახეს წარმოადგენდა ბიზანტიის ბრწყინვალე იმპერია, ჩვენი თანამორწმუნე, უზარმაზარი მართლმადიდებლური სამყარო, ბურჯი იმჟამინდელი ევროპული ცივილიზაციისა და მსოფლიო კულტურის უდიდესი შემოქმედი, ხოლო აღმოსავლეთი წარმოადგენდა საქართველოს მიმართ არა მხოლოდ მტრულად განწყობილ სამყაროს, არამედ იმ სახელმწიფოებს, რომელნიც თითქმის შეუსვენებლად ათასწლეულთა მანძილზე აგრესიულ ომებს აწარმოებდნენ ქართველი ხალხის ქრისტიანული სარწმუნოებისა და სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ. ცხადია ასეთ დროს ქართველი ხალხის მუდმივი ორიენტირი იყო ბიზანტია, ევროპა, იდეა კი ევროპეიზმი. უფრო მეტიც ქართველ ხალხს თავისი სახელმწიფო და ეროვნული ცივილიზაცია მიაჩნდა განუყოფელ ნაწილად ევროპული ცივილიზაციისა.

ერის სულიერ მესაჭეს საქართველოს ეკლესიას, იმთავითვე ჰქონდა განსაზღვრული ეკლესიის როლი - ეს იყო მუდმივი გეზი ქრისტიანული მსოფლიოსკენ. ამ მიმართულებას საფუძველი დაუდო მოციქულთასწორმა, ქართველთა განმანათლებელმა წმიდა ნინომ და ასევე მოციქულთასწორმა მეფე მირიანმა, წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასალმა, სხვა საეკლესიო სახელმწიფო მოღვაწეებმა. ქართული მატეანეების მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ მეფე მირიანი აღზრდილი იყო აღმოსავლური ტრადიციებით, მან საღმრთო ნებით უყოყმანოდ დაუჭირა მხარი ქრისტიანულ სარწმუნოებას, რაც ახარა კიდეც იმჟამინდელი რომის სახელოვან იმპერატორს, მოციქულთასწორ წმიდა მეფე კონსტანტინეს ბერძენი მემატეანეებიც შენიშნავენ, რომ იმპერატორი გაახარა აღმოსავლეთში ახალი ქრისტიანი, მაშასადამე მისი ერთგული ხალხის შემომატებამ. მსგავსადვე მეფე ვახტანგ გორგასლმა ანდერძით ამცნო მომავალ თაობებს - „გამცნებ თქვენ, რათა მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა სდეგთ... და სიყვარულსა ბერძენთასა ნუ დაუტეობთ“ (ქ.ც. I გვ.203).

ეს იყო ევროპეიზმის ქრისტიანული მსოფლიოსაკენ მუდმივი ორიენტაციის იდეა. სისხლის დათხევით იცავდა კიდეც ქართველი ერი ამ ანდერძს და მზადაა კვლავ დაიცვას იგი.

ყოველივე ამის შეხსენება საჭიროდ მივიჩნიეთ იმ ფაქტის გამო, რომ როგორც ცნობილია, ამჟამად საქართველოში, ისევე როგორც მთელი ყოფილი საბჭოთა კავშირის სივრცეში მოქმედებენ გავლენიანი სარწმუნოებრივი ჯგუფები, რომელნიც სასტიკად გმობენ დასავლეთს, დასავლურ ცივილიზაციას. უფრო მეტიც, მიაწერენ მას სატანურ ძალმოსილებას. ესაა რეალობა, რომელიც დატოვა ათეისტურმა სახელმწიფოებრივმა რეჟიმმა. ასეთი დამოკიდებულებით შეფასებას აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის ამკვიდრებდა ბოლშევიკურ-კომუნისტური სამყარო. საბჭოთა იდეოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი ნაწილი იყო დასავლეთის კულტურის, ცივილიზაციის, მიღწევებისა და ცხოვრების წესის გმობა. ყოველი ოჯახი და პირი ვალდებული იყო შეესწავლა ეს იდეოლოგია, მაგალითად მე მახსოვს, რომ გასული საუკუნის 50-იან წლებში, დედაჩემი, უბრალო მშრომელი ქალი ვალდებული იყო სქელტანიან რვეულებში დაეკონსპექტებინა დასავლეთის საგმობი საბჭოთა პროპაგანდისტული თეზისები და შემდეგ ჩაებარებინა თავისი სამსახურის ადგილზე ერთ-ერთი ხელმძღვანელისთვის, ხოლო ჩემი IV კლასის მათემატიკის მასწავლებელი სიამაყით გვიმტკიცებდა, რომ მალე საბჭოთა თვითმფრინავები დაფარავდნენ ევროპისა და ამერიკის ცას. ასეთი წარსულის შემდეგ არაა საკვირველი, როცა ამჟამად საბჭოთა სისტემის ნგრევის მიუხედავად ზოგიერთი ძლიერი ჯგუფი, მათ შორის სარწმუნოებრივიც, თითქმის იმავეს ამტკიცებს – ე.ი. გმობს დასავლეთს, მიაწერს მას სატანურ თვისებებს, კვლავ სურთ დასავლეთი წარმოისახონ საფრთხობელად, მტრულ ძალად პატიოსანი ადამიანების წინაშე.

ასეთი ჯგუფები, როგორც მონაცემებიდან ჩანს, თავიანთ იდეოლოგიას ახვევენ რელიგიურ საბურველში, სამწუხაროდ ახასიათებთ რელიგიური ექსტრემიზმი,

სწრაფვა ადამიანთა უფლებების არცნობისა, მათ მიერ გამოყენებული ლიტერატურა წამქეზებლურია, ხელს არ უწყობს ჰარმონიული საზოგადოების ჩამოყალიბებას, ქრისტიანული კაცთმოყვარეობის იდეის გავრცელებას, თავიანთი დაჯგუფების გარეთ მყოფ ადამიანებს განიხილავენ ე.წ. მასონებად, ეშმაკის მოციქულებად და სხვა.

მეორე მხრივ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საქართველოში ბოლო დროს მოქმედი, ძირითადად, სწორედ დასავლეთიდან შემოსული რელიგიური ჯგუფები, მართლაც ძირს უთხრიან ეროვნულ ანუ ქრისტიანულ სარწმუნოებას, აკნინებენ ქართველთა ეროვნულ თვითშემეცნებას, ებრძვიან მართლმადიდებელ ეკლესიას. ერთი ასეთია იეღოველთა სექტა, უცხოეთიდან ისე დაფინანსებული, რომ შეძლეს თავიანთი სარწმუნოების ქადაგება საქართველოს ყველა რაიონში, ქალაქებსა და სოფლებში, ოჯახებში კი ავრცელებენ უფასო ლიტერატურას. რით არის საშიში ეს სექტა საქართველოს საზოგადოებისთვის და საერთოდ სახელმწიფოსთვის? უპირველესად იმით, რომ ძირს უთხრიან ქრისტიანულ სარწმუნოებას!

მხოლოდ ეს მომენტიც კი საკმარისია ეროვნული ცნობიერების დასასუსტებლად. საქმე ისაა, რომ მას შემდეგ რაც საქართველოში იქადაგეს იესო ქრისტეს მოწაფეებმა და მოციქულებმა ქართველმა ხალხმა გაითავისა ქრისტიანული სარწმუნოება, დაამყარა მასზე თავისი ყოველი ტრადიცია, ზნე-ჩვეულება, ადათი, ქცევა და იმდენად შეიტკბო მან ქრისტიანობა, რომ იგი გადაიქცა ეროვნული ცნობიერების არა თუ უმთავრეს ელემენტად, არამედ ფუძე-საყრდენად. საუკუნეთა მანძილზე სიტყვები „ქრისტიანობა“ და „ქართველობა“ სინონიმები იყვნენ. ისტორიულად მტკიცედ დადასტურებული ფაქტია, რომ ერთის უარყოფა იწვევდა მეორის უარყოფას და პირიქით, ქრისტიანობის დაცვა ქართველობის დაცვას გულისხმობდა. ისტორიულად ქართული ეკლესიის, ქრისტიანობის წიაღში ჩამოყალიბდა ეროვნული თვისებების ნიშნები – სახელოვანი ძველი ქართული ზნეობა, ურთიერთ

გატანა, ურთიერთ პატივისცემა, კულტურა, ფერწერა, არქიტექტურა და თვით ბრწყინვალე ქართული ლიტერატურა.

ასეთი ვითარების დროს ქრისტიანობის უარყოფა, რაც საფუძველია იეღოვური სარწმუნოებისა, ანგრევს ქართველი ადამიანის ფსიქიკას, აუცხოვებს იეღოველის ცნობიერებას ეროვნული ცნობიერებისაგან. სამაგალითოდ ჩვენ შეიძლება მოვიყვანოთ ასეთი ფაქტი – ამჟამად ეროვნულ წეს-ჩვეულებებს ეფუძვნება ტრადიციული ქორწილი, ნიშნობა, ნათლობა, დაკრძალვის წესი, მიცვალებულის ხსოვნის პატივისცემა, შობა, აღდგომა, რაც არა მხოლოდ საეკლესიო, არამედ ჩვევითი-საოჯახო ყოფის ელემენტებია. ქრისტეს ღვთაებრიობის უარყოფით იეღოვური სარწმუნოების მიღების შემდეგ, ყოველივე ამ ტრადიციულ წეს-ჩვეულებას საფუძველი ეცლება და ნიველირდება ქაოსად. სხვათაშორის კონმუნისტური იდეოლოგიაც გამძაფრებით ებრძოდა ეროვნულ წეს-ჩვეულებებს და „მავნე ტრადიციებს“ უწოდებდა მას. ახლა უკვე იმავეს ასრულებს იეღოვური ჯგუფები. ეროვნული კულტურისა და ტრადიციების მიმართ გაუცხოვებული ადამიანი ნიჰილისტურად განეწყობა ყოველივე ეროვნულის მიმართ, ეს კი ძალზე სახიფათო მომენტია ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფოსთვის, რომლის სიმტკიცეც პატრიოტიზმს უნდა ეფუძვნებოდეს. იეღოველები გმობენ ეროვნულობას, პატრიოტიზმს, სახელმწიფოებრიობას, ამიტომაც არ სურთ სახელმწიფოს დაცვა, ჯარში არ მიდიან, ასევე არ სურთ საზოგადოების, სამშობლოს, ერის დაცვა, პირიქით. ამასთანავე ახასიათებთ უკიდურესი ექსტრემიზმი, კარჩაკეტილობა, ფანატიზმი, იმდენად რომ ხელმძღვანელების მიერ წაქეზებული ზოგიერთი ჯგუფი სიმაღლეებიდანაც კი გადმოხტნენ და ამით სასიკვდილოდ გაიმეტეს თანამორწმუნეები, კრძალავენ სისხლის გადასხმას და ასევე სასიკვდილოდ იმეტებენ ადამიანებს.

ამ ფანატიზმის შედეგად ირყევა ქართველობა, რადგანაც მოედნენ ქვეყნის კუთხეებს, ირყევა ქართველ-

თა ქრისტიანობა, საზოგადოება ხდება არამდგრადი და უფრო მეტი, მათი ქმედება მიმართულია ტრადიციული საზოგადოების დაშლისკენ. უბრალო ხალხში, სამართლიანად მიიჩნევა, რომ ეს ანტიეროვნული სარწმუნოება შემოვიდა დასავლეთიდან და დასავლეთივე აფინანსებს ამ ანტიეროვნულ ჯგუფებს, ამიტომაც დასავლეთიც, ზოგიერთი პატიოსანი ადამიანის თვალში წარმოდგება ვითარცა საშიში ცივილიზაცია. აქ უფრო მეტად ადგილი აქვს გაუგებრობას, მაგრამ საზოგადოებას უნდა შეეძლოს თავის ფასეულობათა დაცვა.

შეუძლია თუ არა საქართველოს ეკლესიას შეასრულოს უფრო აქტიური როლი ამ საქმეში? ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია ათეისტური რეჟიმის დროს განსაკუთრებულად იდევნებოდა, ის მივიდა თითქმის გაქრობის პირამდე XX ს. 70-იან წლებში. არსად მთელ საბჭოთა კავშირში ეკლესიას ისე არ დევნიდნენ, როგორც საქართველოში. ეს ფრაზა სასამართლო პროცესზე განაცხადა კათალიკოს პატრიარქმა წმიდა ამბროსი ხელაიამ. უფრო ადრე XIX საუკუნეში საქართველოს ეკლესიას ებრძოდა რუსეთის იმპერიული ძალები. მათ შეძლეს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება, მაშასადამე მან დაკარგა საეკლესიო თავისთავადობა, ამასთანავე, რუსეთის სახელმწიფო ხაზინამ მიისაკუთრა ქართული ეკლესიის მრავალასეულ მილიონიანი, საუკუნეთა მანძილზე დაგროვილი ქონება, ამასთანავე ნახევარი მილიონი ჰექტარი საეკლესიო მიწაწყალიც ჩამოართვეს. ორასი წლის მანძილზე ქართული ეკლესიის ნგრევის შემდეგ, ამჟამად ათეისტური რეჟიმიდან გათავისუფლებული საქართველოს ეკლესია ცხადია ეკონომიკურად უკიდურესად არის დასუსტებული. ამის გამო უცხოეთის დიდი ეკლესიებისა და საზოგადოებების მიერ დაფინანსებული სექტები ბედავენ და ცდილობენ ჩაენაცვლონ ქართულ ეკლესიას, მათ სურთ ის ადგილი დაიჭირონ საზოგადოებაში, რაც ტრადიციული იყო ათასწლეულთა მანძილზე ქართული ეკლესიისთვის. მათგან ზოგიერთი ჯგუფი თავის თავს „ჭეშმარიტ მართლ-

მადიდებლებად“ მიიჩნევს თუმცა კი უცხოეთიდან არიან დაფინანსებულნი. მსგავსი და სხვა უცხოეთიდან დაფინანსებული ჯგუფები საქართველოში ყალიბდებიან ეკლესიებად, ჰქადაგებენ მართლმადიდებელთა შორის, პროზელიტიზმის გზით თავისკენ იბირებენ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის ერთ ნაწილს. თანაც აცხადებენ თითქოს ეს ხალხი არ არის რელიგიური და მათ თითქოს ე.წ. „ნულოვანი წერტილიდან“ რელიგიისაგან გაუცხოებულ ადამიანებს შეასწავლეს სარწმუნოება. უნდა ითქვას, რომ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ ბავშვობაშივე მონათლულ ამ ადამიანებს, რომელნიც შესაძლოა ვერ ერკვეოდეს ლიტურგიკულ წესებში, მაგრამ საოჯახო და საზოგადოებრივი ცხოვრება მთლიანად მართლმადიდებლური ტრადიციებით აქვს განმტკიცებული და ჩვენი ეკლესიის მრევლია უწყვეტად ათასწლეულთა მანძილზე არ შეიძლება ვუწოდოთ „რელიგიისგან თავისუფალი“ ადამიანი და ცხადია მათი გამოყვანა ქართული ეკლესიის წიაღიდან პროზელიტიზმია აღნიშნული სექტების თუ უცხო ეკლესიების მხრიდან.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გამო კვლავ დილემის წინ დგას ჩვენი საზოგადოება, ისმება კითხვა რამდენად სანდოა დასავლეთი, რომელიც ხალხის ცნობიერებაში მოიაზრება ვითარცა არამართლმადიდებელი და ამდენად უცხო ცივილიზაცია? - ესაა კითხვა, რომელსაც პასუხი უნდა გაეცეს.

მე ვფიქრობ, რომ უნდა გავყვეთ წინაპართა გზას, იმ ორიენტირს, რომელიც გაგვიკაფა წმიდა ნინომ, მეფე მირიანმა, ვახტანგ გორგასალმა და ისტორიულმა გამოცდილებამ. უნდა ითქვას, რომ ევროპა არაა ჩვენთვის უცხო, უფრო მეტი, ჩვენი დასავლური ცივილიზაციის უშიშროებასა და უსაფრთხოებას ვიცავდით საუკუნეთა მანძილზე.

ბიზანტიის იმპერია ევროპის მცველი აღმოსავლური აგრესიისგან, როგორც ცნობილია დაკნინდა და დაეცა მაჰმადიანური ძალების შეტევათა შედეგად. ბიზანტიის დაცემის შემდეგ საქართველო ფაქტიურად

გადაიქცა ერთადერთ ქრისტიანულ სახელმწიფოდ მთელს აღმოსავლეთში, მოქცეული ისლამური სახელმწიფოებისა და ტომების ალყაში. ამის გამო მან თავის თავზე მიიღო უმთავრესი დარტყმები არაქრისტიანული იმპერიებისა, რომელთა უმთავრესი მიზანი იყო ბრძოლა ქრისტიანული ცივილიზაციის წინააღმდეგ. საქართველო ვითარცა ერთი კუნძული აღელვებულ მაჰმადიანურ ოკეანეში თავდადებით იგერიებდა მსახვრალ ტალღებს, თავისკენ იზიდავდა და ებრძოდა ქრისტიანობის მტრებს, ამით ფაქტიურად იგი იცავდა ევროპის ხალხთა, დასავლეთის ქვეყნების ქრისტიანობას, ცივილიზაციას და უშიშროებას. საქართველომ, ვითარცა ერთერთმა მხნე გუშაგმა და მცველმა მსოფლიო ქრისტიანობისა ღირსეულად აღასრულა თავისი ვალი, თუმცა ამით ძალზე დაზარალდა. თუ არა ქრისტიანული საქართველო რომლის დაპყრობა ვერ შეძლო ოსმალეთის იმპერიამ, სავარაუდოა, რომ XV-XVI საუკუნეებში ოსმალთა ძალები შეჩერდებოდნენ არა ბელგრადისა და ბუდაპეშტის კედლებთან, არამედ გაცილებით ღრმად შეიჭრებოდნენ ევროპაში და საფრთხეს შეუქმნიდნენ შუა და ჩრდილოეთ ევროპის იმ ხალხებს, რომელთაც თანამედროვე მაღალ საფეხურამდე აიყვანეს მსოფლიო ცივილიზაცია და კულტურა. მათ მშვიდობიან განვითარებას იცავდა აგრესიულ, არაქრისტიან იმპერიებთან მარტოდმარტო დარჩენილი საქართველო, მაგრამ როგორც ითქვა დიდი დანაკარგის ფასად. ერთ დროს დიდი და მრავალრიცხოვანი ქართველი ერი პატარა ხალხად გადაიქცა, უხმობდა მშველელს, მაგრამ საქართველოსთვის ევროპაში იმ დროს არავის ეცალა. ასე, რომ ჩვენ ჩვენი თავი უნდა მოვიაზროთ არა მხოლოდ ევროპის ნაწილად, არამედ ისტორიულად მისი უშიშროებისა და უსაფრთხოების დამცველად. ვფიქრობ, რომ ჩვენი ქრისტიანული სახელმწიფო და ქრისტესმოყვარე ქართველი ერი უკვე აღიარებულია ქრისტიანული მსოფლიოს მიერ და თუ ეს ასე არ არის უთუოდ დადგება ეს მომენტიც.

ჩვენთვის ბოლომდე ცნობილი არაა, რამდენად სანდო არის ანალიტიკოსების პროგნოზი იმის შესახებ, რომ მომავალი მსოფლიო უნდა ელოდოს ომებს არა სახელმწიფოთა შორის, არამედ ცივილიზაციათა შორის. ფიქრობენ, რომ მომავალ ცივილიზაციათა შორის ომს ექნება სარწმუნოებრივი ნიშანი. რამდენად მოსალოდნელია ეს არავინ იცის, მაგრამ ამ პროგნოზს თითქოსდა ეხმიანება მსოფლიოში უკანასკნელ დროს მომხდარი ფაქტები. არ შეიძლება გულგრილი დარჩეს კაცობრიობა 11 სექტემბრის საშინელი ფაქტის მიმართ, მან წინ უნდა გაიხედოს, მსოფლიო ქრისტიანულმა სახელმწიფოებმა მეტი ღირსება უნდა მიანიჭონ აღმოსავლეთის ერებსა და სახელმწიფოებს, განსაკუთრებით კი საქართველოს, რომელმაც თავის თავზე დიდ ხნის წინ განიცადა არა მხოლოდ ტერორისტული შეტევები და შემოსევები აგრესიული იმპერიების და არა ერთი და ორი წლის მანძილზე არამედ ათასწლეულთა ჩვენი ერი და სახელმწიფო თავისი აღმსარებლობითი, ქრისტესადმი ერთგულების გამო, მწამს ღირსეულ ადგილს დაიჭერს თანამედროვე და მომავალ ცივილიზებულ მსოფლიოში. ეს კი ჩვენ გვავალდებულებს კიდევ უფრო განვამტკიცოთ ჩვენი ეროვნული მართლმადი-დებელი სარწმუნოება, აღვზარდოთ ახალი თაობა ქრისტიანული სულისკვეთებით, ღრმად შევასწავლოთ მას ეს დიადი მოძღვრება სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში, ამისთვის კი საჭიროა სახელმწიფო მხარში ამოუდგეს ეროვნულ ეკლესიას და საბოლოოდ გააუქმოს ბოლშევიკ-ათეისტების მიერ გამოცემული დეკრეტი სახელმწიფოსაგან ეკლესიის, ეკლესიისაგან კი სკოლის გამოყოფის შესახებ. საქართველოს კანონები რელიგიისა და ეკლესიის მიმართ ისეთივე უნდა იყოს, როგორიცაა ევროპის ყველაზე დემოკრატიულ ქვეყნებში, სამაგალითოა დიდი ბრიტანეთი, სადაც ორი სახელმწიფო ეკლესია, სკანდინავიის ქვეყნები, სადაც არსებობდნენ ეროვნული და სახალხო ეკლესიები, საბერძნეთი, ლათინური, შუა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები ყველგან ეკლესიებს მინიჭებული აქვს

ეროვნული სახელმწიფო ან სახალხო ეკლესიის სტა-ტუსი, ასევე მინიჭებული აქვთ განათლების, სოციალურ და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროთა კურირების უფლება, რაც ეკლესიას ღირსებას ანიჭებს. ჩვენში კი ფაქტიურად კვლავ მოქმედებს აღნიშნული დეკრეტი სკოლის ეკლესიისგან, ხოლო ეკლესიის სახელმწიფოსგან გამოყოფის შესახებ, ამის შედეგად საზოგადოება ფაქ-ტიურად, როგორც როგორც საკუთარი სახელმწიფოებ-რიობის, ისე კულტურის მიმართ ნიჰილისტურად არის განწყობილი, კნინდება ეროვნული და სახელმწიფოებრივი იდეალები, ამის შედეგია დღევანდელი საქართველოს არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ სამხედრო და სახელმწიფოებრივი სისუსტე.

ჩვენ კიდევ ერთხელ მივუბრუნდებით ბიზანტიის იმპერიას. რომლის დამხობამაც ძირფესვიანად შეცვალა საქართველოს გეოპოლიტიკური გარემო საქართველო არა მხოლოდ სამხრეთისა და აღმოსავლეთის მხრიდან მოექცა მუსლიმურ გარემოცვაში, არამედ ჩრდილოეთის მხრიდანაც. ჩრდილო კავკასიური ტომები, ქართველთა მონათესავენი ეთნიკური თვალსაზრისით და იქამდე მრევლი საქართველოს ეკლესიისა, თანდათანობით გამუ-სულმანდა და ამიტომაც მტრულად განეწყვნენ საქართ-ველოს, ვითარცა ქრისტიანული ქვეყნის მიმართ. საქარ-თველოში დაიწყო ჩრდილოკავკასიური ტომების თარეში, ლეკიანობა, ადიღე-ჩერქეზების შემოსევები და ჩამოსახ-ლება. ჩვენ მადლიერებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ რუსე-თის იმპერიამ საქართველოში ჩრდილოკავკასიური ტომე-ბის თარეში აღკვეთა. თითქმის მთელი XIX საუკუნის მანძილზე მათგან საქართველო მოსვენებული იყო. მაგრამ ამჟამად რუსეთის დასუსტების, თუ სხვა მიზეზების გამო ფაქტიურად კვლავ განახლდა ეს მაჰმა-დიანური შემოსევები. ეს კარგად გამოჩნდა აფხაზეთში (და სხვა კუთხეებშიც). აფხაზეთში XX ს 90-იან წლებში ჩრდილო კავკასიიდან შეიჭრნენ მაჰმადიანური სარწმუ-ნოებრივი ნიშნით გაერთიანებული ექსტრემისტულ-ტერო-რისტული ბოევიკების ჯგუფები რომელნიც გარეგნულად

აერთიანებდნენ ადიღე-ჩერქეზულ და ჩეჩნურ ტომთა წარმომადგენლებს, მაგრამ სინამდვილეში მათ აერთიანებდათ სარწმუნოებრივი ომის განახლების სურვილი, რომელიც ადრევე ნიშნეული იყო. მათ, კერძოდ კი ჩეჩნურ ჯგუფებს ამჟამად უკვე ტერორისტებად აღიარებს არა მხოლოდ რუსეთის სახელმწიფო, არამედ მსოფლიო თანამეგობრობა. ამ მუსულმანმა მებრძოლებმა, რომელთაც აიარაღებდა იმჟამად საქართველოს დაშლით დაინტერესებული ყოფილი საბჭოელი გენერალიტეტი რუსეთიდან, შეძლეს კიდეც აფხაზეთის ოკუპირება. ჩეჩნურმა და ადიღე-ჩერქეზულმა ტერორისტულმა ჯგუ-ფებმა აფხაზეთიდან გამოდევნეს 300 ათასი მართლ-მადიდებელი ქართველი. მოახდინეს ეთნიკურ-სარწმუ-ნოებრივი წმენდა აფხაზეთში, შეძლეს ის, რომ იქამდე მართლმადიდებლური მხარე ფაქტიურად მუსულმანურ კუთხედ გადააქციეს. თუმცა აფხაზეთის სეპარატისტული ხელისუფლება თავისი დანაშაულის დაფარვის მიზნით აფხაზეთიდან გამოძევებული სამღვდელოების ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის კუთვნილი ათასწლოვანი ეკლესია-მონასტრები გადასცა უცხოეთიდან მოწვეულ რუსეთის ემიგრანტული ეკლესიის სამღვდელოებას, მიუხედავად ამისა დარღვეული ეთნიკურ-სარწმუნოებრივი ბალანსისა და მუსულმანური დაჯგუფების გაბატონების გამო აფხაზეთში ამჟამად მიმდინარეობს მკვიდრი ქართული და საქართველოს ეკლესიის ტრადიციული მრევლის გამუსულმანების პროცესი და აგრეთვე ადიღე-ჩერქეზული წარმოშობის ტომებთან მათი სწრაფი ასიმილირება, ეს უკანასკნელი თვალხილული პროცესია.

სამწუხაროდ, როგორც მიიჩნევა, იგივე პროცესი მიმდინარეობს პანკისის ხეობაშიც, რომელიც ხელდებუ-ლია ჩრდილოკავკასიელ-ჩეჩენთა მიერ. აქაც თავიანთი საცხოვრისიდან ძირითადად გამოიდევნა ქართული მოსახლეობა, მიმდინარეობს არა მხოლოდ ამ ხეობის მცხოვრებთა არამედ თბილისელი ინტელიგენციისა და ჟურნალისტური წრეების დაშინება-დატერორება, ხეობაში დარჩენილი ქართულ-მართლმადიდებლური მოსახლეობა

იძულებულია თავისი თავი აღიაროს მუსულმანური სარწ-მუნოების მიმართ ლოიალურად, რაც სახიფათო მომენტია სარწმუნოებრივი სიმტკიცის თვალსაზრისით, მითუმეტეს, რომ აღნიშნული მუსულმანური ჯგუფები ებრძვიან კიდეც თავიანთ ოფიციალურ მუსულმანურ სარწმუნოებას და აღიარებენ მის განსხვავებულ მიმდინარეობას.

საბოლოოდ უნდა ვთქვათ, რომ ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს ახალ გეოპოლიტიკურ რეა-ლობაში, ჩვენი ფიქრით არის ის, რომ ხელი შეუწყოს საქართველოს სახელმწიფოებრივ გაძლიერებას, დაიცვას ეკლესიური ტრადიციული სარწმუნოებრივი ორიენტაცია ცივილიზებული მსოფლიოსკენ, იდეურად შეეწიოს საქართველოს არმიის ფორმირებას, სამოქალაქო საზოგა-დოების ჩამოყალიბებას, რომლისთვისაც უმთავრესი იქნე-ბა კანონმორჩილება, ადამიანის უფლებებისა და დემოკ-რატიზაციის პრინციპების დაცვა, ზრუნვა იმისათვის, რათა მოხდეს ეროვნული კონსოლიდაცია-გამთლიანება.

დემოკრატია-კაცობრიობის უდიდესი მონაპოვარია, რომლის დაცვა უცხო არ იყო ქართული ეკლესიისათვის. როგორც ივანე ჯავახიშვილის კვლევა გვიჩვენებს, ჯერ კიდევ ათასი წლის წინ ექვთიმე და გიორგი მთაწმინ-დელები ისახავდნენ მიზნად ეკლესიისა და სახელმწიფო აპარატის რეფორმას დემოკრატიული პრინციპების შესა-ბამისად.

ეკლესია თავისი მისიის შესრულებას შეძლებს, თუ საქართველოს სახელმწიფო საქართველოს მართლ-მადიდებელ ეკლესიას იმ ტრაგიკულ ადგილას, რომელიც ნიშნული იყო მისთვის საუკუნეთა მნძილზე ანუ მიანიჭებს მას „ეროვნული ეკლესიის“ სტატუსს.

ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ

წმიდა წერილში ნაბრძანებია – „დიდებული მრავალია, რჩეული კი ერთი“. საქართველოს უთვალავ დიდებულ ერისკაცთა შორის გამორჩეულია ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც იმთავითვე შეიყვარა ქართველმა ერმა.

ივანე ჯავახიშვილი მოღვაწეობდა ურთულეს პერიოდში, რასაც ამჟამად უწოდებენ „ათეიზმის ეპოქას“ და რომელიც გამოირჩეოდა ყოველივე წმიდისა და ღირებულის უარყოფით. მიუხედავად აღნიშნულისა, ივ. ჯავახიშვილმა თავისი საოცარი ნიჭიერება და გამორჩეულობა ცხადყო იმით, რომ ის გადაიქცა ავტორიტეტად თვით ნიჰილიზმით შეპყრობილი თაობებისთვისაც კი.

ივ. ჯავახიშვილის თვალწინ დაინგრა რუსეთის იმპერია, საქართველომ 1918-21 წლებში თავისუფლება მოიპოვა, მაგრამ დროებით. შესაბამისი იყო ეკლესიის ბედიც. 1917 წელს საქართველოს ეკლესიამ მართალია მოიპოვა ნანატრი თავისუფლება რუსეთის ეკლესიის უღლისაგან, მაგრამ ოკუპაციის წლებში ეკლესიაც გაიზიარებდა საქართველოს სახელმწიფოს ბედს და ისიც დაკარგავდა თავისუფლებას, რომ არა თავდადება გამოჩენილი მოღვაწეებისა. ივ. ჯავახიშვილი და მისი თანამოსაგრენი ყველაფერს აკეთებდნენ საქართველოს ეკლესიის თავისუფლებისათვის.

ივ. ჯავახიშვილი ძალზე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობასა და მის დამოუკიდებლობას. ამ მომენტს ის აფასებდა განსაკუთრებული სიტყვებით, რომლებიც ალბათ, უნდა დაიმახსოვრონ მომავალმა თაობებმა. ივ. ჯავახიშვილის სიტყვებით ჩვენი ეკლესიის თავისუფლება და მთლიანობა წარმოადგენდა „ქართველი ერის საუკეთესო შვილთა და მთელი ხალხის მიერ საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვარს“. ამიტომაც იყო, რომ იგი უარყოფითად აფასებდა კიდეც წარსულში საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებებს. კერძოდ, მან გამოწვ-

ლილვით განიხილა იმ ანტიოქიელი და იერუსალიმელი პატრიარქების ქმედებები, რომლებიც ქართველი სეპარატისტების მხარდაჭერით აქუცმაცებდნენ და ანაწევრებდნენ საქართველოს ეკლესიას.

ივ. ჯავახიშვილის სიდიადე ჩანს იქიდანაც, რომ მან ეკლესიის წიაღში ძველთაგანვე დანერგილ თეორიას – წმიდა ნინოს დროიდან ქართული ეკლესიის ერთიანობის შესახებ – უპირობოდ დაუჭირა მხარი, უფრო მეტიც, ის მის ერთგულ მცველად იქცა, ამ თეორიას მისცა დიდი შეფასება, მიიჩნია მთელი ქართველი ხალხისა და მის საუკეთესო შვილთა ნაღვაწად, საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვრად.

ამავე დროს, მისთვის კარგად იყო ცნობილი სხვა თეორიებიც ამ სფეროში. მაგალითად, მისი მოღვაწეობის პერიოდში ზოგიერთი მეცნიერი აყალიბებდა თეორიას, თითქოსდა, თავდაპირველად დასავლეთი საქართველო იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციის ქვეშ. ივ. ჯავახიშვილმა ეს ახალი თეორია მიიღო როგორც ერთ-ერთი მიმდინარე მუშა თეორია, რომელიც ემსგავსებოდა თეორიას – დასავლეთ საქართველოს ანტიოქიის იურისდიქციის ქვეშ ყოფნის შესახებ.

როგორც ითქვა, მისთვის ზოგადად, როგორც მეცნიერისათვის მისაღები იყო მხოლოდ თეორია ქართული ეკლესიის თავდაპირველი ერთიანობის შესახებ, რადგანაც ის მიაჩნდა „მთელი ქართველი ერის მიერ შესისხლხორცებულ შემეცნებად“, რომლის მოსპობის უფლება, მისი აზრით, არავის ჰქონდა, არც მათ ვინც დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლურ იურისდიქციას უჭერდა მხარს და არც ანტიოქიურის მომხრეთ.

ივ. ჯავახიშვილმა განიხილა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობის წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები, კერძოდ, ის წერს: „XV საუკუნის 70-იან წლებში საქართველოში ანტიოქიელ-იერუსალიმელი პატრიარქი მიხეილი ჩამოვიდა... რასაკვირველია, უმთავრესად შეწირულებისა და ფულის შესაგროვებლად იყო გარჯილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. III, გვ. 447). მას დაუწერია „მცნება სას-

ჯულო“, სადაც აღნიშნული აქვს, რომ წინათ ქართლისა და აფხაზეთის კათალიკოსნი ანტიოქიის პატრიარქისაგან იყვნენ დამოკიდებული და მათგან ჰქონდათ მიღებული ხელდასხმა. ქართული ეკლესიის მერმინდელი თვითმწყსობა და საეკლესიო თვითმმართველობა ანტიოქიელ-იერუსალიმელ პატრიარქს უკანონო მოვლენად ჰქონდა გამოცხადებული“ (იქვე, გვ. 447).

ეს ყოველივე მას სჭირდებოდა, რათა თვითონ ეკურთხებინა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის ახალი მეთაური, ამით კი დასავლეთ საქართველოს ეკლესია ჩამოეშორებინა საქართველოს ერთიანი დედაეკლესიისაგან. თავის მხრივ, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო დამოუკიდებლობა სურდა იმ დროს იმერეთის მეფეს, ბაგრატს. ამიტომაც, ანტიოქიელის საეკლესიო თეორია გამოთქმული იყო ქართველი სეპარატისტების გულის მოგების მიზნით. „მან, რასაკვირველია, ბაგრატ მეფესთან შეთანხმებით და სათანადო ჯილდოს მიღების შემდეგ აფხაზეთის კათალიკოსად აკურთხა იოვაკიმე, რომელიც საქართველოს ეკლესიის კათალიკოს-პატრიარქისაგან სრულიად დამოუკიდებლად გამოცხადდა. აღსანიშნავია, რომ ანტიოქიელ-იერუსალიმელმა პატრიარქმა აფხაზეთის „კათალიკოსი საყდარსა ზედა ანდრია მოციქულისა“ დასმულად აღიარა. ამავე დროს „სასჯულო მცნებაში ნათქვამია, რომ ნინო ქართველთა განმანათლებელმა მხოლოდ ქართლი მოაქცია, ანდრია მოციქულმა კი დასავლეთ საქართველო გააქრისტიანა. ამით ანტიოქიელ-იერუსალიმელ პატრიარქს მიხეილს საქართველოს საეკლესიო მთლიანობის მოშლა (რაც ბაგრატ მეფეს იმ დროს პოლიტიკური მიზნით სწადდა) უნდოდა, რომ ეს ისტორიული საბუთებით დაემტკიცებინა.

რაკი აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანობის სხვადასხვა მქადაგებლები ჰყავდა, ამით მას უნდოდა დაესაბუთებინა, რომ, მაშასადამე, აფხაზეთის კათალიკოსს დამოუკიდებლად არსებობისა და თვითმწყსობის უფლება ჰქონდა. ის მცხეთის კათალიკო-

სისაგან არ უნდა ყოფილიყო ხელდასხმული“ (ივ. ჯავა-ხიშვილი, ტ. III, გვ. 447).

რა ხერხებით უნდა დაემტკიცებინა უცხოელ პატრიარქს ქართული ეკლესიის ანტიოქიაზე დამოკიდებულება უძველეს დროში?

უცხოელმა პატრიარქმა ისე წარმოადგინა საქმე, თითქოსდა საქართველოს სივრცეში თავდაპირველად ჩამოყალიბდა ორი სხვადასხვა ეკლესია – ქართლისა და აფხაზეთისა, რომ თითქოსდა ისინი ორივენი თავდაპირველად იმყოფებოდნენ ანტიოქიის საპატრიარქოს იურისდიქციაში. შესაბამისად, მათზე უფლებამოსილება გააჩნდა ანტიოქიას, მაგრამ მან აღმოაჩინა, რომ დასავლეთ საქართველოზე თავის უფლებამოსილებას ახორციელებდა აღმოსავლეთ საქართველოს საეკლესიო ხელისუფალი. ეს მან მიიჩნია საეკლესიო კანონების დარღვევად. მართლაც, თავდაპირველად თუ სხვა ეკლესია იყო აფხაზეთის ეკლესია, რა უფლება ჰქონდა ქართლის ეკლესიას აფხაზეთში? ანტიოქიელი პატრიარქის აზრით საეკლესიო სამართლებრივი საფუძველი ამისთვის არ არსებობდა, ხოლო ანტიოქიის ეკლესიას კი გააჩნდა ძველი სამართლებრივი უფლება აფხაზეთის საკათალიკოსოზე. მაშასადამე, ქართლის ეკლესიამ საეკლესიო წესების დარღვევით თავისი უფლებამოსილება გაავრცელა დასავლეთ საქართველოში. ეს იყო დადანაშაულება პროზელიტიზმში, ანუ ეს იყო ერთი ეკლესიის შეჭრა მეორე ეკლესიის იურისდიქციაში – დარღვევა III მსოფლიო კრების მე-8 კანონისა. ეს კანონი გმობდა ასეთ ქმედებას და ამასთანავე მოითხოვდა აღდგენას ძველი თავდაპირველი მდგომარეობისას. მართლაც, ანტიოქიის პატრიარქმა თავის აზრით აღასრულა ეს კანონი და გამოსცა სამართლებრივი დოკუმენტი „მცნებაი სასჯულოი“, რომელშიც განაცხადა, რომ აფხაზეთის ეკლესია ანტიოქიამ უკან დაიბრუნდა თავის საეკლესიო წიაღში და აღადგინა თავისი ძველი იურისდიქცია აფხაზეთზე, რის შემდეგაც მას უფლება ჰქონდა ეპატრონა ამ საეკლესიო ერთეულისათვის და დაენიშნა მისი

სასულიერო მეთაური. ეს უცხო ეკლესიის მეთაური მართლაც ასე მოიქცა და ცაიშელ-ბედიელი მიტროპოლიტი იოაკიმე დანიშნა აფხაზეთის კათალიკოსად.

ასეთი ქმედება აღაშფოთებს ივ. ჯავახიშვილს, მას მიაჩნია, რომ ანტიოქიელს არავითარი სამართლებრივი უფლება არ გააჩნდა აფხაზეთის საკათალიკოსოს მიმართ. თავისი მსჯელობის საყრდენად მიიჩნევს ქართული ეკლესიის წიაღში ძველთაგან არსებულ სამართლებრივ დოკუმენტს, გამოცემულს რუის-ურბნისის კრების მამების მიერ, რომ თავდაპირველად ანუ I-IV სს-ში, ანდრია მოციქულისა და წმიდა ნინოს ეპოქაში, ჩამოყალიბდა არა ორი სხვადასხვა ეკლესია, არამედ ერთი, სრულიად საქართველოს მომცველი ეკლესია, რომ ორივე განმანათლებელმა, როგორც ანდრიამ, ისე წმიდა ნინომ, მხოლოდ ერთი ეკლესია ჩამოაყალიბეს, რომ ისინი მოღვაწეობდნენ არა სხვადასხვა გეოგრაფიულ არეალზე, არამედ ერთ გეოპოლიტიკურ სივრცეში, რომ ანდრიამ სახარება იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველო სასა“, ხოლო წმიდა ნინომ კი განანათლა „ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“. მაშასადამე, მათ ერთი ეკლესია ჩამოაყალიბეს და ამ ეკლესიამ ავტოკეფალია ძველთაგანვე მოიპოვა, რომ მხოლოდ შემდეგ ამ ერთიანი ეკლესიის წიაღში ჩამოყალიბდა ორი საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეული – ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოები, რომ ისინი, მართალია, ადმინისტრაციულად თავისთავადი საეკლესიო ერთეულები იყვნენ, მაგრამ ქმნიდნენ ერთ ქართულ საეკლესიო მთლიანობას, რადგანაც გააჩნდათ საერთო საეკლესიო სამართალი, საერთო სჯულისკანონი, საერთო საეკლესიო ტრადიციები და ლიტურგიის საერთო ქართული ენა. ადმინისტრაციული თავისთავადობა აფხაზეთის საკათალიკოსოს მიუღია ქართლის საპატრიარქოსაგან, როდესაც IX ს-ში ქართველთა მეფე ბაგრატმა „განაჩინა კათალიკოსი აფხაზეთს“.

ანტიოქიის პატრიარქის ჩამოსვლის დროს კი, XV ს-ში, რეალური ვითარება ასეთი იყო. როგორც

ვთქვით, ანტიოქიელმა პატრიარქმა გაიხსენა III მსოფლიო კრების მე-8 კანონი, რომელიც კრძალავს ერთი ეკლესიის შეჭრას მეორე ეკლესიის იურისდიქციაში და მოითხოვს წინანდელი, ანუ თავდაპირველი მდგომარეობის აღდგენას. ანტიოქიელმა მცხეთა დაადანაშაულა, რომ ის შეიჭრა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში, ამიტომაც მან სცადა გაეუქმებინა მცხეთის ყოველგვარი უფლებამოსილება იქ და თვითონ აკურთხა აფხაზეთის ახალი კათალიკოსი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენთვის ისტორიულ მაგალითს უნდა წარმოადგენდეს ეს საქმე.

როგორც ცნობილია, ამჟამად ჩვენი ოფიციალური ისტორიოგრაფიის მიერ მიიჩნევა, რომ თავდაპირველად დასავლეთ საქართველო IV-IX სს-ში 500 წლის მანძილზე, თითქოსდა, იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში. ეს თეორია ძალზე საშიშია სამომავლოდ, რადგანაც ისეთივე სამართლებრივ უფლებამოსილებას ანიჭებს კონსტანტინოლის საპატრიარქოს, როგორიც თავისთავზე მიიწერა ანტიოქიელმა პატრიარქმა მიხეილმა. როგორც ითქვა, III მსოფლიო კრების მე-8, ასევე მოციქულთა 35-ე და II მსოფლიო კრების მე-2 კანონის ძალით, სხვის ეკლესიაში შეჭრილი მეორე ეკლესია ვალდებულია აღადგინოს თავდაპირველი მდგომარეობა და ამ კანონებიდან გამომდინარე, თუკი დასავლეთ საქართველოზე თავის უფლებამოსილებას თავდაპირველად ახორციელებდა კონსტანტინოპოლი, მას უნდა დაუბრუნდეს კიდეც ეს საეკლესიო ერთეული.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ ივ. ჯავახიშვილი მხარს არ დაუჭერდა ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ამჟამად გაბატონებულ თეორიას დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში 500-წლოვანი ყოფნის შესახებ. პირიქით, ის ამ თეორიას მიიჩნევდა „მთელი ქართველი ხალხის ბრძოლით მონაპოვრის“ უარყოფად და ის უთუოდ ამჟამადაც მხარს დაუჭერდა რუის-ურბნისის კრების სამართლებრივ აქტს, რომ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში

I-IV სს-ში ჩამოყალიბდა ერთიანი ეკლესია, რომ თავდა-პირველად წმიდა ანდრიასა და წმიდა ნინოს ღვაწლით დაფუძნებული ქართული ეკლესია თავიდანვე ერთიანი იყო, თუმცა მისთვის სხვა სამეცნიერო თეორიებიც აღნიშნულ საკითხზე ცნობილი იყო.

ივ. ჯავახიშვილი წერდა: „გიორგი მთაწმიდელი და განსაკუთრებით ეფრემ მცირე, რუის-ურბნისის 1103 წლის საეკლესიო კრების ყველა სულისჩამდგმელი და ნიკოლოზ კათალიკოსი ამტკიცებენ, რომ ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“, ხოლო შემდგომ ქრისტიანობა კვლავ აღადგინა წმიდა ნინომ, რომლის სასწაულთმოქმედებამ და ქადაგებამ „მიიზიდა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“, ნიკოლოზ კათალიკოსიც, წმიდა ნინოს საერთო მოციქულად და განმანათლებლად თვლიდა „ჩვენ ქართველთაისა“ (“სასწაულნი სვეტიცხოვლისა“). ერთი სიტყვით, ანდრია მოციქულიც და წმიდა ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი. საქართველოს სხვადასხვა ნაწილების ცალკე მქადაგებლების გამოძებნის სურვილიც არ ჰქონიათ, რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ. ანტიოქიელ-იერუსალიმელი პატრიარქი მიხეილი, სწორედ ამ ქართველ სახელოვან მეცნიერთა მიერ შექმნილსა და მთელი ქართველი ერისაგან შესისხლხორცებულ შემეცნებას სპობდა“ (ივ. ჯავახიშვილი, თხზ., ტ. III, გვ. 340).

სამწუხაროა, რომ ძველ ქართველ სახელოვან მეცნიერთა (ივ. ჯავახიშვილის შეფასება) მიერ ბოძებულ შემეცნებას სპობს ზოგიერთი ახალი ქართველი მეცნიერი, თანაც ისეთი უმაღლესი საერთაშორისო საეკლესიო ორგანოდან, როგორიცაა „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“.

მაგალითად, ძველი ქართული წყაროების საწინააღმდეგოდ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“-ს მე-13 ტომის ავტორები (გვ. 200) ნოტიციებზე – ბიზანტიურ

კათედრათა ნუსხებზე – დაყრდნობით მიიჩნევენ, რომ დასავლეთ საქართველოში IX ს-მდე არსებული საეპისკოპოსოები კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდნენ. თითქოსდა, „ეგრისის სამეფოში, I ნოტიციის მიხედვით, არსებობდა ლაზიკის ეპარქია, რომლის ცენტრი იყო ფაზისის (ფოთის) სამიტროპოლიტო ოთხი საეპისკოპოსო კათედრით – როდოპოლისი (ვარციხე), საისინი (ცაიში), პეტრა (ციხისძირი), ზიგანა (ზიგანისი, გუდავა) (“პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“, ტ. XIII, გვ. 200, რუს. ენაზე). თითქოსდა, შემდგომ ისინი ქართულმა ეკლესიამ კონსტანტინოპოლს ჩამოაშორა. ვშიშობთ, რომ ეს არასწორი თეორია, გავრცელებული მთელ მსოფლიოში „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ მიერ, დიდ საფრთხეს შეუქმნის სამომავლოდ საქართველოს ტერიტორიულ და საეკლესიო მთლიანობას. სინამდვილეში ლაზიკის აღნიშნული საეპისკოპოსოები მდებარეობდნენ ტრაპეზუნტის ოლქში – ქალაქ ზიგანას რეგიონში, იქვე იყო როდოპოლისის კათედრაც. ამის შესახებ მიუთითებს არა მხოლოდ მსოფლიოში სახელგანთქმული მეცნიერი ნ. ადონცი, არამედ ამჟამად საბერძნეთში დაბეჭდილი ზოგიერთი საეკლესიო რუკაც. ქართული წყაროების დაბეჯითებული მტკიცებით, მუდამ, ფარნავაზ მეფის დროიდანაც, დასავლეთ საქართველო ყოველთვის შედიოდა ქართლის სამეფოს საზღვრებში ვიდრე მდ. ეგრისწყლამდე და ვახტანგ გორგასლის შემდეგ ვიდრე მდ. კლისურამდე. ამიტომაც მიიჩნეოდა, რომ ამ სასაზღვრო მდინარეების აქეთ, დასავლეთ საქართველოში, კონსტანტინოპოლს არასოდეს იურისდიქცია არ გააჩნდა, მხოლოდ ამ მდინარეების იქით მდებარე ტერიტორია შედიოდა ბიზანტიის იმპერიის შემადგენლობაში, VIII ს-მდე. ამიტომაც, როდესაც ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ დასავლეთ საქართველოში კონსტანტინოპოლს არ გააჩნდა თავისი იურისდიქცია, ცხადია, იგულისხმება ამ სასაზღვრო მდინარეების აქეთ მდებარე დასავლეთ საქართველოს ტერიტორია. როგორც ცნობილია, მდ. ეგრისწყლად მიიჩნევა მდ. ღალიძგა

(ოჩამჩირის რაიონში), ხოლო მდ. კლისურად – მდ. კელასური (სოხუმთან).

რუსულ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“, დასავლეთ საქართველოს მსგავსად, სამხრეთ საქართველოც არაქართულ ქვეყნადაა გამოცხადებული, სადაც, თითქოსდა, ქართული ეკლესიის გაბატონების შემდეგ მოხდა მკვიდრი „სომხების“ გაქართველება. „სომხების“ გაქართველების „თვალსაზრისი“ იმდენადაა გავრცელებული, რომ მან უკვე ქართულ საეკლესიო გამოცემებშიც შეაღწია. მაგალითად, ცნობილი ავტორი წერს: კირიონ I კათალიკოსმა, ქვემო ქართლში „არაქართული მოსახლეობის გასაქართველებლად მარჯვედ გამოიყენა პოლიტიკური ვითარება“ (საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქები, თბ., 2000, გვ. 28)

სომეხი ავტორები, და არა მხოლოდ ისინი, ასეთ სტატიებს საფუძვლად უდებენ თეორიას, რომ ქვემო ქართლი და, საერთოდ, სამხრეთ საქართველო სომხური ქვეყანა იყო, რომელიც ეკლესიის მიერ „გაქართველდა“. ესაა ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომელიც ოფიციალური ისტორიოგრაფიისათვის უეჭველ დოგმად იქცა.

ამ თეორიის მსგავსია ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისი, რომ მცხეთა-თბილისის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე რეგიონები, ე.ი. ისტორიული კახეთი და ქვემო ქართლი, თითქოსდა, თავდაპირველად დასახლებული იყო ალბანელი ხალხით, რომელიც ქართული ეკლესიის მეშვეობით გაქართველდა. ეს თეორიაც უნდა ეძვემდებარებოდეს გადახედვას, რადგანაც ძველი ქართული საეკლესიო ისტორიოგრაფიის თანახმად, ჰერეთ-ალბანეთი მოიცავდა სულ სხვა ტერიტორიას. კერძოდ, შემდეგდროინდელი რანისა და შაქის მიწა-წყალს, ამიტომაც უწოდებდნენ შემდგომ საუკუნეებში ჰერეთის დედოფალს შუშანიკს საეკლესიო წყაროებში რანის დედოფალს, ხოლო მეფეთა ტიტულატურაში იხსენებოდა რანთა მეფე, რომელიც გულისხმობდა ჰერეთის ყოფილი სამეფოს მფლობელობას. ალბანეთის კულტურულ მემკვიდრეობაზე ამჟამად პრეტენზიას აცხადებენ აზერ-

ბაიჯანელები, ამიტომაც თუკი ალბანეთი უშუალოდ ემიჯნებოდა მცხეთა-თბილისს – აღნიშნული თეორიით მათ გარკვეული უფლებამოსილება ენიჭებათ მცხეთის აღმოსავლეთითა და თბილისის სამხრეთით მდებარე მიწა-წყალსა და მასზე მდებარე კულტურის ძეგლებზეც.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან, ჩანს, რომ დიდი ივ. ჯავახიშვილი არ განიხილავდა საისტორიო მეცნიერებას როგორც დოგმას, არამედ მიიჩნევდა, რომ ის უნდა განვითარებულიყო, რომ ერთხელ მიღებული თვალსაზრისი არ უნდა ჩათვლილიყო შეუცვლელ ჭეშმარიტებად, რომლის კორექტირება ანდა უარყოფა შეუძლებელი იქნებოდა. მის მიერ რუის-ურბნისის კრების სამართლებრივი აქტის მხარდაჭერა მიუთითებს იმის შესახებაც, რომ ისტორიული მეცნიერების განვითარებისათვის ზოგჯერ საჭირო არის ახალი იდეების ჩამოყალიბება, ანდა ძველი ეროვნული საისტორიო იდეების აღორძინება-განახლება ახალი მოთხოვნილებების შესაბამისად.

მართლაც, თუ არ განვითარდა ისტორიული მეცნიერება, ის ჩამორჩება და ერთ ადგილას გაიყინება, ამით კი ვერ შეძლებს თავისი ფუნქციის სრულყოფილად აღსრულებას.

ივანე ჯავახიშვილი ჩვენთვის ყოველთვის თვალსაჩინო ეტალონი და მაგალითი არის თავისი მოღვაწეობის ყოველი წახნაგით.

22.04.2010.

ქართული ენა XXI საუკუნის სახელმწიფოებრივ სივრცეში

ქართველთა რიცხობრივი რაოდენობა, მნიშვნელოვან დემოგრაფიულ გამოკვლევათა მიხედვით, სამწუხაროდ მცირდება. არაერთი ევროპული კვლევითი ცენტრის გამოთვლით უკვე 2050 წლისათვის საქართველოში ახალგაზრდების მკვეთრი დეფიციტური დანაკლისის გამო წარმოიქმნება მნიშვნელოვანი პრობლემები. ქართველთა დეპოპულაცია – ყველაზე საშიში მოვლენა ერის ცხოვრებაში, შეცვლის საქართველოს მოსახლეობის ეთნიკურ სახეს.

ქართველობა უმრავლესობიდან თანდათან გადაინაცვლებს უმცირესობისაკენ. ეს ფაქტი თავისთავად გამოიწვევს ქართული ენის მოხმარების არეალის შეზღუდვას. ამის გამო, შესაძლებელია რომელიმე უცხო ენა სახელმწიფო ენად იქცეს და ეს ენა, ალბათ, უფრო რუსული იქნება, რადგანაც საქართველოს მოსახლეობის ეთნო ჯგუფების ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება ამჟამადაც და თითქმის 200 წელია – რუსული ენაა, გარდა ამისა, ქართული სალიტერატურო ენისა და კულტურის მოხმარების არეალი შემცირდება თვით ქართველთა შორისაც. შეიზღუდება სალიტერატურო ქართული ენის ცოდნა, წინა პლანზე წამოიწევს კუთხური და რეგიონალური კილო-დიალექტები. ისინი არა ეროვნულ, არამედ ვიწრო, საოჯახო, სამეზობლო საურთიერთობო საშუალებად გადაიქცევა.

ასეთია სავალალო შედეგი მოსახლეობაში ქართველთა პროცენტული ოდენობის შემცირების დინამიკისა. ცხადია, მთავარი მიზეზია შობადობის შემცირება, ბავშვების ყოლის სურვილის შეზღუდვა – ქართველი ქალების ამჟამინდელი ფსიქოლოგიური სახეცვლა ხდება იმ ფონზე, როდესაც მეზობელი კავკასიისა და აზიის ქვეყნებში მოსახლეობის რიცხვი მკვეთრად იზრდება შობადობის ზრდის ხარჯზე. ამ პროცესის რეგულირება ძალზე რთულია და ეს ის საკითხია, რომელშიც სამო-

მავლოდ სახელმწიფომ და ეკლესიამ უთუოდ უნდა ითანამშრომლონ, კერძოდ კი იმუშაონ ახალგაზრდებთან სკოლებში ოჯახის სამომავლოდ ისე დასაგეგმავად, რომელიც დეპოპულაციის საზარელ შედეგებს თავიდან აგვაცილებს. ამასთანავე, საჭხიროა მუშაობა ქართული კულტურის განვრცობის საკითხზეც.

განსახილველი საკითხია ის, რომ შევძლოთ უახლოეს ათეულ წლებში, 2050 წლამდე, შევქმნათ ისეთი კულტურული ფონი, რომელიც თავიდან აგვაცილებს მოსალოდნელ ენობრივ პრობლემებს.

ჩვენ ვეხებით საქართველოს ამჟამინდელ ენობრივ და კულტურულ გარემოს. მსოფლიოს ყველა სახელმწიფოში (აფრიკის ზოგიერთი პატარა სახელმწიფოს გამოკლებით) ევროპასა თუ აზიაში, ქვევნის დომინანტი ხალხის ენა და კულტურა, როგორც წესი, გადაიქცა სახელმწიფოს ენად და კულტურად. მაგალითად – საბერძნეთში სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების საურთიერთობო საშუალება – ბერძნულია, საფრანგეთში – ფრანგული, ბულგარეთში – ბულგარული და ა.შ. ასევე იყო ძველ საქართველოშიც – ქართული ენა იცოდა, როგორც წესი, საქართველოში მცხოვრებმა ყველა ეთნოჯგუფმა და მათი ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება იყო ქართული ენა. ეს ვითარება შეიცვალა რუსების კავკასიაში შემოსვლის შემდეგ. თუ იქამდე ლინგვა ფრანკა საქართველოსა და კავკასიაში იყო ქართული ენა – ის განიდევნა რუსულის მიერ. ამჟამადაც, საქართველოში მცხოვრებ აზერბაიჯანელთა, სომეხთა და სხვა ეთნოსთა ერთმანეთთან ურთიერთობის საშუალება არის რუსული ენა, მათი გამაერთიანებელი საერთო კულტურა არის რუსული კულტურა.

რუსებმა შეზდუდეს ქართული ენის, ვითარცა ერთა შორის ურთიერთობის საშუალება, ის გადააქციეს ვიწრო, ეთნიკურ ენად (ე.ი. მხოლოდ ქართველთა ენად). გარდა ამისა, მათ ჩანერგეს კიდეც ქართველთა შორის მონური ფსოქოლოგია, რომ არ შეიძლება ქართული ენით ელაპარაკო სხვა ერის წარმომადგენელს. ჩვენ ეს თავითვე ვიცით, ჩვენი ცხოვრებისეული მაგალითებით, მაგრამ

არსებობს სამეცნიერო კვლევებიც. მაგალითად, ისტორიის ინსტიტუტმა გამოაქვეყნა ეთნოლოგიური კრებული, რომელშიც მოთხრობილია ქვემო ქართლში აღნუსხული ასეთი ფაქტები, რომ აზერბაიჯანელებს რომელთაც სურთ ქართულის ცოდნა, მათი ქართველი მეზობლები არ ესაუბრებიან ქართული ენით, არამედ რუსულად, ამიტომ ისინი წუხან, რომ მათ არა აქვთ ქართულად მეტყველების პრაქტიკა.

ე.ი. ქართული ენა ამჟამად რეალურად არ არის სახელმწიფო ენა (ის, როგორც სახელმწიფო ენა მხოლოდ კონსტიტუციის ფურცლებზეა დაფიქსირებული) და საქართველოს ეთნოსთა შორის ურთიერთობის საშუალება რუსულია, ამ ფონზე ნაცვლად იმისა, რომ საქართველოს კულტურის განვითარების მასობრივ საშუალებებს – ტელევიზიასა თუ რადიოს ეზრუნა, რათა რუსული ენის ნაცვლად ჩვენს ეთნოსებს შეესწავლათ ქართული ენა – მათ მასიურად დაიწყეს ახალი სხვა ენის დანერგვა საურთიერთობო სივრცეში.

ცხადია, კარგია უცხო ენების ცოდნა, მაგრამ უკვე 2050 წლისათვის და მის შემდეგ თუ დეპოპულაციის პროცესი გაგრძელდება და ქართველობა აღარ იქნება მოსახლეობის უმრავლესობა – ქვეყნის კულტურული სახე საბოლოოდ შეიცვლება. ამიტომაც, უნდა ავიღოთ სხვა ქვეყნების მაგალითი და ქართულ ენას დავუბრუნოთ ერთაშორისი ურთიერთობის ფუნქცია.

თურქეთის სახელმწიფოს დამაარსებელ ქემალ ათათურქის მაგალითი – ვფიქრობთ ერთ-ერთი საუკეთესოა, მან პირველი რეფორმები გაატარა იმისათვის, რათა თურქული ენა და თურქული კულტურა გავრცელებულიყო მთელ ოსმალეთის ყოფილ იმპერიაში და ასე შექმნა მან თანამედროვე თურქი მრავალეთნიკური ერი. მისი მაგალითისა და სხვა სახელმწიფოთა მაგალითების შესაბამისად, ამჟამად როგორც სატელევიზიო, საინტერნეტო და ასევე ყველა სხვა თანამედროვე ტექნიკური საშუალება გამოყენებული უნდა იქნას ქართული ენის განსავრცობად მთელი საქართველოს სახელმწიფოებრივ სივრცეში.

საქართველო ევროპულ სივრცეში საკუთარი ეროვნული იდენტობით

ქართველ ერს (ვიდრე კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე) მუდამ გააჩნდა თავისი სახელმწიფო და ცხოვრობდა კიდეც ათასწლეულთა მანძილზე სახელმწიფოებრივი ცხოვრებით. იბერიის ანუ საქართველოს სახელმწიფოს შესახებ ჩვენ მრავალ ცნობას გვაწვდიან ანტიკური ეპოქის ავტორები. მაგალითად, I ს-ის ცნობილი გეოგრაფოსი და ისტორიკოსი სტრაბონი აღწერს იბერიის სახელმწიფოებრივი მმართველობის სისტემას, გვაწვდის ცნობებს მისი ჯარის, ქალაქების, სოფლებისა და ხალხის შესახებ. ჩვენთვის საინტერესოა, რომ სტრაბონი საქართველოს მიიჩნევს ევროპული სივრცის ნაწილად გეოგრაფიული თვალსაზრისით. კერძოდ, ის ძველ ავტორებზე დაყრდნობით წერს, რომ საზღვარი ევროპასა და აზიას შორის გადის მდინარე ფაზისზე. ძველ სამყაროში ცნობილი მდინარე ფაზისი გაედინება საქართველოში, თანამედროვე შეხედულებით ესაა მდინარე რიონი, მაგრამ ძველი ავტორების თვალსაზრისით ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. მაგალითად, ბიზანტიური განათლებით სახელგანთქმული ექვთიმე მთაწმინდელი, სხვა წმიდა მამები ათონურ-ბიზანტიური სკოლისა (რომელთაც საქართველოში განამტკიცეს ევროპულ-ბიზანტიური განათლების საფუძვლები X-XI სს-ში) მიიჩნევდნენ, რომ მდინარე ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. როგორც აღინიშნა, სტრაბონის ცნობით მდინარე ფაზისის მარჯვენა სანაპიროდან იწყებოდა ევროპა, ხოლო მის მარცხენა სანაპიროზე აზია იყო განლაგებული, ვინაიდან, ისტორიული საქართველოს უმეტესი ნაწილი ამ მდინარის მარჯვნივ მდებარეობდა, ანტიკურ ეპოქაშიც საქართველო ევროპის ნაწილად მოიაზრებოდა.

ალბათ, გეოგრაფიულზე უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ, სულიერი და კულტურული თვალსაზრისით, საქართველოს მუდამ თავისი თავი მიაჩნდა ნაწილად ევროპული ცივილიზაციისა. ამის შესახებ ჩვენ ცნობებს

გვაწვდიან ეროვნული მატიანეები. კერძოდ I-IV სს-ში ქართველთა მიერ ქრისტიანული სარწმუნოების მიღება, განიხილებოდა, როგორც უმთავრესი მომენტი, რომელმაც სულიერ-კულტურული თვალსაზრისით საქართველო გამიჯნა აზიიდან და შეუერთა იმჟამინდელ ევროპულ სივრცეს. მაგალითად, როგორც კი IV ს-ში იბერიის მეფე მირიანმა და მთელმა ქართველმა ერმა, წმ. ნინოს მოღვაწეობით, მიიღეს ქრისტიანული სარწმუნოება, მაშინვე, იბერიის დედაქალაქ მცხეთიდან ცნობა გაიგზავნა რომის იმპერატორთან ამ მოვლენის შესახებ. მემატიანის ცნობით იმპერატორმა მადლი შესწირა უფალს, რომელმაც იბერიის ხალხი გაქრისტიანების გზით დაუკავშირა დასავლეთს. იმჟამად, ქრისტიანობა წარმოადგენდა სარწმუნოებას რომაულ-ბიზანტიური იმპერიისა, რომლის საფუძველზეც აღმოცენდა შუა საუკუნეთა ევროპული ცივილიზაცია. ქართველი ერი ამ სარწმუნოების მეშვეობით, არა მხოლოდ სულიერად გადაიქცა ერთ-ერთ ნაწილად ევროპული სივრცისა, არამედ, მან იტვირთა ფუნქცია აღმოსავლეთის მიმართულებით მისი დაცვისა. საბოლოოდ, ქართველი ხალხი კავკასიაში იყო ერთადერთი ერი, რომელსაც XI ს-ის შემდეგ ერთდროულად გააჩნდა საკუთარი სახელმწიფო და ქრისტიანული სარწმუნოება, რის გამოც საქართველო ფაქტობრივად იყო ევროპულ-ქრისტიანული სივრცის დამცველი, მისი აღმოსავლეთის ბასტიონი, რომელსაც მუდამ უტევდნენ არაქრისტიანული აღმოსავლეთის იმპერიები. საქართველოს დაცვა – ევროპული ცივილიზაციის დაცვასაც ნიშნავდა, რადგანაც ის, მისი ერთ-ერთი ფორპოსტი, მისი სასაზღვრო ჯებირი იყო.

ქრისტიანული მსოფლიოს დამცველად რომ წარმოედგინათ ქართველ მეფეებს თავიანთი თავი, კარგად ჩანს V ს-ის დიდი ქართველი მეფის ვახტანგ გორგასლის ცხოვრებიდან, სადაც ის აცხადებს, რომ მისი ბრძოლები მიმართულია იმისაკენ, რომ დაიცვას იერუსალიმისა და ყველა ქრისტიანი ერის უსაფრთხოება. მემატიანის ცნობით, მისი არმია ებრძოდა უზარმაზარ, ასიათასობით ჯარისკაცისგან შედგენილ არმიებს, ერთ-ერთ ბრძოლაში

დაჭრის შემდეგ სიკვდილის წინ ვახტანგ გორგასალმა დატოვა ანდერძი, რომლის აღსრულება საუკუნეთა მანძილზე განსაზღვრავდა ქართველთა ლტოლვას ევროპული სივრცისაკენ. კერძოდ, მისი ანდერძი იყო „ნუ მიატოვებთ ბერძენთა სიყვარულს“, ბერძნების ქვეშ აქ იგულისხმება ბიზანტიურ-ევროპული ქრისტიანული სივრცე. ასე, რომ ქართველობა არა მარტო მიიჩნევდა თავის თავს ევროპული სივრცის ნაწილად, არამედ საკუთარი სისხლით და თავდადებული ბრძოლით საუკუნეთა მანძილზე იცავდა მას. საქართველო შუა და დასავლეთ ევროპას არაქრისტიანული მებრძოლი ტომების მოზღვავებას არიდებდა.

თავის მხრივ, ევროპასთან კავშირმა გააძლიერა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა. ჩვენ მოვიყვანთ ორიოდე მაგალითს. როგორც ითქვა, ათასწლეულთა მანძილზე ქართველ ერს უწყვეტად გააჩნდა თავისი სახელმწიფო, ზოგჯერ ძლიერი, ზოგჯერ კი სუსტი. მაგრამ ყოველი გაძლიერება ქართული სახელმწიფოებრიობისა დაკავშირებული იყო ევროპასთან. ცნობილია საქართველოს სახელმწიფოებრიობის განსაკუთრებული გაძლიერება I-II სს-სა და XII-XIII სს-ში. ეს იბერიის (საქართველოს) სახელმწიფოებრიობის და კულტურის გაფურჩქვნის განსაკუთრებული საუკუნეები იყო.

მცხეთის მიდამოებში არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს ქვის სტელა ბერძნული და ლათინური წარწერებით. მასში ნათქვამია, რომ სტელა არმაზის ციხის გალავანთან აღიმართა რომის იმპერატორების ვესპასიანეს და დომიციანეს სახელით, ნიშნად იბერიასა და რომის იმპერიას შორის მეგობრული ურთიერთობისა. წარწერაში, რომელიც შედგენილია I ს-ის 70-იან წლებში, იბერიის მეფე მითრიდატეს ეწოდება „კეისრისა და რომაელი ხალხის მეგობარი“. ფაქტი, რომ რომის იმპერია, იმჟამინდელი მსოფლიოს ზესახელმწიფო, თავის მეგობრად მიიჩნევდა იბერიას, ცხადია, ძალზე მნიშვნელოვანი მომენტი იყო და ამას უკვალოდ არ ჩაულია, არა თუ უკვალოდ, არამედ ამ მეგობრობამ განადიდა და

განაბრწყინა იმჟამინდელი საქართველო. გაიზარდა მისი საზღვრები, იბერთა მეფემ თავისი გავლენა განავრცო, გაძლიერებულმა მისმა არმიამ, მემატიანეთა ცნობით, რამდენჯერმე დაამრცხა პართიის ჯარი. საქართველოში I-II სს-ში გადიოდა საერთაშორისო სავაჭრო გზები, არქეოლოგიურ მონაპოვარი აჩვენებს იმპორტული მასალის სიუხვეს. ისტორიკოსთა დასკვნით რომის იმპერიასთან მეგობრობის დროს I ს-ის 30-იანი წლებიდან II ს-ის 60-იანი წლების ჩათვლით იბერია იყო ძლიერი სახელმწიფო, ამიტომაც რომაელი ისტორიკოსები ტაციტუსი, დიონ კასიუსი და სხვები თავიანთ თხზულებებში ხალისით უთმობდნენ ადგილს იბერიის სისხლსავსე ცხოვრების აღწერას. შუა საუკუნეთა ევროპელები ანტიკური დროის იბერიას უკეთ იცნობდნენ, ვიდრე თავიანთი ეპოქის საქართველოს. რომის იმპერიასთან მეგობრობის ნიშნად რომში სტუმრად მიიწვიეს იბერთა მეფე ფარსმან ქველი, იგივე ფარსმან II (134 წელს იმპერატორ ანტონიუს პიუსის დროს), სადაც ის დიდი პატივით მიიღეს, რომში დაიდგა იბერთა მეფის ფარსმან II-ის ცხენოსანი ქანდაკება, ამასთანავე ისტორიკოსის ცნობით იმპერატორს გაუფართოვებია იბერიის საზღვრებიც. ქართველმა ხალხმა მადლიერების ნიშნად ფარსმან მეფეს „ქველი“ უწოდა თავისი გულმოწყალების გამო, ის იყო წინაპარი საქართველოს მეფე რევ მართლისა, რომელსაც III ს-ის დასაწყისში წყაროს ცნობით – უკვე მოსმენილი ჰქონდა წმიდა სახარება – „სმენილ იყო მისდა მცირედ რამე სახარება უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი და აქვნდა რამე სიყვარული ქრისტესი“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, გვ. 58).

არანაკლები სიდიადე მოიპოვა საქართველომ ათასი წლის შემდეგ, XII ს-ის დასაწყისში, მეფე დავით აღმაშენებლის დროს. იმჟამად, თურქ-სელჯუკებისა და ეგვიპტელების გავლენის ქვეშ მოექცა პალესტინის წმიდა ადგილები. ამასთანავე, ბიზანტიის იმპერია თურქ-სელჯუკებმა ძლიერ დაამარცხეს და შეუტიეს საქართველოს. თურქ-სელჯუკები, რომელთაც ბიზანტია დაამარ-

ცხეს უთუოდ საქართველოს საბოლოო დამარცხებასაც შეძლებდნენ. ამ დროს საქართველოს ესაჭიროებოდა ისეთი დამხმარე ძალა, რომელიც შეძლებდა თურქ-სელჯუკების ყურადღების გადატანას საქართველოდან სხვა მიმართულებით. მართლაც, ქართველთა მემატიანის თქმით ეს შეძლეს ევროპელმა მეფეებმა, როცა ჯვა-როსნულმა მოლაშქრეებმა თურქ-სელჯუკებს შეუტიეს მცირე აზიასა და წმიდა მიწაზე. შეიქმნა ერთიანი ფრონ-ტი ქრისტიანობის დასაცავად. ჩვენი მემატიანე დავით აღმაშენებლის წარმატებებსა და ქართული სახელმწი-ფოებრიობის აღორძინების დაწყებას უკავშირებს ამ პროცესებს. ის წერს – „ამას ჟამსა გამოვიდეს ფრანგნი, აღიღეს იერუსალიმი და ანტიოქია, და შეწევნითა ღვთისათა მოეშენა ქვეყანა ქართლისა, განძლიერდა დავით და განამრავლნა სპანი და არღარა მისცა სულტანს ხარაჯა და თურქნი ვერღარა დაიზამთრებდეს ქართლს“ (ქართლის ცხოვრება, I, 1955, გვ. 325-326). მაშასადამე, დაახლოებით 1099 წელს საქართველოს აღორძინების დასაწყისად მიიჩნევა იმ ერთიანი ქართულ-ევროპული სამხედრო კოალიციის შექმნა, რომელმაც შეძლო თურქ-სელჯუკების საბრძოლო მიმართულების გადატანა საქართველოდან უფრო სამხრეთით პალესტი-ნისა და მცირე აზიისაკენ, მემატიანის სიტყვით. მუსულ-მანთაგან გათავისუფლდა იერუსალიმი, წარმოიქმნა ქრისტიანული სამეფო იერუსალიმისა, რომლის მეფეც თვითონ ჩამოსულა საქართველოში დავით აღმაშენებელ-თან მოსალაპარაკებლად. დიდგორის სახელოვან ომშიც ჯვაროსანთა 500 რაინდის მონაწილეობას დიდი მნიშვ-ნელობა ჰქონდა, რადგან რაინდთა სამხედრო აღჭურ-ვილობა და ბრძოლისუნარიანობა ამხნევებდა სხვა მებრ-ძოლებს. დიდ დავით აღმაშენებელს მემატიანე „მეორე ალექსანდრე მაკედონელს“ უწოდებს, რომელმაც შეძლო ქართველი ერის კონსოლიდაცია და საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად მეგობრული კავშირების შეკვრა ევროპის სამხედრო ძალებთან. მართლაც, XII ს-ის საქართველო ისევე ბრწყინავდა, როგორც ათასი წლის წინ ფარსმან II-ის დროს.

ზემოთ მოყვანილიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაძლიერების ვრცელი ეპოქები ეფუძნებოდა მეგობრობასა და მჭიდრო ურთიერთობას ევროპულ ქვეყნებთან.

საქართველოს ერის თავისთავადობის საყრდენი ათასწლეულთა მანძილზე იყო და ამჟამადაც არის მარტლმადიდებელი სარწმუნოება. სიყვარული ამ ეროვნული სარწმუნოების მიმართ ვერ დაჩრდილა რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს დაპყრობამ XIX ს-ის დასაწყისში. ივანე ჯავახიშვილი თავის წიგნში „დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში“ კარგად აღწერს, ნაბიჯ-ნაბიჯ, კეთილმეგობრობის ნიღბით, თუ როგორ აუქმებდა რუსეთის იმპერია საქართველოს სახელმწიფოებრიობასა და ძირს უთხრიდა მისი მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიას. ბოლო 200 წლის მანძილზე რუსეთის მიერ ქართველთა შორის დაინერგა მრავალი ცრუ იდეოლოგიური წარმოდგენა. მაგალითად, ამჟამად გავრცელებული თვალსაზრისი, თითქოსდა ევროპული ცივილიზაცია მიუღებელია მარტლმადიდებლობისათვის. ეს რა თქმა უნდა ასე არაა. სინამდვილეში მართლმადიდებელ ერთა და ქვეყანათა უმეტესი ნაწილი ევროპული სივრცის სრულფასოვანი წევრია. მაგალითად, მართლამდიდებლური ქვეყნები საბერძნეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი ევროკავშირისა და ნატოს წევრები არიან, შესაბამისად ისინი თავიანთ თავს გრძნობენ უფრო დაცულად. მაგალითად, მე ბედნიერება მქონდა 80-იან წლებში მემოგზაურა საბერძნეთში და მომელოცა ათონის მონასტრები. იმჟამად, საბერძნეთი თითქმის ისეთივე განვითარების ქვეყანა იყო, როგორც საქართველო. მეორეჯერ, თითქმის 20 წლის შემდეგ, კვლავ ვეწვიე საბერძნეთს სხვაობა ძალზე დიდი იყო. საბერძნეთი 20 წლის მანძილზე გაძლიერდა და განვითარდა. როცა ვიკითხე თუ რა იყო ამის მიზეზი განაცხადეს, რომ შევედით ევროკავშირში და მისგან მიღებული უდიდესი ეკონომიკური მხარდაჭერის შედეგიც სახეზეაო. ასე, რომ მართლმადედებლური ქვეყნების უდიდესი

ნაწილი ევროპული სივრცის წევრია, ისინი ამჟამად ვითარდებიან და იფურჩქნებიან. ამავე სივრცის ნაწილი იყო ძველთაგანვე საქართველო. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი მართლმადიდებელი ქვეყანა მსგავსად ბულგარეთის, რუმინეთისა და საბერძნეთისა, კვლავ დაუბრუნდება მის მშობლიურ ევროპულ სივრცეს, რომლის ნაწილად მიაჩნდა მას თავისი თავი ათასწლეულთა მანძილზე.

მართალია, საქართველო ძველთაგანვე იყო ბუნებრივი ნაწილი ევროპული სივრცისა, მაგრამ, აღსანიშნავია, რომ მას გააჩნდა თავისი საკუთარი ეროვნული იდენტობა – საკუთარი კულტურა, რომელიც ეფუძნებოდა ქართულ ენასა და დამწერლობას. ქრისტიანობა ქართველმა ერმა მიიღო საკუთარ, მშობლიურ ქართულ ენაზე და არა უცხო, იმჟამად საერთაშორისო ბერძნულ ანდა ლათინურ ენებზე. ქრისტიანული კულტურის განვრცობა ევროპაში გლობალიზაციის ერთ-ერთი პირველი ეტაპი იყო. ეს კულტურა მთლიანად მიიღო ქართველმა ერმა, მაგრამ გარდაქმნა ის საკუთარი ეროვნული კულტურის ქურაში და შედეგად აღმოცენდა ეროვნულ-ქართული ქრისტიანული კულტურა, რაც ქართველი ერის თავისთავადობის, მისი იდენტობის საფუძველი იყო. ამ საქმეს ემსახურებოდნენ თაობები ქართველი სასულიერო მამებისა, მათ შორის განსაკუთრებითაა აღსანიშნავი ათონის ივერთა მონასტრის სასულიერო კერა, რომელმაც შეძლო უვრცელესი ბერძნული ლიტერატურის ქართულ ენაზე თარგმნა-გადმოღება თავისი ერისათვის.

ჩვენ ამით იმის თქმა გვსურს, რომ ამჟამადაც გლობალიზაციის ახალი ტალღის ეპოქაში, ქართველმა ერმა თანამედროვე ცივილიზაციის მიღწევები უნდა მიიღოს და გაითავისოს არა რომელიმე საერთაშორისო ენის, არამედ ეროვნული ქართული ენისა და დამწერლობის საშუალებით. თანამედროვე ტექნიკური მიღწევები, ახალი ტექნოლოგიები ქართულენოვანი უნდა იყოს. ჩვენი მეზობელი ხალხები უფრო მომზადებულნი შეხვდნენ გლობალიზაციის თანამედროვე ტალღას. მაგალითად, ავიღოთ თითქოსდა უმარტივესი მობილური ტელეფონი – საქართველოში ამ ტექნიკური საშუალებისათვის ვიყე-

ნებთ ლათინურ შრიფტს, მაშინ, როცა ამისათვის აზერბაიჯანში, სომხეთში, უკრაინასა და ყველა მეზობელ ქვეყანაში ეროვნული საანბანო შრიფტები გამოიყენება. ამის შედეგად, აღმოჩნდა, რომ ჩვენი მოზარდი თაობის ერთ ნაწილს ლათინური ასოებით უფრო ემარჯვება აზრების ჩაწერა, ვიდრე ათასწლოვანი ქართული შრიფტით. ეს თავზარდამცემი მომენტია.

ახლა არის მოწოდება საყოველთაოდ შევისწავლოთ საერთაშორისო ენები ინგლისური და რუსული და მათი საშუალებით ვეზიაროთ თანამედროვე მსოფლიო ცივილიზაციას, ეს არის მცდარი გზა. ჩვენ გვაქვს წინაპრების კარგი მაგალითი, კიდევ ერთხელ რომ ვთქვათ, ათონელი მამების დროს X-XI სს-ში საერთაშორისო ცივილიზაციის და გლობალიზაციის ენა ბიზანტიურ სამყაროში იყო ბერძნული, დასავლეთ ევროპაში კი ლათინური. მათი ცოდნის გარეშე თითქოსდა ვერავინ ეზიარებოდა იმჟამინდელ ცივილიზაციას, მაგრამ ათონელმა ქართველმა მამებმა სხვა გზა აირჩიეს, მათ ის კი არ მოუწოდეს ქართველებს, რომ ყველას შეესწავლა ბერძნული ენა, არამედ თვითონ დაიწყეს ბერძნულიდან თარგმნა უზარმაზარი ლიტერატურისა და ბერძნულენოვანი ცივილიზაცია ქართული ენის მეშვეობით გაათავისებინეს ქართველთა თაობებს. ამჟამად, საჭიროა, თანამედროვე ტექნიკური საშუალებები აღიჭურვოს ქართული შრიფტით, დაინერგოს საყოველთაო საკომპიუტერო თუ სატელევიზიო ქართულენოვნება და გლობალიზაციის ტალღა მივიღოთ ეროვნული იდენტობის სრული შენარჩუნებით. ასე უკვე იქცევიან აზერბაიჯანელები, სომხები, უკრაინელები, თუ არას ვიტყვით თურქეთსა და რუსეთზე, ბულგარეთსა და რუმინეთზე.

საბოლოოდ, უნდა ვთქვათ, საქართველო იყო და უნდა იყოს ნაწილი ევროპისა თავისი საკუთარი სახით, საკუთარი იდენტობით.

10. IV. 2010

საქართველოს დეპოპულაცია

ფილოსოფიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ანატოლი ანტონოვი, რომელმაც მრავალი გამოკვლევა მიუძღვნა ევროპასა და რუსეთში დეპოპულაციის საკითხს წერს, რომ დეპოპულაციას პირველად შეეხო მონტესკიე, სხვა მეცნიერებთან ერთად, საფრანგეთსა და ევროპაში შობადობის კლებასთან დაკავშირებით.

დეპოპულაციის შესახებ კვლევები დაიწყეს მას შემდეგ რაც შეამჩნიეს, რომ XIX საუკუნის დასაწყისში საფრანგეთში დაიწყო შობადობის შემცირება. 1846-1872 წლებში 89 დეპარტამენტიდან 44-ში დარეგისტრირდა მოსახლეობის შემცირება. ტერმინი დეპოპულაცია პირველად გვხვდება ლარუსის დიდი ენციკლოპედიური სიტყვანის მეექვსე ტომში. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დემოგრაფიულ ლექსიკონებში დეპოპულაცია განიმარტება, როგორც მოსახლეობის რაოდენობის რეალური ან სავარაუდო შემცირება. 1985 წლის „დემოგრაფიულ ლექსიკონში“ დეპოპულაცია განიმარტება, როგორც „რომელიმე ქვეყანაში ან ტერიტორიაზე მოსახლეობის რაოდენობის შემცირება, როცა შემდეგი თაობის რიცხობრივი რაოდენობა უფრო ნაკლებია ვიდრე წინა თაობისა“.

XIX ს. მეორე ნახევარში ევროპის ქვეყნებში ამოქმედდა მთავრობათა შესაბამისი დემოგრაფიული პოლიტიკა, რამაც თავისი დადებითი შედეგი გამოიღო.

ამჟამად დეპოპულაცია აღინიშნება მსოფლიოს ოც ქვეყანაში, მათ შორისაა საქართველოც.

დეპოპულაცია საქართველოში თავისი განსაკუთრებული ნიშნებით გამოირჩევა, კერძოდ საქართველოში დაბალი შობადობის გამო მცირდება არა ზოგადად მოსახლეობა, არამედ მასში მცირდება ქართველთა რაოდენობრივი წილი.

ქართველთა რაოდენობრივი კლება საქართველოს მოსახლეობაში გამოწვეულია იმით, რომ ქართველთა ჯგუფში შობადობის დონე უფრო დაბალია სხვა ეთნი-

კურ ჯგუფებთან შედარებით და მათში სიკვდილიანობა ჭარბობს შობადობას.

დემოგრაფიულ მეცნიერებაში დადგენილია – მოსახლეობის მიდწეული რაოდენობა რომ არ შემცირდეს, საჭიროა ყოლა 2,7 - 3 ბავშვისა.

დაბალი შობადობის გამო ევროპის დიდ ქალაქებში (პარიზში, ლონდონში და სხვა) მკვიდრ ქალაქელთა რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა და გაქრობის პირას მივიდა, ამ ქალაქების ზრდა მხოლოდ სხვა რეგიონებიდან შესულთა ხარჯზე ხდება. მსგავს სურათს ხატავს საქართველოში ქართველთა რაოდენობრივი კლება, საქართველოს მოსახლეობა შეიძლება მხოლოდ არაქართველთა ხარჯზე გაიზარდოს.

ანტონოვისა და სხვა მეცნიერთა თვალსაზრისით დეპოპულაცია შეიძლება რუსეთის ბედის განმსაზღვრელი იყოს XXI-საუკუნის პირველ ნახევარში, მით უფრო მძიმე შეიძლება იყოს ის საქართველოსათვის და შეიძლება ქართველი ხალხის ბედი XXI საუკუნეში კარდინალურად შეიცვალოს, რადგანაც მისი დეპოპულაციის დონე რუსებისას აჭარბებს. საქართველოში ქართველთა რაოდენობა უფრო სწრაფად მცირდება, ვიდრე რუსეთში რუსებისა.

რუს მეცნიერებს მიაჩნიათ, რომ ოჯახური პოლიტიკის გარეშე რუსეთი როგორც ქვეყანა მოკვდება. ა. ანტონოვის კვლევით 1920-იან წლებში ამერიკის მოსახელობაში 80 პროცენტი იყო თეთრკანიანი, ამჟამად კი მხოლოდ 50 პროცენტია. ამერიკის მოსახლეობის ზრდა ხდება, მაგრამ მასში რაოდენობრივი წილი თეთრკანიანებისა მცირდება. მსგავსია ვითარება რუსეთში, აქ, ა. ანტონოვის სიტყვით, ყოველწლიურად კვდება ერთ მილიონი რუსი ეროვნების ადამიანი, უფრო მეტი ვიდრე იბადება. მოსკოვში ყოველწლიურად ასი ათასი რუსი ეროვნების ადამიანი კვდება, რომლის ადგილს იჭერს არარუსი. ამავე დროს ერთ შვილიანი ოჯახი თავის შვილს ნებას არ აძლევს იმუშაოს მძიმე სამუშაოზე. მის ადგილს იჭერს დედაქალაქებში შემოსული სტუმარი. ყოველივე ამის გამო, ა. ანტონოვის სიტყვით, შემო-

სულებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობრივი შემცირება ქმნის დისბალანსს, რომელიც თავის თავში მალავს აფეთქებასაშიშ ერთა შორის ნაციონალურ კონფლიქტს.

ანტონოვისა და ბესტუჟევ-ლადას თვალსაზრისით დეპოპულაციის პრობლემის გადასაჭრელად მრავალი პროგრამის ამოქმედებაა საჭირო, მათ შორის სულ მცირეა - გაეწიოთ დახმარება ახალგაზრდებს 20-წლის ასაკში, რათა მათ შექმნან სამ-ოთხ ბავშვიანი ოჯახი, რომელიც უზრუნველყოფილი იქნება ბინით და მრავალი სოციალური შეღავათით, ასევ საჭიროდ მიაჩნიათ შეიქმნას საგანგებო სოციალური კლასი დედა-დიასახლისებისა, შესაბამისი ბავშვების რაოდენობით, რომელთაც მოემსახურებიან დაქირავებული მუშაკები და ექნებათ ყოველგვარი სოციალური უზრუნველყოფა, მსოფლიომ იცის რუსული მაშტაბები და რუსეთი შეძლებს საგანგებო სახელმწიფო და სახალხო პროექტების ამუშავებას ამ პრობლემის გადასაჭრელად, მაგრამ რა ეშველება საქართველოს?

მეცნიერი ლ. ფოკეევა თავის სტატიაში „შეხედულებათა სისტემა მოსახლეობის დეპოპულაციის პრობლემების შესახებ“ მსოფლიოს იმ ქვეყნებს, რომლებიც დეპოპულაციას განიცდიან ჰყოფს ხუთ კატეგორიად და ფაზებად, მისი კვლევით დეპოპულაციის ღრმა პროცესში არიან შემდეგი ქვეყნები ევროპისა - გერმანია, ლატვია, ესტონეთი, ბულგარეთი, უნგრეთი, რუმინეთი, უკრაინა, რუსეთი და იტალია. დეპოპულაციის კიდევ უფრო ღრმა ფაზაში იმყოფებიან ისეთი ქვეყნები, როგორებიცაა – დიდი ბრიტანეთი, დანია, შვეცია, ავსტრია, ბელგია, ესპანეთი, სლოვაკეთი, **საქართველო** და იაპონია. ამ ქვეყნებში დემოგრაფიული სიტუაცია ხასიათდება, როგორც დეპოპულაციის ლატენტური სტადია ანუ სტაგნაციის პერიოდი.

დეპოპულაციის საკითხს რუსეთში იხილავენ ძალზე აქტიურად. ამ ქვეყნებში ყოველწლიურად ტარდება კონფერენციები, რომელიც ეძღვნება დეპოპულაციასა და

ასაკობრივ დისპროპორციას. მეცნიერები, პოლიტიკოსები და რელიგიური მოღვაწეები გამოთქვავენ წუხილს და აფრთხილებენ საზოგადოებას, რომ საჭიროა აუცილებელი ზომების მიღება ნეგატიური პროცესების აღმოსაფხვრელად.

საჭიროა განხილვა საკითხისა, რომ ახალგაზრდობა სულ უფრო ნაკლებად აძლევს სიცოცხლეს ახალ თაობას. მათ არა აქეთ სამუშაო, არ იციან რა აკეთონ და მხოლოდ იმაზე ოცნებობენ, რომ ქვეყანა დატოვონ, უბედურია ის ქვეყანა, სადაც ხალხს აღარ სურს შთამომავლობის ყოლა, რომლისაგანაც გარბიან პირველი შემთხვევისთანავე.

ბალკანეთის ქვეყნებში დემოგრაფიულ პრობლემას ეძახიან „თეთრ ჭირს“, შავი ზღვიდან ადრიატიკის ზღვამდე მდებარე ქვეყნებში მოსახლეობის რაოდენობა მცირდება და როგორც იქ წერენ, ეს ქვეყნები „ვარდებიან დემოგრაფიულ ორმოში“ ამ ქვეყნების რიცხვს უნდა მიემატოს საქართველოც. დეპოპულაციის გამო 50 წლის შემდეგ საქართველო სულ სხვა ქვეყანა იქნება. აქ მკვეთრად შემცირდება ქართველთა რიცხვი და ზოგადად მკვიდრი მოსახლეობა.

2013 წლის 25 თებერვალს ქალბატონმა თინა ყიფშიძემ განიხილა საქართველოს დემოგრაფიული გამოწვევები, ის წერს, რომ დემოგრაფიული განვითარების პროექტის ხელმძღვანელმა საზოგადოებას გააცნო გაეროს საერთაშორისო გამოკვლევები, რომლის მიხედვითაც 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა შემცირდება ერთ მილიონით, უფრო ზუსტად კი ერთი მილიონ ას სამოცდაათი ათასი კაცით. ამ დროისათვის საქართველოში იცხოვრებს სამი მილიონ სამასი ათასი ადამიანი.

ამიერკავკასიაში და საერთოდ კავკასიაში დემოგრაფიული ბალანსი დაირღვევა ქართველთა ხარჯზე.

1926 წლის მონაცემებით კავკასიაში ყოველი მესამე ადამიანი იყო ქართველი, ამჟამად მხოლოდ ყოველი მეცხრამეტე არის ქართველი.

გაეროს მონაცემებით, როგორც აღინიშნა, 2050 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობა მკვეთრად შემცირდება, მაგრამ გაიზრდება სომხეთის მოსახლეობა, განსაკუთრებით გაიზრდება ზერბაიჯანის მოსახლეობა, 9 მილიონიდან 11 მილიონამდე.

საქართველოში საჭიროა საგანგებო დემოგრაფიული პოლიტიკის წარმოება, რომლის მთავარი მიზანი, უნდა იყოს მესამე შვილის გაჩენის წახალისება.

ვაშინგტონის ვილსონის ცენტრის გამოცემა აღნიშნავს, რომ რუსეთში მოსახლეობის შემცირებას აღრმავებს მამაკაცების ჰიპერსიკვდილიანობა და ამის შედეგად შრომისუნარიანი მოქალაქეების ყოველწლიური მკვეთრი კლება. რუსეთში მოსახლეობა 143000000-დან 2030 წლისათვის დაიკლებს 115000000-მდე ამით შეშფოთებული კვლევითი ცენტრი წერს, რომ მსოფლიო შესაძლოა რუსეთის გაქრობის მოწმე გახდეს. თუკი რუსეთის გაქრობად მიიჩნევა ამ ქვეყანაში 115000000-მდე მოსახლეობის შემცირება, მაშინ რაღა უნდა ვთქვათ საქართველოზე, რომლის ისედაც მცირე მოსახლეობა თითქმის მილიონ ნახევრით დაიკლებს. ამის გამო შესაძლოა ამჟამინდელი თაობა საქართველოს გაქრობის მოწმე გახდეს. ეს პროცესი იწოდება როგორც სიცოცხლის მასობრივი განლევა, ამ პრობლემით დაინტერესებულმა ჯგუფმა შეადგინა საქართველოს დემოგრაფიული პოლიტიკის კონცეფციის წინასწარი ვარიანტი, მასში აღნიშნულია რომ 1259 წლის აღწერით საქართველოს მოსახლეობა 8000000 კაცს შეადგენდა, 1770 წლის აღწერით ის შემცირდა და გახდა 761000 კაცი. კავკასიაში რუსების შემოსვლის წინ, 1800 წლის აღწერით, საქართველოს მოსახლეობა შეადგენდა 675000 კაცს, მაგრამ იმჟამად ეს არ იყო მცირე რაოდენობა, რადგანაც კავკასიის მოსახლეობა ზოგადად მცირე იყო, მათ ზოგად რიცხვში ქართველების რაოდენობა ძალზე ჭარბობდა, 1800 წლისათვის სამხრეთ კავკასიაში ყოველი მეორე მცხოვრები ქართველი იყო და ის სამხრეთ კავკასიის მოსახლეობის 44% შეადგენდა. XIX საუკუნეში

ქართველთა რიცხვი 5-ჯერ გაიზარდა. XX საუკუნეში მისი რაოდენობა გაორმაგდა და 1992 წელს შეადგინა 5467000 კაცი. 2002 წლის აღწერით საქართველოში ქართველთა რიცხვი მკვეთრად შემცირდა და შეადგინა 3661000 კაცი, მის შემდეგ სულ უფრო და უფრო ნაკლები ბავშვი იბადება.

1926 წელს საქართველოს მოსახლეობა სამხრეთ-კავკასიის მოსახლეობის 45,5% შეადგენდა. ამჟამად შეადგენს 26,5%, აზერბაიჯანისა არის 53,9%, მკვეთრად გაიზრდება აზერბაიჯანელთა რაოდენობა გაეროს მონაცემებითაც, ის საქართველოში მილიონს გადააჭარ-ბებს და 2050 წლისათვის თითქმის გაუტოლდება ქართველთა რაოდენობას.

საქართველოში ქართველთა შემცირების გამო, ქართული ენა და კულტურა დაკარგავს საზოგადოებრივ ფუნქციებს, ის აღარ იქნება საქართველოში მცხოვრებ ეთნოსთა და ხალხთა გამაერთიანებელი, ქართული ენა აღარ იქნება სახელმწიფო ენა, ხოლო ქართული კულტურა იქნება ვიწრო, თავისთავში ჩაკეტილი კულ-ტურა საქართველოში მცხოვრები ერთ-ერთი ეთნო-ჯგუფისა, ე.ი. ქართველობისა, ვევედრებით უფალს, რომ ასე არ მოხდეს, რათა დაუყოვნებლივ გამოფხიზლდეს საზოგადოება და შეიმუშავოს ყოველდღიური სამოქმედო პროგრამა.

საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში

მეათე და მეთერთმეტე საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველო გაერთიანდა, რისთვისაც საუკუნეთა მანძილზე იღვწოდა იბერიის ეკლესია. სხვადასხვა ქართული პოლიტიკური ერთეულების გაერთიანებამ ერთიან მძლავრ სახელმწიფოდ გამოიწვია საქართველოს ჰეგემონობა მთელ კავკასიაში. აღმოსავლეთის ეკლესია განსაკუთრებით სავალდებულოდ ხდიდა სამოქალაქო-საერო დაყოფის გადაღებას საეკლესიოში, ასე რომ, ყოველ ცვლილებას საეროში შესაბამისი ცვლილებები უნდა მოჰყოლოდა საეკლესიოში. ამიტომაც სახელმწიფოს გაერთიანებას თან მოჰყვა ქართული ეკლესიის გაერთიანება. აქამდე აფხაზეთის სამეფოში არსებობდა „აფხაზეთის საკათალიკოსო“, ქართლის სამეფოში კი - „ქართლის საკათალიკოსო“. სამეფოთა გაერთიანების შემდეგ გაერთიანდა ეკლესიებიც და ერთიან ქართულ სახელმწიფოში წარმოიქმნა ერთიანი ეკლესია საქართველოს საპატრიარქოს სახელწოდებით. საქართველოს საპატრიარქო, გარდა აფხაზეთისა და ქართლის საკათალიკოსოებისა, შეიცავდა აგრეთვე საქართველოს სახელმწიფოს გავლენის სფეროში შემავალ ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანებს, აგრეთვე სომხეთისა და ყოფილი ალბანეთის მართლმადიდებელ მოსახლეობას. ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანები უშუალოდ საქართველოს პატრიარქს ექვემდებარებოდნენ, რასაც მოწმობს ეპიგრაფიკული მასალა, ხოლო XV საუკუნისათვის ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთით შექმნილი იყო ხუნძეთის საკათალიკოსო, რომელიც ჩვენს საპატრიარქოში შედიოდა. საქართველოს საპატრიარქოში შევიდა სომხეთის სამიტროპოლიტო, რომელიც ისტორიული საქართველოს საზღვრებს გარეთ მდებარეობდა - სომხეთის (ანისის) ყოფილ სამეფოში. საქართველოს საპატრიარქოს შექმნის შემდეგ საკათალიკოსოები არ გაუქმებულან, ისინი არსებობას განარძობდნენ, ისე როგორც ბიზანტიურ საპატრიარქოში არსე-

ბობდნენ სამიტროპოლიტოები. როგორც წესი, პატრიარქი იმავე დროს მცხეთის ანუ ქართლის კათალიკოსიც იყო, მას სვეტიცხოვლის პატრიარქიც ეწოდებოდა სასაყდრო ტაძრის მიხედვით.

საქართველოს საპატრიარქო კავკასიის მასშტაბით ძალზე დიდი ეკლესია იყო. ის მოიცავდა არა მარტო კავკასიის მართლმადიდებლობას, არამედ ძალზე სცილდებოდა კავკასიის საზღვრებს ჩრდილოეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. სამხრეთით საქართველოს საპატრიარქოს ესაზღვრებოდა ვანის ტბა და ტერიტორიები, რომელიც დავით კურაპალატმა შეიყვანა ქართველთა სამეფოში. აქაურ მოსახლეობაში ქართველები მრავლად იყვნენ. კონსტანტინე პორფიროგენეტის ცნობით „...მდინარე არაქსის (ანუ ფასისის) მარცხენა მხარე იბერიისაკენ მიპყრობილი ეპყრათ იბერებს...“, XI საუკუნისათვის საქართველოს საპატრიარქოს თავისი საეპისკოპოსო მდინარე არეზის (რახსის) სამხრეთითან (მარჯვენა მხარესაც) ჰქონდა - ვალაშკერტში. მდინარე არეზის აქეთა მხარესა და არზრუმის მიდამოებს დიდხანს შემორჩა ქართული მოსახლეობა. XVII ს. არზრუმის მიდამოებში გამოვლილმა არქანჯელო ლამბერტიმ რამდენიმე ქართული სოფელი ნახა, რომელთაც არზრუმელად წოდებული ქართველი მწყემსმთავარი ეჯდათ არზრუმში. XVII ს. ანტიოქიელი პატრიარქი მაკარიც, რომელმაც თითქმის მთელი მესხეთი ფეხით მოიარა, ადასტურებს, რომ ადრე საქართველოს სამხრეთი საზღვარი იყო მდინარე ევფრატი და ევფრატის აქეთა ტერიტორიები სულ საქართველოდ ითვლებოდა, რომ საქართველოს საზღვარი ევფრატამდე ჩადიოდა, ამას მოწმობს ჩელებიც (შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი, 1975, გვ. 257).

XVIII საუკუნის შუა წლებში ტ. გაბაშვილმა გიუმიშხანეში დაადასტურა არა მარტო ქართული ეკლესიის არსებობა, არამედ მოსახლეობაში შემორჩენილი ხსოვნაც, რომ ადრე იგი საქართველოდ ითვლებოდა.

საქართველოს საპატრიარქოს დაარსებისთანავე XI საუკუნეში თავისი მრევლი და საეპისკოპოსოები ჰქონდა

ყოფილი პონტოს დიოცეზის მარჯვენა მხარეს. საპატრიარქოში შესული იყო ისტორიული ქართული მიწები: მტკვრისა და ჭოროხის აუზი მთლიანად, ამას გარდა „მესხეთის ძირეულ ნაწილს შეადგენდა მცირე მოცულობის სექტორები მეზობელი არაქსისა და დასავლეთ ევფრატის ხეობებისა“ (პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე. გვ. 297). ეს ტერიტორიები პონტოს დიოცეზის საკმაო ნაწილს წარმოადგენდა, პონტოს დიოცეზი კი თავისი „ბარბაროსებით“ ქალკედონის მსოფლიო კრების 28-ე კანონით კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს ეკუთვნოდა. ამიტომაც კონსტანტინეპოლის საპატრიარქო და საერთოდ, ბიზანტიური საპატრიარქოები არ აპატიებდნენ საქართველოს საპატრიარქოს თავისი კანონიერი იურისდიქციის გავრცელებას ქართულ მიწაზე. მართლაც, XI საუკუნეში საქართველოს საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ, ბიზანტიის იმპერიაში დაიწყო ქართული ეკლესიისა და ქართველი ბერების ტოტალური დევნა და რბევა. მითუმეტეს, რომ საქართველოს საპატრიარქომ თავისი იურისდიქცია არა მარტო „პონტოს დიოცეზის“ ერთ ნაწილზე, არამედ პონტოს დიოცეზის იურისდიქციაში შემავალ „ბარბაროსებზეც“ „სკვითიაზე და ალანიაზე“ განახორციელა ჩრდილო კავკასიაში. აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთსა და ჩრდილოეთით ყოფილი პონტოს დიოცეზის კესარია - კაპადოკიელი მისიონერების მიერ მოქცეული ქრისტიანები „ბარბაროსები“ კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს პონტოს დიოცეზში შემავლად მიაჩნდა და მასზე იურისდიქციას ახორციელებდა. ჩრდილო კავკასიელი ქრისტიანები კი თვით ხერსონესამდე და კაფამდე საქართველოს საპატრიარქოში შედიოდა. XV საუკუნეშიც კი ქართული ეკლესიის იურისდიქციის ჩრდილო საზღვარი კაფამდე (ხერსონესთან) და რუსეთამდე აღწევდა. XVI საუკუნით დათარიღებულ „ბიჭვინთის იადგარშია“ - აფხაზეთის (ქვემო იბერიის) „კათალიკოზის საკურთხი არის, სამწყსო - ლიხსა და კაფას შუა და რუსეთის სამზღვარსა და ჭანეთს შუა“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. II. გვ. 180). კაფა ჰქვია ნავსადგურსა და ნახევარ-

კუნძულს ხერსონესთან, ეს არის ისტორიულ სკვითიაში. არქანჯელო ლამბერტის თანახმად, ხერსონესი 500 მილით იყო დაშორებული კოლხეთიდან. XVI საუკუნისათვის რუსეთი ჯერ კიდევ არ აღწევდა კავკასიამდე და დაახლოებით ასეთი მანძილით იყო დაშორებული საქართველოდან. ისტორიული „ალანია“, ჩერქეზეთ-ოსეთ-ჩეჩნეთ-ინგუშეთ-დაღესტანი საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციაში შევიდა. ამას მოწმობს როგორც ჩრდილო კავკასიაში აღმოჩენილი და შესწავლილი მრავალრიცხოვანი ეკლესიები ქართული წარწერებითა და კედლის მხატვრობით, აგრეთვე წერილობითი მონაცემებიც. 1310 წლის ერთ-ერთი სახარების მინაწერიდან ჩანს, რომ საქართველოს საპატრიარქოს თავისი საეპისკოპოსოები ჰქონდა კასპიის ზღვის სიახლოვეს, როგორც ამიერკავკასიაში, ისე იმიერკავკასიაში (ხუნძახის, ანწუხისა და წახურისა). ამასვე მოწმობს სინას მთის ერთ-ერთი ხელნაწერი, ხოლო ჩრდილო კავკასიაში მდებარე იმიერკავკასიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ქრისტიანულ ძეგლზე - ტყობა-იერდის ეკლესიაზე არის მოხსენიება, რომელშიც საქართველოს პატრიარქს მელქისედეკ I-ს (XI ს.) ეწოდება „აღმოსავლეთის პატრიარქი“.

საქართველოს საზღვრებს გარეთ აღმოჩენილი მასალა, რომელიც ადასტურებს, რომ საქართველოს პატრიარქს უწოდებენ არა საქართველოს ანდა კავკასიის პატრიარქს, არამედ საერთოდ აღმოსავლეთის პატრიარქს, ადასტურებს, რომ აღმოსავლეთის ქრისტიან-მართლმადიდებლებისათვის ქართული ეკლესია წარმოადგენდა ძალზე მაღალი ავტორიტეტის მქონე ეკლესიას, რომლის მეთაურსაც მთელ აღმოსავლეთზე ჰქონდა გავლენა.

საქართველოს საპატრიარქოს წარმოშობამდე არ არსებობდა ქართული ეკლესიის მეთაურის ღირსების ბიზანტიელ იერარქების ღირსებასთან შედარების საჭიროება, ამიტომაც ალბათ ქართულ ეკლესიაში დიპტიხი არ გამოიყენებოდა, ვითარება შეიცვალა საპატრიარქოს შექმნის შემდეგ. ახალმა მდგომარეობამ წარმოშვა საკითხი თუ პატრიარქთა რიგში რომელ ადგილზე უნდა

დაეყენებინათ, ანდა რომელი პატრიარქის შემდეგ უნდა ეხსენებინათ ახალი პატრიარქი - ქართული ეკლესიის მეთაური. მართალია, იმ დროს ზოგიერთი არამართლ-მადიდებლური ეკლესიის მეთაურს ჰქონდა პატრიარქის ტიტული, მაგრამ მსოფლიო მართლმადიდებლურ ეკლე-სიაში მხოლოდ ხუთი პატრიარქი არსებობდა, რასაც მსოფლიო საეკლესიო კრებებიც ადასტურებდა. იმ დროს გადახედეს არსებული პატრიარქების რიგს და დაად-გინეს, რომ ახალი ქართველი პატრიარქი იყო მეექვსე პატრიარქი - რომის პაპის, კონსტანტინეპოლის, ალექსან-დრიის, ანტიოქიის და იერუსალიმის პატრიარქების შემ-დეგ. ასე შესდგა ქართული ეკლესიის დიპტიხი. ქართული ეკლესიის დიპტიხი უკვე არსებობდა საეკლესიო განყო-ფამდე რომსა და კონსტანტინეპოლს შორის და ამიტომაც ამ განყოფამდე უკვე არსებული დიპტიხი საუკუნეების მანძილზე უცვლელად გადადიოდა საბუთიდან საბუთში. XIII საუკუნის დოკუმენტშიც ასეთი დიპტიხია დაცული: „...ჩვენცა, გლახაკი ქრისტეს მიერ, შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა და უპირველეს მათსა... სვეტიცხოვლის მეექვსისა პატრიარქისა და ქრისტეს მიერ ყოვლისა საქართველოისა კათალიკოზი ნიკოლოზ ვამტკიცებ და წარვწერ...“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. II, გვ. 66).

აქედან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეთაურს დიპტიხის პატრიარქთა რიგში მეექვსე ადგილი უჭირავს, მაგრამ მას თავისი ღირსება არც ერთი პატრიარქის ღირსებაზე ნაკლებად არ მიაჩნია.

დიპტიხში ქართველ პატრიარქს VI ადგილზე XI საუკუნის დასაწყისშივე რომ აყენებდნენ, ეს შემდე-გიდან ჩანს: საქართველოს საპატრიარქო შეიქმნა მსოფ-ლიო ქრისტიანობის კათოლიკებად და მართლმა-დიდებლებად გაყოფამდე, რაც 1054 წელს მოხდა, ამის შემდეგ ქართული ეკლესია მარად მართლმადიდებელთა დიდი ოჯახის წევრი იყო, ამიტომაც გაყოფის შემდგომ შედგენილ ქართულ საბუთებში რომის პაპი აღარ იხსენიებოდა მართლმადიდებლობასთან და მართლმადი-დებელ პატრიარქებთან კავშირში. გამონაკლისია ქართუ-

ლი ეკლესიის დიპტიხი, მასში რომის პაპის სხვა აღმოსავლელი პატრიარქების გვერდით დაყენება მიუთითებს იმაზე, რომ ქართული ეკლესიის დიპტიხი შედგენილია საეკლესიო განხეთქილებამდე, ხოლო შემდგომი საუკუნეების საბუთებში დიპტიხის შეუცვლელად გადატანა მიუთითებს საეკლესიო ტრადიციულობაზე, რომელიც განსაკუთრებით იყო დაცული ქართულ ეკლესიაში. გარდა ამისა, ქართული ეკლესია მუდამჟამს ერთგული იყო საეკლესიო კრებათა კანონებისა, განსაკუთრებით კი ქალკედონის კრებისა. ქალკედონის კრებამ კი თავის 28-ე კანონში დაადგინა, რომ კონსტანტინეპოლის პატრიარქი უნდა მდგარიყო არა პირველ ადგილზე, არამედ მეორე ადგილზე. პირველი ადგილი რომის პატრიარქს უნდა დაეკავებინა, კონსტანტინეპოლი „...მეორე იყო შემდგომად მისა...“ (დიდი სჯულისკანონი, გვ. 275). იგივე დაადასტურა იუსტინიანემ თავის 131-ე ნოველაში, კერძოდ, - „საეკლესიო კანონების განსაზღვრების თანახმად უწმიდესი პაპი ძველი რომისა იყო პირველი ყველა მღვდელმთავართა შორის. ახალი რომისას კი ექნება მეორე ადგილი ძველი რომის წმიდა სამოციქულო საყდრის შემდეგ, მაგრამ ადგილს დაიჭერს სხვა საყდრების მაღლა“ (დას კორპუს იურის ცივილის..., ნოვ ელემ, ლეიპციგ, 1833. ს. 648-649). ტრულის საეკლესიო კრების 36-ე კანონმაც გაიმეორა ძველი კანონები და საპატრიარქოთა ადგილები ასე განსაზღვრა - „...განვასაზღვრებთ რაითა საყდარსა კონსტანტინეპოლისასა სწორი პატივი აქუნდეს ძველი რომისა საყდრისა და ვითარცა-იგი განდიდნების საეკლესიოთა შინა საქმეთა მეორე იყოს შემდგომად მისსა, რომლისა შემდგომად იყავნ ალექსანდრიელთა დიდისა ქალაქისაი და შემდგომად მისსა იერუსალიმელთა ქალაქისაი“ (დიდი სჯულისკანონი, 1975, გვ. 386). ტრულის კრებამ, გაიმეორა რა კონსტანტინეპოლის საყდართან დაკავშირებით მეორე მსოფლიო კრების მე-3 კანონი და 28-ე კანონი მეოთხე მსოფლიო კრებისა, განსაზღვრა, რომ პირველი ყოფილიყო რომის საყდარი, მეორე კონსტანტინეპოლისა,

მესამე - ალექსანდრიისა, მეოთხე - ანტიოქიისა და მეხუთე იერუსალიმისა.

მცხეთის (საქართველოს) საპატრიარქო საყდარი დადგა იერუსალიმის საყდრის შემდეგ. ქართული დიპ-ტიხის შედგენისას გათვალისწინებული იქნა მეორე მსოფლიო კრების მესამე, ქალკედონის 28-ე, ტრულის 36-ე კანონები და მიიღო ასეთი სახე:

1. რომის საყდარი,
2. კონსტანტინეპოლის საყდარი,
3. ალექსანდრიის საყდარი,
4. ანტიოქიის საყდარი,
5. იერუსალიმის საყდარი,
6. მცხეთის (სვეტიცხოვლის) საყდარი.

ქართული დიპტიხის მიხედვით, საქართველოს ეკლესიის მეთაურს სხვა ავტოკეფალური ეკლესიების მეთაურთა რიგში ეჭირა მე-6 ადგილი.

ქართული ეკლესიის მეთაურის მე-6 ადგილზე მოხსენიებას ქართულ ეკლესიაში საუკუნეების მანძილზე ჰქონდა ისტორიულ-ტრადიციული მნიშვნელობა და ისევე შეუცვლელად ითვლებოდა, როგორც საეკლესიო კრებათა და მამათა კანონები.

დიპტიხის ზემოთ მოყვანილი სახე მიუთითებს იმაზე, რომ ის შედგენილია საეკლესიო განყოფამდე.

ბიზანტიის იმპერიაში გაბატონებული იყო „პენ-ტარხიის თეორია“, მსოფლიოში ხუთი ავტოკეფალური ეკლესიის არსებობის შესახებ. ეს თეორია იყო გამო-ნაგონი ბიზანტიური საიმპერატორო და საპატრიარქო კარისა. თვით იმპერიაშივე არსებობდა მეექვსე ავტოკე-ფალური ეკლესია კვიპროსისა, ხოლო იუსტინიანემ დააარსა ახალი ავტოკეფალური ეკლესია „პირველი იუსტინიანეს“ სახელწოდებით, ხოლო იმპერიის გარეთ ძველთაგანვე იბერიის (საქართველოს) ავტოკეფალური ეკლესია არსებობდა, მიუხედავად ამისა, აღმოსავლეთის ეკლესიებში და მათ შორის საქართველოშიც იცნობდნენ პენტარხიის თეორიას და მასში კორექტივიც შეჰქონდათ.

ქართული წყაროების თანახმად, ქართველი პატრიარქი იდგა „ხუთ“ მსოფლიო პატრიარქის შემდგომ.

საქართველოში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ხუთი მსოფლიო პატრიარქის შემდგომ იდგა საქართველოს ანუ მცხეთის კათალიკოს-პატრიარქი. საქართველოს საპატრიარქოს დაარსებიდან მცირე ხნის შემდეგ 1057 წელს მეფე ბაგრატ IV-ის შეწირულების სიგელს შიომღვიმისადმი აქვს მინაწერი ქართული ეკლესიის მეთაურისა, რომლის თანახმადაც ის დგას მეექვსე ადგილზე მსოფლიოს ხუთი პატრიარქის შემდეგ. ვინც ეს სიგელი დაარღვიოსო, წერს ის - „...კრულმცა არიან... ხუთთა პატრიარქთა ჯვარითა... და ჩემ გლახაკისა ჯვარითა“ (ქართ. სამართლ. ძეგლ. გვ. 28).

1245-1250 წლების დაწერილს შიომღვიმისადმი აქვს მინაწერი - „...ხუთთა პატრიარქთა ჯვარითა. წმიდისა და სამოციქულოისა კათოლიკე ეკლესიისა მადლითა და რაოდენი მას შინა წმიდანი ქართლისა კათალიკოზნი სხდომილ არიან და დასხდებიან მათ ყოვლითა ჯვარითა“ (იქვე, გვ. 41). წმიდა კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია იყო ქართული ეკლესიის სახელწოდება, და ყოველთვის ამ ფორმულით მოიხსენიებოდა ის. ეს სიგელიც ხუთი მსოფლიო საპატრიარქო საყდრის შემდეგ ქართულ ეკლესიას ასახელებს.

1259 წლის შეწირულების დაწერილს რკონის მონასტრისადმი ამტკიცებს საქართველოს ეკლესიის მეთაური - „...ჩვენცა შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა... მეექვსისა პატრიარქისა... ვამტკიცებ...“ (იქვე, გვ. 66).

ზემოთ მოყვანილიდან ჩანს, რომ უკვე მეთერთმეტე საუკუნეშივე, საქართველოს საპატრიარქოს ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს პატრიარქს მართლმადიდებლურ დიპტიხში ეჭირა მეექვსე ადგილი ხუთი პატრიარქის შემდეგ.

მართალია, ქართული ეკლესიის დიპტიხში ქართველ პატრიარქს ეჭირა მეექვსე ადგილი, მაგრამ სცნობდნენ თუ არა ამას მსოფლიოს სხვა საპატრიარქოები, აღიარებდნენ თუ არა ისინი ქართველი მამამთავრის

საყდარს მეექვსე ადგილზე? ჩვენ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ როგორც რომის პაპები, ისე აღმოსავლეთის ოთხი პატრიარქი სცნობდნენ იბერიის ეკლესიის ადგილს მეექვსე ადგილზე იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. ამას მიუთითებს ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების დიპტიხი. ამ კრებაზე ქართულ ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი რომის, კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის საყდრების შემდეგ. ეს რომ შემთხვევითი არ იყო და ეკლესიათა ადგილების განაწილებას ამ კრებაზე ისე, როგორც „XII მსოფლიო“ კრებაზე, საგანგებო ყურადღება ექცეოდა, იქიდანაც ჩანს, რომ ფლორენციის კრებამ 1438 წელს უნიის შესახებ დეკრეტში დაადგინა: „კონსტანტინეპოლის პატრიარქი იქნება მეორე წმიდა რომის პაპის შემდეგ, ალექსანდრიელი მესამე, შემდეგ მეოთხე ანტიოქიელი და მეხუთე - იერუსალიმელი...“ (ა. კარტაშევი, მსოფლიო კრებები, 1963, გვ. 425). მართალია, ამ კრებას არ გამოუცია დოკუმენტი თუ როგორ უნდა განაწილებულიყო შემდეგი ადგილები, რადგანაც კრება ეხებოდა არა დიპტიხის საკითხს, არამედ სარწმუნოების საკითხს, მაგრამ საერთოდ ეკლესიათა (კათედრათა) ადგილების განაწილებას ძალზე დიდი ყურადღება რომ ექცეოდა, ზემოთ მოყვანილი დადგენილებიდანაც ჩანს.

ქართული ანუ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელს ამ წარმომადგენლობით კრებაზე ეჭირა VI ადგილი. 1438 წლის 5 თებერვალს ფერარაში გახსნილ და ფლორენციაში გაგრძელებულ „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებას, სადაც ერთმანეთს შეხვდნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის წარმომადგენლები და რომლის აქტებსაც აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა ხელი მოაწერეს, - „თანაბარი უფლებით ესწრებოდა იბერიის მიტროპოლიტი“ (ჰეინრიხ., სტორია გენერალე დელლე მისსიონიკატოლიშე... ტორინო, 1846, პ. 13; წიგნიდან ი. ტაბაღუა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, I, გვ. 101).

„იბერიის მიტროპოლიტი იჯდა მართლმადიდებელთა მხარეს მეხუთე ადგილზე კონსტანტინეპოლის,

ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის წარმომადგენლების შემდეგ. - „პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ... იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი იბერიის მიტროპოლიტი“ (იქვე, გვ. 102).

კრების მონაწილენი ისხდნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ცენტრიდან თანაბარ მანძილზე იდგა ორი ტახტი - რომის იმპერატორისა და ბერძენთა იმპერატორისა. სასულიერო პირები განლაგებულნი იყვნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ერთ მხარეს ისხდნენ ლათინთა წარმომადგენლები, მეორე მხარეს ისხდნენ მართლმადიდებელთა წარმომადგენლები. ჩვენთვის საინტერესო მართლმადიდებელთა რიგი იყო შემდეგი სახისა: მართლმადიდებელთა რიგში პირველად იდგა –

1. კონსტანტინეპოლის პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი ამ სხდომას არ ესწრებოდა); პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ:

2. ალექსანდრიის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი;

3. ანტიოქიის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი;

4. იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი - არქიეპისკოპოსი;

5. იბერიის პატრიარქის (დოკუმენტშია - „მეფის“) წარმომადგენელი - მიტროპოლიტი. ამის შემდეგ დიპტიხის მიხედვით ისხდნენ სხვა მართლმადიდებელი ეპისკოპოსები.

„ნაწყვეტი ფლორენციის წმიდა მსოფლიო საეკლესიო კრების ოქმიდან... სასულიერო პირების განლაგების შესახებ... პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი, შეუძლოდ ყოფნის გამო, იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა)... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ - ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის

პატრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა; ანტიოქიის პატრიარქის მიერ გამოგზავნილი ეფესიის არქიეპისკოპოსი; იერუსალიმის პატრიარქის წარმოგზავნილი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი - იბერიის მიტროპოლიტი; ამათ შემდეგ ისხდნენ ტრაპეზუნტის, რიზეს, ნიკეის... არქიეპის-კოპოსები... მიტროპოლიტები... ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“ (იქვე, გვ. 214; ლათინური ტექსტი, გვ. 280).

ფლორენციის კრებაზე არა მარტო ეკლესიათა წარმომადგენელი სასულიერო პირები ისხდნენ „წესის“ ანუ დიპტიხის მიხედვით, არამედ საერო პირებიც ასევე „წესის“ მიხედვით ისხდნენ.

ფერარა-ფლორენციის „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეექვსე ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში, ხოლო მეხუთე ადგილი მართლმადიდებელთა რიგში აღიარებული და ცნობილი იყო როგორც რომის პაპის, ასევე მსოფლიო (კონსტან-ტინეპოლის) პატრიარქის და სხვა აღმოსავლეთის პატრიარქების მიერ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისეთ, თავისი დროისათვის ძალზე მნიშვნელოვან კრებაზე, რომელიც მსოფლიო ეკლესიის გაერთიანებას ისახავდა მიზნად, რომისა და აღმოსავლეთის ქრისტიანები ერთმა-ნეთთან უთანხმოებაში არ შევიდოდნენ იბერიის ეკლე-სიის ადგილის ძიებისათვის. იბერიის ეკლესიის ადგილი დიპტიხში ძველთაგანვე ცნობილი იყო, ამიტომაც მან ამ „მსოფლიო“ კრებაზე ყოველგვარი დავის გარეშე თავისი ადგილი დაიჭირა.

მეთხუთმეტე საუკუნის I ნახევრის დიპტიხი, დაცუ-ლი ფერარა-ფლორენციის კრებაზე, ასეთია:
1. რომის პაპი; 2. მსოფლიო (კონსტანტინეპოლის) პატ-რიარქი; 3. ალექსანდრიის; 4. ანტიოქიის; 5. იერუსალიმის; 6. იბერიის; 7. ტრაპეზუნტის; 8. რიზეს; 9. ნიკეის; 10. ლა-კედემონიის; 11. ნიკომედიის; 12. ტრივონიის; 13. ამასიის; 14. მიტილენის; 15. ტოლოზინოს; 16. სტავროპოლის; 17. ტუსტრიცის; 18. გარინის; 19. მელენტინის; 20. აქილის;

21. მულდულის პატრიარქები და არქიეპისკოპოსები (იქვე, გვ. 214-215; ლათინური ტექსტი, გვ. 280).

მართალია, ამ კრებაზე ასე ისხდნენ ეკლესიის იერარქები, მაგრამ მათგან ავტოკეფალურ ეკლესიად მიიჩნეოდა მხოლოდ ხუთი ეკლესია: კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმისა და იბერიისა, ამიტომაც ამ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებს ამ კრებაზე ეჭირათ განსაკუთრებული, სხვებისაგან განსხვავებული სკამები კრების მონაწილეთა პირველ რიგში. ხოლო იბერიის მეფის ელჩი, რომელსაც აგრეთვე ტრაპეზუნტის იმპერატორის მანდატი ჰქონდა, პაპის თანმხლები პირის პირდაპირ იჯდა (იქვე, გვ. 215).

ასეთი სახის დიპტიხი იყო „მსოფლიო“ ეკლესიის დიპტიხი. მართლმადიდებლური დიპტიხიდან კი გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ქართული ეკლესიისათვის კანონიკურად მიჩნეულ მე-6 ადგილზე. კერძოდ, მართალია, მართლმადიდებლური დიპტიხიდან გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, რამაც ვაკანტური ადგილი წარმოშვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურთა ექვსეულში, მაგრამ მალე ვაკანტური ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიამ მსოფლიო საპატრიარქოსა და სხვა საპატრიარქოთა გადაწყვეტილებით, რაც სცნო ქართულმა ეკლესიამ.

„კონსტანტინეპოლის პატრიარქმა გენადი სხოლარიმ (1453-1460) სხვა აღმოსავლელ პატრიარქებთან ერთად სცნო რუსული ეკლესიის დამოუკიდებელი არსებობა და განსაზღვრა ჩათვლილიყო ავტოკეფალური რუსული მიტროპოლია თავისი ღირსებით იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, ესე იგი მეხუთე ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა დიპტიხში“ (Православный церковний календарь, 1985, გვ. 3).

აქამდე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ ეჭირა, ამის შემდეგ კი მან თავისი ტრადიციული VI ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიის შემდეგ.

1589 წელს რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ მისმა პატრიარქმა დიპტიხში მაღალი ადგილი დაიკავა. „როცა დიდმა კრებამ 1593 წელს განსაზღვრა მოსკოვის საპატრიარქოს მდგომარეობა, მას გამოეყო უფრო მაღალი ადგილი, ვიდრე მაშინ არსებულ არქიეპის-კოპოსებს ავტოკეფალურ და თვითმმართველ ეკლესიები-სა - არხიდიისას, კვიპროსისას, ივერიისას და პეკიისას, მაგრამ არა ალექსანდრიის პატრიარქის შემდეგ, როგორც სურდა რუსეთის მეფეს, არამედ მხოლოდ იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ, იმასთან დაკავშირებით, რომ კრების მამებმა შესაბამის მიმართვაში განაცხადეს წმიდა მამათა კანონების შეუცვლელობა“ (Вклад вселенского патриархата в разработке теми „диптихи“, გვ. 11).

რუსეთის მეფეს სურდა და აღმოსავლეთის საპატ-რიარქოებიც არ იყვნენ წინააღმდეგნი, რუსეთის პატ-რიარქს დიპტიხში დაეჭირა ადგილი ალექსანდრიის პატ-რიარქის შემდეგ, მაგრამ რადგანაც წინა საუკუნეებში წმიდა მამათა მიერ დადგენილი იყო დიპტიხში ალექსანდრიის საპატრიარქოს შემდეგ ანტიოქიისა და იერუსალიმის პატრიარქთა ხსენება, რაც დადასტუ-რებული იყო ტრულის კრების კანონით, ამიტომაც აღმოსავლეთის პატრიარქებმა გადაწყვიტეს რუსეთის პატრიარქის ადგილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში ყოფილიყო იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ. ეს ადგილი რუსეთის საპატრიარქომ მიიღო თავისი არა მარტო სიდიდისა და ეკონომიური სიძლიერის გამო, არამედ იმიტომაც, რომ იმ დროს მაჰმადიანურ ქვეყნებში არსებული აღმოსავლეთის ყველა პატრიარქი რუსეთის ქრისტიანულ სახელმწიფოს იმედის თვალით შესცქეროდა. ასევე იყო საქართველოშიც, ამიტომაც ქართულმა ეკლესიამ სცნო და აღიარა რუსეთის საპატრიარქოს ადგილი იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. მაგრამ დიპტიხში VI ადგილზე კვლავ ქართული ეკლესია უნდა ყოფილიყო.

ქართულმა ეკლესიამ რუსეთის პატრიარქის ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ რომ აღიარა,

ამას მიუთითებს საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ანტონის მიმართვა რუსეთის იმპერატრიცა ელისაბედისადმი. 1757 წელს ანტონ I, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი წერდა: - „...ყოველსა, რასაცა აღიარებს და დაამტკიცებს, შეიწყნარებს და მიიღებს დღეს წმ. ეკლესია აღმოსავლეთისა, რომელ არს კონსტანტინეპოლისა, ალექსანდრიისა, ანტიოქიისა და იერუსალიმისა და ყოვლისა რუსეთისა - მეცა აღვიარებ...“ (ევ. ნიკოლაძე, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, 1918, გვ. 188). აქედან ჩანს, რომ უკვე XVII საუკუნის შემდგომ ქართული ეკლესიის დიპტიხი ასეთი იყო:
1. კონსტანტინეპოლის მსოფლიო საპატრიარქო; 2. ალექსანდრიის; 3. ანტიოქიის; 4. იერუსალიმის; 5. რუსეთის საპატრიარქოები; 6. საქართველოს საპატრიარქო.

ამჟამადაც მართლმადიდებლურ დიპტიხში ქართულ ეკლესიას უჭირავს ისტორიულ-ტრადიციული VI ადგილი, რაც სრულებით კანონიერია.

„ჯვარი ვაზისა“ №1, 1993.

საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობის ეპოქაში და მისი არასწორი ასახვა «Православная энциклопедия□+ს ტომეულებში

საქართველოს უწმიდესმა პატრიარქმა ახალგაზრდათა მიერ მეცნიერების უკეთ დაუფლების მიზნით შემოგვთავაზა „ღრმა აზროვნების“ პროგრამა, რაც მოითხოვს ფაქტების უფრო ღრმა ანალიზს. ეს არის კურთხევა, რომელიც უნდა შესრულდეს. უნდა შეიქმნას „ღრმა აზროვნების“ სასკოლო სახელმძღვანელოები. ამჟამად ათასობით მოსწავლე და სტუდენტი ეუფლება რელიგიის ისტორიას. „ღრმა აზროვნების“ პროგრამის შესაბამისად ვავალებთ სტუდენტებს უფრო უკეთ გაეცნონ სამეცნიერო ლიტერატურას ჩვენი ერისა და ეკლესიის წარსულისა და ისტორიის შესახებ. სამწუხაროდ, აღმოჩნდა, რომ XX საუკუნის თანამედროვე საეროსაისტორიო ლიტერატურის საბაზისო მონაცემების ნაწილი არ ეთანხმება იმას, რასაც ასწავლიან ძველი მატიანეები და წმ. ეკლესია. ამის შესახებ თავდაპირველად მიგვითითეს სტუდენტებმა და ასევე ლექტორებმაც. მათ მიერ მრავალგზის დაისვა კითხვა, რომელიც ძალზე გვაფიქრებს და შეიძლება ითქვას დილემის წინაშეც კი გვაყენებს. მხოლოდ ერთ ყველაზე მცირე მაგალითს მოვიტან მათ შორის. კერძოდ, წმ. ეკლესია და ძველი მატიანეები გვასწავლიან, რომ I ს-ში ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელს წილად ხვდა ივერია, ივერიელი ხალხი მისი საფარველის ქვეშ უნდა ზიარებულიყო ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ჭეშმარიტ სარწმუნოებას. ეკლესიის ძველ მემატიანეთა სწავლებით, რაც ასახულია საეკლესიო კრებების დადგენილებებშიც, I ს-ში, ანუ წმ. მოციქულთა დროს „ქართლი“, ანუ „ივერია“ ეწოდებოდა შემდეგდროინდელ სრულიად

საქართველოს, „ქართველნი“ კი ერქვათ ამ ქვეყნის მკვიდრთ, მთელს მოსახლეობას, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში. სტუდენტები საბჭოთა ეპოქის საისტორიო ლიტერატურის გაცნობის შემდეგ აწყდებიან შემდეგ წინააღმდეგობებს: აღმოჩნდა, რომ ახალი ე.წ. „საბჭოური ეპოქის“ - საისტორიო ლიტერატურის მიხედვით „ქართლი“, ანუ „ივერია“ X ს-მდე ეწოდებოდა თურმე მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, „ქართველნი“ – კი აღმ. საქართველოს მოსახლეობის ერთ ნაწილს. ცხადია, ეს შეუსაბამობები, რომელნიც არსებობენ უძველეს და საბჭოური პერიოდის ისტორიოგრაფიებს შორის, დაბნეულობასა და გაურკვევლობას იწვევს. მოუგვარებელ პრობლემათა ჩიხიდან გამოსასვლელი გზა სწორედ საერო და საეკლესიო-საისტორიო მეცნიერებათა ურთიერთთანამშრომლობით უნდა დაიწყოს. მივიჩნევთ, რომ საჭიროა უფრო ჩავუღრმავდეთ ამ საკითხს. როგორც ითქვა ძველ ქართველ მემატიანეთა მტკიცებით ქართველი ერი, ვითარცა ეთნოპოლიტიკური მთლიანობა, უკვე არსებობდა ქრისტეშობამდე IV–III სს-ში და ამიტომაც მან შეძლო იმ დროს ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს ჩამოყალიბება მეფეების – აზონისა და ფარნავაზის მიერ. ახალი საბჭოური ქართული ისტორიოგრაფია უარყოფს ამ თვალსაზრისს და მიიჩნევს, რომ ფარნავაზი იყო მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს მეფე, ხოლო ქვეყნის გაერთიანება, ანუ დასავლეთ საქართველოს შემოერთება ქართულ სახელმწიფოებრივ და კულტურულ სივრცეში დაიწყო გაცილებით გვიან IX–X სს-ში, შესაბამისად ამავე საუკუნეების შემდეგ დაიწყო ქართველი ერის ჩამოყალიბებაც, რასაც ხელი შეუწყო ე.წ. „ქართიზაციის“ პროცესმა. მაშასადამე, ჩვენ გვაქვს ერთმანეთისაგან კარდინალურად განსხვავებული ორი თვალსაზრისი ქართველი ერის და მისი ერთიანი სამეფოს ჩამოყალიბების დროის შესახებ. ამისგან გამომდინარეობს არანაკლებ მნიშვნელოვანი სხვა დასკვნები.

აღმოჩნდა, რომ ე.წ. საბჭოთა საერო ისტორიოგ-რაფიის აღნიშნული მონაცემები ასახულია ისეთ აკადე-მიურ საეკლესიო, მაგრამ უცხოენოვან გამოცემებში, როგორიცაა «Православная энциклопедия». გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ეს წიგნი წარმოადგენს მართლ-მადიდებლური ღვთისმეტყველების უდიდეს საეკლესიო-სამეცნიერო მიღწევას და ის ვრცელდება არა მხოლოდ რუსეთსა და ჩვენს მოძმე სხვა მართლმადიდებლურ ქვეყნებში, არამედ მთელ ქრისტიანულ სამყაროში, მთელს მსოფლიოში. სამწუხაროა, რომ «Православная энциклопедия»-ს სხვადასხვა ტომეულებში საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები ძალზე დამახინ-ჯებითაა მითითებული.

1. «Православная энциклопедия»-ს I ტომში, სტატია-ში „ალბანეთის საკათალიკოსო“ და თან დართულ შესა-ბამის რუკაზე აღნიშნულია, რომ წმ. ნინოს დროს, IVს-ის დასაწყისში აღმ. საქართველოს დიდი ნაწილი ალბანეთის შემადგენლობაში შედიოდა, რომ თითქოსდა ბოდბე, რუკაზე აღნიშნული გურჯაანი, იორ-ალაზნის ხეობები და სხვა ტერიტორიებიც დასახლებული იყო ალბანელე-ბით, ხოლო ეს უკანასკნელნი კი თანამედროვე აზერბაიჯანელი ხალხის წინაპრებად მიაჩნიათ. ცხადია, ჩვენ არ შეგვიძლია დავეთანხმოთ ამ სტატიისა და რუკის პათოსს, რადგანაც ქართლის განმანათლებელი წმ. ნინო ქართლის ერთ-ერთ დაბაში დაიკრძალა, რომელსაც მაშინ ბოდი (ამჟამინდელი ბოდბე) ეწოდებოდა და ეს ქვეყანა შედიოდა მეფე მირიანის იბერიის, ანუ ქართლის სამეფოში და არა ალბანეთში, რომელსაც «Православная энциклопедия»-მ მიაკუთვნა ბოდბე. ჩვენდა სამწუხაროდ, სტატიისა და რუკის ავტორები მიუთითებენ ქართველ საბჭოთა ისტორიკოსთა შრომებს, რომელნიც „ქართიზა-ციის თეორიის“ შესაბამისად ამტკიცებენ, რომ თითქოს ჰერები ალბანელები იყვნენ, რომელთა გაქართველება, ასიმილაცია და ქართიზაცია დაიწყო უძველეს ხანაში და საბოლოოდ მხოლოდ ვახტანგ გორგასლის დროს შემოუერთდა ჰერეთი (ანუ ე.წ. დასავლეთ ალბანეთი)

ქართლს (საქ. ისტ. ნარკვ. ტ.II, 1973, გვ.402). ეს თვალსაზრისი ასახულია ჩვენს ქართულ ენციკლოპედიებსა და საქართველოს ისტორიის ნარკვევების ტომეულებში და სწორედ ეს გახლავთ საყრდენი აღნიშნული სტატიისა «Православная энциклопедия»-ში.

საქმე ისაა, რომ წმ. ნინოს ცხოვრებას, ვითარცა საისტორიო წყაროს ბოლო დრომდე ნაკლებად ეყრდნობოდნენ, რადგანაც მიაჩნდათ: ვაკეთებ ციტირებას: „ლეგენდა წმ. ნინოს შესახებ ჩამოყალიბდა გვიან VIII–IX სს-ში“. არცთუ დიდი ხნის წინ ასეთი იყო ამ წყაროს მიმართ ოფიციალური ისტორიოგრაფიის დამოკიდებულება. მაგრამ, რადგანაც უკვე შეიცვალა „წმ. ნინოს ცხოვრების“ მიმართ ასეთი დამოკიდებულება, ალბათ უკვე შეიძლება და უნდა შეიცვალოს კიდეც იორ-ალაზნის ხეობებისა და მისი მოსახლეობის მიმართაც მცდარი შეხედულება, ვინაიდან ეს მხარეები და მისი მოსახლეობა „წმ. ნინოს ცხოვრების“ და უკლებლივ ყველა ქართული წყაროს მიხედვით ცხადია ქართლის სახელმწიფოს ეკუთვნიან და ეთნიკური ქართველები არიან. „ქართიზაციის თეორია“ არც ამ მიმართულებითაა სამართლიანი, რადგანაც მიიჩნევს, რომ ალაზნისა და ივრის ხეობათა მოსახლეობა თითქოსდა არაქართველები იყვნენ, რომელნიც შემდგომ გაქართველდნენ. მითუმეტეს რომ, აღნიშნულ რუკაზე, რომელიც „ალბანეთის საკათალიკოსოს“ შეეხება, ივრის ხეობის უდიდესი ნაწილი, მისი მარჯვენა სანაპირო მდ. მტკვრამდე, ისევე როგორც მთელი ქვემო ქართლი „სომხურ ოლქადაა“ გამოცხადებული. ცხადია, ეს „ქართიზაცია“-„გაქართველების“ იმპერიულ-საბჭოური თეორიის შედეგია, რომელიც ჰიპერკრიტიკულად მიუდგა უძველეს ქართულ მატიანეებს, მათ შორის ფარნავაზიან მეფეთა მატიანესაც, სადაც გარკვევითაა აღნიშნული, რომ ფარნავაზიან მეფეთა სახელმწიფოში აქ ისხდნენ ერისთავები ხუნანისა და სამშვილდისა.

ივრისა და ალაზნის ხეობების ისტორიულ ჰერეთად, ანუ ალბანეთად წარმოდგენა ამჟამად აფერხებს

ქართველი ერის კონსოლიდაციის საქმეს. საქმე ისაა, რომ თანამედროვე აზერბაიჯანელმა ისტორიკოსებმა აზერბაიჯანელ ერში ჩანერგეს თვალსაზრისი, რომ ისტორიული ალბანელები არიან აზერბაიჯანელთა წინაპრები. მაშასადამე, შესაბამისად ძველ ალბანელთა კულტურული მემკვიდრეობა აზერბაიჯანელი ერის სულიერი საგანძურია. ამიტომაც აღნიშნულ რუკაზე ალბანეთის საკათალიკოსოში გურჯაანის, ბოდბისა და სხვა ქართული ძველი ქალაქების მოქცევა არაა შემთხვევითი. მათ აქვთ რაღაც სამომავლო პრეტენზიები. ასევე არაა შემთხვევითი, რომ ისტორიულ აღმოსავლეთ კახეთში, რომელსაც ჩვენ ამჟამად საინგილოს ვუწოდებთ, ძველი ქართულ საეკლესიო ნაგებობებზე ბოლო წლებში აზერბაიჯანის კულტურის სამინისტროს მიერ გაკრული იქნა ბრინჯაოს დაფები, რომლებზეც აღნიშნულია, რომ თითქოსდა ეს ქართული ეკლესიები სინამდვილეში არის ძველი ალბანური, ანუ აზერბაიჯანული კულტურის ძეგლები, რადგანაც ჰერეთი ისტორიული ალბანეთის ნაწილად, ხოლო ჰერები კი ალბანელებად, ანუ აზერბაიჯანელთა წინაპრებად მიაჩნიათ. მათი ეს მტკიცება, როგორც ეს «Православная энциклопедия»-ს შესაბამისი სტატიის თანდართული ლიტერატურიდან ჩანს, ეფუძნება ქართველ საბჭოთა მეცნიერთა შორის პოპულარულ ქართიზაციის თეორიას, რომლის მიხედვითაც, როგორც აღვნიშნეთ, ჰერები თითქოსდა უძველეს ხანაში არაქართველები იყვნენ, რომელთა ქართიზაციაც, ანუ გაქართველება შემდგომ მოხდა. განსაკუთრებით სავალალოა, რომ ჩვენი მეცნიერების დაუფიქრებლობით ვკარგავთ არა მარტო კულტურის ძეგლებს, არამედ მოსახლეობასაც. საქმე ისაა, რომ აზერბაიჯანში მცხოვრებ ინგილოებს თბილისიდან უნერგავენ დაბეჯითებულ თვალსაზრისს, რომ ისინი ჰერები არიან, ხოლო აზერბაიჯანელები კი უნერგავენ თვალსაზრისს, რომ ჰერები იგივე ალბანელები არიან, თითქოსდა ინგილოები არიან ალბანელთა შთამომავლები, ისევე როგორც აზერბაიჯანელი ერის სხვა ეთნოჯგუფები. ეთნოცნო-

ბიერების ასეთი გამრუდებით, ალბათ რამდენიმე ათეულ წელში ჩვენ ინგილოებსაც დავკარგავთ. აღნიშნული საკითხების მიმართ სულ სხვა თვალსაზრისი აქვს საეკლესიო ისტორიოგრაფიას. მაგ. წმ. შუშანიკი იყო ჰერთა ანუ რანთა დედოფალი. ასეა ეს გადმოცემული შესაბამის ძველ ლოცვებში, ტროპრებსა და კონდაკებში. ერთიანი საქართველოს მეფეებს ჰქონდათ „ჰერთა ანუ რანთა მეფის“ ტიტული. მაშასადამე, საეკლესიო ისტორიოგრაფიის მიხედვით ჰერეთი არ ეწოდებოდა ივრისა და ალაზნის ხეობებს, არამედ ერქვა მიწა-წყალს, რომელსაც შემდგომ ეწოდა რანი და შაქი. ეს მიწა-წყალი მდებარეობდა უფრო სამხრეთით და მოიცავდა თანამედროვე განჯის და შაქის რეგიონს. ძველ მატიანეებშიც იგივე თვალსაზრისია გამოთქმული. მაგ: წმ. მეფე არჩილი VIIIს-ში გადავიდა კახეთში, იმ მხარეში, რომელსაც ჩვენ ამჟამად საინგილოს ვუწოდებთ, ანუ ისტორიულ კახეთში, ააშენა ეკლესიები. მემატიანეც წერს: „ამისა შემდგომად მოვიდა არჩილ კახეთად... და დაჯდა წუქეთს და აღაშენა კასრი და ხევსა ლაკუასტისასა აღაშენა ციხე... და აღაშენა ციხე-ქალაქი ერთი ნუხპატს ორთა წყალთა შუა“. („ქართლის ცხოვრება“, ტ.I, გვ.244). ამასთანავე ნეკრესის საეპისკოპოსო დაარსებისთანავე, ლეონტი მროველის ცნობით, კახეთში მდებარეობდა და არა ჰერეთში, მაშასადამე მის მიერ ნახსენები პუნქტი „გულგულა“ მდებარეობდა არა თელავთან, არამედ გაცილებით სამხრეთით. მაშასადამე ძველი ქართველი მემატიანეების მიხედვით ივრის და ალაზნის ხეობებს ვიდრე კავკასიის ქედამდე, ანუ იმ მიწა-წყალს, რომელსაც ამჟამად კახეთი და საინგილო ეწოდება, ერქვა არა ჰერეთი არამედ – „კახეთი“. ასეა ეს მეფე არჩილის ცხოვრების მიხედვით VIII ს-ში და ჩანს შემდგომი დროის მემატიანეების ჯუანშერისა და ლეონტი მროველის მიხედვით. ანუ ის ეკლესიები, რომელთაც აზერბაიჯანელმა მეცნიერებმა მიაწერეს, რომ თითქოს ალბანური კულტურის ძეგლები არიან, სინამდვილეში ააშენა არჩილ მეფემ კახეთის მხარეში და არა ჰერეთში.

ჰერეთი არც კია ნახსენები მის ცხოვრებაში. ჰერეთი იმჟამად, როგორც ვთქვით, იორ-ალაზნის შესართავის სამხრეთით მდებარე მხარეს ეწოდებოდა და არა თანამედროვე საინგილოს, მითუმეტეს ბოდბე-გურჯაანის რეგიონს. აღსანიშნავია, რომ საინგილოს ჩრდილოეთით დაღესტნის ტერიტორიას ქართულ მატიანეებში „კახეთის მთიულეთი“ ერქვა და არა ჰერეთისა. საინგილოს „აღმოსავლეთ კახეთი“ ეწოდებოდა ერეკლე II-ის იმ მიმართვებში, რომელსაც ის რუსეთის მთავრობას უგზავნიდა. ასე რომ, ჩვენი XX ს-ის ისტორიოგრაფია, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ საბჭოთა ისტორიოგრაფიას, არ ეთანადება საეკლესიოს, ანუ XIX საუკუნემდელს, რაც მრავალ დაბრკოლებას ქმნის.

2. «Православная энциклопедия»-ს 2000 წ-ს დაბეჭდილ I ტომში დამახინჯებულია ასევე საქართველოს ეკლესიის ჩრდ. საზღვარის საკითხიც, რომელიც, სამწუხაროდ, რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია ჯერჯერობით არ ყოფილა ქართველ მეცნიერთა განსჯის საგანი. კერძოდ აქ, სტატიაში ოსეთის ანუ „ალანიის ეპარქიის“ შესახებ და მასზე თანდართულ რუკაზე აღნიშნულია, რომ თითქოს დიდი ლიახვისა და თერგის სათავეები, ალანების (ე.ი. ოსების) საეკლესიო ქრისტიანული ძეგლების ისტორიულ არეალს წარმოადგენდა X ს-ში. (წყაროდ მითითებულია ვ. კუზნეცოვის შრომები). რუკის მიხედვით თანამედროვე ყაზბეგისა და ახალგორის რაიონები თითქოსდა არ შედიოდნენ აღნიშნულ დროს ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში და ექვემდებარებოდა ოსეთის, ანუ ალანიის სამიტროპოლიტოს, რომელიც კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში იყო. ეს მოსაზრება, ცხადია, არასწორია. ჩვენ ვიცით, რომ ისტორიული დვალეთი, ანუ ნარ-მამისონის ქვაბული მუდამ ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა. საქართველოს ეკლესიის კალენდარში დღესაც კი მოიხსენიება ის დვალი, ანუ ქართველი წმინდანები (მაგ. წმ. ნიკოლოზი), რომელნიც დვალეთის მიწაზე ოსური ტომების დასახლებამდე (ე.ი. XV–XVI სს-მდე) ჩვენს

ეკლესიაში მოღვაწეობდნენ, ისევე როგორც ცნობილნი არიან ქართული წმ. წერილის დვალი გადამწერები და სხვა საეკლესიო მოღვაწენი. ცხადია, დვალეთი არასოდეს შედიოდა ალანიის ეპარქიაში. მით უფრო გასაოცარია აღნიშნული სტატიის ავტორთა მტკიცება და უხვი ფოტოგრაფიული მასალა, რომლითაც ისინი ავითარებენ მცდარ აზრს, რომ თითქოს ინგუშეთის ცნობილი ტყობა-იერდას ეკლესია ოსეთის – ალანიის ეპარქიაში შედიოდა. რამდენადაც ცნობილია, ამ ტაძარზე არის ქართული წარწერები, რომელთაგან ერთ-ერთში მოხსენებულია საქართველოს პატრიარქის სახელი, რომელსაც ამ წარწერის მიხედვით „აღმოსავლეთის პატრიარქი“ ეწოდება. მაშ როგორ შეიძლება ითქვას რომ ეს ტაძარი ეკუთვნოდა ალანიის ეპარქიას და კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს?! აქაც ცხადია, ე.წ. „ქართიზაცია-გაქართველების“ იმპერიულ-საბჭოური თეორია გამოდის წინა პლანზე. საქმე ისაა, რომ ამ თეორიის მიხედვით, რომელიც ასახულია ქართულ ენციკლოპედიებსა (ГСЭ. ГССР, 1981, ст. 60) და საქართველოს ისტორიის ნარკვევებშიც, IX–X სს-ში თითქოს „აღ. საქართველოს მთიანეთის ქართიზაცია“ მიმდინარეობდა. ხდებოდა მათი ქართულ კულტურულ და საეკლესიო არეალში შემოყვანა, ანუ თითქოსდა იქამდე ადგილობრივი ტომები ქართულ კულტურულ სამყაროს არ ეკუთვნოდნენ. ეს „მთიელები“ სინამდვილეში იყვნენ ფარნავაზიანთა ხანის ქართველი ერის დვრიტა. ნ. მარი და მისი გავლენით ზოგიერთი ქართველი და ასევე რუსი სამეცნიერო თუ საეკლესიო მოღვაწენი (მაგალითად რუსული ეკლესიის ახალმოწამე წმ. იოანე ვოსტორგოვი) ამ ქართველ მთიელებს, კერძოდ ხევსურებსა და ფშავლებს, ჩეჩნურ-ვაინახურ ტომებად მიიჩნევდა, რომელნიც თითქოს აღნიშნულ IX–X სს-ში გაქართველდნენ ქართული ეკლესიის მეოხებით. ეს აზრი, ცხადია, იმპერიული გადმონაშთია, რომელიც დროულად უნდა აღმოიფხვრას თეორიული მუშაობით, წინააღმდეგ შემთხვევაში მსგავსი სტატიები მუდამ დაიბეჭდება.

3. ფარნავაზიან მეფეთა სახელმწიფოში საქართველოს სამხრეთი ოძრხის, წუნდის და კლარჯეთის საერისთავოების სახით შედიოდა, ხოლო ძვ. ბერძენი ავტორების ცნობით ქართველური ტომები კაპადუკიიდან ვიდრე არაქსის, ჭოროხისა, ფასისისა და მტკვრის სათავეებამდე იყვნენ დასახლებულნი, ისევე როგორც ამ მდინარეთა ხეობებში. ამით იყო გამოწვეული, რომ ვახტანგ გორგასალმა ჭოროხის ხეობაში ტაო-კლარჯეთში პირველი ქართული მონასტრები და ციხე-სიმაგრეები დააარსა, კერძოდ ტაოში (იმიერ ტაოში), იმ ადგილთან ახლოს, სადაც შემდგომ იშხნის ცნობილი კათედრალი აშენდა, ვახტანგ გორგასალმა აღმართა „თუხარისის“ ციხე-სიმაგრე, ხოლო კლარჯეთში არტანუჯთან ახლოს – მონასტრები და ეკლესიები (ქ.ც. I გვ.177).

VI ს-ის შემდეგ, სპარსეთის აგრესიის შედეგად, შეირყა ფარნავაზიან მეფეთა ქართლის სამეფო, მან დაკარგა სამხრეთის ტერიტორიების ერთი ნაწილი, სადაც სპარსეთი მხარს უჭერდა იმჟამად ანტიბიზანტიური მიმართულების სომხური ეკლესიის იურისდიქციის განვრცობას. ასე მოექცა ქართველი ხალხით დასახლებული სამხრეთ საქართველოს დიდი ნაწილი სომხური ეკლესიის იურისდიქციის ქვეშ. ასევე იყო არაბების ბატონობის I პერიოდში. ამ მიზეზთა გამო VII საუკუნეში იშხანში დაარსებულ იქნა სომხური საკათალიკოსოს ერთ-ერთი ცენტრი. პოლიტიკური მდგომარეობის გამოსწორებისთანავე ტაო-კლარჯეთის ქართულმა მოსახლეობამ სასწრაფოდ გადაიგდო სომხური ეკლესიის ბატონობის მძიმე უღელი, რომელიც მათ არმენიზაციას უწყობდა ხელს და დაიბრუნა, აღიდგინა ქართულენოვანი წირვა-ლოცვა. უფრო მეტიც, ამ ეთნიკური ქართველების გულმხურვალე პატრიოტიზმი იქცა სიძლიერის ტახტად ბაგრატიონი მეფეებისა და ახალი ქართული სახელმწიფოებრიობისა IX–X სს-თა შემდგომ. როგორც ცნობილია, ნიკო მარმა წამოაყენა ამ ქართული საეკლესიო სწავლების საპირისპიროდ თეორია, რომელიც მიიჩნევდა, რომ მთელი ეს მხარეები, ტაო-კლარჯეთი თითქოსდა

ეთნიკური სომხებით იყვნენ დასახლებულნი. შემდეგ აქ თითქოს შეიჭრა ქართული ეკლესია და გააქართველა აქაური სომხობა. სამწუხაროდ, ნ. მარს გამოუჩნდნენ მომხრეები, უფრო მეტიც მისი თეორია გაბატონდა კიდეც ისტორიულ მეცნიერებაში. მიუხედავად სიმონ ჯანაშიას და პავლე ინგოროყვას ცნობილი შრომებისა, ნ. მარის ეს მოსაზრება ისტორიულ ჭეშმარიტებადაა გამოცხადებული «Православная энциклопедия»-ს I ტომში. რადგანაც ეს საკითხი განხილული იქნა ჩვენი პრესისა და ტელევიზიის მიერ მრავალჯერ, მას აღარ შევეხები, თუმცა კი უნდა ითქვას, რომ „საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში“ მაინცაა მხარდაჭერილი ნ. მარის ეს მოსაზრება, სადაც ნათქვამია, რომ თითქოს „ტაო-კლარჯეთის ფეოდალური სამთავროს შემადგენლობაში შევიდა ამ ტერიტორიის ქართული და სომხურ-ქალკედონიტური ეპარქიებიც“ (საქ. ისტ. ნარკ.II, 1973, გვ. «Православная энциклопедия» 585). სწორედ ამ „სომხურ-ქალკედონიტურ“ ეკლესიებადაა გამოცხადებული მის მიერ ოშკი, ბანა, ხახული, ოთხთა ეკლესია და ტაო-კლარჯეთის ყველა სხვა ეკლესია. სინამდვილეში ისინი იყვნენ არა სომეხ-ქალკედონიტთა ეკლესიები, არამედ ეთნიკური ქართველებისა, რომელნიც დროებით „სომხურ-ქალკედონიტური“ საეკლესიო ცენტ-რის დაქვემდებარებაში იმყოფებოდნენ და ეს უღელი მათ გადაიგდეს (ისევე როგორც, მაგალითად, თბილისის სიონი არ იყო „რუს-ქალკედონიტთა“ ეკლესია XIX ს-ში, არამედ იყო ეთნიკური ქართველების ეკლესია, რომელიც დროებით იყო რუსული ქალკედონიტური ეკლესიის იურისდიქციაში). ამიტომაც არაა სამართლიანი ზოგიერ-თი ქართველი ისტორიკოსის მოსაზრება «Православная энциклопедия»-ს სტატიაში. ესაა, ცხადია, ურთულესი საკითხი, მაგრამ წმ. ეკლესიას ამის შესახებ აქვს თავისი საეკლესიო ავტორთა შესაბამისი გამოკვლევები, რომელ-თა გაცნობაც საჭირო აა უცხოეთში მსგავსი სტატიების გაგზავნის წინ.

4. დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის იურისდიქ-ცია ძალზე სადავო საკითხად იქცა XX ს. სეპარატის-

ტული რეჟიმების მოთხოვნითა და ხელშეწყობით. ისინი დას. საქართველოს ეკლესიას, მათ შორის აფხაზეთის საკათალიკოსოს, მიიჩნევდნენ ადგილობრივი მოსახლეობის იმ ავტოკეფალიურ საეკლესიო ერთეულად, რომელიც ისტორიულად კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და რომლის „ქართიზაცია-გაქართველებაც“ შემდეგ მოხდა ქართული ეკლესიის მიერ.

სამწუხაროდ, «Православная энциклопедия»-ს I ტომში ეს თვალსაზრისია გადმოცემული, სადაც ნათქვამია, რომ თითქოს VII ს-ის შემდგომ არაბების ძალაუფლების გავრცელებამ „ხელი შეუწყო ქართლის მოსახლეობის მასობრივ მიგრაციას დას. საქართველოში, რამაც აქ გამოიწვია აღმოსავლურ-ქართული (ქართლის) ენის შეჭრა დას. საქართველოს კულტურასა და საეკლესიო სფეროში. ამიტომაც ეს ენა აქ გადაიქცა ღვთისმსახურებისა და აგიოგრაფიის ენად“ (სტატია „აფხაზეთის საკათალიკოსო“ «Православная энциклопедия», ტ.I, გვ.68).

მაშასადამე, ძველი ქართული საღვთისმსახურო ენა ყოფილა არა ზოგადეროვნული კოინე, არამედ მხოლოდ აღმოსავლურ-ქართული და ის VIII-IX სს-ში შეჭრილა დასავლეთ საქართველოში, როგორც ეს შეიძლება გავიგოთ აღნიშნული სტატიიდან.

საეკლესიო ისტორიოგრაფიისთვის მიუღებელია მსგავსი თვალსაზრისი. ჩვენი საეკლესიო მატიანეები, უფრო მეტიც, საეკლესიო კრებათა დადგენილებანი, მაგ. რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს, რომ ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“, ხოლო წმ. ნინომ მოაქცია „ყოველნი ქართველნი“.

ჩვენ ვიცით, რომ ანდრია მოციქულმა ძირითადად დასავლეთ საქართველოში იქადაგა, მაგრამ დასავლეთ საქართველო ეკლესიის წმ. მამათა მითითებით არა VII–IX სს-დან, არამედ ძველთაგანვე, ისტორიულად არის იგივე ქართლი, ქართლის ფარნავაზიანთა სამეფოს ერთი ნაწილი, ანუ საქართველო. ამიტომაც უწოდებს I საუკუნის დასავლეთ და აღმოსავლეთ ქართლს რუის-ურბნისის

კრება „საქართველოს“, მატიანეებიც, როგორც „მოქცევაი ქართლისაი“, ისე „ქართლის ცხოვრება“, დაბეჯითებით ამტკიცებს, რომ აქ ქართლის ფარნავაზიან მეფეებს დადგენილი ჰყავდათ ე.წ. „დასავლეთის“, ანუ ეგრისისა და არგვეთის ერისთავები. რუის-ურბნისის კრების წმ. მამათა მტკიცებით დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობას ისევე ეწოდებოდათ ქართველნი, როგორც აღმოსავლეთ საქართველოსას. ეს იყო ერთი ხალხი, ერთი ერი, რომელიც მოაქცია წმ. ნინომ. ამიტომაცაა აქ ნაბრძანები „მოაქცია ყოველნი ქართველნი“, ე.ი. მათ შორის ეგრისის და არგვეთის მოსახლეობაც. IV საუკუნიდანვე ეს მხარეები ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში იყვნენ შესაბამისი საღვთისმსახურო ენით. ეკლესიის სწავლებით დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ენობრივად მთლიანი იყო, ამიტომაც წერდა დავით აღმაშენებლის მოძღვარი არსენ ბერი მათ შესახებ „ჩვენ შვილნი ვართ მათ არიან-ქართლით გამოსულთანი და ენაი მათი ვუწყით“ (ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, III, გვ.47).

წმ. ნინოს ცხოვრების შემცველ უძველეს ქართულ მატიანეში („მოქცევაი ქართლისაი“), რომელსაც სინას მთაზეც კი კითხულობდნენ ქართველი ბერები VIII-X სს-ში, არიან-ქართლიდან გამოსული მოსახლეობა ისევე დასახლდა ეგრისში, როგორც შიდა ქართლში, ამიტომაც გაივლო მეფეების აზონისა და ფარნავაზის ქართლის სახელმწიფოს საზღვარი მდინარე ეგრისწყალზე („მოქცევაი ქართლისაი“, ძეგლ. I, გვ 81).

საერთოდ, დასავლელ და აღმოსავლელ ქართველთა აქტიური ურთიერთთანამშრომლობის შედეგად უნდა ჩამოყალიბებულიყო ის საოცარი ძველი ქართული სალიტერატურო ენა, რომელიც მოიცავდა სრულიად საქართველოში არსებულ დიალექტებს და იქვემდებარებდა მათ. როგორც ცნობილია, საქართველოში საეკლესიო, ღვთისმსახურების, სალიტერატურო და კულტურის ენას წარმოადგენდა მხოლოდ ძველქართული ენა. საქართველოში არასოდეს შექმნილა რაიმე თხზულება ანდა უბრალო

წარწერაც კი რომელიმე დიალექტზე, ანდა რომელიმე კუთხურ ენაზე. ასეთი ენები და დიალექტები კი ძველ დროს ალბათ მრავლად უნდა ყოფილიყო. მაგრამ საქართველოში არსებული ენები და დიალექტები იმ დროისათვის, 1500 წლის წინ საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების დროს ერთმანეთთან ძალზე ახლოს უნდა ყოფილიყვნენ და ერთმანეთისაგან ნაკლები განსხვავება უნდა ჰქონოდათ, ვიდრე მათ ახლა აქვთ. როგორც ცნობილია, ერთ დროს ქართული, მეგრული და სვანური ენები ერთ ენობრივ მთლიანობას ქმნიდნენ, მხოლოდ შემდგომ, ათასწლეულთა მანძილზე დაშორდნენ ისინი ერთმანეთს. ფარნავაზის მიერ ერთიანი, დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი სახელმწიფოს წარმოშობის, მოციქულთა ქადაგებათა და ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბების დროს, ჩანს, მთელ საქართველოში ჯერ კიდევ ესმოდათ ის ერთიანი ენა, რომელიც დასდებია კიდეც საფუძვლად ღვთისმსახურებას. ივ. ჯავახიშვილი წერს, რომ ამ სალიტერატურო ენის შემუშავებაში მონაწილეობა მიუღია დასავლეთ საქართველოს ქართველობას, რომლის რეალურ წარმომადგენლადაც იოანე ლაზი უნდა ვიგულისხმოთ. მეცნიერი წერდა: „ქართველ ერს თავისი მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და სამწერლო ენაც ჰქონდა და აბადია დღესაც, რომელიც მეგრელებისა და სვანებისთვისაც ერთადერთი სამწერლო და კულტურის ენა იყო და არის დღესაც, რომლის შექმნა-შემუშავებაშიც მეგრელებსა და სვანებსაც თავიანთი წვლილი აქვთ შეტანილი“ (ივ. ჯავახიშვილი, ტ. I, 1979, გვ. 154).

კიდევ უფრო მეტი, ჯერ კიდევ წარმართობის დროს, ე.ი. IV საუკუნემდე, ყველა ქართულ ტომთათვის, მათ შორის, სამეგრელოსა და სვანეთშიც კულტმსახურების ენა იყო ქართული. ივ. ჯავახიშვილი წერს: „ცხადია, ხდება, რომ არამცთუ საზოგადოდ ყველა ქართველ ტომთათვის, მათ შორის მეგრელთა და სვანთათვის საერთო წარმართობა არსებობდა, არამედ წარმართობის საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული

ჰქონდა“ (იქვე, გვ. 154). რა იყო ამის მიზეზი? როგორც აღინიშნა, პროტოქართველური თანდათან დაიშალა, ჯერ მას, როგორც ფიქრობენ, გამოეყო სვანური ენა, ერთი ენის ადგილას მიღებული იქნა ორი ენა: ესენი იყო სვანური და ე.წ. ზანურ-ქართული ენა. ზან-ქართული შემდგომ დაიშალა ასევე ორ ენად – მეგრულ და ქართულ ენებად. ამ ერთობის დაშლის დასაწყისად მიიჩნევა ქრისტეშობამდე VIII საუკუნე (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. I, გვ. 338).

თითქმის ამავე ხანაში, ქრისტეშობამდე IV-III სს-ში ჩამოყალიბდა დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ფარნავაზის სახელმწიფო. ფარნავაზის რეფორმათა შედეგად ამ სახელმწიფოში სხვა ენები „არ იზრახებოდა, თვინიერ ქართულისა ენისა“. იმდროინდელი ქართული ენა უნდა ყოფილიყო ჯერ კიდევ თითქმის დაუშლელი ე.წ. „ზანურ-ქართული“ ენა. ჩანს, ეს ენა დაედო საფუძვლად ძველ ქართულ წარმართულ კულტ-მსახურებას, შემდეგ კი ქართულ საქრისტიანო ღვთისმ-სახურებას, საბოლოოდ კი ძველ ქართულ სალიტერატუ-რო ენას. ძველი ქართული სალიტერატურო ენა ამოზრ-დილი უნდა ყოფილიყო ე.წ. ზანურ-ქართული ენიდან. მაშასადამე, ძველი ქართული სალიტერატურო ენა აღმო-ცენდა არა ქართის დიალექტის ბაზიდან, არამედ იმ დროისათვის ჯერ კიდევ თითქმის მთლიან, თითქმის დაუშლელი ზანურ-ქართული ენიდან. ამის გამო იყო, რომ ძველი ქართული ენა არ განეკუთვნებოდა არც ერთ დიალექტს, არც ერთ რეგიონს, იგი წარმოადგენდა დიალექტებზე მაღლა მდგომ საერთო ენას, რომელიც პირველ საუკუნეებშივე გასაგები იყო ყველა ქართვე-ლისათვის, მათ შორის მეგრელებისა და სვანებისათვის. თავიდანვე იგი იყო საკრალური, წმინდა, ლოცვისა და ურთიერთობის ენა. იოანე ლაზი და სხვა დასავლელი ქართველი მოღვაწეები (შესაძლოა ევაგრე პონტოელიც) ქართული სამწერლო და კულტურის ენის შექმნა-შემუშავების სათავეებთან დგანან თანახმად ჩვენი კვლე-ვისა (მიტრ. ანანია ჯაფარიძე, „იოანე ლაზი“, თბ. 2002).

ასეთი დიდი სამუშაოს ცენტრები იყვნენ მონასტრები საქართველოსა და პალესტინაში.

როგორც ითქვა ეგრისი, სვანეთი და არგვეთი (შემდეგდროინდელი იმერეთი) ფარნავაზ მეფის სამეფოში შედიოდა საერისთავოთა სახით: ფარნავაზმა „მისცა ქუჯის ქვეყანა – ეგრისწყალსა და რიონს შუა ... რომელსა შინა არს ეგრისი და სუანეთი და დაამტკიცა იგი ერისთავად მუნ“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 25). „ფარნავაზ მეფე იქმნა ყოველსა ქართლსა და ეგურსა ზედა“ (იქვე, გვ. 24). იგულისხმება ეგრისსა, სვანეთსა და არგვეთში ძველი ქართული ენა, ანუ რაც იგივეა ე.წ. „ზანურ-ქართული ენა“, ფარნავაზის დროიდანვე იყო გავრცელებული, ფარნავაზი ვერავითარი იძულებით შეძლებდა აქ ქართული ენის გავრცელებას ეს ენა რომ არ ყოფილიყო აქ მოსახლეობის მშობლიური, დედაენა. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მემატიანის და საერთოდ ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის თვალსაზრისით ამ ეპოქაში, ანუ ქრისტეშობამდე 400-300 წლით ადრე, ე.წ. ქართებს და მეგრელ-ჭანებს შორის ენობრივი განსხვავება მხოლოდ დიალექტურ დონეზე არსებობდა, ანუ ფუძე ქართული ენა ჯერ სუსტად იყო დიფერენცირებული. იმხანად ე.წ. ქართებისა და ეგრისელების კილოები ჯერ კიდევ არ იყვნენ ენებად გადაქცეული და ერთმანეთის მიმართ დიალექტებს წარმოადგენდნენ, არსებობდა ზანურ-ქართული ენობრივი ერთობა – ჯერ კიდევ საერთო-სახალხო, საზოგადო ენა. იგი წარმოადგენდა ქართლის სამეფოს ყველა კუთხის ენას და მას უწოდებს მემატიანე ქართულ ენას.

ამავე თვალსაზრისს უფრო დაბეჯითებით ავითარებს XII ს-ის ცნობილი ისტორიკოსი არსენ ბერი, რომელსაც ზემოთ შევეხეთ. ახლა კი განვაგრძოთ ჩვენი მემატიანეების მტკიცებათა ციტირება, რომ დასავლეთ საქართველო უწყვეტად შედიოდა ერთიანი ქართული სახელმწიფოს – „ქართლის სამეფოს“ შემადგენლობაში: დადგა მოციქულთა ეპოქა, ქრისტეშობის შემდეგ I საუკუნეა, მოციქულებმა, კერძოდ კი წმინდა ანდრია პირველ-

წოდებულმა მოწაფეებითურთ იქადაგა კლარჯეთსა და დასავლეთ საქართველოში (ეგრისში), ამის შედეგად მკვიდრმა მოსახლეობამ მიატოვა ძველი რჯული. მემატიანე წერს: „ვითარცა ესმა მეფესა ადერკის მეგრელთაგან რჯულისა დატევება, განუწყრა და წარავლინა ერისთავნი მისნი და იძულებით კუალადვე მოაქცივნა მეგრელნი და დამალნეს ხატნი და ჯუარნი და შერისხა მეფე ადერკიმ ერისთავი კლარჯეთისა მშვიდობით განტევებისათვის მოციქულისა“ (ქ.ც. I. გვ. 42.)

ცხადია, ქართლის მეფე უცხო ერისთავებს ვერ დასჯიდა, სამხრეთ და დასავლეთ საქართველო იჟამინდელი საქართველოს ძირითადი ნაწილები რომ არ ყოფილიყო.

I-II საუკუნეების იბერიის სამეფოს სიდიადეს აღწერენ იმჟამინდელი ბერძენი და ლათინი ისტორიკოსები-ტაციტუსი, დიონ კასიუსი და სხვანი. იბერია კავკასიის მასშტაბით უძლიერეს სახელმწიფოდ გადაიქცა, ალბანეთი მისი გავლენის სფეროში შედის, სომხეთი ფაქტიურად იბერიის სახელმწიფოს ნაწილადაც კი იქცა – სომხეთის სამეფო ტახტზე მეფეებად იბერიელ უფლისწულებს სვამენ, ზოგჯერ სომხეთის ტახტზე თვით ქართლის მეფე ადიოდა. რომის იმპერატორები იბერიელი მეფეების გულის მოგებას ცდილობენ, ფარსმან II იმპერატორმა სტუმრად მიიწვია რომში, იმპერატორს კიდევ უფრო გაუფართოვებია მისი სამეფოს საზღვრები, შედიოდა თუ არა მის სამეფოში დასავლეთი საქართველო, ჩვენი მემატიანის თანახმად შედიოდა: ფარსმან II-ის ძეს ამაზასპს განუდგნენ კლარჯეთისა და ეგრისის ერისთავები, სპეციალური ტერმინითაც კი მოიხსენიებდნენ მათ – „დასავლეთ ერისთავები“. „განდგეს ერისთავნი დასავლეთისანი ხუთნი. ორნი ერისთავნი ეგრისისანი, ერთი ოძრახისა, ერთი კლარჯეთისა და ერთი წუნდის“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 57), თუმცა მალე მეფეს ისინი შემოურიგებია. ფარსმან II-ის სამეფოში რომ შედიოდა დასავლეთ საქართველოს მნიშვნელოვანი ნაწილი, ამის შესახებ ცნობილი ლათინი ისტორიკოსი

არიანეც წერს, რომელიც 131 წელს მოგზაურობდა შავი ზღვის პირას. შესაბამისად, ქართული ენა – დას. საქართველოში ფარნავაზისა და მოციქულების დროიდანვე იყო გავრცელებული, წმინდა ნინოს დროსაც დასავლეთ საქართველო ქართლის სამეფოში შედიოდა – მეფე მირიანი მეფობდა – „ ქართლს, სომხითს, რანს, ჰერეთს, მოვაკანს და ეგრს“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 65), „აქვნდა ეგრისიცა, ვიდრე ეგრისწყლამდე“ (იქვე, გვ. 70). ამიტომაც წერს კიდეც დაბეჯითებით რუის-ურბნისის კრება, რომ წმინდა ნინო არის არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, არამედ დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის განმანათლებელი და წერს თავის ძეგლისწერაში, რომელიც ეკლესიისათვის სახელმძღვანელო ჭეშმარიტებას წარმოადგენდა: წმინდა ნინომ „სარწმუნოებისა მიმართ თვისისა მიიზიდა ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“ (დიდი სჯულის კანონი, 1975, გვ. 546); ასევე, რუის-ურბნისის კრების განსაზღვრებით, უფრო ადრე, ანდრია პირველწოდებულმა განანათლა არა მხოლოდ დასავლეთი საქართველო, არამედ ერთიანი ქვეყანა. „პირველწოდებული ანდრია, ძმაი თავისა მოციქულთაისა პეტრესი ვიდრე ჩვენამდე მოიწია და ქადაგა ქადაგებაი სახარებისაი ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“ (იქვე, გვ. 545); მაშასადამე, ანდრიამ „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“ იქადაგა. როგორ? საქმე ისაა, რომ ამ საეკლესიო კრების თანახმად ქვეყანა მთლიანი, ერთიანი იყო, ერთი ხალხით დასახლებული, ამიტომაც წმ. მოციქულის დასავლეთ საქართველოში ქადაგება – უკვე მთელ საქართველოში, მთელ ქვეყანაში ქადაგებას გულისხმობდა და ასევე, რადგანაც წმინდა ნინოს დროს ქვეყანა, ერი, ერთიანი იყო, წმინდა ნინოც „ყოველთა ქართველთა განმანათლებელია“, სადაც არ უნდა ექადაგა მას, ამ ქვეყნის შიგნით. ამიტომაც წერს მემატიანე – რომ წმინდა ნინოს და წმინდა მირიანის ხელქვეშ (ხელსა ქუეშე მათსა) – „ნათელს იღებდა ყოველი ქართლი“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 115); ყოველი ქართლი ეს ეგრისი,

არგვეთი, სვანეთი და დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებია აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად. მირიანის მემკვიდრის ვარაზ ბაქარის დროსაც ეგრისი ყოველი ქართლის ნაწილია, მას შემდეგ რაც, ,მას ბერძნებმა კლარჯეთი წაართვეს „დარჩა ვარაზ ბაქარს თვინიერ კლარჯეთისა ჰერეთი და ეგრისი“ (იქვე, გვ. 137); ვახტანგ გორგასლის სიყრმის დროს ბერძნებმა მიიტაცეს „ყოველი ქართლის“ ნაწილი დასავლეთ საქართველოში მდინარე ეგრისწყლიდან ვიდრე ციხე-გოჯამდე – „გამოვიდეს ბერძენნი აფხაზეთი, რამეთუ ბერძენთა ჰქონდა ეგრისწყალს ქუემოთი ყოველი და დაიპყრეს ბერძენთა ეგრისწყლიდან ციხე-გოჯამდე, მაშინ იქმნა გლოვა და წუხილი ყოველთა ქართველთა ზედა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 146); იმ ჟამის დევიზი ყოფილა „ვძებნეთ საზღვარი ქართლისა ბერძენთაგან“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 146) – ანუ საზღვარი ეგრისწყალზე. მემატიანისათვის ეგრისელები – ქართველები არიან და ისინი წუხან თავიანთი ქვეყნის ნაწილის დაპყრობას. შემდგომ ვახტანგ გორგასალი გაძლიერდა, ცოლად მოიყვანა ბერძენთა იმპერატორის ქალი, რომელსაც მამამ მზითვად გამოატანა ტერიტორია მდ. ეგრისწყლიდან მდ. კლისურამდე, ეს ტერიტორია შეემატა „ყოველი ქართლის“ სამეფოს (იქვე, გვ. 177). შესაბამისად VI ს-ში დაჩი მეფის საზღვარი მდ. კლისურაზე გადიოდა (იქვე, გვ. 205). ქართლის სამეფოს საზღვარმა ეგრისწყლიდან კლისურაზე გადაინაცვლა. ჩვენი წყაროს თანახმად, ყოველი ქართლის ტერიტორიის დასაცავად VII ს-ში. ბიზანტიის იმპერატორმა საგანგებო ბრძანება გაუგზავნა იმჟამად იმპერიის საზღვრებში შემავალ აფხაზეთის ერისთავს: „ყოვლადვე საზღვართა ქართლისათა ჩვენგან ქმნილ არს ვნება .... არამედ კეთილად პატივს ცემდი მეფეთა და ერთა მაგათ ქართლისათა და ამიერითგან ნურღაღა ხელგეწიფების ვნებად მათდა და საზღვართა მათთა ეგრისათა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ. 226). მაშასადამე, ბიზანტიის იმპერატორის ბრძანება აფხაზთა ერისთავის მიმართ ასეთია: პატივი ვცეთ და

ნუღარ დავარღვევთ ქართლის სამეფოს საზღვრებს ეგრისში, მდინარე კლისურაზე.

იმჟამად აფხაზეთი ერქვა ტერიტორიას მდინარე კლისურიდან მდინარე ყუბანამდე („მცირე ხაზარეთის“ მდინარემდე) და იგი შედიოდა ბიზანტიის იმპერიაში, ხოლო დასავლეთ საქართველოს სხვა დანარჩენი უმეტესი ნაწილი – „ეგრისი, სუანეთი, თაკუერი, არგუეთი და გურია“ შედიოდა ქართლის სამეფოს შემადგენლობაში. არაბებმა თბილისი წაართვეს ქართველ მეფეებს, ამიტომაც ქართლის მეფე-ერისმთავრებმა სტეფანოზმა, მირმა და არჩილმა VII ს-ის ბოლოსა და VIII ს-ში გადაწყვიტეს ქართლის სამეფოს დასავლეთ ნაწილში – ქუთაისში გადმოეტანათ დედაქალაქი. ციხე-გოჯიც ერთ-ერთ სატახტოდ იყო მოაზრებული. ამის ნიშნად სტეფანოზის გარდაცვალების შემდეგ მეფე მირი უბრძანებს თავის ძმას, არჩილს, რომ მეფე სტეფანოზის ნეშტი დაკრძალოს ქუთაისში, „რათა იპოვოს იგი (ე.ი. ქ. ქუთაისი) საწამებელად სამკვიდროსა ჩვენისა“ („ქართლის ცხოვრება“, I, გვ.241). ამავე მოსაზრებით ბრძანებს შემდგომ მეფე არჩილი „უწყიეს შენება ადგილთა ჩვენთა კლისურითგან აღმართ და დავეშენები ციხე-გოჯსა და ქუთაისს“ (ქ.ც.I. გვ.242). შესაბამისად, ქართლის სამეფოს ახალ ცენტრებში, ციხე-გოჯსა და ქუთაისში დაასვენეს ქართველ მეფეთა სამეფო ნიშნები, მეფე ვახტანგ გორგასლისა და მეფე მირიანის სამეფო გვირგვინები (იქვე, გვ.255). როგორც ცნობილი არის, არაბებმა მოსპეს ვახტანგ გორგასლის შთამომავალთა ძველი სამეფო დინასტია, აწამეს წმინდა მეფე არჩილი, ქართლის მეფე მირს კი ძე, ვაჟიშვილი არ ჰყავდა. ამიტომაც მან VIII ს. დასაწყისში გადაწყვიტა თავისი ქალიშვილები მიეთხოვებინა ქართლის ერისთავებისათვის და მათთვის გადაეცა სამეფო უფლებები. მემატიანის მიხედვით სიძეებმა მიიღეს სამეფო მემკვიდრეობა და იწოდნენ მეფის „ძეებად და ძმებად“. ამ ქართლის ერისთავთა რიცხვს შეუერთდა აფხაზთა ერისთავი ლეონ I. ეს არის მნიშვნელოვანი პოლიტიკური მომენტი. მემატიანის ცნობით ის

ოფიციალურად განდგა ბიზანტიისაგან, ჩამოშორდა მას და თავისი საერისთავო შეუერთა ქართლის სამეფოს, იქამდე ბიზანტიის ერისთავი ლეონ I გადაიქცა ქართლის ერისთავად. მან შეირთო მირ მეფის ქალიშვილი გურანდუხტი, ამით ის იწოდა ქართლის მეფეთა ძედ და ძმად. გურანდუხტისაგან კი მიიღო იქამდე ქართლის მეფეთა სამემკვიდრეო მიწა-წყალი, „ეგრისი, სვანეთი, თაკვერი, არგვეთი და გურია“. ლეონსვე, ვითარცა ქართლის მეფეთა ლეგიტიმურ მემკვიდრეს, გურანდუხტის ქმარს, გადაეცა სიმამრის მიერ ქართლის მეფის სამეფო გვირგვინი. ასე ჩამოყალიბდა აფხაზთა სამეფო ვითარცა ქართლის სამეფოს ლეგიტიმიური სამემკვიდრეო დასავლეთ საქართველოში და შეიქმნა ახალი სახელმწიფოებრივი ერთეული, რომელიც წარმოადგენდა გაგრძელებას დასავლეთ საქართველოში ქართლის სამეფო მემკვიდრეობისა. ამიტომაც ცხადია, აქ ბუნებრივად სახელმწიფო ენა იყო ქართული ენა და ცხადია, ასევე კულტურისა და ღვთისმსახურების ენასაც ქართული ენა წარმოადგენდა. ეთნიკურად დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა იყო ერთი ხალხი, ერთი სახელმწიფო ერთი კულტურის ენით.

როგორც ვხედავთ, ქართული წყაროების დაბეჯითებული მტკიცებით დასავლეთ საქართველო მეფე ფარნავაზის დროიდან აფხაზთა სამეფოს წარმოქმნამდე ქართლის სამეფოს უცილობელ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა, იქ მცხოვრებ მოსახლეობას ბიზანტიის იმპერატორი ქართული წყაროების თანახმად „ქართლის ერს“ უწოდებს (ქ.ც. I, გვ. 226), ხოლო ამ სამეფოს საზღვარს მდ. ეგრისწყალსა და კლისურაზე უწოდებს „ქართლის საზღვარს ეგრისში“ (იქვე, გვ. 226). ქართლს უცხოელები იბერიას უწოდებდნენ, ამიტომაც უცხოურ წყაროთა მტკიცებით დასავლეთ საქართველოს „ქვემო იბერია“ ეწოდებოდა ძველთაგანვე, აღმოსავლეთ საქართველოს კი – „ზემო იბერია“.

ეთნიკური თვალსაზრისით დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობაც ერთი ეთნოსია,

ერთი ხალხია. ჯერ კიდევ ჰეკატოს მილეტელმა, ქრისტეშობამდე 600 წლით ადრე, მიაქცია ამ მოვლენას ყურადღება, რომ მისი დროის კოლხები და არანაკლებ სახელოვანი „მოსხები“ ერთი ეთნოსი, ერთი ტომი, მაშასადამე, ერთი ენის მატარებელი მოსახლეობა იყო – „მოსხებს“ ძვ. წ VI ს. ბერძენი ავტორი ჰეკატოს მილეტელი „კოლხურ ტომს“ ეძახის“ (ნარკვ. I. გვ. 395).

თუ კი ქრისტეშობამდე 600 წლით ადრე კოლხები და მოსხები ერთი ტომი, მაშასადამე, ერთი ენის მატარებელი ხალხი იყო, მით უმეტეს უფრო ადრე ძველი კოლხეთის სამეფოს ძლიერების დროს, კიმერიელების შემოსევამდე, ე.ი. ძვ. წ. XI–VIII სს-ში კოლხური კულტურა ცხადია, ერთიანი ქართული კულტურა იყო და არა რომელიმე ცალკე ქართული ტომის კულტურა. გიორგი მელიქიშვილი ხაზგასმით მიუთითებდა ამის შესახებ თავის ნაშრომებში – „ამ დროს ქართებსა და მეგრელ-ჭანებს შორის ენობრივი განსხვავება თითქმის არ არ იყო, მხოლოდ სვანური რამდენადმე დაშორებული იყო საერთო ქართველურს, თუმცა „კოლხური კულტურა“ და ძველი კოლხეთის სამეფო მათაც მოიცავდა (ნარკვ. I. გვ. 389). შესაბამისად ასკვნიდა კიდეც მეცნიერი – „ამიტომაც მოსხების „კოლხურ ტომად“ მოხსენიება ჰეკატოს მილეტელთან, საერთოდ მათ ქართველობაზე მიუთითებს და მეგრულ ჭანურ წარმომავლობაზე არაფერს ლაპარაკობს“ (იქვე, გვ. 395). კოლხური კულტურის მატარებელი ხალხის ენას გ. მელიქიშვილი ქართ-ზანურს უწოდებს, ანუ ესაა „ფუძე ენასთან“ ახლოს მდგომი საერთო ქართული ენა, რომელიც საერთო ენა იყო როგორც მოსხებისათვის (ე.წ. ქართებისათვის), ასევე იმჟამინდელი ზანებისათვისაც. როგორც ჩანს, აკად. გ. მელიქიშვილის ამ მოსაზრებას არ იზიარებს ზოგიერთი ახალი ისტორიკოსი. მაგალითად, ახლახან გამოცემულ წიგნშია: „კოლხეთის სახელმწიფოს შემქმნელები იყვნენ დასავლურ ქართული კულტურის მატარებელი ზანური (მეგრულ-ჭანური) ტომები. რაც შეეხება იბერიას (ქართლს), იგი აღმოსავლურ ქართულმა ტომებმა იბერებმა (ქართებმა)

შექმნეს ძვ. წ. VI–III სს. მიჯნაზე“ (რ. თოფჩიშვილი, „ქართველთა ეთნიკური ისტორია“, 2002, გვ. 5).

ჩვენ, ცხადია, ვეთანხმებით ჰეკატოს მილეტელსა და სხვა ავტორების გამოწვლილვითი ანალიზის შედეგად მიღებულ გ. მელიქიშვილის დასკვნას, მით უფრო, რომ მთელი ძველი ქართული ისტორიოგრაფია ამასვე ამტკიცებს, რომ უძველესი დროიდან დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა ერთი ეთნოსი, ერთი ხალხი, ერთი ენის მქონე ეთნოსი იყო. მისი ენა არის სწორედ ის ენა, რომელსაც, როგორც ითქვა, ძველ საქართველოში „ქართულს“ უწოდებდნენ. ჰეკატოს მილეტელიდან სულ ორი-სამი საუკუნით დაშორებული ამბების აღწერისას ჩვენი მემატიანეც ამავე თვალ-საზრისს ავითარებს, რომ ქრისტეშობამდე 400-300 წლით ადრე პირველი ერთიანი დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ერთიანი ქართლის, ანუ საქართველოს სახელმწიფოს ერის ენა არის ქართული ენა და ამ ენის გარდა ამ სამეფოში სხვა ენები არ „იზრახებიან“. ეს ენა ფარნავაზმა გამოაცხადა კიდეც სახელმწიფო ენად.

გელასი კესარიელი V საუკუნის დასაწყისში პირ-დაპირ მიუთითებდა, რომ წმ. ნინოს მიერ ქრისტიანობა მიიღეს „იბერებმა და ლაზებმა“ (გეორგიკა, I, 1961, გვ.186). VI საუკუნეში პროკოფი კესარიელის ცნობიდან ჩანს, რომ დასავლეთ საქართველოს ქრისტიანები კათალიკოსს ექვემდებარებოდნენ (გეორგიკა,II, 1965, გვ.88). იმჟამად კი კათალიკოსი მცხეთაში იჯდა. მცხეთელ კათალიკოსს კირიონს, სომხური წყაროების ცნობით, ჰქონდა ტიტული „არქიეპისკოპოსი ეგრისისა“. ვახუშტი ბატონიშვილის ცნობითაც, იმ დროს დასავლეთ საქართველო მცხეთის იურისდიქციაში იყო მოქცეული. ასე რომ, როგორც ბერძნული, ისე სომხური და ქართული წყაროების ცნობით, წმ. ნინოს მიერ მოქცეული დასავლეთ-აღმო-სავლეთი საქართველო მცხეთის იურისდიქციაში იყო IV საუკუნიდანვე და ჩვენ არა გვაქვს რაიმე პირდაპირი ცნობა, რომ დასავლეთ საქართველო IV-VII სს-ში

კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა (იგულისხმება ქართლის სამეფოში შემავალი ტერიტორია მდ. კლისურამდე).

საეკლესიო იურისდიქციის თვალსაზრისით, XX ს-ში გამოითქვა მოსაზრება, რომელიც თანდათან დოგმად იქცა, თითქოსდა დასავლეთ საქართველო ე.წ. „ეკთესისების“ მიხედვით IV-VIII სს-ში შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში.

წიგნის – „გეორგიკა“ (ტ. IV, ნაკვეთი II, 1952 წ., ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა) წინასიტყვაობაში აღნიშნულია: „1934 წ. გამოიცა საკავშირო მთავრობის კომპარტიის ცეკას დადგენილება – „სამოქალაქო ისტორიის სწავლების შესახებ სსრკ სკოლებში“, იმავე წლის აგვისტოში მივიღეთ ი. სტალინის, ს. კიროვის და ა. ჟდანოვის მითითებები იმის შესახებ თუ როგორ უნდა დაიწეროს „სსრკ ისტორიისა“ და „ახალი ისტორიის“ სახელმძღვანელოები“ (გეორგიკა, IV, 2, გვ. VIII).

ამ დადგენილებების, განსაკუთრებით საქართველოს კომპარტიის ცკ-ის დადგენილებების შესაბამისად მავნებლობად გამოცხადდა საქართველოს ერთიან ქვეყნად წარმოსახვა და ქართველი ერის „უძველეს ხანაში“ ჩამოყალიბების თეორია. 30-40-იან წლებში და შემდგომ ტოტალიტალური მმართველობისას ისტორიული „ფაქტები“ ისე უნდა მიეწოდებინათ მკითხველისათვის, რომ მათ ქართველი ერი – ახლად ჩამოყალიბებულად, ხოლო საქართველო არცთუ უძველეს ხანაში წარმოქმნილ ქვეყნად დაესახათ. ჩანს, ამის შესაბამისია წიგნის წინასიტყვაობაც (სხვა შემთხვევაში წიგნი არ გამოიცემოდა). აქ აღნიშნულია, თითქოსდა ბიზანტიური საეკლესიო კათედრების ნუსხების ე.წ. „ეკთესისების“ მიხედვით დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის კათედრას ექვემდებარებოდა IX ს-მდე, „ხოლო ის გარემოება რომ X ს. დასაწყისიდან „დასავლეთ საქართველოს ეპარქია“ აღარ იხსენება ბიზანტიურ ეკთესისებში, მოწმობს მის ჩამოშორებას ბიზანტიისაგან და მცხეთის საკათალიკოსოსთან დაკავშირებას, რაც უთუოდ საგულისხმოა

საქართველოს გაერთიანების იმ პროცესის შესასწავლად, რომელიც IX საუკუნიდან იწყება“ (იქვე, გვ. VII).

სინამდვილეში „ეკთესისებში“ ჩამოთვლილი როდოპოლისის, ზიგანასა და სხვა საეპისკოპოსოები განლაგებულნი იყვნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ იმ ქვეყანაში, რომელსაც ბერძნები „ლაზიკას“ უწოდებდნენ, ანუ ტრაპიზონის ოლქში, ისტორიული გეოგრაფიის უდიდესი მცოდნის ნ. ადონცის მიხედვით.

ლაზიკის ეპარქიაში ჩანს თავდაპირველად იყო ორი სამიტროპოლიტო: ფასისისა და ტრაპეზუნტისა, შემდეგ ისინი გაერთიანდნენ.

I ნოტიციის მიხედვით „ეპარქია ლაზიკისა – ფასისის მიტროპოლიტი 1. როდოპოლისის ეპისკოპოსი; 2. აბისსენთა ეპისკოპოსი; 3. პეტრათა ეპისკოპოსი; 4. ზიგნევთა ეპისკოპოსი“ (გეორგიკა, IV, 2, გვ. 130). ტრაპეზუნტი I ნოტიციის მიხედვით პოლემონის ნეოკეს სარიის ერთერთი საეპისკოპოსოა კერასუნტის, პოლე მონიონისა და კომანის გვერდით (იქვე, გვ. 184). ყველა ამ ქალაქს ასახელებს იუსტინიანეც.

II ნოტიციით ტრაპეზუნტი უკვე სამიტროპოლიტო ქალაქია.

III ნოტიციით „ლაზიკაში, ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტს ექვემდებარება 13 ეპისკოპოსი, მათ შორის ერთერთი არის „ფასიანის ეპისკოპოსი“ (იქვე, გვ. 133).

IV ნოტიციაში ტრაპეზუნტის მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება. ის უკვე არის „მიტროპოლიტი ტრაპეზუნტისა, მთელი ლაზიკისა, მას ახლა კესარიის ადგილი უჭირავს“ (იქვე გვ. 136). აქედან ჩანს, რომ ტრაპეზუნტის მიტროპოლიტი თუ კი იქამდე იყო ლაზიკის მხოლოდ ერთი ნაწილის იერარქი, ახლა ის არის “მიტროპოლიტი მთელი ლაზიკისა“, ანუ მის იურისდიქციაში ახლა ლაზიკის მეორე ნაწილის, ანუ „ფასისის“ სამიტროპოლიტოცაა, თუმცა კი ჩანს ისინი მაინც ცალკე სამიტროპოლიტოების სახით არსებობენ, ანდა ზოგჯერ მთლიანდებიან, ისე რომ „ფასისი-ტრაპეზუნტი“ ერთ ქალაქად წარმოიდგინება კიდეც. ამიტომაც უძველეს საეკლესიო წყაროებზე დაყრ-

დნობით პ. ვესელინგი XVIII ს-ში წერდა, რომ „ნიკეის II კრების (787 წ.) მახლობელ ხანებში ფასისი და ტრაპეზუნტი, როგორც ჩანს ერთ ეპისკოპოსს ექვემდებარებოდნენ“ (გეორგიკა, ტ. IV, ნაწილი II, 1952წ. გვ. 200).

ს. ყაუხჩიშვილს სამართლიანად მიაჩნია, რომ „სრულიად გამორიცხულია, რომ ერთმანეთს ტერიტორიულად ასე დაშორებული ფოთი და ტრაპეზუნტი ერთ საეპისკოპოსო კათედრაში ყოფილიყვნენ“ (იქვე, გვ. 200), მაგრამ, თვით ნოტიციები და ასევე მრავალი წყარო მიუთითებს, რომ ფასისი და ტრაპეზუნტი გარკვეული ხნიდან ნამდვილად იმართებოდნენ ერთი ეპისკოპოსის მიერ, თუმცა ს. ყაუხჩიშვილიც მართალია. „აქედან გამოსავალი არის ერთი – ფასისი არ ერქვა ფოთს“, რადგანაც ფოთი ძალზეა დაშორებული ტრაპეზუნტიდან. ფასისი ჩანს ერქვა არა ფოთს, არამედ მდ. ჭოროხთან, ანუ ფასისთან (და არა რიონთან) მდებარე ქალაქს. შესაძლოა ეს ყოფილიყო ძველი აფსაროსი, ანდა ნუსხებში მოხსენიებული საეპისკოპოსო ცენტრი „ფასიანი“. ქალაქი ფასისი მდებარეობდა ძველი წყაროების განმარტებით, მდინარე ფასისის (ანუ ჭოროხის) მარცხენა მხარეს. აქვე ამ არეალშივე უნდა ყოფილიყო ფასისის სამიტროპოლიტოში შემავალი საეპისკოპოსოები როდოპოლისისა, საისინისა და ზიგანასი და არა დასავლეთ საქართველოს სიღრმეებში, როგორც ეს მიაჩნია ს. ყაუხჩიშვილს. ს. ყაუხჩიშვილამდე გაცილებით ადრე ისტორიული გეოგრაფიის დიდად აღიარებული მცოდნე ადონცი წერდა კიდეც, რომ „არდასის ჩრდილოეთით მდებარეობს ზიგანა, იმავე სახელის ქედის ძირში, ტრაპეზუნტის მთავარ გზაზე. ზიგანა იყო ძველ დროს ძალზე მნიშვნელოვანი პუნქტი და იქ იყო რეზიდენცია იმ ხუთი ეპისკოპოსიდან ერთერთის რეზიდენციად, რომელნიც ლაზიკის ეპარქიაში შედიოდნენ. საეკლესიო თვალსაზრისით ჭანიკა ლაზიკას მიეკუთვნებოდა“ (Н. Адонц, Армения в эпоху Юстиниана, СПБ. 1908. стр.65). ს. ყაუხჩიშვილმა დიდი გამოკვლევა ჩაატარა იმის დასამტკიცებლად, რომ გუდაყვა თითქოსდა იყო საეპისკოპოსო

კათედრა, და ეს იყო ზიგანა. ეს მტკიცება ძალზე ხელოვნურია. ასევე ხელოვნურია საისინის გამოცხადება ცაიშის კათედრად. როდოპოლისისა კი – ვარდციხედ. საქმე ისაა, რომ ვარციხე ბაღდადთან არ იწოდებოდა ვარდციხედ. პირიქით, ეტიმოლოგიურად ვარციხე არ არის ამოვარდნილი ქართული ტოპონიმების წარმოების წესიდან. ვარციხე ნაწარმოები არის ისე, როგორც მაგალითად ვარძია, ვარიანი, ვარკეთილი. როგორც ვარძია არ იყო „ვარდძია“, ანდა ვარიანი – „ვარდიანი“, ვარკეთილი – „ვარდკეთილი“, ასევე ვარციხე არ ყოფილა „ვარდციხე“ ანუ როდოპოლისი.

ს. ყაუხჩიშვილის აღნიშნული ჰიპოთეზა შემდგომში საფუძვლად დაედო ისეთ მძიმე დასკვნებს, რომელთა მიხედვითაც თითქოსდა დასავლეთ საქართველო შედიოდა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში და მისგან გათავისუფლდა IX–X სს-ში, თუმცა კი ს. ყაუხჩიშვილი პატიოსნად აღნიშნავდა ამის შესახებ: „ჯერჯერობით არავითარი მტკიცე დასაყრდენი არა გვაქვს ამ გეოგრაფიული პუნქტების ლოკალიზაციისთვის“ (გეორგიკა, ტ. IV, გვ. 189).

ამ მხრივ ჩვენ უფრო უნდა ვენდოთ უძველეს ქართულ წყაროებს, რომელნიც მიიჩნევდნენ დასავლეთ საქართველოს ვიდრე მდინარეებამდე ეგრისწყლამდე და კლისურამდე მცხეთის იურისდიქციის ქვეშ მდებარე ტერიტორიად IV საუკუნიდანვე, ხოლო „ლაზიკაში ფასისის მიტროპოლიაში შემავალი როდოპოლისი, საისენთა, პეტრასა და ზიგანას საეპისკოპოსოები“ განლაგებულნი უნდა ყოფილიყვნენ მდ. ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე ტრაპეზუნტის მიმართულებით.

განსაკუთრებით გასაოცარი და შეიძლება ითქვას, რომ მიუღებელია ს. ყაუხჩიშვილის მიერ გამოცემულ ნოტიციათა ცხრილებში ბერძნულ ხელნაწერებში არსებული ცნობების თვითნებური შეცვლა. კერძოდ, VI და VIII ნოტიციების ხელნაწერებშია „ამისიის სებასტოპოლისის ავტოკეფალიური ეკლესია“ აქ სიტყვა „ამისია“ ს. ყაუხჩიშვილმა წაშალა და მის ნაცვლად დაწერა „აბასგია“

თანაც ბერძნული შრიფტით და ისე მიაწოდა მკითხველს, რის შედეგადაც მან და მასთან ერთად მთელმა საზოგადოებამ დაასკვნა, რომ თითქოსდა „აბასგიის ავტოკეფალური ეკლესია“ არსებობდა X ს-მდე, რაც საფიქრებელია, რომ არასწორია. დედნებში არ არის ასეთი მინიშნება, პირიქით, ნოტაციების სწორი წაკითხვა, ანუ წაკითხვა იმისა, რაც წერია, იძლევა საშუალებას, რომ გამართლდეს ძველი ქართული ისტორიოგრაფია, რომ VIII ს-ში, ბერძენთაგან აფხაზეთის საერისთავოს გათავისუფლებისა და მისთვის დასავლეთ საქართველოს მიწების გადაცემის შემდეგ მეფეების – არჩილისა და მირის დროს, მოხდა საეკლესიო გაერთიანება – აბაზგიის ეკლესიისა და დასავლეთ საქართველოს (იქამდე ქართლის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში მყოფი) ეკლესიისა. იქამდე, როგორც ითქვა აბაზგიისა და ქართლის საზღვარი მდ. კლისურაზე გადიოდა.

კიდევ ერთხელ მივუბრუნდეთ სიტყა „ფასისის“ განსაზღვრებას. მ. ბერძნიშვილი წერს, რომ ბერძნები „ფასისს“ უწოდებდნენ მდინარეებს 1) ყუბანს, 2) არაქსს, 3) ჭოროხს, 4) რიონს, 5) ჯულფას (მ. ბერძნიშვილი, ქალაქ ფასისის ისტორიისათვის, 1969, გვ .88). ერთი სიტყვით, შავი ზღვის იმ სანაპიროს მდინარეებს, სადაც ქართულენოვანი მოსახლეობა ცხოვრობდა, რადგანაც ფუძექართული ენით პ. ინგოროყვას კვლევის თანახმად ფსა, ფშა აღნიშნავდა წყალს, უფრო ზუსტად კი მდინარის დელტას, მის შესართავს ზღვასთან, ანუ გაშლილ წყალს.

აღნიშნულ მდინარეთაგან „შეუდარებლად უფრო ხშირად იხსენიება ფასისის სახელით მდ. ჭოროხი... ამ ფასისის სათავედ სდებენ არმენიის მთებს ან მოსხიკეს მთებს. საგულისხმოა, რომ ჭოროხის გაიგივება ფასისთან უფრო მყარიცაა. ამ სახით იგი გვხვდება (თუ ქსენოფონტეს არ ჩავთვლით) ძვ. წელთაღრიცხვით III საუკუნიდან მოკიდებული ვიდრე ახალი წელთაღრიცხვის VI საუკუნემდე, დაწყებული ერისტოსთენედან და დამთავრებული პროკოფი კესარიელით“ (იქვე, გვ.91).

ჭოროხის ქვემოთ მდებარე პუნქტები „ზიგანა“, „სებასტოპოლისი“, „პიტია“, „მოხორა“ შეტანილია ბიზანტიურ სამხედრო დანაყოფთა იმ ნუსხაში, რომელთა ჯარი მცირე არმენიაში იდგა (ტრაპეზუნტის ოლქში). ტრაპეზუნტის ოლქში მდებარე მცირე არმენიის ბიზანტიური ჯარის განლაგება არის შემდეგი: „არმენიის დუქსი, არმენიის სარდლის ხელქვეით არიან პონტოში – პონტოს პირველი ლეგიონის პრეფექტი დგას ტრაპეზუნტში, რაზმი რიზესი, რაზმი თეოდოსესი ... ჯარი მცირე არმენიაში ასევე დგას პუნქტებში: პიტია (პიტიუნტი), ვალენტა, ესიპორტო, პარამბოლე, სებასტოპოლისი, ზიგანნე, მოხორა“ (გეორგიკა, ტ. I, 1961, გვ. 175). ისინი განლაგებულნი იყვნენ ტრაპეზუნტი მხარის ოლქში, რომელსაც მცირე არმენია ერქვა.

აქ მოხსენებული „ზიგანნე“, რომელშიც იდგა ბიზანტიის ჯარი და იყო ეპისკოპოსის კათედრა, ნ. ადონცის მტკიცებით მდებარეობდა ტრაპეზუნტის გზაზე. აქვე იყო მის არეალში ლაზიკის სხვა ოთხი საეპისკოპოსო და არა რიონის ხეობაში და დასავლეთ საქართველოში. აქ ყოფილა ზიგანის მთა, უღელტეხილი, სოფელი. ეს სახელი დღემდე ეწოდება ამ სოფელს და მთას! ლაზეთის საეპისკოპოსო ცენტრი „ზიგანე“, ადონცის აზრით, სწორედ აქ, ტრაპიზონთან იყო (იქვე, გვ. 176)

„მოხორა“ ასევე საეპისკოპოსო ცენტრი და ბიზანტიის კოჰორტის ბანაკი ყოფილა ზიგანის მარჯვნივ (იქვე, გვ. 177).

უსუპორტი – საეპისკოპოსო ცენტრი და ბიზანტიის ჯარის ბანაკიც აქვეა, ესაა „არრიანა“, შემდეგდროინდელი „სუსარმია“, ახლანდელი „სიურმენე“ ნავსადგური ტრაპეზუნტის მარჯვნივ (იქვე, გვ. 177). ესაა საისინის კათედრა.

აქვე, ანუ ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიაში, იყო „პიტია“ და „სებასტოპოლი“, რადგანაც აღნიშნული ბიზანტიური ჯარების განლაგების წესის შედგენის დროს აბაზგიის პიტიუნტსა და სებასტოპოლზე ბიზანტიას ხელი არ მიუწვდებოდა (იქვე, გვ. 177). აღსანიშნავია, რომ

არქეოლოგიური მონაცემებით ფაქტი აბაზგიის პიტიუნტ-ში ბიზანტიური რაზმის („ალას“) დაბანაკებისა არ დასტურდება. (გ. ლორთქიფანიძე, ბიჭვინთის ნაქალაქარი, 1991. გვ. 59, 172)

ფასისი ტრაპეზუნტის ოლქში რომ მდებარეობდა, ამას უნდა მიუთითებდეს თემისტიოსის წერილიც – „ფასისის მახლობლად, სადაც არგომ თესალიიდან წამოსულმა დაისადგურა... იქ სადაც ცნობილია, თერ-მოდონტი, ამაზონთ საქმეები და თემისკირი... სიბრძნემ და სათნოებამ აქციეს მუზების ტაძრად იმ ერთი კაცისა, რომელიც დამკვიდრდა კოლხებისა და არმენიელების ქვეყანაში“ (გეორგიკა, I,1961, გვ. 50). მაშასადამე, ქალაქ ფასისთან არის ადგილები – თემისკირი და თერმო-დონტი. ისაა „კოლხებისა და არმენიელების ქვეყანაში“. ფოთი არასოდეს ყოფილა არმენიელების ქვეყანაში შემავალი ქალაქი, ტრაპეზუნის ოლქში კი ნამდვილად იყო რეგიონი სახელწოდებით „მცირე არმენია“. სხვათა შორის ქ. ტრაპიზონთან იყო ცნობილი ადგილები – თერმოდონტი და თემისკირა და არა ფოთთან. თემის-ტიოსის წერილიდან ჩანს, რომ კოლხეთის ცნობილი რიტორიკული სკოლა მდებარეობდა ქართველი ერის უძველეს ქვეყანაში, ლაზიკაში, რომელსაც ძველი მთარგმნელები უწოდებდნენ „სოფელი მეგრელთა“. ეს იყო ტრაპიზონის ოლქი.

ასე რომ, კონსტანტინოპოლურ საეპისკოპოსოთა განლაგების ნუსხებში მოხსენიებული ფასისის, ზიგანას, საისინის თუ როდოპოლისის კათედრები არ იყვნენ რიონის ხეობაში და დასავლეთ საქართველოში, ამიტო-მაც სწორია ძველი ქართული ისტორიოგრაფია, როცა ის დასავლეთ საქართველოს ქვემო იბერიას უწოდებს.

დოსითეოსი და ქრისანთო ანტიოქიისა და იერუ-სალიმის პატრიარქები XVII ს-ში ბერძნული წყაროების შესწავლის შედეგად აცხადებდნენ, რომ იმ ეკლესიას, რომელსაც ქართველები „აფხაზეთის საკათალიკოსოს“ უწოდებენ, ბერძნულ და ბიზანტიურ წყაროებში ეწოდება „ქვემო იბერიის ეკლესია“, „ქვემო იბერიის საარქიეპის-

კოპოსო“ ჯერ კიდევ ლევ ისავროსის დროიდან, VIII ს-დან. ვინაიდან იბერიას აქვს ორი გეოგრაფიული მხარე – ერთს, ე.ი. აღმ. საქართველოს ეწოდება „ზემო იბერია“, ხოლო მეორეს, ე.ი. დას. საქართველოს – „ქვემო იბერია“, იბერიელ ხალხს გარკვეული დროიდან ორი საკათალიკოსო ჰქონდა და ერთი უზენაესი პატრიარქი (მიტროპოლიტი მაქსიმე, „ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია“, ათენი, 1966, გვ. 48).

ამ თვალსაზრისში, როგორც ითქვა, ეჭვი შეიტანეს XX ს-ის დასაწყისში ნ. მარის „ქართიზაციის“ თეორიის შედეგად, რომლის მიხედვითაც ქართული ენა არის მხოლოდ შიდა ქართლის მოსახლეობის ენა, რომელმაც თავისი ენა და კულტურა IX-X სს-ში მცხეთის საკათალიკოსოს დახმარებით განავრცო მეზობელ ქვეყნებში, კერძოდ ჰერეთში, ქვემო ქართლში, ტაო-კლარჯეთსა, აღმ. საქართველოს მთიანეთსა და დას. საქართველოში. ეს მოსაზრება იქცა ურყეველ დოგმად, რომელიც ასახულია ქართულ ენციკლოპედიებსა და საქართველოს ისტორიის ნარკვევებში. მაგ. „მცხეთა ჯერ ენობრივად (ეთნიკურ ნიადაგზე დაყრდნობით) შეიჭრა ლიხთიმერეთში, წამოაყენა ფორმულა თავისი ორგანიზა-ციული გაბატონების დასაფუძნებლად“ (საქ. ისტ. ნარკვ. II, 1973, გვ.586). როცა ამ უმართებულო თვალსაზრისს ავითარებს ქართული საბჭოური სკოლა, რაღასაკვირ-ველია, მასზე დაყრდნობით მომზადებული «Православная энциклопедия»-ს სტატიები?

აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა დას. საქართველოში მასობრივად რომ გადასახლებულიყო IX–X სს-ში, ეს უთუოდ ეცოდინებოდა X ს-ის ქართული ეკლესიის ისტორიის სომეხ მკვლევარს უხტანესს, რომელიც საგანგებოდ იკვლევდა ქართველ-სომეხთა საეკ-ლესიო განხეთქილების საკითხს. ის ეხება ქართველთა ეთნიკურ ვინაობას და სწორედ X ს-ში წერს, „ივერიე-ლები ის ხალხია, რომელიც პონტოს ზღვის პირზე დაასახლა ნაბუქოდონოსორმა, სადაც ეს ხალხი განმ-

რავლდა, და განივრცო სომხეთამდე“ (უხტანესი, განყოფისათვის სომეხთა და ქართველთა, გვ. 67).

ასეთია X ს-ის სომეხი ისტორიკოსის აზრი. არც სომხურ და არც ბერძნულ-ბიზანტიურ წყაროებში ოდნავი მითითებაც კი არ არის იმისა, რომ აღმ. საქართველოს მოსახლეობა გადასახლდა დასავლეთ საქართველოში, როგორც ამის შესახებ წერს «Православная энциклопедия». სომეხ მემატიანეთა ცნობით, ადგილი ჰქონდა პირიქითა მოძრაობას, დასავლეთიდან აღმოსავლეთით. აქ უნდა ითქვას, რომ დას. საქართველოს მოსახლეობასაც I ს-ში იბერიულ ტომებად მიიჩნევდნენ. მაგ. სტრაბონის დროს, I ს-ში, ბერძენი ისტორიკოსებისა და მეცნიერების ერთი ნაწილი სვანურ ტომებს იბერიელებად მიიჩნევდა. ამიტომაც წერდა სტრაბონი, რომ „ზოგიერთები მათ იბერიელებს უწოდებენ“ (სტრაბონი, XI, 2,19). ეს იბერიელებად წოდებული სვანები კი, სტრაბონისავე ცნობით, ბატონობდნენ ყველა მეზობელ ტომზე და ცხოვრობდნენ ვრცელ ტერიტორიაზე აფხაზეთის ბიჭვინთიდან (პიტიუნტიდან) სოხუმამდე (დიოსკურიამდე). ცხადია, სვანები უცხოელებისათვის იბერიელები იყვნენ თავიანთი ენითა და კულტურით. ქართულენოვანნი უნდა ყოფილიყვნენ სტრაბონისავე ჩვენებით შიდა კოლხეთში მცხოვრები მესხებიც. სტრაბონისავე სიტყვით, აქ „მოსხთა ქვეყანაში“ იყო კოლხეთის უმთავრესი „ლევკოთეას“ სალოცავი. სწორედ იბერიელებად სახელდებული სვანები, მესხები, ქვემო იბერები ანუ ლაზები იყვნენ ჯერ კიდევ არადიფერენცირებული ფუძე-ქართული ენის მატარებლები, რომელსაც დაეფუძნა ძვ. ქართული საეკლესიო ლიტურგიკული ენა, რომლის შექმნა შემუშავებაშიც ივ. ჯავახიშვილის სიტყვით მეგრელებსაც და სვანებსაც მიუღიათ მონაწილეობა. როგორც ჩვენი გამოკვლევებიდან ჩანს, პეტრე იბერის აღმზრდელი და მოძღვარი იოანე ლაზი იყო წმ. წერილის ქართველ მთარგმნელთა იმ პლიადის მეთაური, რომელმაც IV–V სს-ის მიჯნაზე ქართულ ენაზე უზადოდ გადმოიღო წმ. სახარება, ძვ. და ახ. აღთქმის წიგნები. (ა. ჯაფარიძე,

ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის, 2002, გვ. 20). ამით იყო გამოწვეული, რომ უძველესი ხანიდან, ვიდრე XIX–XX სს-მდე, როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს ყველა კუთხეში, მათ შორის აფხაზეთსა, სვანეთსა და სამეგრელოში საეკლესიო და სალიტერატურო საჭიროებისათვის მხოლოდ ძვ. ქართული ენა გამოიყენებოდა. მიზეზი ამისა იყო არა ქართიზაცია აღნიშნული ტომებისა, არამედ ის, რომ ეს ენა არასდროს ყოფილა სატომო, ერთ-ერთი რომელიმე კუთხის ენა, არამედ ფუძექართული ენის განვითარებას წარმოადგენდა და საერთო-სახალხო ენა იყო ყველა ქართველური ტომისათვის.

ეკლესიის სწავლებით ქართულ ენას მფარველობდა თვით დედაღვთისმშობელი. ექვთიმე ათონელს ღვთისმშობლის გამოცხადებით მიეცა ქართული ენის ცოდნის ნიჭი. უფრო ადრე, IX ს-ში, ილარიონ ქართველის ეპოქაში ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელმა თავისი გამოცხადებით დაიცვა უცხოეთში ქართულენოვანი წირვა-ლოცვა. კიდევ უფრო ადრე, ქართველთა საეკლესიო პატივისცემა ამ ენისადმი დამოწმებულია ისეთ უკვდავ ქმნილებაში, როგორიცაა „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“.

ვმადლობთ უფალს, რომ დადგა ჟამი საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა, აღარ არის ის საბჭოური-იმპერიული ათეისტური დაუძლეველი მიჯნა, რომელიც აშორებდა ერთმანეთს მეცნიერებასა და სარწმუნოებას, მაგრამ ჩანს, ჯერ კიდევ დასაძლევია ჩვენს ცნობიერებაში შემორჩენილი მისი ნაშთები. მეცნიერების და სარწმუნოების ურთიერთდაახლოება XX ს-ში კარგად შეძლეს ფილოსოფოსებმა და ფიზიკოსებმა, იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი დღევანდელი კონფერენციაც თავის სიტყვას იტყვის ამ მიმართულებით.

„საქართველოს რესპუბლიკა“, 2006, 1-8 მარტი, №42-48.

სახელმწიფო ენა – საქართველოში მოსახლეობის ინტეგრაციის, სამოქალაქო-საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწევისა და კონფლიქტების დარეგულირების საშუალება

საქართველოს წმიდა ეკლესია ათასწლეულთა მანძილზე იყო და არის საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მშენებელი მნიშვნელოვანი ძალა. ყოველი დამპყრობელი იმპერია ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ უპირველეს ყოვლისა ქართულ საეკლესიო სისტემას ანადგურებდა. ასე მოიქცა რუსეთის იმპერია XIX ს-ში, როცა ავტოკეფალიაც გააუქმა.

XX ს-ის დასაწყისში საქართველოს სახელმწიფოს აღდგენის დიადი საქმის უპირველესი ინიციატორი და ფუძემდებელი იყო საქართველოს ეკლესია, როცა XX ს-ის დასაწყისში მოსახლეობის ყველა ფენა მიემხრო სოციალისტურ მიმართულებას, რომელთაც პარტიების ჩაგონებით არ სურდათ საქართველოს დამოუკიდებლობაზე მსჯელობაც კი, ერთი-ორი ინტელიგენტის გარდა, ერთადერთი რეალური მძლავრი ძალა, რომელიც უწყვეტად ითხოვდა იმჟამინდელი თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების გაერთიანებით ჯერ საფუძველი დადებოდა საქართველოს ავტონომიას, შემდეგ კი მის დამოუკიდებლობას – იყო საქართველოს ეკლესია, მისი საეკლესიო კრებები. ამ ფაქტმა ჩვენი სამღვდელოების მიმართ მტრულად განაწყო რუსეთის საიმპერიო წრეები, მაგრამ მას შემდეგ, რაც საქართველოს ხელმეორე ოკუპაცია ევროპულ სახელმწიფოთა წინაშე მწვავედ გააპროტესტა წმიდა ამბროსი ხელაიამ, ახლა უკვე წითელი რუსეთის იმპერიამ დაიწყო ეკლესიის უკიდურესი დევნა. მაგრამ ცხადია, ქრისტეს სარწმუნოების მტკიცე კლდეზე მდგარ ეკლესიას ბრჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ მოერეოდნენ.

ამ ბოლო წლებშიც კი, ჩვენმა წმიდა ეკლესიამ და მისმა სახელოვანმა მეთაურმა უწმიდესმა და უნეტარესმა

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ რამდენჯერმე იხსნა ჩვენი ქვეყანა დესტაბილიზაციის მძლავრი რყევებისაგან, რამაც განამტკიცა ჩვენი სახელმწიფოებრიობა.

ათეიზმის ეპოქაში საზოგადოების ყველა ფენა, მუშები, გლეხები და ე.წ. ფენა ინტელიგენცია სრულიად დაიმორჩილა საბჭოთა სისტემამ, ერთადერთი საქართველოს ეკლესია ემიჯნებოდა „ბოროტების იმპერიას“ – ამის დავიწყება არ შეიძლება.

ევროპული ღირებულებები ეფუძნება ქრისტეს წმიდა მცნებებს, ქრისტიანობას, მასზეა აგებული ევროპული ცივილიზაცია. წმიდა ნინოსა და მეფე მირიანის მიერ ქრისტიანობა იქცა სახელმწიფო სარწმუნოებად, ამით საქართველო გადაიქცა ევროპული სივრცის ბუნებრივ ნაწილად, აღმოსავლეთში მის ფორპოსტად, რადგანაც კავკასიაში მხოლოდ საქართველო იყო ერთადერთი ქრისტიანული სახელმწიფო ბოლო ათასწლეულში.

XV ს-დან ბიზანტიის ქრისტიანული სახელმწიფოს დამხობისა და მის ადგილას მაჰმადიანური ქვეყნების ჩამოყალიბების შემდეგ ერთმანეთს მოწყდა ევროპა და საქართველო. ჩვენი ხალხი მუდამ ცდილობდა კვლავ დაბრუნებოდა თავის ბუნებრივ მოკავშირეებს, თავის ევროპულ სახლს. მხოლოდ ამჟამად, XXI ს-ის დასაწყისში მოგვეცა ამის საშუალება – რაც გვაიმედებს, გვახარებს და გვჯერა თავის ევროპულ სახლში კიდევ უფრო გაძლიერდება ქართველთა კულტურა და მისი სახელმწიფო და ერი, ისე, როგორც მართლმადიდებელი ბერძნებისა, რუმინეთისა, ბულგარეთისა და სხვათა.

ჩვენმა ქვეყანამ ბევრი რამ უნდა ისწავლოს ევროპის ისტორიული გამოცდილებიდან. ეს ითქმის იმ დამოკიდებულების შესახებაც, რომელიც არსებობს ევროპაში სახელმწიფო ენების მიმართ.

ევროპულ ქვეყნებში სახელმწიფო ენა გამოიყენება სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის, ქვეყნის შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური

ჯგუფების ინტეგრაციისათვის, სახელმწიფო ენის გათავისებით ისინი გადაიქცევიან ერთიანი, მთელი ქვეყნის მომცველი კულტურის თანამონაწილეებად.

მთელი ქვეყნის მომცველი ერთიანი კულტურის ჩამოყალიბებას ევროპულ ქვეყნებში თავისი ისტორია გააჩნდა.

შუა საუკუნეთა ასწლოვანმა და სხვა მრავალმა ომმა ევროპა დათრგუნა. განათლებულ XIX საუკუნეში პოლიტიკოსები ეძებდნენ გზებს, რათა შეწყვეტილიყო ომები და მშვიდობას დაესადგურებინა. ამ მიზნით XX ს-ში შეიქმნა „ერთა ლიგა“ და „გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია“, რომელთა მთავარი დანიშნულება იყო ერთაშორისი მშვიდობა.

მშიდობის მისაღწევი საშუალებების ძიებისას მეცნიერებმა და პოლიტიკოსებმა დაასკვნეს, რომ ომების ძირითადი მიზეზი იყო თვითგამორკვეულ ერთა მისწრაფება საკუთარი სახელმწიფოს დასაფუძნებლად. საერთაშორისო საზოგადოება თანდათან დარწმუნდა, რომ მშვიდობის მისაღწევად საჭირო იყო, რათა ყოველ ერს ჰქონოდა საკუთარი სახელმწიფო.

„ყოველ ერს - საკუთარი სახელმწიფო“ - ეს დევიზი თანდათან იქცა რეალობად. დიდმა იმპერიებმა გაათავისუფლეს ყოფილი კოლონიები და იქ მცხოვრებ ერებს საკუთარი სახელმწიფოები ჩამოუყალიბეს. ევროპაშიც მრავალი ახალი სახელმწიფო ჩამოყალიბდა იქ მცხოვრები ყოველი ერისათვის. ეს პროცესი მსოფლიო მშვიდობის კარგი საშუალება აღმოჩნდა.

მაშასადამე, ერთა მიმართ თანამედროვე ევროპული დევიზი ასეთია - „თითოეულ ერს საკუთარი სახელმწიფო“ – საყოველთაო სტაბილურობისა და მშვიდობისათვის.

ამასთან დაკავშირებით, ისმის კითხვა, თუკი ყოველ ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო ამ სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრებ ეთნოსებს ხომ არ მიენიჭებათ ასეთივე უფლება საკუთარი სახელმწიფოს ჩამოყალი-

ბებისა? სახელმწიფოს შიგნით ხომ არ წარმოშობა დესტაბილიზაციის ახალ კერები?

ამასთან დაკავშირებით დიდი ხანია ჩამოყალიბდა წესი - როცა რომელიმე ერს მიეცემა საკუთარი სახელმწიფო აღიარებული საზღვრებით, მან, როგორც დომინანტმა ერმა უნდა შეძლოს თავისი სახელმწიფოს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნოსების ინტეგრაცია, მათი კულტურული გაერთიანება და სახელმწიფოს ერთგულ მოქალაქეებად გარდაქმნა საკუთარი ენისა და კულტურის განვრცობით.

მაგალითად, ვთქვათ საფრანგეთში ფრანგმა დომინანტმა კულტურულმა ძალამ უნდა შეძლოს საფრანგეთში მცხოვრები ვთქვათ არაბების ან სხვა ეთნოსების შეყვანა ფრანგული კულტურის წიაღში, ფრანგული ენის შეთვისებით, მისი გათავისებით.

ამიტომაცაა, რომ ვთქვათ საბერძნეთში – ბერძნული ენა მისი ყოველი მოქალაქის ინტეგრაციისა და კონსოლიდაციის საშუალებაა, ბერძნული ენა - საბერძნეთის ყოველი მოქალაქის ენაა, ამიტომაც სახელმწიფო ენა იქ არის ეთნიკური კონფლიქტებისაგან გათავისუფლებისა და სამოქალაქო ერთიანობის მიღწევის საშუალება.

ყველა ქვეყანაში - სახელმწიფო ენა არის სამოქალაქო საზოგადოების, კონფლიქტების დარეგულირების, მისი თავიდან არიდების საშუალება. სამოქალაქო ერთიანობა მხოლოდ სახელმწიფო ენის გავრცელების შედეგად მიიღწევა.

მაგალითად, ამჟამინდელ საქართველოში, როგორც ცნობილია, მთელი რეგიონები არსებობს, სადაც სახელმწიფო ენა არ არის ამ რეგიონების მოსახლეობის ენა. ქართული ენა ამ რეგიონებში, როგორც ცნობილია, არ იციან. ევროპული ტიპის სახელმწიფოში ასეთი მდგომარეობა არ შეიძლება არსებობდეს, როგორც ვთქვათ, ევროპულ ქვეყნებში ქვეყნის დომინანტ ერებს ავალდებულებენ თავიანთი ენითა და კულტურით გაამთლიანონ ქვეყნის მოსახლეობა აქციონ ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად. გამონაკლისია კონფედერაციული სახელმ-

წიფოები, რომელნიც სხვადასხვა ერების ურთიერთშეთან-ხმებითაა გაერთიანებული.

აღსანიშნავია, რომ XIX საუკუნემდე, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა იცოდა საქართველოში მცხოვრებმა ყველა ეთნიკურმა ჯგუფმა, თბილისელი სომხები და ასევე საერთოდ საქართველოში მცხოვრები სომხები შესანიშნავად ფლობდნენ ქართულს, ასევე ოსების, მუსულმანების და აფხაზების განათლებული ფენები და საზოგადოდ ხალხი. უფრო მეტიც, რუსების შემოსვლამდე ქართული ენა მთელი კავკასიისათვის ერთაშორისი ურთიერთობის ენა იყო. მაგრამ საქართველოში ორ საუკუნოვანი ბატონობის შემდეგ, XXI საუკუნეში, როგორც ითქვა ქართული ენა - არ იციან, ანდა ძალზე ცუდად იციან საქართველოში მცხოვრებმა ეთნოსებმა. ევროპული მიდგომა ამ საკითხისადმი გვავალდებულებს – **სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით ქვეყნის ერთგულ და შემოქმედ მოქალაქეებად გავაერთიანოთ ყველა ეთნოსი, სახელმწიფო ქართული ენის საშუალებით უნდა მოხდეს სამოქალაქო საზოგადოებრივი ერთიანობის მიღწევა, მოსახლეობის ინტეგრაცია, ეთნოგაუცხოების დაძლევა.**

კონფლიქტების ერთ-ერთი წყარო არის გაუცხოება, როცა ეთნიკურმა ჯგუფმა, იმის გამო, რომ არ ფლობს სახელმწიფო ენას, არ იცის დომინანტი ერის მიზნები, მისწრაფებები, ის გაუცხოებულია, და უცოდინარობის გამო უნდობლობითაა გამსჭვალული, ამ დროს შეუძლებელია სამოქალაქო მთლიანობის მიღწევა.

ამასთან დაკავშირებით, მისასალმებელია ჩვენი სახელმწიფოს მეცადინეობა, რათა სახელმწიფო ენა გავრცელდეს რეგიონებში, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, საჭიროა მეტი მუშაობა.

როგორც მოგეხსენებათ, მე ვარ მანგლის-წალკის ეპარქიის მმართველი, ვიცნობ ამ რეგიონს. წალკის რაიონში ცხოვრობდა 80 000-მდე ბერძენი, ქართული ენის უცოდინარობის გამო 90-იან წლებში ისინი უნდობლობით განეწყვნენ საქართველოს მიმართ, საბოლოოდ კი

დაუბრუნდნენ ისტორიულ სამშობლოს. ერთი წალკელი ბერძენი ქალბატონი ამბობდა, რომ ამ გაუცხოებისა და ხალხის ტრაგედიის მიზეზი იყო სახელმწიფო, რომელმაც მათ სკოლებში არ ასწავლა ქართული ენა, არ გააცნო ქართული კულტურა. ამჟამადაც რეგიონები ითხოვენ და სურთ შეისწავლონ ქართული ენა. რუსეთის იმპერია ჩვენს ეთნოსებს მიზანმიმართულად არ ასწავლიდა ქართულ ენას, რასაც მოჰყვა გაუცხოება და კონფ-ლიქტები. ამის თავიდან აცილება შეიძლება ქართული სახელმწიფო ენის განვრცობით. საჭიროა გამოყენებული იქნას მასმედიის საშუალებები. კომუნისტების მმართ-ველობის დროს რადიო და ტელე სივრცის ძირითადი ნაწილი ეჭირა რუსულენოვან გადაცემებს. ახლა საჭიროა ეს სივრცე შეივსოს არა ინგლისური ენით არამედ ქართული ენით, ქართულენოვანი გადაცემებით, ქართულ-ენოვანი ფილმებით, ქართული სიმღერებით თუ მუსიკით.

ყოველ დომინანტ ერს - როგორც ითქვა ევალება საკუთარი ენის განვრცობა საკუთარ სახელმწიფოში – ეს მოვალეობა ჩვენც უნდა შევასრულოთ. ამას გვავალებს ევროპის სახელმწიფოებრივი გამოცდილება. ეს ჩვენი ვალდებულებაა საქართველოში მშვიდობისა და სტაბილურობის მისაღწევად. ევროპა არ ითხოვს ჩვენს ბილინგვიზმს, ევროპა ითხოვს საქართველოში მშვიდობას, მის სტაბილურობას, აქ კი ასპარეზი ეხსნება ქართულ ენასა და კულტურას.

საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია ერთიანი კულტურით - ეს ჩვენი ვალდებულებაა. ეს ჩვენ უნდა შევძლოთ.

რუსეთის იმპერიამ საქართველოს მთელი მოსახ-ლეობის, ყველა ეთნიკური ჯგუფის გამაერთიანებელ ქართული ენას ჩამოართვა ეს ფუნქცია და მის ნაცვლად ერთა შორის ურთიერთობის საშუალებად დანერგა რუსული ენა. ქართულ ენას აღარ ასწავლიდნენ საქართ-ველოს რეგიონებში, ის მხოლოდ ქართველთა ჯგუფის ენად იქცა.

ენის მსგავსად საერთო ქართული კულტურა აერთიანებდა მთელ საქართველოს მოსახლეობას. საქართველოს ყოველ კუთხეში ათასწლეულთა მანძილზე მხოლოდ ქართული ენით ადიდებდნენ უფალს აფხაზეთის, სამეგრელოს, სვანეთის, რაჭა-ლეჩხუმისა თუ ქართლ-კახეთის მოსახლეობა. ქართული კულტურა ყოველ კუთხეს აერთიანებდა, ის იყო საერთო კულტურა.

ძველ საქართველოში არასოდეს შექმნილა კუთხური, ლოკალური კულტურა.

მაგალითად, აფხაზეთში გავრცელებული იყო არა აფხაზური კულტურა, არამედ ქართული. ასევე სხვა კუთხეებში არასოდეს შექმნილა არათუ რაიმე თხზულება, არამედ რაიმე წარწერაც კი ვთქვათ სვანურ, მეგრულ, კახურ ანდა მესხურ კილოზე. ქართული ენა და კულტურა ყოველ კუთხეში მიიჩნეოდა საერთო, ამავე დროს საკუთარ ენად, ხოლო ქართული კულტურა საერთო კულტურად. ასეთი სურათი დახვდათ რუსებს საქართველოში, მაგრამ მათთვის ეს მოუთმენელი იყო. „დაყავი და იბატონეს“ პოლიტიკის შესაბამისად საიმპერიო-სამეცნიერო წრეებს დაევალათ ბრძოლა საერთო ქართული კულტურის წინააღმდეგ. პეტერბურგის უნივერსიტეტის კათედრის გამგემ პროფესორმა პატკანოვმა და მისმა მოწაფეებმა, მათ შორის ნ. მარმა, მათმა მიმდევრებმა, მათ შორის დეკანოზმა ვოსტორგოვმა მთელი მიმართულება შექმნეს მეცნიერებისა – ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია, რომლის მიხედვით საქართველოს ყოველ კუთხეს უძველეს ხანაში თითქოსდა გააჩნდა საკუთარი კულტურა, რომელიც შემდეგ, თითქოს, შთანთქა „ქართის ტომის“ კულტურამ – ანუ ქართულმა კულტურამ, რომ თითქოსდა სულ სხვადასხვა წარმოშობის ხალხები არიან ქართლელები და კახელები, სულ სხვა ხალხია სვანები და მეგრელები, რომ თითქოსდა ქართიზაციის შედეგად მათ თავს მოახვიეს ქართული ეკლესია და ქართული კულტურა. ამიტომაც მოითხოვდნენ ისინი, რომ ბიბლია თარგმნილიყო მეგრულად და სვანურად. ასეთივე მდგომარეობა გაგრძელდა წითელი რუსეთის იმპერიაშიც.

თავდაპირველად გამოაცხადეს და უდიდეს სამეცნიერო წარმატებად ჩათვალეს თეორია თითქოსდა დასავლეთ საქართველო თავდაპირველად დასახლებული იყო ადიღეურ-აფხაზური ტომებით, თითქოსდა „ფს“ და „ყვა“ ტოპონიმების სიჭარბე ამ ფაქტს ადასტურებდა. რომ ქუთაისიც კი აფხაზთა ეთნიკური ჯგუფის ქალაქი იყო და შემდეგ თითქოსდა IX-X საუკუნეებში ქართული ეკლესიის მძლავრობის შედეგად აფხაზეთში დაინერგა და გავრცელდა ქართული ენა და კულტურა. ეკლესიურადაც თითქოსდა დასავლეთ საქართველოში არ ვრცელდებოდა მცხეთის ე.ი. ქართული ეკლესიის იურისდიქცია, თითქოსდა მთელი დასავლეთ საქართველო IX-X საუკუნეებამდე იმყოფებოდა კონსტანტინოპოლის საეკლესიო იურისდიქციაში, იქ თითქოსდა ეკლესიებში წირვა-ლოცვა არა ქართულ ენაზე, არამედ ბერძნულ ენასა და ადგილობრივ დიალექტებზე აღესრულებოდა და შემდგომ IX-X საუკუნეებიდან, თითქოსდა პროზელიტური ქართული ეკლესია შეიჭრა დასავლეთ საქართველოში და იქიდან გააძევა ბერძნული საეკლესიო იერარქია. გააუქმა ბერძნულენოვანი წირვა-ლოცვა და დანერგა ქართული. ეს ცრუ საეკლესიო თეორია უფრო მეტად გავრცელდა საბჭოთა ეპოქაში, და ეს ყალბი თეორია ნაციონალური წარმატებების შარავანდედით შეამკეს.

მის შემდეგ რაც უკვე 60-70-იანი წლებიდან გამოიკვეთა აფხაზური სეპარატიზმი, ჩვენს სამეცნიერო წრეებში მიხვდნენ, რომ დასავლეთ საქართველოს თავდაპირველადვე ადიღე-აფხაზების ცხოვრების შესახებ – აქეზებდა აფხაზთა სეპარატიზმს, ახლა უკვე ახალი თეორია შემუშავდა, თავისი არსით იგივე, თითქოსდა, დასავლეთ საქართველო - კოლხური კულტურის არეალი იყო, აღმოსავლეთ საქართველო - იბერიული კულტურის, ხოლო კახეთის დიდი ნაწილი ბოდბისა და დავით-გარეჯის ჩათვლით, თითქოსდა, ალბანური კულტურის არეალს წარმოადგენდა. ეს თეორია იმდენად გამყარდა, რომ ამჟამადაც კოლხების მემკვიდრეებად ერთ-ერთი ქართული კუთხე მოიაზრება, იბერიულისა კი მეორე. მაშინ როცა, როგორც ვთქვით იმთავითვე, ისტორიაში გამოჩე-

ნისთანავე ყველა ქართულ ტომსა და კუთხეს ერთი ენა და კულტურა აერთიანებდა. ამ საკითხს რომ ქართული ენა და კულტურა საქართველოს ყველა კუთხის გამაერთიანებელი იყო წარმართობის დროსაც კი - თავისი ნაშრომები მიუძღვნა დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა.

ჩვენ ვაცხადებთ - კოლხეთი ერქვა არა დასავლეთ საქართველოს ცალკე აღებულს, არამედ სრულიად საქართველოს ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე. იმჟამად სრულიად საქართველოს მოსახლეობას ერთი კულტურა – კოლხური კულტურა გააჩნდა, ამიტომაც აღმოჩნდა კიდეც კოლხური არქეოლოგიური საგანძურები აღმოსავლეთ საქართველოს მრავალ კუთხეში, მათ შორის სამაჩაბლოში და სევანის ტბის ჩრდილოეთით, ასევე ჭოროხის ხეობაში, ისტორიულ ლაზეთში ქართველთა უძველეს საცხოვრისში - ორდუდან დასავლეთ საქართველოს ჩათვლით. ასე, რომ თავის დროზე კოლხეთი მთელ საქართველოს ერქვა, ხოლო შემდეგ ეპოქაში ასევე იბერია ერქვა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს, არამედ სრულიად საქართველოს, ამ ეპოქაში გავრცელდა ქრისტიანობა და ამიტომაც ქართულმა ქრისტიანულმა კულტურამ მოიცვა სრულიად საქართველო.

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებისთვის საკუთარი კულტურის ძიება და ამ მოსაზრების განმტკიცება მიიჩნევა ამჟამად პატრიოტიზმად, მაგრამ ძველ საქართველოში არავის უთარგმნია წმიდა წერილი კუთხურ დიალექტებზე - რადგანაც მთელ ერს ერთი კულტურა და ერთიანი ეროვნული შემეცნება გააჩნდა.

აი, ეს მოსპეს რუსეთის იმპერიის მსახურებმა, ამჟამად კი - ქვემო ქართლსა თუ ჯავახეთში არა ქართული კულტურით მთლიანდება საზოგადოება, არამედ რეალურად ერთაშორისი ურთიერთობის ენა არის რუსული ენა. აი, აქ არის საჭირო ქართული კულტურის გაძლიერება. მუშაობა, რათა ქართული ენა კვლავაც გადაიქცეს საქართველოში ყველა კუთხის მოსახლეობის ენად და რათა ქართულმა კულტურამ კვლავაც გააერთიანოს საქართველო, ამინ.

25. XI. 2011

წმინდა ამბროსი ხელაია რეგიონალიზმის წინააღმდეგ

(არა თვითმმართველი რეგიონები, არამედ თვითმმართველი ქალაქები და სოფლები)

საქართველოს ოკუპირებისთანავე, 1922 წლის აპრილის თვეში, დაარსდა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, ბოლშევიკები საქართველოს სხვა ტერიტორიებსაც შეპირდნენ თვითმმართველობას, ავტონომიური უფლებების მინიჭებას, ამით შეშფოთებული საქართველოს იმჟამინდელი პატრიარქი წმინდა ამბროსი ხელაია იძულებული გახდა ჩარეულიყო სახელმწიფო საქმეებში და ეტვირთა ეროვნული ინტერესების დაცვა საერთაშორისო ასპარეზზე, ის ცხადია დააპატიმრეს.

სასამართლო პროცესზე წმინდა ამბროსიმ კატეგორიული განცხადება გააკეთა რეგიონების ავტონომიების მიუღებლობის შესახებ, პატრიარქმა ბრძანა: „რა საჭირო იყო საქართველოს დაყოფა ავტონომიებად, განსაკუთრებით რა საჭირო იყო ოსეთისა და აჭარის რესპუბლიკების დაარსება, ამჟამად საჭიროა თუ არა ყველა მაზრას, თემსა და სოფელს, ქონდეს ავტონომიური უფლებები“ – ეს სიტყვები ბრძანა პატრიარქმა 70 წლის წინ და დღესაც, რადგან აყალიბებენ ახალ ავტონომიურ და თვითმმართველ რეგიონებს ალბათ ის იმავე კითხვას დასვამდა.

ამჟამინდელი ე.წ. „მუნიციპალიტეტების გაერთიანებით“ ჩამოყალიბებული თვითმმართველი რეგიონი იგივეა, რაც ბოლშევიკების მიერ ჩამოყალიბებული სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი. თუ ამჟამად თვითმმართველ რეგიონებში ქმნიან „მუნიციპალიტეტთა გაერთიანების საბჭოს“, იმჟამად შექმნეს რეგიონის „სახალხო დეპუტატთა საბჭო“.

1990 წელს სწორედ სამხრეთ ოსეთის დეპუტატთა საბჭომ მიიღო დადგენილება სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რესპუბლიკად გარდაქმნის შესახებ. რუსეთის ფედერაციამ კი სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკა დამოუკიდებელ

სახელმწიფოდ გამოაცხადა და დღეს იქ, საქართველოს უძველეს მიწაზე, რუსეთის ჯარია ჩაყენებული.

როგორც ძველად ბოლშევიკების დროს, ისე ამჟამადაც ერთიდაიგივე გაისმის – „რეგიონებს მათი განვითარების მიზნით ვანიჭებთ თვითმმართველობას“.

ბერძნული სიტყვა ავტონომია, ქართულად ასე ითარგმნება – „საკუთარი კანონებით მართული, თვითმმართველი“. მაშასადამე, თვითმმართველობა იგივეა, რაც ავტონომია. (ასევე განიმარტება ლექსიკონებშიც, ასევეა მითითებული, რომ თვითმმართველობისათვის მოძრაობა დაიწყო იტალიის ქალაქებში, რათა ქალაქის მმართველ წარჩინებულებს, ბურჟუებისათვისაც გაეზიარებინათ და ხშირად ბოლოს მთლიანად დაეთმოთ ძალაუფლება. ჩამოყალიბდა წარმომადგენლობითი ორგანოები შესაბამისი ავტონომიურობის ხარისხით, საბოლოოდ კი ეს პროცესი ასე განიმარტება, სახელმწიფო თავის ძალაუფლებას გადასცემს თვითმმართველი ანუ ავტონომიური ერთეულის წარმომადგენლობით ორგანოს).

წმინდა ამბროსი ხელაია ცხადია წინააღმდეგი იყო არა სოფლების ანდა ქალაქების თვითმმართველობისა, არამედ ეთნიკური ნიშნით ჩამოყალიბებული რეგიონებისა, როგორიც იყო სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი. მისი დაპატიმრების შემდეგ პრესაში აცხადებდნენ, რომ ამ ოლქის დეპუტატთა საბჭო, მხოლოდ სოციალურ საკითხებზე იზრუნებდა, გაიყვანდა გზებს, წყლის არხებს, დაეხმარებოდა ხალხს მიწის დამუშავებისას და სხვა. და მას არ ექნებოდა უმაღლესი სახელმწიფო ორგანოს ფუნქციები, მაგრამ ისტორიამ გვიჩვენა, რომ სამწუხაროდ გამართლდა წმინდა ამბროსი ხელაიას შიში. 1990 წელს თვითმმართველი რეგიონის დეპუტატთა საბჭომ როგორც ითქვა, მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოდან თავისი რეგიონის გაყვანის შესახებ. ამჟამადაც თუკი ჩამოყალიბდება თვითმმართველი რეგიონები, რუსეთის იმპერია და სხვა დაინტერესებული სახელმწიფოები უთუოდ იპოვიან გზებს საქართველოდან ამ რეგიონების სამოსაშორებლად, თუ მაშინ ბოლშევიკებმა დიდი

წინააღდეგობის გამო მხოლოდ სამი თვითმმართველი რეგიონი შექმნეს, ამჟამად აპირებენ აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების გარდა შეიქმნას 9 თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონი. გურიისა, იმერეთისა, კახეთის, მცხეთა-მთიანეთისა, რაჭა-ლეჩხუმ ქვემო სვანეთისა, სამეგრელო ზემო სვანეთისა, სამცხე-ჯავახეთისა, ქვემო ქართლისა და შიდა ქართლისა.

იმჟამად წმინდა ამბროსი ხელაიას პოზიციით აღშფოთებული კომუნისტური საზოგადოება და პრესა პატრიარქს ბრალს სდებდა რომ ის შეეხო სახელმწიფო საქმეებს, რომ რადგანაც მათ შეძლეს სახელმწიფოსგან ეკლესიის გამოყოფა, ამიტომაც ამბროსი ხელაიას უფლება არ ქონდა ჩარეულიყო სახელმწიფო საქმეებში. ამასთან დაკავშირებით ამბროსი ხელაიამ განაცხადა სასამართლოზე შემდეგი: „მქონდა თუ არა მე უფლება, როგორც სასულიერო პირს შევხებოდი პოლიტიკურ საკითხებს, მეუბნებიან, რომ ჩემს უფლებებს გადავამეტე და ჩავერიე სახელმწიფო წყობილებისა და მართვა-გამგეობის საკითხებში, მართალია ჩვენ ვიცავთ პრინციპს მიეცი „კეისრისა კეისარს, და ღვთისა ღმერთს“, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ პირში წყალი ჩავიყენოთ და არა ვთქვათ რა, როდესაც ვხედავთ უსამართლობას, გარეშე ძალების მოძალებას, ხალხის შევიწროებას, ერისათვის საზიანო შეცდომებს და საზოგადოდ არ ვიტვირთოთ ხალხის სამსახური, მისი ინტერესების დაცვა და მისი მწუხარების საგანი არ ვამცნოთ ქვეყანას, ყველაფერს ამას ქრისტიანული მოძღვრება არ გვიკრძალავს, ქრისტეს ებრალებოდა ერი, მას ემსახურებოდა და მასზე ზრუნავდა. ბასილი დიდი, გრიგოლი ღვთისმეტყველი და იოანე ოქროპირი, იბრძოდნენ ქვეყნის ხელისუფლების უსამართლობასთან. სამღვდელოება ყოველთვის იყო დამცველი საქართველოში თავისუფლების იდეისა. რუსების დამკვიდრების ხანაში ერის თავისუფლების დასაცავად ქუთაელი და გენათელი მიტროპოლიტები სათავეში ჩაუდგნენ ხალხის აჯანყებას რუსების წინააღმდეგ. გადასახლებულმა ექვთიმე გენა-

თელმა მოახერხა იმპერატორის ნახვა და მას ნერონი უწოდა, როგორც სარწმუნოებრივი ისე ისტორიული მაგალითები უფლებას მაძლევენ ხმის ამოღებისას, და ეკლესიას ევალება ეროვნული ინტერესების დაცვა“.

სამწუხაროა, რომ საუკუნის შემდეგ, დღეს იმავეს ვიმეორებთ, როგორც წმინდა ამბროსის მიაჩნდა რეგიონ-ნების ავტონომიები საშიშად და მიუღებლად საქართ-ველოს მთლიანობისათვის, ასე მიგვაჩნია ჩვენ დღეს და ეს საკითხი არის არა სახელმწიფო ხელისუფლების პირადი საკითხი, არამედ ეროვნული საკითხი, იმ ერის მთლიანობისა, რომელიც ქმნის საქართველოს წმინდა ეკლესიას, რომლის მეთაურიც არის მაცხოვარი იესო ქრისტე. ამიტომაც მოუწოდა საქართველოს პატრიარქმა ილია II-მ ხელისუფლებას „არ დააჩქაროს თვითმმართვე-ლობის მიღების კოდექსი. ეს თუ განხორციელდა ჩვენ მივალთ საქართველოს დაშლამდე, ჩვენ არასდროს შევუ-რიგდებით ამას და ყველაფერს გავაკეთებთ, რომ ეს არ შესრულდეს, ყველა რაიონი უშუალოდ უნდა დაუკავ-შირდეს ხელისუფლებას, მას არ სჭირდება შუა რგოლი, ხელისუფლებამ თვითონ უნდა მიხედოს ყველა რაიონის გასაჭირს“.

ჩვენს ხელთ არის საქართველოს მთავრობის მიერ მომზადებული საქართველოს ორგანული კანონი, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი, რომელიც დასამტკიცებლად გადაეცა საქართველოს პარლამენტს. ჩვენ გავეცანით ამ კოდექსს და მიმაჩნია, რომ ეს არის საქართველოს დაშლის სამართლებრივი მექანიზმის შექმ-ნის მცდელობა, ეს არის საქართველოს დანაწევრების დაკანონების მცდელობა.

როგორც აღვნიშნეთ, ჩვენ არ გვაღელვებს ქალა-ქებისა და სოფლების თვითმმართველობის შემოღება, არამედ გვაღელვებს საქართველოში ეთნიკური ნიშნით თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონების ჩამოყალიბება. შეიცავს თუ არა ის სეპარატიზმის საფრ-თხეს? – მრავალმა ოფიციალურმა პირმა ამის შესახებ განაცხადა, რომ არ შეიცავს, მაგრამ თვით დოკუმენტის

ავტორი, ანუ საქართველოს მთავრობა, ამ დოკუმენტის №161 მუხლში აცხადებს, რომ შეიცავს, ამ მუხლში ნათქვამი: „1. საკრებულოს დათხოვნა ან მისი საქმიანობის შეჩერება ხდება ... თუ წარმომადგენლობითი ორგანოს მოქმედებით საფრთხე შეექმნა ქვეყნის სუვერენიტეტს, ქვეყნის მთლიანობას, სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების კონსტიტუციურ უფლება-მოვალეობათა განხორციელებას“. თვით ეს კოდექსი აღიარებს, რომ მისი ამოქმედება შესაძლოა საფრთხის შემცველი იყოს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისათვის და ქვეყნის სუვერენიტეტისათვის.

ამ დოკუმენტის მე-7 კარი ძალზედ სახიფათოა და ეს გულისხმობს რეგიონებში ეთნიკური ნიშნის მიხედვით ავტონომიური ოლქების ანუ რეგიონების ჩამოყალიბებას.

მე-7 კარის დასათაურება ასეთია: „მუნიციპალიტეტთა რეგიონული გაერთიანება“. მის I მუხლში ნათქვამია: „გაერთიანების უფლებამოსილებათა განხორციელების ტერიტორია ემთხვევა სახელმწიფო რწმუნებულების-გუბერნატორის უფლებამოსილებათა განხორციელების ტერიტორიას. გაერთიანება წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს“.

167-ე მუხლის თანახმად გაერთიანების კოლეგიალური ორგანოა <u>გაერთიანების საბჭო</u>, გაერთიანება უფლებამოსილია „განახორციელოს და დაამტკიცოს რეგიონის განვითარების სტრატეგია“.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საბჭოს ფორმირების წესი. 169-ე მუხლის I-II პუნქტის თანახმად „საბჭოს ფორმირება ხდება მათში გაერთიანებული მუნიციპალიტეტების, საკრებულოების წევრთაგან, კერძოდ მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლების რაოდენობა განისაზღვრება თითოეულ მუნიციპალიტეტში რეგისტრირებულ ყოველ 10 000 ამომრჩეველზე საკრებულოს ერთი წევრით”. რეგიონთა მმართველი საბჭოს წევრების არჩევის ამ წესითაც სჩანს რომ რეგიონები თვითმმართველნი ანუ ავტონომიურები ხდებიან ეთნიკური ნიშნით. ავიღოთ მაგალითად ქვემო ქართლის რეგიონი, აქ საბჭოს წევრად

აირჩევა 10 000 ამომრჩეველზე საკრებულოს 1 წევრი. ქვემო ქართლში საინტერნეტო მონაცემებით ცხოვრობს 300 000 მდე აზერბაიჯანელი (დაახლოებით 284 000) და 100 000 მდე ქართველი (დაახლოებით 94 000), აქედან ჩანს, რომ საბჭოში არჩევნების შემდეგ წარმომადგენელი დეპუტატების 2/3 ანუ საბჭოს უმრავლესობა მუდამ იქნებიან აზერბაიჯანელები, უმცირესობა კი ქართველები, შესაბამისი იქნება საბჭოს გადაწყვეტილებები. რუსეთის იმპერია (ან სხვა რომელიმე დაინტერესებული სახელმწიფო) მუდამ იპოვის გზებს და საშუალებებს რათა დაარწმუნოს საბჭოს უმრავლესობა, რომ მათი რეგიონის განვითარებისათვის უმჯობესი იქნება თუ რეგიონი გამოაცხადებს დამოუკიდებლობას ანდა შევა სხვა უფრო მდიდარი, ძლიერი და სტაბილური სახელმწიფოს შემადგენლობაში. განა ასევე არ გამოყო ე.წ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურმა საოლქო საბჭომ თავისი რეგიონი?

30 წელზე მეტია მე სამხრეთ საქართველოს რეგიონების ეპისკოპოსი ვარ, ვიცნობ მრავალ აზერბაიჯანულ და სომხურ ოჯახს, მრავალ კათოლიკეს, ბერძენს და სხვებს და ჩემი დაკვირვებით დავრწმუნდი, რომ ხალხს არც აზერბაიჯანელს, არც სომხებს და არც სხვებს არ გააჩნიათ არავითარი სეპარატისტული განზრახვები, სეპარატიზმისკენ მათ უბიძგებს მთავრობიდან წამოსული შეუსაბამო ქმედებები, ეკონომიკის განუვითარებლობა, საცხოვრებელი პირობების მოუგვარებლობა და საქართველოს მთავრობის ინიციატივები, რომ მათგან ეთნიკური რეგიონები შექმნან. ეს ცხადია მათ თანდათანობით გაუღვივებს და ჩამოუყალიბებს სეპარატისტულ მიზნებს.

კოდექსის თანახმად რეგიონში საქართველოს მთავრობას წარმოადგენს სახელმწიფო რწმუნებულ-გუბერნატორი. ზოგიერთი მუხლის მიხედვით რეგიონის საბჭოს უფრო მეტი უფლებები აქვს ვიდრე გუბერნატორს. მაგალითად: ის მთავრობის წინაშე აყენებს საკითხს გუბერნატორის გადაყენებისა (მუხ. 172,ზ). გუბერნატორი პასუხისმგებელია საბჭოს მიერ დამტ-

კიცებული საპროექტო განაცხადების აღსრულებაზე, საბჭო უფლებამოსილია გუბერნატორისგან მოითხოვოს ინფორმაცია, ხოლო გუბერნატორი ვალდებულია საბჭოს ათ დღეში მიაწოდოს ინფორმაცია და შესაბამისი ანგარიშით წარსდგეს საბჭოს წინაშე. (მუხლი 174).

175-ე მუხლით ის კიდევ უფრო ექვემდებარება საბჭოს – „საბჭოს გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე პასუხისმგებელი არის სახელმწიფო რწმუნებული-გუბერ-ნატორი“ (მუხ. 175.1).

გუბერნატორი „უზრუნველყოფს საბჭოს გადაწ-ყვეტილებების აღსრულებას (მუხ.175. 2, ა) აქედან ჩანს რომ რეგიონის საკანონმდებლო (ანუ უფრო ზუსტად, დადგენილებათა მიმღები) ორგანო არის საბჭო, ხოლო აღმასრულებელი არის გუბერნატორი და მისი ადმინის-ტრაცია, რომელიც წელიწადში არანაკლებ ერთხელ საბჭოს წარუდგენს საქმიანობის ანგარიშს. (მუხ. 75, 2, ე). 176-ე მუხლით მართალია მუნიციპალიტეტთა რეგიონულ გაერთიანებას საქართველოს მთავრობა აკონტროლებს, მაგრამ კოდექსში არაფერია ნათქვამი იმის შესახებ თუ რა არის ამ კონტროლის მექანიზმი.

ზემოთ ნათქვამებიდან ჩანს რომ კოდექსის რეალუ-რი მიზანი არის არა იმდენად ქალაქებისა და სოფლების თვითმმართველობების ჩამოყალიბება, არამედ ეთნიკური ავტონომიური რეგიონების ჩამოყალიბება. სამცხე ჯავა-ხეთისა და ქვემო ქართლის გარდა, როგორც აღვნიშნეთ ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა და სხვათა. აქედანაც ჩანს, რომ დოკუმენტის ავტორებს, ქართლელები, კახელები, იმერლები და სხვები ეთნიკურ ჯგუფებად მიაჩნიათ და თუ ასეა, მაშინ ისინი უნდა ცდილობდნენ არა ერთმანეთისაგან მათ დაცალკევებას ტერიტორიული ავტონომიებით, არამედ მათ ინტეგრაციას და ერთიან ნაციად გადაქცევას.

„ქართველი ნაციის კონსოლიდაცია“ – ყოვლად მიუღებლად მიაჩნია რუსეთის ფედერაციის ერთ-ერთ იდეოლოგს, ვინმე რ. ვახიტოვს, რომელმაც შესაბამისი წერილი დაბეჭდა მოსკოვის ლიტერატურნაია გაზეტაში

და გააჟღერა, რომ რუსეთის იმპერიის ნებაა – „არ დაუშ-ვას ქართველი ნაციის კონსოლიდაცია", ამ წერილში ის მოუწოდებს ქვემო ქართლის რეგიონის აზერბაიჯანულ უმრავლესობას, მოითხოვონ ავტონომიის შექმნა. ის მოითხოვს აჭარის ავტონომიის უფლებების გაზრდას. ვრცლად მსჯელობს იმის შესახებ, რომ ერთმანეთისგან განსხვავდებიან, როგორც ის ამბობს, „ქართველები და სვანები", კახელები, იმერლები, მეგრელები და სხვები, რომ ისინი სხვადასხვა ეთნოსები არიან, წინასწარ-მეტყველებს საქართველოს დაშლა-დანაწევრებას ამ ნიშ-ნით, და აჟღერებს მოსკოვის გეგმას საქართველოში, ავტონომიური რეგიონების შექმნისა. მას 2009 წლის იანვარში უპასუხეს აკადემიკოსმა მარიამ ლორთქიფა-ნიძემ და პროფესორმა გიორგი ოთხმეზურმა და მეც მათ შორის.

ქართველი ერის კონსოლიდაციის დაბალი დონე აიმედებთ იმპერიალისტებს, რომ საქართველო დაიშლება შინაგანი წინააღმდეგობით, მათი ერთ-ერთი იდეოლოგი ბოროზდინი, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში წერდა – „შუა საუკუნეთა საქართველოს ისტორია სხვა არა იყო რა თუ არა მუდმივი ომები. პატარა სამთავროები: იმერეთისა, სვანეთისა, გურიისა, სამეგრელოისა და აფხაზეთისა სულმუდამ ერთმანეთს ებრძოდნენ, ერთი-მეორეს სწეწავ-დნენ, ძნელი იყო კაცს გაეგო მათის დაუცხრომელის ბრძოლის მიზეზი და მებრძოლნი როგორმე შეერიგებინა" (კ. ბოროზდინი, სამეგრელო და სვანეთი, 1934, გვ. 258). ახლაც დიდი იმედი აქვთ რომ არაკონსოლიდირებული ქართველი ერი დაიშლება. მისმა მთავრობებმა ვერ შესძლეს ხალხის ნამდვილი სურვილის აღსრულება, ანუ ეკონომიკის აღზევება. ამის გამო ხალხი აღარ მრავლ-დება, სოფლები და რეგიონები ცარიელდება და სამუ-შაოს საძებნელად უცხოეთში გარბის, ხალხი მათ-შორის რეგიონებში მცხოვრებნი, ითხოვენ არა ახალი ადმინისტ-რაციული ერთეულების ჩამოყალიბებას, არამედ ცხოვ-რების პირობების გაუმჯობესებას, რათა ახალგაზრდებმა დაგეგმონ თავიანთი ოჯახების შექმნა და ქვეყანაში არ

იყოს ასეულ-ათასობით დაუქორწინებელი ქალი და ვაჟი და წელიწადში არ კეთდებოდეს ასეულ-ათასობით აბორტი. დაცარიელებულ რაჭის რეგიონს ვთქვათ ავტონომია ესაჭიროება? თუ ეკონომიკის აღორძინება მიმართული ხალხის გამრავლებისაკენ! ინტერნეტში დევს საბუთი რომელშიც ასახულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის შეშფოთება, რომ 2050 წლისთვის კიდევ ორი მილიონით შემცირდება ქართველთა რაოდენობა. შეიქმნება საფრთხე, რომ თვითონ ქართველები საქართველოში ეთნიკურ უმცირესობად იქცევიან, ამ საკითხებზე უფრო მეტად არის საჭირო პარლამენტში პროექტების წარდგენა.

პროექტში შეიძლება უკლებლივ დარჩეს მუხლები სოფლებისა და ქალაქების თვითმმართველობის შესახებ, მაგრამ ამოღებული უნდა იქნას VII კარი მთლიანად, რომელიც ითვალისწინებს საქართველოში თვითმმართველი ანუ ავტონომიური რეგიონების შექმნას ეთნიკური ნიშნით. ერთ-ერთმა ლიდერმა განაცხადა რომ ამ საბჭოს დაერქმევა საკონსულტაციო საბჭო, მაგრამ ეს ამ საბჭოს რეგიონალურ მნიშვნელობას არ ცვლის, მიუხედევად იმისა თუ მას რა დაერქმევა მაინც ყალიბდება თვითმმართველი რეგიონი ეთნიკური ნიშნით. ზოგჯერ ამბობენ თითქოს და საქართველოს დაყოფას რეგიონებად მოითხოვს ევროპული კანონმდებლობა, მაგრამ ეს არის სიცრუე რადგანაც ვინც იცნობს იმ საბუთებს რაც იგზავნება საქართველოს მიმართ ევროპიდან აღნიშნულია რომ ევროპელები შეშფოთებულები არიან საქართველოს ხალხის ინტეგრაციის დაბალი დონით და მრავალჯერ თხიოვეს საქართველოს ხელისუფლებას ეზრუნათ რათა საქართველოში მცხოვრებ სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის ადამიანებს შეესწავლათ ქართული ენა, გაცნობოდნენ ქართულ კულტურას, რათა შესაძლებელი გამხდარიყო მათი ინტეგრაცია ერთიან საქართველოს ხალხში, როგორც აღვნიშნეთ საქართველოს ხალხის კონსოლიდაციისა და ინტეგრაციის წინააღმდეგი არის რუსეთის იმპერია.

რუსეთის დერჟავის ერთ-ერთი იდეოლოგი რ.ვახიტოვი, როგორც ითქვა, მოუწოდებს იმპერიალისტურ ძალებს „არ დავუშვათ ქართველი ხალხის კონსოლიდაცია“, თავის სტატიაში როთმელიც მან „ლიტერატურნაია გაზეტაში დაწერა 2009 წელს“.

საქართველოს ხალხის ინტეგრაციასა და კონსოლიდაციას უმძიმეს დარტყმას მიაყენებს ეთნოავტონომიური რეგიონებისა და მათი წარმომადგენლების მიერ საქართველოს პარლამენტის ზედა პალატის შექმნა, რადგანაც იგეგმება თვითმმართველობის არჩევნების შემდეგ პარლამენტში ორი პალატის ჩამოყალიბება.

თვითმმართველი რეგიონების ჩამოყალიბება მეორე ხაფანგია. ხშირად ამბობენ, რომ 2008 წელს ჩვენი ჯარისკაცების შეტყუება ქალაქ ცხინვალში იყო რუსეთის მიერ საგანგებოდ დაგეგმილი მახე. რასაც იმდენად მძიმე შედეგები ჰქონდა, რომ რუსებმა უპასუხოდ შეძლეს სამაჩაბლოში ეთნოწმენდის ჩატარება. ქართველები ათასწლოვანი სოფლებიდან, საქართველოს გულიდან, ქართლის ცენტრიდან გამოყარეს, სახლკარი დაატოვებინეს, ლტოლვილებად აქციეს თავიანთ მიწა-წყალზე.

მეორე ასეთ ხაფანგი საქართველოს თვითმმართველი რეგიონების ჩამოყალიბებაა. უფალმა ღმერთმა ინებოს, რომ აგვარიდოს ყოველ ბოროტებასა და მტრის მიერ დაგეგმილ ხაფანგს, ღმერთმა ინებოს ქართველი ხალხის გამრავლება და საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია სახელმწიფო ენითა და ქართული კულტურით. ამინ!

9.12.2013 წ.

რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია

„ათეიზმის ეპოქაში ჰიპერკრიტიკულად განწყობილი ისტორიოგრაფია უნდობლობით ეპყრობოდა ძველ ქართულ საისტორიო წყაროებს, დაიწყო მათი ცალმხრივი შესწავლა, შეუსაბამო გამოყენება, რის გამოც დაიწერა სამეცნიერო საბურველით შემოსილი საქართველოს ეკლესიის არასწორი ისტორია, სადაც დაკნინებულია ეკლესიის მნიშვნელობა, დაკნინებულია საქართველოს ეკლესიის ისტორიის იურისდიქციის საზღვრები, რაც ამჟამად საერთაშორისო ასპარეზზე ქმნის მრავალ დაბრკოლებას“ (მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე - „უწმიდესი ილია II და წმ. სინოდი არასწორი ისტორიული თეორიების შესახებ“).

უმნიშვნელოვანესია ეკლესიის ისტორიის ობიექტური კვლევა, რეალური ისტორიის კვლევა, რამეთუ საუკუნეთა მანძილზე იგი გადაჯაჭვული იყო მართლმადიდებლობასთან და ფაქტობრივად ერთ მთლიანობას წარმოადგენდა. XX-XXI საუკუნის მოვლენებმა კიდევ უფრო ცხადად დაგვანახა ამის საჭიროება და აქტუალობა, დღეს ხომ გაყალბებულ ისტორიას თან ერთვის მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესი, რაც აგრეთვე ემუქრება ქართველი ერის თვითმყოფადობის შენარჩუნებას.

საქართველოს პატრიარქმა უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ დამოუკიდებლობის გზაზე დამდგარ ქართველებს დაუსახა ერის გადარჩენის ახალი გზები და მიმართულებები, მათ შორის საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მკვლევარებსაც დაევალათ გამოიძიონ რეალური ისტორია.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ და წმიდა სინოდმა 2009 წლის 10 ივლისს გამოსცა ბრძანება №76. სადაც ოფიციალურადაა აღნიშნული, რომ XIX-XX საუკუნეებში, მაშინ, როდესაც საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია, ხოლო სახელმწიფოს -

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

380005, თბილისი, მეფე ერეკლე II მოედ. №1
ტელ: 99 03 78, 98 95 41 ფაქსი: (995 32) 98 71 14

CATHOLICOS PATRIARCH
OF ALL GEORGIA

1 King Erekle II sq. , Tbilisi 380005, Georgia.
Tel.: 99 03 78, 98 95 41 FAX: (995 32) 98 71 14

ბრძანება № 76

სრულიად საქართველოს საპატრიარქოსადმი

10 ივლისი, 2009 წელი

XIX - XX საუკუნეებში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებისა და სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის გაუქმების პერიოდში მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია და ენათმეცნიერების საფუძვლები.

ამასთან დაკავშირებით ვბრძანებ:

I. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძის) ხელმძღვანელობით;

II. საქართველოს საპატრიარქოსთან შეიქმნას ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომისია პროფესორ მანანა ტაბიძის ხელმძღვანელობით.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი

დამოუკიდებლობა გაუუქმეს მიზანმიმართულად ყალბდებოდა საქართველოს ისტორია. ამიტომ შეიქმნა „რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია, რომლის ხელმძღვანელადაც დაინიშნა მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე). ეს ნიშნავს, რომ პატრიარქმა მეუფე ანანიას დააკისრა უმნიშვნელოვანესი და მძიმე ტვირთი ქართველობის, იდენტობისა და ეროვნულობის შენარჩუნებისა.

2013 წელს დაიბეჭდა მეუფე ანანიას წიგნი უწმიდესი ილია II წმიდა სინოდი არასწორი ისტორიოგრაფიული თეორიების შესახებ. სადაც პირდაპირაა ამოკრებილი ის ადგილები უწმიდესის ქადაგებებიდან, სადაც იგი უშუალოდ არასწორი ისტორიის პრობლემატიკას ეხება.

2011 წლის საშობაო ეპისტოლეში უწმიდესი პატრიარქი აღნიშნავს: „ჩვენი უძველესი ისტორიის ზოგიერთი საკვანძო საკითხი, რაც ქართველთა წარმომავლობასა და ერის ერთიანობას უკავშირდება, რეალური სახით თანამედროვე საზოგადოებამ ნაკლებად იცის. ამის მიზეზი არის ის, რომ ცარიზმი და საბჭოთა იმპერია ყოველთვის ცდილობდნენ იგი არაობიექტურად წარმოეჩინათ. მათ არ სურდათ, ჩვენს ხალხში ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვეთების გაღვივება, რადგან იგი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოთხოვნის საშიშროებას შეიცავდა. არაობიექტურად მიწოდებული ისტორიის საფუძველზე, სრულიად უკანონოდ და უსამართლოდ შეიქმნა, მაგალითად, ავტონომიები XX საუკუნის და საწყისში რუსეთის მიერ დაპყრობილ საქართველოში. ადრეც მითქვამს, რომ სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებულ ცენზურას განიცდიდა ქართული ისტორიოგრაფია, ენათმეცნიერება და სხვა ისეთი მიმართულებები, რომელნიც მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელ დარგებად მიიჩნეოდა. ჩვენს ცნობილ მკვლევარებს დიდი ძალისხმევა და თავდადება დასჭირდათ, რათა ნაწილობრივ მაინც გადაერჩინათ და დღემდე მოეტანათ ჩვენი ერის ისტორიული სიმართლე. ახლა კი, როდესაც

აღსდგა საქართველოს თავისუფლება, აუცილებელია, შეგნებულად დაფარული წარსულის წარმოჩენა და საქართველოს ობიექტური მატიანის დაწერა უხსოვარი დროიდან დღემდე (აღნიშნულ საკითხზე ბოლო სხდომაზე იმსჯელა წმ. სინოდმა და მიიღო სათანადო გადაწყვეტილება). ამას ჯერ კიდევ XIX ს-ში და XX ს-ის დასაწყისში ცდილობდნენ ჩვენი სასიქადულო მამულიშვილნი, მაგრამ მათი ნააზრევი მაშინდელი სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიის საპირწონედ, ბუნებრივია, ვერ იქცა“.

მიტროპოლიტი ანანია წერს, რომ: ქართული თანამედროვე ისტორიოგრაფიის პრობლემატიკური საკითხების რკვევას მისმა უწმიდესობამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია 2006 წლიდან. ამ წლის საშობაო ეპისტოლეში მან აღნიშნა, რომ თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფია სამწუხაროდ ვერ აცდა ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ საისტორიო მეცნიერებაში დანერგილ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ქართველი ერის მთლიანობა და მისი უფლებები საქართველოს მიწა-წყალზე საეჭვოდ ჩანდა. ამასთან დაკავშირებით ილია II წერს: „წმინდა ილია მართალი თავის პუბლიცისტურ წერილებში ებრძოდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში შექმნილ ანტიქართულ ისტორიოგრაფიულ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ერთიანი ქართველი ერი წარმოდგენილი იყო განსხვავებული ტომების ხელოვნურ გაერთიანებად. აღნიშნული კამპანიის გაგრძელება იყო ის, რომ იმპერიულმა ძალებმა დაიწყეს მეგრულად და სვანურად საღვთისმსახურო წიგნების თარგმნა და სცადეს წირვა-ლოცვის ჩატარებაც, მაგრამ ამ კუთხის შვილებმა და მთელმა ქართულმა საზოგადოებამ მათ საკადრისი პასუხი გასცა. ეს იყო ნელი მოქმედების იდეოლოგიური ნაღმი; ამ ნაღმმა ჩვენ დღევანდელ მდგომარეობამდე მიგვიყვანა და ძმობა და ერთობა დაგვარღვევინა“ – წერს უწმიდესი პატრიარქი 2006 წლის საშობაო ეპისტოლეში.

საქმე ისაა, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში ამჟამად მკვიდრად დანერგილი თეორიით დასავლეთ

საქარ თველო 600 წლის მანძილზე იმყოფებოდა არა ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, არამედ უცხო (კონსტანტინეპოლის) საპატრიარქოში. ამ თეორიის თანახმად, რომელიც ასახულია ყველა ცნობარსა, სასკოლო სახელმძღვანელოსა და საენციკლოპედიო სტატიაში თითქოს ქართლის (მცხეთის) საკათალიკოსო IX-X ს-ში „შეიჭრა“ დასავლეთ საქართველოს (კონსტანტინეპოლის) საპატრიარქოს იურისდიქციაში და ბერძნული ეპარქიების გაუქმების შემდგომ დასავლეთ საქართვე ლოში თვითონ გაბატონდა - „IX საუკუნიდან მთელ დასავლეთ საქართველოში ქართული ეკლესია გაბატონდა“ (ქსე, ტ. 10, გვ. 460). საბჭოთა ეპოქაში გავრცელდა ასეთი უმართებულო თვალსაზრისი – „დასავლეთ საქართველოში ბერძნული კათედრების მოშლა და მათ საპირისპიროდ ქართული საეპისკოპოსო ცენტრების დაარსება საბოლოოდ X საუკუნეში სრულდება“ (ნარკვევები, ტ. II, 1973, გვ. 427). თუ როგორი „რეაქციული იყო ქართული ეკლესიის პროზელიტიზმი – კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში შეჭრა“ – ამის შესახებ ჩვენი ოფიციალური ისტორიოგრაფია წერს: ქართველები დასავლეთ საქართ-ველოდან სდევნიან ბერძნულ ენას, ბერძნულ ვიწრო ეროვნულ კულტურას, შემოაქვთ და ავრცელებენ საკუთარ, ქართულ ენას, ქართულ ღვთისმსახურებას და ქართულ საეკლესიო-სამონასტრო წესებს. ქართულ კულტურას თან მოჰქონდა ქართული პოლიტიკური შეგნება და იდეალი, ასე რომ „მცხეთა ჯერ ენობრივად (ეთნიკურ ელემენტზე დაყრდნობით) შეიჭრა ლიხთ-იმერეთში, ხოლო შემდეგ, როგორც ჩანს, ფორმულა წამოაყენა თავისი ორგანიზაციული გაბატონების დასასაფუძვლებლად – ცხადია, მცხეთის საკათალიკოსოს მხრივ, ეს არის კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლა ლიხთ-იმერეთის ეკლესიაზე ორგანიზაციულად გაბატონების მიზნით“ (იქვე, ნარკვ. II.1973, გვ. 586).

ქართველ ავტორებზე დაყრდნობით საეკლესიო სეპარატისტი დ. დბარი ეჭვმიუტანელ ფაქტად მიიჩნევს თვალსაზრისს, რომ დასავლეთ საქართველო კონსტან-

ტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და იქ ღვთის-მსახურებისათვის ეკლესიებში არამხოლოდ ბერძნული, არამედ აფხაზური ენაც გამოიყენებოდა, ხოლო შემდეგ თითქოსდა დასავლეთ საქართველოს ეკლესია და აფხა-ზური სახელმწიფო ქართველმა აგრესორებმა ქართული ეკლესიის წინამძღოლობით დაიპყრეს და აფხაზური ეკლესია ჩაკლეს (იხ. წიგნში Иеромонах Дорофей "Дбар" (Краткий очерк истории Абхазской Православной Церкви. Новый Афон).

ამ თეორიით არა მხოლოდ დასავლეთ საქარ-თველო, თითქოს კახეთის დიდი ნაწილიც კი უცხო ეკლე-სიის იურისდიქციაში იყო. თანამედროვე ისტორიოგ-რაფიის მიერ მიჩნეულია, რომ ბოდბე, დავით გარეჯას მიმდებარე ტერიტორიები თითქოს შედიოდა ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში და მხოლოდ შემდგომ გაბატონდა იქ ქართული ეკლესია (Православная энцикло-педия, т. 1, სტატია „ალბანეთის საკათალიკოსო").

„პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის" ტომეულებში, დასავლეთ საქართველოს მსგავსად, სამხრეთ საქარ-თველოც არაქართულ ქვეყნადაა გამოცხადებული, სადაც, თითქოსდა, ქართული ეკლესიის გაბატონების შემდეგ მოხდა მკვიდრი „სომხების" გაქართველება. „სომხების" გაქართველების „თვალსაზრისი" იმდენადაა გავრცელე-ბული, რომ მან უკვე ქართულ საეკლესიო გამოცემებშიც შეაღწია. მაგალითად, კირიონ I კათალიკოსმა თითქოსდა ქვემო ქართლში „არაქართული მოსახლეობის გასაქარ-თველებლად მარჯვედ გამოიყენა პოლიტიკური ვითარება" მიიჩნევა, რომ ტაო-კლარჯეთი, ბასიანი და მიმდებარე რეგიონები თავდაპირველად იყო სომხური ეთნიკური რეგიონი. შესაბამისად ბანას, ხახულის, ოშკის და სხვა ეკლესიები მიიჩნევა სომხური არქიტექტურის ძეგლებად და ისინი მხოლოდ იმიტომ აღმოჩნდნენ ქართული ეკლესიის წიაღში, რომ მკვიდრი სომხური მოსახლეობა გაქართველდა „ქართიზაციის" შედეგად (Православная энциклопедия, т. 1, სტატია „სომხური ეკლესია").

ასევე სადავოდაა ქცეული ქართველთა უფლება საქართველოს სხვა ისტორიულ რეგიონებზე.

თანამედროვე ისტორიოგრაფიაში დანერგილი ამ თვალსაზრისის გამო ქართველ ავტორებს ძალზე ხშირად უთითებენ სეპარატისტები თავიანთ შრომებში. ამ ნაშრომებით მათ საერთაშორისო საეკლესიო წრეებიც კი დააინტერესეს. ამის გამო საგანგებოდ იმსჯელა წმ. სინოდმა 2012 წ. 5 ივლისს და მიიღო განჩინება: „ვინაიდან XIX საუკუნის მეორე ნახევარში და, განსაკუთრებით, XX ს-ში, - კომუნისტების მმართველობის ხანაში, მიზანმიმართულად შეიცვალა და გაყალბდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის საზღვრების შესახებ, მკვიდრდებოდა რა აზრი, თითქოს დასავლეთ საქართველო IV-X საუკუნეებში, ანუ 600 წლის მანძილზე, არ იყო ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში, ამასთან, თითქოს, ჩრდილო, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში ასევე არ შედიოდა ჩვენი ზოგიერთი ისტორიული რეგიონი, დაევალოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის ქართულ უნივერსიტეტს, გადადგას რეალური, დროული და ქმედითი ნაბიჯები ათეისტურ პერიოდში შემუშავებული იდეოლოგიის ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის ნამდვილი ისტორიის წარმოჩენისა და პოპულარიზაციისათვის. ხელი შეეწყოს მეუფე ანანიას (ჯაფარიძე) მიერ წარმოდგენილი მასალების დაბეჭდვას და ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობილი იმ ჭეშმარიტი აზრის განმტკიცებას, რომ „წმინდა მოციქულმა ანდრიამ იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოჲსასა“, ხოლო წმინდა ნინომ „განანათლა ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“. (დიდი სჯულის კანონი, 1974, გვ. 545-546) და რომ ამას მოწმობენ უცხოური წყაროებიც. აღსანიშნავია ისიც რომ ამ აზრს სრულად იზიარებს ბატონი ივანე ჯავახიშვილი. იგი წერს: „ანდრია მოციქულიც და წმიდა ნინოც საერთო ქართული ეკლესიის დამაარსებლად და მთელი ერის განმანათლებლად იყვნენ ცნობილნი, საქართველოს სხვადასხვა ნაწილების ცალკე მქადაგებლების გამოძებნის სურვილიც არ ჰქონიათ,

რადგან ისინი მთლიანი და განუყოფელი საქართველოს განმტკიცებისა და აღორძინებისათვის იღვწოდნენ“. (ქართველი ერის ისტორია, ტ. III, გვ. 47) – აღნიშნავს წმ. სინოდი.

საზოგადოდ, როგორც მეფის რუსეთის იმპერიაში ისე საბჭოთა კავშირში ისტორია იყო ის სამეცნიერო დარგი, რომელიც რუსეთის იმპერიის მიერ გამოიყენებოდა როგორც იდეოლოგია დაპყრობილი ერების დაშლა-დანაწევრების მიზნით. ამიტომაც, როგორც წესი ყოველთვის ძალზე ყალბდებოდა ის.

ამ ფაქტს მიუთითებს კიდევაც უწმიდესი პატრიარქი ილია II.

ყოველ შემთხვევაში, როგორც ითქვა საქართველოს ეკლესიის ინტერესებს შემაშფოთებლად აზარალებს ჯერ კიდევ საბჭოთა ეპოქაში შექმნილი და ამჟამად გაბატონებული საისტორიო თეორიები.

ამ საკითხს ეძღვნება მრავალი გამოკვლევა, წმიდა სინოდის დადგენილებები და პატრიარქის ეპისტოლეები.

წმ. სინოდმა სხვადასხვა წლებში ორჯერ მიიღო დადგენილება ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით.

კერძოდ, 2011 წლის 20 დეკემბერს წმ. სინოდმა თავის სხდომაზე მიიღო შემდეგი დადგენილება „საბჭოთა პერიოდში ხდებოდა საქართველოსა და მსოფლიო ისტორიის გაყალბება. შეცდომების გამოსასწორებლად შეიქმნას ისტორიკოსთა ჯგუფი მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას (ჯაფარიძე) ხელმძღვანელობით“.

ხოლო წმ. სინოდის მეორე სხდომა, რომელმაც მიიღო საგანგებო დადგენილება საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით შედგა 2012 წლის 5 ივლისს.

წმ. სინოდის 2012 წლის 5 ივლისის დადგენილებაში ნათქვამია – „XIX ს-ის მეორე ნახევარში და განსაკუთრებით XX ს. კომუნისტების მმართველობის ხანაში მიზანმიმართულად შეიცვალა და გაყალბდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის საზღვრების შესახებ“...

წმიდა სინოდმა საგანგებოდ დაავალა ანდრია პირველწოდებულის საპატრიარქოს ქართულ უნივერსიტეტს გადადგას რეალური, დროული და ქმედითი ნაბიჯები ათეისტურ პერიოდში შემუშავებული იდეოლოგიის ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის ნამდვილი ისტორიის პოპულალიზაციისა და წარმოჩენისათვის. წმ. სინოდმა მიუთითა კიდეც გზები ამ პრობლემის გადასაწყვეტად. ცხადია წმინდა სინოდის დადგენილება ეხება საპატრიარქოს ყველა სასწავლო დაწესებულებას.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე საქართველოს საპატრიარქოს სასწავლო დაწესებულებებმა, კერძოდ კი საპატრიარქოს ანდრია პირველწოდებულის უნივერსიტეტმა უნდა გაითვალისწინონ საქართველოს ეკლესიის მეთაურის, უწმიდესი პატრიარქის მითითებები და ასევე წმ. სინოდის დადგენილებები საქართველოს ამჟამინდელი ისტორიოგრაფიასთან დაკავშირებით და გადადგას რეალური, დროული და ქმედითი ნაბიჯები ათეისტურ ეპოქაში შემუშავებული იდეოლოგიის ნაცვლად საქართველოს ეკლესიის ნამდვილი ისტორიის წარმოჩენისა და პოპულარიზაციისათვის.

საქართველოს საპატრიარქოს რეალური ისტორიის დამდგენი კომისიის თავმჯდომარე, წმიდა სინოდის წევრი, მანგლელ-წალკელი მიტროპოლიტი ანანია“.

ამონარიდები უწმიდესი პატრიარქის ეპისტოლეებიდან არაობიექტური ისტორიის საკითხებთან დაკავშირებით:

I. ამონარიდი 2012 წლის საშობაო ეპისტოლედან:

„უნდა შევქმნათ კონკურენტუნარიანი საინფორმაციო გარემო, რომელიც ფასეულობებს დაეფუძნება და მათ თანამედროვეობასთან შეაზავებს. ეს დაეხმარება ახალგაზრდებს დამოუკიდებლად გასცენ პასუხი დროის გამოწვევებს. ამაშია საქართველოს გადარჩენა.

თქვენს ყურადღებას საქართველოს ისტორიაზე შევაჩერებ.

სამწუხაროდ, ჩვენი უძველესი ისტორიის ზოგიერთი საკვანძო საკითხი, რაც ქართველთა წარმო-

მავლობასა და ერის ერთიანობას უკავშირდება, რეალური სა ხით თანამედროვე საზოგადოებამ ნაკლებად იცის. ამის მიზეზი არის ის, რომ ცარიზმი და საბჭოთა იმპერია ყოველთვის ცდილობდნენ, იგი არაობიექტურად წარმოეჩინათ. მათ არ სურდათ, ჩვენს ხალხში ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვეთების გაღვივება, რადგან იგი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოთხოვნის საშიშროებას შეიცავდა. არაობიექტურად მიწოდებული ისტორიის საფუძველზე, სრულიად უკანონოდ და უსამართლოდ შეიქმნა, მაგალითად, ავტონომიები, XX საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ დაპყრობილ საქართველოში. ადრეც მითქვამს, რომ სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებულ ცენზურას განიცდიდა ქართული ისტორიოგრაფია, ენათმეცნიერება და სხვა ისეთი მიმართულებები, რომელნიც მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელ დარგებად მიიჩნეოდა. ჩვენს ცნობილ მკვლევარებს დიდი ძალისხმევა და თავდადება დასჭირდათ, რათა ნაწილობრივ მაინც გადაერჩინათ და დღემდე მოეტანათ ჩვენი ერის ისტორიული სიმართლე. ახლა კი, როდესაც აღსდგა საქართველოს თავისუფლება, აუცილებელია, შეგნებულად დაფარული წარსულის წარმოჩენა და საქართველოს ობიექტური მატიანის დაწერა უხსოვარი დროიდან დღემდე (აღნიშნულ საკითხზე ბოლო სხდომაზე იმსჯელა წმ. სინოდმა და მიიღო სათანადო გადაწყვეტილება). ამას ჯერ კიდევ XIX ს-ში და XX ს-ის დასაწყისში ცდილობდნენ ჩვენი სასიქადულო მამულიშვილნი, მაგრამ მათი ნააზრევი მაშინდელი სახელმწიფოებრივი იდეო ლოგიის საპირწონედ, ბუნებრივია, ვერ იქცა“.

II. ამონარიდი 2006 წლის საშობაო ეპისტოლედან:

„მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყნის მთლიანობის აღდგენის საკითხი. საქართველოსთვის გარეშე ძალების მიერ თავსმოხვეული შიდა კონფლიქტები, რომელსაც არასწორად ეთნოკონფლიქტებსაც უწოდებენ, ორასი წლის მანძილზე მტრული ძალების მიერ წარმოებული ინფორმაციული ომის შედეგიცაა.

მავანნი დღესაც ცდილობენ შეუქმნან საერთაშორისო საზოგადოებას არასწორი წარმოდგენა იმის შესახებ, თითქოს აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი ისტორიულად არაქართული ტერიტორიებია.

ისტორიოგრაფია, ენათმეცნიერება, არქეოლოგია... ნაწილობრივ პოლიტიზირებული მეცნიერებებია და, ბუნებრივია, ყოველი ქვეყანა, თავის ინტერესებიდან გამომდინარე, იყენებს მათ. ეს განსაკუთრებით დამახასიათებელია იმპერიებისათვის, რომელნიც ამ მეთოდით ცდილობენ გაიმყარონ თავისი პოზიციები (გათიშე და იბატონეს პრინციპი).

ჯერ კიდევ წმინდა ილია მართალი თავის პუბლიცისტურ წერილებში ებრძოდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში შექმნილ ანტიქართულ ისტორიოგრაფიულ თეორიას, რომლის მიხედვითაც ერთიანი ქართველი ერი წარმოდგენილი იყო განსხვავებული ტომების ხელოვნურ გაერთიანებად. აღნიშნული კამპანიის გაგრძელება იყო ის, რომ იმპერიულმა ძალებმა დაიწყეს მეგრულად და სვანურად საღვთისმსახურო წიგნების თარგმნა და სცადეს წირვა-ლოცვის ჩატარებაც, მაგრამ ამ კუთხის შვილებმა და მთელმა ქართულმა საზოგადოებამ მათ საკადრისი პასუხი გასცა.

ეს იყო ნელი მოქმედების იდეოლოგიური ნაღმი; ამ ნაღმმა ჩვენ დღევანდელ მდგომარეობამდე მიგვიყვანა და ძმობა და ერთობა დაგვარღვევინა“.

გამოჩენილი ქართველი მეცნიერები მიტროპოლიტ ანანიას სამეცნიერო მოღვაწეობის შესახებ

სამაგიდო წიგნი ეკლესიის ისტორიაში

პროფესორი ზაზა აბაშიძე

„საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სრულყოფილი ისტორია ჯერ კიდევ არ დაწერილა. არა გვაქვს ქართული ეკლესიის განმაზოგადებელი ისტორია. თანამედროვე მკითხველს არა აქვს საშუალება წაიკითხოს მაღალ მეცნიერულ დონეზე შესრულებული

გამოკვლევა საქართველოს ეკლესიის ისტორიაში. ფუნ-დამენტური საისტორიო ნაშრომი ეკლესიის ისტორიაში ჯერ კიდევ მომავლის საქმეა“ - ასეთ გამონათქვამებს შეხვდებოდით ქართულ პრესაში თუ სამეცნიერო ლიტერატურაში ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის წინ. რამდენად სამართლიანია ეს სიტყვები?

საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესწავლის ერთ-ერთი პიონერის პლატონ იოსელიანის „საქართვე-ლოს ეკლესიის მოკლე ისტორია“, მოსე ჯანაშვილის „საქართველოს საეკლესიო ისტორია“, მ. საბინინის, თ. ჟორდანიას, ი. ნატროშვილის, ს. გორგაძის, ნ. მარის, მ. კელენჯერიძის, კათოლიკოს-პატრიარქების - კირიონის და კალისტრატეს და სხვათა გამოკვლევები მნიშვნე-ლოვანი ეტაპია ქართულ საეკლესიო ისტორიოგრაფიაში. ფასდაუდებელია ჩვენი საეკლესიო ისტორიისათვის მ. თამარაშვილის, ივ.ჯავახიშვილის, კ. კეკელიძის ნააზ-რევი. ასევე მეტად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა თანამედროვე მკვლევრების: ბ. ლომინაძის, ზ. ალექსიძის, ვ. გოილაძის,

გიორგი მამულიას ნაშრომები საეკლესიო ისტო-რიის რიგ საკითხებზე. როგორც ვხედავთ, საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კვლევისა და შესწავლის საქმეს საკმაოდ ხანგრძლივი და მდიდარი ტრადიციები აქვს. მიუხედავად ამისა, ბოლო დრომდე ჩვენში მართლაც არ შექმნილა განმაზოგადებელი, ფუნდამენტური მონოგ-რაფია საქართველოს მრავალსაუკუნოვან საეკლესიო ისტორიაზე, არ დაწერილა ნაშრომი, რომელშიც მოცე-მული იქნებოდა უწყვეტი, გაბმული თხრობა საქართ-ველოში ქრისტიანობის შესახებ, დაწყებული მოციქულთა დროიდან დღემდე.

ეს ხარვეზი უნდა გამოსწორებულიყო. უნდა შემნი-ლიყო თანამედროვე ისტორიოგრაფიის დონის შესა-ფერისი დიდი გამოკვლევა, რომელშიც განხილული იქნე-ბოდა ჩვენი საეკლესიო ისტორიის ყველა მნიშვნელოვანი მხარე. ამ ხარვეზის გამოსწორების უმძიმეს, ერთი მეცნიერისთვის თითქმის შეუძლებელ საქმეს ხელი მოჰ-

კიდა საქართველოს ეკლესიის მღვდელმთავარმა, მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსმა, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი მეუფე ანანიამ. დღეს ქართველ მკითხველს ხელთ აქვს მთავარეპისკოპოს ანანიას უზარმაზარი ნაშრომის „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“ ოთხტომეულის 2 ტომი (I ტომი - 447 გვ.; II ტომი – 399 გვ.), რომლებშიც განხილულია საქართველოს ეკლესიის ისტორია I საუკუნიდან XII საუკუნემდე.

ორტომეულის შინაარსის ზერელე გაცნობაც კი დაარწმუნებს მკითხველს, თუ რამდენად ფართოა განხილული საკითხების წრე, რამდენად რთულ და პრობლემატურ საკითხებს ეხება ავტორი. მაგალითისთვის საკმარისია თუნადც I თავი „ქართული ეკლესია I-III საუკუნეებში“. სრული პასუხისმგებლობით შეიძლება განვაცხადოთ, რომ ამ პერიოდის ქრისტიანობაზე საქართველოში, ისტორიოგრაფიაში არ მოგვეპოვებოდა რაიმე მნიშვნელოვანი გამოკვლევა და ამ პრობლემას არასაკმარისი ყურადღება ექცეოდა. მეუფე ანანიას ნაშრომში მოციქულთა დროინდელი საქართველოს დეტალური და საინტერესო სურათია მოცემული. დაწვრილებით არის განხილული მოციქულთა მიმოსვლასთან დაკავშირებული ყველა წყარო და საეკლესიო გადმოცემა, გამოთქმულია რამდენიმე მნიშვნელოვანი მოსაზრება ქართველთა საერთო წარმოშობის, ერთიანი ქართული კულტურის, ფსიქიკური წყობის ერთობის შესახებ და სხვ.

როგორც აღინიშნა, მეუფე ანანია განიხილავს საქართველოს ეკლესიის ცხოვრების ფაქტიურად ყველა მხარეს და ბევრ საინტერესო და ყურადსაღებ ვარაუდს გამოთქვამს. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ავტორის თვალსაზრისი საეკლესიო ენაზე ალბანეთში, ქართველ-სომეხთა საეკლესიო განხეთქილებაზე. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიასა და დიპტიხზე, აგრეთვე საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციის საზღვრებზე.

ხაზგასასმელია ის მდიდარი წყაროთმცოდნეობითი და ისტორიოგრაფიული ბაზა, რომელსაც ეყრდნობა ავტორი. მეუფე ანანიას გამოყენებული აქვს თითქმის

ყველა ის დოკუმენტი, რომელიც წარსულში ჩვენს საეკ-ლესიო ცხოვრებას ასახავს, შესწავლილი და გაანა-ლიზებული აქვს უამრავი ავტორის ნააზრევი. ზოგიერთ პრობლემასთან დაკავშირებით ავტორი ეთანხმება ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ადრე გამოთქმულ მოსაზრებებს, მაგრამ ბევრ პოლემიკურ საკითხში საკმაოდ დამაჯერებ-ლად ახალ თვალსაზრისს ავითარებს.

...რასაკვირველია, ძნელია სრულად წარმოაჩინო საეკლესიო ისტორიის სფეროში შექმნილი უზარმაზარი ნაშრომი თავისი ღირსებებითა თუ ხარვეზებით, მაგრამ ერთის თქმა დაბეჯითებით შეიძლება: როგორც იქნა, ქართველმა მკითხველმა მიიღო უაღრესად საინტერესო და, რაც მთავარია, საჭირო და აუცილებელი ნაშრომი ჩვენი ეკლესიის ისტორიაზე. ასეთი მოცულობის ნაშ-რომი, რასაკვირველია, უნაკლო არ არის და ვერც იქნება, მაგრამ იგი ნამდვილად გახდება სამაგიდო წიგნი ყველა-სათვის, ვინც დაინტერესებულია საქართველოს და ჩვენი ეკლესიის ისტორიით.

მიტროპოლიტის, პროფ. ანანია ჯაფარიძის „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ (ტ. I, ტ. II, ტ. III, თბ. 2003) და ქართული ეკლესიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი

პროფესორი ბონდო არველაძე

მიტროპოლიტის, პროფ. ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფია - „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ გამოსცა გამომცემლობა „მერანმა“ (2003 წ.) სამ წიგნად. პირველ წიგნში შესწავლილია XII-XX საუკუნეებში საქართველოში მოწვეული 15 საეკლესიო საკანონმდებლო კრება. ავტორს ამ კრებების იურიდიული მნიშვნელობა განხილული აქვს მსოფლიო საყოველთაო ეკლესიათა კრებების მიერ მიღებული საკანონმდებლო დადგენილებებთან მიმართებაში. ქართული საეკლესიო სამართალი, ერთი მხრივ, მსოფლიო საეკლესიო კანონმდებლობას ეფუძნება და მის საეკლესიო კანონმდებლობის სათავეს მსოფლიო კრებები შეადგენენ, მეორე მხრივ კი, ასეთად შეიძლება მივიჩნიოთ საქართველოს საეკლესიო ადგილობრივი კრებები. ამდენად, მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე მართებულად იქცევა, როცა მიმოიხილავს ზოგადად სამართლის ისტორიას და მკითხველს აწვდის ამ დარგში არსებული პრობლემების შესახებ მეცნიერულ ინფორმაციას. კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია მასში წარმოდგენილი საქართველოს საეკლესიო სამართლის კვლევის ისტორია. ერთი კი აქვე გვსურს აღვნიშნოთ - ეს ნაშრომი საქართველოს საეკლესიო კრებების ერთიანი მონოგრაფიული შესწავლის პირველი ცდაა, რითაც მისი მეცნიერული მნიშვნელობა განუზომლად იზრდება. ნაშრომის შესავალ ნაწილში წარმოდგენილია იმ ქართველ მეცნიერთა მოღვაწეობა, რომელთაც ამაგი დასდეს ქართული საეკლესიო სამართლის შესწავლის საქმეს. ამ დარგში პირველი იყო ნიკო ხიზანიშვილი (ურბნელი). მის შრომებში ძველი ქართული სამართლის

ისტორიის არაერთი საყურადღებო საკითხია შესწავ-ლილი. ამ მხრივ შეიძლება დავასახელოთ „ათაბაგი ბექა და აღბუღა და მისი სამართალი“, „ძეგლისდება მეფე გიორგი ბრწყინვალესი“. ნ. ურბნელმა სპეციალურად შეისწავლა რუის-ურბნისის კრების დადგენილება და სამართლიანად მიიჩნია ქართული სამართლის ერთ-ერთ საუკეთესო წერილობით ძეგლად და სხვ.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ივ. ჯავახიშვილის დამსახურება ამ დარგში, რაც აღნიშნულ მონოგრაფიაში გამოწვლილვით არის წარმოდგენილი. ამ თემაზე დაწერილ ივ. ჯავახიშვილის ნაშრომთაგან გამოირჩევა „ქართული სამართლის ისტორია“, ორ წიგნად, (1928 წ.) მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მიმოიხილავს ივ. ჯავა-ხიშვილის ამ მონოგრაფიას და წარმოაჩენს დიდი მეცნიერის დამსახურებას საქართველოს საეკლესიო კრებების დადგენილებების მეცნიერული კვლევის საქმეში. აგრეთვე ყურადღებით ეკიდება კ. კეკელიძის მოღვაწეობას ამ სფეროში და იძლევა მისი შრომების მეცნიერულ ანალიზს. კ. კეკელიძე საგანგებოდ შეეხო საეკლესიო კანონიკას თავის წიგნში „ძველი ქართული ლიტე-რატურის ისტორია“ (1980, ტ. 1, გვ. 559). კ. კეკელიძის აზრით, X საუკუნის ბოლომდე ქართული საეკლესიო-იურიდიული მწერლობა მისი ნამდვილი მნიშვნელობით არ არსებობდა. ამასთან დაკავშირებით მიტროპოლიტს, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს მოაქვს საეკლესიო კანონიკის ცნობილი მკვლევარის ვლ. ბენეშევიჩის საპირისპირო აზრი, რომლის მიხედვით X ს-ში ქართულ ენაზე უკვე არსებობდა დიდი, ანუ 14 ტიტულოვანი სჯულის კანონი ფოტი პატრიარქისა. ამ აზრს იზიარებს ივ. ჯავახიშვილი. კ. კეკელიძის მოსაზრებით კი დიდი სჯულის კანონი ქართულად ითარგმნა რუის-ურბნისის კრების შემდეგ (1103 წ.) არსენ იყალთოელის მიერ, რომელიც შემდეგ შეუვსიათ სხვადასხვა სტატიებით. მონოგრაფიაში ნაჩვე-ნებია აგრეთვე კ. კეკელიძის მიერ მოძიებული საეკლესიო კანონმდებლობის წყაროები და მასალები. მიტრო-პოლიტს, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს განხილული აქვს კ.

კეკელიძის ცნობილი ნაშრომი „კანონიკური“ წყობილება ძველ საქართველოში“ (იხ. „ეტიუდები“..., ტ. IV, 1957, გვ. 338-357). კ. კეკელიძემ ამ ნაშრომში გამოთქვა საყურადღებო მოსაზრება კანონიკური წყობის შესახებ საქართველოში და აგრეთვე თავისი შეხედულებანი ჩამოაყალიბა იბერიის ეკლესიის შესახებ. ამ შეხედულების მიხედვით იბერიის ეკლესია თავდაპირველად მტკიცე კავშირში იმყოფებოდა სომეხთა ეკლესიასთან და იერარქიულად ქართული ეკლესია დამოკიდებული იყო სომხურზე. აქ კი ამ საკითხის სიზუსტისა და სისრულისათვის სასურველია მონოგრაფიის ავტორს გაეკეთებინა მცირეოდენი კომენტარი. ეს საჭიროა იმიტომ, რომ საქართველოს და სომხეთის ეკლესიების ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ ამჟამად არის ორი ურთიერთგამომრიცხავი აზრი. პირველი - ადრინდელ პერიოდში ქართული ეკლესია იერარქიულად დამოკიდებული იყო სომხურზე (ნ. მარი, ი. ჯავახიშვილი, კ. კეკელიძე, ილ. აბულაძე და სხვ.); მეორე, განსხვავებული მოსაზრების მიხედვით ქართული ეკლესია ოდითგან იყო დიოფიზიტური, რადგან ქალკედონის საეკლესიო კრების (451 წ.) დადგენილებები ქართულმა ეკლესიამ უყოყმანოდ გაიზიარა, გაჰყვა დიოფიზიტურ გზას და არც არასდროს გადაუხვევია მისგან (პ. ინგოროყვა და სხვ.).

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე საგსებით მართალია, როცა მღვდელ პოლიევქტოს კარბელაშვილის მიერ საეკლესიო კრებების და საერთოდ ეკლესიის ისტორიის დარგში გაწეული ამაგის დაუფასებლობას ჩივის. არადა, მღვდელი პ. კარბელაშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მკვლევარია, მათ შორის, ვინც სპეციალურად მოღვაწეობდა მეცნიერების ამ დარგში. მისი წიგნი „იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი“ (1900 წ.) არის ფუნდამენტური გამოკვლევა. ამ ნაშრომის მნიშვნელობის შესაფასებლად ისიც კმარა, რომ იგი კ.კეკელიძის სამაგიდო წიგნი იყო. პ. კარბელაშვილს დიდად აფასებდა ივ. ჯავახიშვილი და მის ზოგიერთ

დასკვნას ყოველგვარი კრიტიკის გარეშე იღებდა. ამ ნაკლის ერთგვარ გამოსწორებას ცდილობს მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე და საერთოდ ვრცლად განიხილავს მღვდელ პ. კარბელაშვილის სამეცნიერო მოღვაწეობას. საქართველოს საეკლესიო კრებებთან დაკავშირებით პ. კარბელაშვილი აღნიშნავს, რომ დვინის საეკლესიო კრებას სომხეთში (590 წ.) ქართლის კათალიკოსმა კირიონ I მცხეთელმა გაუგზავნა მსოფლიო საეკლესიო კრებათა დადგენილებები და „ამის თანახმად იმწყემსება საქართველოს ეკლესია“-ო. პ. კარბელაშვილის აზრით, სომხებმა მოგვიანებით მაინც აღიარეს ქალკედონის კრება. აქ მიტროპოლიტი, ანანია ჯაფარიძე სრულიად მართებულ დასკვნას აკეთებს - პ. კარბელაშვილი ალბათ გულისხმობს VII საუკუნეს, როცა სომხურმა ეკლესიამ ერთხანს მიიღო დიოფიზიტობაო. კიდევ არა ერთი მოსაზრება აქვს განხილული, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს, რომლებშიც მკაფიოდ ჩანს პ. კარბელაშვილის მეცნიერული ერუდიცია და ალღოიანობა.

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს და ფართოდ წარმოადგენს ნ. მარის ღვაწლს ქართული ეკლესიის ისტორიის კვლევის საქმეში. მას მოაქვს ნ. მარის არაერთი მოსაზრება და მის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ უკრიტიკოდ კი არ იღებს, არამედ მათ შეფასებაში იჩენს კრიტიკულ დამოკიდებულებას და ცდილობს დააფიქსიროს საკუთარი პოზიცია ამა თუ იმ მეცნიერული საკითხის გადაწყვეტის დროს. მაგალითად, ნ. მარის მიხედვით, ქართულ ეკლესიას IX საუკუნემდე არ ჰქონდა მირონის კურთხევის უფლება. როგორც გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებიდან ჩანს, ეს უფლება მან მოიპოვა 842-859 წლებში, როცა მან შეწყვიტა იერუსალიმიდან მირონის შემოტანა. ამ საკითხში ნ. მარს არ ეთანხმება მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე და წერს „ქართლის საკათალიკოსოში მირონი IV-V საუკუნეებიდანვე იკურთხებოდა. მოგვიანებით დაარსებულ ლაზიკის სამიტროპოლიტოს ბაზაზე აღმოცენებულ აფხაზეთის საკათალი-

კოსოში, კონსტანტინოპოლში ხატმებრძოლური ერესის გავრცელების გამო, მირონის შემოტანა დაიწყეს იერუსალიმიდან (კონსტანტინოპოლის ნაცვლად), IX ს-დან კი ეფრემ დიდი მაწყვერელის მეცადიერობით საეკლესიო ნორმების გათვალისწინებით, იერუსალიმის საპატრიარქოს თანხმობით, დაწესდა, რომ აფხაზეთის (და არა „აღმოსავლეთის“) კათალიკოსებს მირონი იერუსალიმის ნაცვლად ადგილზევე, ქართლში უნდა მიეღოთ, რადგანაც „აფხაზეთიც ქართლია“, საეკლესიო ერთიანობის გამო აფხაზეთისათვის საჭირო მირონის კურთხევა „ქართლს განეწესა IX ს-დან“ (გვ. 56). ვფიქრობ, დამაჯერებული და არგუმენტირებული მოსაზრებაა და მისაღებად მიგვაჩნია.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს ვრცლად აქვს განხილული ვარდაპეტობის ინსტიტუტი სომხეთში, რომლის ფორმად არის მიჩნეული ქართული მოძღვრობის ინსტიტუტი ქართლში. უნდა აღინიშნოს, რომ ვარდაპეტის და მოძღვრის შესაბამისობის საკითხი პირველად გამოიკვლია ნ. მარმა. მას მიაჩნდა, სომხური საეკლესიო წყაროების მიხედვით ვარდაპეტი ნიშნავდა არა ბერს, ანდა უბრალო არქიმანდრიტს, არამედ მოძღვარს (მასწავლებელს). ეს შეხედულება გაიზიარა ქართული სამართლის ისტორიის სპეციალისტმა, პროფ. გ. ნადარეიშვილმა: „ძველ სომხურ ეკლესიებში ვარდაპეტის, როგორც მოძღვარ-მასწავლებლის როლი და ავტორიტეტი მეტად მნიშვნელოვანი იყო რთული სასულიერო საკითხების გადაწყვეტაში, როგორც ჩანს, მას უფრო მეტი წონა ჰქონდა, ვიდრე ეპისკოპოსს ან თუნდაც კათალიკოსს... ვარდაპეტებს არამხოლოდ მასწავლებლის - მოძღვრის უფლება ჰქონდათ, არამედ მოსამართლისაც. მათ ხელში იყო მსაჯულობაც“ (მ. ნადარეიშვილი, ნ. მარი და ქართული სამართლის ისტორიის საკითხები, 1989, გვ. 23). ამ დებულებას იზიარებს მიტროპოლიტი, ანანია ჯაფარიძე. იგი წერს: ქართველ „მოძღვარს“ რუის-ურბნისის კრების მოწვევის დროს, ეტყობა, ისეთივე უფლებები გააჩნდა, რაც სომხურ ვარდაპეტს. მოძღვარი ეკლესიის მასწავ-

ლებელი იყო და, ჩანს მოსამართლეც. ამას მოწმობს ის, რომ ქართველი მეფის დარბაზის კარზე მყოფი „მოძღვართ-მოძღვარი“ უმაღლესი მსაჯულის და მოსამართლის უფლებით ყოფილა აღჭურვილი. მოძღვარს ეკისრებოდა მსაჯულის ფუნქციები, ჩანს „მერჩულე“ რჯულის მცოდნედ, მოსამართლედ (მსაჯულად) იწოდებოდა, ეკლესიის ხელში იყო თავმოყრილი მთელი ძალაუფლება. რიგ შემთხვევაში საერო და სასულიერო ძალაუფლება ერთ ხელში იყო. ამის მაგალითად მიაჩნია ნ. მარს ჭყონდიდელ-მწიგნობართუხუცესის ინსტიტუტი. ისე ჩანს, მოძღვართა ინსტიტუტს ისეთივე მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოში, როგორც ვარდაპეტთ – სომხეთში. ეს იყო სახელმწიფოებრივ გაერთიანებამდე, მაგრამ გაერთიანების შემდეგ თავის გვერდით ვერ იგუა ძლიერი და დამოუკიდებელი ეკლესია და მოძღვრობის ინსტიტუტს უფლებანი შეუკვეცა. ამას მოწმობს რუისურბნისის კრების მე-12 კანონი - „მოძღვარ წოდებულთა მათ მონაზონთა“. ამ კანონის მიხედვით „პირველად ამას განვსაზღვრებთ, რათა უმღვდელოსა არა ხელეწიფებოდეს განმკითხველობად სულთა, არათუ ეპისკოპოსი იყოს, ანუ მღვდელი ანუ დიაკონი, რამეთუ პირველად შეკვრისა და გახსნისა ხელმწიფობასა უხამს ქონებად და ეგრეთღა განკითხვისა სულთაისა ხელ-ყოფად“ (დიდი სჯულის კანონი, 1975, გვ. 551). აი, ამ კანონს განმარტავს რა მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე წერს - ამ კანონის მიხედვით გამოდის, რომ მეცნიერულ განათლებას, რის გამოც ბევრი იღებდა „მოძღვარის“ წოდებას, მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა. ამიტომ მოძღვრის წოდება შეიძლებოდა მინიჭებოდა მცირემცოდნე ბერს, მაგრამ ნაკურთხ, ანუ ხელდასხმულ სასულიერო პირს. ამის ახსნა კრების მე-12 კანონით არის გამართლებული „შეკვრისა და განხსნის ხელმეწიფება“ მართლაც აქვს მოციქულთაგან მემკვიდრეობით ხელდასხმულ ეპისკოპოსს, მღვდელსა და დიაკონს. რაც შეეხება სომხურ ვარდაპეტს, როგორც ნ. მარი შენიშნავს, მისი უმთავრესი უპირატესობა არის მეცნიერული ცოდნა და ამ ცოდნის უფლება მსაჯუ-

ლობისა, მასწავლებლობისა და ა.შ. ნ. მარს მიაჩნდა, რომ ძველ სომხეთში ვარდაპეტები თავიანთი უფლებამოსილებით ღირსეულ სიმაღლეზე იდგნენ. ძველი სომხური საეკლესიო წყობილების თანახმად, მათ საპატიო ადგილი ეკავათ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემაში. მათ შორის სამართალშემოქმედების სფეროში. ნ. მარი თვლიდა, რომ ფეოდალური სომხეთი ქართული სამეფოს შემადგენლობაში შედიოდა, მაგრამ ისტორიული ტაოკლარჯეთი მას სომხეთის ყოფილ ნაწილად მიაჩნდა, ამიტომ ამ ინსტიტუტს ქართულ ეკლესიაზე გავლენა უნდა მოეხდინა. ამ მოსაზრებას არ იზიარებს მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე და აღნიშნავს: „სინამდვილეში, მართალია, VI ს-ის შემდეგ ქართველთა ქვეყანა ტაო და ნაწილობრივ მისი მიმდებარე ქართული მხარეები სომხური ეკლესიის გავლენის სფეროში იმყოფებოდა, არაბთა შემოსევების შემდეგ ბიზანტიელთა გავლენით ამ ქართულმა კუთხეებმა თავი დააღწიეს სომხურ საეკლესიო ბატონობას და VIII-IX საუკუნეებში დაუბრუნდნენ ქართულ დედა ეკლესიას“ (გვ. 58). ვფიქრობ, მართებული და საფუძვლიანი აზრია და მისი გაზიარება მოუწევს ზოგიერთ მკვლევარს.

მერჩულე - მოძღვარ-მასწავლებლის ინსტიტუტს დიდი ავტორიტეტი მოუპოვებია არაბთა მიერ ქართული სახელმწიფოებრიობის დასუსტების ხანაში.

რაც შეეხება ვარდაპეტის გავლენას და ავტორიტეტს, იგი თაობიდან თაობას გადაეცემოდა, მასწავლებლიდან მოსწავლეს. ამაზე მართებულად შენიშნავს პროფ. გ. ნადარეიშვილი მის საყურადღებო გამოკვლევაში „ნ. მარი და ქართული სამართლის ისტორიის საკითხები“ (1989, გვ. 25). ანალოგიური მდგომარეობა ყოფილა საქართველოში. მაგალითად, 1985 წელს სინას მთაზე გადაწერილი იაკობის ჟამის წირვის ანდერძებში იოანე ზოსიმე იხსენებს თავის მოძღვრებს, ვითარცა უცილობელ ავტორიტეტებს, რომელთაგან მიიღო ცოდნა, „ვითა მე ვიცოდი მოძღვართაგანო“ - აღნიშნავს იგი. ასე რომ, მოძღვართა ხელშია წმინდა წერილის ზრუნვა, რაც

თავიანთ მოვალეობად მიაჩნიათ. მხითარ გოშის სამართლის წიგნის მიხედვით, ვარდაპეტობის კანდიდატს ევალებოდა - „ძველი და ახალი აღქმის წიგნებისა და კანონიკური დადგენილებების საფუძვლიანი ცოდნა. თანაც გამოცდის დროს გამოსაცდელს დაწვრილებით უნდა მოეთხრო გამომცდელისათვის „სად და ვისთან შეისწავლა მან საღვთო წერილის თითოეული წიგნი“ (გ.ნადარეიშვილი, დასახ. ნაშრ. გვ. 25). იოანე ზოსიმეც ასევე ახსენებს თავის მეცნიერულ მოძღვარს, კერძოდ, ზემოაღნიშნულ წიგნთან დაკავშირებით, - აღნიშნავს მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე.

შემდეგ განხილულია მოძღვრობის და ვარდაპეტობის ინსტიტუტის როლი და მნიშვნელობა საქართველოს და სომხეთის ისტორიაში. დროთა განმავლობაში მოძღვრობის ინსტიტუტის მნიშვნელობა თანდათან შემცირდა, თუმცა XII ს-ში მას საკმაო ძალა ჰქონია. მონოგრაფიაში არის დასტურად მოტანილი დავით აღმაშენებლის ანდერძი, როცა მან თავისი ქონება შიომღვიმის მონასტერს დაუტოვა საკუთარი მოძღვრის ხელით: ჩემმა შვილმა დემეტრემ „ყოველი მისცეს მოძღვარსა ჩემსა... რათა რომელნი მონასტერნი მამულისა ჩემისანი გამიმწაუმინ, მოძღვარმან ჩემმან უკუ ცემითა მათითა აღხოცნეს ჩემთვისო“.

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ვარდაპეტის და მოძღვრის შესაბამისობას კიდევ სხვა განზომილებებშიც განიხილავს. ამ ორი ინსტიტუტის ინდენტიფიკაციის სასარგებლოდ, მოჰყავს სხვადასხვა მეცნიერთა მოსაზრებანი. პატივცემულ მკვლევარს მსურს მივუთითო ერთ ავტორიტეტულ მეცნიერზე, რომლის მოსაზრებამ ასახვა ვერ ჰპოვა მის ნაშრომში. ეს გახლავს აკად. კ. კეკელიძე, რომელმაც არ გაიზიარა ნ. მარის ხსენებული მოსაზრება. მან თავის აზრი ვარდაპეტის და მოძღვრის ურთიერთმიმართების შესახებ გამოთქვა 1928 წელს, პროფ. ლეონ მელიქსეთ-ბეგის სადოქტორო დისერტაციის დაცვის დროს.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს შესავალში მიმოხილული აქვს აგრეთვე ალ. ვაჩეიშვილის, ივ. სურგულაძის, გ.ნასყიდაშვილის, ზ. რატიანის, ე. გაბიძაშვილის, ბ. ლომინაძის, ის. დოლიძის და სხვათა შრომები.

ნაშრომის პირველ ნაწილში წარმოდგენილია დღემდე მოღწეული საეკლესიო სამართლის წყაროები. იმ წყაროთაგან განსაკუთრებით საყურადღებოა „სწავლება 12 მოციქულისა“ („დიდაქე“), რომელიც I-II საუკუნეების მიჯნას განეკუთვნება, შემდეგ მოდის მსოფლიო საეკლესიო კრებები და მათი კანონები. მოკლედ არის განხილული შვიდივე მსოფლიო საეკლესიო კრება. გაანალიზებული აგრეთვე ადგილობრივი მნიშვნელობის საეკლესიო კრებები და კანონები. მთელი II თავი ეძღვნება საეკლესიო სამართლის წყაროების პირველ ქართულ თარგმანებს. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, VI ს-ის ბოლოს და VII ს-ის დასაწყისში მსოფლიო საკანონმდებლო ძეგლების ქართული თარგმანები გადმოღებული უნდა ყოფილიყო. ამ მოსაზრებას მისაღებად თვლის მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე.

ნაშრომის საყურადღებო ნაწილია ის თავი, რომელშიც, შეიძლება ითქვას, ზედმიწევნით არის გაანალიზებული საქართველოს საეკლესიო სამართლის წყაროები. ამ წყაროების კვლევა საკმაოდ სრულად არის წარმოდგენილი. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ადგილობრივი, ეროვნული ეკლესიის სამართლის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს შეადგენს საკუთარი კრებების დადგენილებანი. მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ ეკლესია ავტოკეფალურია, ხოლო თუ მას არა აქვს ავტოკეფალია, მაშინ მისი სამართლის წყაროა ზემდგომი, კირიარქალური ეკლესიის დადგენილებანი. საკითხის უფრო ნათელსაყოფად ავტორს მოაქვს რუსული ეკლესიის მაგალითი. რუსული ეკლესია XV ს-მდე ანგარიშვალდებული იყო აღესრულებინა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს კრებათა, პატრიარქთა და სინოდის დადგენილებები, რადგან იქამდე იგი იყო კონსტანტინოპოლის

საპატრიარქოს ერთ-ერთი მიტროპოლია. რუსეთის ეკლესიის ანალოგიურად, ავტოკეფალიის მიღებამდე საქართველოს ეკლესიის სამართლის ძირითადი წყარო იყო კირიარქალური ეკლესია. ეს ეკლესიები გახლდნენ კონსტანტინოპოლის ეკლესია - IV ს-ის დასაწყისიდან, შემდეგ კი ანტიოქიის იურისდიქციის ქვეშ მოექცა V ს-ში. ისტორიკოსების ამ დასკვნას არ ეთანხმება მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე. მისი აზრით, რადგან კონსტანტინოპოლი იმპერიის დედაქალაქად აკურთხეს 330 წელს, ხოლო ამ დროს კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსი ემორჩილებოდა თრაკიაში მყოფ თავის მიტროპოლიტს, გამოდის კონსტანტინოპოლს IV ს-ის 30-იან წლებში თავისი ნორმალური სიდიდის ეპარქიაც კი არ გააჩნდა. მას მთელი საუკუნე დასჭირდა, რათა თავის იურისდიქციაში მოექცია 451 წლის ქალკედონის მსოფლიო კრების დასტურით იქამდე ავტოკეფალური დიოცეზები თრაკიისა, ასიისა და პონტოსი. რახან ეს ასეა, მაშინ ისმის კითხვა: როდის დაარსდა ოფიციალური ქართული ეკლესია. ამ კითხვაზე საკუთარი პასუხი აქვს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს. მეცნიერთა მოსაზრებათა საფუძველზე ქართული ეკლესია დაარსდა ან 317, ან 326, ან 337 წლებში. ავტორი ასე მსჯელობს: „ქართული ეკლესია თუ დაარსდა 326 წელს, მაშინ კონსტანტინეპოლის იურისდიქციაში მისი მოხვედრა გამორიცხულია. თუ დაარსდა 337 წელს, ახლად დაარსებული (330) კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსს არ შეეძლო თავის იურისდიქციაში მოექცია ქართული ეკლესია. რადგან ჯერ თვითონ არ იყო მომძლავრებული. დავუშვათ, მოენდომებინა, მაინც ვერ შეძლებდა, რადგანაც მაშინ კონსტანტინოპოლსა და საქართველოს შორის პონტოს დიოცეზის ავტოკეფალური ეკლესია იყო. ასე რომ, „საეკლესიო სამართლის“ მიხედვით, IV ს-ის 30-იან წლებში ასეთი დაქვემდებარება შეუძლებელი იყო. მსგავსადვე საეჭვოა, ანტიოქიის იურისდიქციას ჩვენი ეკლესიის მიმართ“ (გვ. 128). მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ამ მოსაზრების საფუძვლიანობის დასამტ-

კიცებლად მოაქვს გიორგი მთაწმინდელის დებულება, რომლის თანახმად ქართული ეკლესია დაარსებული იქნა არა IV ს-ში, არამედ I-II საუკუნეებში თვით მოციქულთა მიერ, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ მსგავსად სხვა მოციქულთა მიერ დაარსებული ყველა ეკლესიისა, ქართული ეკლესიაც დაარსებისთანავე ავტოკეფალური იყო, თანახმად იმდროინდელი საეკლესიო სამართლისა. ამიტომ ანტიოქიის საპატრიარქოს პრეტენზიები ქართული ეკლესიის მიმართ უკანონო იყო. ანტიოქიის ეკლესია არასდროს ყოფილა ქართული ეკლესიის ე. წ. „დედა ეკლესია“. გიორგი მთაწმინდელის მოსაზრებას მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ნასტაკისში აღმოჩენილი არქეოლოგიური მასალითაც ამაგრებს. ამ არქეოლოგიური მასალის მიხედვით ჩანს, რომ II-III საუკუნეებში ქართლში ქრისტიანულ სარწმუნოებას არამც თუ დაბალ, არამედ საზოგადოების მაღალ ფენებშიც კი შეუღწევია.

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ერთგვარი დასკვნის სახით გვთავაზობს, როცა აღნიშნავს, ბალსამონის მიერ ნახსენები „ანტიოქიის კრების დადგენილებამდე“, რომელმაც თითქოს XI ს-ში ქართულ ეკლესიას ავტოკეფალია მიანიჭა, ქართული ეკლესია დიდი ხნის ავტოკეფალური იყო, რადგან საქართველოს ეპისკოპოსები არ ემორჩილებოდნენ უცხოეთის არც ერთ პატრიარქს. ყოველი ადგილობრივი საეკლესიო წესი საქართველოშივე „განეგება“. საქართველოს ეკლესიაში „თვით დაისუმენ კათალიკოსთა და ეპისკოპოსთა“ (გვ. 140). ამ მოსაზრების გასამკვიდრებლად იმოწმებს გიორგი მთაწმინდელს. მას საქართველოს და ანტიოქიის ეკლესიები თანაბარი უფლებების მქონე, თავისთავად ეკლესიებად მიაჩნდა. გიორგი მთაწმინდელი არ ცნობდა ანტიოქიის საყდრისადმი ქართული ეკლესიის დაქვემდებარებას არც ერთ დროში, არც წინა საუკუნეებში და არც მის დროს. I-II საუკუნეებში საქართველოს ეკლესია მოციქულთა მიერ იყო დაარსებული, ე. ი. ავტოკეფალური, რაც შეეხება მირონის კურთხევას, ძველად ამ

უფლების უპირატესობით ეპისკოპოსები სარგებლობდნენ. ეპისკოპოსთა ეს უფლება უფრო განამტკიცა კართაგენის კრებებმა IV ს-ში. VI-VII ს.ს. სომხეთისა და ალბანეთის ეკლესიები მირონს თვითონვე აკურთხებდნენ. ამასთან დაკავშირებით გვსურს აღვნიშნოთ, რომ მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფრიძეს მეცნიერულად აქვს დასაბუთებული ის ფაქტი, რომ სამართლებრივად სომხეთისა და ალბანეთის ეკლესიების თანატოლი და თანაფარდი ქართული ეკლესიაც თვითონ ხარშავდა მირონს ძველთაგანვე. ეს მით უფრო სარწმუნოა, რომ IV საუკუნიდანვე უფლის კვართზე ამოსული სვეტიცხოვლის ძირიდან მირონი გადმოედინებოდა, მართალია, მცირე რაოდენობით, მაგრამ მას ურევდნენ ხარშვისას წმინდა მირონს.

გამოწვლილვით არის გაანალიზებული საეკლესიო სამართლის წყაროები დვინის კრებიდან რუის-ურბნისის კრებამდე (VI-XI სს.), რუის-ურბნისის კრების შემდგომი პერიოდი (XII-XIII სს.), მიმოხილულია ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმების ხანის საეკლესიო სამართლის ძეგლები - „საეკლესიო სამართლის წყაროები ავტოკეფალიის გაუქმების დროს“. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია მეფის რუსეთმა გააუქმა 1811 წლის 30 ივნისს. ნ. დურნოვოსა და ქართველ უმაღლეს სასულიერო პირთა აზრით, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება იყო საეკლესიო უკანონობის აქტი, რადგან საქართველოს ეკლესიის დადგენილებების და მსოფლიო ეკლესიის თანხმობის გარეშე გააუქმა ძველი ივერიის საკათალიკოსო, მისი უკანასკნელი კათალიკოს-პატრიარქი ძალდატანებით გადაასახლა უცხო მხარეში, საქართველოს ეკლესიას ჩამოართვა მამულები, გააუქმა საქართველოს ეკლესიის ადგილობრივი კრებები მთელი საუკუნის მანძილზე, დაავალა საქართველოს ეკლესიას, მისი კრების დაუდგენლად ედღესასწაულა რუსეთის ეკლესიის წმინდანთა დღეები. აგზავნიდა საქართველოს ეკლესიის მმართველად ეგზარქოსებს - მართებულად აღნიშნავს პროფ. გ. როგავა. აქედან გამომდინარე, ქართული ეკლესიის შერწყმა

რუსულთან კანონიკურად არ მომხდარა, რადგანაც ეს უნდა მომხდარიყო კანონიკურ საფუძველზე - „ე. ი. საქართველოს და რუსეთის ეკლესიათა ადგილობრივი კრებების გადაწყვეტილებით, აღმოსავლეთის პატრიარქთა დასტურით. სინამდვილეში კი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია გაუქმებული იქნა რუსეთის იმპერატორის ნებასურვილით“ (გვ. 205) - დაასკვნის მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე. შემდეგში მოაქვს ფაქტები, თუ როგორ გააუქმეს ეპარქიები საქართველოში, ქართველ სასულიერო პირთა პროტესტი და მათი ჩახშობა ცარიზმის მიერ და სხვ.

მოკლედ, მაგრამ ამომწურავად არის წარმოდგენილი საეკლესიო სამართლის წყაროები ავტოკეფალიის აღდგენის (1917წ.) შემდეგ.

მონოგრაფიის მეორე ნაწილი მოიცავს საქართველოს ეკლესიის საკანონმდებლო კრებების მეცნიერულ ანალიზს. ეს ანალიზი კი არის ღრმა და ყოველმხრივი. შეიძლება ითქვას, საქართველოს ეკლესიის საკანონმდებლო კრებების ამგვარი მთლიანი, სრული და აკადემიური კვლევა დღემდე არ ყოფილა ჩატარებული, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ივ.ჯავახიშვილის ადრეულ ნაშრომებს. ერთი სიტყვით, დაწყებული რუის-ურბნისის საეკლესიო საკანონმდებლო კრებიდან (1103 წ.), ვიდრე საქართველოს ეკლესიის აღდგენილი ავტოკეფალიის პირველი კრების (1917 წ.) მიერ გამოცემულ „დებულებამდე“, ყველა საეკლესიო კრების მიერ მიღებული კანონები, დებულებები და ფაქტები გამოწვლილვით არის განხილული. XII-XVIII საუკუნეებში კი სულ შედგა 10 საკანონმდებლო კრება.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის ვრცელი ნაშრომის პირველი წიგნი მთავრდება შესაბამისი დასკვნით, რომელშიც გადმოცემულია კვლევის შედეგად მიღებული ძირითადი დებულებები. ამ დებულებების ძირითადი არსი შემდეგით გამოიხატება: საქართველოს პოლიტიკური და ეკონომიური მდგომარეობის გამო გამოწვეული დანაშაულობათა აღმოსაფხვრელად საკმა-

რისი არ აღმოჩნდა საერო (მეფის და ერისთავთა) ძალაუფლება. ამიტომ საჭირო გახდა ეკლესიის ავტორიტეტი და მისი ენერგიული ჩარევა. ყოველივე ამან ასახვა ჰპოვა სამართლის ძეგლებში. სახელმწიფოში ეკლესიის როლის ამაღლების გამო საერო სამართლისა და სამოქალაქო ცხოვრების მთელი რიგი საკითხები კანონიკური სამართლის ნორმებად წესრიგდებოდა და საეკლესიო სასამართლოების კომპეტენციას შეადგენდა. ვფიქრობთ, დასკვნაში მოკლედ, მაგრამ ზედმიწევნითი სისრულითაა ასახული ავტორის მიერ წარმოებული კვლევის შედეგი.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ იგი აქ არ გაჩერებულა, გაუგრძელებია კვლევა და ამავე წელს გამოუცია მეორე წიგნი. იგი მოიცავს შემდეგ ნაწილებს: „საქართველოს ეკლესიის მიმდინარე კრებები“ (IV-XVIII სს), „მსოფლიო საეკლესიო კრებები ქართველ ეპისკოპოსთა მონაწილეობით“. საქართველოს ეკლესიის არსებობის 1600 წლის მანძილზე ათასობით საეკლესიო კრება უნდა ყოფილიყო მოწვეული, მაგრამ, სამწუხაროდ, რამდენიმე კრება იყო გამოვლენილი და შესწავლილი. ამის მიზეზი მარტო ის კი არაა, რომ საეკლესიო სამართლის მეცნიერული შესწავლა გვიან დაიწყო (XIX ს-ის ბოლო და XX ს-ის დასაწყისი), ანდა ათეისტურმა რეჟიმმა ჩქარა შეაფერხა იგი, არამედ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ მიუხედავად მოწვეულ კრებათა საკმაოდ დიდი რიცხვისა, მათ შესახებ პირდაპირი ცნობები მცირე რაოდენობით შემორჩა. ძირითადად „სჯულდების წიგნებში“, ტიპიკონებში, საეკლესიო და სამონასტრო კრებულთა განჩინებებში, „დაწერილებში“, სიგელ-გუჯრებსა და სხვა საეკლესიო სამართლის აქტებში. ისინი ივ. ჯავახიშვილის აზრით, მართალია, მოქმედი საეკლესიო სამართლის პირუთვნელ საბუთებს წარმოადგენენ, მაგრამ მათში კვლევის შესაბამისი მასალის მოძიება დიდ შრომა-გარჯასთან არის დაკავშირებული. და აი, მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე არ შეუშინდა დაუღალავ შრომას

და წლების მანძილზე კეთილსინდისიერი მეცნიერული მუშაობით გამოავლინა XIV-XX სს-ში შემდგარი 100-მდე საეკლესიო კრება, მათ შორის 15 საკანონმდებლო. IV-XVIII სს-ში მოწვეული 21 და XIX-XX სს-ში შემდგარი 50-მდე მიმდინარე საეკლესიო კრება, მათ გარდა 9 მსოფლიო და საერთაშორისო მნიშვნელობის კრება, რომელთა მუშაობაში ქართველი ეპისკოპოსები მონაწილეობდნენ. ეს კი არც თუ მცირე მეცნიერული წარმატებაა ერთი მკვლევარისათვის. რაც შეეხება მეორე წიგნს, როგორც აღვნიშნეთ, მასში განხილულია IV-XVIII სს-ში შემდგარი 21 საეკლესიო კრება, მათგან ზოგიერთი, მართალია, მოწვეული იქნა საქართველოს საზღვრებს გარეთ, მაგრამ მიეძღვნა საქართველოს საეკლესიო საკითხებს. ავტორი სწორად მოიქცა, როცა ამ კრებათა მნიშვნელოვან ნაწილს თან დაურთო მათ მიერ მიღებული საეკლესიო სამართლის ძეგლები. მიტროპოლიტმა, პროფ. ანანია ჯაფარიძემ განხილულ საეკლესიო კრებებს მოწვევის ადგილის მიხედვით მიაკუთვნა სახელი. მან ასეთი დასკვნა შემოგვთავაზა: „შესწავლილი საეკლესიო კრებების ანალიზი ადასტურებს ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის დაბეჯითებულ მტკიცებას იურისდიქციის საზღვრების შესახებ (კერძოდ, რომ IV ს-დან ქართული ეკლესიის იურისდიქციაში შედიოდა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველო, არამედ დასავლეთ საქართველო) თავდაპირველად მდინარე ეგრისის წყლამდე, შემდეგ კი მდინარე კლისურამდე), საეკლესიო ენის და სხვათა შესახებ“ (გვ. 6). შეიძლება ითქვას ამ დასკვნის ფაქტობრივ და საფუძვლიან მტკიცებას წარმოადგენს მთელი ამ ვრცელი ნაშრომის უმეტესი ნაწილი.

საქართველოს ეკლესიის ისტორია დღემდე პერიოდებად არ იყო დაყოფილი. მიტროპოლიტმა, პროფ. ანანია ჯაფარიძემ პირველმა დაყო საქართველოს ეკლესიის ისტორია პერიოდებად. ამ დაყოფას საფუძვლად დაუდო საქართველოსა და მისი ეკლესიის ისტორიის სახელმწიფოებრივი, სოციალურ-პოლიტიკური და საეკლესიო ცხოვრების ეტაპობრივი განვითარება, მოდელად

კი აიღო მსოფლიო ეკლესიის ისტორიის პერიოდული სისტემა. ქართული ეკლესიის ისტორიაში გამოყო ორი პერიოდი: ძველი მოიცავს პირველი საუკუნიდან XII ს-ის დასაწყისამდე (რუის-ურბნისის კრებამდე, 1103-1105წწ.), მეორე, ანუ შუა პერიოდი მოიცავს ხანას XII ს-დან XIX ს-ის დასაწყისამდე, ავტოკეფალიის გაუქმებამდე (1811 წ.), ახალი პერიოდი მოიცავს ხანას XIX ს-ის 10-იანი წლებიდან ვიდრე დღემდე. რასაკვირველია, ეს პერიოდიზაცია, განსაკუთრებით პირველი პერიოდი შეიძლება სადავო იყოს, მაგრამ ერთი კი ფაქტია, ავტორმა წარმოადგინა ქართული ეკლესიის ისტორიის პერიოდიზაციის მისეული მეცნიერული ხედვა. მოგვცა ყოველი პერიოდის შესახებ არსებული ქართული და არაქართული საისტორიო წყაროების მიმოხილვა. მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე საერთოდ თავის მეცნიერულ მემკვიდრეობაში და ამ ნაშრომში კატეგორიულად იცავს იმ აზრს, რომ აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველომ ქრისტიანობა ერთდროულად მიიღო. იგი ეყრდნობა რუის-ურბნისის კრების დადგენილებას აღნიშნულ საკითხზე, აგრეთვე, საერთოდ, ქართველ წმინდა მამათა, ისტორიოგრაფთა და მემატიანეთა მიერ ტრადიციულად განსაზღვრულ თვალსაზრისს.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს შემდეგ განხილული აქვს საქართველოს ეკლესიის 19 მიმდინარე კრება. ყველა ამ კრების ანალიზს ვერ წარმოვადგენთ, მაგრამ ზოგიერთს კი გარკვეულწილად შევეხებით. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული და სომხური ეკლესიები VII ს-ის დასაწყისში საბოლოოდ დაშორდნენ, მათ შორის კამათი რელიგიურ საკითხებზე მაინც გაგრძელდა და რიგ შემთხვევაში მძაფრ ხასიათსაც იღებდა. ეს გაუთავებელი დისკუსია ქართველი და სომეხი სამღვდელოებისა ქართველ მეფეებს არასასურველ მოვლენად მიაჩნდათ და ცდილობდნენ მათ ერთგვარ მორიგებას. ერთ-ერთი ასეთი მცდელობა იყო დავით აღმაშენებლის და თამარ მეფის დროს. დავით აღმაშენებლის დროს 1123 წელს გამართულა ქართველ და

სომეხ სასულიერო მოღვაწეთა პაექრობა-კამათი. კრება დიდხანს გაგრძელებულა, დილაადრიან დაწყებულა და დამთავრებულა გვიან საღამოს. მაგრამ ვერ შეთანხმებულან ვერცერთ რელიგიურ საკითხზე. ბოლოს მეფე დავითი იძულებული გამხდარა მიემართა სიტყვით სომეხი სასულიერო პირებისათვის. ეს სიტყვა იმდენად ღრმაშინაარსიანი ყოფილა, რომ სომეხ სასულიერო პირთ მისი მოსმენის შემდეგ მეფისთვის შეუბედიათ: „ჩვენ, მეფეო, მოწაფე გვეგონე ამათ მოძღვართა თქვენთა, გარნა ვითარ ვხედავთ, შენ სამე ხარ მოძღვარ-მოძღვართა, რომლის მსჭალსა ვერ მიმწუთარ არიან ეგე მოძღვარ საგონებელნი თქვენნი“. ამ მიმართვას მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე სწორ ინტერპრეტაციას უკეთებს, როცა წერს ამ სიტყვებით სომეხმა ღვთისმეტყველებმა დაამცირეს ქართველი რჯულის მოძღვრები, რომელთაც არა „მოძღვრები“, არამედ „მოძღვართსაგონებელნი“, ე.ი. ვითომ მოძღვრები უწოდეს. ეს შეფასება სუბიექტური იყო. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ ამ კრებაში მონაწილეობდნენ ცნობილი ქართველი სასულიერო მოძღვრები, ავიღოთ თუნდაც არსენ იყალთოელი, რომელსაც ამ დროს თარგმნილი ჰქონდა დოგმატიკურ-პოლემიკური თხზულებანი („დოგმატიკონი“). პოლემიკურ თხზულებათაგან 6 მიმართული იყო იაკობიტთა, მონოფიზიტთა, ხოლო სამი - სომხური ეკლესიის „სომეხთა“ წინააღმდეგ.

საეკლესიო კრება, პაექრობა-კამათი თამარ მეფის დროსაც გამართულა ქართველ და სომეხ სასულიერო მოღვაწეთა შორის, მაგრამ ვერ შეთანხმდნენ, ამიტომ ეს რელიგიური დავა რომ გადაწვეტილიყო, მიმართეს შემდეგ ხერხს: ორივე მხარეს სამი დღით ძაღლები დაუმშევიათ, შემდეგ კი მათ წინ დაუდვიათ წმინდა ძღვენი, ქართველთა შენაწირ სუფრას მშიერი ძაღლი არ გაჰკარებია, ხოლო სომეხთა შენაწირი ძაღლს შეუჭამია. ქართველებს, რასაკვირველია, გახარებიათ. ამის შემდეგ გადაუწყვეტია ამირსპასალარ ივანე მხარგრძელს მართლმადიდებლად მონათვლა და იგი საქართველოს კათა-

ლიკოს იოანეს მოუნათლავს. ამ არაორდინალურ კამათში თამარ მეფე არ ჩარეულა.

ერთ-ერთი საყურადღებო თავია „სვანეთის საეკლესიო კრებები“ (XIII-XVIII სს). მასში განხილულია საეკლესიო სამართლის ისეთი მნიშვნელოვანი ძეგლი, როგორიცაა „მატიანე სუანეთისა კრებისაი“. მას ზოგ-ერთი მკვლევარი პირობით ყოფს სვანეთის საეკლესიო კრებათა „პირველ მატიანედ" და ”მეორე მატიანედ“. ფაქტობრივად, მასში დასახელებული არიან ის პირები, რომელთაც რაღაც გარკვეული ღვაწლი მიუძღვით ეკლესიის წინაშე. ასე რომ, როგორც მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე შენიშნავს, აქ საეკლესიო კრება პირდაპირი გაგებით არ იგულისხმება. „პირველი მატიანეს“ მთავარი ტექსტი XIII-XV საუკუნეებს მოიცავს და ეხება სვანეთის მღვდელ-მსახურთა შემადგენლობას და სვანეთის ეკლესიათა ზოგად აღწერას, ხოლო სვა-ნეთის საეკლესიო კრებათა „მეორე მატიანე“ - სვანეთის ცხოვრების დაქვეითების მძიმე, XVII-XVIII საუკუნეთა ხანას. ეს კვალიფიკაცია ეკუთვნის პროფ. გ. გასვიანს (დასავლეთ საქართველოს მთიანეთის ისტორიიდან, 1979, გვ. 62, 74).

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს მიაჩნია, რომ ქრისტიანობა საქართველოში გავრცელდა პირველ საუკუნეებში, მოციქულთა დროიდან. IV საუკუნიდან კი ის შეიცვალა ქრისტიანული ეკლესიის იმ ეპოქისათვის მისაღები ფორმით და საყოველთაო ხასიათი მიიღო. იგი ავითარებს ასეთ აზრს: „პირველ საუკუნეთა ქრისტია-ნობას სპეციალისტები „იუდაურ ქრისტიანობას“ უწოდე-ბენ, ხოლო შემდგომს „ელინურ ქრისტიანობას“ (გვ. 193). შემდეგ ავტორი დაასკვნის, როგორც ჩანს, IV საუკუ-ნიდან ჩვენში გავრცელებულმა ელინურმა მძლავრმა ქრისტიანობამ ვერ იგუა ძველი, ე. წ. იუდაური ქრის-ტიანობა და ამ ძველმა ქრისტიანულმა მიმდინარეობამ მთებს შეაფარა თავი. ამის შემდგომ მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ცდილობს დაამტკიცოს, რომ საქართველოს მთებში მცხოვრები ქართველი მოსახ-

ლეობა ღრმა ქრისტიანი იყო და ქრისტიანობისათვის მზად იყო თავის დასადებად. მაგრამ იქვე შენიშნავს, თუმცა ზოგიერთი ისეთი წეს-ჩვეულებაც ჰქონდათ, რომელთაც ახსნას ვერ უძებნიან და წარმართობის ელემენტებად მიიჩნევენო. ასეთია, მაგალითად, აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში ე. წ. „სისხლით განწმენდა“. ეს რიტუალი კი ასეთია: ზვარაკის სისხლს ასხურებენ სხვადასხვა შენობებსა და ნივთებს, მათ განსაწმენდად. მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ამ ჩვეულებას თვლის არა წარმართობიდან, ან იუდეველობიდან მომდინარე რიტუალად, არამედ ფიქრობს, რომ იგი დაფუძნებული უნდა იყოს „იოანეს გამოცხადების“ შემდეგ მუხლზე - „მე ვუთხარი მას: „უფალო ჩემო, შენ იცი“ და მან მითხრა: „ესენი არიან დიდი გასაჭირიდან მოსულები, გაირეცხეს თავიანთი სამოსი და გაასპეტაკეს ისინი კრავის სისხლით“ (გამოცხადება 7:4).

ვფიქრობთ, „გამოცხადების“ აღნიშნული მუხლი არ გამოდგება იმის სამტკიცებლად, რომ ზვარაკის სისხლით განწმენდა მოდის ქრისტიანობიდან. შესაძლოა, ეს ჩვეულება მოდის უფრო წარმართობიდან ან იუდეველობიდან.

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე აღნიშნავს: საზოგადოებაში გავრცელებულია აზრი, რომ საქართველოს მთის მოსახლეობა სარწმუნოებრივად უფრო წარმართები არიან, ვიდრე ქრისტიანები. იგი ამ აზრს არ იწყნარებს და საპირისპიროს ამტკიცებს. საბუთად მოაქვს „სვანეთის საეკლესიო კრებათა მატიანე“. ამ საყურადღებო დოკუმენტთა კრებულის მიხედვით თითქოს მთაში ქრისტიანული სარწმუნოება ოდითგან მყარად ჩანს დამკვიდრებული, მაგრამ განსჯისათვის გვინდა შევნიშნოთ: გასული საუკუნის 20-იან წლებში, როცა ათეიზმის საშინელი ტალღა აგორდა და ეკლესია-მონასტრების განადგურების კამპანია გაჩაღდა, ეს ვანდალური პროცესი მთაშიც ჩატარდა. ბოლშევიკებმა დაიწყეს მთაში ქრისტიანული საყდრების გაუქმება. მათ საყდრები ჩვეულებრისამებრ ან დაანგრიეს, ან საწყობებად აქციეს.

ამ უკეთურ საქმეში მთის ხალხს მათთვის ხელი მაინცდამაინც არ შეუშლია, მაგრამ როცა მათ წარმართულ სალოცავებს მიადგნენ, თავგანწირული წინააღმდეგობა გაუწიეს და ახლოს არ მიაკარეს ეშმაკის მოციქულნი. ამით გადაჭრით არაფერს ვამტკიცებთ, მაგრამ ანგარიშგასაწევი ფაქტი კია მთაში წარმართობის და ქრისტიანობის ურთიერთმიმართების დღემდე საკამათოდ ქცეულ საქმეში.

1755-1756 წლებში შედგა საეკლესიო კრებები თბილისში. ამ კრებებზე განიხილეს კათალიკოს ანტონ I-ის „გაკათოლიკების“ საკითხი. კრებამ ანტონ I დაადანაშაულა „გაკათოლიკებაში“ და განკვეთა. ამ საკითხს ეხება ვრცელი პარაგრაფი. მასში ნაჩვენებია ამ გადაწყვეტილების აბსურდულობა. უფრო ზუსტად, ანტონ I-ს ცილი დასწამეს. სინამდვილეში ამით თეიმურაზ II-მ თავიდან მოიშორა ქართლის ტახტის კანონიერი მემკვიდრე ანტონ I კათალიკოსი. იგი რუსეთში გადასაახლეს. ანტონ I-ის უდანაშაულობას ამტკიცებდნენ ვახუშტი ბატონიშვილი, მარი ბროსე, დ. ჩუბინაშვილი, ა. ცაგარელი და სხვ.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძეს ანტონ I-ის გამართლება და ამ საქმეში ერეკლე II-ის როლი საკმაოდ ვრცლად აქვს გადმოცემული. ეს მოხდა თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების შემდეგ, როცა ქართლ-კახეთის სამეფოს ტახტზე ავიდა ერეკლე მეორე. 1764 წელს შედგა საეკლესიო კრება. კრებამ გააუქმა 1755-1756 წლის კრებათა გადაწყვეტილება და ანტონ I კათალიკოსი ტახტზე დააბრუნეს. ამ კრებამ გამოიძია, ვინ შეიყვანა შეცდომაში წინა კრებები და დამნაშავე მღვდელი ზაქარია გაბაშვილი და მისი შვილი იოსები სასტიკად დასაჯა.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის შრომის მესამე ბოლო ნაწილია საქართველოს საეკლესიო მიმდინარე კრებები XIX-XX საუკუნეებში. მასში განხილულია XIX-XX საუკუნეებში შემდგარი 50-ზე მეტი საეკლესიო კრება, რომელთა ერთად თავმოყრა და ერთ მონოგრაფიად გამოცემა პირველად მოხდა ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ნაშრომის ამ წიგნში წარმოდგენილია

მეცნიერული ანალიზი XIX-XX საუკუნეებში შემდგარი მიმდინარე საეკლესიო კრებებისა. ავტორს ეს კრებები დაყოფილი აქვს სამ მთავარ ჯგუფად: 1. კრებები, რომელიც შედგა ავტოკეფალიის გაუქმებიდან მის აღდგენამდე. 2. 1917 წელს შემდგარი ავტოკეფალიის აღმდგენი კრებები. 3. კრებები 1918-1995 წლებისა.

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე განიხილავს რა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების საკითხს, სრულიად მართებულად აღნიშნავს: საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია გაუქმდა არა 1811 წელს, არამედ 1821 წელს, როცა რუსეთის ხელისუფლებამ მთელი სისასტიკით ჩაახშო დასავლეთ საქართველოში საერთო-სახალხო აჯანყება, რომელიც შეეცადა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის დაცვას. ამის შემდეგ რუსეთის მთავრობამ გააუქმა საეკლესიო თავისთავადობა საქართველოს ამ კუთხეში.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია: ქართული ეკლესია შედგებოდა ორი ადმინისტრაციულად დამოუკიდებელი - ქართლისა და აფხაზეთის (იმერეთის) საეკლესიო ერთეულისაგან, რომელთა მეთაურები პატრიარქის წოდებამდე ამაღლდნენ. ეს არ არის უჩვეულო მოვლენა. ასეთი ტიპის საეკლესიო მოწყობა აქვთ სხვა ქრისტიანულ ერებს - ბერძნულ ეკლესიას გააჩნდა და ახლაც აქვს რამდენიმე საპატრიარქო და ავტოკეფალური საეკლესიო ერთეული. ამ მხრივ ანალოგიური მდგომარეობა აქვთ სომხებს. ქართული ეკლესიის ასეთი მდგომარეობა გაგრძელდა XVIII ს-მდე. სარეცენზიო წიგნში კარგად არის ნაჩვენები, თუ როგორ შეეცადნენ ქართული ეკლესიის მესვეურები საქართველოს ეკლესია გამოეყვანათ ასეთი არასახარბიელო მდგომარეობიდან და გაეერთიანებინათ. ამ დიდი ეროვნული საქმის ორგანიზატორები იყვნენ დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსის ტახტზე მჯდომი ქუთათელი მიტროპოლიტი დოსითეოზი და მიტროპოლიტი ექვთიმე გენათელი. ეს მაშინ იყო მცდელობა დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაერთიანების საფუძვლის მომზადებისა, რაც, სამწუხაროდ,

ვერ განხორციელდა. რახან ეს არ გამოვიდა, ამიტომ დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის იერარქებმა უმჯობესად მიიჩნიეს სრულიად საქართველოს ეკლესიის გაერთიანება: ქუთათელმა მიტროპოლიტმა დოსითეოზმა უარი თქვა საკათალიკოზო ტახტზე, რომელიც მას უბოძა იმერეთის მეფემ სოლომონ II-მ, ერთი სიტყვით, იგი თავისი ნებით დაექვემდებარა ქართლის საეკლესიო ხელისუფლებას - კათალიკოს ანტონ I-ს. ასე რომ, 1811 წლისათვის საქართველოს ეკლესია აღმოსავლეთ-დასავლეთ საქართველოს მთლიანად მოიცავდა. ნაშრომში მამულიშვილის გულისტკივილით არის აღწერილი ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება რუსეთის მთავრობის მიერ, რუსიფიკატორული პოლიტიკის გატარება და ქართველთა მიზანმიმართული გარუსება. სკოლებში სწავლება რუსულად დააკანონეს, ეკლესიებში წირვა-ლოცვა რუსულად დააწესეს. კიდევ მეტი, რუსეთის იმპერია ყველა მართლმადიდებელს, და მათ შორის ქართველებს, რუსად ანდა პოტენციურ რუსად განიხილავდა. ამ დროს რუსეთი სომხებს, ებრაელებს და სხვა ხალხებს ეროვნულს უტოვებდა და ხელს არ ახლებდა. ეს ტრაგიკული მოვლენა რომ უფრო მკაფიოდ წარმოიდგინოს მკითხველმა, მეუფე ანანიას მოაქვს ამონარიდი არქეოლოგრაფიული კომისიის აქტების მე-6 ტომში დაბეჭდილ ქართველთა საჩივრიდან: „თუ რუსეთის იმპერიაში არ შეახეს ხელი ებრაელთა სარწმუნოებას, აგრეთვე სომხებისა და კათოლიკეთა ეკლესიებს, ჩვენ რატომ უნდა წარმოვადგენდეთ გამონაკლისს. თუ იმ დროს, როცა მაჰმადიანთა ხელში ვიყავით, არავინ ეხებოდა ჩვენს მტკიცე რწმენას და არც მრავალ მწუხარებას გვაყენებდნენ, მაშ რაღა დავაშავეთ ამჟამად, როცა გვტაცებენ შეჩვეულ მღვდელმთავრებს, ტაძრებს და მღვდლებს“ (გვ. 12).

ქართველთა თხოვნა-ვედრებამ არ გაჭრა და რუსეთის მთავრობა დასავლეთ საქართველოში ეგზარქოს თეოფილაქტეს მეთაურობით აგრძელბდა ეგრეთწოდებულ საეკლესიო „რეფორმას“, რომლის ძალითაც „მღვდლების“

რიცხვი უნდა შემცირებულიყო ერთი-ორად და ერთი-სამად, ეპისკოპოსების შესამჩნევად დასანახი ცხოვრება ამალითა და სტუმრობით მოისპობოდა, რაც ფრთებს შეაკვეცდა მათ გავლენას თავადაზნაურობასა და ხალხ-ზე; როდესაც საეკლესიო გლეხების აღწერას შეუდგნენ გადასახადების ფულზე გადატანის და მათი მომატების მიზნით, ხალხი შეშინდა. ამიტომ აჯანყდა მთელი იმერეთი, საზოგადოების ყველა ფენა: 1819 წლის ივნის-ივლისში თითქმის ყოველი სოფლის ეკლესიებთან იკრიბებოდნენ. ხალხი ხატზე იფიცებდა, რომ არ უღალატებდნენ ერთმანეთს, საქრისტიანო საქმეს და ა. შ. აჯანყებულთა მიზანი იყო ე. წ. „საეკლესიო რეფორმის“ გაუქმება. ყოველივე ეს საბოლოო ჯამში რუსების ქვეყნიდან განდევნას ისახავდა მიზნად. მიაჩნდათ, რომ აჯანყების სათავეში იყვნენ ქუთათელი და გენათელი მიტროპოლიტები - დოსითეოზი და ექვთიმე. ამიტომ ისინი ტომარაში ჩასვეს და რუსეთის გზას გაუყენეს. მაგრამ მიტროპოლიტი დოსითეოზი გზაში მოკლეს რუსის სალდათებმა. იგი დაასაფლავეს ანანურში, ეკლესიაში, ღვთისმშობლის ხატის წინ. მიტროპოლიტი ექვთიმე კი გადაასახლეს შორეულ რუსეთში, სვირის მონასტერში, სადაც გარდაიცვალა 1822 წლის 21 მარტს. ორივე მიტროპოლიტი წმინდანად შერაცხა ქართულმა ეკლესიამ. ეს აჯანყება კი რუსის გენერალმა ველია-მინოვმა მთელი სისასტიკით სისხლში ჩაახშო. რა სამწუხაროა თბილისის ერთ-ერთი ქუჩა სოლოლაკში ამ რუსის სატრაპის სახელს ატარებდა და ახლაც მას ინერციით ხალხი ველიამინოვის ქუჩა ეძახის. კიდევ მეტი, ვიღაც მედუქნემ დღეს ამ ქუჩაზე მდებარე ცნობილ სახინკლეს ველიამინოვის სახელი უწოდა და ქართველთა სისხლისმღვრელი ჯალათის გვარი „ამშვენებს“ მის აბრას. თუმცა, მოვიდეთ პირველ სიტყვას და მივხედოთ მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის მიერ წარმოდ-გენილ ქართული ეკლესიის ისტორიის სევდიან ქრონი-კებს. ამგვარი რეპრესიების, განსაკუთრებით 1832 წლის შეთქმულების, დამარცხების შემდეგ ქართველი ხალხი

დაითრგუნა. ქართული ეკლესიის მრავალმილიონიანი ქონება ყაჩაღურად დაიტაცეს რუსის ეგზარქოსებმა. ეს იმდენად უსირცხვილო და ზღვარგადასული მისაკუთრება იყო ქართული საეკლესიო ქონებისა, რომ თვით რუსის პატიოსანი სასულიერო პირებიც კი აღშფოთდნენ. ამ მხრივ გამოირჩევა ნ. დურნოვო, რომელმაც ხმა აღიმაღლა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების და ქართული ეკლესიების კუთვნილი ქონების ძარცვის წინააღმდეგ.

ნაშრომში მოცემულია მიზეზები იმისა, თუ როგორ ხდებოდა რუსის მთავრობის ხელშეწყობით და მცდელობით ქართველთა გათათრება, გაოსება, გასომხება და ა. შ. ქართველთა გასომხების შესახებ კი ავტორი ფაქტობრივი მასალის ანალიზის საფუძველზე მართებულად დაასკვნის: „რუსების დროს ქართველი გრიგორიანელები საბოლოოდ გასომხდნენ. ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო ის, რომ რუსეთის იმპერია აშკარად მფარველობდა სომხურ ეკლესიას, იცავდა მის თავისთავადობას, არ შეხებია მის ავტოკეფალურობას, ხოლო ქართული ეკლესია თითქმის გააქრო საიმპერიო ეკლესიის წიაღში“ (გვ. 37).

მიუხედავად იმისა, რომ ქართული ეკლესია რუსეთის იმპერიის ძლიერი წნეხის ქვეშ იყო მოქცეული და მისი საბოლოო მოსპობა სურდა, ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენაზე ფიქრი მაინც არ მომკვდარა და დროდადრო იღვიძებდა. ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის მოთხოვნამ განსაკუთრებით იფეთქა XIX საუკუნის ბოლოს და XX ს-ის დასაწყისში. ავტოკეფალიის იდეის ამ პერიოდში გააქტიურების შესახებ ნაშრომში მოტანილია მეცნიერთა ორი განსხვავებული აზრი. კირიონ II ფიქრობდა, რომ ეს იდეა დაბადა ნ. დურნოვოს გაბედულმა წერილებმა, პატრიარქი კალისტრატე კი ამტკიცებდა, რომ ამას საფუძველი დაუდო მისმა გამოკვლევამ „საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია“. მეუფე ანანიას მართებულად მიაჩნია: საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბების შედეგად საქართ-

ველოში ბუნებრივად გაჩნდა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის მოთხოვნა. ამ მოთხოვნის აქტიურ აღორძინებას იქნებ ნიადაგი შეუმზადა და ბიძგი მისცა ნ. დურნოვოს და პატრიარქ კალისტრატეს შრომებმა. ასეც შეიძლება ვიფიქროთ. ასეა თუ ისე, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას მხარს უჭერდნენ და გულმოდგინედ იცავდნენ: ალექსანდრე ცაგარელი, ალექსანდრე ხახანაშვილი, ნიკო მარი, პეტერბურგის სასულიერო აკადემიის პროფესორი ნიკოლოზ ზაოზერსკი, მ. კოვალნიცკი, ი. პალმოვი და სხვ. მათი ოპონენტები იყვნენ საქართველოს ეკლესიის მტრები: ი. ვოსტორგოვი, ი. ბუტკევიჩი, პროფესორები: გლუბოკოვსკი, ბერდნიაკოვი, ალმაზოვი, ოსტროუმოვი, ეპისკოპოსი სტეფანე, მიტროპოლიტები ვლადიმირი და მაკარი, ტვერის ეპისკოპოსი სერაფიმი, ეპისკოპოსი ინოკენტი (ქ. პავლიაშვილი, „საქართველოს საეგზარქოსო 1900-1917 წწ.“ გვ. 129).

მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე ვრცლად განიხილავს 1905-1916 წლების საეკლესიო კრებებს, რომლებზეც ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხი არაერთგზის იქნა განხილული. ამ დროს ავტოკეფალიის საკითხის გააქტიურებას ხელი შეუწყო 900-იანი წლების პოლიტიკურმა ძვრებმა - 1905 წლის რევოლუციამ გამოიწვია საზოგადოებრივი აზროვნების და პრესის ერთგვარი განთავისუფლება ცენზურის ბრჭყალებისაგან, ამან კი საშუალება მისცა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის მომხრეებს, ენერგიულად მოეთხოვათ ქართული ეკლესიის თავისთავადობის აღდგენა. მაგრამ არც რუსეთის უწმინდეს სინოდს ეძინა და სასტიკად გაუსწორდა ქართველ „ავტოკეფალისტებს“: ეპისკოპოსი კირიონი საქართველოდან გაიწვია და რუსეთის ერთ-ერთ ყრუ მონასტერში გამოამწყვდია; ეპისკოპოსი ლეონიდე თავის კათედრას ჩამოაშორეს და სხვაგან გადაიყვანეს. ნაშრომში დეტალურად არის განხილული 1905-1916 წლებში მოწვეული 19 საეკლესიო კრება. აგრეთვე გამოწვლილვით არის გაანალიზებული 1917 წლის ავტოკეფალიის აღმდგენელი 19 კრება. ყველაფერი დამთავრდა

1917 წლის 12 მარტის „თვითგამორკვევის აქტის“ მიღებით. ამ დღეს სვეტიცხოვლის ტაძარში შეიკრიბნენ საქართველოს სამღვდელოების და ერისკაცთა წარმომადგენლები. მათ ერთხმად დაადგინეს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალური მმართველობის აღდგენა. რა თქმა უნდა, რუსეთის ეკლესია წინააღმდეგი იყო ამ სამართლიანი აქტისა და ამტკიცებდა, თითქოს ასეთი ქმედება არაკანონიკური იყო და ქართული მხარე უნდა დალოდებოდა რუსეთის საეკლესიო კრების მოწვევას. 1917 წლის 17 სექტემბერს კრებამ აირჩია კათალიკოს-პატრიარქი. დასახელებული იყო ორი: ეპისკოპოსი - კირიონი (საძაგლიშვილი) და მიტროპოლიტი ლეონიდე (ოქროპირიძე). არჩევნებში მონაწილეობა მიიღო 448 დელეგატმა. 12 ხმით მეტი მიიღო კირიონმა და კრებამ ის გამოაცხადა არჩეულ კათალიკოსად და უგალობა მას „აქსიოს“. იგი დიდხანს არ მჯდარა საქართველოს კათალიკოსის ტახტზე - 1918 წლის 21 აგვისტოს ღამით მოკლეს მარტყოფის მონასტერში. მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე საფუძვლიანად განიხილავს ამ ვერაგულ მკვლელობას და სხვა მეცნიერთა მსგავსად (ს. კაკაბაძე, ვ. გურული) ისიც ფიქრობს, რომ კირიონ II მოკლეს სოციალ-დემოკრატებმა. რასაკვირველია, ამის დამტკიცებას ცდილობს სათანადო საბუთებით და არგუმენტებით.

სოციალ-დემოკრატების სიმპათიებს ვერავინ დამწამებს, მაგრამ ვფიქრობ, ამ სატანის მოციქულების ბრალეულობა ამ საქმეში ნაკლებად სავარაუდებელია, რადგან მათ ხომ კარგად იცოდნენ, თუ კირიონ II-ს მოკლავდნენ, მის ადგილას სხვას აირჩევდა საეკლესიო კრება. ამით არაფერი შეიცვლებოდა. საქართველოს ეკლესია მაინც ავტოკეფალური გზით წავიდოდა. ჩვენი აზრით, კირიონ II-ის ფიზიკური განადგურების შემკვეთი უფრო იმ დროის საქართველოს უმაღლეს სასულიერო წრეში უნდა ვეძებოთ...

ნაშრომის მნიშვნელოვანი თავია „საეკლესიო კრებები 1918-1995 წლებში“. ამ პერიოდში სულ ჩატარებულა

23 კრება. ამ კრებათა მიზანი იყო დაკარგული ეროვნული სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენა ხალხში. ამისთვის ეკლესიის სახელით გამოვიდა „დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფოს მიმართ მორწმუნე მოქალაქეთა ფიცის ფურცელი“. ამ დოკუმენტმა გარკვეული როლი ითამაშა რუსეთის 117 წლის მონობაში მყოფი ქართველი ხალხის ეროვნული თვითშეგნების აღდგენასა და გამოცოცხლების საქმეში.

1920 წლის 27 ივნისის საქართველოს საეკლესიო კრებას განუხილავს სახელმწიფოსაგან ეკლესიის გამოყოფის, სასულიერო დისციპლინათა სწავლებათა სამინისტროსადმი გადაცემის, ეკლესიის ბიუჯეტის, სამღვდელოების საყოფაცხოვრებო და მცხეთა-თბილისის ეპარქიების გაერთიანების საკითხები. აგრეთვე კრებას კათალიკოს-პატრიარქად დაუმტკიცებია მიტროპოლიტი ლეონიდე (ოქროპირიძე).

1921 წლის 1-5 სექტემბერს გელათის ღვთისმშობლის ტაძარში შედგა საქართველოს მესამე საეკლესიო კრება. კრებამ კათალიკოს-პატრიარქად აირჩია ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი ხელაია. ავტორი მემატიანის პირუთვნელობით აღწერს ბოლშევიკების მიერ ქართული ეკლესია-მონასტრების ძარცვა-გლეჯის და განადგურება-გაპარტახების ტრაგიკულ ისტორიას, აგრეთვე, საქართველოს დანაწევრებას ავტონომიურ ერთეულებად და ყოველგვარი ეროვნულობის მოსპობას. ამ ბარბაროსობით შეძრწუნებულმა კათალიკოს-პატრიარქმა ამბროსი ხელაიამ 1922 წლის თებერვალ-მარტში საკათალიკოსო საბჭოს თანხმობით მემორანდუმი გაუგზავნა გენუის საერთაშორისო კონფერენციას. კონფერენციას ათეულობით ქვეყნის წარმომადგენელი ესწრებოდა, მათ შორის, იყვნენ წითელი რუსეთის დელეგატებიც. მემორანდუმში აღწერილი იყო ბოლშევიკების მიერ საქართველოს ანექსია და ამ ანექსიის მძიმე შედეგები. საქართველოს ბოლშევიკურმა მთავრობამ კათალიკოს-პატრიარქს ამბროსი ხელაიას არ აპატია მემორანდუმის გაგზავნა, მისი ანტიეროვნული პოლიტიკის საქვეყნოდ მხილება და

დააპატიმრა. პატიმარს საბჭოთა სასამართლოზე ღირსეულად ეჭირა თავი. მან სასამართლოს ასე მიმართა: „გული ჩემი საქართველოს ეკუთვნის, სული - ღმერთს, გვამს რაც გინდაც, ის უყავითო“.

კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია საქართველოს წმინდა სინოდმა წმინდანად შერაცხა.

კათალიკოს-პატრიარქის ამბროსი ხელაიას სასულიერო მოღვაწეობას და მარტვილობას შთამბეჭდავად გადმოსცემს მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე და ეს ნაწილი, შეიძლება ითქვას, ამ ნაშრომის ერთი ყველაზე საყურადღებო თავია, არა მარტო მეცნიერულად, არამედ სამაგალითოა ქართული პატრიოტულ-ეროვნული საქმისათვის თავგანწირულობის თვალსაზრისითაც.

მთელი ათეული წლები დასჭირდა რუსეთის ეკლესიას, რათა ლიტერგიკულ-კანონიკური ურთიერთობა აღედგინა საქართველოს ეკლესიასთან და ეცნო ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალიურობა, მისი საპატრიარქოს ღირსება და VI ადგილი მსოფლიო მართლმადიდებლურ დიპტიხში. ნაშრომში მკაფიოდ არის წარმოდგენილი საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ღვაწლი და ადგილი ქართული ეკლესიის ისტორიაში. ილია II-ის ძალისხმევით საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და საპატრიარქო სცნო კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ, ილია II-ის მიზანმიმართული მოღვაწეობით 2002 წლის 17 სექტემბერს დაამტკიცა წმინდა სინოდმა, ხოლო 28 ოქტომბერს, საქართველოს პარლამენტმა და ამის შემდეგ ძალაში შევიდა კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის. თითქმის შეუძლებელია დაასახელო საქართველოს ისტორიაში ისეთი პერიოდი, როცა იმდენი ეკლესია იყოს აშენებული, რამდენიც ილია II-ის ზეობის ხანაშია აგებული. ამ მხრივ იგი შეიძლება გრიგოლ ხანძთელს შევადაროთ. ეს მისი ბრძნული საეკლესიო პოლიტიკის შედეგია. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, რად ღირს თბილისში, ელიას გორაზე წმინდა სამების ტაძრის აგება,

რომელიც ყველაზე მაღალია და მოცულობით დიდია კავკასიაში არსებულ ტაძრებს შორის.

დასასრულ შეიძლება ითქვას, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიამ ყველა საუკუნის ქარტეხილებს გაუძლო. მას არ დაუკარგავს ეროვნული გზა. აქ გვსურს დავიმოწმოთ მიტროპოლიტი, პროფ. ანანია ჯაფარიძე: „შემთხვევითი არ ყოფილა ის მოვლენა, რომ ჩვენი ეროვნული ცხოვრების სხვა ნაწილებთან შედარებით ეკლესიამ ყველაზე მეტი ბრძოლა განიცადა ეროვნული თავისუფლების დასაცავად და 1917 წლის 12 მარტს პირველმა მან აღმართა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის დროშა“.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ და ქართული ეკლესიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი ქართული საეკლესიო სამართლის ისტორიის ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი შენაძენია, რომელიც უეჭველად დაიკავებს თავის ადგილს ქართული საისტორიო მეცნიერების განვითარების საქმეში.

შეფასება მიტროპოლიტ ანანიას წიგნზე „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის, გიული ალასანია

საქართველოს ეკლესიის ისტორია ისევე, როგორც საქართველოს ისტორია, გადარჩენისთვის მუდმივი ბრძოლაა. ჩამონათვალში „ენა, მამული, სარწმუნოება“, რომელიც ქართველ ხალხს გადარჩენის ძირითად პირობად მიუჩნევია, თანმიმდევრობის ცვლისას ხშირად პირველ ადგილზე სარწმუნოებას წამოსწევდა ხოლმე, ვინაიდან ერის კონსოლიდაციის საქმეში ეკლესია ხშირ შემთხვევაში უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა, ვიდრე საერო ხელისუფლება. მართლმადიდებლობა და ეკლესია საუკუნეების მანძილზე იყო ის ძირითადი ღერძი, ის ხერხემალი, რომელზედაც იყო დაშენებული ეროვნული ცნობიერება.

უკანასკნელ წლებში ეკლესიის ისტორიისადმი ინტერესის მიუხედავად განსახილველი ნაშრომი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ პირველი სრული გამოკვლევაა. პირველია ნაშრომი იმ თვალსაზრისითაც, რომ დიდი ხნის შემდეგ ეკლესიაზე მეცნიერულ გამოკვლევას ქმნის სასულიერო პირი მართლმადიდებლური ხედვით, განსხვავებული განცდით. ეს არის ეკლესიის წარსული და დღევანდელობა, დანახული შიგნიდან, ორგანული ცოდნით, როგორც ავტორი აღნიშნავს, „მართლმადიდებლური თვალთახედვით დაწერილი ისტორია“.

ამგვარად, ეს ქართულ ისტორიოგრაფიაში იმ სისხლის გადასხმას ჰგავს, რომელიც დროდადრო აუცილებელია ჯანსაღი ორგანიზმის შესანარჩუნებლად.

წიგნი „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“ დაფუძნებულია რამდენიმე პრინციპზე:

1) დაუბრუნოს საქართველოს მოქალაქეს ქრისტეს რწმენა და განამტკიცოს მრევლი ამ რწმენაში;

2) გაუღვივოს მკითხველს სიამაყის გრძნობა ქვეყნის და ერის ღირსეული წარსული გამო;

3) აღადგინოს საქართველოს წარსულის ობიექ-ტური და სრული სურათი და ამ ფონზე წარმოაჩინოს ეკლესიის ისტორია და მისი მნიშვნელობა ქვეყნის და ერის წარსულსა და აწმყოში.

თავიდანვე შეიძლება ითქვას, რომ მიზანი სავსე-ბით მიღწეულია. საქართველოს ეკლესიის წარსულის შესწავლა ავტორს იმთავითვე ფართოდ დაუსახავს. წიგნში ქვეყნის პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული ცხოვრება ისე ორგანულად არის შერწყმული ეკლესიის ისტორიასთან და ისე მსჭვალავს მთელ ნაშრომს, რომ ხშირად ძნელია იმის განსაზღვრა, რომელია ავტორისათვის უფრო მნიშვნელოვანი. საქართ-ველოს და მეტ-ნაკლებად მასთან ურთიერთობაში მყოფი ქვეყნების ისტორიის მონუმენტურ ტილოზე წარმოდ-გენილი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კონტექსტშია დანახული. ამდენად ნაშრომი მნიშვნელოვანი შენაძენია არამარტო საქართველოს წარსულის, არამედ მასთან ურთიერთობაში მყოფი ქვეყნების, ზოგადად რელიგიისა და, კერძოდ, მართლმადიდებლობის ისტორიის თვალსაზ-რისით, მდიდარი პრობლემატიკით წარმოდგენილი საქართველოს ისტორია და წყაროთმცოდნეობა, რომე-ლიც წიგნის მეორე პლანს ქმნის, არანაკლებ საინტერესო და არანაკლებ მნიშვნელოვანია.

დღეს, როდესაც ეკლესიას კვლავ დაუბრუნდა ის მნიშვნელოვანი ფუნქცია, რომელიც მას ისტორიულად მუდამ ჰქონდა ქართველი ხალხის წარსულში, თვით ნაშრომის დონე უთუოდ გაზრდის ეკლესიის და სამღვდელოების ავტორიტეტს, ხელს შეუწყობს საზოგა-დოების კონსოლიდაციას და ყოველივე ეს მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ერის სულიერ ამაღლებასა და გადარჩენაში.

წიგნში ავტორს ძალზე ბევრ საკითხზე უხდება მსჯელობა, მათ შორის საკამათოსა და დადგენილზე. იგი რთულია კომპოზიციურად, შინაარსობრივად და, კარგი ენით არის დაწერილი. მისი მნიშვნელობა რთული ამოცანის წინაშე აყენებდა არა მარტო ავტორს, არამედ მის მკითხველსაც, რომლისგანაც სათანადო მომზადებას მოითხოვს. წიგნი რთული წასაკითხია ემოციურად. ვინაიდან ჩვენს წინაშეა საქართველოს და ქართველი

ერის მთელი წარსული და აწმყო, წარმატებები და უკუსვლები, დამოუკიდებლობის, სიძლიერის და გარეშე ძალის დამორჩილების წლები და ყოველივე ამის ფონზე ერის ჩამოყალიბების უწყვეტი პროცესი. გაცოცხლებულია და წარმოდგენილია კონკრეტულ პიროვნებათა პორტრეტები მათი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით, ეკლესიის და საერო ხელისუფლების რთული ურთიერთობა სხვადასხვა ხანაში, გარე სამყაროსთან შეხვედრები, ომების და მშვიდობის ისტორია, მათი მნიშვნელობა და ყველაფერი ეს ერთის ამოსუნთქვით, ერთი განცდით არის დაწერილი. თუმცა ასეთი ნაშრომი, ცხადია, ერთბაშად არ იწერება, ასეთი ნაშრომი მთელი ცხოვრების ნაფიქრია. მკვლევარი კარგად იცნობს შესაბამის წერილობით წყაროებს, რასაც ამდიდრებს თვითმხილველთა მონაცემებით, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში თვითონ გვევლინება თვითმხილველის როლში. ეს ფაქტი ზრდის გამოკვლევის ხარისხს და მნიშვნელობას. ამასთანავე მთელი ნაშრომი დაწერილია სამეცნიერო ლიტერატურის ცოდნით და დიდი პატივისცემით წინამორბედ მკვლევართა მიმართ. მაგრამ წინამორბედებთან კამათი არ შეადგენს ნაშრომის მიზანს. მისი მიზანი უფრო ავტორის მოსაზრებების დასაბუთებაა, რომელიც არამარტო თანაბრად ერკვევა ისტორიულ და წყაროთმცოდნეობით პრობლემატიკაში, არამედ თვითონ არის პროფესიონალი ისტორიკოსი და წყაროთმცოდნე.

გამოკვლევების კონკრეტული საკითხები შერწყმულია თეორიულ პრობლემებთან. ავტორი მსჯელობს იმაზე, თუ რა არის ქრისტიანული ეკლესიის ისტორია, როგორც დისციპლინა, ასახელებს მის წყაროებს, განსაზღვრავს თავის ამოცანებს. საგანგებოდ ჩერდება ჯერ მსოფლიო ისტორიის, ხოლო შემდეგ ქართული ეკლესიის ისტორიის პერიოდიზაციაზე. პერიოდიზაციის შემუშავებისას არ არის დაცული ერთიანი პრინციპი. აქ ამოსავალი ხან ისტორიული მოვლენაა (მაგ., მეფობის გაუქმება), ხან მოვლენა საკუთრივ ეკლესიის ცხოვრებაში (მაგ., ავტოკეფალიის გაუქმება ან აღდგენა).

ძალზე საინტერესოა დაკვირვებები ჰაგიოგრაფიულ ძეგლებზე, სხვადასხვა შინაარსის იურიდიულ დოკუმენტებზე, „ქართლის ცხოვრების“ სტრუქტურაზე, რთულ

მუდმივ პრობლემად რჩება. ავტორი ცალ-ცალკე განიხილავს თითოეულ ძეგლს, აფასებს მათ, როგორც წყაროს და, კერძოდ, ეკლესიის ისტორიისათვის.

დიდი ადგილი ეთმობა ნაშრომში ქართული ერის ეთნოგენეზის საკითხებს. ავტორი მსჯელობს ქართველების სხვადასხვა დასახელებებზე, განიხილავს ერის ჩამოყალიბების თეორიას. აქ ყურადღებას იპყრობს ქართველების დაკავშირება ბიბლიურ თუბალთან. აღნიშნულ საკითხზე უზარმაზარი ლიტერატურაა შექმნილი. ავტორს თვითონაც აქვს სპეციალური გამოკვლევა ქართველების ეთნოგენეზზე, შესაბამისი არგუმენტები განსახილველ წიგნშიც არის მოტანილი, მაგრამ, ვფიქრობ, პრობლემა მაინც მოითხოვს შემდეგ დაკვირვებას.

მკვლევარი ფართოდ აშუქებს მოციქულთა მოღვაწეობას ქართლში, რის შედეგადაც მსჯელობს და აკეთებს დასკვნას, რომ ვინაიდან მოციქულების მიერ დაარსებული ყველა ეკლესია, სადაც არ უნდა ყოფილიყო ის, ავტოკეფალიური იყო, ამიტომაც ქართული ეკლესია დაარსებისთანავე ავტოკეფალურია. ეს აზრი ნაშრომში სხვაგანაც მეორდება და ავტორი მას არაერთხელ სხვადასხვა არგუმენტით ასაბუთებს. თეორიულად ეს იქნებ მართლაც ასე უნდა ყოფილიყო, მაგრამ რეალობაში თვით მოციქულების ყოფნის ფაქტი საქართველოში არაერთხელ დამდგარა ეჭვქვეშ. ნაშრომში ნაჩვენებია, თუ როგორ უხდებოდათ ქართველებს ზოგ შემთხვევაში თავისი კანონიერი ურთიერთობის მტკიცება და როგორ ძნელად იკაფავდა გზას სიმართლე ადრეც და ახლაც. შორს რომ არ წავიდეთ, ამის მაგალითად მართლმადიდებლურ დიპტიხში საქართველოს ეკლესიის ადგილის საკითხიც კმარა. ან როგორ ავხსნათ ის. მაგალითად ფაქტი, რომ 381 წელს კონსტანტინეპოლის II მსოფლიო საეკლესიო კრების აქტებში ეპისკოპოსთა ხელმოწერებიდან ჩანს ამასიის პონტოს ეპარქიის წარმომადგენლის იბერიის ეპისკოპოსის პანტოფილეს მონაწილეობა ან მე-12 ს. ბიზანტილი ავტორის ნილოს დოქსანოპატრიუსის ცნობა, რომლის მიხედვით 1143 წ. „ჰელსპონტოს ამასია, რომლის საეპისკოპოსო იყო თვით იბერიაც“.

ნაბიჯ-ნაბიჯ, სხვადასხვა წყაროებით ასაბუთებს ავტორი დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს

ერთიანობას, აჩვენებს საეპისკოპოსოების რაოდენობრივ ზრდას და შესაბამისად ქრისტიანობის წარმატებებს საქართველოში, რაც ერის ჩამოყალიბების აუცილებელი პირობაა. წიგნში ცალ-ცალკეა განხილული ერის ისეთი ნიშნები, როგორც არის საერთო ენა, საერთო ტერიტორია, საერთო კულტი, ერთმორწმუნეობა, ფსიქიური წყობა, საერთო ეთნიკური წარმოშობა, განუწყვეტელი ისტორიული და ეკონომიკური კავშირი და სხვ. ყველა ამ ნიშანს მკვლევარი ძალზე ადრე ხედავს ქართველი ხალხის ისტორიაში. ჯერ კიდევ ქართლის სახელმწიფოს ჩამოყალიბების დროს ძვ.წ. IV-III ს.ს. მიუხედავად იმისა, რომ აქ ამ მონაკვეთში საინტერესო მსჯელობაა დასავლეთ და აღმოსავლეთ ტერიტორიების ერთიანობაზე, ტერმინ იბერიის მნიშვნელობაზე და სხვ. საკითხებზე, ძნელია გაიზიარო ავტორის აზრი ქართველი ერის ასეთი სიძველის შესახებ, თუმცა კიდევ ერთხელ ხდება ცხადი, რომ ერის ჩამოყალიბება ხანგრძლივი და რთული პროცესია და ჩამოთვლილი ნიშნების დადასტურება სხვადასხვა დროს გარკვეულ საფუძველს და ტენდენციას ქმნის მის დასაჩქარებლად.

ქართლში ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად აღიარების ფაქტის თარიღად ავტორი 317-318 წწ. მიიჩნევს (გაზიარებულია ვ. გოილაძის აზრი), მაგრამ ამ საკითხზე მსჯელობისას ერთგვარი წინააღმდეგობა შეინიშნება. მკვლევარის აზრით, „338 წლის შემდეგ ქართველთა მეფეს ქრისტიანობის აღიარება სპარსელთა შიშით გაუჭირდებოდა. მაშასადამე, იმ დროს როცა სპარსეთი ქრისტიანობას მფარველობდა და იბერია ირანის გავლენის სფეროში შედიოდა (280 წლებამდე), გაცილებით უფრო ადვილი იყო ქრისტიანობის მიღება. მართლაც, დიუბუა დე მონპესიე ქართლის მოქცევის თარიღად 976 წელს მიიჩნევს“ (გვ.65). „ქართვლის ცხოვრების ცნობა იმის შესახებ, როგორ გამოგზავნა კონსტანტინემ ქართლში რელიკვიები - ცხოველმყოფელი ჯვრის ნაწილი და ფიცარი, რომელზედაც დაჭვალული იყო უფლის ფეხები. ეპისკოპოსმა უფლის სამსჭვალნი და განძი ერუშეთში დატოვა და წამოვიდა, წუნდაში მან ხუროები დატოვა, ეკლესიის შენება მანგლისში დაიწყო და იქ უფლის ფიცარნი დატოვა. „მოქცევაი ქართლისაში“

პირიქით არის: ერუშეთში დატოვეს ფიცარნი, ხოლო მანგლისში – სამსჭვალი. ეს ცნობა, როგორც ჩანს, უფრო სწორია, ყოველ შემთხვევაში წერილობითი და ზეპირი ტრადიცია სამსჭვალს სწორედ მანგლისის ტაძართან აკავშირებს. ავტორი ეხება საკითხს იმის შესახებ, თუ რომელი ანბანით ჩაიწერა ნინოს ცხოვრების უძველესი ვერსია და არჩევს კომპრომისულ გზას. მისი ვარაუდით, სალომე უჯარმელმა ან ქართული ან ბერძნული ან კიდევ არამეული ანბანით ისარგებლა. თუ გავითვალისწინებთ, რომ პრობლემა ქართული ანბანის შექმნას ეხება, აქ სასურველი იყო უფრო მკაფიო პოზიცია.

დამაჯერებელია ავტორის ვარაუდი იმის შესახებ, რომ კონფლიქტი ვახტანგსა და მთავარეპისკოპოსს მიქაელს შორის სოციალურ ნიადაგზე მოხდა.

დამაჯერებელია აზრი იმის შესახებ, რომ VIIს. დამდეგს ჰერაკლემ საქართველოს ზღვისპირეთი უშუალოდ ბიზანტიის სახელმწიფოს შეუერთა, რის გამოც დასავლეთ საქართველოს ამ ნაწილზე საეკლესიო იურისდიქცია განახორციელა. კონსტანტინეპოლის საპატრიარქომ – მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, ერთი მხრივ, იმას, რომ ელინიზაცია სწორედ ჰერაკლეს წლებს უკავშირდება, რომ ბერძნული ენა მის დროს სახელმწიფოს ოფიციალური ენა ხდება, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკლესიის გავლენის ზრდის საზოგადოებრივ ურთიერთობაზე.

წიგნში დამაჯერებლად არის ახსნილი, თუ რატომ იყო საქართველოში მართლმადიდებლობა ასე მიუღებელი დამპყრობლებისათვის გვიან შუა საუკუნეებში. ახსნილია, თუ როგორ იწვევდა მართლმდიდებლობის დაკარგვა, დენაციონალიზაციას და ზოგიერთ შემთხვევაში ტერიტორიის დაკარგვასაც. ნაჩვენებია საქართველოს ეკლესიის როლი ეროვნების შენარჩუნების საქმეში და სხვა.

ზედმიწევნით ობიექტურად არის გაშუქებული ურთიერთობა თურქეთ-ირანთან და განსაკუთრებით რუსეთთან. ავტორი მართალია, როდესაც შენიშნავს, რომ „როსტომის დროიდან სპარსელთა თვალსაზრისით ქართლი მიიჩნეოდა ირანის ქვეშევრდომ ქვეყნად, როსტომი სპარსელ ვალად (და არა ვალად, როგორც ეს ნაშ-

რომშია), ირანის შაჰის მოხელედ“, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ქართლი და კახეთი როსტომის დროს სპარსთაგან დაპყრობილი ქვეყანაა, სადაც გაუქმებულია მეფობა.

გ. ჟორჟოლიანი, რომელიც სპეციალურად იკვლევს ამ ხანას, აღნიშნავს, რომ 30-50-იან წწ. მაჰმადიანობას ქართლში საკმაოდ არამყარი მდგომარეობა ჰქონდა. გამაჰმადიანებული მეფე როსტომი არავითარ ღონისძიებას არ მიმართავდა მეჩეთების მშენებლობის მიზნით. ქვეყანას შერჩა სარწმუნოება და ქართული ენაც. ის, რომ როსტომი სპარსების სასურველ პოლიტიკას არ ატარებდა, გამოჩნდა იმითაც, რომ მას ჩამოერთვა კახეთის გამგებლობა.

განსაკუთრებით საინტერესოა ნაშრომის უკანასკნელი მონაკვეთი – მე-16-17 სს. მოვლენები, რისთვისაც მან არაერთი უცნობი, ძირითადად სპარსული წყაროები გამოიყენა და შეავსო ისინი. თვითმხილველთა ცნობებით და საკუთარი თვალით ნანახით. მისი ეს თხზულება საფუძვლად დაედო შემდგომი ხანის ქართულ საისტორიო ძეგლებს.

ნაშრომში საკმაო ადგილი ეთმობა ქართველების კათოლიკობაზე გადასვლის მიზეზებს. გაკვრით იხსენიება და ვფიქრობ, უფრო მეტის თქმა შეიძლება მე-18-19 სს. შექმნილი კომისიების საქმიანობაზე, რომელთაც კავკასიაში ქრისტიანობის აღდგენა ევალებოდათ და სადაც ქართველების წვლილი ძალზე მნიშვნელოვანი იყო.

როგორც უკვე აღვნიშნე, წიგნი ტევადია შინაარსით, ძალზე დიდია თავისი მნიშვნელობით და ერთ რეცენზიაში შეუძლებელია მისი ამომწურავი შეფასება. დარწმუნებული ვარ, საქართველოს ისტორიას და ქართული ეკლესიის მკვლევარები მას არაერთხელ დაუბრუნდებიან და არა მარტო იკამათებენ აქ წარმოდგენილ საკითხებზე, არამედ ხშირ შემთხვევაში მათ გაიზიარებენ და გაითვალისწინებენ.

მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ნაშრომი "საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია შუა საუკუნეებში"

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი ვახტანგ გოილაძე

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა სინოდის წევრი, წალკა-მანგლისის ეპარქიის მთავარეპისკოპოსი მეუფე ანანია ჯაფარიძე უკვე მრავალი მონოგრაფიის ავტორია. მას, როგორც სასულიერო მოღვაწესა და საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მკვლევარს, კარგად იცნობს ქართველი მკითხველი და სამეცნიერო საზოგადოება.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის ასეთი ვრცელი და ყოვლისმომცველი გამოკვლევა ქართულ ისტორიოგრაფიაში პირველად შეიქმნა და ამ მეტად საინტერესო ნაშრომის ავტორი, როგორც ითქვა, სასულიერო პირია. ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს საპატრიარქოში არიან კადრები, რომელთაც უნარი შესწევთ აღადგინონ ის ტრადიცია, როცა ქართველი სასულიერო მოღვაწეები საყოველთაოდ აღიარებული მონოგრაფიების ავტორებად გვევლინებოდნენ. საკვალიფიკაციო ნაშრომი მრავალრიცხოვან საისტორიო წაყროსა და სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობითაა შესრულებული. მასში დასმული და განხილული საკითხები მეუფე ანანიას საქართველოს ისტორიის შემადგენელ ნაწილებად მიაჩნია. როგორც იგი წერს: „ქართველი ერის ისტორიას ვერ გავიზიარებთ ქართული ეკლესიის მონაწილეობის გარეშე და პირიქით, ისტორია ქართული ეკლესიისა არის ისტორია ქართველი ქრისტიანი ერისა.

მართალია, - დასძენს მეუფე ანანია, - ქართველ ხალხს ეროვნული ერთიანობის შეგნება უკვე ქრისტიანობამდე დიდი ხნით ადრე ჰქონდა, მაგრამ იმის შემდეგ, რაც ყოველმა ქართველმა ქრისტიანული სარწმუნოება მიიღო და შეიყვარა, ერის ისტორია ქართული ეკლესიის გარეშე წარმოუდგენელია" (გვ. 287).

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, როგორც ცნობილია, ინტერესი ქართული ეკლესიის წარსულისადმი განსაკუთრებით გაიზარდა, აღარაა ის ვითარება, რომელიც აფერხებდა ეროვნული ეკლესიის ისტორიის კვლევას. თუ არ ჩავთვლით ცალკეულ საჟურნალო გამოკვლევებს ან მონოგრაფიათა ცალკეულ თავებს, რომელთა ავტორები არიან: ივ. ჯავახიშვილი, კ. კეკელიძე, ბ. ლომინაძე, ზ. ალექსიძე და სხვანი, საბჭოების სამოცდაათწლიანი დიქტატურის ხანაში ქართული ეკლესიის ისტორიის შესახებ არცერთი მონოგრაფია არ გამოცემულა. წარმოდგენილი ნაშრომი კი საშუალებას გვაძლევს თვალი გავადევნოთ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიას ქრისტიანობის პირველი საუკუნეებიდან დღემდე.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ნაშრომის წყაროთმცოდნეობითი ბაზა. ავტორი ღრმად იცნობს განხილული საკითხების შესახებ არსებულ ქართულ და უცხოენოვან საისტორიო წყაროებს. მათ ცნობებს იყენებს სათანადო კრიტიკული ანალიზისა და კონკრეტულ საკითხთა შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებების გათვალისწინებით. მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის მიერ კვლევისას მიღებული არაერთი დასკვნა ორიგინალური და საყურადღებოა.

ქართული ეკლესიის ისტორია, როგორც აღინიშნა, ქართული სახელმწიფოებრივობის ისტორიის ნაწილია და სადისერტაციო ნაშრომში საქართველოს სამოციქული ეკლესიის ისტორია საქართველოს ისტორიასთან მჭიდრო კავშირში და მის ფონზეა გამოცემული. აღნიშნული გარემოება, ვფიქრობ, ნაშრომის ერთ-ერთ ღირსებად უნდა ჩაითვალოს. ადრექრისტიანული ხანიდან მოყოლებული დღემდე არაა დარჩენილი, როგორც საქართველოს, ისე ქართული ეკლესიის ისტორიის მეტად თუ ნაკლებად აქტუალური პრობლემა, რომლის შესახებაც მეუფე ანანიას თავისი თვალსაზრისი არა ჰქონდეს გამოთქმული.

კვლევის მიზანი და ამოცანა მეუფე ანანიას ასე აქვს განსაზღვრული:

I. საქართველოს ეკლესია წარმოადგენს მსოფლიო (საყოველთაო) ეკლესიის განუყოფელ ნაწილს, ამიტომ მისი ისტორია მსოფლიო ეკლესიის ისტორიასთან კავშირში უნდა განვიხილოთ.

II. მიუხედავად იმისა, რომ ქრისტიანული ეკლესიის ისტორია საღვთისმეტყველო მეცნიერებათა ჯგუფში შედის, იგი საერო მეცნიერებაცაა, ამიტომ საქართველოს ეკლესიის ისტორია ქართველი ერის ისტორიის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს.

III. საერო ისტორიისაგან განსხვავებით ეკლესიის ისტორია ხალხის სულიერი გადარჩენისათვის გაწეულ ღვაწლს წარმოაჩენს. ეკლესიის ისტორიკოსს ევალება შეკრიბოს საჭირო ფაქტები და ისტორიული მონაცემები, კრიტიკულად შეისწავლოს ისინი, დაადგინოს მათი ნამდვილობა, უკუაგდოს ნაყალბევი, აჩვენოს საეჭვო, ამის შემდეგ კი ყველა მოპოვებული მასალა მკაცრი ქრონოლოგიური თანმიდევრობით გადმოსცეს (გვ. 107-108).

დღემდე, როგორც ცნობილია, არ იყო შექმნილი საქართველოს ეკლესიის ისტორია უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე, ამიტომ, ცხადია, მისი პერიოდიზაციით არც არავინ დაინტერესებულა. ნაშრომში ამ მხრივ პირველი ნაბიჯია გადადგმული. მეუფე ანანიას თანახმად, მსოფლიო ეკლესიის მსგავსად ქართული ეკლესიის ისტორიაც სამ – ძველ, შუა და ახალ პერიოდებად უნდა დაიყოს. პირველი პერიოდი მოიცავს ხანას I საუკუნიდან XI ს. 80-იან წლებამდე. შუა პერიოდი XI ს. 80-იანი წლებიდან XVIII ს. ბოლომდე და ახალი ხანა XIX ს. 10-იანი წლებიდან დღემდე. თითოეული პერიოდი, თავის მხრივ, რამდენიმე ქვეეტაპადაა დაყოფილი და დისერტაციაში თხრობა ამ პერიოდების მიხედვითაა გადმოცემული.

საწყისი ეტაპი „ქართველი ხალხის მომზადება მაცხოვრის მისაღებად“ კარგი მაგალითია იმისა, ბიბლიური ცნობები როგორ შეიძლება გამოვიყენოთ საქართველოს უძველესი, კერძოდ, ამიერკავკასიასა და წინა აზიაში სკვითებისა და კიმერიელების ლაშქრობის თანადროული ისტორიის აღსადგენად. როგორც მეუფე ანანია წერს, „ძველი აღთქმა უდიდესი წინასწარმეტყველის ეზეკიელის პირით გამოთქმული უფლის სიტყვა

ქართველთა წინაპრებისაც – თუბალს, მეშექსა და თოგორმასაც შეეხო“.

ძველ ებრაელთა ერთ-ერთი წინასწარმეტყველი ეზეკიელი, როგორც ცნობილია, ნაბუქოდონოსორ მეორემ (604-562) 586 წელს იერუსალიმის აღების შემდეგ მრავალ ებრაელთან ერთად ბაბილონში გადაასახლა. მის წინასწარმეტყველებაში მითითებულია მომავალში იუდეველთა მტრების დამარცხების შესახებ (ქსე, ტ.4, სტ. ეზეკიელი. ავტ. მზ. შანიძე). მეუფე ანანიას თანახმად, რომელნიც ისრაელზე ლაშქრობის გამო დაისაჯნენ (გვ. 139).

ძვ. წ. VIII ს. 30-იან წლებში, როგორც ცნობილია, მეოტიდის გზით შემოსულმა სკვითებმა და კიმერიელებმა ჯერ კოლხეთის სამეფო გაანადგურეს, შემდეგ კი წინა აზიის სახელმწიფოებს დიდი ზიანი მიაყენეს. მათი ლაშქრობის დამანგრეველი ძალა სულ უფრო და უფრო დიდი ხდებოდა, რადგან გზადაგზა დამარცხებულ ხალხებს მ.შ. ქართველთა წინაპრებსაც იერთებდნენ. ამის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში მითითებული იყო (გ. მელიქიშვილის საქ. ისტ. ნარკ. I, გვ. 394), მაგრამ ბიბლიაზე დაყრდნობით მეუფე ანანიამ ეს პირველმა გააკეთა. კიმერიელთა ლაშქრობაში ქართველთა წინაპრებიც რომ მონაწილეობდნენ, ამის დასტურად მეუფე ანანიას მოტანილი აქვს წინასწარმეტყველ ეზეკიელის სიტყვები: “უთხარი, ასე ამბობდა უფალი ღმერთი: აჰა, შენზე ვარ გოგ, როშის, მუშექის და თუბილის მთავარი! გაგაბრუნებ და ყბაში ჩანგალს ამოგდებ. თოგორის სახლს ჩრდილოეთის კიდეებიდან მთელი თავისი ურდოთი, ურიცხვი ხალხურთ შენთან ერთად (32,96).

ამ ცნობის შემდეგ მეუფე ანანიას მოაქვს თეოდორიტე კვირილის განმარტება „გეორგიკიდან“ (ტ. I, გვ. 223), რომ „გოგ და მაგოგ სკვითური ტომებია, ხოლო მოსოხ, ამბობენ კაპადოკულები არიანო, თობილ კი იბერიელებიო და წინასწარმეტყველი ამბობს, ისინი სკვითებთან ერთად ლაშქრობდნენ... იძულებული გახდეს მონაწილეობა მიეღოთ ომში“.

ნაშრომის ერთ-ერთ სიახლედ უნდა ჩაითვალოს მოციქულთა დროინდელი საქართველოს ისტორიის გადმოცემა. რასაც ამ ბოლო ხანებამდე ყურადღება არ

ექცეოდა. I-II სიებში საქართველოს ტერიტორიაზე მოციქულთა მიმოსვლისა და ქადაგების შესახებ ძველ წყაროებში არსებული მასალა, მას შემდეგ რაც 1900 წელს ივ. ჯავახიშვილმა ანდრია პირველწოდებულის ქართლში შემოსვლა უარყო (იმ ხანად ასეთი შეხედულება მხოლოდ პატრმა ავრელიო პალმიერიმ არ გაიზიარა), ასე, სიღრმით არავის უკვლევია. ახ. წ. I-II ს-ების საქართველოს ისტორიის ეს მეტად მნიშვნელოვანი საკითხი უყურადღებოდ იყო მიტოვებული. რა თქმა უნდა, ყოველივე იმაზე, რაც საქართველოს ისტორიასა და ქართული ეკლესიის ფესვების კვლევას ნათელს მოჰფენს, უარის თქმა არ შეიძლება. უმცირესი მასალაც კი სათანადო გაანალიზების შემდეგ ქართული კულტურის სამსახურში უნდა იქნას ჩაყენებული. სწორედ ამ მხრივ მიუდგა მეუფე ანანია საქართველოში მოციქულთა შემოსვლის საკითხს.

ორიოდ სიტყვით ქართლის მოქცევის თარიღზეც შევჩერდები.

საქართველოს ეკლესიის გადმოცემისას, რა თქმა უნდა, ვერცერთი მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლის ადრექრისტიანული საქართველოს ეკლესიის ისეთ კარდინალურ საკითხს, როგორიცაა ქართლში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება. მეუფე ანანიამ ეს საკითხი განიხილა პარაგრაფში „გზა ქრისტიანობისა I საუკუნიდან წმინდა ნინომდე“. საქართველოში I ს-დან რომ ქრისტიანობა არსებობდა, მეუფე ანანიას მტკიცებით, ამ მხრივ საისტორიო წყაროთა ცნობებით არქეოლოგიური გათხრებით მოპოვებული მასალით დასტურდება. მოქცევის ჩემებური დათარიღება მისაღებად მიაჩნია.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ქართული ავტოკეფალური ეკლესიის ისეთ მნიშვნელოვან საკითხზე, როგორიცაა კათალიკოსებად ქართველების დაჯდომა. ვახტანგ გორგასალსა და ქართლის ეკლესიის მეთაურის მიქაელს შორის მომხდარი კონფლიქტის გაანალიზების შემდეგ მეუფე ანანია წერს: ვახტანგ გორგასალმა ინება, რომ ქართული ეკლესია მოწყობილიყო, როგორც ერთიანი ცენტრალიზებული სამამამთავრო ეკლესია. ე.ი. დედაქალაქის (მცხეთის) ეპისკოპოსი საქართველოს ეკლესიი-

სათვის საყოველთაო ეპისკოპოსი, ანუ კათალიკოსი გახდა. პირველ კათალიკოსს პეტრეს მამამთავარი ეწოდება, „აქედან იწყეს კათალიკოსთა მამამთავრობად“-ო, დასძენს მეუფე ანანია.

მნიშვნელოვანია რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებისადმი მიძღვნილი პარაგრაფი. მეუფე ანანიას დასკვნით, 1103 წელს მოხდა არა სახელმწიფოს მიერ ეკლესიის უპრეცედენტო დამორჩილება, არამედ შეიკრა რაღაც კავშირი სახელმწიფოსა და უმაღლეს საეკლესიო მთავრობას შორის. ჩამოყალიბდა თეოკრატიულის მსგავსი ქართული სახელმწიფო“, რომ დავით აღმაშენებლის დროს „სახელმწიფო მმართველობის სისტემას სათავეში ჩაუდგა ოთხი მონაზონი, ანუ „ოთხი ბერი“, რომლებიც დარბაზის უმაღლესი წევრები იყვნენ. რუის-ურბისის კრების შემდეგ, - დასძენს მეუფე ანანია, - მართალია, დავით აღმაშენებელმა მიაღწია იმას, რომ მან მოიპოვა უფლებები ეკლესიაზე (საქ. ისტ. ნარკვევები, III, გვ. 216), მაგრამ, თავის მხრივ, ეკლესიამ მოიპოვა უზენაესი უფლება – ემართა სახელმწიფო საქმეები. მაშასადამე, დავით აღმაშენებელმა ეს ორი „ხელი“ გააერთიანა“.

მეუფე ანანიას ნაშრომიდან ზემომოტანილი მსჯელობა, მართლაც, იმის ნათელი მაგალითია, როგორც თვით წერს, ქართველი ერის ისტორიას ქართული ეკლესიის ისტორიის გარეშე რომ ვერ გავიაზრებთ.

ნაშრომში ასევე კარგადაა გაანალიზებული თამარ მეფის ხანის საეკლესიო ცხოვრება, ქართული ეკლესიის მდგომარეობა შემდეგ საუკუნეებში. აქ ყურადღებაა გამახვილებული, თუ ერთიანი ქართული მონარქიის დაშლამ როგორ განაპირობა თემობრივი შეგნების აღორძინება, საუბარია ევროპული (კათოლიკური) და რუსული ორიენტაციის და მისი კრახის შესახებ, როგორ მიმდინარეობდა ბრძოლა “გამოხსნის“ და აღდგომისათვის“. ნაჩვენებია, დიდი კათოლიკოსის – ანტონ I-ის ეპოქაც.

საქართველოს ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ცალკეული პოლიტიკური ერთეულების გაერთიანებაზე საუბრისას მეუფე ანანია, ვფიქრობ, სამართლიანად ასკვნის, რომ „თვით საქართველოს გაერთიანებამდე სხვადასხვა ქართულ პოლიტიკურ ერთეულებს ქართული ეკ-

ლესია აერთიანებდა“. ეს დასკვნა, როგორც ვხედავთ, ქართველთა ეროვნული ერთიანობის შესახებ X ს. ქართული მწერლის გიორგი მერჩულეს მოწოდებას „ქართლად ფრიადი ქვეყანა...“ ეხმაურება და ადასტურებს.

პარაგრაფში „ყივჩაღთა ჩამოსახლება, მეუფე ანანია იმ დასკვნამდე მიდის, რომ საქართველოში ყივჩაღების ასიმილაცია არ მომხდარა. როგორც ამ ბოლო ხანს პროფესორმა ჯემალ სტეფნაძემ გაარკვია, ყივჩაღები ისევ ჩრდ. კავკასიაში უნდა გაბრუნებულიყვნენ (იხ. მისი, სად წავიდნენ ყივჩაღები?, „მნათობი“, 1988 №4).

გარეშე მტრების თავდასხმისაგან ქვეყნის დასუსტების მიუხედავად მეუფე ანანიას ნაჩვენები აქვს, რომ XIV ს. საქართველოს მონასტრებში შემოქმედებითი მუშაობა გრძელდებოდა. ამ დროს შეიქმნა ორიგინალური ქართული თხზულებანი – ლუკა იერუსალიმისა და ნიკოლოზ დვალის მარტვილობანი, შედგა კრებულები, შეგროვილი იქნა ხელნაწერები.

საქართველოს ეკლესია სიძლიერეს ინარჩუნებდა XV ს-შიც. მეუფეს სიტყვით, „მაშინდელ მსოფლიოში საქართველოს იცნობდნენ, როგორც დიდ ქრისტიანულ ქვეყანას“, ამის გამო, რომ ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების გახსნისას საქართველოს წარმომადგენელი მიტროპოლიტი სოფრონი დიპტიხის შესაბამისად კონსტანტინეპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიისა და იერუსალიმის წარმომადგენელთა შემდეგ დასვეს (გვ. 286). მსოფლიო საეკლესიო კრებაში აღმოსავლეთის პატრიარქთა შემდეგ დგომა საქართველოს ეკლესიის სიძლიერეზე მიუთითებს.

დედა ეკლესიისაგან სამცხე-საათაბაგოს ეკლესიის გამოსაყოფად ათაბაგთა მცდელობა, მეუფე ანანიას თანახმად, დიდი ცოდვა იყო. ათაბაგთა ასეთი მცდელობის გამო მთელი ქართველი ერი დაზარალდა, მესხეთის დიდი ნაწილი ჩამოშორდა დედა ეკლესიას. ანდრია მოციქულის მიერ აწყურის ეკლესიაში დასვენებული სრულიად საქართველოს მფარველი ყოვლად წმინდა ღმრთისმშობლის ხატი იმ ხანად რომ მხოლოდ სამცხის მოსახლეობის სათემო ხატად იქნა მიჩნეული, მეუფე ანანიას თანახმად, ეს იმ ეპოქაში ეროვნული ერთიანობის

გრძნობის დაკნინებით იყო გამოწვეული. თემობრიობის აღორძინებამ ქართველობას საფუძველი გამოაცალა. ამიტომ, მეუფე ანანიას დასკვნით, „ეროვნული გადარჩენისათვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო ქრისტიანული სარწმუნოების დაცვა და გაძლიერება საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიისა“.

მეტად საინტერესოა ნაშრომის ის თავები და პარაგრაფები, რომელშიც განხილულია საქართველოს ეკლესიის ისტორია XIX-XX საუკუნეებში: საქართველოს ეკლესიის მდგომარეობა ეგზარქოსების ხანაში, ბრძოლა ავტოკეფალიის აღდგენისათვის, ავტოკეფალიის აღდგენა და დადასტურება და სხვა.

შემდეგ უნდა დავძინო: მეუფე ანანია ჯაფარიძის ნაშრომის სახით ჩვენს წინაშეა მეტად საინტერესო, დიდი და თავდაუზოგავი შრომის შედეგად შექმნილი „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, რომელშიც ქართული ეკლესიის ისტორია გადმოცემულია მოციქულთა დროიდან დღემდე. ამ ორიათასწლოვანი ისტორიის ზოგიერთი საკითხი შეიძლება საკამათოდ მოგვეჩვენოს, მაგრამ ეს ძირითადად ამა თუ იმ საკითხზე, ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული სხვადასხვა შეხედულებით ან ამ საკითხთა შესახებ არსებულ საისტორიო წყაროთა სიმცირითაა გამოწვეული. საერთოდ, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ის გარემოება, რომ მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ნაშრომის სახით ჩვენს ხელთაა პირველი მონოგრაფიები, რომლებშიც საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ერთიანი ისტორიაა გადმოცემული. თანაც ამ, მონოგრაფიებით თავისუფალი საქართველოს პირობებში ჯერ მხოლოდ პირველი ნაბიჯები იდგმება ქართული ეკლესიის ისტორიის შესწავლის საქმეში. სულ რამდენიმე წელია, რაც ორიათასწლოვანმა ქართულმა ეკლესიამ თავისუფლად. მეუფე ანანიას წიგნები ჩვენი ერის ასეთ ნაწილს, ალბათ, სალბუნად უნდა დაედოს, რათა ისინი დედა ეკლესიის წიაღს დაუბრუნდნენ.

გამოხმაურება მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის წიგნზე „საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)“

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის
აკადემიკოსი ნ. ხაზარაძე

საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხები დიდი ხანია სხვადასხვა თაობის როგორც ქართველთა, ისე არაქართველ მკვლევართა ყურადღებას იმსახურებს. ეკლესია ჩვენი სახელმწიფოსა და მისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის სისხლხორცეული ნაწილი, არასოდეს ყოფილა გულგრილი იმ საზოგადოებრივი პროცესების მიმართ, რასაც პერიოდულად ადგილი ჰქონდა ჩვენს ისტორიაში. ამდენად, უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში ადამიანთა ცხოვრებაში მომხდარმა გარდაქმნებმა თავისთავად მოითხოვეს ახლებური დამოკიდებულება რელიგიური და საეკლესიო ფასეულობების მიმართ. თუ გავითვალისწინებთ, რომ მნიშვნელოვანმა სიახლეებმა თავი იჩინა თვით ეკლესიის ცხოვრებაშიც, მაშინ ადვილი გასაგები იქნება საქართველოს პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის დავალება სინოდის წევრებისადმი მოემზადებინათ მასალები საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა და საქართველოს ეკლესიის ადგილის შესახებ მსოფლიო მართლმადიდებლურ სამყაროში, რაც არა მარტო დროული, არამედ იმის მანიშნებელიც იყო, რომ აუცილებლობიდან გამომდინარე მეცნიერული სიახლეების და ღირებულებათა გადაფასების გათვალისწინებით უნდა შექმნილიყო ნაშრომი, რომელიც სრულად წარმოაჩენდა საქართველოს ეკლესიის დიდ ღვაწლს ქართველი ერის, მისი სახელმწიფოებრიობისა და საერთოდ მსოფლიო ქრისტიანობის ისტორიაში.

მეუფე ანანიას მიერ მუშაობის პროცესში გამოყენებული კვლევის მეთოდოლოგია და მეთოდები მას წარ-

მოაჩენს, როგორც ფუნდამენტალურ მკვლევარს, ხოლო მისთვის, როგორც ისტორიკოსისათვის, დამახასიათებელი ანალიტიკური აზროვნება საშუალებას აძლევს მოგვაწოდოს პირველწყაროები, მოახდინოს მათი ურთიერთშეჯერება და მიუხედავად ზოგიერთი მათგანის მიმართ მეცნიერებაში არსებული არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებისა თავისი კრიტიკული პოზიციაც წარმოაჩინოს.

მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის მრავალწლიან და ნაყოფიერ შრომის გარეშე ვერ შეიქმნებოდა ის სქელტანიანი ორი ტომი საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიისა. ორივე მათგანი არის სერიოზული სამეცნიერო გამოკვლევა, რომელიც უკვე ქართველ მკვლევართა სამაგიდო წიგნებად გამხდარან.

ავტორეფერატში მითითებული საკვლევ საკითხთა თემატიკა ისეთ სპექტრს ქმნის, რომელთაგან ზოგიერთის გვერდის ავლა ავტორს, ცხადია, შეეძლო, მაგრამ დაირღვეოდა მიზეზ-შედეგობრივ კავშირთა სინქრონი, რითაც ესოდენ მდიდარია რეფერატი.

ნაშრომის პრაქტიკულ ღირებულებად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ ჩვენს მიერ მისმა სახელმძღვანელოდ გამოყენებამ უნივერსიტეტის თეოლოგიის სპეციალობის სტუდენტებთან დიდი მოწონება დაიმსახურა.

აფხაზეთი და ქართველთა „გააფხაზება“ მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერით... (რეცენზია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნზე - „აფხაზეთი [ქართველთა „გააფხაზება“], თბ., 2007)

ბადრი ცხადაძე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ქართული ყოფიერების უმთავრესი პრობლემა ახლობელ თუ შორეულ ეთნოსთან ურთიერთობის დალაგება და ცივილიზებული სახელმწიფოს მშენებლობაა. ამ ურთულეს საკითხში საერო ხელისუფლებას ერთგულად მხარში უდგას სასულიერო წოდების ინტელექტუალური და პროგრესული ნაწილი.

ქართული დედა ეკლესია ინტერესდება არამარტო ერის სულიერი მდგომარეობით და სწორად წარმართვით, არამედ მისი საუკეთესო და მოაზროვნე ფრთა გულდაგულ ცდილობს ისტორიულ წიაღსვლებში ჩვენი ეროვნული რაობისა და ბედისწერის მონიშვნას. მეუფე ანანია ჯაფარიძე საყოველთაოდ ცნობილი და აღიარებული მოღვაწეა, ისტორიკოსი და სასულიერო პირი, მრავალი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი და კომპეტენტური მეცნიერი.

ამის დასტურია თუნდაც ამ სახელოვანი ისტორიკოსის, დიდი სულიერი მამის, გრიგოლ ხანძთელისა და არსენი საფარელის ღირსეული თანამოდგამისა და სულიერი მემკვიდრის, საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქიის წინამძღოლის, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის 1992 წელს შექმნილი წიგნი „აფხაზეთი (ქართველთა „გააფხაზება“)“, რომელიც ხელმეორედ 2007 წელს გამოიცა (პირველად – 2001 წელს).

ქართული საზოგადოება კარგად იცნობს მეუფე ანანიას მიერ წამოჭრილ ისტორიულ პრობლემებს, ეთნოკულტუროლოგიურ შრომებს და მნიშვნელოვან

მონოგრაფიულ გამოცემებს. ანანია ჯაფარიძის წიგნი ჩვენი დროისათვის უმნიშვნელოვანეს საკითხებს ეხება. იგი პასუხს სცემს მრავალ საჭოჭმანო კითხვას, რომელიც უმალ იჩენს ხოლმე თავს სამეცნიერო თუ პოლიტიკურ ასპარეზზე.

ქართველი ერი, ქართველური სულიერება ფენომენოლოგიურია – თავისი ნიჭით, მიდგომით, შემგუებლობითა თუ ვერშემგუებლობით, ტოლერანტობითა თუ მიმტევებლობით მართლაც უნიკალური მოვლენაა, ქართველობის შეგრძნება, შეცნობა-გასიგრძეგანება ერთდროულად ადვილიცაა და ძნელიც, მარტივიცა და რთულიც...., მაგრამ სულ სხვაა მეუფე-მეცნიერის თვალსაწიერიდან დანახული ქართული მართლმადიდებლობისა და საქართველოს ისტორიის იარიან-ტკივილიანი სულიერი ხვეულები, უახლესი და უახლოესი ტრაგიკული წარსულით...

ახლა, როცა გლობალიზაციის პირობებში, ყველას თავისი სატკივარი ასჩენია, ყოფითმა პრობლემებმა ზოგს მამული დაგვავიწყა, დავმცრობილვართ..., ადვილი არაა სულიერი მწყემსობის პარალელურად ხელში კალმის აღება და საქართველოს ისტორიულ ბედზე, საქართველოს ეკლესიისაგან განშორებულ ქართველებზე ფიქრი, განსჯა და ანალიზი.

აღსანიშნავია, რომ ამ მხრივ მთავარეპისკოპოსი ანანა ჯაფარიძე შთამბეჭდავად გამოიყურება. მისი წიგნი-მონოგრაფია „აფხაზეთი (ქართველთა „გააფხაზება“)“ მხოლოდ ნაწილია იმ პატრიოტული სერიული წამოწყებისა, რომელსაც „ისტორიული ბედი საქართველოს ეკლესიისაგან განშორებული ქართველებისა“ ჰქვია. ავტორი საზოგადოებისათვის ნაკლებად ცნობილი ფაქტების მოშველიებით გამოწვლილვით იკვლევს მტრის მიერ დაპყრობილი საქართველოს ზოგიერთ კუთხეში მცხოვრებ იმ ქართველთა ბედს, რომლებიც მოექცნენ გაბატონებულ უცხოელთა პოლიტიკურ, სარწმუნოებრივ და ეთნიკურ გარემოცვაში. გარდა ზემოდასახელებული ნაშრომისა, მკვლევარს ამ სერიით უკვე გამოცემული აქვს რამდენიმე წიგნი: „საინგილო, ქართველთა გალე-

კება“, თბ., 1997, „ქართლ-კახეთი, ქართველთა გასომხება“, თბ., 1999, „ლაზეთ-თრიალეთი, ქართველთა გაბერძნება“, თბ., 1998, „მესხეთი, ქართველთა გამაჰმადიანება“, თბ., 1999 (რუსულად – 2008 წ.).

„ქართველთა გააფხაზებაში“ განხილულია ისეთი კარდინალური საკითხები, როგორიცაა:

1. აფხაზეთი უძველეს ძველქართულ წყაროებში;

2. ქართველი ისტორიკოსები აფხაზეთის ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ;

3. აფხაზური ტოპონიმია;

4. ქვემო იბერიის ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს მოკლე ისტორია;

5. კავკასიელ მთიელ ტომთა ჩამოსახლება აფხაზეთში;

6. გააფხაზებული გვარ-სახელები.

საქართველოს კუთხეების ერთი ნაწილის გადარჯულება-გადაქართველება XVI საუკუნიდან იწყება, როცა ერთობილი საქართველოს სახელმწიფო პერიფერიულ კუთხეებად დაიშალა, დეცენტრალიზებულ სახელმწიფოში კი, ადგილობრივი ხელისუფლების სისუსტის გამო, ჩამოსახლდნენ ჩრდილო კავკასიელი მთიელები. ასეთი „მთის ჩამოწოლა“ (აკად. ნ. ბერძენიშვილის ხატოვანი თქმაა) მოხდა აღმოსავლეთ კახეთში (ჭარ-ბელაქნის მხარე), ლეკურ-დაღესტნური ტომების სახით, შიდა ქართლის მთიანეთში – ოსების სახით, ხოლო აფხაზეთი, კავკასიის მთის იქით მცხოვრები ადეღურ-ჩერქეზული ტომების, უმთავრესად აბაზა-აფსუების ხელში აღმოჩნდა. XVI-XVII სს. ჩერქეზი ხალხი, როგორც მეომარი და იმავდროულად მრავალრიცხოვანი, აფხაზეთში გადმოსახლდა, ჩერქეზულ-ადიღურ-აფსუურმა ტომებმა ხანგრძლივი ბრძოლების შედეგად ხელთ იგდეს ისტორიული ოდიში (თანამედროვე სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და ბოლოს გალის რაიონები). სამწუხაროდ, მოვლენები ისე წარიმართა, რომ მკვიდრი ქართული მოსახლეობა საზოგადოების ყველაზე დაბალი, დამორჩილებული ფენა შეიქნა. სწორედ ამის გამო ადგილობრივებმა შეისწავლეს

მებატონეთა ენა, ადათ-წესები, მხოლოდ აფხაზეთის მაღალმა ფენამ – ძველმა ქართველმა თავადაზნაურობამ შეძლო თავისი მდგომარეობის შენარჩუნება. აფსუა აფხაზ ეთნონიმთან გაიგივდა, აღსანიშნავია, რომ მათ კავკასიის იქითა მხარეს, დღესაც რუსეთის ფედერაციაში მოხვედრილთ, აბაზები ჰქვიათ, ენას – აბაზური ენა. აფხაზურ და აბაზურ „ენებზე“ მოლაპარაკენი ადვილად უგებენ ერთმანეთს, ფაქტობრივ, ეს „ორი სალიტერატურო“ ენა, სინამდვილეში ერთი და იმავე ენის დიალექტებია.

აბაზური ტომების დაუნდობელი პარპაშის შესახებ საინტერესო ცნობას გვაწვდის თურქი მოგზაური და ისტორიკოსი ევლია ჩელები, რომელიც აღწერს XVII საუკუნის სამეგრელოსა და მთელი აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის არეალს, სამეგრელოს გვერდით ასახელებს „აბაზას ჩაჩების ტომს“. ისინი მეგრელებთან მტრულ დამოკიდებულებაში არიან: „აბაზები მეგრელებს იტაცებენ, მეგრელები – აბაზებს და ვაჭრებს მიჰყიდიან ხოლმე“ (იხ. ევლია ჩელების „მოგზაურობის წიგნი“, თბ., 1971, გვ. 96). დღეს სამეგრელოში სალანძღავი სიტყვაა „ჩაჩანი“ (ჩაჩნები), რომელიც მაწანწალას, „ბოშებს“ აღნიშნავს, სინამდვილეში კი იგი აბაზა-ჩაჩებს გულისხმობს (შდრ. დ. სართანია, „კაცნი ჩვენა ვართ“ ანუ სამეგრელოში ეპითეტად გამოყენებული ეთნონიმების შინაარსი. კრებ.: „მიეძღვნა ალექსანდრე ორბელიანის ხსოვნას (მესამე სამეცნიერო კონფერენცია)“, „ლომისი“, თბ., 1999, გვ. 152).) ასეთი გადააზრიანება ეთნონიმებისა, სპეციალურ ლიტერატურაში ცნობილია (მაგ., ოსურად „ასი“ ამჟამად თურქულენოვან ბალყარლებს გამოხატავს, ადრე კი ამ სიტყვით ოსები თავიანთ წინაპრებს მოიხსენიებდნენ....) მეგრულში „ჩაჩან“ სიტყვისგან განსხვავებით, სულ სხვა მნიშვნელობის შემცველია ეთნონიმი აფხაზა (// აფხაზი, აფსუა). იგი აღნიშნავს ზრდილობიან, წესიერ, დახვეწილი ქცევისა და გემოვნების, მეტად თავაზიან ადამიანს. სწორედ ეს შინაარსია ნაგულვები მეგრულ გამონათქვამებში: „აფხაზაჯგუა კოჩი“ (აფხაზივით კაცი), „აფხაზაცაᲥო გიაკვანწანს,

წყირს ვენკიფურინუანს“ (აფხაზივით ისე კოხტად და სუფთად დაიარება, რომ რწყილსაც არ აძლევს მიკარების საშუალებას). მეგრულში შემონახული ეს ტერმინები „ფეოდალური ხანის“ სოციონიმებია. მათში კარგად ჩანს მომხდურ-დამხვდურის ურთიერთმიმართება და ისიც, როგორი ზნეკეთილობით, მოწიწებით, ღირსებით არის დახასიათებული „ძირძველი აფხაზი“, როგორც გაბატონებული „კასტა“ ეთნონიმ „მეგრელთან“ შედარებით.

მეუფე ანანია ჯაფარიძე ამ პრობლემებს საგანგებოდ განიხილავს. ჩვენი დაკვირვებით, გააფხაზებული ქართველობა (ძირითადად სამურზაყო-გალის [//ოქუმის] რაიონის მცხოვრებთა ერთი ნაწილი) მეოცე საუკუნის მიწურულს, ეროვნული მოძრაობის დროს „გამოცოცხლდა“. ერთ-ერთი გალელი კოლეგა-კავკასიოლოგის თქმით, მაშინ ათასხუთასი სამურზაყანოელი აფხაზი (გააფხაზებული ქართველი) მზად იყო ქართულ ეროვნებაზე დაწერილიყო და თავი თამამად ქართველად გამოეცხადებინა, მაგრამ მაშინდელმა აფხაზეთსა და საქართველოში განვითარებულმა არასახარბიელო მოვლენებმა „ჩაჩუმქრა“ ქართველური მუხტი - აფხაზეთიდან ქართველთა იძულებითმა გამოსახლებამ კარგა ხნით შეაჩერა ეს პროცესი.

აფხაზურ-ქართულ საკითხებზე წერა, თვით პავლე ინგოროყვადან დაწყებული, ცხადია, ადვილი არაა. მთავარეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე დინჯი თხრობითა და მსჯელობით, ფაქტებისა და სხვა მკვლევართა ციტატების შეჯერება-მოშველიებით გვიხსნის და გვისაბუთებს იმ ჭეშმარიტებას, რომ აფხაზები არც ქართველებისა და არც უცხოელების თვალში ქართველთაგან განსხვავებულნი არ ყოფილან (იხ. მაგ., გვ. 18), არც ისაა გასაკვირი, რომ კოხტასთავის შეთქმულთაგან ცოტნე დადიანი, ქართველი მემატიანის მიერ აფხაზად მოხსენიებული (იხ. ქ. ც. II. გვ. 215), ნიშნავს, რომ აფხაზი ეთნიკურად ქართველია, თვით მონღოლისთვისაც კი...

სრულიად გასაზიარებელია წიგნის ავტორის პოზიცია აფხაზეთის ტოპონიმების უმეტესობის ქართული

წარმომავლობის შესახებ. პ. ინგოროყვას გამოკვლევაზე დამყარებით, მკვლევარი ემხრობა იმ აზრს, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიასა და ქართველურ ენათმეცნიერებაში ცნობილი ჰიპოთეზა დასავლეთ საქართველოს შავიზღვისპირეთის ტერიტორიაზე (გურია, სამეგრელო....) აფხაზურ-ადიღურ-ჩერქეზული კვალის შესახებ, ხშირ შემთხვევაში, მოჩვენებითია და გადაჭარბებული (მაგ., -ფსა, -ყვა, -ფა // -ბა ბოლოკიდური სიტყვაწარმოებითი ელემენტები...), რაც უმეტეს შემთხვევაში ქართულ-ქართველურ ნიადაგზე იხსნება (ამის შესახებ იხ. ჩვენი სტატიები: გურიის სამი ისტორიული ტოპონიმის (ჰიდრონიმის) წარმომავლობის საკითხისათვის (სუფსა // ისისი, სურები, ნატანები, ჯიშკილვანი). კრებ.: გურია (მხარის კვლევა-ძიების შედეგები), ტ. V. თბ., 2007, გვ. 101-105; ასევე: გურიის (სოფ. გურიანთის) რამდენიმე ტოპონიმისა და ჰიდრონიმის წარმომავლობისათვის (1. უჯინარი, 2. ვაშნარი // ვაშინარი, 3. სქურდუმი // სკურდუმი // სქურდუბი // სქურბედი, 4. სპონიეთი): ო. ლორთქიფანიძის სახელობის არქეოლოგიის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული „გურია“ (მხარის კვლევა-ძიების შედეგები). ტ. IV, თბ., 2006, გვ. 83-90; ასევე: ო- – ეთ ცირკუმფიქსიანი ოზურგეთ, ომფარეთ ტიპის ტოპონიმები ძველი კოლხეთის (გურია-აჭარის, ქვემო იმერეთის) ტერიტორიაზე. კრებ. „გურია“ (მხარის“კვლევა-ძიების შედეგები), III. თბ., 1998. გვ. 212-224; ასევე: მეგრულ-ჭანურის ერთი პლასტი გურია-აჭარის ტოპონიმიაში. კრებული „გურია“ (მხარის კვლევა-ძიების შედეგები), II, თბ., 1997. გვ. 154-171; ასევე: გურ ძირის შემცველ სახელთა ურთიერთმიმართებისათვის (ეგურ // ენგურ, ინგირ, ეგრის, მეგრ-ი, მეგრელ-ი//მარგალ-ი, არგუეთ-ი, გურია, არგო (არგისა), მაკრონი, მარგალიტი). კრებ. „გურია“ (მხარის კლევა-ძიების შედეგები), II, თბ., 1997. გვ. 172-186; მაგ., ბზიფი წარმომდგარია ბზებ-ისაგან: ბზიფი <– ბზეფი –< ბზები „ბზებიანი ადგილი, ტყე“; წებელდა <–წიბელთა <– წიფელთა „წიფლ[ებ]იანი“; გაგრა <– გაკრა (სვანურად: ნიგვზნარი, ნიგვზებიანი

ადგილი, შდრ. ტოპონ. გრაკალი), სოხუმი <– ცხუმი (რცხილნარი, რცხილებიანი ადგილი; ცხ –> სხ // სუხ გათურქებული წარმოთქმაა, თურქულ ენაში ცხ კომპლექსი არ არსებობს), ბიჭვინთა <– ფიჭვის მთა (შდრ. ანტიკური სახის გაბერძნულებული სახელწოდება პიტიუნტი. რუს. პიცუნდა), ასევე ქართველური (ქართულ-მეგრულ-სვანური) წარმომავლობისაა დიოსკურია, კელასური, სუფსა, სოჭა (სოჭი, მცენარე, ფიჭვის ნაირსახეობა, შდრ. რუს. „სოჩა“), ფუსტა „მისიმიანთა მხარეში“, იგივე დალის ხეობა (სვან. ფუსდ „ბატონი“)...

მეუფე ანანია ჯაფარიძის წიგნში განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა ქვემო იბერიის ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს გაჩენა-დაარსებას. დაწყებული ანდრია პირველწოდებულის საქართველოში მოგზაურობიდან და ქადაგებიდან (ის აფხაზეთში ჩავიდა მესხეთისა და ქართლის გავლით) განხილულია ცნობები და წყაროები ეპიფანე კონსტანტინეპოლისა, ექვთიმე მთაწმიდლისა, გელასი კვიზიკელის, პროკოფი კესარიელის, იერუსალიმელი პატრიარქის დოსითეოსის... და სხვ. საინტერესოა ა. ჯაფარიძის მოსაზრება ხანმეტობისა და ჰაემეტობის ქრონოლოგიური ურთიერთმიმართების თაობაზეც. მისი მტკიცებით, „თუ დავეთანხმებით ივ. ჯავახიშვილს, რომ ჯერ ხანი იყო და შემდეგ მისგან ჰაე განვითარდა, მაშინ იმ დასკვნას მივიღებთ, რომ ქართულისა და მეგრულ-ჭანურის გამოყოფა და დაშორება მომხდარა ქართული ეკლესიის შექმნისა, და, კერძოდ, ქართულ ენაზე ლიტერატურის გაჩენის შემდეგ. ასეთ დასკვნამდე მივიდა ა. შანიძეც, თუმცა ივ. ჯავახიშვილის კვლევის ასეთ შედეგს იგი არ ეთანხმებოდა“ (გვ. 33).

და ბოლოს: როდის დაარსდა აფხაზეთის ანუ ქვემო იბერიის საკათალიკოსო? მკვლევარი, გაანალიებული დიდძალი ცნობის საფუძველზე, დაასკვნის, რომ ბერძნული ეკლესიის მიმართ ავტოკეფალური, ანუ დამოუკიდებელი ეკლესია-საარქიეპისკოპოსო ყოფილა და ავტოკეფალია მოუპოვებია დაახლოებით 720 წლისათვის იმპერატორ ჰერაკლე კეისრის შემდეგ იმპერატორ ლევ

ისავროსამდე. ქვემო იბერიის ანუ აფხაზეთის საკათა-ლიკოსოს ეპარქიები ჰქონია იმერეთში, გურიაში, სამეგ-რელოში, აფხაზეთში, სვანეთსა და მესხეთის ნაწილში... ამრიგად, სრულიად საქართველოს ამიერიდან ჰქონდა ორი ავტოკეფალური ეკლესია, რომელთა მეთაურთაგან ერთს „უხუცესი“ კათალიკოსი მართავდა (მცხეთის), მეორისა კი „უმრწემესი“ ბიჭვინთელი კათალიკოსი, ორივეგან სახელმწიფო და საეკლესიო ენა ქართული იყო. საქართ-ველოს გაერთიანების შემდეგ აფხაზეთისა და მცხეთის საკათალიკოსოები გაერთიანდნენ ერთ საპატრიარქოდ. ეს მოხდა X საუკუნის ბოლოსა და XI ს-ის დასაწყისში. პირველი პატრიარქი იყო მელქისედეკი (გვ. 45).

საკითხით დაინტერესებული მკითხველი მეუფე ანანია ჯაფარიძის წიგნში ბევრს საყურადღებო და საჭირო მსგავს ფაქტსა და მსჯელობას იპოვის. იპოვის იმასაც, თუ რატომ იცოდნენ წარჩინებულმა აფხაზებმა ქართული და რატომ მიაჩნდათ იგი მშობლიურ ენად, რატომ ჰქონდათ ქართული გვარები, აფხაზ თავად-აზნაურულ ოჯახებში ბავშვი რა ენაზე მიმართავდა მშო-ბელ დედას. როგორი ქართველები იყვნენ შერვაშიძეები და ჩხოტუები... აქ იმასაც იპოვის, აფხაზეთის სამთავროში, მთიელების ჩამოსახლებისა და გამარჯვების შემდეგ, ისინი როგორ და რატომ ესხმოდნენ თავს ქართულ ძირძველ მოსახლეობას, ატყვევებდნენ და ფიზიკურ-სულიერად იმონებდნენ: აფხაზური ტერმინი აგირვა ხომ აფხაზურად მეგრელ მონა-მსახურს ეწოდებოდა, ხოლო აგური – გურულს. ასე აფხაზდებოდა XVI-XVII საუკუნეებიდან მოყოლებული აფხაზეთში აბორიგენი მოსახლეობა, რომლის ძირითადი ნაწილი – გლეხთა ფენა, ოთხ კატეგორიად იყო დაყოფილი. აქვე იპოვის იმასაც, თუ როგორ აფხაზდებოდა (აფსუური ხდებოდა) ქართული ტოპონიმები: სათამაშო (მოედანი, ადგილი) – ტამიშად იქცა, ცხელკარი – აცკარად, ლიხნე – ლიხნად (სვან. ლიხნე „სალხინო“) და სხვ.

ჩვენ, სარეცენზიო წერილის სპეციფიკურობის გამო, მთლიანად მაინც ვერ შევძელით წარმოგვეჩინა

მთელი ის სასიკეთო მნიშვნელობა მეუფის ნაშრომებისა, რაც გულდაგულ გადმოგვიშლის ქართველების გადაგვარების პერიპეტიებს და მკაფიოდ გვამცნობს ამ მოვლენის ეტაპებს. გალეკებას, გასომხებას, გაბერძნებას, გამაჰმადიანებასა და გააფხაზებას თავისი რეალური საფუძველი ჰქონდა, საკუთარი იდეოლოგია, ლოკალური თუ გლობალური მნიშვნელობა. ყოველივე ეს ცხადად არის გადმოცემული მეუფე ანანიას ნაშრომებში. ჩვენი აზრით, მეუფე ანანია ჯაფარიძის წიგნების სათანადო ტირაჟირება აუცილებელია დღევანდელი გლობალური გამოწვევების გამოც.

ქართველი მეცნიერების (ივ. ჯავახიშვილი, სიმონ ჯანაშია, პავლე ინგოროყვა, არნოლდ ჩიქობავა, ქეთევან ლომთათიძე, თეიმურაზ გვანცელაძე, თეიმურაზ მიბჩუანი, დერმიშა გოგოლაძე, გაიოზ ერაძე, ანზორ თოთაძე..) აფხაზებისა და აფხაზეთის შესახებ დაწერილ ნაშრომებს შორის სახელოვანი მკვლევრის, მღვდელმთავრისა და მწყემსმთავრის, მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის რუდუნებით შექმნილი ეს წიგნი „აფხაზეთი - ქართველთა „გააფხაზება“ თავის კუთვნილ ადგილს დაიჭერს ქართველოლოგიურ სამეცნიერო ლიტერატურაში.

მეუფე ანანია ჯაფარიძის წიგნი „აფხაზეთი (ქართველთა „გააფხაზება“)“ წარმოადგენს უაღრესად საყურადღებო მოვლენას ზოგადად სამეცნიერო სივრცეში, მას ყურადღებით გაეცნობა ნებისმიერი პროფესიის განათლებული მკითხველი, რომელიც საფუძვლიან ინფორმაციას მიიღებს ჩვენი ერის ცხოვრების უმტკივნეულეს და უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე. უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ მეუფე ანანია ჯაფარიძე უაღრესად პროდუქტიული და ნაყოფიერი მკვლევარია, იგი ერთგულად განაგრძობს დიდი ქართველი სასულიერო მოღვაწეების მიერ გაკვალულ გზას და ერთიანი, ურღვევი, სულიერად განათლებული საქართველოს ავანგარდშია.

მიტროპოლიტ, პროფ. ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიის „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“-ს შესახებ

ლია ადეიშვილი - იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი

ფეოდალურ სახელმწიფოში, სადაც ოფიციალურ პოლიტიკურ იდეოლოგიად ქრისტიანული მოძღვრება იყო აღიარებული, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს განვითარებას ქრისტიანული მორალი და დოგმები წარმართავდა. ფეოდალური სახელმწიფოების სამართლებრივ ბაზას საეკლესიო და საერო კანონმდებლობა შეადგენდა. ცხადია, საერო კანონები ქრისტიანული მოძღვრების დოგმების ზეგავლენით იქმნებოდა. საეკლესიო და საერო სამართალი ერთ ფუნდამენტზე – რელიგიაზე იყო დაფუძნებული. ისინი მშვიდობიანად თანაარსებობდნენ.

საქართველოში სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის იმდენად მჭიდრო თანამშრომლობა არსებობდა, რომ ისინი ერთობლივად, ერთმანეთთან შეთანხმებით (ტრადიციულად) ახდენდნენ საზოგადოებრივი ურთიერთობების სხვადასხვა სფეროს სამართლებრივ დარეგულირებას.

საეკლესიო სამართალი მარტო საეკლესიო ურთიერთობებს კი არ აწესრიგებდა, არამედ მისი მოქმედების არეალი გაცილებით ფართო იყო. საუკუნეების განმავლობაში საეკლესიო კანონმდებლობით წესრიგდებოდა საოჯახო-საქორწინო ურთიერთობები, ზოგიერთი სახის სამოქალაქო-სამართლებრივი საკითხები სანივთო, ვალდებულებითი, მემკვიდრეობითი სამართლის სფეროდან. ქრისტიანული რელიგია ზოგიერთ ქმედებას ღვთის წინაშე ჩადენილ ცოდვად აცხადებდა და სათანადო სასჯელსაც აწესებდა მისთვის. საერო სამართალიც ამავე გზას ადგა, რელიგიური მოტივებით ხელმძღვანელობდა და ზოგადად დანაშაულს ღვთის წინაშე შეცოდებად განიხილავდა და ასეც უწოდებდა მას („შეცოდება“).

პროფესორ გ. ნადარეიშვილის დაკვირვებით „კანონიკური სამართლის“ მიხედვით მკვლელობა მარტო იმ მოტივით როდი ითვლებოდა სასტიკად აკრძალულ მოქმედებად, რომ იგი სახელმწიფო მშვიდობის ძალადობით დარღვევაა, არამედ იმისათვის, რომ ის დანაშაულია, ცოდვაა ღმერთის წინაშე. იმდენად, რამდენადაც ადამიანი ღვთის „სახედ“ ითვლებოდა, მისი მკვლელობა, პირველ ყოვლისა, წარმოადგენდა ღვთაებრივი პირველსახეობის შებილწვას. ამის საფუძველზე კანონიკური სამარ თალი არ იძლეოდა წარმართისა და იუდეველის, ისევე როგორც ქურდისა და ყაჩაღის მოკვლის უფლებას დანაშაულის ჩადენის დროს იმ შემთხვევაში, თუ მათი ცოცხლად შეპყრობა შესაძლებელი იყო“.

სამართლის ისტორიის მკვლევრისათვის ცნობილია, რომ საეკლესიო სამართლებრივი აზროვნება ისტორიულად ყოველთვის წინ უსწრებდა საერო მართლგაგებას და კანონმდებლობას ზოგადსამართლებრივი კულტურის დონის თვალსაზრისით. ამას ადასტურებს ის ფაქტი, რომ საეკლესიო სამართალი აღიარებდა სუბიექტური შერაცხვის პრინციპს და სასჯელს აწესებდა იმის გათვალისწინებით განზრახ (ნებსით) იყო ჩადენილი ესა თუ ის არამართლზომიერი ქმედება (შეცოდება) თუ განზრახვის გარეშე (უნებურად). საეკლესიო კანონები სამართლის სუბიექტად არ აღიარებდა სულიერად დაავადებულ და უასაკო პირს. ფეოდალური ევროპული სამართლისთვის ეს პრინციპები დიდხანს ცნობილი არ იყო. როგორც ევროპაში, ისე საქართველოში, საეკლესიო სამართალი ხშირად საერო სამართლის წყარო იყო და მისი გავლენა უთუოდ უნდა ასახულიყო საერო კანონმდებლობაზე. ხსენებული პრინციპები თანდათან გზას იკვლევდნენ საერო სამართალში, რაც თავისთავად პროგრესული მოვლენა იყო.

ბიზანტიის საეკლესიო სამართალი საქართველოს იურიდიულ ცხოვრებაზე დიდ გავლენას ახდენდა. ჩვენი საეკლესიო სამართლის წყაროს ბიზანტიური სამართლის ძეგლები წარმოადგენდნენ. ამან განაპირობა ის ფაქტი, რომ ათონის ივერიის მონასტერში მოღვაწე დიდი

საეკლესიო „მნათობის“ ექვთიმე მთაწმინდელის მიერ (1005-1028) ითარგმნა ბერძნული სამართლის ძეგლები: 1) „წესი და განგება და სჯულის კანონი მეექუსისა კრებისა“; 2) იოანე მმარხველის „კანონი შეცოდებულთანი“ – ეს ძეგლები ექვთიმე მთაწმინდელმა თავისი კომენტარებით ახსნა-განმარტებებითა და მოსაზრებებით გაამდიდრა, რითაც ამ ძეგლებმა ორიგინალურობა შეიძინა. ჩვენთვის, სამართლის ისტორიკოსთათვის, საინტერესოა ის, რომ ბიზანტიელ ავტორს ნახმარი აქვს ცნებები ბრალი და ბრალეული. ეს ცნებები, როგორც ჩანს, ხსენებულ ძეგლებში კარგად იყო დამუშავებული. სწორედ ამ ტერმინებით ჩვენს იურიდიულ ცნობიერებაში შემოვიდა დანაშაულის სუბიექტური მხარის შეფასება. ბიზანტიური საეკლესიო კანონები იცნობს „ნებსით“ და „უნებლიეთ“ მკვლელობას. „ნებსით“-ის სინონიმად გამოყენებულია სხვა ტერმინებიც: „გულის სიტყვა“, „განზრახვით კაცის კულანი“. ამ სიტყვებით ავტორი მიგვანიშნებს, რომ დანაშაულებრივი შედეგი ადამიანის მიზანს შეადგენდა. „უნებლიეთ“ მკვლელობა კი გაგებულია, როგორც გონებისა და გულის ზრახვის გარეშე ჩადენილი ქმედება. „უნებლიეთ“ ჩადენილი დანაშაულის აღსანიშნავად ამ ძეგლში გვხვდება სიტყვები „იშობრივი“ და „ფათერაკი“. ეს ორი სიტყვა ერთი და იმავე შინაარსის შემცველი ცნებებია, რომლებიც ნახმარია ისეთი შემთხვევის განსაზღვრისათის, როცა ადამიანს არ ჰქონდა გათვალისწინებული თავისი მოქმედების მავნე შედეგი. სიტყვა „ფათერაკი“, როგორც უნებურად ჩადენილი მოქმედება, გვხვდება ვახტანგის სამართლის წიგნისა და გიორგი ბრწყინვალის კანონებში. ის უპირისპირდება „ნებსით“ ჩადენილ დანაშაულს. ამგვარად, ჩვენს ეროვნულ სამართალში დანაშაულის სუბიექტური მხარის შეფასების მიხედვით წყდებოდა პირის პასუხისმგებლობის და დასჯადობის საკითხი. პროფესორი ალ. ვაჩეიშვილი წერს: „ბიზანტიური სამართლის ძეგლები, მართალია, სარგებლობს მხოლოდ ორი გამოთქმით, განზრახ და იშობრივად (ფათერაკით) ჩადენილი მკვლელობა, რაც არსებითად უდრის ნებსით და უნებელ, ე.ი. გონებისა და

განზრახვის გარეშე ჩადენილ დანაშაულს, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ძეგლში მოყვანილი მაგალითები ნათლად ამტკიცებენ, რომ მას ესმის გაუფრთხილებლობის მნიშვნელობაც. ქართულ სამართალში ამ უკანასკნელი ცნების გამომხატველი სპეციალური ტერმინიც კი არსებობდა: დაუდევრობას „უდებობა“ ეწოდებოდა“. ამგვარი გავლენები კანონიკური სამართლისა საეროზე ხშირად გვხვდება ფეოდალური ტიპის სამართალში, რაც, ცხადია, სამართლებრივი კულტურის წინსვლას უწყობდა ხელს.

საეკლესიო სამართალი სამართლის ისტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ამ სფეროში მოღვაწე მეცნიერებისათვის უნიკალური შენაძენია 800 გვერდიანი მონოგრაფია „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“, რომელიც ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის, მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტის, მეუფე ანანია ჯაფარიძის ღვაწლით შეიქმნა.

საეკლესიო სამართლის შესწავლის უმთავრეს წყაროს ადგილობრივი საეკლესიო კრებების მიერ დადგენილი საკანონმდებლო ბაზა ანუ ლოკალური მნიშვნელობის საეკლესიო კანონები წარმოადგენს.

საქართველოში ქრისტიანობის მიღებიდან დღემდე, როგორც მეუფე ანანია ჯაფარიძე აღნიშნავს, „ასობით საეკლესიო კრება უნდა ყოფილიყო მოწვეული, დღეისათვის მათი უმრავლესობა არა თუ შესწავლილი, გამოვლენილიც კი არ არის“. ავტორი სწორედ ამ ხარვეზის დაძლევას ცდილობს ხსენებული ვრცელი მონოგრაფიით, რომელშიც მოცემულია საქართველოს საეკლესიო კრებების განზოგადოებული ანალიზი. წიგნში მოცემულია ამ კრებებზე დადგენილი კანონების ტექსტები რუის-ურბნისის 1103 წლის საეკლესიო კრებიდან 1995 წლის საქართველოს ეკლესიის მე-13 გაფართოებულ კრებამდე. წიგნის ავტორი, როგორც ვთქვით, იკვლევს საქართველოს ადგილობრივ საეკლესიო კრებებს და გვაძლევს მათ ისტორიულ-ფილოლოგიურ ანალიზს. როგორც თვითონ მეცნიერი ამბობს, იგი ნაკლებად ეხება კრებების დოგმატიკურ-კანონიკურ მხარეს. თუმცა მოტანილი აქვს უხვი მასალა, კერძოდ ამ კრებებზე მიღებული

დადგენილებები, რომლებსაც საქართველოს საეკლესიო ცხოვრებაში სავალდებულო იურიდიული ნორმების ხასიათი ჰქონდათ სხვა წყაროებთან ერთად, რომლებზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ავტორი იმედოვნებს, რომ საეკლესიო კანონიკური სამართლის სფეროში მომუშავე მკვლევარს ეს ნაშრომი მეტად ხელს შეუწყობს: „ვლოცულობთ, რათა შემდგომ თაობას უფრო მეტად დახელოვნებულს იურიდიულ სფეროში ჩვენი ნაშრომი გამოადგეს, ვითარცა ერთი საფეხური უფრო მაღალ სიმაღლეზე ასასვლელად“. მეცნიერის დაკვირვებით, სამეცნიერო ლიტერატურაში მხოლოდ რამდენიმე საეკლესიო კრებაა განხილული. თუმცა მისი ვარაუდით IVს-დან XXს-მდე ასობით საეკლესიო კრება უნდა მოწვეულიყო. კანონიკური სამართალი ითვალისწინებს წელიწადში რამდენიმე საეკლესიო კრების მოწვევას. მეცნიერმა სხვადასხვა წყაროთა მონაცემებზე დაყრდნობით გამოავლინა, ქრონოლოგიურად და გარკვეული სისტემის მიხედვით დაალაგა საეკლესიო კრებები.

საეკლესიო კრება არის საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური, მართლმადიდებელი ეკლესიის საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელის უფლების უზენაესი ორგანო. ბერძნულად წმინდა კრებას სინოდი ეწოდება. მასში მხოლოდ მღვდელთმთავრები (ეპისკოპოსები) მონაწილეობენ ხმის მიცემის უფლებით, ხოლო სათათბირო ხმის უფლებით შეიძლება მონაწილეობა მიიღონ მოწვეულმა სასულიერო და საერო პირებმა.

ავტორს განხილული აქვს XIX საუკუნემდე ეკლესიისადმი მიძღვნილი 40-მდე კრება, XX ს. ჩატარებული 50-ზე მეტი კრება. ისინი მეცნიერს 2 ძირითად ჯგუფად აქვს დალაგებული. პირველია კრებები, რომლებმაც საკანონმდებლო მოღვაწეობა გასწია, მეორეა მიმდინარე საეკლესიო საკითხების გადასაწყვეტად შეკრებილი საეკლესიო კრებები. ცალკე ჯგუფად ავტორს გამოყოფილი აქვს უცხოეთში საქართველოს ეკლესიის საკითხების გადასაჭრელად მოწვეული კრებები, ასევე მსოფლიო კრებები, რომლებშიც მონაწილეობას იღებენ

ქართველი ეპისკოპოსები. ავტორი შესავალ ნაწილში საუბრობს ყველა იმ მეცნიერის ღვაწლსა და დამსახურებაზე, რომლებმაც ეკლესიის ისტორიისა და საეკლესიო კანონიკური სამართლის დარგის შესახებ უმნიშვნელოვანესი კვლევები დაგვიტოვეს. კერძოდ, იგი გვამცნობს ივ. ჯავახიშვილის, ნ. ხიზანაშვილის, კ. კეკელიძის, პ. კარბელაშვილის, ნ. მარის, ალ. ვაჩეიშვილის, ივ. სურგულაძის, ი. დოლიძის, გ. ნადარეიშვილის, ე. გაბიძაშვილის, ბ. ლომინაძის შეხედულებებს აღნიშნულ საკითხებზე.

ამ მონოგრაფიის პირველი ნაწილი, რომელიც დასათაურებულია, როგორც საეკლე სიო სამართლის წყაროები, შეიცავს მითითებებს იმის შესახებ, თუ რა წყაროებით სარგებლობდა ჩვენი საეკლესიო სამართალი. ესენია: წმიდა წერილი (ქრისტეს მცნებები, მოციქულთა ნაწერები, წმიდა მამების მიერ წმიდა წერილის განმარტებები, ეპისკოპოსთა ეპისტოლეები ნიკეას კრებამდელ პერიოდში). ეს წყაროები ასაზრდოებდა მსოფლიო ეკლესიასაც. ქართული კანონიკური სამართლის უმნიშვნელოვანესი წყაროა მსოფლიო საეკლესიო კრებების (სულ ჩატარდა 7 კრება) დადგენილებები, ადგილობრივი კრებების მიერ შემუშავებული კანონები, რომლებიც შევიდნენ მართლმადიდებლური ეკლესიის კანონიკურ კოდექსებში. ავტორი ზოგადად მიმოიხილავს ამ კრებების ძირითად დადგენილებებს და ცალკე ჩამოთვლის და ახასიათებს მსოფლიო კრებათა ეპოქის კრებულებს, რომლებსაც სამ ჯგუფად ყოფს. I – კანონიკურნი, რომლებიც შეიცავენ მხოლოდ საეკლესიო კანონებს; II – სამოქალაქო, რომლებიც შეიცავენ საეკლესიო საქმეთა შესახებ სახელმწიფო კანონებს; III – შერეული კრებულები, რომლებიც შეიცავენ როგორც ერთ, ისე მეორე კანონებს – ნომოკანონები.

წიგნი პირველის თავი II ეძღვნება საეკლესიო სამართლის წყაროების პირველ ქართულ თარგმანებს. ავტორი გვაწვდის ექვთიმე მთაწმინდელის მიერ „მცირე სჯულისკანონის“ სახელწოდებით თარგმნილი ბიზანტიური სამართლის ძეგლის – წმიდა ფოტის ნომოკანონის

თარგმანის შესახებ ისტორიულ ცნობებს. იგი ასევე საუბრობს დიდი სჯულისკანონის არსენ იყალთოელი-სეულ თარგმანზე და იძლევა ხსენებული ძეგლების სტრუქტურულ და ზოგად ისტორიულ მიმოხილვას. აქვე მეცნიერი მოკლე ახასიათებს ვახტანგ VI-ის კანონთა შემადგენელ უცხოურ სჯულმდებ ლობებს.

XXს. მეორე ნახევარში შესრულდა საეკლესიო კანონთა ყველაზე ავტორიტეტული კომენტატორების არისტინეს, ზონარას და ბალსამონის კომენტარები – ახალი თარგმანები, რომლის შესახებაც ამ წიგნში საუბრობს მკვლევარი, მეუფე ანანია ჯაფარიძე.

ცალკე თავად გამოყოფილი საეკლესიო სამართლის წყაროები I-VI-ში ავტორს დაკავშირებული აქვს საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხთან. იგი ვრცელი ისტორიული გამოკვლევის შედეგად ასკვნის, რომ IV-VI-ს-ში რომის იმპერიაში არსებობდა მრავალი ავტოკეფალური ეკლესია და მათ შორის იყო საქართველოს ეკლესიაც, იგი ისეთივე უფლებების მატარებელი უნდა ყოფილიყო, როგორც სხვა მოციქულთა მიერ დაარსებული ეკლესიები, როგორც ამას მიუთითებს წმიდა გიორგი მთაწმინდელი. შესაბამისად, ჩვენი საეკლესიო სამართლის წყაროს ადგილობრივი საეკლესიო იერარქია და სახელმწიფო ხელისუფლება აყალიბებდა, ეკლესია კი იმართებოდა მსოფლიო ეკლესიაში იმჟამად არსებული კანონებით და არა კონსტანტინეპოლელი და ანტიოქიელი იერარქების დადგენილებებით.

წიგნის ავტორს განხილული აქვს ცალკე პერიოდი დვინის კრებიდან (VIს.) რუის ურბნისის კრებამდე. ამ პერიოდში საქართველო სპარსეთის და ბიზანტიის გავლენის ქვეშ მოექცა. სხვადასხვა ისტორიულ წაყროებსა და მეცნიერთა მოსაზრებებზე დაყრდნობით მეუფე ანანია ჯაფარიძე ავითარებს მოსაზრებას, რომ ამ პერიოდში გაჩნდა ხელისუფლების დეფიციტი. „ამ დროს სამართლებრივი თვალსაზრისით ქართულმა ეკლესიამ მიიღო ახალი ფუნქციები. იგი შეეცადა წესიერების, სამართლისა და წესრიგის კერად გადაქცეულიყო ადგილებზე, ცალკეულ საეპისკო პოებსა და მხარეებში.

VIII-IX სს-ში ქართული ეკლესიის საერო სამმართველო თვისებები განსაკუთრებით გამოიკვეთა“. ამ პერიოდში ეკლესია დიდ ძალად გვევლინება და საერო ხელისუფ-ლებას უწევს მეტოქეობას. ასეთი პროცესები მიდიოდა ევროპაშიც. საბოლოოდ ეს ჭიდილი საერო სამოქალაქო ხელისუფლების გამარჯვებით მთავრდება.

VII-X სს-ში საქართველო, როგორც ერთიანი ქვეყანა, არ არსებობდა. VIII-IX სს-ში დაიწყო ფორმირება კუთხურმა ქართულმა სახელმ წიფოებრივმა ერთეულებმა აფხაზთა, ქართველთა, კახთა და ჰერთა სამეფოების სახით. თბილისი არაბთა საამიროს დედაქალაქად იყო გადაქცეული.

ეკლესიის ავტორიტეტზე განსაკუთრებულად მიუ-თითებს ის ფაქტი, რომ ამ პერიოდში ეკლესია ფაქტობ-რივად მართავდა კახეთს ქორეპისკოპოსის მეშვეობით, რომელიც თანდათან კახეთის საერო მთავრად გადაიქცა.

ნაშრომში მკვლევარი ხშირად ეხება ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის საკითხს. მისი სიტყვით, საქართველოში შეიქმნა დოქტრინა, რომლის მიხედვით „სახელმწიფო და საეკლესიო ხელისუფლების წყარო უფალია. ბაგრატიონები უფლის ცხებულის შვილად წოდებული არიან, ეკლესიის თავი კი უფალია. ეკლესია, მისი ქვეყნიური ნაწილია. აქედანაა ქართული სიმფონია სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის“.

ასეთმა მიდგომამ ასახვა ჰპოვა ქართულ საეკ-ლესიო სამართლის ძეგლებზე. ამ პერიოდში საქართ-ველოს ეკლესია იყო დამოუკიდებელი, მას არ ჰყავდა ეგრეთწოდებული კირიარქალური ეკლესია, რომელსაც იგი დაემორჩილებოდა, დაასკვნის ავტორი. იქვე დასძენს, რომ ამის მიუხედავად საქართველოს ეკლესია ხელმძღ-ვანელობდა იმავე სჯულისკანონებით, რომლითაც ბიზან-ტიური ეკლესიები. საქართველოს ეკლესია რომ ავტოკე-ფალური იყო, ამაზე მიანიშნებს ის, რომ ქართული კანონიკური სამართლის ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენდა ჩვენი ადგილობრივი საეკლესიო კრებების და ეკლესიის მეთაურთა დადგენილებანი. ქართლის ეკლესია ორგანი-ზაციულად გაფორმდა IV-V საუკუნეებში ანტიოქიის

იურისდიქციაში შემავალ საეპისკოპოსო ერთეულად და მისი მეთაური – ეპისკოპოსი იერარქიულად დაექვემ-დებარა ანტიოქიის მღვდელმთავარს. ქართველ ეპისკო-პოსს ანტიოქიის სამიტროპოლიტოს კრება ირჩევდა და აკურთხებდა (ხიროტონია). ქართული ეკლესიის ორგანი-ზაციულ-ადმინისტრაციული სტრუქტურის შეცვლა მოხდა ვახტანგ გორგასლის მიერ ჩატარებული რეფორმის შედეგად. შემოღებული იქნა საეკლესიო მმართველობის ახალი სისტემა საკათალიკოსოს სახით, რომლის მეთაუ-რი – კათალიკოსი წარმოადგენდა ავტოკეფალ მმარ-თველს. „ამგვარად, V ს-დან ქართული საკათალიკოსო ადმინისტრაციულ-ორგანიზაციულად წარმოადგენდა ავტოკეფალურ ეკლესიას. ეს სტატუსი მართლდება იმით, რომ ჩვენ ეკლესიას ჰქონდა იურისდიქცია ეპისკოპოსთა და ეკლესიის „მესაჭის“ – კათალიკოსის არჩევის, დად-გენის და გასამართლებისა“. ამ ფუნქციას ასრულებდა საეკლესიო სინოდი ანუ წმიდა კრება. ქ. ჩხატარაიშვილის აზრით, ბალსამონის ცნობა, რომ საქართველოს ეკლე-სიამ ავტოკეფალია მიიღო XI ს-ში ანტიოქიის კრების დადგენილებით და მანამდე ჩვენი ეკლესია ექვემდებრე-ბოდა ანტიოქიას – მცდარია.

პროფესორ ანანია ჯაფარიძეს იმის დასტურად, რომ V ს-დან ქართული ეკლესია ავტოკეფალურია, მოჰ-ყავს ჯავახეთის კრება (IX ს-ის 60-იანი წლები), სადაც დამოუკიდებლად გადაწყდა საკითხი კათალიკოსის არჩევისა და აღსაყდრებისა.

მეცნიერი მსჯელობს ბიზანტიის სახელმწიფოსა და სამართლის მიმართებაზე ქართულ საეკლესიო სამარ-თალთან. მისი აზრით ბიზანტიაში გავრცელებული იყო თვალსაზრისი, რომ იმპერატორთა ძალაუფლება (რომე-ლიც მათ რომაელი იმპერატორებისგან ერგოთ) ვრცელ-დება ყველა მართლმადიდებელ ხალხზე, მითუმეტეს ბიზანტიურ ეკლესიებზე. როგორც მეცნიერი თვლის, საქართველოში ამ სამართლებრივ თვალსაზრისს არ აღიარებდნენ. საქართველოში მსგავსი უფლებები ენი-ჭებოდა საქართველოს მეფესა და დარბაზის კარს. ავტო-რის შეხედულებით ქართული საეკლესიო სამართალი

მემკვიდრეა პირველქრისტიანული სამოციქულო ეკლესიის სამართლისა და რამდენადმე თავისთავადია ბიზანტიურის მიმართ. ამ აზრს პროფესორი ანანია ჯაფარიძე იმ არგუმენტით ამყარებს, რომ ბიზანტიის იმპერატორები VIII-IX სს-ში ხატმებრძოლები იყვნენ, ქართული ეკლესია კი ხატთაყვანისმცემელი იყო. ამ ეპოქაში საქართველოში საეკლესიო ძალაუფლება საეროზე ვრცელდებოდა, ბიზანტიაში კი ხატმებრძოლი იმპერატორების ნებით სახელმწიფო ხელის უფლება გაბატონდა ეკლესიაზე და მისი როლი დააკნინა.

პროფესორი ანანია ჯაფარიძე ასეთ „უჩვეულო მოვლენას“ – ისეთ ვითარებას, როდესაც საქართველოში საეკლესიო იურისდიქცია საერო საქმეებზე ვრცელდებოდა, იმით ხსნის, რომ „საქართველო დაშლილი ქვეყანა იყო, ხოლო კუთხეებში ჯერ კიდევ არ იყო საერო ხელისუფლება ფეხმოკიდებული“.

ქართველი მეფეები, ისევე როგორც სხვა მართლმადიდებელი ხალხის ხელმწიფეები, პრ. ანანია ჯაფარიძის შეხედულებით, ეკლესიის მცველებად და მფარველებად გამოდიოდნენ. როგორც მკვლევარი ამბობს, ეს იყო „განხორციელება ბიზანტიაშივე შემუშავებული პრინციპისა ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის სიმფონიური ურთიერთობისა“. ავტორი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ეს პრინციპი ბიზანტიასა და რუსეთში ზოგჯერ ირღვეოდა სახელმწიფოს მიერ, მაგრამ საქართველოში ასეთი ფაქტი უცნობია. მონოგრაფიის ავტორის დაკვირვებით განსახილველ პერიოდში – VI-XI საუკუნეებში ეკლესიისა და სახელმ წიფოს ჰარმონიულ თანაარსებობას ის ფაქტი ადასტურებს, რომ ეპისკოპოსი სამართლებრივად მეფის სწორად აღიქმებოდა. ამის დასტურად მას მოჰყავს ბექასა და აღბუღას კანონების 102-ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც „მეორე მეფე ეპისკოპოსი არის“.

ავტორი აქვე დასძენს, რომ ეს მუხლი განეკუთვნება ბაგრატ კურაპალატის სამართალს, რომელიც შესულია აღბუღას კანონებში და ასახავს VIII-IX სს-ის ქართულ რეალობას. ჩვენის მხრივ უნდა დავძინოთ, რომ ზოგიერთი მეცნიერის აზრით ბაგრატის სამართალი

შედგენილია XI ს-ში. პროფ. ანანია ჯაფარიძე თვლის, რომ ხსენებულ მუხლში გატერებული აზრი გადავიდა ვახტანგის კანონებში შემდეგი სახით: „მეფისა და კათალიკოსის საქმე ორივე სწორი არის“ (ვახტანგის VI კანონები, მუხლი 25).

მეცნიერი მიუთითებს, რომ ამ პერიოდში (VI-XI საუკუნეები) საქართველოს ეკლესიის სამართლის წყაროს წარმოადგენდა არა უცხო ქვეყნის პატრიარქთა დადგენილებანი ქართული ეკლესიის შესახებ, არამედ ადგილობრივი საეკლესიო კრებების გადაწყვეტილებანი. ეს დასტურდება ჯავახეთის კრებისა და სხვა კრებათა მაგალითებით.

მონოგრაფიის ავტორი ცალკე განიხილავს საეკლესიო სამართლის წყაროებს რუის-ურბნისის კრების შემდეგ (XII-XVIII საუკუნეებში). მეცნიერი სახელმწიფოს და ეკლესიას შორის ურთიერთობათა სხვადასხვა სისტემათა შორის იდეალურად თვლის ეკლესიასა და სახელმწიფოს „სიმფონიის პრინციპს“, რომლის არსია ურთიერთთანამშრომლობა და ერთმანეთის მიმართ ზრუნვა და პასუხისმგებლობა ისე, რომ ერთი მხარე მეორის განსაკუთრებულ კომპეტენციის სფეროში არ შეიჭრას. ეს პრინციპი, ავტორის აზრით, ყველაზე კარგად იმპერატორ იუსტინიანეს VI ნოველაში ასე აისახა: უდიდესი სიკეთე, რომელიც ადამიანებს ღმერთის დიდი სახიერებით მიენიჭათ, მღვდლობა და მეფობაა... ორივე მომდინარეობს ერთი და იმავე წყაროდან. სწორედ ამიტომ იუსტინიანე თავის ნოველაში საეკლესიო კანონებს სახელმწიფო ძალას ანიჭებს. იუსტინიანემდელ რომის იმპერიაშიც დაახლოებით იგივე თვალსაზრისი იყო დამკვიდრებული. ბიზანტიური პრინციპები საქართველოსთვის ხშირ შემთხვევაში ეტალონს წარმოადგენდა, ამიტომ ზემოთ ხსენებული მიდგომა საქართველოსათვისაც დამახასიათებელი იყო. ეს განსაკუთრებით ითქმის ბიზანტიაში შემუშავებული საეკლესიო და საერო ხელისუფლების „სიმფონიის პრინციპის“ შესახებ.

პროფ. ანანია ჯაფარიძე საქართველოში განხორციელებულ ამ სიმფონიურ პრინციპს ხედავს იმ ფაქტშიც,

რომ ჩვენს სახელმწიფოში დარბაზობა, რომლის უმთავრესი ბირთვი იყო ხელმწიფის კარი, შედგებოდა მეფისა და ოთხი ბერისაგან.

I - სრულიად საქართველოს პატრიარქი; II – აფხაზეთის კათალიკოსი; III – მწიგნობართუხუცესი-ჭყონდიდელი; IV - მოძღვართმოძღვარი.

ისინი მუდმივად მოღვაწეობდნენ მეფისკარზე. დარბაზობას ესწრე ბოდნენ მეფე, ოთხი ბერი და უხუცესები, ვეზირები, ეპისკოპოსები და წინამძღვრები. ეს ოთხი ბერი ეკლესიის მფარველებიც იყვნენ და როგორც ვხედავთ საქვეყნო საქმეებსაც განაგებდნენ. სახელმწიფო დარბაზის სხდომას გამოჰქონდა როგორც სახელმწიფო-საერო, ასევე საეკლესიო ხასიათის დადგენილებანი.

„დარბაზის კარი“ – გარკვეული თვალსაზრისით საეკლესიო ორგანოც იყო (გამოსცემდა საეკლესიო დადგენილებებს). მაშასადამე, იგი იყო საეკლესიო სამართლის წყარო. ამ მოვლენას „არაჩვეულებრივს“ უწოდებს ავტორი. იგი დაასკვნის, რომ არ არის მართებული აზრი, თითქოსდა რუის-ურბნისის კრებამ ეკლესია დაუმორჩილა სახელმწიფოს. ზემოთ აღნიშნული „სიმფონიის“ დამადასტურებელია ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო დარბაზობის სახით მოწვეულმა კრებამ ბაგრატ IV-ის დროს საეკლესიო საკითხი გაარჩია – ორ მონასტერს შორის. ვახტანგ VI-ის წიგნი მიიღო სახელმწიფო დარბაზობის სახით შეკრებილმა კრებამ, რომელიც ამავე დროს შეიძლება საეკლესიო კრებადაც განვიხილოთ, რადგანაც მას საერო უმაღლეს ხელისუფლებთან ერთად ესწრებოდნენ დიდებულები, დარბაი სელნი, ამავე დროს კათალიკოსი და ეპისკოპოსები.

ბექა-აღბუღას სამართალი, რომელიც შეიცავს საერო და საეკლესიო ნორმებს, მიიღო ჭულევის მონასტერში შემდგარმა ადგილობრივმა სახელმწიფო დარბაზმა, რაც ამავე დროს საეკლესიო კრებაც იყო. ამ სხდომას ესწრებოდა სამცხის მთავარი აღბუღა, სხვა მაღალი საერო ხელისუფალნი, მაწყვერელი ეპისკოპოსი, სამცხის, ტაოს, შავშეთის, კლარჯეთის ეპისკოპოსები (XIV საუკუნის ბოლო).

სახელმწიფო დარბაზობის სახით შეკრებილმა კრებამ 1335 წელს, რომელსაც გიორგი ბრწყინვალე თავმჯდომარეობდა მიიღო სამართალი, რომელიც ამავე დროს „სასჯულო“ საქმეებსაც შეიცავდა. ამ კრებას ესწრებოდნენ როგორც უმაღლესი საერო და სასულიერო პირები – მეფე, კათალიკოსი, ეპისკოპოსები, ასევე შედარებით დაბალი მოხელეები: ვეზირები, მოურავები, თემის ერისთავები, ხევისბერები (ეს კრებები ცალკეა განხილული მონოგრაფიაში).

ასეთი ტენდენციები საქართველოში დამახასიათებელი იყო დავით აღმაშენებლის მეფობამდე, რაც ეკლესიისა და სახელმწიფოებრივი ორგანოების ერთიანობისკენ სწრაფვის მიმანიშნებელი იყო. ავტორის დაკვირვებით, სახელმწიფოებრივი და საეკლესიო ძალაუფლების გაერთიანება მოახერხა XII ს-ში დავით აღმაშენებლმა, რაც გაფორმდა რუის ურბნისის კრების მიერ. მეფემ ძირითადი სახელმწიფო უწყებანი მწიგნობართუხუცეს – ჭყონდიდელს დაუქვემდებარა, ანუ ფაქტობრივად მას ჩააბარა ქვეყნის მართვა-გამგეობა.

წიგნის ავტორი აქედან აკეთებს დასკვნას, რომ საქართველოსთვის უცხო იყო ბიზანტიური მიდგომა, რომლის მიხედვითაც იმპერატორი საეკლესიო ხელისუფლებზე მაღლა დგას, რადგან არის საეკლესიო იერარქიის წინამძღოლი და კანონმდებელი. მეცნიერის აზრით საქართ ველოში ასეთი ვითარება არ იყო. აქ საეკლესიო ხელისუფლება არ იჩრდილებოდა სახელმწიფოს მიერ (როგორც ეს რომაულ სისტემაში მოხდა). „ქართულმა ეკლესიამ XIX საუკუნის ბოლომდე შეძლო ეროვნულ სახელმწიფო ხელისუფლებასთან სიმფონიური თანაარსებობა“. სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობა მოგვარებული რომ იყო ამაზე მეტყველებს სახელმწიფო წარმოშობის საეკლესიო სამართლის წაყროებიც, რომლებიც გამოიცემოდა ხელმწიფის მიერ („დაწერილები“, „წესები“, „წიგნები“ და სხვა). ამ ძეგლების ამოქმდების უფლება ეკლესიის იერარქებს ჰქონდათ.

მეცნიერი ცალკე ჯგუფად ალაგებს და აანალიზებს საქართველოს ეკლესიის საკანონმდებლო კრებებს. ესენია:

1) რუის ურბნისის საეკლესიო კრება 1103-1104, თან ერთვის ძეგლის წერა.

2) საკანონმდებლო კრება გიორგი ბრწყინვალის დროს 1335, რომელ საცთან ერთვის ძეგლისდადება მეფეთმეფის გიორგის მიერ (ამოკრეფილი მუხლები).

3) ჭულევის საკანონმდებლო კრება (1381-1386), თან ერთვის „ბაგრატ კურაპალატის, ბექასა და აღბუღას კანონები“, „კანონიკური სამართალი“ (ამოკრეფილი მუხლები)

4) ცაიშ-ბედიის შეკრება (1470-1474), თან ერთვის „მცნებაი სასჯულოი“ (1470-1474)

5) ბიჭვინთის საეკლესიო კრება (1543-1549), თან ერთვის „სამართალი კათალიკოზთა“.

6) დავით-გარეჯის საეკლესიო კრება (1702), თან ერთვის დავით-გარეჯის კრების განჩინება.

7) საკანონმდებლო შეკრებანი ვახტანგ VI-ის კარზე (1706-1709), თან ერთვის სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა. ამოკრეფილი მუხლები.

8) თბილისის II საეკლესიო კრება (16.11.1748), თან ერთვის „კანონნი“ – 1748 წლის საეკლესიო კრებისა.

9) იმერეთის საეკლესიო კრება (1759), თან ერთვის „ხელითწერილი“.

10) 1762, 1768, 1793 წლების კრებათა დადგენილებანი საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ, მცნებანი ეპისკოპოსთა და მღვდელთა მიმართ, რომლებსაც თან ერთვის დადგენილება საეკლესიო კრებისა საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ; მცნებანი მღვდელთათვის; კანონთა განწესება ცოდვილთათვის ანტონ II-ის მიერ.

11) საქართველოს I საეკლესიო კრება (9-17.09.1917), თან ერთვის დებულებანი საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის შესახებ.

12) საქართველოს II საეკლესიო კრება (27.06.1920), თან ერთვის დებულებანი საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობის შესახებ.

13) საქართველოს IV საეკლესიო კრება (21-27.06.1927), თან ერთვის დებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის.

14) საქართველოს VIII საეკლესიო კრების (1937) სახელით გამოცემული დებულება საქართველოს ეკლესიის მართვა-გამგეობისათვის.

15) საქართველოს ეკლესიის XIII გაფართოებული კრება (18-19.09.1995), თან ერთვის საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლსიის მართვა-გამგეობის დებულება.

მეცნიერი ცალკე განიხილავს საეკლესიო სამართლის წყაროებს ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმების პერიოდში: მონღოლების შემოსევის შემდეგ, ასევე სპარსეთისა და ოსმალების დაპყრობებისას, როდესაც, მისი აზრით, საქართველოს ეკლესიას და სახელმწიფოს შორის სიმფონიური ურთიერთობა დაირღვა. თუმცა გარკვეული თვალსაზრისით ამ პერიოდშიც საქართველოს ეკლესია სახელმწიფო ხელისუფლებაზე ზემოქმედებას ახდენდა (ხელმწიფეს მონღოლები ამტკიცებდნენ, ამიტომ დარბაზი აღარ გამოხატავდა ეკლესიის ინტერესებს და იქ უფრო მონღოლების ინტერესები იყო დაცული). ეს ჩანს 1263 წ. საეკლესიო კრების მიერ გამოცემულ ძეგლისწერაში. XVII საუკუნიდან საეკლესიო საქმეებზე შესაბამის სიგელებს გამოსცემდნენ ირანის შაჰები. ისინი ირჩევდნენ ზოგჯერ პატრიარქებსაც აღმოსავლეთ საქართველოში. შედარებით კარგი მდგომარეობა იყო დასავლეთ საქართველოში, სადაც კათალიკოსს ადგილობრივი საეკლესიო კრება იწვევდა, ამიტომაც დასავლეთ საქართველოს კათალიკოსები ზოგჯერ სრულიად საქართველოს კათალიკოსებად იწოდებოდნენ. ესენი იყვნენ „ქვემო იბერიის“ (აფხაზეთის) კათალიკოსები. იმერეთის თავი ამ პერიოდში იწოდებოდა მეფეთამეფედ. XVII-XVIII სს-ში ქართლისა და კახეთის სამეფოებს მართავდნენ გამაჰმადიანებული ქართველები, რის შემდეგაც მცხეთის საკათალიკოსოსათვის სამართლის წყაროს ოსმალ-ირანელ ხელისუფალთა გადაწყვეტილებანი წარმოადგენდა. მხოლოდ ვახტანგ VI-მ შეძლო მოეწ-

ვია საეკლესიო კრება, რომელმაც აღადგინა დარღვეული საეკლესიო სამართალი.

მონოგრაფიის III ნაწილში ავტორის მიერ გააანალიზებულია IV-XVIII სს-ში შემდგარი 21 მიმდინარე საეკლესიო კრება. ისინი შეიკრიბნენ მიმდინარე მნიშვნელოვანი საკითხების გადასაწყვეტად. წიგნში მოცემულია ზოგიერთი მნიშვნელოვანი კრების მიერ გამოცემული საეკლესიო სამართლის ძეგლები. მაგალითად, 1054-1072 წლების სიგელი ბაგრატ მეფისა ოპიზარ და მიჯნაძორელ მამებისადმი; 1177 წლის სიგელი გიორგი მეფისა საქართველოს ეკლესიისადმი; დაწერილი ეტიფანე კათალიკოზისა ანელ ხუცესთა სარგოს განწესების შესახებ, რომელიც დაუდგენიათ 1218 წლის ანისის საეკლესიო შეკრებაზე; 1755-1756 წლების კრებათა აქტები, მაგ. „განჩინებანი ანტონსა ზედა“ და სხვ.

ჩვენს მიერ რეცენზირებულ კრებულში მეუფე ანანია ჯაფარიძემ გააერთიანა და განიხილა XIX-XX სს-ში შემდგარი 50-ზე მეტი საეკლესიო კრება. აქვე მოცემულია 1917 წლის ავტოკეფალიის აღმდგენელი 9 კრება შესაბამისი ოქმებით და აქტებით. ეს კრებები 1917 წლამდე იქნა მოწვეული. ავტორს ცალკე აქვს განხილული 1918-1995წწ. შემდგარი 23 საეკლესიო კრება.

1943წ. რუსეთის საპატრიარქომ აღიარა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია. კონსტანტინოპოლის მიერ საქართველოს ავტოკეფალიის აღიარება წინ უსწრებდა 1991 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარებას.

ცალკე შეიძლება გამოიყოს 2002 წლის კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის.

პროფ. ანანია ჯაფარიძეს ცალკე საკითხად აქვს გამოყოფილი საეკლესიო სამართლის წყაროები საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ. საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია რუსეთის უწმინდესმა სინოდმა გააუქმა 1801 წლიდან. გაუქმდა საქართველოს ადგილობრივი კრებები, 1814 წელს შეიქმნა საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა, რომელიც

ასრულებდა საქართველოს ეპარქიებისათვის სინოდის განყოფილების მოვალეობას. მას თავმჯდომარეობდა საქართველოს ეგზარქოსი.

1917 წელს კრებებმა აღადგინა საქართველოს ავტოკეფალია. განახლდა საეკლესიო კრებების მოწვევა. 1921 წელს რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ დამყარდა ახალი ურთიერთობა ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის, რომელსაც გამოხატავს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის კანონმდებლობა ეკლესიის შესახებ, რომლის თანახმად ეკლესია ჩამოშორდა სახელმწიფოს, სკოლა – ეკლესიას.

სსრკ-ს რღვევის შემდეგ დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფოს პირობებში, პროფ. ანანია ჯაფარიძის აზრით, „სამწუხაროდ, ჯერჯერობით არ ჩანს არსებითი ნიშანი იმისა, რომ სიმფონიური ურთიერთობა ეროვნულ ეკლესიასა და ეროვნულ სახელმწიფოს შორის, რომელიც დამახასიათებელი იყო ძველი საქართველოსთვის, კვლავ აღდგეს“. ავტორს იმედს უსახავს 2002 წლის 14 ოქტომბერს საქართველოს პატრიარქის ილია II-ის და საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ხელმოწერილი „კონსტიტუციური შეთანხმება, საქართველოს სახელმწიფოსა და სამოციქულო ეკლესიის ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის“ (კონკორდატი).

იმის გამო, რომ ისტორიულად სახელმწიფოსა და ეკლესიას სხვადასხვა მიზნები აქვთ, მათ შორის წარმოიშობა სხვადასხვაგვარი ურთიერთობები, რომლებიც ან თანამშრომლობით, ან უთანხმოებით მთავრდება. ცნობილი ღვთისმეტყველი, სამართლის დოქტორი, პროფ. ი. ბუმისი გამოყოფს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის სამ სხვადასხვაგვარ სისტემას, რომელიც ყალიბდება როგორც: 1. ქვეშევრდომობის ანუ სუბორდინარული დამოკიდებულების სისტემა; 2. პარალელიზმის (თანაბარუფლებიანობა ან ერთმანეთისაგან სრული გამიჯვნა) სისტემა; 3. კოორდინაციის (შეთანხმების, ურთიერთთანამშრომლობის) სისტემა.

ამ დაყოფის მიხედვით საქართველოში არსებობს თანაბარუფლებია ნობის სისტემა, რადგან ორი დაწესებუ-

ლება: ეკლესია და სახელმწიფო ვლინდება, როგორც ერთმანეთის მიმართ ეკვივალენტური. ორივე დაწესებულების უფლებამოსილების საზღვრები დგინდება შეთანხმებით, რომელსაც ისინი აფორმებენ კონკორდატის სახით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ავტორის მიერ გაწეულია უზარმაზარი ღვაწლი. საეკლესიო კრებების შესახებ მოცემული მასალა, ეპოქის საეკლესიო კრებების ისტორიულ-ფილოლოგიური კუთხით გაანალიზება ფართო შესაძლებლობას იძლევა სამართლის ისტორიის მკვლევარი გაერკვეს ისეთ საკითხებში, რომლებმაც გამოიწვიეს ქართული საეკლესიო სამართლებრივი აზროვნების ჩამოყალიბება; ღრმად გაიაზროს ის საკანონმდებლო მასალა, რომელიც ამ კრებების შემოქმედების ნაყოფია, კერძოდ, საეკლესიო სამართლის მიერ შემუშავებული კანონები, ცნებები, ტერმინები და ინსტიტუტები; დაადგინოს მისი მიმართება ეროვნულ ფეოდალურ კანონმდებლობასთან.

საეკლესიო კრებაზე დასმული საკითხები (დოგმატურ-საღვთისმეტყველო თუ სამართლებრივი) უკეთ შეიმეცნება, როცა ისინი ისტორიულ ჭრილში არიან განხილულნი. ეს ნაშრომი სწორედ ამის საშუალებას იძლევა და ამდენად მისი ღირებულება ფასდაუდებელია სამართლის ზოგადი ისტორიის მეცნიერებისათვის.

რეცენზია
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილ მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის ნაშრომზე "საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)"

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ნ. ხაზარაძე

ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ნაშრომი „საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)", თბილისი 1999, საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემის შესწავლისადმი მიძღვნილ ფუნდამენტურ მონოგრაფიულ გამოკვლევას წარმოადგენს, ორიგინალური არ ვიქნები თუ ვიტყვი, რომ მართლმადიდებლური ქართული ეკლესია საქართველოსა და ქართველი ერის გადარჩენის მნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო და ასეთად რჩება დღესაც. საუკუნეთა მანძილზე ქართულ ეროვნულ თვითშეგნებას, ეროვნულ თვითმყოფადობას, ეროვნულ თავმოყვარეობას ქრისტიანული ეკლესია ასაზრდოებდა. ქართული ეკლესია იყო სულიერების ის ნავსაყუდელი, რომელიც ომების, სხვადასხვა ჯურის დამპყრობელთა შემოსევების შედეგად ზოგჯერ სრულ განადგურებამდე მისულ ქართველობას სიცოცხლის გაგრძელების სურვილს და უკეთესი მომავლის რწმენას უნერგავდა.

ქართული ეკლესია-მონასტრები უდიდესს საგანმანათლებლო კერებს წარმოადგენდნენ. იქაა სწორედ საძიებელი ქართული დამწერლობის ჰაგიოგრაფიული და საისტორიო მწერლობის მატერიალური და სულიერი კულტურის სათავეები.

თანამედროვე ეტაპზე ქართული ეკლესიის ისტორიისადმი მიძღვნილ სერიოზულ სამეცნიერო გამოკვლე-

ვების შექმნას სრულიად განსაკუთრებული, მე ვიტყოდი, სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს საქართველო დამოუკიდებელი დემოკრატიული ქვეყანაა, რომელიც ცდილობს თავისი მომავალი სახელმწიფოებრიობის შენობა სამართლებრივ საფუძველზე ააგოს, ქართული ეკლესია საკმაოდ რთული პრობლემების წინაშე დგას. უპირველეს ყოვლისა, მხედველობაში მაქვს ჩვენს ქვეყანაში სხვადასხვა კონფესიებისა და მართლმადიდებლური ეკლესიისადმი საკმაოდ აგრესიულად განწყობილი სექტების მომრავლება, რამაც არ შეიძლება ზიანი არ მიაყენოს საქართველოს საზოგადოების სულიერ სამყაროს და საუკუნეთა მანძილზე გამომუშავებულ ტრადიციებსა და ღირებულებებს.

ამ ვითარებაში მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის ნაშრომის გამოჩენა, რომელიც საქართველოს პატრიარქის, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II-ის ლოცვა-კურთხევითაა შთაგონებული, სინათლის შუქს ჰგავს, რომელმაც ქვეყანაში არსებული სულიერი ბურუსი უნდა გაფანტოს.

სარეცენზიო ნაშრომს არაერთი ღირსება გააჩნია:

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს მისი წაყროთმცოდნეობითი ბაზის სიმდიდრე და მრავალფეროვნება. ავტორი ფართოდ იყენებს ძველქართულ საისტორიო მწერლობას („მოქცევაი ქართლისაი“-ს სხვადასხვა რედაქციების), ქართული ჰაგიოგრაფიის შედევრებს („წამებაი წმინდისაი შუშანიკისი დედოფლისაი“, „მარტვილობაი წმინდისა ევსტათი მცხეთელისაი“, „წამებაი ჰაბოისი...“, „წამებაი ყრმათაი რიცხვით ცხრათა“, „ცხოვრებაი და მოქალაქეობაი იოვანე ზედაზნელისაი“ და სხვა), კანონიკური ხასიათის ძეგლებს, მსოფლიო საეკლესიო კრებების დადგენილებებს, მოციქულთა კანონებს, ეკლესიის მამების ეპისტოლეებს, საქართველოს საეკლესიო კრებების კანონებს, ძველ ლიტურგიკულ ძეგლებს, საეკლესიო იურიდიულ დოკუმენტებს, საეკლესიო კანონიკური კოდექსის ქართულ თარგმანებს („დიდი სჯულისკანონი“ და „მცირე სჯულისკანონი“).

სადისერტაციო გამოკვლევაში სრულადაა მოხმობილი ბერძნულ-ლათინური, სომხურისპარსული და ოსმა-

ლური წერილობითი წყაროებიც. ამასთანავე გათვალისწინებულია ბოლო წლებში საქართველოში მოპოვებული არქეოლოგიური მონაპოვარი.

ყველა ჩამოთვლილი და სხვა ამ რიგის ათეულობით წერილობით წყაროებს დისერტანტი ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის გამოყენებით მოშველიებით იაზრებს.

მთავარეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე სრულად ფლობს არჩეული საკვლევი პრობლემის ირგვლივ დღეს არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურას. ავტორი აქაც ფართო ერუდიციას და კრიტიკული ანალიზის მისაბაძ უნარს ამჟღავნებს.

ნაშრომში შთამბეჭდავადაა წარმოდგენილი ქართული ეკლესიის შესწავლის ისტორია შუა საუკუნეებიდან მოყოლებული დღემდე, ეფრემ მცირედან დაწყებული XX ს-ის 80-90 წლებში ქართველი და უცხოელი ავტორების მიერ შექმნილი სამეცნიერო პროდუქციით დამთავრებული.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის სადისერტაციო გამოკვლევა ქართული ეკლესიის შესწავლის ახალ სერიოზულ ეტაპს წარმოადგენს. იგი საკვლევი პრობლემის კომპლექსური შესწავლის სანიმუშო მაგალითია.

მიუხედავად იმის, რომ დისერტაციის ქვესათაურში საკვლევი პერიოდი შუა საუკუნეებითაა შემოფარგლული, თავად ნაშრომში ქართული ეკლესიის 20 საუკუნოვანი ისტორია თანმიმდევრულად და სისტემურადაა წარმოდგენილი.

ბუნებრივია, რომ „ქართული ეკლესიის ისტორია („შუა საუკუნეები)“ არაერთ საყურადღებო და ანგარიშგასაწევ სიახლეს შეიცავს. მთავარი კი მაინც ისაა, რომ ქართული ეკლესიის 20 საუკუნოვანი ისტორია ფაქტობრივად პირველად დაიწერა. ახალია ავტორის მიერ პრობლემის კვლევის კომპლექსური მეთოდიც. ახალია ავტორისეული არგუმენტები I-II საუკუნეებში ქართული ეკლესიის არსებობის თაობაზე. ახალია დისერტანტის მსჯელობა ქართულში ქრისტიანობის გამოცხადების გარემოებათა, ახალი რელიგიისა და საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციის ურთიერთმიმართებათა შესახებ.

ძნელია არ დაეთანხმო ავტორისეულ იმ ახალ თეზასაც, რომლის თანახმადაც, ქართული საზოგადოება ზემოდან ზეწოლის მიუხედავად, "შემზადებული იყო" IV ს-ში ოფიციალურ რელიგიად ქრისტიანობის გამოცხადებისათვის. ახალია ავტორის მიერ გამოთქმული თვალსაზრისი IV-V სს-ში ქართული ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრების ლოკალიზაციის შესახებაც და ა. შ.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა სავსებით შეესაბამება მის მიზნებსა და ამოცანებს. იგი შედგება შესავალის, თორმეტი თავისა და დასკვნისაგან. ნაშრომს ახლავს სრულიად უნიკალური დანართი – წმიდათა სახელები.

მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი შინაარსი და დებულებები დიდი ხანია, რაც ფართოდაა აპრობირებული ჩვენს მკითხველ საზოგადოებაში. დისერტანტის ავტორობით შექმნილი ორტომეული, 1996-1998 წლებში გამოქვეყნებული „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია", იმთავითვე იქცა საქართველოს ისტორიისა და კულტურის ისტორიით დაინტერესებული ფართო წრეების სამაგიდო წიგნად. იგივე შეიძლება ითქვას მთავარეპისკოპოსის ისეთ ნაშრომებზე, როგორიცაა „ქართველი ერის წარმოშობის შესახებ", თბ., 1997, „ქართველთა წინაპრების ბიბლიური ისტორია", თბ., 1994, ნარკვევებზე „საინგილო", თბ., 1998, „მესხეთი", თბ., 1998 და სხვა ავტორისეულ გამოკვლევებზე.

ახლა თუ ყოველივე ზემოაღნიშნულს შევაჯამებთ, იმ ერთადერთ მართებულ დასკვნამდე მივალთ, რომ საპაექროდ წარმოდგენილი მთავარეპისკოპოსის ანანია ჯაფარიძის სადისერტაციო ნაშრომი "საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)", თბილისი, 1999, წარმოადგენს კონცეპტუალურად მწყობრ ახალ ფუნდამენტურ მეცნიერულ გამოკვლევას, რომელიც სცილდება საკანდიდატო დისერტაციისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს და უდავოდ უფრო მაღალ სამეცნიერო ხარისხს იმსახურებს.

თბილისი, 25 ივნისი 1999 წ.

გამოხმაურება მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატზე „საქართველოს ეკლესიის ისტორია (შუა საუკუნეები)“

თსუ რელიგიათმცოდნეობისა და ეთიკის კათედრის დოცენტი რ. წიქვაძე

თსუ რელიგიათმცოდნეობისა და ეთიკის კათედრის გამგე, პროფესორი თ. ფანჯიკიძე

საქართველოს ეკლესიის ისტორიის საკითხები დიდი ხანია სხვადასხვა თაობის როგორც ქართველთა, ისე არაქართველ მკვლევართა ყურადღებას იმსახურებს. ეკლესია ჩვენი სახელმწიფოსა და მისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის სისხლხორცეული ნაწილი, არასოდეს ყოფილა გულგრილი იმ საზოგადოებრივი პროცესების მიმართ, რასაც პერიოდულად ადგილი ჰქონდა ჩვენს ისტორიაში. ამდენად, უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში ადამიანთა ცხოვრებაში მომხდარმა გარდაქმნებმა თავისთავად მოითხოვეს ახლებური დამოკიდებულება რელიგიური და საეკლესიო ფასეულობების მიმართ. თუ გავითვალისწინებთ, რომ მნიშვნელოვანმა სიახლეებმა თავი იჩინა თვით ეკლესიის ცხოვრებაშიც, მაშინ ადვილი გასაგები იქნება საქართველოს პატრიარქის უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის დავალება სინოდის წევრებისადმი მოემზადებინათ მასალები საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისა და საქართველოს ეკლესიის ადგილის შესახებ მსოფლიო მართლმადიდებლურ სამყაროში, რაც არა მარტო დროული, არამედ იმის მანიშნებელიც იყო, რომ აუცილებლობიდან გამომდინარე მეცნიერული სიახლეების და ღირებულებათა გადაფასების გათვალისწინებით უნდა შექმნილიყო ნაშრომი, რომელიც სრულად წარმოაჩენდა საქართველოს ეკლესიის დიდ ღვაწლს ქართველი ერის, მისი სახელმწიფოებრიობისა და საერთოდ მსოფლიო ქრისტიანობის ისტორიაში. აღნიშნულიდან გამომდინარე,

პატივცემული დისერტანტი მოვალე იყო გაეთვალის-წინებინა არა მარტო ის მემკვიდრეობა, რაც არსებობდა მეცნიერებაში საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით, არამედ შეევსო კიდეც ისინი დღემდე უცნობი მასალებით და ასევე სრულიად ახლებურად წარმოეჩინა რიგი საკითხებისა. ამის შესახებ კარგად არის მითითებული ავტორეფერატში (იხ. გვ. 4. - „სამეცნიერო სიახლე“)

პატივცემული დისერტანტის მიერ მუშაობის პროცესში გამოყენებული კვლევის მეთოდოლოგია და მეთოდები მას წარმოაჩენს, როგორც ფუნდამენტალურ მკვლევარს, ხოლო მისთვის, როგორც ისტორიკოსისათვის, დამახასიათებელი ანალიტიკური აზროვნება საშუალებას აძლევს ავტორეფერატში მოკლედ მოგვაწოდოს პირველწყაროები, მოახდინოს მათი ურთიერთშეჯერება და მიუხედავად ზოგიერთი მათგანის მიმართ მეცნიერებაში არსებული არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებისა თავისი კრიტიკული პოზიციაც წარმოაჩინოს.

ავტორეფერატიც კი ნათლად გვიჩვენებს მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის მრავალწლიან და ნაყოფიერ შრომას, რომლის გარეშეც ვერ შეიქმნებოდა ის სქელტანიანი ორი ტომი საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიისა, წინ რომ უსწრებდნენ წარმოდგენილ დისერტაციას. ორივე მათგანი არის სერიოზული სამეცნიერო გამოკვლევა, რომელიც უკვე ქართველ მკვლევართა სამაგიდო წიგნებად გამხდარან.

ავტორეფერატში მითითებული საკვლევ საკითხთა თემატიკა ისეთ სპექტრს ქმნის, რომელთაგან ზოგიერთის გვერდის ავლა ავტორს, ცხადია, შეეძლო, მაგრამ დაირღვეოდა მიზეზ-შედეგობრივ კავშირთა სინქრონი, რითაც ესოდენ მდიდარია რეფერატი.

შეუძლებელია არ აღინიშნოს, რომ იშვიათია არათუ საკანდიდატო, არამედ სადოქტორო დისერტაციაც, რომელიც შედგებოდეს XII თავისა და 62 პარაგრაფისაგან. მარტო სათაურებიც კი გვიჩვენებს თუ რაოდენ მრავალმხრივია საკვლევი პრობლემა. პატივცემული დისერტანტი თავისუფლად მოძრაობს როგორც ისტორიულ სივრცეებში, ისე – მრავალწახნაგოვან პრობლემატიკაში და ყველა დებულებას, დასკვნას შესაბამისი კრიტერიუმებით წარმოაჩენს. მიუკერძოებლად უნდა ითქვას, რომ ავტორეფერატი განხილულ საკითხთა

სისრულით ბევრად სჯარბობს საკანდიდატო დისერ-ტაციას, ხოლო მისი ავტორი წარმოგვიდგება როგორც მრავალმხრივი მკვლევარი, რომლის პიროვნებაშიც შესანიშნავად შერწყმულა ღრმა ქრისტიანულ-მართლმა-დიდებლური სულიერება, დიდი პატრიოტიზმი და მეცნიერისათვის დამახასიათებელი ობიექტურობა.

ნაშრომის პრაქტიკულ ღირებულებად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ ჩვენს მიერ მისმა სახელმძღვანელოდ გამოყენებამ უნივერსიტეტის თეოლოგიის სპეციალობის სტუდენტებთან დიდი მოწონება დაიმსახურა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ პატივცემული დისერტანტი, მთავარ-ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, ავტორეფერატში დასმულ საკითხთა სიახლეებითა და გადაწყვეტის ორიგინალუ-რობით სავსებით იმსახურებს ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხს.

ავტორეფერატის მიმართ გვაქვს ერთი შენიშვნა სადისერტაციო ნაშრომის სათაურთან დაკავშირებით, სადაც ფრჩხილებში მითითებულია შუა საუკუნეები, ალბათ უფრო უპრიანი იქნებოდა სათაური შუა საუკუ-ნეების მითითების გარეშე დარჩენილიყო, რამეთუ წარ-მოდგენილი მასალა თავისი მასშტაბით აღნიშნულ ეპოქა-ში არ თავსდება და დღევანდლამდე მოდის; გვხვდება ორიოდ ტექნიკური შეცდომაც მაგალითად: აპექტები (უნ-და იყოს ასპექტები), შემდგენილი (შემდგენელი) და სხვა.

აღნიშნულის მიუხედავად, ჩვენი შეფასება უცვ-ლელია სამეცნიერო ხარისხის მინიჭებასთან დაკავშირე-ბით.

მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ნაშრომი და წარმოდგენილი დისერტაცია პირველი ცდაა იმ მრავალ-მხრივი კავშირების აღდგენისა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ამთლიანებდა ჩვენს ქვეყანაში ცოდნასა და რწმენას, ერსა და ბერს, ეკლესიასა და სახელმწიფოს.

პატივცემულ დისერტანტს ვუსურვებთ წარმატე-ბებს სასულიერო და სამეცნიერო მოღვაწეობის რთულ გზაზე.

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ანოტირებული ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია - ახალციხე-რაბათი, 1983-1988 წწ; გვ 665.

ნაშრომი მოიცავს საქართველოს ეკლესიის ისტორიას პირველ საუკუნიდან მეექვსე საუკუნის ჩათვლით. განხილულია ქართული ქრისტიანული თემის პრობლემა მოციქულთა ხანაში; თანამედროვე საეკლესიო ისტორიის მონაცემების გათვალიწინებით გატარებულია თვალსაზრისი, რომ მოციქულებმა იმთავითვე იქადაგეს ქრისტიანული სარწმუნოება საქართველოში. ნაშრომში ვრცელი მონაკვეთი უკავია მტკიცებას, რომ ქართველი ხალხი თავის ისტორიაში გამოჩენამდე ეთნიკურად ერთგვაროვანი იყო. ადრინდელი ქართული ეთნოსი მოციქულთა ეპოქის წინ გაუდიფერენცირებული იყო; ამიტომაც, საერთო ქართული უნდა ყოფილიყო წინაქრისტიანული ქართული სარწმუნოების ღვთისმსახურების ენა; ამიტო-

მაც ეს ენა იქცა საეკლესიო ენად მოციქულების ეპოქიდან. ჯერ ამ ენით ზეპირად ითარგმნა წმინდა წერილი, ხოლო IV-V სს. უკვე წერილობით; ამიტომაც ქართული იყო საეკლესიო ენა იმთავითვე როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში. VI საუკუნეში სპარსეთის აგრესიის შედეგად დაპყრობილი სამხრეთ საქართველოსა და ასევე ჰერეთში ქართული მოსახლეობა აღმოჩნდა სომხური ეკლესიის უღელქვეშ; რაც ნაშრომში ქართულ და უცხოურ წყაროებზე დაყრდნობით არის განხილული.

2. ქართველთა წინაპრების ბიბლიური ისტორია ადამიდან იესომდე - თბილისი 1994 წ; გვ. 138

ნაშრომი ეყრდნობა ბიბლიას. იგი წარმოადგენს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის შესავალ ნაწილს. განხილულია ქართული ანბანის წარმოშობისა და დამწერლობის, ასევე ქრისტიანობის გავრცელების ისტორია საქართველოში და სხვ. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ კოლხეთის სამეფოს (ძვ. წ. VI-IV სს.) წიაღში ჩაეყარა საფუძველი პირველ ერთიან ქართულ სახელმწიფოს აზონ - ფარნავაზის დროს, რომელიც მოიცავდა აღმოსავლეთთან ერთად დასავლეთ საქართველოსაც. ამ დროს ფუძე ქართული ენის დაშლის ხარისხი დიდი არ იყო. ერთიანმა სახელმწიფომ ქართველი ტომები ერთ ქართველ ერად შეკრა ფარნავაზის ეპოქაშივე.

3. ქართული ეკლესია XVII-XVIII ს.ს-ში (წიგნში „საქართველოს ეკლესიის კალენდარი), თბილისი, 1994წ. გვ. 139.

პირველად ქართულ ისტორიოგრაფიაში აღწერილია საქართველოს ეკლესიის ისტორია XVII-XVIII სს.

4. შობა, ჯვარცმა, აღდგომა და ამაღლება უფლისა და მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი - თბილისი, 1995 წ. გვ 118.

ნაშრომი ეყრდნობა მათეს, მარკოზის, ლუკასა და იოანეს სახარებებს, მოციქულთა ეპისტოლეებს, წმინდა მამათა განმარტებებს, თანამედროვე მართლმადიდებელი თეოლოგების ნაშრომებს. იგი წარმოადგენს ჩვენი უფლისა და მაცხოვარის - იესო ქრისტეს ცხოვრების ისტორიას.

5. წმინდა მოწამე ქეთევან დედოფალი, წმინდა მეფე ლუარსაბ II, მეფე თეიმურაზის ბრძოლა ქართველობისათვის, ტყვეთა სყიდვა - თბილისი, 1996 წ. გვ. 76.

XVII საუკუნე, შეიძლება ითქვას, უმძიმესი საუკუნე იყო ქართველი ერის ისტორიაში. თუ წინა საუკუნეებში მტრები საქართველოს დაპყრობით, ანდა დახარკვით კმაყოფილდებოდნენ, ამ დროს სპარსეთისა და ოსმალეთის იმპერიებმა ყველაფერი იღონეს ქართველი ერის გასანადგურებლად და მიწის პირიდან აღსაგველად: ასეულ ათასობით ქართველი საქართველოშივე დახოცეს, უფრო მეტი სპარსეთში გადაასახლეს. კახეთი გააუკაცრიელეს და მომთაბარე თურქმენული ტომები ჩამოასახლეს. მესხეთში მკვიდრი ქართველობა იძულებით გაამაჰმადიანეს (გაათათრეს) მოწინააღმდეგენი მოსპეს, ანდა აიძულეს გადასახლებულიყვნენ. დასავლეთ საქართველო კი უჩვეულო და ენით უთქმელმა ანარქიამ მოიცვა, დაიწყო ტყვეთა სყიდვა, ქართველები თუ არაქართველებიმასიურად ატყვევებდნენ ქართველებს და მონებად ჰყიდიდნენ. ამ დროს როცა ევროპაში მეცნიერება აყვავდა და საზოგადოებრივი ცხოვრება პიროვნების თავისუფლებას დაეფუძვნა, ქართველები აფრიკელთა მსგავსად მონათა ბაზრებში იყიდებოდნენ.

წმინდა მოწამე ქეთევანს „საქართველოს მნათობი“ ეწოდა, რადგან ასეთ რთულ ჟ მს, უმძიმეს XVII–XVIII საუკუნეებში მისი ღავწლი და მოწამეობა მთელი ქართველი ხალხისთვის სულის ცხონებისა და მამულის გადარცენის გზის მაჩვენებლად იქცა.

6. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია – 1996-1999 წწ. I, II, III, IV ტ. გამომცემლობა „მერანი“.

წიგნი გამოცემულია ოთხ ნაწილად. პირველი ნაწილი გამოვიდა 1996 წელს. იგი მოიცავს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიას დასაბამიდან მე-7 საუკუნის ჩათვლით. მასში ავტორს საკუთარი თვალთახედვით განხილული აქვს ყველა ძირითადი შეხედულება

ქართული ეკლესიის ისტორიის შესახებ. მკითხველის ყურადღებას იპყრობს აგრეთვე შესაბამის თავებთან დართული ძირითადი საისტორიო წყაროების ახალ ქართულ ენაზე გადმოცემული ქრესტომათიული მასალა.

მეორე ტომში მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე) განიხილავს VII-XI საუკუნეების სამოციქულო ეკლესიის ისტორიას, ხოლო მესამე ტომი მოიცავს XII–XVIII საუკუნეების ისტორიას.

IV ტომი შედგება ორი ნაკვეთისაგან. პირველით - „ქართული ეკლესია XIX-XX საუკუნეებში“ მთავრდება წინა სამ ტომში გადმოცემული საქართველოს ეკლესიის ისტორიის გაბმული, განზოგადებული თხრობა I საუკუნიდან XX საუკუნის ჩათვლით.

IV ტომის II ნაკვეთია „საქართველოს საეკლესიო კრებები (IV–XVIIIსს.)“ იგი შეეხება ეკლესიის ისტორიის შესასწავლად უაღრესად მნიშვნელოვან საეკლესიო სამართალს, მასში მოცემულია საკანონმდებლო მასალის, კერძოდ კი ადგილობრივი საეკლესიო კრებების დადგენილებათა, საეკლესიო ხელისუფალთ მიერ გამოცემულ სიგელ-გუჯართ და საეკლესიო სჯულმდებლობის სხვა წყაროთ ანალიზი. ამ მხრივ ნაშრომი ერთ-ერთი პირველია ქართულ ისტორიოგრაფიაში. აღსანიშნავია, რომ მეორე ნაკვეთს თან ერთვის საკანონმდებლო და მიმდინარე კრებათა მიერ გამოცემული ძეგლები.

7. დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები) – გამომცემლობა „განათლება“, 1996 წ., გვ. 3-319.

რედაქტორი ნ. სუხიტაშვილი. ნაშრომში თავმოყრილი საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის წმინდა სინოდის წევრის მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგებანი, წერილები და გამოკვლევები გვამცნობენ მართლმადიდებლურ ეკლესიას მოწყვეტილ ქართველთა ბედს, მათ გაუცხოვებას მშობელი ერისადმი. განხილულია თანამედროვე საეკლესიო ცხოვრება, აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს ტკივილი, ახალი თაობის აღზრდის საკითხები.

8. „ქართლის ცხოვრების“ არმენოფილური რედაქცია – თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 1997წ., გვ. 3-65.

რედაქტორი თ. ჯაფარიძე. ნაშრომში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ქართლის ცხოვრების“ შესავალში არსებული ნიჰილისტურ - დამამცირებელი შეფასებანი (ქართული ენის, ეთნოსისა და სხვათა მიმართ) წარმოადგენს არა XI ს. ქალკედონიკი ავტორის შემოქმედებას, არამედ განეკუთვნება იმ ეპოქას (VI-IX სს.), როდესაც ჯერ სპარსთა, შემდეგ კი არაბთა მეოხებით ჩვენი ქვეყნის მეზობლად მდებარე მძლავრი სომხური მონოფიზიტური ცენტრი ცდილობდა ქართველთა ეროვნული სარწმუნოებისა და ცნობიერების დასუსტებას საქართველოში მართლმადიდებლური (პრობიზანტიური) ორიენტაციის აღმოფხვრის მიზნით.

9. ქართველი ერის წარმოშობის შესახებ - თბილისი, 1997წ.

ნაშრომში განხილულია სხვადასხვა თეორიები ქართველი ხალხის წარმოშობის შესახებ, რომელთაგანაც, ავტორის თვალსაზრისით, მართებულია საქართველოს ეკლესიაში ოდითგანვე აღიარებული და სხვადასხვა მატიანეებსა თუ წყაროებში გადმოცემული თეორია.

10. საინგილო, ქართველთა გალეკება, მანგლისწალკის ეპარქია, 1998 წ, გვ 3-40.

კრებულში აღწერილია მტერთა მიერ დაპყრობილ აღმოსავლეთ კახეთში (საინგილოში) მცხოვრებ ქართველთა ბედი, რომელთაც სხვადასხვა მიზეზის გამო დატოვეს ეროვნული ეკლესია, სამწუხაროდ, მათი დიდი ნაწილი ეთნიკურად გადაგვარდა; ხოლო ძირითადი ნაწილი შეერწყა საინგილოში ჩამოსახლებულ სხვადასხვა ხალხს, მათ შორის ლეკებსაც. ნაშრომში უხვ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია საინგილოს ისტორიული გეოგრაფია, ეთნიკური სახე, ისტორიული ბედი, სოციალური ყოფა, გვარები და სხვა.

11. მესხეთი, ქართველთა გამაჰმადიანება. საქართველოს საპატრიარქო, მანგლის - წალკის ეპარქია, 1998წ., 43 გვ.

საქართველოს საპატრიარქო, მანგლის-წალკის ეპარქია, 1998, 3-43 გვ. ნაშრომში გადმოცემულია ოსმალთა მიერ დაპყრობილ ქართველთა, კერძოდ, მესხთა გამაჰმადიანება. ქართული ენის დავიწყება და ცვლილებები მათ გვარებში.

12. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია (შემოკლებული ვარიანტი, წიგნში: „საქართველოს ეკლესიის კალენდარი", გვ. 105-422 1998 წ.).

ნაშრომში პირველად ქართულ ისტორიოგრაფიაში გადმოცემულია საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პერიოდიზაცია, პირველი პერიოდი მოიცავს საქართველოს ეკლესიის ისტორიას მოციქულებიდან რუის-ურბისის კრებამდე. მეორე პერიოდი - საქართველოს ეკლესიის ისტორიას რუის-ურბნისის კრებიდან ავტოკეფალიის გაუქმებამდე. მესამე პერიოდი მოიცავს საქართველოს ეკლესიის ისტორიას ავტოკეფალიის გაუქმებიდან დღემდე.

13. ქართლ-კახეთი, ქართველთა გასომხება, საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია, 1999 წ., 3-48 გვ.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა და ირანელთა მიერ XVII-XIX სს-ში დაპყრობილ ქართლ-კახეთსა და მესხეთში მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ხვედრი, რომელნიც თანდათანობით სომხური ეკლესიის მრევლად გადაიქცნენ დამპყრობელთა პოლიტიკური ნების შესაბამისად. გამონოფიზიტების შემდეგ სომხური ეკლესიის მრევლში გასულ ქართველებს თანდათანობით შეეცვალათ ეთნოფსიქოლოგია; დაკარგეს ეროვნული ცნობიერება, და დაადგნენ გასომხების გზას. ეს პროცესი განსაკუთრებით გაღრმავდა თბილისსა და ქვემო ქართლში, აგრეთვე ქართლ - კახეთის ქალაქებსა და გზისპირა სოფლებში, სადაც მაჰმადიანების ბატონობა უფრო მტკიცე იყო.

14. ლაზეთი-თრიალეთი, ქართველთა გაბერძნება, საქართველოს საპატრიარქო მანგლის-წალკის ეპარქია - თბილისი 1999 წ., 3-36 გვ.

ნაშრომში ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა მიერ დაპყრობილ სამხრეთ საქართველოში (ლაზეთსა და მესხეთში) მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ბედი, რომელნიც ოსმალური კანონების შესაბამისად კონსტანტინოპოლის ბერძნული საპატრიარქოს მრევლად გადაიქცნენ. ნაშრომი შეიცავს პარაგრაფებს მესხეთისა და ლაზეთის მართლმადიდებლების (ე.წ. „ურუმების“) საცხოვრისის, ოსმალეთში ბერძნული ეკლესიის უფლებების გაზრდისა და ქართველი მართლმადიდებლების გაბერძნების, ბერძენ - ურუმების საქართველოში გადმოსახლების, გაბერძნებულთა გვარებისა და სხვათა შესახებ.

15. ქართველი ხალხის მომზადება მაცხოვრის მისაღებად – მანგლის-წალკის ეპარქია, გვ. 3-18 2001 წ.

ნაშრომში გადმოცემულია ქართველ მეფეთა ოჯახში საიდუმლოდ დაცული ცნობები ქვეყნად მხსნელის მოვლინების შესახებ. კერძოდ: უფალი ღმერთი საუკუნეთა მანძილზე ამზადებდა ერებს მაცხოვრის მისაღებად. ამ ხალხთა შორის ბიბლიის უდიდეს წინასწარმეტყველთა მიერ ქართველთა წინაპრებიცაა მოხსენიებული. ნაშრომი ეყრდნობა „ძველ აღთქმას“, „ქართლის ცხოვრებასა“ და სხვა წყაროებს.

16. აფხაზეთი (ქართველთა „გააფხაზება“), საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია, 2001, გვ. 3-89.

ნაშრომში უხვ საისტორიო წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია აფხაზეთის ქართველთა ბედი XVI ს-დან XXI ს-მდე. კერძოდ: XVI ს-დან ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ მის პერიფერიულ კუთხეებში, ადგილობრივი ხელისუფლების სისუსტის გამო, ჩამოსახლდნენ ჩრდილო კავკასიელი მთიელები. ამ პროცესს ნ. ბერძენიშვილი მთის ჩამოწოლას უწოდებს. ასე მოექცა აღმოსავლეთ კახეთი (ჭარ-ბელაქანი) – ლეკუ-

რი ტომების ხელში, შიდა ქართლის მთიანეთი - ოსების, ხოლო აფხაზეთი - ადიღე-ჩერქეზული ტომის აბაზების, ანუ აფსუების ხელში. XVI-XVIII სს. ჩერქეზი ხალხი ჩრდილო კავკასიაში ყველაზე მრავლრიცხოვანი იყო და შედგებოდა უამრავი მეომარი ტომისაგან, რომელთაგან ერთ-ერთი, როგორც აღინიშნა, აფხაზეთში ჩასახლდა და ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ დაიპყრო ისტორიული ოდიში (თანამედროვე სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და გალის რაიონები). მკვიდრი ქართული მოსახლეობა გადაიქცა საზოგადოების ყველაზე დაბალ, დამორჩილებულ ფენად, შეისწავლა მებატონეების ენა და ადათ-ჩვევები, მაღალმა ფენამ აფხაზეთისა - ძველმა ქართველმა თავად-აზნაურებმა, შეძლეს თავიანთი მაღალი მდგომარეობის შენარჩუნება ქვეყნის ახალი ეთნიკური სახის ჩამოყალიბების სანაცვლოდ. აფხაზეთში ჩამოსახლებულ აბაზა-აფსუებს ქართველებმა ქვეყნის სახელის მიხედვით „აფხაზები“ უწოდეს, მოგვიანებით ეს სახელი გადაიღეს რუსებმა, თუმცა კი როგორც თურქი, ისე უცხოელი მოგზაურები მათ ჩერქეზებს (//აბაზებს) უწოდებდნენ.

17. რეგიონალიზმი შეაფერხებს ეროვნულ კონსოლიდაციას - თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი, გვ. 3-20. თბილისი 2002წ.

ნაშრომი წარმოადგენს ერთგვარ გაფრთხილებას - რა შეიძლება მოჰყვეს საქართველოს სახელმწიფოს დაშლა-დანაწევრების მოსურნეთა მცდელობას: საქართველოს რეგიონიზაციას. კერძოდ: საუკუნეთა მანძილზე დიდი ქართველი მამულიშვილები იღწვოდნენ საქართველოს გაერთიანებისათვის. მტერმა იცოდა, რომ ერთიან საქართველოს სახელმწიფოს ვერ დაამარცხებდა, ამიტომ მუდამ ცდილობდა მის კუთხეებად (რეგიონებად) დაყოფას, რათა „ქართველების აღმა ხნული, კახელებს დაბლა ეფარცხათ“. წმინდა წერილიც გვასწავლის და ჩვენი წმინდა მამებიც ამბობენ: „უფალი ღმერთი აერთიანებს, ეშმაკი კი ჰყოფს“. ამჟამად მიმდინარეობს ძიება საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის პრინციპისა, ამიტომაც არ შეიძლება შეცდომის დაშვება, რათა ახალმა

გადაწყვეტილებებმა და კანონებმა უნებლიედ ხელი არ შეუწყონ საქართველოს დაშლა - დანაწევრებას. საქართველოს რეგიონიზაცია არა თუ გადაჭრის აფხაზეთის, ანდა ცხინვალის პრობლემებს, არამედ ერთის ნაცვლად წარმოქმნის რამდენიმე აფხაზეთს და სხვა ახალ სეპარატისტულ რეგიონალურ რეჟიმს.

18. პოლემიკა კათოლიკებთან (კათოლიკური პროზელიტიზმის შესახებ). სერია: ისტორიული ბედი საქართველოს ეკლესიისგან განშორებული ქართველებისა. გამომცემლობა „ქართული წიგნი“, 2002 წ., გვ. 3-48.

ნაშრომი წარმოადგენს კრებულს მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის სხვადასხვა წლებში გამოქვეყნებული პოლემიკური ჟანრის პუბლიკაციებისა, დამატების სახით ერთვის უდეს, ხიზაბავრას, ივლიტას, ვალესა და სხვა ეკლესიათა სამრევლოების თხოვნა დედა ქართული ეკლესიის წიაღში დაბრუნების შესახებ.

19. ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი). საქათველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია, 2002 წ., გვ.3-22.

ნაშრომში ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ქართული საეკლესიო ენის ჩამოყალიბების პროცესი. კერძოდ: IV საუკუნეში ქართველთა გაქრისტიანებისთანავე საქართველოში დაიწყო „წმინდა წერილის“ ქართული თარგმანების მომზადება, რომელშიც მონაწილეობდნენ საქართველოს ყოველი კუთხიდან შემოკრებილი მეცნიერები. ამ ღვაწლმა უკვე V ს. დასაწყისში გამოიღო თავისი შედეგი - შედგენილ იქნა წმინდა სახარების პირველი ქართული თარგმანი.

20. პეტრე იბერი – მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი თბილისი, 2002 წ. გვ. 3-22.

წიგნი მოიცავს შემდეგ პარაგრაფებს: „ქართველთა სამონასტრო ცხოვრების სათავეებთან IV-V სს.“, „პირველი ქართველი მთარგმნელები“, „იოანე ლაზი ქართული სამწერლო ენის სათავეებთან“, „პეტრე იბერის ბიოგრა-

ფები“, „მონოფიზიტობის გაძლიერება XVII-XVIII საუკუნეებში და პეტრე იბერის ხსენების გაუქმება“.

21. რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს – თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2002 წ., გვ. 3-64.

ნაშრომი მოიცავს შემდეგ პარაგრაფებს: 1. მოძღვრება; 2. რჩევები; 3. მართლმადიდებლური დიასპორას საკითხი ქართული წყაროების მიხედვით; 4. წმინდა და დიდი კრების მოსამზადებელი მართლმადიდებელთაშორისი კომისიის გადაწყვეტილება. 5. მცირე ცნობა საზღვაგარეთის ეკლესიის შესახებ. წიგნში მოტანილია მრავალი ცნობა იმის შესახებ, თუ როგორ უვლიან სხვა ერების ეკლესიები თავის ეროვნულ დიასპორას უცხოეთში, მათი მაგალითის შესაბამისად, საზღვაგარეთ უნდა ჩამოყალიბდეს ქართული სამრევლოები, რათა უკანასკნელ წლებში უცხოეთში სამუშაოდ, საცხოვრებლად და სასწავლებლად წასული ქართველები არ ასიმილირდნენ უცხო ერებში და საქართველოს მფარველ ყოვლადწმინდა დედაღვთისმშობელს მისი ერთგული შვილები არ დაეკარგოს.

22. სიბრძნის ხიდი მეცნიერებასა და სარწმუნოებას შორის – თეოლოგიის კათედრის დაარსება სტუში, 2002 წ.

მეორე საუკუნის ქრისტიანმა მეცნიერმა კლიმენტი ალექსანდრიელმა შეიმუშავა მოძღვრება რწმენისა და ცოდნის შერწყმისა. „ბევრს ჰგონია, რომ მეცნიერება და სარწმუნოება ერთმანეთში მოურიგებელნი არიან, მაგრამ ამ ორ სამფლობელოს შორის შემაერთებელი ხიდი არის სიბრძნე. გამეცნიერებული სარწმუნოება და გასარწმუნოებული მეცნიერება არის წყარო ერის მსახურებისა“- წერდა ილია ჭავჭავაძე.

საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ევროპისა და მსოფლიოს სახელოვან უმაღლეს სასწავლებელთა დარად დაარსდა თეოლოგიის კათედრა. წიგნში წარმოდგენილია საქართველოს უწმინდესი პატრიარქის ილია II-ის და თეოლოგიის კათედრის პირველი გამგის

მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის სიტყვები კათედრის დაფუძვნებისას 2001 წლის 19 ოქტომბერს. წიგნი ეძღვნება საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დაარსების მე-80 და უწმიდესი და უნეტარესი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II- ის დაბადებიდან 70-ე წლისთავს.

23. მსოფლიო საეკლესიო კრებები ქართველ ეპისკოპოსთა მონაწილეობით, თბილისი, 2003წ., გვ.3-44.

მონოგრაფიის მიხედვით, ქართველი ეპისკოპოსები მონაწილეობდნენ წმინდა კრებათა სამართლის შემუშავებაში და მსოფლიო საეკლესიო კანონებს აცნობდნენ თავის მრევლს, რაც წარმოადგენდა მართლმადიდებელი სარწმუნოების სიწმინდის საფუძველს საქართველოში.

24. საქართველოს ეკლესიის ისტორიის წყაროები, პერიოდიზაცია და საეკლესიო ისტორიოგრაფია. თბილისი 2003წ., გვ. 3-42

წიგნი წარმოადგენს პირველ ნაშრომს საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პერიოდიზაციის შესახებ. მასში აგრეთვე განხილულია ეკლესიის ისტორიის წაყროები და საეკლესიო ისტორიოგრაფია. ავტორი მსოფლიო და საქართველოს საეკლესიო კრებათა მონაცემებზე დაყრდნობით აშუქებს საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ თვით ეკლესიაშივე არსებულ თეორიებს და აჯერებს მათ თანამედროვე ისტორიოგრაფიის მონაცემებთან.

25. საქართველოს საეკლესიო კრებები - I, II, IIIტ. გამომცემლობა „მერანი“, 2003 წ.

ტ.1: რეცენზენტები: ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი გიული ალასანია, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი სერგო ვარდოსანიძე. ნაშრომში განხილულია საქართველოს საკანონმდებლო საეკლესიო კრებები კრებათა ანალიზს თან ერთვის კანონიკური სამართლის ძეგლები; საკითხის ისტორიოგრაფია (გვ. 5-88); ნაწილი I. საეკლესიო სამართლის წყაროები (გვ. 88-212): თავი I: მსოფლიო საეკლესიო კრებები და მათი კანონები (91); ადგილობრივი კრებების კანონები (96); წმიდა მამათა კანონები (96); კანონიკური კრებულები (98); ნომოკანო-

ნები (100); კანონთა განმარტებანი, არისტინე, ზონარა, ბალსამონი (101); თავი II: საეკლესიო სამართლის წყაროების პირველი ქართული თარგმანები (103); საკანონმდებლო ძეგლების თარგმანები VI-VII საუკუნეებში (106); საკანონმდებლო ძეგლების თარგმანები VIII-IX საუკუნეებში (108); საკანონმდებლო ძეგლების თარგმანები X-XI საუკუნეებში (110); წმ. ფოტის ნომოკანონის ანუ დიდი სჯულისკანონის ქართული თარგმანები (116); საეკლესიო სამართლის ძეგლების თარგმანები XVIII საუკუნის I ნახევარში (119); საეკლესიო სამართლის ძეგლების თარგმანები XX ს. II ნახევარში (124); თავი III: საქართველოს საეკლესიო სამართლის წყაროები I-V სს-ში (126); საეკლესიო სამართლის წყაროები დვინის კრებიდან რუის-ურბნისის კრებამდე (VI-XI) (174); საეკლესიო სამართლის წყაროები რუის-ურბნისის კრების შემდეგ (XII-XVIII)(190); საეკლესიო სამართლის წყაროები ქართული სახელმწიფოებრიობის გაუქმების პერიოდებში (197); საეკლესიო სამართლის წყაროები XVIII ს. II ნახევარში (203); საეკლესიო სამართლის წყაროები ავტოკეფალიის გაუქმებისას (204); საეკლესიო სამართლის წყაროები ავტოკეფალიის აღდგენის შემდეგ (210); ნაწილი II: თავი I: საქართველოს ეკლესიის საკანონმდებლო კრებები: რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების „ძეგლისწერა“ (2140; რუის-ურბნისის კრების კანონები [ტექსტი] (222); საკანონმდებლო კრება გიორგი ბრწყინვალის დროს (1335) (241); „ძეგლის დადება“ [ამოკრებილი მუხლები] (243); ჭულევის საკანონმდებლო კრების „კანონიკური სამართალი“ (1381-1386) (245); ცაიშ-ბედიის შეკრების „მცნება სასჯულო“ (1470-1474) (256); ბიჭვინთის საეკლესიო კრების (1543-1549) სამართალი (276); დავით-გარეჯის საეკლესიო კრების „განჩინება“ (1702) (285); საკანონმდებლო შეკრებანი ვახტანგ VI-ის კარზე (290); თბილისის III საეკლესიო კრების „კანონნი“ (1748) (310); მერეთის საეკლესიო კრების „ხელითწერილი“ (1759) (322); 1762, 1768, 1793 წწ. კრებათა დადგენილებანი საეპისკოპოსოთა მართვის შესახებ, მცნებანი ეპისკოპოსთა და მღვდელთა მიმართ

[ტექსტები] (327); საქართველოს I საეკლესიო კრების (9-17.09.1917) მიერ გამოცემული „დებულება“ (339); საქართველოს II საეკლესიო კრების (27.06.1920) მიერ გამოცემული „დებულება" (353); საქართველოს IV საეკ-ლესიო კრების (21-27.06.1927) მიერ გამოცემული „დებუ-ლება“ (368); საქართველოს VIII საეკლესიო კრების სახელით (1937) გამოცემული „დებულება“ (381); საქარ-თველოს ეკლესიის XIII გაფართოებული კრების მიერ გამოცემული „დებულება“ (18-19.09.1995) (390); დასკვნა (410). წიგნს ახლავს რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე.

ტ.2: რედაქტორი: ლია შარვაშიძე, რეცენზენტები: ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, გიული ალასანია, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი სერგო ვარდოსა-ნიძე. ნაშრომში განხილულია წერილობით ძეგლებში გამოვლენილი IV-XVIII საუკუნეებში შემდგარი 21 მიმ-დინარე საეკლესიო კრება და აგრეთვე მსოფლიო საეკ-ლესიო კრებები ქართველ ეპისკოპოსთა მონაწილეო-ბით. პირველად ხდება ერთად შეკრება და გაანალიზება ეკლესიის ისტორიის შესასწავლად უმნიშვნელოვანესი კრებებისა, რომლებზეც სულიწმიდის მადლით აღჭურ-ვილი წმიდა მამები საქვეყნო და საეკლესიო სამარ-თალს გადმოცემდნენ. ნაშრომის ზოგიერთ პარაგრაფს თან ერთვის შესაბამისი კრებების მიერ გამოცემული სამართლის აქტები; კერძოდ: საქართველოს ეკლესიის მიმდინარე კრებები: შესავალი (5); საქართველოს ეკლე-სიის ისტორიის პერიოდიზაცია და საეკლესიო ისტო-რიოგრაფია (7); საეკლესიო სამართლის წერილობითი წყაროები (32); ეპისკოპოსთა შეკრებანი წმიდა მეფე-თა მირიანისა და ვახტანგ გორგასლის დროს (IV-V სს) (34); დვინის საეკლესიო კრება (506) (40); მცხეთის კრებები (VII ს.) (52); ანტიოქიის I საეკლესიო კრება (VIII ს. 50-იანი წლები) (54); ანჩის საეკლესიო კრება (IX ს. 40-იანი წლები) (75); ჯავახეთის საეკლესიო კრება (IX ს. 60-იანი წლები) (86); ღრტილას საეკლესიო კრება (1046) (98); ანტიოქიის II საეკლესიო კრება (1056-1057) (106); ქუთაისის საეკლესიო კრება (1058) (130);

თბილისის I საეკლესიო კრება (1178 წ.) (138); თბილისის II საეკლესიო კრება (1185 წ.) (145); საეკლესიო შეკრებანი დავით აღმაშენებლისა და თამარის კარზე (159); ანისის შეკრება (1218) (164); შიომღვიმის საეკლესიო კრება (XIII ს. 40-იანი წლები) (169); მცხეთის საეკლესიო კრება (1263) (173); შეკრება საფარაში (1453)(86); სამთავროს საეკლესიო შეკრება (1459) (190); სვანეთის საეკლესიო კრებები (XIII-XVIII) (192); საეკლესიო შეკრებანი ვახტანგ VI-ის, თეიმურაზისა და ერეკლეს კარზე (196); მცხეთა-თბილისის (1755-1756) კრება (203); თბილისის IV საეკლესიო კრება (1764) (231); დასკვნა (239). მსოფლიო საეკლესიო კრებები ქართველ ეპისკოპოსთა მონაწილეობით: შესავალი (256); საქართველოს ორი ეპისკოპოსი I მსოფლიო კრებაზე (257); ქართული ეკლესიის წარმომადგენელი II მსოფლიო კრებაზე (260); ქართველი ეპისკოპოსი III მსოფლიო კრების მუშაობაში (262); საქართველოს ეპისკოპოსები IV მსოფლიო კრებაზე (263); ცნობა V კრების მუშაობაში საქართველოს ეპისკოპოსის მონაწილეობის შესახებ (265); VI მსოფლიო კრების მიერ საქართველოს ეკლესიის უფლებათა აღიარება (273); 691 წლის „ტრულის“ მსოფლიო საეკლესიო კრების ხელისმომწერი ეპისკოპოსები დასავლეთ საქართველოდან (277); საქართველოს ეპისკოპოსი VII მსოფლიო კრებაზე (281); ფერარა-ფლორენციის კრება (290); დასკვნა (295). ნაშრომს ახლავს რეზიუმეები რუსულ და ინგლისურ ენაზე.

ტ.3: რედაქტორი: ლია შარვაშიძე, რეცენზენტები: ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი გიული ალასანია, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი სერგო ვარდოსანიძე. ნაშრომში განხილულია მე-19 და მე-20 საუკუნეებში შემდგარი 50-ზე მეტი საეკლესიო კრება. მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი, განსაკუთრებით XX ს. დასაწყისში, საერთო-სახალხო ყრილობას წარმოადგენდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობის (ავტონომიის), დამოუკიდებლობისა და საეკლესიო ავტოკეფალიის აღდგენისაკენ მიმართულს. კრებათა ანალიზს თან ერთვის მათ მიერ გამოცემული სამართლის ძეგლები; კერძოდ: შესა-

ვალი (5); საეკლესიო შეკრებები, ე.წ. „ცერკოვნი ბუნტი“ ავტოკეფალიის გაუქმების დროს (1819-1820) (7); ავტოკეფალური მოძრაობის ჩასახვა (26); საეკლესიო კრებები 1905-1916 წწ. (19 კრება) (45); ავტოკეფალიის აღმდგენი კრებები (9 კრება) (113); წმ. კირიონის მკვლელობის ერთი ვერსია (137); საეკლესიო კრებები 1918-1995 წლებში (23 კრება) (141); დასკვნა (193). საქართველოს ეკლესიის მმართველი იერარქია: კათალიკოსი (201); პატრიარქი (225); ქორეპისკოპოსი (231); მწიგნობართუხუცესი (238); მოძღვართმოძღვარი (249); დასკვნა (270). წიგნს ახლავს რეზიუმე რუსულ და ინგლისურ ენებზე.

26. საქართველოს ეკლესიის მოკლე ისტორია. მეორე გამოცემა. თეოლოგიის სასწავლო - სამეცნიერო ცენტრი, თბილისი 2004 წ. გვ. 3-92.

ნაშრომში მოთხრობილია თუ როგორ იბრძოდა საქართველოს ეკლესია ერის სულიერი გადარჩენისთვის. საუკუნეების მანძილზე. აქვე, პირველად არის გამოყენებული წმინდა ბიბლია, ვითარცა საქართველოს ეკლესიის საისტორიო წყარო. კრებული მოიცავს ჩვენი წმინდა სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიას I საუკუნიდან XX საუკუნის ჩათვლით.

27. წმიდა მეფე ვახტანგის ცხოვრება. სერია: ქართველ მეფეთა და წმინდათა ცხოვრება, თბილისი, გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2004 წ., 32 გვ.

ნაშრომში თანამედროვე ქართულ ენაზე აღწერილია წმინდა მეფის ვახტანგ გორგასალის ცხოვრება (სრული ტექსტი), რომელიც ათასწლეულის მანძილზე საქართველოს ახალგაზრდობას ზრდიდა გმირული სულისკვეთებით, მამულისა და მოყვასისადმი თავდადების გრძნობით.

28. წმიდა ნინოს ცხოვრება - სერია: ქართველ მეფეთა და წმინდათა ცხოვრება, თბილისი 2004 წ; გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 42 გვ.

ნაშრომში თანამედროვე ქართულ ენაზე გადმოღებულია IV საუკუნეში სალომე უჯარმელის მიერ „ქართლის ცხოვრებაში“ ჩაწერილი წმინდა ნინოს ცხოვრების

სრული ტექსტი (რომელიც თითქმის უცვლელად გამოქვეყნდა წიგნში: „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“).

29. ულოცველთა ჟამი – (მიტროპოლიტი ანანია, მერაბ ვაჩნაძე, ვახტანგ გურული) - გამომცემლობა „არტანუჯი“, თბილისი. 2005 წ., გვ. 3-45.

ნაშრომში ნაჩვენებია ეროვნულისა და კოსმოპოლიტურის დაპირისპირების ისტორია საქართველოში XIX საუკუნის 80-იანი წლებიდან XXI საუკუნის დამდეგამდე.

30. საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული თეორია საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ და მისი კრიტიკა. - 8 ნოემბერი, თბილისი 2006 წ. თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი.

უძველესი ხანიდანვე საქართველოს წმიდა ეკლესიის ისტორიას სწავლობდნენ მემატიანე სასულიერო მოღვაწენი, მაგრამ მას შემდეგ, რაც XIX საუკუნეში რუსეთის ხელისუფლებამ გააუქმა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა, საეკლესიო ავტოკეფალია და XX საუკუნეში გაბატონდნენ ათეისტები – დამპყრობლის ნებით, „დაყავი და იბატონე”-ს დევიზის შესაბამისად დამახინჯდა საქართველოს ეკლესიის ისტორია.

ამჟამად, საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის კვალდაკვალ დადგა ჟამი კვლავ აღორძინდეს საქართველოს ეკლესიის მეცნიერული ისტორიის შესწავლის საქმე.

აღნიშნული საკითხი განხილულია წინამდებარე ნაშრომში, რომელიც უნდა ემსახუროს საქართველოს ეკლესიის მთლიანობის განმტკიცების წმიდა საქმეს.

31. საქართველოს დედაეკლესია, საკითხავი ყმაწვილთათვის, თბილისი, 2006 წ., გვ. 3-320.

რედაქტორი ნათელა ჯოლოხავა. ნაშრომში მოკლედაა გადმოცემული საქართველოს ეკლესიის და მისი სამწყსოს ისტორია უძველესი ხანიდან და მოციქულების ეპოქიდან XXI ს. დასაწყისამდე.

32. შიდა ქართლი (ქართველთა გაოსება), თეოლოგიის სასწავლო–სამეცნიერო ცენტრი თბილისი 2006 წელი, 3-64 გვ.

ზოგჯერ ისმის კითხვა: საჭიროა თუ არა წერა ქართველთა გაოსების შესახებ? და საერთოდ არსებობს თუ არა ასეთი პრობლემა? ქართველთა გაოსების საკითხი ჩვენ ძალზე მნიშვნელოვნად და, ამასთანავე სასწრაფოდ გადასაჭრელ პრობლემად მიგვაჩნია. როგორც ცნობილია ოსებს და ქართველებს ხშირად აქვთ ერთნაირი გვარები. სხვადასხვა კუთხის ქართულ მოსახლეობას ამ საკითხის არსში გაურკვევლობის გამო „ოსური“ გვარის მატარებლი ადამიანი, როგორც წესი ოსური ეროვნების მქონედ მიაჩნია. ეს თაობათა მანძილზე ოსურ თვითშემეცნებასაც უყალიბებდა „ოსური“ გვარის მატარებლი ქართველს. ზოგჯერ კი მძიმე ფსიქოლოგიურ შედეგსაც იწვევდა.

33. აფხაზეთი – (ქართველთა გააფხაზება) II გამოცემა, საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია 2007 წელი. სერია: ისტორიული ბედი საქართველოს ეკლესიისგან განშორებული ქართველებისა

ნაშრომში უხვ საისტორიო წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია აფხაზეთის ქართველთა ბედი XVI ს-დან XXI ს-მდე. კერძოდ: XVI ს-დან ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ მის პერიფერიულ კუთხეებში, ადგილობრივი ხელისუფლების სისუსტის გამო, ჩამოსახლდნენ ჩრდილო კავკასიელი მთიელები. ამ პროცესს ნ. ბერძენიშვილი „მთის ჩამოწოლას“ უწოდებს. ასე მოექცა აღმოსავლეთ კახეთი (ჭარ-ბელაქანი) – ლეკური ტომების ხელში, შიდა ქართლის მთიანეთი - ოსების, ხოლო აფხაზეთი - ადიღე-ჩერქეზული ტომის აბაზების, ანუ აფსუების ხელში. XVI-XVIII სს. ჩერქეზი ხალხი ჩრდილო კავკასიაში ყველაზე მრავლრიცხოვანი იყო და შედგებოდა უამრავი მეომარი ტომისაგან, რომელთაგან ერთ-ერთი, როგორც აღინიშნა, აფხაზეთში ჩასახლდა და ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ დაიპყრო ისტორიული ოდიში (თანამედროვე სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და გალის რაიონები). მკვიდრი ქართული მოსახლეობა გადიქცა საზოგადოების ყვალაზე დაბალ, დამორჩილებულ ფენად, შეისწავლა მებატონეების ენა და ადათ-ჩვევები, მაღალმა ფენამ აფხაზეთისა - ძველმა ქართ-

ველმა თავად-აზნაურებმა, შეძლეს თავიანთი მაღალი მდგომარეობის შენარჩუნება ქვეყნის ახალი ეთნიკური სახის ჩამოყალიბების სანაცვლოდ. აფხაზეთში ჩამოსახლებულ აბაზა-აფსუებს ქართველებმა ქვეყნის სახელის მიხედვით „აფხაზები" უწოდეს, მოგვიანებით ეს სახელი გადაიღეს რუსებმა, თუმცა კი როგორც თურქი, ისე უცხოელი მოგზაურები მათ ჩერქეზებს (აბაზებს) უწოდებდნენ.

34. დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა - „მწიგნობარი"; თბილისი 2008 წ.

წიგნში თავმოყრილია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ბოლო წლებში გამოქვეყნებული წერილები ქართული საეკლესიო ენის შესახებ. ასევე განხილულია ბერძენ-რომაელ ავტორთა ის ცნობები, რომელნიც ეთანადებიან ძველ ქართველ ისტორიკოსთა თვალსაზრისს. ამასთანავე, შეკრებილია ბოლო წლებში გამოქვეყნებული ე.წ. „ქართიზაციის თეორიისადმი" მიძღვნილი სტატიები და მოხსენებები, ამის გამო წერილებში არსებობს გამეორებანი, რომელნიც ნათლად წარმოაჩენენ პრობლემის დაძლევის მნიშვნელობას.

წიგნი განკუთვნილია ფართო მკითხველი საზოგადოებისთვის.

35. ორი თეორია ქართველი ერის ჩამოყალიბების დროის შესახებ. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2008 წ.

ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ არსებობს ორი თეორია. პირველის, ძველქართულის მიხედვით ქართველი ხალხი უკვე ჩამოყალიბებული იყო ქრისტეშობამდე IV-III საუკუნეებში და ამ დროისთვის იგი განსახლებული იყო როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში, გააჩნდა ერთიანი სახელმწიფო (ფარნავაზის მიერ დაარსებული) და ერთიანი ენა, ეგრისელები, სვანები, მარგველები და სხვა დასავლეთ საქართველოს ჯგუფები აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობასთან ერთად ეთნიკურ ერთობას, (ხალხს) წარმოადგენდა, ამიტომაც შეძლო მან ერთიანი,

მთელი ქვეყნის მომცველი სახელმწიფოს დაარსება. ხოლო მეორე თეორია ჩამოყალიბდა XIX საუკუნის ბოლოსა და XX ს-ის დასაწყისში, რუსული იმპერიული წრეების დაკვეთით. ამ თეორიის მიხედვით აღმოსავლეთ საქართველოში ცხოვრობდა რაღაც ჰიპოთეტური „ქართის“ ტომი, რომელმაც VI-X საუკუნეებში შეძლო ქართული ეკლესიის დახმარებით მოეხდინა აღმოსავლეთ საქართველოს მკვიდრი არაქართველი ხალხების ჰერალბანელებისა და ჩეჩენ-ჩრდილო-კავკასიელების „ქართიზაცია“ (ისინი თითქოს თანამედროვე კახეთსა, ქვემო ქართლსა და აღმოსაცლეთ მთიანეთში ცხოვრობდნენ), შემდგომ თითქოს ამ ქართების ტომმა IX–X საუკუნეებში შეძლო ასევე ქართული ეკლესიის დახმარებით ტაოკლარჯეთის მკვიდრი ქალკედონიტი სომხებისა და სხვა ადგილობრივ ტომთა გაქართველება-ქართიზაცია. ასევე ამავე საუკუნეებში თითქოსდა მოხდა აგრეთვე ქართიზაცია დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობისა. რამაც VI–X საუკუნეებში საფუძველი ჩაუყარა ქართველი ხალხის ჩამოყალიბებას. ეს თეორია ერთადერთ გაბატონებულ თეორიად იქცა საბჭოთა საქართველოში. ამჟამად თავისუფლების აღდგენის შემდეგ ალბათ ქართული ისტორიოგრაფია მოვალეა კრიტიკულად გადახედოს ამ რუსულ იმპერიულ თეორიას ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ და აღადგინოს პირველი თეორია, რომელიც ჩამოყალიბებულია ქართულ მატეანეებსა და ძველ წერილობით წყაროებში.

36. „ხელმწიფე ივერიისა“ - ლევან II დადიანი. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 2008 წ.

წიგნი ეძღვნება ლევან II დადიანის უდიდეს ღვაწლს ქართველი ერის წინაშე. მეუფე ანანია საუბრობს მასზე, როგორც ღვთისმოყვარეზე, ეკლესიათა მაშენებელზე, მართლმადიდებლობის ამღორძინებელსა და ნიჭიერ პოლიტიკოსზე. „თავის სამთავროში განაახლა ყველა დანგრეული ეკლესია და მონასტერი, უსახურავონი გადახურა, ხელახლა მოაჩუქურთმა, რაც უმთავრესია, ყველა ეკლესიაში აღადგინა წირვა-ლოცვა, ისინი შეამკო ბარძიმ-ფეშხუმებით, მრავალი ჭედური ხატით.

ასევე აღადგინა და ვალებისგან გამოიხსნა იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი.“ „ლევან II დადიანი საქართველოს სუვერენული სახელმწიფოს გაერთიანებას ჩაუდგა სათავეში“. „თაობებისათვის დაუვიწყებელი იქნება ლევან II დადიანის ზრუნვა ქართული კულტურისა და ქრისტიანობის ასაყვავებლად, ქართული სოციალურ-პოლიტიკური სისტემის ანუ „ქართველობის“ დასაცავად მთის ელემენტებისგან (ანუ აფსუებისგან) და გაოსმალებაგათათორებისაგან“.

37. „ქართიზაციის” თეორიის კრიტიკის ისტორია XXს. ბოლოს. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2008 წ.

საქართველოს ეკლესიის წიაღში დაცული ტრადიციულობის შესაბამისად ქრისტესმოყვარე იერარქები, გამოთქვამდნენ შეშფოთებას ოფიციალური ისტორიოგრაფიული თეორიებისა და ეკლესიის წიაღში დაცული ტრადიციული საისტორიო თვალსაზრისის ურთიერთდაშორების გამო. ეს განსაკუთრებით გამოიხატა მეუფე ანანიას წერილებში, რომელსაც პერმანენტულად აქვეყნებდა საეკლესიო და საერო ორგანოებში XX ს. 80-იანი წლების დასაწყისიდან ღვთის შეწევნით ვიდრე დღემდე (გამოქვეყნებულია 50 სტატიაზე მეტი), სიტყვებში, რომლებითაც საკმაოდ ხშირად გამოდიოდა საპატრიარქოსა და სხვა სამეცნიერო ცენტრების მიერ ორგანიზებულ კონფერენციებზე, ასევე განსაკუთრებით გამოიხატა მეუფეს წიგნებში – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის“ ოთხტომეულში (I ტომი გამოიცა ქ. ახალციხეში 1988 წელს, შემდეგ კი I ტომი ხელახლა გამოიცა თბილისში 1996 წელს), ასევე „საქართველოს საეკლესიო კრებების“ სამტომეულში (გამოიცა 2003 წ.), ასევე სხვა მის წიგნებში (გამოცემული 20-ზე მეტი).

38. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 2008 წ.

XX ს-ის ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, ეს საკითხი თითქოსდა გარკვეული იყო, რაც ასახულია

მრავალ გამოკვლევაში. აღიარებული აზრით, ის დასავლეთ საქართველოში მდებარეობდა, მაგრამ უპირველესი წყაროს, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოთა ნუსხების, ე.წ. ნოტიციების მონაცემები არ ეთანხმდება ამ თვალსაზრისს. კერძოდ, ნოტიციების უმრავლეს ნუსხაში ჩამოთვლილია ლაზიკაში მდებარე ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შემდეგი კათედრები: 1. ხერიანი; 2. ხამაძური (ხამუზური, ხამაზრი, ხამატოზური); 3. ხახეი (ხალი, ხაიონი, ხალხევი); 4. პაიპერტი (პაიპერი); 5. კერამევი; 6. ლერიონი; 7. ბიზანა (ბიზანტი); 8. ხავიძიტი; 9. ხანძიონძი; 10. ოლნუტი; 11. ფასიანი; 12. (ტო) სერმანძი; 13. ანდაკი; 14. ძარინაკი (გეორგიკა, IV ნაწილი II, 1952, გვ 185).

39. ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი) - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2008 წ.

V საუკუნეში, ქართველთა გაქრისტიანების თანავე საქართველოში დაიწყო „წმიდა წერილის“ ქართული თარგმანების მომზადება, რომელშიც მონაწილეობდა საქართველოს ყოველი კუთხიდან შემოკრებილი მეცნიერები. ამ ღვაწლმა უკვე V ს. დასაწყისში გამოიღო თავისი შედეგი - შედგენილი იქნა წმიდა სახარების პირველი ქართული თარგმანი. ეს პროცესი უხვ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია მთავრეპისკოპოს ანანიას წიგნში „ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი)“. წიგნი განკუთვნილია სტუდენტებისა და ფართო მკითხველი საზოგადოებისათვის.

40. ენა და სახელმწიფო (საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ) - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2 დეკემბერი, 2008 წელი.

რუსეთის 200 წლიანი (XIX-XX სს.) ბატონობის შემდეგ, ამჟამად საქართველოში ურთიერთობის ენა არის

არა ქართული, არამედ რუსული. ფაქტობრივად რუსული კულტურა აერთიანებს საქართველოში არსებულ სხვადასხვა ეთნოსების კულტურებს (იგულისხმება აზერბაიჯანული, სომხური, თვით ქართული, ოსური, აფხაზური და სხვ.). რუსულმა ენამ და კულტურამ ქართული შეზღუდა და ჩამოართვა ფუნქცია ხალხთა გამაერთიანებლისა.

41. ორი თეორია ქართველი ერის ჩამოყალიბების დროის შესახებ - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 2008 წელი.

ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ არსებობს ორი თეორია. პირველის, ძველქართულის მიხედვით ქართველი ხალხი უკვე ჩამოყალიბებული იყო ქრისტეშობამდე IV-III საუკუნეებში და ამ დროისთვის იგი განსახლებული იყო როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში, გააჩნდა ერთიანი სახელმწიფო (ფარნავაზის მიერ დაარსებული) და ერთიანი ენა, ეგრისელები, სვანები, მარგველები და სხვა დასავლეთ საქრთველოს ჯგუფები აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობასთან ერთად ეთნიკურ ერთობას, (ხალხს) წარმოადგენდა, ამიტომაც შეძლო მან ერთიანი, მთელი ქვეყნის მომცველი სახელმწიფოს დაარსება. ხოლო მეორე თეორია ჩამოყალიბდა XIX საუკუნის ბოლოსა და XX ს.ის დასაწყისში, რუსული იმპერიული წრეების დაკვეთით. ამ თეორიის მიხედვით აღმოსავლეთ საქართველოში ცხოვრობდა რაღაც ჰიპოთეტური „ქართის“ ტომი, რომელმაც VI-X საუკუნეებში შეძლო ქართული ეკლესიის დახმარებით მოეხდინა აღმოსავლეთ საქართველოს მკვიდრი არაქართველი ხალხების ჰერალბანელებისა და ჩეჩენ- ჩრდილო-კავკასიელების „ქართიზაცია“(ისინი თითქოს თანამედროვე კახეთსა, ქვემო ქართლსა და აღმოსაცლეთ მთიანეთში ცხოვრობდნენ), შემდგომ თითქოს ამ ქართების ტომმა IX–X საუკუნეებში შეძლო ასევე ქართული ეკლესიის დახმარებით ტაოკლარჯეთის მკვიდრი ქალკედონიტი სომხებისა და სხვა ადგილობრივ ტომთა გაქართველება-ქართიზაცია. ასევე ამავე საუკუნეებში თითქოსდა მოხდა აგრეთვე ქართიზაცია დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობისა. რამაც

VI–X საუკუნეებში საფუძველი ჩაუყარა ქართველი ხალხის ჩამოყალიბებას. ეს თეორია ერთადერთ გაბატონებულ თეორიად იქცა საბჭოთა საქართველოში. ამჟამად თავისუფლების აღდგენის შემდეგ ალბათ ქართული ისტორიოგრაფია მოვალეა კრიტიკულად გადახედოს ამ რუსულ იმპერიულ თეორიას ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ და აღადგინოს პირველი თეორია, რომელიც ჩამოყალიბებულია ქართულ მატეანეებსა და ძველ წერილობით წყაროებში.

42. ეკლესია – საქართველოს კუთხეთა მაკავშირებელი დუღაბი, 2008, გვ 3-14.

43. МЕСХЕТИ – МУСУЛЬМАНИЗАЦИЯ ГРУЗИН. Издательство „Универсал“, Тб. 2008 г.

Как говорил св. Илья Праведный (Илья Чавчавадзе – известнейший грузинский поэт и общественный деятель – прим. пер.), «возрождение истории – это пробуждение нации, выход будущего из тьмы.» Именно этой цели – возрождению исторической памяти народа служит серия монографий митрополита Анании Джапаридзе – «Историческая судьба грузин, оторванных от грузинской церкви». В них рассказывается о судьбах тех грузин, которые жили в завоеванных врагами районах Грузии и по ряду причин были вырождены покинуть грузинскую церквь. С сожалением приходится отметить, что у большинства из них переродилась этническое самосознание.

В данной работе на основе обширного исторического материала представлен процесс мусульманизации различниных регионов Грузии, в частности Месхети, Ираном и Османской империей. Этот процессе в народе получил название «отатаривания». Кроме того, автор рассматривает вопросы потери грузинского языка и дает список грузинских фамилий этнических грузин, принявших ислам.

44. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია - მეორე გამოცემა. რედაქტორები: კახაბერ ჭაბაშვილი, თამარ რევაზიშვილი; გამომცემლობა „ალილო“, 2009 წ. 5-1164 გვ.

წიგნში გადმოცემულია სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორია უძველესი ხანიდან ვიდრე

XXI საუკუნემდე. ნაშრომი სრული სახით 1996-1999 წლებში გამოსცა საგამომცემლო სახლმა „მერანმა“ ოთხ ტომად. იქამდე 1983-1988 წლებში წიგნი გამოიცა ახალციხეში.

წიგნში სრულფასოვნად არის აღწერილი ჩვენი ეკლესიის ცხოვრება, უამრავი წყაროსა და ლიტერატურის დართვით, წმინდა მოციქულების ეპოქიდანვე, ამასთან, მას წინ უძღვის ქართველთა წინაპრების სარწმუნოებრივი ცხოვრების მიმოხილვა და უფალი ღმერთის მიერ მრავალსაუკუნოვანი მომზადება ქრისტიანობის მისაღებად.

მონოგრაფიას თან ერთვის საეკლესიო კრებების დადგენილებათა განხილვა.

წიგნი განკუთვნილია ფართო მკითხველი საზოგადოებისა და სასულიერო აკადემიის სტუდენტებისათვის, რომელთათვისაც ეს წიგნი 1995 წლიდან წარმოადგენს საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის სახელმძღვანელოს.

45. დიპტიხი და დიასპორა - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 2009 წ.

ავტოკეფალური ეკლესიის ადგილი დიპტიხში (დიპტიქში) გამოხატავს სულიერ და კანონიკურ მთლიანობას ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის. ის ასახავს ასევე საეკლესიო ღირსებას.

საქართველოს წმინდა ეკლესია მსოფლიოს პირველ ეკლესიათა შორის მოიხსენიება, რადგანაც დაარსებულია თვით მოციქულების მიერ. მას ეჭირა კიდეც საპატიო ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა შორის, მაგრამ რუსეთის საიმპერატორო კარის მიერ ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება, მისი ადგილი მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის ჯერჯერობით გადაუჭრელ საკითხად აქცია.

წიგნში მოტანილია მრავალი წყაროს მონაცემი და ასევე უხვი დოკუმენტური მასალა უძველესი ხანიდანვე საქართველოს ეკლესიის ადგილის შესახებ მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის.

ამჟამად საქართველოს ეკლესიის მრავალი წევრი ცხოვრობს უცხოეთში. ვითარცა კეთილი მწტემსი

მოვალეა მოიძიოს ერთადერთი დაკარგული ცხოვარი და დაუბრუნოს თავის სამწყსოს, მსგავსადვე საქართველოს ეკლესიის მამები მოვალენი არიან მიხედონ უცხოეთში ქართულ დიასპორას, რათა მათ შეინარცუნონ წმინდა მართლმადიდებელი სარწმუნოება, ეროვნული იდენტობა და კვლავ დარჩნენ წევრებად საქართველოს წმინდა მართლმადიდებელი ეკლესიისა.

წიგნში განხილულია დიასპორის მიმართ საერთა-შორისო საეკლესიო კანონები და შესაბამისი საკითხები.

46. ქართველთა დენაციონალიზაცია XVII–XIX საუკუნეებში - გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერ-სიტეტი“, რედაქტორი: თამარ რევაზიშვილი; გვ 5-525., თბილისი 2010 წ.

მონოგრაფიაში განხილულია სხვადასხვა პერიოდ-ში შექმნილი შრომები, რომელიც ეხება საინგილოს, აფხაზეთის, ქართლ-კახეთის, მესხეთის, თრიალეთის დენაციონალიზაციის პრობლემას. მეუფე ანანია ამ პრობლემატიკაზე უკვე ათ წელზე მეტია მუშაობს. იგი მიიჩნევს, რომ ერი ცოცხალი ორგანიზმია. წერს, რომ „საკუთარ სახელმწიფოში ყოველი ერი მთლიანდება და ნაციად ყალიბდება, მაგრამ უსახლმწიფოებრივობის დროს პირიქით - იშლება და ნაწევრდება. მით უმეტეს, თუ ქვეყანა საუკუნეთა მანძილზეა მტრისგან დაპყრო-ბილი. ასეთივე ბუნებისაა, ცხადია, ქართველობაც.

ჩვენი ხალხის ისტორიული მეხსიერებიდან ერთგვარად ამოვარდნილია XV-XVIII სს და ისტორიის შემეცნება ხდება ისე, თითქოსდა აყვავებული პერიო-დიდან (დავით აღმაშენებლიდან და თამარიდან) – ჩვენ უცებ აღმოვჩნდით XIX საუკუნეში. მაგრამ კვლევა აჩვე-ნებს, რომ XVII-XVIII საუკუნეებში განვითარებულმა პროცესებმა შვა ჩვენი დღევანდელი პრობლემები. XVს-ის შემდგომ საქართველო დაიშალა, შემდგომ მისი ყოველი ნაწილი მტერმა დაიბყრო, დაიწყო დენაციონალიზაცია ქართველი ხალხისა. ეს პროცესი საკმაოდ ღრმა იყო. ეროვნული თვითშემეცნება მხოლოდ იმ ქართველმა მართლმადიდებლებმა შეინარჩუნეს, რომელნიც საქართ-ველოს ეკლესიის წევრები იყვნენ.

XX საუკუნის 80-იანი წლების ხანმოკლე ეროვნულ კონსოლიდაციას, თან მოჰყვა ხანგრძლივი ათწლეულები ეროვნული დეზინტეგრაციისა, კუთხურობის აღორძინებისა. იმ ადამიანებს, რომელთაც იქამდე თავიანთი თავი ქართველებად ჰქონდათ იდენტიფიცირებული გაუხსენეს წინაპართა ოდინდელი „უცხო წარმომავლობა“. განსაკუთრებით კი მათ უცხოელობას, ოსობას თუ სომხობას იხსენიებდნენ მათი მეზობლები, მხედრიონელთა რაზმები, მომენტით მოსარგებლე ყაჩაღები, რომელთაც დიდი ასპარეზი გადაეშალათ XX-საუკუნის მიწურულს. ასეთ დროს მათ ადამიანთა დაცვა და შეხსენება მათი მეზობლებისათვის, რომ ისინი ქართველები არიან, მოწმე ვართ იმისა, რომ დადებით შედეგებს იძლეოდა.

ვფიქრობ, წინამდებარე ნაშრომი ხელს შეუწყობს საქართველოს მოსახლეობის ინტეგრაცია-კონსოლიდაცია-გამთლიანების საქმეს. ჩვენმა ახალგაზრდებმა უნდა იცოდნენ, რომ მათი ზოგიერთი თანაკლასელი თუ თანაჯგუფელი, რომელთაც ოსს ან სომეხს უწოდებენ სინამდვილეში არიან იმ ქართველთა შთამომავალნი, რომელნიც XVII–XIX საუკუნეში დენაციონალიზაციის პროცესის მსხვერპლნი იყვნენ. ეს ცოდნა მათ ალბათ მეტ ტოლერანტობას შესძენს“ - იმედს გამოთქვამს მეუფე ანანია.

მონოგრაფია 525 გვერდს ითვლის და განკუთვნილია როგორც სტუდენტთა, ასევე დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

47. ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ საქართველოს საპატრიარქოსთან შექმნილი საქართველოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისიის დასკვნა - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. 22 აპრილი 2010 წ.

ივ. ჯავახიშვილი ძალზედ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობასა და მის დამოუკიდებლობას. ამ მომენტს ის აფასებდა განსაკუთრებული სიტყვებით, რომელიც ალბათ უნდა დაიმახსოვრონ მომავალმა თაობებმა. ივ. ჯავახიშვილის სიტყვით ჩვენი ეკლესიის თავისუფლება და მთლიანობა

წარმოადგენდა – „ქართველი ერის საუკეთესო შვილთა და მთელი ხალხის მიერ საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვარს“. ამიტომაც შესაბამისად უარყოფითად აფასებდა კიდეც წარსულში საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებებს. კერძოდ, მან გამოწვლილვით განიხილა იმ ანიტოქიელი და იერუსალიმელი პატრიარქების ქმედებები, რომლებიც ქართველი სეპარატისტების მხარდაჭერით აქუცმაცებდნენ და ანაწევრებდნენ საქართველოს ეკლესიას.

48. Краткая история Грузинской Апостольской Церкви. Редакторы: Иерей Константин Георгадзе, Мамука Мацаберидзе. Издательский дом „Технический университет”, 100с., 2010 г.

Книга Митрополита Анания Джапаридзе „Краткая история Грузинской Апостольской Церкви“ рассказывает о подвижническом труде грузинского духовенства на протяжении многих столетий во имя духовного спасения нации.

История Грузинской Апостольской Церкви разделена на периоды и охватывает историю нашей святой апостольской православной церкви с I по XX век включительно.

Данная работа фактически представляет собой сильно сокращенный вариант четырехтомной „Истории Грузинской Апостольской Церкви“ Митрополита Анания Джапаридзе и предназначена для студентов и для широкого круга читателей.

49. ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული. მეორე, შესწორებული გამოცემა. რედაქტორი კ. ჭაბაშვილი, რეცენზენტები: გ. ალასანია, ს. ვარდოსანიძე, ი. გორგიძე, ზ. გასიტაშვილი. გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი 2011 წ. 791 გვ.

საქართველოს ეკლესიაში მოძღვრების, მმართველობისა და საეკლესიო სამართლის სფეროში უმაღლესი ხელოსუფლება ეკუთვნის საქართველოს ეკლესიის წმინდა სინოდს (საეკლესიო კრებას), მისი ზრუნვის ერთ-ერთ საგანს წარმოადგენს „საეკლესიო კანონების კრებულის, სასულიერო და საერო სასწავლებლების შესაბამისი სახელმძღვანელოებისა და და საღვთის-მეტყველო

ლიტერატურის“ გამოცემა (1995 წლის საეკლესიო კრების დებულება, თავი II, §20).

ამ მუხლის აღსასრულებლად გაწეულ ნაშრომს წარმოადგენს მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნი „საქართველოს საეკლესიო კანონების კრებული“ (საქართველოს საეკლესიო კრებების სამართალი, კანონები და დადგენილებები).

ნაშრომში ერთადაა თავმოყრილი და განხილული IV–XX საუკუნეთა საქართველოს საეკლესიო კრებების სამართალი.

განხილულ 15 საკანონმდებლო და 50-ზე მეტ მიმდინარე კრებების ანალიზს თან ერთვის კრებების მიერ გამოცემული სამართლის ძეგლები, ამიტომაც ნაშრომი, ამასთანავე, წარმოადგენს საქართველოს საეკლრსიო კანონების კრებულს, რომელიც ესაჭიროვება, როგორც სასულიერო პირებსა და მართლმადიდებელ მრევლს, ასევე საქართველოს ეკლესიის ისტორიის მკვლევარებს. ეს წიგნი, სახელწოდებით „საქართველოს საეკლესიო კრებები“ 2003 წლიდან წარმადგენს სახელმძღვანელოს სასულიერო აკადემიაში.

50. რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების კანონები („ძეგლისწერა“). საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 2011 წ.

რუის-ურბნისის ცნობილ საეკლესიო კრებას მრავალი გამოკვლევა მიუძღვნეს გამოჩენილმა ქართველმა მეცნიერებმა. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, იგი „ჩვეულებრივი, მორიგი კრება კი არა, არამედ საგანგებო და განსაკუთრებული ყრილობა ყოფილა“.

უნდა აღინიშნოს, რომ ე. გაბიძაშვილი კრების მოწვევის თარიღად მიიჩნევს 1105 წელს. ტრადიციული თვალსაზრისით, ეს კრება 1103 წელს მოიწვია დავით აღმაშენებელმა. რ. მეტრეველის მიხედვით, კრება მოწვეულ იქნა 1104 წელს. 1103 წლით კრების დათარიღებას ხელს თითქოსდა ის უშლის, რომ კრების ძეგლისწერა ასეა დასათაურებული: „ძეგლისწერა წმიდისა და ღმრთივშეკრებულისა კრებისა“, რომელი შემოკრბა ბრძანებითა

კეთილად მსახურისა და ღმრთივ დაცვულისა მეფისა ჩუენისა დავით აფხაზთა და ქართველთა, რანთა და კახთა მეფისაითა, პირთათვის, რომელნი ქუემო მოხსენებულ არიან“. მიღებული თვალსაზრისით კი, 1103 წლისათვის კახეთ-ჰერეთი მეფეს მიერთებული არ ჰქონდა, მაშასადამე, არც შესაბამისი ტიტული გააჩნდა, მაგრამ ამ ძეგლისწერის დასათაურება შეიძლება გვიანი პერიოდის იყოს. საერთოდ კი, კ. კეკელიძის აზრით, „ძეგლისწერა“ მეტად საყურადღებო ნაშთია ქართული იურიდიული მწერლობისა და არა მარტო ქართულის, არამედ საზოგადოისაც, რამდენადაც იმაში აღიბეჭდა საზოგადო საეკლესიო-იურიდიული ნორმები“.

51. ჭულევის საკანონმდებლო კრება – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი. თბილისი 2011 წ.

XIV ს-ის 80-იან წლებში მესხეთში, ჭულევის მონასტერში, (თანამედროვე ადიგენის რაიონში) შედგა საეკლესიო საკანონმდებლო კრება, რომელიც მოიწვია ათაბაგ-ამირსპასალარმა აღბუღამ. ი. დოლიძის აზრით, ეს კრება უნდა ჩატარებულიყო 1381-1386 წლებში. „მე ათაბაგ-ამირსპასალარმან აღბუღა, მოვახსენეთ პატიოსანსა მაწყვერელსა და ბიძათა ჩემთა, შაშიასა და მისსა ძმას საფარის მოძღვარსა პაფნუტის, ხუთსავე თემსა სამცხისასა, ტაოველთა, შავშთა და კლარჯთა და მათ შინა მყოფთა ეპისკოპოსთა და მეუდაბნოეთა, მოწესეთა მოწმობითა, მინდობილნი ღმრთისანი და ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელისანი“. ამ კრების მიერ გამოცემული სამართალი გავრცელდა მთელ საქართველოში, როგორც საეკლესიო და საქვეყნო მოქმედი სამართალი.

52. Краткая история Грузинской Апостольской Святой Церкви. 2е издание, дополненное и переработанное. Редакторы: Иерей Константин Георгадзе, Мамука Мацаберидзе. Издательский дом „Технический университет”, 113 с., 2011 г.

Книга Митрополита Анания Джапаридзе „Краткая история Грузинской Апостольской Святой Церкви“ рассказывает о

подвижническом труде грузинского духовенства на протяжении многих столетий во имя духовного спасения нации.

История Грузинской Апостольской Церкви разделена на периоды и охватывает историю нашей святой апостольской православной церкви с I по XX век включительно.

Данная работа фактически представляет собой сильно сокращенный вариант четырехтомной „Истории Грузинской Апостольской Церкви“ Митрополита Анания Джапаридзе.

53. სტრაბონი კოლხეთის შესახებ. (გამოკვლევა რუკებით); საქართველოს საპატრიარქოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია; სერია: საქართველოს ეკლესიის ისტორიის წყაროები – 2011 წ. 52 გვ. საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“.

ძველქართველ მემატიანეთა, ასევე რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების წმინდა მამათა განმარტებით, დასავლეთ საქართველოს ზოგადქართული ეკლესიის (მცხეთის) იურისდიქციის სფეროში შედიოდა გაქრისტიანებისთანავე, ვითარცა ერთიანი ქართული სახელმწიფოს (ქართლის სამეფოს) ნაწილი, ამიტომაც განმარტა აღნიშნულმა კრებამ, რომ წმ. ანდრია მოციქულმა იქადაგა „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“ (დიდი სჯულისკანონი, 1973, გვ. 545) ხოლო წმ. ნინომ გააქრისტიანა „ყოველი სავსება ყოველთა ქართველთა ნათესავისა“ (იქვე, გვ. 546).

ძველ საქართველოში შესაბამისად მიიჩნეოდა, რომ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქიები მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ქართველთა ისტორიულ ქყეყანაში, მდ. ჭოროხის მარცხენა სანაპიროს მხარეს, ტრაპეზუნტის რეგიონში, რომელსაც ლაზეთი ერქვა (ლაზეთი ვრცელი რეგიონი იყო სინოპიდან ჭოროხამდე). ამ რეგიონის ერთ ნაწილს პირველ საუკუნეებში კოლხეთსაც უწოდებდნენ.

საკვლევად იმისა, თუ სად მდებარეობდა ქართველთა უძველესი ქვეყანა კოლხეთი, წიგნში განხილულია I საუკუნის ავტორის სტრაბონის (ძვ.წ. 63 - ახ.წ. 23) ცნობები კოლხეთის შესახებ.

54. ქართულ-სომხური საეკლესიო ურთიერთობები; გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“ 2011 წ.

ეძღვნება სტუ-ს თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის 10 წლის იუბილეს. 428 გვ.

ქართულ-სომხური საეკლესიო ურთიერთობები მოიცავს თითქმის ორ ათასწლეულს. ისინი განსაკუთრებით ინტენსიურნი იყვნენ VI–XI და XVII–XIX საუკუნეებში.

წიგნში მრავალ წყაროზე დაყრდნობით ერთადაა შეკრებილი გამოკვლევები ქართულ-სომხური ურთიერთობების შესახებ, რომელნიც უკვე გამოქვეყნებულნი იყვნენ სხვადასხვა წლებში, ამჟამად კი ისინი ერთად თავმოყრილნი პირველად მიეწოდა მკითხველს.

55. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში; გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი"; თბილისი 2011 წ, ეძღვნება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსს, ბიჭვინთისა და ცხუმაფხაზეთის მიტროპოლიტს, უწმიდესა და უნეტარესს ილია II-ს.

ისტორიული არიან ქართლის ტერიტორიაზე (ხორძენე, გოგარენა, პარიადრეს კალთები, ტაო, ბასიანი, კლარჯეთი და სხვა) მცხოვრებმა ქართველებმა, გაქრისტიანების შემდეგ, მრავალი საეპისკოპოსო დააარსეს, რომელიც XI ს-ის შემდეგ „ლაზიკის ეპარქიაში" გააერთიანეს.

იქამდე, VI–VIII სს-ში ლაზიკის ეპარქიის საეპისკოპოსოები (ზიგანა, როდოპოლისი, საისინი და პეტრა) განლაგებულნი იყვნენ ტრაპეზუნტის რეგიონში, იქ სადაც ძველი მწერლები მიუთითებდნენ ხალიბების ქვეყნის ქალდეას მდებარეობას, რომელსაც ლაზიკა და „დიდი ლაზია" ერქვა.

წიგნში მრავალ წყაროზე დაყრდნობით მიმოხილულია ამ რეგიონებისა და ასევე დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო, ეკონომიკური, პოლიტიკური, ადმინისტრაციული, ყოფითი და გეოგრაფიული ვითარება პირველ ათასწლეულში.

56. ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია, 3-28 გვ, თბ., 2011 წ.

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ისტორიულად ქართული ეკლესიის ერთ ნაწილს წარმოადგენდა, რომლის მეორე ნაწილი იყო ქართლის საკათალიკოსო.

ზოგად ქართული ეკლესიის მთლიანობა მიიღწეო-
და საერთო საეკლესიო სამართლით, საერთო სჯულის-
კანონით, საერთო ქართული საღვთისმსახურო ენით,
საერთო ტრადიციებითა და საქართველოს კათალიკოს-
პატრიარქის საერთო მეთაურობით.

აფხაზეთისა და ქართლის პირველიერარქთა შო-
რის ერთს უხუცესი, ხოლო მეორეს უმრწემესი ეწოდე-
ბოდა.

ერთიან ქართულ ეკლესიაში წოდება „კათალი-
კოსი“ შეესაბამებოდა ბერძნული საპატრიარქოების
„მიტროპოლიტის“ წოდებას. როგორც ბერძნული საპატ-
რიარქოს მიტროპოლიტს უშუალოდ ექვემდებარებოდნენ
თავისი ეპისკოპოსები, ასევე ქართლის კათალიკოსს
ექვემდებარებოდნენ აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკო-
პოსები, ხოლო აფხაზეთის კათალიკოსს დასავლეთ
საქართველოს ეპისკოპოსები, ორივე ეს საკათალიკოსო
ერთიანი ქართული ეკლესიის მხოლოდ საეკლესიო
ადმინისტრაციული ერთეულები (სამიტროპოლიტო ოლქე-
ბი) იყვნენ. როგოც ითქვა, მათი ზემდგომი საეკლესიო
ინსტიტუტი იყო საერთო სჯულისკანონის და საეკლესიო
სამართლის შემმუშავებელი ადგილობრივი საეკლესიო
კრებები. პატრიარქის მოვალეობა იყო უზუნველეყო
სრულიად საქართველოს ეკლესიაში (ე.ი. ქართლისა და
აფხაზეთის საკათალიკოსოებში) საერთო სჯულისკანო-
ნის დაცვა.

57. უცხოური (ბერძნულ-ლათინური), სომხური და ქართული წყაროები წმიდა ნინოს შესახებ; (გელასი კესარიელი (IVს), სოკრატე (IV–Vსს), თეოდოროტე კვირელი((IV–Vსს) , სოზომენე (Vს), რუფინუსი (IV–Vსს), მოვსეს ხორენაცი (Vს), ლეონტი მროველი (VII–XIს) გამოკვლელა რუკებით. გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“; საქართველოს საპატრიარქოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია. სერია: საქართველოს ეკლესიის ისტორიის წყაროები. თბილისი 2011 წ. 3-41 გვ.

ათეისტურ ეპოქაში წმიდა ნინოს მიერ ქართველთა მოქცევა „ლეგენდად“ გამოცხადდა, მიუხედავად იმისა, რომ წმიდა ნინოს შესახებ წერდნენ IV–V საუკუნეთა უცხოელი ავტორები.

სამწუხაროდ, ამჟამადაც იგნორირებულია უცხოურ პირველწყაროთა ცნობები იმის შესახებ, რომ წმიდა ნინომ მოაქცია არა მხოლოდ იბერები, არამედ ლაზებიც, როგორც ამის შესახებ წერდნენ გელასი კესარიელი და სხვებიც, რომლებიც მიუთითებდნენ ევქსინოს პონტოს-პირეთში მცხოვრები ქართველების მოქცევის შესახებ. ამავე თვალსაზრისს ავითარებს Vს-ის ავტორი მოვსეს ხორენაცი, რომ წმიდა ნინომ იქადაგა „კლარჯეთიდან მასქუთებამდე“, ანუ კლარჯეთიდან კასპის ზღვისპირეთამდე, სადაც მასქუთები ცხოვრობდნენ.

„კლარჯეთი, ბოლო კლარჯეთისა, ზღვისპირი“ ქართულ წყაროებში მოიცავდა იმ ტერიტორიას, რომელსაც ბერძნული წყაროები ლაზიკას უწოდებენ. ამ წყაროთა დადასტურების შორეული გამოძახილია ცნობა, წმიდა ნინოს მიერ ლაზიკაში ოფის (რიზესთან ახლოს) საეპისკოპოსო კათედრის დაარსების შესახებ, რომელიც რუსეთის მეფეს წერილობით მიაწოდა ლაზიკის მიტროპოლიტმა გერმანე.

წიგნში თავმოყრილია გელასი კესარიელის (IVს), სოკრატეს (IV–Vსს), თეოდორიტე კვირელის (IV–Vსს), სოზომენეს (Vს), რუფინუსის (IV–Vსს) (წიგნიდან „ენციკლოპედია კავკასია“ 2000, გვ. 397-603), მოვსეს ხორენაცი (Vს), ლეონტი მროველის (VIII–XI სს) თხზულებიდან ამოკრეფილი ნაკვთები წმინდა ნინოს შესახებ.

58. პროკოფი კესარიელი, აგათია სქოლასტიკოსი, მენანდრე, თეოფილაქტე სიმოკატა, თეოფანე, ეპიფანე კონსტანტინოპოლელი და იმპერტორი იუსტინე ლაზიკის შესახებ; გამოკვლევა რკებით. გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, საქართველოს საპატრიარქოს რეალური ისტორიის დამდგენი მუდმივმოქმედი კომისია. სერია: საქართველოს ეკლესიის ისტორიის წყაროები. თბილისი 2011, 3-114 გვ.

პროკოფი კესარიელი ორ ადგილას წერს, რომ მისთვის უმთავრესია „ჭეშმარიტების კვლევა“.

ჩვენი ისტორიოგრაფიის მიზნითაც, ვფიქრობ ჭეშმარიტების ძიება უნდა იყოს.

საბჭოთა ეპოქის ისტორიოგრაფიაში, ძირითადად არ იყო წახალისებული „ჭეშმარიტების ძიება“ წყაროებზე დაყრდნობით, არამდე საისტორიო დასკვნები უფრო მეტად მზადდებოდა დიდ მეცნიერთა ავტორიტეტული ნაკვლევების პერიფრაზირებით, ეპოქის სულისკვეთების შესაბამისად.

პროკოფი კესარიელის, აგათია სქოლასტიკოსის და სხვა ბერძენ-რომაელი ავტორების ნაშრომი მიუთითებს რომ მათ მიერ მოხსენიებული კაზიკა მდებარეობდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ კი, ისორიული საქართველოს ტრაპეზუნტის რეგიონის მხარეს.

წიგნში მოცემულია პროკოფი კესარიელის, აგათია სქოლასტიკოსის, მენენდრე პროტექტორის, თეოფილაქტე სიმოკატას, თეოფანე ჟამთააღმწერლის, ეპიფანე კონსტან-ტინეპოლელისა და იმპერატორ იუსტინიანეს თხზულებების ნაკვეთები ლაზიკის შესახებ.

59. სახელმწიფო ენის გავრცობა – მშვიდობისა და სტაბილურობის საფუძველი, თბილისი 2012 წ. 3-24 წ.

წიგნში შედის მისი მაღალყოვლადუსამღვდე-ლოესობის მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის ორი საკონფერენციო მოხსენება, რომელთაც აერთიანებთ იდეა, რომ ქვეყნის სტაბილურობას ხელს უწყობს სახელმწიფო ენისა და ეროვნული კულტურის გავრცობა მის ყველა რეგიონში. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო ენა იქცევა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების საფუძვლად.

ამასთანავე, ევროპული სივრცე, საითკენაც მიისწრაფვის საქართველო, საკუთარი ეროვნული იდენტობის დაცვის საქმეს უნდა ემსახუროს.

60. „აფხაზეთის საკათალიკოსო“, თბ. 2012 საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი.

61. „აბაზგიის ეპარქია“, თბ. 2012. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

62. „ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია“, თბ. 2012. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი

63. „ეგრისი“ (გამოკვლევა რუკებით), თბ. 2012. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი.

64. „ფლავიუს არიანე ლაზებისა და ძიდრიტების შესახებ“ (გამოკვლევა რუკებით), თბ. 2012.

65. „საქართველოს წმიდა სამოციქულო და მართლმადიდებელი ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები“, თბ. 2012.

66. საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია – 4 ტომეული. გამომცემლობა „გუმბათი“. თბ. 2012წ.

67. საქართველოს წმიდა მეფეები – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი 2012.

68. უწმიდესი ილია II და წმ.სინოდი არასწორი ისტორიოგრაფიული თეორიების შესახებ – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი 2013წ.

69. ქართული და უცხოური წყაროები საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ. „უცხოური (ბერძნულ-ლათინური), სომხური და ქართული წყაროები წმ. ნინოს შესახებ; სტრაბონი კოლხეთის შესახებ; ფლავიუს არეანე ლაზებისა და ძიდრიტების შესახებ; პროკოფი კესარიელი (VIს) ლაზიკის შესახებ.“ ტ. 1, თბილისი 2013 წ.

70. რეგიონების თვითმმართველობა - „თუ ეს განხორციელდა ჩვენ მივალთ საქართველოს დაშლამდე“. (არა თვითმმართველობა, არამედ თვითმმართველი ქალაქები და სოფლები) – თბილისი 2013წ. თეოლოგიის სასწავლი-სამეცნიერო ცენტრი.

მიტროპოლიტის, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის სტატიები

71. ა). ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია; ბ)ქვემო იბერიის ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსო. 20 იანვარი. 1990წ. ქ. ახალციხე.

72. ქართველთა გაბერძნება – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1996 გვ 10.

ნაშრომში ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა მიერ დაპყრობილ სამხრეთ საქართველოში (ლაზეთსა და მესხეთში) მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ბედი, რომელნიც ოსმალური კანონების შესაბამისად კონსტანტინოპოლის ბერძნული საპატრიარქოს მრევლად გადაიქცნენ. ნაშრომი შეიცავს პარაგრაფებს მესხეთისა და ლაზეთის მართლმადიდებლების (ე.წ. „ურუმების“) საცხოვრისის, ოსმალეთში ბერძნული ეკლესიის უფლებების გაზრდისა და ქართველი მართლმადიდებლების გაბერძნების, ბერძენ – ურუმების საქართველოში გადმოსახლების, გაბერძნებულთა გვარებისა და სხვათა შესახებ.

73. ქართველთა გამაჰმადიანება– დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1996, გვ 17.

წმინდა ილია მართალის თქმით, „აღდგენა ისტორიისა - ერის გამოცოცხლებაა, მერმისის გამორკვევა სიბნელისაგან. ჩვენი ხალხის ისტორიული მეხსიერების აღდგენას ისახავს მიზნად მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიების სერია - „ისტორიული ბედი საქართველოს ეკლესიისაგან განშორებული ქართველებისა“. მათში გადმოცემულია მტერთა მიერ დაბყრობილი საქართველოს ზოგიერთ კუთხეში მცხოვრებ იმ ქართველთა ბედი, რომელთაც სხვადასხვა მიზეზთა გამო

დატოვეს ეროვნული ეკლესია, სამწუხაროდ მათი უდიდესი ნაწილი ეთნიკურად გადაგვარდა.

წინამდებარე ნაშრომში უხვ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა და ირანელთა მიერ დაბყრობილი საქართველოს კუთხეთა გამაჰმადიანება, კერძოდ, მესხების გამაჰმადიანება, რომელსაც ხალხი „გათათრებასაც“ უწოდებდა. გადმოცემულია, აგრეთვე მათ მიერ ქართული ენის დავიწყება და გამაჰმადიანებულთა გვარები.

74. ქართველთა გალეკება – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 26.

კრებულში აღწერილია მტერთა მიერ დაპყრობილ აღმოსავლეთ კახეთში (საინგილოში) მცხოვრებ ქართველთა ბედი, რომელთაც სხვადასხვა მიზეზის გამო დატოვეს ეროვნული ეკლესია, სამწუხაროდ, მათი დიდი ნაწილი ეთნიკურად გადაგვარდა; ხოლო ძირითადი ნაწილი შეერწყა საინგილოში ჩამოსახლებულ სხვადასხვა ხალხს, მათ შორის ლეკებსაც. ნაშრომში უხვ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია საინგილოს ისტორიული გეოგრაფია, ეთნიკური სახე, ისტორიული ბედი, სოციალური ყოფა, გვარები და სხვა.

75. ქართველთა გაოსება – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 34.

ზოგჯერ ისმის კითხვა: საჭიროა თუ არა წერა ქართველთა გაოსების შესახებ? და საერთოდ არსებობს თუ არა ასეთი პრობლემა? ქართველთა გაოსების საკითხი ჩვენ ძალზე მნიშვნელოვნად და, ამასთანავე სასწრაფოდ გადასაჭრელ პრობლემად მიგვაჩნია. როგორც ცნობილია ოსებს და ქართველებს ხშირად აქვთ ერთნაირი გვარები. სხვადასხვა კუთხის ქართულ მოსახლეობას ამ საკითხის არსში გაურკვევლობის გამო „ოსური“ გვარის მატარებლი ადამიანი, როგორც წესი ოსური ეროვნების მქონედ მიაჩნია. ეს თაობათა მანძილზე ოსურ თვითშემეცნებასაც უყალიბებდა „ოსური“

გვარის მატარებლი ქართველს. ზოგჯერ კი მძიმე ფსიქოლოგიურ შედეგსაც იწვევდა.

76. ქართველთ არმენიზაცია – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 46.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა და ირანელთა მიერ XVII-XIX სს-ში დაპყრობილ ქართლ-კახეთსა და მესხეთში მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ხვედრი, რომელნიც თანდათანობით სომხური ეკლესიის მრევლად გადაიქცნენ დამპყრობელთა პოლიტიკური ნების შესაბამისად. გამონოფიზიტების შემდეგ სომხური ეკლესიის მრევლში გასულ ქართველებს თანდათანობით შეეცვალათ ეთნოფსიქოლოგია; დაკარგეს ეროვნული ცნობიერება, და დაადგნენ გასომხების გზას. ეს პროცესი განსაკუთრებით გაღრმავდა თბილისსა და ქვემო ქართლში, აგრეთვე ქართლ - კახეთის ქალაქებსა და გზისპირა სოფლებში, სადაც მაჰმადიანების ბატონობა უფრო მტკიცე იყო.

77. ქართველთა გააფხაზება – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 64.

ნაშრომში უხვ საისტორიო წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია აფხაზეთის ქართველთა ბედი XVI ს-დან XXI ს-მდე. კერძოდ: XVI ს-დან ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ მის პერიფერიულ კუთხეებში, ადგილობრივი ხელისუფლების სისუსტის გამო, ჩამოსახლდნენ ჩრდილო კავკასიელი მთიელები. ამ პროცესს ნ. ბერძენიშვილი „მთის ჩამოწოლას“ უწოდებს. ასე მოექცა აღმოსავლეთ კახეთი (ჭარბელაქანი) - ლეკური ტომების ხელში, შიდა ქართლის მთიანეთი - ოსების, ხოლო აფხაზეთი - ადიღე-ჩერქეზული ტომის აბაზების, ანუ აფსუების ხელში. XVI-XVIII სს. ჩერქეზი ხალხი ჩრდილო კავკასიაში ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო და შედგებოდა უამრავი მეომარი ტომისაგან, რომელთაგან ერთ-ერთი, როგორც აღინიშნა, აფხაზეთში ჩასახლდა და ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ დაიპყრო ისტორიული ოდიში (თანამედროვე

სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და გალის რაიონები). მკვიდრი ქართული მოსახლეობა გადიქცა საზოგადოების ყვალაზე დაბალ, დამორჩილებულ ფენად, შეისწავლა მებატონეების ენა და ადათ-ჩვევები, მაღალმა ფენამ აფხაზეთისა - ძველმა ქართველმა თავად-აზნაურებმა, შეძლეს თავიანთი მაღალი მდგომარეობის შენარჩუნება ქვეყნის ახალი ეთნიკური სახის ჩამოყალიბების სანაცვ-ლოდ. აფხაზეთში ჩამოსახლებულ აბაზა-აფსუებს ქართ-ველებმა ქვეყნის სახელის მიხედვით „აფხაზები" უწოდეს, მოგვიანებით ეს სახელი გადაიღეს რუსებმა, თუმცა კი როგორც თურქი, ისე უცხოელი მოგზაურები მათ ჩერქეზებს (აბაზებს) უწოდებდნენ.

78. ქრისტიანობა ანდრეა მოციქულიდან წმიდა ნინომდე – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება", თბილისი 1996, 138 გვ. (გაზ. „მადლი" 1991, 27, 09).

ქრისტიანობა საქართველოში გაავრცელეს თვით წმინდა მოციქულებმა. ამასთანავე ჩვენთვის ცნობილია, რომ საქართველოში ქრისტიანობის დამფუძვნებელი წმინდა ნინო გახლავთ. მეცნიერი სვამს ძლზედ პრობ-ლემატურ კითხვას: თუ ქართველი ხალხი მოქცეული და გაქრისტიანებული იყო, მაშინ რადა საჭირო იყო წმინდა ნინოს ქადაგება? ამ კიტხვაზე პასუხის გასაცემად მეუფე ნანიას მოჰყავს ისეთი წერილობითი წყაროები, როგორიცაა რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერა (1103), მნიშვნელოვანი არქეოლოგიური მასალა და სხვა.

79. მოციქულთა გზა – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება", თბილისი 1996, გვ. 132 (გაზ. „ერი" 21.08.1991).

ჩვენი ქვეყნის წარსულს ვერ გავიაზრებთ ქართული ეკლესიის მონაწილეობის გარეშე და პირიქით, ისტორია ქართული ეკლესიისა არის ისტორია ქართველი ქრისტიანი ერისა. მართალია ქართველ ხალხს ეროვნულ ერთიანობის შეგნება უკვე ქრისტეშობამდე დიდი ხნით ადრე ჰქონდა, და ფარნავაზ მეფის საფუძველჩაყრილ დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველ ერთიან სახელმწიფოში უხდებოდათ მოღვაწეობა ჩვენი უფლის,

იესო ქრისტეს მოციქულებს, მაგრამ, იმის შემდეგ, რაც ქრისტიანული სარწმუნოება მიიღო და გაითავისა ყველა ქართველმა, ერის ისტორია ქართული ეკლესიის გარეშე წარმოუდგენელია.

ჩვენი ერი მსოფლიოს იმ მცირერიცხვოვენ ერთა შორისაა, რომელთაც დამოუკიდებელიეროვნული ეკლესია აქვთ, რომელიც თანახმად გიორგი მთაწმინდელისა, მოციქულთა მიერაა დაარსებული ამ ორი ათასი წლის წინ. ჩვენ იმდენად შევეჩვეით ამ ფაქტს, რომ ვეღარც კი ვაფასებთ მის დიდებულებას.

80. წმიდა ნინოს ტროპარი – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, 146 გვ.

ქართული მხატვრული სიტყვის ნამდვილი მარგალიტებია წმინდანთა ტროპრები. ტროპართა ყოველი სიტყვა დამუხტულია პოეზიითა და სულიერებით, ყოველი სიტყვა და ფრაზა ძალზე ტევადია და გაოცებას იწვევს მაღალმხატვრული ოსტატობით. ერთ-ერთი არის მათ შორის წმინდა ნინოს ტროპარი. მკვლევარს ფართოდ აქვს განხილული ტროპრის თვითეული წინადადება, მისი სულიერი დატვირთვა და მნიშვნელობა.

81. მირონის კურთხევის შესახებ – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, 153 გვ.

ახალ ქართულ მეცნიერებაში დამკვიდრდა აზრი იმის შესახებ, რომ ქართულმა ეკლესიამ მირონის კურთხევის უფლება მიიღო IX საუკუნეში. (რასაც გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაშიც ვკითხულობთ). ძველ ქართულ მწერლობაში კი სხვაგვარი აზრი იყო დამკვიდრებული. კერძოდ მირონის კურთხევის უფლება ქართულმა ეკლესიამ მიიღო ქალკედონის კრების - 451 წლის შემდეგო. მეცნიერი ეხება ამ მეტად რთულ პრობლემატიკას და უმნიშვნელოვანეს დასკვნებს აკეთებს.

82. საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში. დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1996; 163 გვ.

ავტოკეფალური ეკლესიის ადგილი დიპტიხში (დიპტიქში) გამოხატავს სულიერ და კანონიკურ მთლიანობას ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის. ის ასახავს ასევე საეკლესიო ღირსებას.

საქართველოს წმინდა ეკლესია მსოფლიოს პირველ ეკლესიათა შორის მოიხსენიება, რადგანაც დაარსებულია თვით მოციქულების მიერ. მას ეჭირა კიდეც საპატიო ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა შორის, მაგრამ რუსეთის საიმპერატორო კარის მიერ ჩვენი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებამმისი ადგილი მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის ჯერჯერობით გადაუჭრელ საკითხად აქცია.

83. მუხრანელ ბაგრატიონთა დიდი ოჯახის მამულიშვილები – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, 172 გვ.

ქართული კულტურის უაღრესი დაკნინების დროს, ეროვნული თვითშემეცნების გამოღვიძებისა და გაღვივებისთვის განსაკუთრებით იღვაწა მუხრანელი ბაგრატიონების იმ შტომ, რომელსაც სათავეში ედგა ვახტანგ V – შაჰნავაზი. ამ ოჯახის წევრები, ანდა მასთან დაახლოვებული პირები იყვნენ ის უდიდესი მოღვაწენი, რომელთაც ინტენსიური ეროვნულ-პატრიოტული, კულტურულ მეცნიერული შემოქმედებით შეძლეს ღვთისმეტყველების, ისტორიული მეცნიერების, მედიცინის, ქიმიის, მათემატიკის ასტრონომიის, ფილოსოფიის, პედაგოგიკის, ბუნებისმეტყველების, გეოგრაფიის, არათუ აღოდძინება, არამედ ეროვნულ ნიადაგზე გადაყვანაც.

84. თამარ დედოფლის ვაჟის სახელი – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, 181 გვ.

მრავალ ადამიანს აღუძრავს ცნობისწადილს თამარ მეფის ძის სახელი ლაშა-გიორგი. „ქართლის ცხოვრებაში“ ნათქვამია თამარ მეფის ვაჟი დაბადებისას ქართულმა მხედრიონმა ახალშობილს მიუძღვნა ერთ-ერთი ლაშქრობა „ბედსა და სვესა ზედა ლაშასა, რომე-

ლი განმანათლებლად სოფლისა ითარგმნა აფსართა ენითა“. ვინ იყვნენ და სად ცხოვრობდნენ „აფსარები“, რომელთა ენიდანაც ეწოდა სახელი მეფის ვაჟს? ამ პრობლემური კითხვისადმი აქვს მიძღვნილი მეუფე ანანიას წამოთ ხსენებული წერილი.

85. ჟამთააღმწერლობა ჭეშმარიტების მეტყველება არს - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 191.

„ჟამთააღმწერლობა ჭეშმარიტის მეტყველება არს და არა თვალ-ახმა ვისთვისმე“ - წერს ჩვენი მემატიანე და აქვე აღნიშნავს „გულისწყრომამან კაცისამან სიმართლე ღმრთისა არა ყვის“ („ქართლის ცხ.“ I, გვ. 199). მართლაც რომ ასეა. ვფიქრობ ეს სიტყვები ეხება ბატონებს თ. გვანცელაძესა და მ. ჩუხუას, რომელთაც გაზეთ „სახალხო განათლებაში“ გულისწყრომით გასცეს პასუხი ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორს ალ. ონიანს. ბატონმა ალექსანდრემ გაბედა და საჯაროდ თქვა ის სიმართლე, რომელიც, რაც უნდა ვმალოთ, მაინც ითქმება ხვალ თუ არა, ათეული წლების შემდეგ.

მაინც რა სიმართლეა ეს? ბატონებო, ცხონებული და ნეტარხსენებული პავლე ინგოროყვას თვალსაზრისი ახალი აფხაზებისა და ძველი აფხაზების სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის შესახებ, გარკვეული მიზეზების გამო ოფიციალურმა ისტორიოგრაფიამ განუკითხავად უარყო (50-იან 60-იან წლებში). მაშინვე ინტენსიურად დაიწყო საპირისპირო გამაბათილებელი იდეების წამოყენება. ზოგიერთი ქართველი ისტორიკოსი თუ ენათმეცნიერი აქვეყნებდა შრომებს აწინდელი აფხაზების დასავლეთ საქართველოში უხსოვარი დროიდან ცხოვრების შესახებ. ამჟამად ცნობილია, თუ როგორ იყენებენ ამ შრომებს.

86. „რაი არს ჭეშმარიტება?“ - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 207.

„შვილო, როგორც მამა გირჩევ, შენი საკუთარი და ჭეშმარიტი კრიტიკულის თვალით შეხედო ყველაფერს და არა მიეპყრო მარის ქართულის საწინააღმდეგო მიმართუ-

ლებას“ - ასე არიგებდა შვილს მამა გასული საუკუნის მიწურულს...

ჩვენს სასტიკ ეპოქაში გაზრდილ თაობებს სწორედ ჩვენი საკუთარი და ჭეშმარიტი კრიტიკული თვალით ხედვის უნარი არ გაგვაჩნია.

ჩვენი მხცოვანი მოღვაწე, ბატონი იოსებ მეგრელიძე, რომელსაც მე უდიდეს პატივს ვცემ, წერს: „ა. ჯაფარიძე აცხადებს ივანე ჯავახიშვილის მამა ალექსანდრე ამბობდა ნ. მარი „ყოველივე ქართულის საწინააღმდეგო მიმართულებას ავითარებდა“. წიგნს, რომელსაც საძიებელი აქვს ალ. ჯავახიშვილის სახელთან ეგ სიტყვები არ ჩანს“ (იხ. „ერთი წერილის გამო“, გაზ. „ერი“, 7.11.91).

87. მეგრელთა სისხლი სწყურდათ - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 217

აწ გარდაცვლილი ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი დავითი თავისი ეპარქიის ყოველ მორწმუნეს, გვარტომების მიუხედავად, იღებდა ვითარცა სულიერ შვილს. აფხაზებს მომეტებული ყურადღებით ეპყრობოდა, მაგრამ აფხაზ-აფსუათა მიერ გაგრა-ლესელიძის დალაშქვრისას ქართველთა მიმართ ჩადენილმა სისასტიკემ სულიერად შეძრა მეუფე. ამასთან დაკავშირებით საგანგებოდ შეხვდა უცხოელ კორესპონდენტებს, ჩამოვიდა თბილისში და საჯაროდ ამხილა ფაქტები, კერძოდ ისიც, თუ როგორ გადაუხსნეს ძარღვები ქართველ ჭაბუკებს აფხაზმთიელებმა, როგორ აავსეს სისხლით ჭიქა და დალიეს. გაოგნების, ელდისა და მომეტებული მწუხარებისაგან გარდაიცვალა კიდეც ამ დღეებში მღვდელმთავარი.

88. აფხაზეთში მიმდინარე ე.წ. „გამეგრელების“ იძულებითი პროცესის ნამდვილი არსი, დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 227.

ჩვენი ერის უსაშინელესი გენოციდის შემდეგ აფხაზეთში ჩარჩენილ ქართველებს აფხაზი პოლიტიკოსები მეგრელებად ჩაწერას აიძულებდნენ, რის შესახებც რადიოთი გადმოცემული განცხადებით გვაცნობა საქართ-

ველოს რესპუბლიკის ვიცე-პრემიერმა ბატონმა ნადარეიშვილმა (6. VII. 94).

ცნობილი აფხაზი მეცნიერი გ. ძიძარია წიგნში „1866 წლის აჯანყება აფხაზეთში“ (1953 წ. სოხუმი) მიიჩნევს, რომ „სახალხო რისხვის მომენტის დამაჩქარებელს წარმოადგენდა აფხაზეთში 1851 წლიდან დაწყებული მისიონერული მოღვაწეობა მოსახლეობაში ქრისტიანობის აღდგენის მიზნით, ეკლესიის მსახურთა მიერ მიღებულმა იძულებითმა მეთოდებმა ითამაშეს კატალიზატორის როლი“. აფხაზეთი ძველ ქრისტიანულ ქვეყანას წარმოადგენდა, სამწყსოს ქართული ეკლესიისა, ამიტომაც ცხადია მე-19ს-ის 60-70-იან წლებში აქ კვლავ ძლიერი საფუძველი გააჩნდა ქრისტიანობას მკვიდრთა შორის. შესაძლოა რუსულ ეკლესიას, რომელიც ამ დროისათვის აქ ქრისტიანობის აღსადგენად იღვწოდა, წარმატებაც ჰქონოდა, რომ არა ცნობილი აჯანყება. რაც შეეხება ქართულ ეკლესიას, ამ დროისათვის მას არ შეეძლო მონაწილეობის მიღება აღნიშნულ პროცესში, რამეთუ ამ დროისათვის დამოუკიდებლობა დაკარგული ჰქონდა.

89. ნათლისცემის ძველი ქართული ტერმინოლოგია და წყალთან დაკავშირებული ზოგიერთი ტოპონიმი - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 235

ნათლისცემის საიდუმლოს აღსანიშნავად ძველ ბერძნულ ენაში დაკანონდა ტერმინები, რომლებიც წყალთან, წყლით განბანვასთან არიან დაკავშირებულნი. მათგან მთავარია „ბაპტისმა“ - ნათლობა. როგორც პროფესორმა კ. დანელიამ გამოარკვია, ნათელი მხოლოდ ქართული ტერმინის საფუძველია, რასაც პარალელი არ ეძებნება არც ერთი იმ ხალხის ენაში, რომლებთანაც ქართველებს პოლიტიკურ-კულტურული ურთიერთობა ჰქონია I–IV საუკუნეებში (იგულისხმება ბერძნული, სომხური, სირიული ენები).

90. აფხაზების საცხოვრისი ჩრდილო კავკასიაში – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 241.

ლენინგრადელი პროფესორი ა. ნ. გენკო (1896-1941) წლების მანძილზე იკვლევდა აფხაზურ და აბაზურ ენებს, ავტორია მრავალი გამოქვეყნებული ნაშრომისა და ითვლება აფხაზურ-აბაზურ ენების ერთ-ერთ ყველაზე ცნობილ სპეციალისტად. იგი თავის ნაშრომებში ეხება აღნიშნული ენებისა და კილო-თქმების გავრცელების გეოგრაფიულ არეალსაც.

91. მებრძოლი ეკლესია – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ, 247.

ღვთისმეტყველთა განმარტებით ეკლესია ორ ნაწილად განიყოფა: ერთია ქრისტეს რწმენით, ურთიერთსიყვარულით, საღვთო სჯულით, იერარქიითა და წმიდა საიდუმლოებით შეკრულ გაერთიანებულ ადამიანთა ერთობა – ხილული (ქვეყნიური) ანუ მებრძოლი ეკლესია, ხოლო მეორეში მიცველებულნი და ანგელოზები იმყოფებიან, მას ზეციური ანუ მედღესასწაულეთა ეკლესია ეწოდება.

92. საბრძოლო დროშა - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 256.

იშვიათად, თუ რომელიმე ერს განუცდია ისეთი საშინელი გენოციდი როგორიც თავს დაატყდა ჩვენს ერს აფხაზეთში. წარმოუდგენელი, ენით აუწერელი მასობრივი მკვლელობები, სისხლის სმა ჭიქით, თავების მოჭრა და ბურთაობა, ქალების დაწვა და უამრავი სხვა საშინელებანი.

რამ ჩაკლა ასე ეროვნული სულისკვეთება? რამ დაბადა ნიჰილისტური სული? ძველად როგორ იყო? ამ კითხვებს სცემს პასუხს მიტროპოლიტი ანანია

93. ჩვენგან გავაუცხოვოთ ჩვენი სისხლი და ხორცი? - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 267.

ჩვენს უფალსა და მაცხოვარს იესო ქრისტეს წმიდა სახარებაში ნაბრძანები აქვს იგავი კეთილი მწყემსის შესახებ, რომელსაც თავისი ასი ცხვრიდან ერთი დაეკარგა.

მწყემსმა მიატოვა მინდორზე 99 ცხვარი და წავიდა ერთადერთი ცხვრის საძებნელად. როცა იპოვა, გაიხარა და შეუერთა მიტოვებულთ. ეს იგავი ჩვენ დღევანდელ ყოფასაც შეეხება. მე ვგულისხმობ იმ დამოკიდებულებას, რომელიც შეიქმნა ქართველთა და ოსთა შორის.

პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, განა დღემდე ჩვენი საყვარელი საქართველოს ქართული თუ ოსური ნაწილი ჩვენს საეკლესიო სამწყსოში არ შემოდიოდა და შემოდის დღესაც? მაშ, როგორ უნდა მოიქცეს კეთილი მწყემსი, როცა სამწყსოს ერთი ნაწილი დანარჩენისაგან ჩამორჩენას აპირებს, მიატოვოს ეს და სხვა ცხვარნი წინ გაირეკოს? სად უნდა იყოს კეთილი მწყემსი ამ დროს?

მცნება, სიყვარული ქრისტესი, გვავალებს სიყვარულით, პატივისცემით და გაგებით მოვეკიდოთ ჩვენში მცხოვრებ ოსებს. მწყემსმა კეთილმა ისინი თავის სამწყსოს უნდა დაუბრუნოს, მთელი თავისი ყურადღება იმ ერთადერთს, სამწყსოდან ჩამორჩენილს უნდა მიაპყროს. ამიტომაც უნდა ითქვას - ოსები საქართველოს შვილები არიან. უფრო მეტიც, ისინი არა ფორმალურად შემოდიან ჩვენი ეკლესიის სამწყსოში, არამედ რეალურად. საერთოდ, საქართველოს ეკლესიაში შემოდიან არა მარტო ქართველები, არამედ საქართველოში მცხოვრები ყველა ქრისტიანი - რუსები იქნებიან თუ უკრაინელები. ოსი ქრისტიანები ჩვენი სამწყსოს ნაწილია. და ახლა, ამ გასაჭირის დროს, ჩვენ მათთან ვართ ჩვენ მათ გვერდში ვიქნებით, არ დავანებებთ მგელს ანუ საქართველოს მტერს, წაგვართვას ნაწილი ჩვენი სამწყსოსი, სადაც ყველა დაცული და კურთხეული უნდა იყოს.

94. საქართველო შენ ვინ მოგცა შვილი დასაკარგავი?- დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 276.

ზოგჯერ ისმის კითხვა საჭიროა თუ არა წერა ქართველთა გაოსების შესახებ და საერთოდ არსებობს თუ არა ასეთი პრობლემა. ქართველთა გაოსების საკითხი ჩვენ ძალზე მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია და ამასთანავე

სასწრაფოდ გადასაჭრელ პრობლემად. როგორც ცნობილია ოსებსა და ქართველებს ძალზე ხშირად აქვთ ერთიდაიგივე გვარები. სხვადასხვა კუთხის ქართულ მოსახლეობას საკითხის არსში გაურკვევლობის გამო „ოსური“ გვარის მატარებელი ადამიანი, როგორც წესი, ოსური ეროვნების მქონედ მიაჩნია. ეს თაობათა მანძილზე ოსურ თვითშემეცნებასაც კი უყალიბებს „ოსური“ გვარის მატარებელ ქართველს, ზოგჯერ კი მძიმე ფსიქოლოგიურ შედეგსაც იწვევს.

95. „ახალი ერი“ - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 305.

ჩვენ თანამონაწილენი ვართ ქართველთა მრავალათასწლოვანი არსებობის მანძილზე იშვიათი წარმატებისა - ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა, რაც მთელმა მსოფლიომ დაადასტურა, მაგრამ ამავე დროს ჩვენ მომსწრენი ვართ აგრეთვე ჩვენი მშობელი ხალხის უბედურებისაც, რომლის მიზეზიც ბოლო წლებში ჩვენს მიერ გამომჟღავნებული უზნეობა და უგუნურებაა. თუ უცხოთა ზედამხედველობის ქვეშ, ასე თუ ისე კანონის მორჩილებას ვიჩენდით, თავისუფლების მოპოვების შემდგომ, ქვეყანა ურთიერთკინკლაობით, ქიშპობით, შინაბრძოლებითა და ქურდობა-ყაჩაღობით გავაჩანაგეთ.

96. „ეროვნული ეკლესია“ - დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996, გვ. 309.

ჩვენს ერს აქვს შინაგანი, ღრმა, გულისგულში დაფარული სიყვარული დედა-ეკლესიისადმი, მაგრამ ეს ტრფობა ჩვენს არსში ქვეცნობიერად დევს, ის წინაპართაგანაა ნაანდერძევი, ძველთაგან გადმოცემული, ამდენად მილევადია და მიმქრალი, რამეთუ არაა განმტკიცებული ახალი ცოდნით, სწავლებით, საზოგადოებრივი დამოკიდებულებით, ავტორიეტით, მიბაძვით, მაგალითით.

უფრო მეტიც, არაიშვიათად ჩვენი ხალხისაგან ისმის საყვედურები, განსაკუთრებით მათგან, რომელთაც უკვე გაიცნეს სექტანტური მიმდინარეობები და უჩნდებათ

კითხვები ეკლესიისადმი თავიანთი გულგრილობის გასამართლებლად: რატომ იყიდება სანთელი ეკლესიაში? რატომაა ძვირი? რატომ იღებს მღვდელი ფულს ნათლობასა და სხვა წესების შესრულებაში? რატომ არაა მუდმივი, უწყვეტი ქადაგება ეკლესიებში, როცა იქ შესულ თუნდაც ერთადერთ ადამიანს მღვდელი ხვდება და ესაუბრება? რატომ არა გაქვთ სასულიერო ლიტერატურა, რაცა გაქვთ, რატომ ყიდით მას და არ არიგებთ უფასოდ, როგორც სხვები? ყველაფრით ვაჭრობა და გაყიდვა შეიძლება? სახარებისაც? რატომ არ არის ეკლესიებში ისეთივე სისუფთავე, როგორიცაა ვთქვათ არაქართულ ეკლესიებში, მით უმეტეს უცხოეთში? რატომაა მომსახურება თქვენთან დაბალი დონისა?.. და სხვა მრავალი.

97. „ქართველი ხალხის მომზადება მაცხოვრის მისაღებად "– საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია, 2001წ. 18 გვ.

ნაშრომში გადმოცემულია ქართველ მეფეთა ოჯახში საიდუმლოდ დაცული ცნობები ქვეყნად მხსნელის მოვლინების შესახებ. კერძოდ: უფალი ღმერთი საუკუნეთა მანძილზე ამზადებდა ერებს მაცხოვრის მისაღებად. ამ ხალხთა შორის ბიბლიის უდიდეს წინასწარმეტყველთა მიერ ქართველთა წინაპრებიცაა მოხსენიებული. ნაშრომი ეყრდნობა „ძველ აღთქმას", „ქართლის ცხოვრებასა" და სხვა წყაროებს.

98. „საინგილო- ქართველთა გალეკება" – 1997 წ. საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია.

კახეთის სამეფოს ყველაზე ნაყოფიერი და მოსავლიანი მიწები საინგილოში ანუ აღმოსავლეთ კახეთში მდებარეობდა. ალაზნის გაღმა მხარე (კახის, ზაქათალის, ბელაქნის და მიმდებარე რაიონების მიწა-წყალი) ზომიერი და თბილი კლიმატით, ვრცლად გადაშლილი ვენახებით, ხილის, კაკლისა და თუთის ბაღებით იყო ცნობილი; ქვეყანა დაფარული იყო ჭალა-ტყეებით. საინგილოში მდებარეობდა კახეთის სამეფოს ძველი დედაქალაქები - ძეგამი, ზაგეში და ბაზარქალაქი. აქედან იმართებოდა მთელი კახეთი. აქ ააშენა სამეფო სასახლე მერვე საუკუნეში მეფე არჩილმა (ბელაქნის წყალთან),

აქვე მაწის წყალთან სხვა სამეფო სასახლეც იდგა. გიშის წყალთან იჯდა ეპისკოპოსი „მწყემსი ელისენისა, წუქეთისა და შაკიხისა“. ფიფინეთის წყალთან (ჭარი) იყო „მონასტერი გუმბათიანი, კეთილშენი“. საერთოდ აქ მრავალი ეკლესია-მონასტერი იყო „ხოლო კაცნი და ქალნი შვენიერი, ჰაეროვანი და მსგავსნი ყოველთავე ქართველთა ზნითა ჩვეულებითა და ქცევით მოსილნი ქართულად, ენითა და სარწმუნოებითა ქართლისათა და სამწყსონი ქართლის კათალიკოზნი“ - წერს ვახუშტი.

99. „ქართლის ცხოვრების“ არმენოფილური რედაქცია - თბილისი 1997 წ.

წმიდა მეფე დავით აღმაშენებლის მოძღვრის, არსენ ბერის, დამოკიდებულება ქართული ენის, ქართული ეთნოსის, ქართველ მეფეთა წარმომავლობისა და საერთოდ, საქართველოს მიმართ, წარმოადგენს გაგრძელებას იმ საეკლესიო-ეროვნული იდეოლოგიისა, რომელიც ჩამოყალიბდა ქართულ ეკლესიაში წმიდა ილარიონ ქართველის, განსაკუთრებით კი მთაწმინდელების (წმ. ექვთიმესა და წმ. გიორგის) ეპოქაში.

ამ მხრივ „ქართლის ცხოვრების“ შესავალში არსებული დამაკნინებელი დამოკიდებულება ქართული ენის, ეთნოსის, წარმომავლობისა და, საერთოდ, ჩვენი ქვეყნის მიმართ, ძირფესვიანად განსხვავდება არსენი ბერისა და მისი დროის (XI-XII სს.) ქართულ საეკლესიო იდეოლოგიისაგან.

ნაშრომში განხილულია ამგვარ განსხვავებათა მიზეზები, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ „ქართლის ცხოვრების“ შესავალში არსებული ნიჰილისტურ-დამამცირებელი შეფასებანი (ენის, ეთნოსისა და სხვათა მიმართ) არ შეიძლება წარმოადგენდეს XI ს. ქალკედონიტი ავტორის შემოქმედებას, არამედ განეკუთვნება იმ ეპოქას (VI-IX სს.), როცა ჯერ სპარსთა, შემდეგ კი არაბთა მეოხებით ჩვენი ქვეყნის მეზობლად მდებარე მძლავრი მონოფიზიტური ცენტრი ცდილობდა ეროვნული სარწმუნოებისა და ეროვნული ცნობიერების დასუსტებას საქართველოში მართლმადიდებლური (პრობიზანტიური) ორიენტაციის აღმოფხვრის,

ჩვენს ხალხში მწვალებლობის გავრცელების გაადვილების მიზნით.

წიგნი გათვალისწინებულია ეკლესიის ისტორიით დაინტერესებული მკითხველი საზოგადოებისათვის.

100. „ლაზეთ-თრიალეთი“ – ქართველთა გაბერძნება – 1998 წ. საქართველოს საპატრიარქოს მანგლისწალკის ეპარქია.

ნაშრომში ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა მიერ დაპყრობილ სამხრეთ საქართველოში (ლაზეთსა და მესხეთში) მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ბედი, რომელნიც ოსმალური კანონების შესაბამისად კონსტანტინოპოლის ბერძნული საპატრიარქოს მრევლად გადაიქცნენ. ნაშრომი შეიცავს პარაგრაფებს მესხეთისა და ლაზეთის მართლმადიდებლების (ე.წ. „ურუმების”) საცხოვრისის, ოსმალეთში ბერძნული ეკლესიის უფლებების გაზრდისა და ქართველი მართლმადიდებლების გაბერძნების, ბერძენ – ურუმების საქართველოში გადმოსახლების, გაბერძნებულთა გვარებისა და სხვათა შესახებ.

101. „ქართლ-კახეთი – გასომხება“ – 1999 წ. საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია.

ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა და ირანელთა მიერ XVII-XIX სს-ში დაპრყრობილ ქართლ - კახეთსა და მესხეთში მცხოვრებ ქართველ მართლმადიდებელთა ხვედრი, რომელნიც თანდათანობით სომხური ეკლესიის მრევლად გადაიქცნენ დამპყრობელთა პოლიტიკური ნების შესაბამისად. გამონოფიზიტების შემდეგ სომხური ეკლესიის მრევლში გასულ ქართველებს თანდათანობით შეეცვალათ ეთნოფსიქოლოგია; დაკარგეს ეროვნული ცნობიერება, და დაადგნენ გასომხების გზას. ეს პროცესი განსაკუთრებით გაღრმავდა თბილისსა და ქვემო ქართლში, აგრეთვე ქართლ - კახეთის ქალაქებსა და გზისპირა სოფლებში, სადაც მაჰმადიანების ბატონობა უფრო მტკიცე იყო.

102. „მესხეთი, ქართველთა გამაჰმადიანება“ – 1999 წ. საქართველოს საპატრიარქოს მანგლის-წალკის ეპარქია.

წმიდა ილია მართალის თქმით, „აღდგენა ისტორიისა-ერის გამოცოცხლებაა, მერმისის გამორკვევა სიბნელისაგან.“ ჩვენი ხალხის ისტორიული მეხსიერების აღდგენას ისახავს მიზნად მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის მონოგრაფიების სერია - „ისტორიული ბედი საქართველოს ეკლესიისაგან განშორებული ქართველებისა“. მათში გადმოცემულია მტერთა მიერ დაპყრობილ საქართველოს ზოგიერთ კუთხეში მცხოვრებ იმ ქართველთ ბედი, რომელთ ც სხვადასხვა მიზეზთ გამო დატივეს ეროვნული ეკლესია, სამწუხაროდ მათი უდიდესი ნაწილი ეთნიკურიად გადაგვარდა.

წინამდებარე ნაშრომში უხვ ისტორიულ წყაროზე დაყრდნობით გადმოცემულია ოსმალთა და ირანელთა მიერ დაპყრობილი საქართველოს კუთხეთა გამაჰმადიანება, კერძოდ მესხების გამაჰმადიანება, რომელსაც ხალხი გათათრებასაც უწოდებდა. გადმოცემულია, აგრეთვე, მათ მიერ ქართული ენის დავიწყება და გამაჰმადიანებულთა გვარები.

103. „2000 წელი შობიდან უფლისა ჩვენისა და მაცხოვრისა იესო ქრისტესი. – ქართული საეკლესიო მწიგნობრობა XX ს.-ის II ნახ.-ში“.

104. „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიიდან“.

105. „საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციის აღმოსავლეთ და ჩრდ. საზღვრები (საინგილო, დასავლეთ ოსეთი)“

106. „ღვთისმშობლის წილხვედრი“ - „წარვედით და მოიმოწაფეთ საქართველო“ მოციქულთ ხანაში.

107. „საქართველოს ეკლესიის სახელწოდების შესახებ“.

108. „კანონიკური წყობილება ძველ საქართველოში“.

109. „რა ენაზეც ელაპარაკები უფალს, იმ ენის შვილი ხარ.“

110. ღვთისმშობლის წილხვედრი – ნათელი ქრისტესი განგვანათლებს ყოველთა – ქართველი ხალხის მომზადება მაცხოვრის მისაღებად.

111. ასურელი მამები – ნათელი ქრისტესი საქართველო.

112. გრიგოლ ხანძთელის სამოღვაწეო არე – ნათელი ქრისტესი საქართველო.

113. XVI–XVIII სს-ების მატეანე – ნათელი ქრისტესი საქართველო.

114. „საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის 80 წლისთავი – ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოხუმის ფილიალის პერიოდული ორგანო. „სოხუმის სადროშო“.

115. რეგიონალიზმი შეაფერხებს ეროვნულ კონსოლიდაციას – 19 ივლისი 2002 წ. თბილისი. თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერი ცენტრი. 20 გვ.

116. „კითხვარი ქართულ ენაზე მოლაპარაკეთათვის“ – 13 დეკემბერი 2007წ.

117. საქართველოს ეკლესია 1918-1921 წლებში. 23 მარტი 2007 წ.

საეკლესიო სამართლის თანახმად ეკლესიის ავტოკეფალიის ერთ-ერთი უმთავრესი საფუძველი არის ეკლესიის მომცველი ქვეყნის პოლიტიკური დამოუკიდებლობა. ასეთი რამ საქართველოს ეკლესიას XIXს-ში არ გააჩნდა. „საქართველო“ არა თუ პოლიტიკურად იყო დამოუკიდებელი, არამედ ადმინისტრაციული ერთეულის სახითაც კი არ არსებობდა. ამიტომაც უკავშირდებოდა ერთმანეთს ასეთი ადმინისტრაციული ერთეულის ჩამოყალიბებისა და ავტოკეფალიის საკითხი.

XXს-ის დასაწყისში ქართველი ავტოკეფალისტების ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი იყო, რომ გაერთიანებულიყო თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიები და ისინი ჩამოყალიბებულიყვნენ ახალი ადმინისტრაციული ერთეულის სახით, რომელსაც დაერქმეოდა „საქართველო“ ანუ შექმნილიყო რუსეთის იმპერიაში სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი საქართველოს ავტონომიის სახით. მეორე მხრივ ეს გაერთიანება გახლდათ

სამართებლივი საფუძველი საქართველოს წარმოქმნისა, მართლაც 1917 წლის რუსეთის რევულუციის შემდეგ საიმპერატორო ხელისუფლება დაემხო, ეს იდეა რეალურად განხორციელდა, კერძოდ ჩამოყალიბდა საქართველოს სახელმწიფო.

ასე რომ ავტოკეფალიისათვის ბრძოლამ, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობდნენ ჩვენი სასულიერო პირები და ინტელიგენციის ცნობილი წარმომადგენლები, სასურველი შედეგი გამოიღო. 1917 წლის 25 მარტს წმ. მღვდელმთავარმა ლეონიდე ოქროპირიძემ განაცხადა – „ჩვენ მოვალენი ვართ დამოუკიდებელ ეკლესიას მალევე გვერდით ამოვუყენოთ დამოუკიდებელი საქართველო“. და მართლაც, მალევე 1918 წლის 26 მაისს ქართველმა ხალხმა საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოაცხადა.

118. ბერძენ-რომაელი ავტორები ქართველთა წარმოშობის შესახებ და „ქართიზაციის“ თეორია. დედაღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა “მწიგნობარი”. თბილისი, 2008 წელი გვ. 3-37.

პირველქრისტიანი მწერლები ძალზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევდნენ ყოველი ერისა და ხალხისთვის გამოეძებნებინათ ეთნარქი წმ. ბიბლიის შესაბამისად. ეკლესიის ისტორიკოსები ნოეს ძეებს, სემს, ქამსა და იაფეტს აკავშირებდნენ მათვის ცნობილ სხვადასხვა განსაკუთრებით კი ქრისტიან ხალხებთან. ეს კვლევა ეყრდნობოდა სხვადასხვა უძველეს წყაროებს, ჩანაწერებსა და დაკვირვებებს.

ქართველთა წარმოშობის შესახებ ძველ ბერძენ და ლათინ ისტორიკოსებს მრავალი ცნობა აქვთ მოცემული, რომელთაც ქვემოთ ვეხებით. ისინი მოგვითხრობენ ქართველთა და საქართველოს მოსაზღვრე რეგიონებში მცხოვრებთა წარმოშობის საკითხს. კერძოდ სტრაბონი, ტაციტუსი, დიოდორე სიცილიელი, პოლიბიოსი, პლინიუსი, ოვიდიუსი, აპოლონიოს როდოსელი და სხვანი გადმოგვცემენ ცნობებს აქეელების, ჰერიოხების, კოლხიბერების, ალბანელების, ჩრდილო სომხების და ჩრდილო მიდიელთა წარმოშობის შესახებ.

119. ორი თვალსაზრისი ქართველი ხალხის ჩამოყალიბების დროის შესახებ – დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“; თბილისი, 2008 წელი, გვ. 222-233.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს, ორი ერთმანეთისაგან კარდინალურად განსხვავებული თვალსაზრისი ქართველი ხალხის (ეთნოსის) ჩამოყალიბების დროის შესახებ. პირველი ჩამონაკვთული იყო უკვე ქართული ისტორიოგრაფიის დაფუძვნების ჟამს და არსებობდა ვითარცა ერთადერთი თეორია უძველესი ხანიდან ვიდრე XIX საუკუნის II ნახევრამდე. მეორე თვალსაზრისი ქართველი ხალხის რაობისა და წარმოშობის შესახებ ჩამოყალიბდა XIX-XX სს-ში რუსეთის იმპერიის და აგრეთვე საბჭოთ კავშირის საისტორიო წრეებში. წიგნში დასმულია პრობლემა, თუ რა განსხვავებაა ამ ორ თეორიას შორის.

120. საქართველოს ეკლესიის სამწყსო და იურისდიქციის საზღვრები. დედა ღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა , “მწიგნობარი” . თბილისი, 2008 წელი, გვ. 55-75.

საქართველოს ეკლესია მსოფლიო საყოველთაო ეკლესიის ერთ-ერთი ადგილობრივი ეკლესიაა. ამასთანავე ის ეროვნული ეკლესიაც არის, რაც განპირობებულია იმით, რომ ისტორიულად თავის უფლებამოსილებას ქართველ და საქართველოში მცხოვრებ ქრისტიანებზე ახორციელებდა. ქართული ეკლესიის ისტორიის კვლევისათვის აუცილებელია განისაზღვროს მისი სამწყსოს რაობა. საეკლესიო ისტორიოგრაფიისთვის ცნობილია, რომ ჩვენში ქრისტიანობა გაავრცელეს ანუ ქართული ეროვნული ეკლესია დააფუძნეს თვით მოციქულებმა ანდრია პირველწოდებულმა, სიმონ კანანელმა, ბართლომემ, მატათამ. ქრისტიანობის დაფუძნების ჟამს ანუ თითქმის 20 საუკუნის წინ როგორი სახისა იყო ქართული ეკლესიის სამწყსო, ის ერთმანეთისაგან სრულიად დაშორებულ სხვადასხვაენოვან კავკასიურ ტომთაგან შედგებოდა, თუ ერთიან ხალხს წარმოადგენდა, რომელსაც ჰქონდა ერთობის რაიმე ნიშან-თვისება.

121. ხელმწიფე ივერიისა ლევან II დადიანი. დედა ღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა, „მწიგნობარი“. თბილისი, 2008 წელი, გვ. 82-103.

XIX საუკუნემდე აღნიშნული მოსაზრება, რომ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ერქვა ქართლი ანუ ივერია, ხოლო ივერიელნი ანუ ქართველნი ეწოდებოდათ ამ ქვეყნის მცხოვრებთ, მიიჩნეოდა უეჭველ ფაქტად. მხოლოდ XX საუკუნის დასაწყისში, რუსულ იმპერიულ წრეებში, ხოლო შემდგომ საბჭოთა ათეისტური სკოლის მიერ უარყოფილი იქნა ეს მოსაზრება და ჩამოყალიბდა ახალი თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც „ივერია“ (ქართლი) თითქოსდა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს ეწოდებოდა, ხოლო დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა სახელები ერქვა. შესაბამისად თითქოსდა ივერიელნი ანუ ქართველნი მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ.

ამ რუსულ კომუნისტურ თვალსაზრისს მთლიანად აბათილებს სამეგრელოს მთავრის ლევან II დადიანის მიმოწერა რუსეთის ხელმწიფისადმი, ასევე სხვა უამრავი საისტორიო წყარო.

122. დედა ღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. დედა ღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა, „მწიგნობარი“. თბილისი, 2008 წელი, გვ. 48-55.

ძველი ქართული საეკლესიო ისტორიოგრაფიის თანახმად საქართველოს წმიდა ეკლესიის მრევლი მოციქულების ეპოქიდანვე იყო მთელი ქართველი ერი და მისი იურისდიქციის საზღვრები მოიცავდა როგორც აღმოსავლეთ ისე დასავლეთ საქართველოს, კერძოდ რუისურბნისის კრების ძეგლისწერა აღნიშნავს – პირველწოდებულმა ანდრია მოციქულმა – „იქადაგა სახარება „ყოველსა ქვეყანასა საქართველოისასა“ („დიდი სჯულის კანონი“, 1975 გვ. 545), ხოლო წმიდა ნინომ განანათლა „ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისაი“ („დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 546). წმიდა ანდრია მოციქულმა ძირითადად იქადაგა დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოში, სწორედ ეს მხარეები მიაჩნია რუისურბნისის კრებას საქართველოს შემადგენელ ნაწილებად. I-II საუკუნეებში, მოციქულთა მოღვაწეობის ხანაში,

რადგანაც იმ ჟამად ქვეყანა ერთიანი იყო, ერთ ნაწილში ქადაგება მთელი ქვეყნის განათლებად მიიჩნეოდა, ამიტომაც იყო ანდრია „ყოველი საქართველოს“ მქადაგებელი, ხოლო წმიდა ნინო – მთელი ქართველი ერის, დასავლელ და აღმოსავლელ ქართველთა განმანათლებელი – მის მიერ ნათელ იღო „ყოველმა სავსებამ ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“.

123. სამეგრელოს საეკლესიო კრებები – დედაღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა „მწიგნობარი“. თბილისი, 2008 წელი, გვ. 144-173.

სამეგრელოს I (1889 წ.) და II (1905 წ. 12.06) საეკლესიო შეკრება. მთელი XIX საუკუნის მანძილზე, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების დროს, ადგილობრივი საეკლესიო კრება არ ჩატარებულა, მიზეზი ამისა იყო ის, რომ თვით რუსეთის უდიდეს ეკლესიაში, პატიარქობის ინსტიტუტის გაუქმების შემდეგ არ ჩატარებულა ადგილობრივი (რუსეთის) საეკლესო კრება საიმპერატორო (სახელმწიფო) ნებით. ამიტომაც, ცხადია, ადგილობრივი საეკლესიო კრება არც საქართველოში შეიძლებოდა ყოფილიყო მოწვეული, მაგრამ ძალზე მნიშვნელოვანი იყო საეპარქიო, საეპარქიო-საეკლესიო შეკრებანი, საქართველოში ერთ-ერთი ასეთი შეკრებათაგანი იყო სამეგრელოში მოწვეული ორი საეკლესიო კრება.

124. ძველი ქართული ლიტურგიკული ენა – დედაღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა, „მწიგნობარი“. თბილისი, 2008 წელი, გვ. 46-48.

ძველი ქართული ლიტურგიკული ენა, რომელიც ფიქსირებულია IV ს-ის ეპიგრაფიკულ და V-VIII სს-ების წერილობით ძეგლებში, და რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ ძველი ქართული საეკლესიო ლიტურგიკული ენა, იტევს მომდევნო საუკუნეების ქართველური დიალექტების სიტყვათ წარმოებასა და სიტყვათა შესატყვისობას. მას შეიძლება ვუწოდოთ ზედიალექტი ან კოინე-საერთო ენა, რომელსაც ეფუძნებიან ეგრეთწოდებული ქართების სვანებისა და ეგრისელების მისგანვე წარმოშობილი კილოკავები.

125. აფხაზთა ინგლისელი სიძე მეგრელებს ქართველობას უწუნებს- დედაღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“ თბილისი, 2008 წელი გვ. 186-190.

მეგრულ და სვანურ ენებზე ატეხილი მითქმა- მოთქმა ჩვენი საზოგადოებისთვის ახალი არ არის. ის, რომ მეგრელები და სვანები უცხოტომელები არიან და ქართველებისაგან ენითა და წარმოშობითგანსხვავდებიან, ნაბოდვარად მიაჩნია ყველას – მეგრელსაც და სვანსაც და საქართველოს ნებისმიერი სხვა კუთხის წარმომადგენელსაც. სამაგიეროდ, საქართველოს მტრებს აღაფრთოვანებს. ილაპარაკონ, ბატონო მაგრამ როცა ამ თემით მსოფლიოში ცნობილი ენათმეცნიერი „ირთობს“ თავს, ეს სულაც არ არის სახუმარო.

126. კოლხეთი – „ქვემო ივერია“ – დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა, “მწიგნობარი”, თბილისი 2008 წელი, გვ. 37-46.

დაპყრობათა დროს მტერი მუდამ ცდილობს დამორჩილებული ხალხის ასიმილაცია-გადაგვარებას. რუსეთის იმპერიაც საქართველოში გაბატონების შემდეგ, მთელი 200 წლის მანძილზე ყოველი ძალისხმევით ცდილობდა ქართველი ხალხის გარუსებას, როგორც ეს ვიცით თვალხილული ფაქტებითა და წყაროებით, ასევე წმინდა პატრიარქის ამბროსი ხელაიასა და კალისტრატე ცინცაძის თხზულებებით. რუსეთის იმპერიულ წრეებს მიაჩნდათ, რომ ქართველთა გადაგვარება-გარუსებისათვის უპირველესად საჭირო იყო ეროვნული მთლიანობის დარღვევა, ერის ისტორიული ცნობიერების გამრუდება. „დაჭყავი და იბატონეს“ დევიზის შესაბამისად უკვე XIX ს. 70-80-იანი წლებიდან სამეცნიერო წრეებს შეუკვეთეს „მეცნიერული“ მეთოდებით, თეორიებითა და სახელმძღვანელოებით დაენერგათ თვალსაზრისი, რომ ქართველი ხალხი სინამდვილეში თითქოსდა შედგებოდა სხავადასხვა თავისთავადი ხალხებისაგან, რომ თითქოსდა სხვადასხვა ეთნოჯგუფები იყვნენ ქართლელები, კახელები, იმერლები, მეგრელები, ძველი აფხაზები, მესხები და სხვანი. თითქოსდა თავისთავადი ენები იყვნენ იქამდე

ქართული ენის კილოებად მიჩნეული მეგრული, სვანური, ხევსურული, ლაზური, მესხური, ინგილოური თუ ფერეიდნული მეტყველებანი. ყველაზე უფრო მიუღებელი მათთვის აღმოჩნდა ქართული ლიტერატურა და განსაკუთრებით კი საქართველოს ისტორია, რომელიც მწყობრი სისტემის სახით გადმოცემული იყო უძველეს ქართულ მატიანეებსა და წყაროებში.

127. დასავლეთ საქართველოს იურისდიქცია წმ. მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრების მიხედვით. დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა, „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 75-82.

უფლის ნებითა და მოწყალებით ქრისტიანული სარწმუნოების სიწმინდის შეუპოვარმა დამცველმა ქართველმა ერმა შეძლო მართლმადიდებლობის უმწიკვლოდ მოტანა უძველესი ხანიდან დღემდე. ჯერ კიდევ ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი და ეპისკოპოსი პროკოფი კესარიელი წერდა VI ს-ში: „იბერები ქრისტიანები არიან და ამ სარწმუნოების წესებს ყველა იმათზე უკეთ იცავენ, რომელთაც ჩვენ ვიცნობთ“ („გეორგიკა“, II, 1965, გვ.48). პროკოფი კი იცნობდა აზიის, აფრიკისა და ევროპის მრავალ ქვეყანასა და ხალხს.

ამასვე ამტკიცებდნენ ძველი ქართული წყაროებიც, რომ ქართველი ხალხი „მიერითგან აღსასრულამდე ჰგიეს შეუძვრელად მართალსა სარწმუნოებასა ზედა“ (მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე. „საქართველოს საეკლესიო კრებები“, ტ. II, 2003, გვ.102).

128. სამეგრელო აფხაზეთის 200 წლიანი ომი და სამეგრელოს სამთავროს დამარცხება აფხაზთა მიერ. XVII-XVIII საუკუნეებში. დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა, „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 103-144.

XVI ს-დან ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდეგ მის პერიფერიულ კუთხეებში, ადგილობრივი ხელისუფლების სისუსტის გამო, ჩამოსახლდნენ ჩრდილოკავკასიელი მთიელები. ამ პროცესს ნ. ბერძენიშვილი „მთის ჩამოწოლას“ უწოდებს. ასე მოექცა აღმოსავლეთ კახეთი (ჭარ-ბელაქანი) ლეკური ტომების ხელში,

შიდა ქართლის მთიანეთი – ოსების, ხოლო აფხაზეთი – ადიღე-ჩერქეზული ტომის – აბაზების, ანუ აფსუების ხელში. XVI-XVIII სს. ჩერქეზი ხალხი ჩრდილო კავკასიაში ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო და შედგებოდა უამრავი მეომარი ტომისაგან, რომელთაგან ერთ-ერთი, როგორც აღინიშნა, აფხაზეთში ჩასახლდა და ხანგრძლივი ბრძოლების შემდეგ დაიპყრო ისტორიული ოდიში (თანამედროვე სოხუმის, გულრიფშის, ოჩამჩირისა და გალის რაიონები). მკვიდრი ქართული მოსახლეობა გადაიქცა საზოგადოების ყველაზე დაბალ, დამორჩილებულ ფენად, შეისწავლა მებატონეების, ანუ აფსუების ენა და ადათ-ჩვეულები, მაღალმა ფენამ აფხაზეთისა – ძველმა ქართველმა თავად-აზნაურებმა, შეძლეს თავიანთი მაღალი მდგომარეობის შენარჩუნება ქვეყნის ახალი ეთნიკური სახის ჩამოყალიბების სანაცვლოდ.

129. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტს, ბატონ თ.გამყრელიძეს. დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 210-212.

ბატონო პრეზიდენტო, 15-20 წლის წინ ძველ ქართულ საეკლესიო წყაროებზე დაყრდნობით წამოვაყენე თეორია, რომ ძველი ქართული საეკლესიო ენა დაეფუძნა ფუძე-ქართველურ ენას და ის უშუალოდ მისგან (და არა ქართის დიალექტიდან) მომდინარეობს. მივიჩნევდი და მივიჩნევ, რომ მოციქულთა და ქრისტიანობის პირველ მქადაგებელთა ეპოქაში, ამ 2000 წლის წინ, ათასწლეულთა მიჯნაზე ფუძე ქართული ენის დაშლის ხარისხი დიდი არ იყო, ხოლო ქართულ-ზანური ენობრივი მთლიანობის ეპოქა ამ დროს (ე.ი. მოციქულთა მოღვაწეობისას) ჯერ კიდევ არ იყო დასრულებული.

ენობრივი (ყოველ შემთხვევაში ქართულ-ზანური) მთლიანობის გამო მოციქულთა ეპოქაშივე I-II სს-ში ქრისტიანობის ზეპირი ქადაგებების ენა იბერთა და ლაზთა შორის იყო საერთო ქართველური (ან დაუშლელი ქართულ-ზანური), ეს ენა მალევე IV ს. დასაწყისში საფუძვლად დაედო ქართულ საეკლესიო ლიტურგიკულ ენას. ბატონო პრეზიდენტო, აღნიშნული თეორიისადმი

რწმენა კიდევ უფრო განმიმტკიცდა თქვენი ნაშრომის გაცნობის შემდგომ, რომელსაც, სამწუხაროდ, გვიან გავეცანი. კერძოდ თქვენ წერთ – „ქართულ-ზანურის დიფერენციაცია ახალი წელთაღრიცხვის მიჯნაზე დაიწყო“ (თ. გამყრელიძე, გ. მაჭავარიანი, სონანტთა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში, 1965, გვ. 17).

130. „ქართიზაციის“ თეორიის კრიტიკის ისტორია XXს. ბოლოს. დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 212-222.

XIX-XX საუკუნეებში საქართველოს დაპყრობის ეპოქაში რუსეთმა იმპერიული დევიზის „გათიშე და იბატონე“-ს შესაბამისად შეაფერხა ქართველი ერის ინტეგრაცია-კონსოლიდაციის პროცესი. მან ამ საქმისათვის გამოიყენა არა მხოლოდ სამხედრო ძალა, არამედ სამეცნიერო წრეები. როგორც რუსეთის იმპერიაში ასევე საბჭოთა კავშირში ისტორიოგრაფია გამოიყენებოდა, როგორც მძლავრი იდეოლოგიური იარაღი მცირერიცხოვანი ერების დასაშლელად და დასამორჩილებლად. რუსეთმა აღნიშნული იარაღი განსაკუთრებულად გამოიყენა საქართველოში, რადგანაც მას აქ დახვდა ხალხი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებით და მაღალინტელექტუალური ელიტით. ქართველთა მხრიდან ამ წინააღმდეგობის გადასალახად რუსეთმა გამოიყენა სამეცნიერო და საუნივერსიტეტო წრეები, რის შესახებაც წერდა ჯერ კიდევ თვით წმიდა ილია მართალი პუბლიცისტურ წერილებში. ცარიზმის დაკვეთით პეტერბურგის უნივერსიტეტში ქართველი ერის მთლიანობის დანაწევრების მიზნით პროფესორმა ქ. პატკანოვმა და მისმა სამეცნიერო წრემ, (მათ შორის იყო ნიკო მარი) შექმნა ე.წ. „ქართიზაციის“ თეორია.

131. ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ, რომელია სალიტერატურო ენა და რომელია ადგილობრივი დიალექტი – დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 234-238.

უნდა მოგახსენოთ, თანამედროვე ქართულ ლინგვისტიკაში არსებობს ძალზე სერიოზული სამეცნიერო მიმართულება, რომელიც ამტკიცებს, რომ მეგრული და

სვანური არიან დიალექტები ერთი ენისა და ამ ენას ჩვენ ყველანი ვუწოდებთ ქართულს. ასე რომ, არა პირადად მე ვამტკიცებ აღნიშნულ მოსაზრებას, არამედ შესაბამისი სამეცნიერო მიმართულება. რაც შეეხება ჩემს პოზიციას, მთლიანად ვეთანხმები აღნიშნული საკითხის სპეციალისტს ბატონ მ. ნაჭყებიას, რომელიც წერს –„ენათმეცნიერებაში არ არსებობს საყოველთაოდ აღიარებული კრიტერიუმი, რომელიც გამიჯნავს ენასა და დიალექტს, თანამედროვე ლინგვისტიკაში დღემდე დაუდგენელია ზუსტი და შემოწმებადი განსაზღვრა, მაგალითად ფონეტიკურ-გრამატიკული სისტემის მიხედვით საგრძნობლად განსხვავებული ბუხარული და ალჟირული ერთი არაბული ენის კილოკავებადაა მიჩნეული, ასევე ერთ გერმანულ ენად იწოდება ურთიერთისაგან ძალზე განსხვავებული პრუსიული და ბავარიული. არაიშვიათად ენის სტატუსი განისაზღვრება რელიგიური და პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი მიდგომის მიხედვითაც (მ. ნაჭყებია, ქართველთა ეთნო-ლინგვისტური ტერმინები, 2006წ. გვ.10).

132. სიტყვა წარმოთქმული ენათმეცნიერების ინსტიტუტში შეხვედრისას - დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 238-247.

ყველა ძველი წყარო მიგვანიშნებს, რომ ასეთივე ვითარება უნდა ყოფილიყო მოციქულთა ეპოქის საქართველოშიც, კერძოდ, როდესაც პირველქრისტიანები შემოვიდნენ ჩვენში, ისინი რომელიმე პატარა ტომისათვის ანდა ერთი ხევისათვის ვერ თარგმნიდნენ (იგულისხმება ზეპირი გზით) წმიდა წერილს, მოციქულები ხედავდნენ მთელი ქართველი ხალხის განსახლების არეალს, ისინი ხედავდნენ მთელ სივრცეს, მთელს ჩვენს ქვეყანას, ამიტომაც მათ და მათმა მქადაგებლებმა საქრისტიანო მოძღვრება თარგმნეს კიდეც არა სხვადასხვა სატომო ენაკავებზე, არამედ საერთო ქართული კოინე ენით, მას ამჟამად ჩვენ ძველ ქართულ ენას ვუწოდებთ.

133. საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო საზღვრები ფარნავაზიან და ბაგრატიონ მეფეთა მმართველობოს ეპოქაში და მისი არასწორი ასახვა

„Православная энциклопедия“-ს ტომეულებში. დედა-ღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 258-288.

აღმოჩნდა, რომ ე.წ. საბჭოთა საერო ისტორიოგრა-ფიის აღნიშნული მონაცემები ასახულია ისეთ აკადემიურ საეკლესიო, მაგრამ უცხოენოვან გამოცემებში, როგორიცაა **„Православная энциклопедия “ -** გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ეს წიგნი წარმოადგენს მართლმადიდებლური ღვთისმეტყველების უდიდეს საეკლესიო-სამეცნიერო მიღ-წევას და ის ვრცელდება არა მხოლოდ რუსეთსა და ჩვენს მოძმე სხვა მართლმადიდებლურ ქვეყნებში, არამედ მთელ ქრისტიანულ სამყაროში, მთელს მსოფლიოში. სამწუხაროა, რომ **„Православная энциклопедия“-**ს სხვადასხვა ტომეულებში საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები ძალზე დამახინჯებითაა მითითებული.

134. ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბებისათვის (იოანე ლაზი). დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 288-310.

XIX–XX საუკუნეებამდე, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოს ყველა კუთხეში, მათ შორის აფხაზეთსა, სვანეთსა და სამეგრელოში, საეკლესიო და სალიტერატურო საჭიროებისათვის მხოლოდ ძველი ქარ-თული ენა გამოიყენებოდა. არც ერთი ადგილობრივი ენაკავი თუ დიალექტი საღვთისმეტყველო მიზნით გამო-ყენებული არ ყოფილა. ძველი ქართული საეკლესიო ენა, რომელიც, ამავე დროს, საერთო-სახალხო, სალიტერატურო ენას წარმოადგენდა, ხასიათდებოდა ზოგადეროვნული მთლიანობით, მიუხედავად ქვეყნის დაქსაქსვა-დაყოფისა, არ ამჟღავნებდა ტომობრივ-გეოგრაფიულ მიკერძოებას არც ენობრივ-სტილისტურად, არც იდეურ-პოლიტიკური თვალ-საზრისით. ამიტომაც არ არსებობდა აღმოსავლურ-ქართული, სამხრეთქართული და დასავლურქართული ლიტერატურული მიმართულებანი, მთელი ქართული სასულიერო თუ საერო ლიტერატურა (მწერლობა) არსები-თად იყო ერთიანქართული, საქართველოს რომელ

კუთხეშიც არ უნდა შექმნილიყო ესა თუ ის ნაწარმოები და რომელი ქართული ტომის წარმომადგენელიც არ უნდა ყოფილიყო მისი ავტორი. „ეს მოვლენა ლიტერატურის ისტორიაში საყოველთაო ხასიათისა არ არის, ვინაიდან მსოფლიოს ბევრი მოწინავე ლიტერატურის ისტორია ტომობრივ-კუთხური მიმართულებით ვითარდებოდა და ეს მიმართულებანი ღრმა კვალს ტოვებდნენ საერთო-ეროვნული ლიტერატურის განვითარებაზე“ (მ. რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო, 1989, გვ. 472).

135. კულტურა და ეროვნული მისია – დედა-ღვთისმშობელი შემწე ქართული ენისა - თბილისი 2008, „მწიგნობარი“. გვ.173 – 182.

ქართველ ერს დღეს-დღეისობით გააჩნია თავისი ეროვნული სახელმწიფო. ეს მოვლენა ჭეშმარიტად უზენაესის უდიდესი მოწყალებაა. როგორც ცნობილია ჩვენმა ერმა თავისი ერთიანი სახელმწიფოებრივება დაკარგა XV საუკუნის ბოლოს. 500 წლის მანძილზე ჩვენ ფაქტიურად არ გაგვაჩნდა ერთიანი ეროვნული სახელმწიფო. ჯერ საქართველო დაიყო ერთმანეთისგან დამოუკიდებელ რეგიონებად, რომელნიც თითქმის სამასი წლის განმავლობაში ებრძოდნენ არა მარტო მტერს, არამედ ერთმანეთსაც. იმ დროს შეირყა ეროვნული ცნობიერება და ჩამოყალიბდა კუთხურობა.

136. საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული თეორია საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ და მისი კრიტიკა - დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი”, თბილისი 2008 წელი, გვ. 310-332.

XX ს-ის 20-იან-30-იან წლებშივე ჩაეყარა საფუძველი „ქართიზაციის თეორიას“.

ეს თეორია ბოლშევიკების ხელში გადაიქცა არა მხოლოდ ბერკეტად საქართველოს ძველი ისტორიის დასანგრევად, არამედ მის ჩასანაცვლებლადაც. ამჟამად „ქართიზაციის“ თეორია ერთადერთ და უტყუარ სამეცნიერო მიმართულებადაა აღიარებული. ის აბსოლუტურადაა გაბატონებული XXს. და XXI ს-ის დასაწყისის ქართულ ისტორიოგრაფიასა და, ასევე, ფილოლოგიაში.

137. მიმართვა საქართველოს პრეზიდენტისა და პარლამენტისადმი - დედაღვთისმშობელი – შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 182-186.

მოხსენება წარმოთქმულ იქნა 2004 წლის 4-10 ოქტომბრის დისციპლინათაშორის რესპუბლიკურ კონფერენციაზე, რომელიც გაიმართა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში თეოლოგიის კათედრის ინიციატივით. კონფერენციამ მიიღო მიმართვა საქართველოს პრეზიდენტისა და პარლამენტისადმი, რომელიც შედგება 9 პუნქტისაგან.

138. ქართული ეკლესიის სამწყსო – დედაღვთისმშობელი შემწე ქართული ენისა. „მწიგნობარი“, თბილისი 2008 წელი, გვ. 190-210.

ქართული ეკლესია მსოფლიო საყოველთაო ეკლესიის ერთ-ერთი ადგილობრივი ეკლესიაა, ამასთანავე ის ეროვნული ეკლესიაც არის, რაც განპირობებულია იმით, რომ ისტორიულად თავის უფლებამოსილებას ქართველ ქრისტიანებზე ახორციელებს. ქართული ეკლესიის ისტორიის კვლევისთვის აუცილებელია განისაზღვროს მისი სამწყსოს რაობა. საეკლესიო ისტორიოგრაფიისათვის ცნობილია, რომ ჩვენში ქრისტიანობა გაავრცელეს, ანუ ქართული ეროვნული ეკლესია დააფუძვნეს თვით მოციქულებმა : ანდრია პირველწოდებულმა, სვიმონ კანანელმა, ბართლომემ, მატათიამ.

139. ეკლესია - საქართველოს კუთხეთა მაკავშირებელი დუღაბი. 12 თებერვალი 2008 წ.

წმიდა ილია მართლის თქმით – ჩამოყალიბებისთანავე საქართველოს წმიდა ეკლესია წარმოადგენდა მთელი ქვეყნის მოსახლეობის მაკონსოლიდირებელ ძლიერ ძალას. ის არ იყო ჩაკეტილი ვიწრო ეთნიკურ ჩარჩოებში, არამედ წარმოადგენდა ქვეყნის სხვადასხვა წარმოშობის მოქალაქეთა ეკლესიას, მისთვის როგორც წმიდა წერილი მოითხოვდა არ იყო ელინი თუ იუდეველი, ქართველი და არაქართველი, თუმცა კი მისი მრევლი საქართველოს შვილები იყვნენ, ერთი ქვეყნისა და ერთი

მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის მქონენი. თვით წმიდა ნინო, დამფუძნებელი საქართველოს ეკლესიის, კაპადოკიიდან იყო ჩამოსული, საქართველოს ეკლესიის წმინდანი - პირველმოწამე რაჟდენი - სპარსელი, წმიდა ევსტათი მცხეთელი, ასევე სპარსელი იყო, მონოფიზიტობასთან და ცეცხლთაყვანისმცელობასთან მებრძოლნი სახელოვანი წმიდა 12 მამა - ასურელები (სირიელები) იყვნენ, ნეოფიტე ურბნელი ეპისკოპოსი - არაბი, ასევე არაბი იყო სახელოვანი წმინდანი აბო თბილელი, სომეხი იყო წმიდა შუშანიკ დედოფალი და სხვა მრავალნი, აღნიშნული სიიდან კარგად ჩანს, რომ საქართველოს ეკლესია აერთიანებდა ქვეყნის ყველა მოქალაქეს ეთნიკური წარმოშობის მიუხედავად. თუმცა კი საქართველოს ეკლესია ერთიან კულტურულ სივრცეს ქმნიდა ერთი ქართული ერთიანი კულტურით. საქართველოს ეკლესია ადუღაბებდა ქვეყნის კუთხეებსა და სხვადასხვა ეთნოგრაფიულ ჯგუფებს.

საქართველოს ერთიანი ქრისტიანული კულტურის მთავარი ბერკეტი იყო ქართული ენა. იმთავითვე ქართული ენა და მასზე დაფუძნებული ქართული ქრისტიანული კულტურა მოიცავდა სრულიად საქართველოს, მის ყველა კუთხეს. ღვთისმსახურება, ყოველი საეკლესიო წესი მთასა თუ ბარში შავი ზღვიდან სომხეთამდე და ალბანეთამდე მხოლოდ ქართულენოვანი იყო. ყოველ კუთხეში ქართული ენა და ქართული კულტურა დომინირებდა. ძველი საქართველო ამით განსხვავდებოდა XX საუკუნის საქართველოსაგან.

140. ფასისი – 11 ივნისი 2008 წელი.

წერილში გამოთქმულია ფრთხილი მოსაზრება, რომ ფაზისი შესაძლოა მდებარეობდა არა თანამედროვე ფოთის ადგილას, არამედ მომიჯნავე რეგიონში. ფასისელმა აკადემიკოსებმა ეს ვარაუდი მეცნიერული კვლევებით განამტკიცეს.

„ფასისის საერო აკადემიამ“ გამოსცა აღნიშნული მეცნიერების ნაკვლევი, რომლიდანაც აღმოჩნდა, რომ ის ადგილი სადაც ამჟამად ქალაქი ფოთი მდებარეობს, 2000

წლის წინ, სტრაბონის დროს, უეჭველად ზღვით იყო დაფარული, ანუ თანამედროვე ფოთის ადგილი წყლის ქვეშ ყოფილა მოქცეული. ამის მიზეზს შემდეგნაირად აღწერს რამდენიმე ფაზისელი აკადემიკოსი: მდინარე რიონს თურმე ზღვაში ყოველწლიურად შეაქვს 10-12 მილიონი ტონა სილა, რაც სანაპიროსთან დალექვის შემდგომ იწვევს მიწის მატებას, ანუ რიონის შესართავთან იზრდება ხმელეთი და ეს მატება ხმელეთისა 2000 წლის მანძილზე გვაძლევს მრავალ ათეულ კილომეტროვან ახალ სანაპირო ზოლს. ს. გვასალია წერს: „თუ უკვე ხსენებულ რიცხობრივ მონაცემებს დავუბრუნდებით და ხმელეთის მატებას წელიწადში საშუალოდ 4 მეტრს ვივარაუდებთ 2500 წლის მანძილზე ზღვის სანაპირო რიონის შესართავთან 10 კმ-ით მაინც უნდა ყოფილიყო გაზიდული აღმოსავლეთით დღევანდელი სანაპიროს ხაზიდან, შესაბამისად მთელი ტერიტორია, რომელზეც დღეს ქალაქი ფოთია გაშენებული და პირველ რიგში კი კუნძულის უბანი, გვიანდელ წარმონაქმნად უნდა ჩაითვალოს“ (ს. გვასალია „ანტიკური ხანის კოლხეთი“, კრებულში „ცოტნეიდელი“, 2008, გვ. 57)

141. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია – 11 ნოემბერი 2008 წ.

სად მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის სამიტროპოლიტო?

XX ს-ის ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, ეს საკითხი თითქოსდა გარკვეული იყო, რაც ასახულია მრავალ გამოკვლევაში. აღიარებული აზრით, ის დასავლეთ საქართველოში მდებარეობდა, მაგრამ უპირველესი წყაროს, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოთა ნუსხების, ე.წ. ნოტიციების მონაცემები არ ეთანხმება ამ თვალსაზრისს. კერძოდ, ნოტიციების უმრავლეს ნუსხაში ჩამოთვლილია ლაზიკაში მდებარე ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შემდეგი კათედრები: 1. ხერიანი; 2. ხამაძური (ხამუზური, ხამაზრი, ხამატოზური); 3. ხახეი (ხალი, ხაიონი, ხალხევი); 4. პაიპერტი (პაიპერი); 5. კერამევი; 6. ლერიონი; 7. ბიზანა (ბიზანტი); 8. ხავიძიტი; 9. ხანძიორძი; 10. ოლნუტი; 11. ფასიანი; 12. (ტო)სერ-

მანძი; 13. ანდაკი; 14. ზარინაკი (გეორგიკა, IV, ნაწილი II, 1952, გვ. 185). ეს სია ასახავს ძირითადად IX-X სს-თა ვითარებას. მაშასადამე, მიწა-წყალზე, რომელსაც კონსტანტინოპოლი უწოდებდა ლაზიკას, განლაგებული იყო ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო თავისი 14 კათედრით და ჩვენი განხილვის საგანია მოვიძიოთ ამ კათედრების გეოგრაფიული განლაგება.

142. ენა და სახელმწიფო - (საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ) – თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი, 2008 წ.

უფალმა ღმერთმა ინება კაცობრიობა აეშენებინა ერებისა და სახელმწიფოების სახით, ისტორიულად ცივილიზებული დედამიწა მუდამ სახელმწიფოებად იყო დაყოფილი, სახელმწიფოებს ერები ქმნიდნენ და, როგორც ითქვა, კაცობრიობის მთელი ისტორია ერებისა და სახელმწიფოების ისტორიაა, რომელსაც მათი ურთიერთობანი ქმნის. აქედანაც ჩანს, რომ ერები და სახელმწიფოები ღვთის ნებითაა შექმნილი. ქართველი ერის უპირველესი მისია ამჟამად არის განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, რისთვისაც საჭიროა, რომ იგი ჩამოყალიბდეს ვითარცა თანამედროვე ერი. მან უნდა შეძლოს მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ აღიარებული საქართველოს საზღვრებს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის საქართველოს მოქალაქეებად, ანუ ერად ჩამოყალიბება. თანამედროვე ერად ჩამოყალიბების შემდეგ კი, როცა ის უკვე მიიღებს თავის სახეს, უფალი ღმერთი მას, ისევე როგორც სხვა ერებს, გამოიყენებს მსოფლიოს ცივილიზაციის მშენებლობის დიად საქმეში. იქამდე კი, როგორც ითქვა, თანამედროვე ერად, ჩამოყალიბება უნდა იყოს საყოველთაო საზრუნავი. ისმის კითხვა, არსებობს თუ არა საშუალებანი ამისა? დიახ, თანამედროვე მსოფლიოს სახელმწიფოთა გამოცდილების მსგავსად ორი უმთავრესი მოთხოვნილების შესრულებაა საჭირო. ესენია: 1) ქართველი ხალხის შიდა კონსოლიდაციის დაჩქარება,

2) საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაცია ერთიან სახელმწიფოში.

143. ქართულ-ასურული საეკლესიო ურთიერთობები - 4 მაისი. 2009 წელი.

საქართველოს წმიდა ეკლესია, როგორც ცნობილია, განეკუთვნება მსოფლიოს თავდაპირველ, უძველეს ეკლესიათა რიგს, რომელსაც ზოგჯერ უწოდებენ „ქალკედონამდელ ეკლესიებს“, თუმცა კი ყოველთვის იყო და არის დამცველი წმიდა მართლმადიდებელი სარწმუნოებისა. ამიტომაც, ცხადია, მას პირველი საუკუნეებიდანვე ჰქონდა ურთიერთობა ასურეთის (სირიის) ეკლესიასთან. ეს ურთიერთობანი საუკუნეთა მანძილზე იყო მრავალწახნაგოვანი, მათ შორის, როგორც ირკვევა, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო წმიდა წერილის ასურული ენიდან თარგმნა.

144. საქართველოს ეკლესიის მოკლე ისტორია. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1, 2009წ. გვ 59.

სისტემური მსოფმხედველობის მშვენიერი ნიმუშია მიტროპოლიტ, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის საისტორიო გამოკვლევა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის შესახებ. სადაც მკვლევარი ისტორიოგრაფიაში პირველად იყენებს ბიბლიას, როგორც საისტორიო წყაროს, რამაც აღნიშნული პრობლემის (საქართველოს ეკლესიის ისტორია) სისტემური კვლევებისას საინტერესო და მნიშვნელოვანი დასკვნების გაკეთების საშუალება გააჩინა. ჟურნალში მოცემულია მცირე ფრაგმენტი წიგნიდან „საქართველოს ეკლესიის მოკლე ისტორია“.

145. საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული თეორია საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ და მისი კრიტიკა. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“-№1, 2009 წ. გვ 63.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მთლიანობის დარღვევის მიზნით რუსეთის იმპერიის წიაღში შემუშავდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის პროზელიტურობის შესახებ, კერძოდ, თითქოსდა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს ცენტრალურ ნაწილში არსებულმა საქარ-

თველოს ეკლესიამ არაკანონიკურად დაიქვემდებარა (და მოსახლეობაც გააქართველა): კონსტანტინოპოლის იურის-დიქციის ქვეშ მყოფი დასავლეთ საქართველოს მომცველი ფაზისის სამიტროპოლიტოს, სამხრეთ საქართველოს (ტაო-კლარჯეთის), მცხეთის აღმოსავლეთით არსებული, მათი აზრით, ალბანეთის (ჰერეთის) საკათალიკოსოს იურის-დიქციის ქვეშ მყოფი საეპისკოპოსოები და აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის კონსტანტინოპოლის იურის-დიქციაში მყოფი ალანიის სამიტროპოლიტოს ეკლესიები... ეს თვალსაზრისი კარგად გამოიხატა მოსკოვში 2000-2006 წლებში დასტამბულ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ სტატიებში, რომელთა ძირითადი საფუძველი არის საბჭოთა ისტორიკოსთა ნაშრომები (ასახული „ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიასა“ და სხვა გამოცემებში).

With the aim of splitting the unity of the Georgian Apostolic Church, the view about its proselytism was developed in the womb of the Russian Empire. The advocates of this opinion stated that the Georgian Orthodox Church existing in East Georgia had illegally subordinated to itself (and "Georgianized") the population of West Georgia being under the jurisdiction of Constantinople (the Phasis Metropolitan), South Georgia (Tao-Klarjeti) being, in their opinion, under the jurisdiction of the Albanian (Ereti) Episcopate of the Metropolitan and so on. This view was also expressed in *Orthodox Encyclopaedia* printed in 2000-2006 in Moscow.

In the present work it is justified that the abovementioned views do not stand up under scrunity. The historical documents are evidence in favor of the view that, in the period of its formation and in later times, the Georgian Church had under its jurisdiction all regions of Kartli, i.e. Georgia: Egrisi, the territory of historic Tao-Klarjeti, the eastern part of East Georgia, the settlements located in the southern and the northern regions of the Caucasian Range and so on. The investigations showed that the Phasis Metropolitan was not in Poti City, but on the left bank of the Chorokhi River (the Phasis River), i.e. in Trapesunt Province (now the territory of Turkey), where all four episcopates of the Phasis Metropolitan were located. So it was not West Georgia. According to the Georgian historical documents, the lands to the east of Mtskheta City had always been

under the jurisdiction of the Georgian Church. In the IX-X centuries, the Georgian population of Tao and, in particular, Klajeti did not represent the "Georgianized" Armenians, but it represented the ethnic Georgians who used to be under the jurisdiction of the Armenian-Chalcedonian Church in the VI-VII centuries. At the propitious political moment they threw of the yoke of the Armenian-Chalcedonian Church and returned under the jurisdiction of their native Georgian Church.

С целью нарушения единства Грузинской Апостольской Церкви и Грузинской государственности в недрах Российской империи была разработана т.н. «теория картизации», где в частности просматривается взгляд о прозелитарности Грузинской Церкви. Сторонники этого взгляда считают, что существующая в центральной части Восточной Грузии Грузинская Церковь незаконно подчинила и «огрузинила» остальных грузин – кахетинцев, имеретинцев, сванов и т.д.

Эта точка зрения отчётливо проявилась в статьях «Православной энциклопедии», напечатанной в Москве в 2000-2006 годах, основой которых являются работы советских учёных (вошедшие в «Грузинскую советскую энциклопедию» и других изданиях).

В статье приведены аргументы разоблачающие лживые и псевдоисторические утверждения созданные по имперскому заказу в начале XX столетия.

146. ენა და სახელმწიფო - ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1, 2009წ., გვ. 78.

უფალმა ღმერთმა ინება კაცობრიობა აეშენებინა ერებისა და სახელმწიფოების სახით, ისტორიულად ცივილიზებული დედამიწა მუდამ სახელმწიფოებად იყო დაყოფილი, სახელმწიფოებს ერები ქმნიდნენ და, როგორც ითქვა, კაცობრიობის მთელი ისტორია ერებისა და სახელმწიფოების ისტორიაა, რომელსაც მათი ურთიერთობანი ქმნის. აქედანაც ჩანს, რომ ერები და სახელმწიფოები ღვთის ნებითაა შექმნილი. ქართველი ერის უპირველესი მისია ამჟამად არის განამტკიცოს თავისი სახელმწიფო, რისთვისაც საჭიროა, რომ იგი ჩამოყალიბდეს ვითარცა თანამედროვე ერი. მან უნდა შეძლოს

მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ აღიარებული საქართველოს საზღვრებს შიგნით მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობისა და კონფესიის მოსახლეობის საქართველოს მოქალაქეებად, ანუ ერად ჩამოყალიბება. თანამედროვე ერად ჩამოყალიბების შემდეგ კი, როცა ის უკვე მიიღებს თავის სახეს, უფალი ღმერთი მას, ისევე როგორც სხვა ერებს, გამოიყენებს მსოფლიოს ცივილიზაციის მშენებლობის დიად საქმეში. იქამდე კი, როგორც ითქვა, თანამედროვე ერად, ჩამოყალიბება უნდა იყოს საყოველთაო საზრუნავი. ისმის კითხვა, არსებობს თუ არა საშუალებანი ამისა? დიახ, თანამედროვე მსოფლიოს სახელმწიფოთა გამოცდილების მსგავსად ორი უმთავრესი მოთხოვნილების შესრულებაა საჭირო. ესენია:

1) ქართველი ხალხის შიდა კონსოლიდაციის დაჩქარება,

2) საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების ინტეგრაცია ერთიან სახელმწიფოში.

In the present work it is justified that Georgia must accelerate the internal consolidation of the Georgian people and unite firmly the multiethnic and multiconfessional population in the Georgian state. At the beginning of the XX century, the consolidation helped the Turkish to create the necessary prerequisites for establishment of the Turkish state. The Bulgarians, the Romanians, the Greeks and other nations realized similar consolidation at the end of the XIX century and at the beginning of the XX century.

The integration of the population of Georgia does not mean that, for example, the ethnic Azerbaijanians will become the ethnic Georgians. It is meant that the ethnic Azerbaijanians, living in Georgia, will keep their ethnic originality, but will speak fluently the Georgian language, will recognize Georgia as their native state and will become bearers of the Georgian culture and fully-fledged citizens of Georgia. What impedes the integration of peoples living in Georgia? – The absence of common culture, which is a great power uniting the peoples. Under Russia’s sway, which lasted for 200 years, the Georgian language and culture lost their function of international communication inside Georgia and only the Russian language and culture were common for the people of different

nations living in Georgia, which still impedes their integration in the uniform Georgian state.

С целью становления современной грузинской нации, Грузия должна ускорить внутренную консолидацию грузинского народа и объединить разно-этническое и конфесиональное население в единном грузинском государстве.

В начале XX века, из-за ускорения национальной консолидации, Турция посредством своей интелигенцией создала и узаконила понятие современной нации, что и создало предпосылки создания турецкого государства. Аналогичная консолидация Болгар, Румын, Греков и др. народов произошло в конце XIX и в начале XX вв.

Интеграция проживающих на територий Грузии народов не подразумывает, что к примеру азербайджанцы станут грузинским этносом, а подразумывается то, что азербайджанцы сохранят внутри-этническую самобытность, но станут современной грузинской нацией посредством знания грузинского языка, признанием Грузии как собственного государства, насительством грузинской культуры, становлением полноценными гражданами Грузии.

Что мешает интеграции народам Грузии? – отсутствие единной культуры. Культура великая сила объединяющая народы и фундамент единства. Вместе государственностью, общим гражданством и правом общегрузинская культура должна создать образ грузинской нации и должна стать(культура) признаком национального единства.

Из-за 200 летнего россиского господства, грузинский язык и культура потеряли функцию межнационального средства общения внутри Грузии и только русская культура объединяет различные культуры внутри Грузии, что и прерятствует интеграции народов Грузии в одно единное грузинское государство.

В Турции был заменен отоманский, имперский язык турецким, как национальным языком и реформаторами во главе Ататюрком, все отоманское было объявленно имперским.

Что мы можем взять из опыта соседа? Во имя консолидации грузинского народа, необходимо пересилить

имперское наследство, т.е. **перекрыть русскую культуру грузинской культурой.**

147. „მათ სრულებით არ აინტერესებთ ქართული საეკლესიო ენა, არც ბიბლიის თარგმნა, სინამდვილეში განზრახული აქვთ, ამგვარი საშუალებებით ხალხი დაყონ, ერი დაანაწევრონ" - ჟურნალი „სვეტიცხოველი", №1, 2009წელი, გვ. 85.

უწმიდესმა და უნეტარესმა, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია II ინება და საქართველოს საპატრიარქოში დაარსდა ქართული ენისა და კულტურის სამეცნიერო საბჭო, რაც მართლაც ძალზედ მნიშვნელოვანი მოვლენაა და ვფიქრობ, რომ თავის სიტყვასაც იტყვის. მისი უწმიდესობა და მღვდელმთავრები შეაშფოთა ბოლო ხანს საქართველოში განვითარებულმა მოვლენებმა, როდესაც ქართული მედია ალაპარაკდა იმის შესახებ, რომ საჭიროა ითარგმნოს (უკვე ითარგმნება კიდეც) წმიდა წერილი ადგილობრივ ქართულ დიალექტებზე, კერძოდ, - სვანურად, მეგრულად და ასე, მთელს რეგიონალურ კილოებზე. რატომ არის ასე შემაშფოთებელი ეს ფაქტი?

ისტორიულად ცნობილია, რომ მსგავსი მიზანმიმართული პროცესი საქართველოში ერთი საუკუნის წინათაც დაიწყო. მაშინ ამ საქმეში ჩართული იყო რუსეთის იმპერიის ძალზე მნიშვნელოვანი სახელმწიფო მოხელეები. ისინი ცდილობდნენ საქართველოს კუთხეებში დაენერგათ ახალი კულტურა, კერძოდ, ერთიანი ქართული კულტურისაგან როგორმე ჩამოეშორებინათ ქართველი ერის სხვადასხვა ნაწილები. ეს საკმაოდ ძნელი აღმოჩნდა 100 წლის წინ, რადგან იმჟამად მთელი საზოგადოება დაირაზმა ამ მოძრაობის წინააღმდეგ. საპროტესტო პროცესს სათავეში დიმიტრი ყიფიანი ჩაუდგა.]

148. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია. ჟურნალი „სვეტიცხოველი" №1, 2009 წ., გვ. 90.c

სად მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის სამიტროპოლიტო?

XX ს-ის ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, ეს საკითხი თითქოსდა გარკვეული იყო, რაც ასახულია

მრავალ გამოკვლევაში. აღიარებული აზრით, ის დასავ-ლეთ საქართველოში მდებარეობდა, მაგრამ უპირველესი წყაროს, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკო-პოსოთა ნუსხების, ე.წ. ნოტიციების მონაცემები არ ეთან-ხმება ამ თვალსაზრისს. კერძოდ, ნოტიციების უმრავლეს ნუსხაში ჩამოთვლილია ლაზიკაში მდებარე ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შემდეგი კათედრები: 1. ხერიანი; 2. ხამაძური (ხამუზური, ხამაზრი, ხამატოზური); 3. ხახეი (ხალი, ხაიონი, ხალხევი); 4. პაიპერტი (პაიპერი); 5. კერ-ამევი; 6. ლერიონი; 7. ბიზანა (ბიზანტი); 8. ხავიძიტი; 9. ხანძიორძი; 10. ოლნუტი; 11. ფასიანი; 12. (ტო)სერმანძი; 13. ანდაკი; 14. ზარინაკი (გეორგიკა, IV, ნაწილი II, 1952, გვ. 185).

ეს სია ასახავს ძირითადად IX-ხ საუკუნეთა ვითა-რებას. მაშასადამე, მიწა-წყალზე, რომელსაც კონსტან-ტინოპოლი უწოდებდა ლაზიკას, განლაგებული იყო ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო თავისი 14 კათედრით და ჩვენი განხილვის საგანია მოვიძიოთ ამ კათედრების გეოგრაფიული განლაგება.

The information is provided that, according to the notations (rolls) of the episcopate of Constantinople Patriarchy, in the IX-X centuries, on the territory called Lasica (Constantinople), the Trapesunt Metropolitan with 14 chairs was located. That was a vast area from Lake Van to Trapesunt. In the ancient epoch (II-I B.C.), (according to strabon and Xenofont) the Georgian ethnic group inhabited not only the Kura and Chorokhii Ravines, but also the upper reaches of the Arax and the Euphrates, in particular Khordzen, Mount Pariadr, the Basian Land, the Arax Province etc., i.e. the regions where the chairs of the Trapesunt Metropolitan were located in the X century. By analyzing the historiographic sources, it could be inferred that the Lasican Eparchy was located in historical South Georgia.

В статье, согласно нотициям (спискам) епископства Константинопольской Патриархии, воспроизведено обстоятель-ство IX-X вв. и на территории, которая именуется Лазикой (Константинополем) было расположено Трапезунтское

Митрополитство своими 14-ю кафедрами. Это был обширный край от оз. Вани до Трапезунта.

В античной эпохе (по Страбону и Ксенофонту) II-I вв. д.н.э. грузинским этносом было населено

Не только ущелья Куры и Чорохи, но и верхная часть Аракса и Эвфрата, а точнее: Хордзене, гори Париадра, Басианский край, Сасперство Аракса и др., т.е. те регионы где X веке были расположены кафедры Трапезунтского Митрополитства.

149. ნაოსნობა, ნავთმშენებლობა და ნავმისადგომები მდ. ჭოროხზე, ვეიდენბაუმის და ბაქრაძის მიხედვით. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1, 2009 წ., გვ. 101.

საბჭოური ეპოქის სამეცნიერო წრეებში, გამოთქმული იყო მოსაზრება, თითქოსდა მდინარე ჭოროხი არ იყო სანაოსნო, მისი ჩქარი დინების გამო. მკვლევარი წერს - „ცნობილია, რომ მდინარე რიონი შორაპანამდე სანაოსნოდ გამოსადეგი იყო და მისი მეშვეობით ხორციელდება სატრანზიტო საქონლის გადაზიდვა, რასაც ვერ გავიზიარებთ მდინარე ჭოროხზე, მისი ჩქარი დინებისა და მაღალი მთებიდან ქვა-ღორღის შავ ზღვაში ჩადინების მიზეზით“ (კრებული „ცოტნეიდელი“ ტ. II, 2008, გვ. 98). სინამდვილეში ჭოროხი იყო თითქმის ერთადერთი არტერია მისი აუზის მიმდებარე რეგიონებისათვის, საიდანაც ამ მდინარის საშუალებით ნავებით გადაიზიდებოდა ხორბალი, პროდუქტები, ზეთისხილი, სამშენებლო მასალა (კრამიტი, აგური). ხე-ტყის დახერხილი მასალა ბათუმისაკენ, ხოლო ბათუმიდან ისევ ნავებით ართვინისაკენ გადაიზიდებოდა ძირითადად ქსოვილები და ფუფუნების საგნები. ამის შესახებ კარგად აღწერენ დ. ბაქრაძე, ე. ვეიდენბაუმი და სხვები. ასე რომ მდინარე ჭოროხი იყო სანაოსნო, მასზე არსებობდა ნავმისადგომები, ადგილობრივი მოსახლეობა კი საუკეთესო ნავთმშენებელნი და მენავენი იყვნენ. საბჭოთა ეპოქაში საზღვრის ჩაკეტვის გამო აიკრძალა ნავებით ცურვა ართვინიდან ბათუმამდე და ისეთი შთაბეჭდილება ჩამოყალიბდა, თითქოსდა ჭოროხი

საერთოდ არ იყო სანაოსნო. ამიტომაც საინტერესოა ე. ვეიდენბაუმის მონათხრობი ამასთან დაკავშირებით.

In the Soviet scientific circles, the opinion that the Chorokhi River was unfit for river navigation because of its fast flow and the imposing stone-detritus mass in the river bed used to exist. In fact the Chorokhi used to be almost the only traffic artery for all the regions of the Chorokhi Basin.

According to D. Bakradze and E. Vedenbaum, by the Chorokhi River way, food stuffs, wheat, olives, building materials (bricks, tiling etc.), cut wood and other were transported to Batumi.

Leisure things and textiles were transported from Batumi to Artvin. The historiographic sources support the fact that the Chorokhi was an important trade road in the XIX century, as was the Phasis in the I-VI centuries.

В работе исследуется мнение советской эпохи, что река Чорохи якобы не было пригодно для речного транспорта, из-за быстрого течения и внушительной камне-щебенной массы в русле реки с высокогорья.

В статье доказано, что на самом деле, река Чорохи была, почти единственной транспортной артерией для всех регионов чорохского бассейна.

По свидетельством Д.Бакрадзе и Е.Веденбаума чорохским речным транспортом перевозили пищепродукты, пщеницу, маслины, стройматериалы(черепица, кирпич), распиленную древесину до Батуми. От Батуми к Артвину перевозили предметы роскоши и текстиль.

Посредством многочисленным историографическим данным река Чорохи была большим речным торговым магистралем и в XIX веке, как Фазиси I-VI вв. по справкам Страбона и Прокофия Кессарииского.

150. ქართველები ე.წ. „დასავლეთ არმენიაში“. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №2, 2009 წ., გვ. 30.

ჯერ კიდევ ილია ჭავჭავაძე შენიშნავდა, რომ ისტორიული სომხეთის მიწა-წყალი (ურარტუს ტერიტორია) არმენიელების შემოსვლამდე, ე.ი. ქრისტეშობამდე VI ს-მდე, ქართული ტომებით იყო დასახლებული. მას ფაქტიურად ეთანხმება ნ. ადონცი, რომელიც მრავალ

წყაროზე დაყრდნობით გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ისტორიულად ქართველების საცხოვრისი – ვანის ტბის სამხრეთიდან ქართლამდე – შუაზე გაჰკვეთეს არმენიელებმა, ამიტომ არმენიელების როგორც სამხრეთით, ისე ჩრდილოეთით ქართველთა საცხოვრისი მოექცა. მაგალითად, მისი აზრით, ვანის ტბის სამხრეთით მდებარე კარდუხთა ქვეყანა კორდუენი და ჩრდილოეთით მდებარე ქართლი – ქართველთა ქვეყნები იყვნენ, ხოლო ქართველების დასახლება არმენიის დასავლეთით ხელუხლებლად იქნა შენარჩუნებული – იგულისხმება ქალდეველთა ანუ ჭანთა ქვეყანა „კარდუ“ (ნ. ადონცი, არმენია იუსტინიანეს ეპოქაში, 1908, გვ. 23-27) – ივ. ჯავახიშვილის კვლევითაც ის ქართველთა ისტორიული სამშობლო ყოფილა, რომლის სახელი ქართველთა სამივე შტოს – სვანებს, მეგრელ-ლაზებსა და აღმოსავლეთ საქართველოს ქართველებს ჰქონიათ შემონახული (ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, 1951, გვ. 403-404).

სომხეთის გაქრისტიანების შემდეგ, რაც ჩამოყალიბდა ძალზე ძლიერი სომხური ეკლესია, გაგრძელებულა ჯერ კიდევ ადრევე დაწყებული ქართველთა არმენიზაციის პროცესი. ჯერ კიდევ სტრაბონი (სტრაბონის გეოგრაფია, 1957, გვ. 189) აღნიშნავდა ე.წ. დასავლეთ და ჩრდილო არმენიის შესახებ, რომ ხორძენა, პარიადრე და გოგარენი არმენიის სახელმწიფომ იბერიას წაართვა. ამ მიტაცებულ ტერიტორიებზე ქართველთა არმენიზაციის პროცესმა გაქრისტიანების შემდეგ რელიგიური სახე მიიღო. ამის გამო, საეკლესიო ენა დასავლეთ (ქართველებით დასახლებულ) არმენიაში იყო არა ქართული, არამედ სომხური ენა. ბიზანტიის იმპერიაში შემავალ დასავლეთ არმენიაში საღვთისმსახურო ენა ადგილობრივი მოსახლეობისათვის სომხური იყო, თვით იმ ქართველთათვისაც კი, რომელნიც ბერძნულ ეკლესიებსა თუ მონასტრებში მოღვაწეობდნენ. მათი ოჯახური მშობლიური ენა იყო ქართული ან მისი დიალექტები, მაგრამ სომხური მათთვის ღვთის სადიდებელ და საღვთისმსახურო ენად იქცა.

151. ფოთი (ფათისი) ღევონდის ცნობით. 16 აპრილი 2010 წელი.

ტრაპეზუნტთან ახლოს შავიზღვისპირზე მდებარეობდა ქალაქი - ფადისა (ადისსა) ტრაპეზუნტიდან დასავლეთით. ქ. ფადისას ჩრდილოეთით იშლებოდა შავი ზღვა, აღმოსავლეთით ტრაპეზუნტი, სამხრეთით კი შემოსაზღვრული იყო კერასუნტის მთიანეთით, კოლხების უძველესი საცხოვრისით. ამ რეგიონს ექვთიმე მთაწმიდელი უწოდებს „სოფელი მეგრელთა“ ანუ მეგრელთა ქვეყანას. ძველი ქართული მთარგმნელები ბერძნულ სიტყვა ლაზიკას თარგმნიდნენ, ასე: „სოფელი მეგრელთა“, ამიტომაც, როცა ექვთიმე მთაწმიდელმა თარგმნა ბერძნულიდან ანდრია მოციქულის ცხოვრება, მან წინადადება „ანდრია მივიდა ტრაპეზუნტში, ლაზიკის ქვეყანაში“ ასე თარგმნა - „ანდრია მივიდა ტრაპეზუნტში მეგრელთა სოფელში“. სომხურად კი მას „ეგერთა ქვეყანა“ ერქვა. ერთი სიტყვით, ძველი ქართველი და სომეხი ავტორები ეგრის-ლაზიკას უწოდებდნენ არამხოლოდ დასავლეთ საქართველოს, არამედ ვრცელ რეგიონსაც ისტორიულ ქართულ მიწა-წყალზე კერასუნტიდან ჭოროხის შესართავამდე. აქ, როგორც აღვნიშნეთ, კერასუნტთან ყოფილა და ახლაც არის ქალაქი - ნავსადგური ფადისსა ანუ ფათისი იგივე ფათი (ფოთი), მას ახლა ფატრა ეწოდება და მდებარეობს თანამედროვე ქალაქ ორდუსთან ახლოს, მის დასავლეთით.

ისტორიულად არსებულა ორი ფოთი, ერთი ტრაპეზუნტის რეგიონში, რომელიც იყო ე.წ. რომაული არმენიის მოსაზღვრე, მეორე კი დასავლეთ საქართველოში

152. ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ - 22 აპრილი 2010 წელი.

წმიდა წერილში ნაბრძანებია – „დიდებული მრავალია რჩეული კი ერთი“. საქართველოს უთვალავ დიდებულ ერისკაცთა შორის გამორჩეულია ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც იმთავითვე შეიყვარა ქართველმა ერმა.

ივანე ჯავახიშვილი მოღვაწეობდა ურთულეს პერიოდში, რომელსაც ამჟამად უწოდებენ „ათეიზმის

ეპოქას“, რომელიც გამოირჩეოდა ნიჰილიზმით, ყოველივე წმიდას და ღირებულის უარყოფით. უფალი ღმერთის უარყოფის შემდეგ ათეისტებმა ახალგაზრდებს აარჩევინეს ერის წარსული დიდების უარყოფის გზა. მიუხედავად ასეთი ეპოქისა ივ. ჯავახიშვილმა თავისი საოცარი ნიჭიერება და გამორჩეულობა აჩვენა იმით, რომ ის გადაიქცა ავტორიტეტად თვით ნიჰილისტურად განწყობილი თაობებისათვისაც კი. ივ. ჯავახიშვილი ძალზედ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საქართველოს ეკლესიის მთლიანობასა და მის დამოუკიდებლობას, მან გამოწვლილვით განიხილა იმ ანიტოქიელი და იერუსალიმელი პატრიარქების ქმედებები, რომლებიც ქართველი სეპარატისტების მხარდაჭერით აქუცმაცებდნენ და ანაწევრებდნენ საქართველოს ეკლესიას.

153. ივანე ჯავახიშვილი საქართველოს ეკლესიის ერთიანობის შესახებ. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2010 წ., გვ. 30.

წმიდა წერილში ნაბრძანებია – „დიდებული მრავალია, რჩეული კი ერთი“. საქართველოს უთვალავ დიდებულ ერისკაცთა შორის გამორჩეულია ივანე ჯავახიშვილი, რომელიც იმთავითვე შეიყვარა ქართველმა ერმა.

ივანე ჯავახიშვილი მოღვაწეობდა ურთულეს პერიოდში, რასაც ამჟამად უწოდებენ „ათეიზმის ეპოქას“ და რომელიც გამოირჩეოდა ნიჰილიზმით, ყოველივე წმიდისა და ღირებულის უარყოფით. მიუხედავად აღნიშნულისა, ივ. ჯავახიშვილმა თავისი საოცარი ნიჭიერება და გამორჩეულობა ცხადყო იმით, რომ გადაიქცა ავტორიტეტად თვით ნიჰილიზმით შეპყრობილი თაობებისთვისაც კი.

ივ. ჯავახიშვილის სიდიადე ჩანს იქიდანაც, რომ მან ეკლესიის წიაღში ძველთაგანვე დანერგილ თეორიას – წმიდა ნინოს დროიდან ქართული ეკლესიის ერთიანობის შესახებ – უპირობოდ დაუჭირა მხარი, უფრო მეტიც, ის მის ერთგულ მცველად იქცა, ამ თეორიას მისცა დიდი შეფასება, მიიჩნია მთელი ქართველი

ხალხისა და მის საუკეთესო შვილთა ნაღვაწად, საუკუნეთა ბრძოლით მიღწეულ მონაპოვრად.

154. STRABO ABOUT COLCHIS - ***Mitropolitan Anania Japaridze*** - Georgian Technical University

In the represented work there are considered results of the scientific researches about the location of Colchis. These researches were conduct based on the works of the famous Greek historian Strabo and the number of other scientists T. Kaukhchishili, P. Ingorokva and others. In the article there are discussed in details considerations of these scientists about location of Colchis and based on this is proved that Colchis was situated to the south-west of Iberia

155. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპის-კოპოები ლაზიკაში. <u>თავი I</u>. ბერძნულ-რომაული წყაროები კოლხეთისა და ლაზიკის შესახებ,- ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2010 წ., გვ. 40.

თავი თავის მხრივ მოიცავს შვიდ პარაგრაფს **<u>1</u>**. სტრაბონი კოლხეთის შესახებ, **<u>2.</u>** პროკოფი კესარიელი ლაზიკის შესახებ (ომი სპარსელებთან, ომი გოთებთან, პროკოფი კესარიელის სიბრძნე, ლაზიკას კლდიანი სანაპირო აქვს, პროკოფის „აქეთა“, „ვიწრობი ფაზისთან“, ლაზიკა, ბოასი-სათავე აქვს პერსარმენიაში. „ბოასი, ანუ აკამფსისი“. მონოპოლია.) **<u>3</u>**. პროკოფის წიგნი - „საიდუმლო ისტორია“ ლაზიკეს შესახებ (მიმოხილვა). **<u>4.</u>** პროკოფის წიგნი - „შენობათა შესახებ“. (მიმოხილვა) (კლისურები ლაზიკის შესასვლელში, ჭანები,ლაზი მეფეების სამეფო შესამოსელი, ლაზიკე, კლისურები, ჭაობი პროკოფის ცნობით, გზა პერსარმენიიდან ბიზანტიისაკენ. **<u>5</u>**. აგათია სქოლასტიკოსი ლაზიკის შესახებ. (ლაზეთის ძველი მოსახლეობა, მანძილები ლაზიკის პუნქტებს შორის, სახელწოდებათა დამთხვევები, ალანები მისიმიანთა ქვეყნის წინააღმდეგ, მისიმიელთა ბავშვების უმოწყალო დახოცვა ბიზანტიელების მიერ, მისიმიელები ქრისტიანები იყვნენ, ჭანთა ტომის დამორჩილება. **<u>6</u>**. მენანდრე პრორექტორი (სვანების დამორჩილება ბიზანტიელების მიერ; დიდი სვანეთი – ისტორიაში დაკარგული ქვეყანა; სვანეთის პროსპარსული ორიენტაცია; დავა სვანეთის გამო),

7. თეოფილაქტე სიმოკატა – სპარსელების ლაშქრობა სვანეთში

156. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპის-კოპოვები ლაზიკაში, თავი II ტბები და მდინარეები ისტორიულ კოლხეთში, მდინარე ფაზისი, ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2010 წ., გვ. 105.

შესავალი; მდ. ფასისი არიანეს მიხედვით; სტრაბონი მდინარე ფასისის შესახებ; აგათიას მიხედვით მდ. ფასისი მდ. ჭოროხია; სხვადასხვა ავტორთა ცნობები ფაზისის სათავის შესახებ; მდ. ფასისის სათავე – არმენია; პროკოფი კესარიელი ფასისის შესახებ; ჭოროხი კავკასორთან (პროკოფის კავკასია, საკავკასიძეო, კავკასორი); ფასისი; მდ. ფასისი სწრაფია; ფასისი და ბოასი; ფასისი – ჭოროხია ექვთიმე მთაწმინდელის თვალსაზრისით; ნაოსნობა ჭოროხზე გ. ყაზბეგის მიხედვით; სანაოსნო მდინარე ჭოროხი (ფაზისი) დ. ბაქრაძის მიხედვით; სტრაბონის აღწერილ ფასისის 120 ხიდს მოგვაგონებს დ. ბაქრაძის აღწერილი ხიდები; ჭოროხი სანაოსნოა; ნაოსნობა, ნავთ-მშენებლობა და ნავმისადგომები მდ. ჭოროხზე ვეიდენბაუმის მიხედვით; ნ. ადონცი: ბოასი – ჭოროხია; ფაზისი ს. ყაუხჩიშვილის მიხედვით; ფასისი პ. ინგოროყვას მიხედვით; ფუძე „ფას“; მ. ბერძნიშვილი – „ფაზისი რიონია, ყვირილა ძირულასთან ერთად“; ფასისის შენაკადი მდ. რეონი გ. გრიგოლიას მიხედვით; (პეტრა, სებასტოპოლისი, კუტაია); ჭოროხის ხეობა ო. დიდმანიძის მიხედვით; ჭოროხის ხეობა რ. მალაყმაძის მიხედვით; ფაზისის ოქრო, იბერიის გზა, ხიდები, ნაოსნობა, სელი და კანაფი;ექსპედიცია ჭოროხზე 2009 წლის 27 ივლისს;

ბორანი („პორომი“) მდ. რიონზე; პალიასტომის ტბის „ლეგენდა“; ტბა ფაზისის შესართავთან; პალიას-ტომის ტბა; მდ. თერმოდონტი და თემისკირა არიანეს მიხედვით; ფაზისი, თემისკირა და თერმოდონტი სტრა-ბონის მიხედვით.

157. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოვები ლაზიკაში,თავი III გზები და ხიდები ისტორიულ კოლხეთში

მთავარი სავაჭრო არტერიები.ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2010 წ., გვ. 157.

შედგება ხუთი პარაგრაფისაგან: **1.** „გზა კლარჯეთისა“ (წმ. ანდრია პირველწოდებული ართვინ-არტაანის გზაზე (I ს.); ქრისტეს სამსჭვალთა და ფერხთა ფიცრის გზა (IV ს.); ვახტანგ გორგასლის გზა კლარჯეთისა (V ს.); ქალაქი „არტანისა“ და ფარნავაზის კლარჯული გზა (ძვ. წ. III ს.); კლარჯეთში მურვან ყრუს ლაშქრობის გზა (VIII ს.); ბაგრატ IV-ის გზა ხუფათ-კლარჯეთისა (XI ს.); არტანუჯის საერთაშორისო გზა (X ს.); ბაღვაშები მცხეთა-კლარჯეთის გზის (XII ს.) – თრიალეთის მონაკვეთზე; ხოსრო კლარჯეთის გზაზე (VI ს.); ლაზიკაში მიმავალი სპარსელთა გზის მარშრუტი გ. გრიგოლიას მიხედვით; სპარსეთის შაჰი კლარჯეთის გზაზე; კლარჯეთის გზა სკანდადან – სარაპანამდე; სკანდა-კანდრიდი კლარჯეთის გზაზე; პირველი საეპისკოპოსოები კლარჯეთ-მცხეთის გზის პირზე; ლაზიკა-იბერია-პერსარმენიის მაკავშირებელი მოკლე გზა; ე. ვეიდენბაუმისა და გ. ყაზბეგის აღწერა – საერთაშორისო გზისა. **2.** გზა ქართლისა – („გზა ქართლისა“. იმპერატორ ბასილი ბულგართმმუსვრელის გზა; ჰერაკლეს „ქართლის გზა“). **3.** იბერია - სპარსეთ-ბიზანტიის გზაზე (საეპისკოპოსოები ტრაპეზუნტ-თეოდოსიოპოლისის ანუ ტრაპიზონ-ერზრუმის გზაზე; ჰერაკლე კეისრის გზა (ი. მანანდიანის მარშრუტი); ჰერაკლე კეისრის გზა (ვ. გოილაძის მარშრუტი); აღმოსავლეთ-დასავლეთის დამაკავშირებელი სავაჭრო გზა; **4.** ვანი-ქუთაისის შემოვლითი გზა; **5.** ხიდები (ლაზიკის ქვის ხიდები ვეიდენბაუმის მიხედვით.

158. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში. თავი IV ლაზიკა-კლარჯეთი. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2010 წ., გვ. 31.

ლაზიკის გეოგრაფიული აღწერა; ლაზიკა-ღადონი; კლარჯეთისა და ლაზიკის აღწერა მსგავსია - კლარჯეთი ლაზიკის მსგავსად კლდოვანი და უმოსავლო ქვეყანაა; გურამ გრიგოლია ეგრის-ლაზიკის სამეფოს საისტორიო გეოგრაფიის პრობლემების შესახებ; გ. გრიგოლიას

თვალსაზრისი ტაბულა პევტენგერიანას შესახებ; არტაანი იბერიაში; კლარჯეთი- „ბერძენთა ქვეყანა“ – „საბერძნეთი“; ლაზიკა – სომხეთის მოსაზღვრე ქვეყანა; მოვსეს ხორენაცი ლაზიკის შესახებ (ბაგრატიონები სპერში); ლაზიკის ბაღები ანუ მოხირისის ძიება ვეიდენბაუმისა და ყაზბეგის მიხედვით; ორი ლაზიკა; ძველი ლაზიკა-ქალდიის თემი („სოფელი მეგრელთა“); რატომ „ქალდეა“?; ლაზიკა ფართო პოლიტიკური გაგებით; ჭანეთი (სისილისი/საისინი/,ზიგანა); ხალდეა – ქალდეა – ხალიბი; ქალდეა – ქართეა; ჭანები; ხალტიქ – ხალდია (ქალდია) 950 წლისთვის; ტიბარენები და ჭანები ერთ მიწაზეა; პროვინცია არმენიაკონი; კლარჯეთი ანუ ლაზიკა; დ. ხოშტარიას წიგნის „კლარჯეთის ეკლესიები და მონასტრები“ მიმოხილვა.

159. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი V სარაპანა და სკანდა. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2010 წ., გვ. 70.

სად მდებარეობდა სტრაბონისეული სარაპანა (შორაპანი); იმერეთის სკანდე და შორაპანი „საქართველოს გეოგრაფიული ატლასის“ (1992) მიხედვით „სუბტროპიკების ზონაში“ მდებარეობენ; ვენახის პლანტაციები შორაპანთან; სარაპანა და შორაპანი გ. გრიგოლიას მიხედვით; სარაპანები; სტრაბონი (XI, II, 17) სარაპანას შესახებ; სარაპანასთან ფაზისი სწრაფი და ხმაურაა, ხოლო შორაპანთან მდინარეები მდორე და უხმაუროა; სტრაბონის სარაპანიდან ოთხი დღის გზაა ფეხით იბერიამდე; სტრაბონი (XI, II, 18) მესხეთის სამ ნაწილად დაყოფის შესახებ; დასკვნა; სარაპანა – სარაპალი, არფალი; სკანდა; სკანდის ციხე-სიმაგრე საერთაშორისო მნიშვნელობის გზაზე; ექსპედიცია კანდრიდსა და ასკანში; შორაპანი და სკანდე მნახველის თვალით;

160. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი VI რიონის ჭაობები. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2010 წ., გვ. 86.

შავი ზღვის გეოლოგია; საქართველოს პლეისტოცენური ნალექები; 1.კოლხეთის გეოლოგიური ისტორია

ჰოლოცენურ პერიოდში; გ. მაისურაძე. კოლხეთის უახლესი ისტორიიდან (პალიასტომის ტბის წარმოშობა IX-X საუკუნეებში); რიონის დაბლობის ჭაობები I-VI საუკუნეებში შავი ზღვის სანაპირო ზოლის მოხაზულობა შეიცვალა; ზღვის დონის აწევა I-II საუკუნეებში და მისი შედეგები; ჭაობი, მალარია-ხორშაკი ქართული წყაროებით რიონის ბარი (ტერიტორია ფოთიდან სამტრედიამდე და ქუთაისამდე) საცხოვრებლად უვარგისი იყო; ნარიონალები; დასკვნა; „ტალახიანი ლაშქრობა“; მეზღვაური ტომი – ლაზები; ლეგენდა დასავლეთ საქართველოს შესახებ; დამალული ქართული წარწერები დასავლეთ საქართველოში.

161. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი VII,- ფაზისი-ფოთი-ფადისა-ფასიდი. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2010 წ., გვ 103.

ფოთი (ფათისი) ღევონდის ცნობით; ფოთის არქეოლოგია; ფოთი და რიონის დაბლობი V-XV საუკუნეებში (გეოლოგიური მიმოხილვა); ფოთის აკვატორია გეოლოგის, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორის გ. მაისურაძის თვალსაზრისით; ფასისელ აკადემიკოსთა თვალსაზრისი; ჭაობის ჰავა ფოთთან; პალიასტომის ღვთისმშობლის ხატი; ეპისკოპოსი ფაზისისა, ანუ ტრაპეზუნტისა; ფაზისის აკადემია; თერმოდონტი, თემისკირა, პეტრა, ფაზისი; მურიე და კალფოგლუ ფაზისისა და აკამფსისის შესახებ; არა ფოთია საპორტო ქალაქი – არამედ „ხუფათი“ ფასისის ანუ ფასიანის ქვეყანა კონსტანტინე პორფიროგენეტის ცნობით.

162. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში. თავი VII ფაზისი-ფოთი-ფადისა-ფასიდი. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2010 წ., გვ. 103.

ეგრისი თავის მხრივ ორი პარაგრაფისგან შედგება: §1 <u>სამხრეთ ეგრისი</u> (სამხრეთ ეგრისი და ჩრდილო ეგრისი; „ძველი სომხური გეოგრაფია“. „ეგრის ქვეყნის“ ადგილმდებარეობის შესახებ; მანრალიის ადგილმდებარეობა ნ. ადონცის მიხედვით; მანრალიის გეოგრაფია; მანრალია – ლაზიკა; ეგრი და მანრალია; ეგერ-ეგრისი;

ეგერია ნ. ადონცის მიხედვით; ერგეს ქვეყანა – ვახუშტის მიხედვით; ეგრი – ჭოროხის ხეობა ივ. ჯავახიშვილის მიხედვით; ლაზიკის ლოკალიზაცია ძველი ავტორების მიერ; მემატიანეები „სოფელი მეგრელთას“ შესახებ; კოლხეთი და არმენია; სკვითია და იბერები; ტოპონიმები; ორი ეგრისი; ვახტანგ გორგასალი ისტორიულ სამხრეთ იბერიის მიწა-წყალზე (სამხრეთ ეგრისში); და §2 ჩრდილო ეგრისი: („ქართლის ცხოვრების“ ცნობები ეგრისთან დაკავშირებით (წყაროს მიმოხილვა – „ქართლის ცხოვრება“, 1955, ტ. I.); ეგრისი ქრისტეშობამდე IV-III საუკუნეებიდან I საუკუნემდე (ქართლის სამეფოს საზღვრები); ეგრისელები – ნათესავით ქართველნი; „ეგრისით შეკრბეს ურიცხვნი სპანი“; აზნაურები ეგრისში; სახელმწიფო და კულტურის ენა ეგრისში; ეგრისის (აფხაზეთის) მოსახლეობა უხტანესის მიხედვით („და იმ ქვეყანას აფხაზეთი ეწოდება“); სტრაბონის ცნობით სვანები იბერიელები არიან, ხოლო დასავლეთ საქართველო იბერიის ნაწილია; „ნათესავი ჩვენი“; ეთნიკური „ქართველის“ იდენტურობის ცნება; ეგრისი ქრისტეშობის ეპოქაში (ქუჯის შვილთაშვილი ქართლის მეფე); მეფე ადერკი ეგრისელის შემდეგ ყოველი ქართლის დაყოფა; ეგრისის ანუ „დასავლეთის ერისთავები“; ეგრისი – ქვემო ივერია; ეგრისი I-III საუკუნეებში (ქრონიკა); ეგრისი IV საუკუნეში (ქრონიკა) (მეფე მირიანის სამეფო ეგრისწყლამდეა); ეგრისი V საუკუნეში (ბერძნებმა დაიპყრეს ქართლის სამეფოს მიწა-წყალი „ეგრისწყლიდან ციხე-გოჯამდე“); ეგრისი ვახტანგ გორგასლის ანდერძში; ეგრისი VI საუკუნეში („ქვემო ერისთავები“ ანუ ეგრის-კლარჯეთის ერისთავები); ეგრისი VIII საუკუნეში (ქრონიკა); ოდიში.)

163. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში. თავი IX ადმინისტრაცია. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2011 წ., გვ. 146.

თავი შედგება ცხრა პარაგრაფისგან: §1. იუსტინიანეს რეფორმები აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში – ისტორიულ ლაზიკაში; §2. ლაზიკისა და მისი მიმდებარე

მხარეების ადმინისტრაციული მდგომარეობა იუსტინიანემდე; §3. საქართველოს მომიჯნავე ბიზანტიური მხარეების სამხედრო-ადმინისტრაციული დაყოფა; §4. ეკლე-სიური ლაზიკა და პოლიტიკური ლაზიკა – სხვადასხვა ტერიტორიებზე მდებარენი; §5. საისინი, ფასიანი; §6. ქვრივის მმართველობა; §7. ეკლესიის ორგანიზება; §8. ეკლესიის ორგანიზება ბიზანტიურ სამოხელეო სისტემაში; §9. რომაული სამხედრო ნაგებობების ნაშთები ზიგანასა, როდოპოლისსა, პიტია-პიტიუნტსა და სებასტოპოლისში;

164. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ეპარქიები ლაზიკაში, თავი X. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №1, 2011 წ., გვ. 157.

შესავალი; §1 .საეკლესიო გეოგრაფია; §2. ლაზიკის სამიტროპო-ლიტოს გეოგრაფიული არეალი; §3. მიწა-წყალი ლაზიკის ეპარქიისა; §4.ლაზიკის სამიტროპოლიტოს ტერიტორიების ზრდა; §5. ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს საეპისკოპოსო კათედრები გეორგიკის მიხედვით (გეორგიკა, ნაკვეთი II, 1952, გვ. 185); §6. ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს საეპისკოპოსოები ПЭ-ს მიხედვით („პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“ ტ. III, 2001, გვ. 328); §7. ტრაპეზუნტის მიტროპოლია ლაზიკეში და ე.წ. სომეხ-ქალკედონიტთა კათედრები; §8. I-V სს-ში ლაზიკა ერქვა ტრაპეზუნტის სამხრეთ-აღმოსავლეთ მთიანეთს; §9. რატომ ეწოდა ტრაპეზუნტის ეპარქიას „სამიტროპოლიტო ლაზიკაში“; §10. ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო ლაზიკაში და ანტიოქიის იურისდიქცია ისტორიულ იბერიაში; §11. ლაზიკის საეპისკოპოსოები; §12. ეკლესიური ლაზიკა ვანის ტბამდე; §13. „დიდი ლაზია“; §14. აფხაზეთის საკათალიკოსოს შექმნის გამოცანა; §15. „არიან-ქართლი“ - ლაზიკის სამიტროპოლიტოს ისტორიული საფუძველი (ვახუშტის მიხედვით ისტორიული კლარჯეთი იგივე ლაზიკაა); §16. სამხრეთის იბერია და სამხრეთის ლაზიკა; §17. ლაზიკის სამიტროპოლიტოს მიწა-წყალი სომხური გეოგრაფიის მიხედვით; §18. ლაზი ეპისკოპოსები;

165. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი XI იბერიის თემის ქართული სამამამთავრო (ლაზიკის

ეპარქიის საზღვრების ზრდა იბერიის თემის დაარსების შემდგომ). ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2011 წ., გვ. 104.

<u>I. ისტორია.</u> §1 „იბერიის თემის“ ოლქები და გზები; §2. განმათავისუფლებელი ლაშქრობა ხალხის მხარდაჭერით (Xს.); §3. მკვიდრი მოსახლეობის ერთგულება (Xს); §4. ბასილი II-ისა და სხვა იმპერატორების ომები იბერიის წინააღმდეგ (1001 -1054); §5. ტაოელები არიქნ ქართველთა მემკვიდრეები;

<u>II. ვალაშკერტის (ტაოს) სამამამთავრო.</u> §1. ტაოს სამამამთავროს საზღვრები (Xს); §2. ვალაშკერტი და თორმეტი ქართული გვარი (XIს); §3. საეკლესიო იურისდიქციათა ცვლილება (XIს.) §4. „იბერიის თემი“ და ვლაშკერტის სამამამთავრო (XI ს.); §5. „იბერიის თემის“ ქართულენოვანი ეპარქია (XIს.); §6. ვალაშკერტის სამამამთავრო და ლაზიკის სამიტროპოლიტო (XIს.); §7. მამათმთავარ-პატრიარქი დავით კურაპალატის კარზე (Xს.) §8. „ნათესავით ქართველნი“ (გრიგოლ ბაკურიანის ძე); §9. ურთიერთდამოკიდებულება მცხეთელ კათალიკოსსა და სამხრეთტაოელ მამათმთავარს შორის. §10. ქართული საეპისკოპოსოები ყოფილი მესხეთის მიწებზე (XII-XVI სს. „ქრონიკების“ მიხედვით) §11. ყოფილი „იბერიის თემის“ მიმდებარე ქართული საეპისკოპოსოები (XIV-XVIIსს.); §12. ბანა.

154. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი XII ქართული თვითშემეცნების აღორძინება დასავლეთ არმენიაში. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2011 წ., გვ. 138.

თვითშემეცნების აღორძინება XI ს-ის ლაზიკის ეპარქიაში. §1.წმინდა ნინო ლაზეთ-კლარჯეთში; §2. „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“; §3. კირიონის ღვაწლი გუგარქში; §4. ენობრივი ვითარება გუგარქში; §5.არმენიის ქართველთა დიდი გამოფხიზლება; §6. კირიონის „გამოფხიზლების“ პროექტი; §7.სომხურ ქალკედონური ეკლესიის ქართული ფრთა; §8.გამოფხიზლების ორი მთავარი სტიმული (IV–Xსს). §9. პატრიარქ ნიკოლოზ მისტიკოსის მითითება (Xს); §10. სომხური ეკლესიის თ ვდაპირველი იურისდიქცია (IV–Vსს); §11. წმიდა დავით და ტარიჭანი, ისააკი და იოსები; §12.სომხურ-ქალკედონური ეპარქიები ლაზიკაში; §13. ე.წ. „სომეხ-ქალკედონიტთა“ ნამდვილი

ვინაობა (აღმსარებლობა და ენა); §14. სომეხ-ქალკედონიტთა იერარქიული დამოკიდებულება იმპერიის ეკლესიისადმი; §15. ბასიანის სომეხი ეპისკოპოსები; §16. ახალი ერა სომხეთის ეკლესიის ისტორიაში; §17. გრიგოლ განმანათლებლის ცხოვრების არაბული ვერსია - ე.წ. სომეხ ქალკედონიტთა თავისმართლება; §18. ნერსე იშხნელი; §19. ბიზანტიის იმპერატორი კონსტანს (კონსტანტინე) II; §20. ნერსე კათალიკოსი; §21. გუგარქელი, ტაოელი; ვანანდელი; და არზრუმელი აზნაურები სომხური ეკლესიის წინააღმდეგ. §22. სოფელი ოკომი და ანისის სომხური ჯვარი; §23. ანისის ჯვრის ლურსმნები; §24. ავანის საკათალიკოსო. იშხანი-ავანი; §25. სომხური განმარტებითი წარწერები; §26. დიდი გაქცევა სომხური ეკლესიისგან; §27. გვირპელი;

155. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი XIII ლაზიკის ეპარქიებში ისტორიულად მცხოვრები ტომები.– ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2011 წ., გვ. 197.

§1. ლაზიკის ეპარქიებში ისტორიულად მცხოვრები ტომები ქსენოფონტეს მიხედვით (ძვ.წ. V–IVსს.); §2. კოლხ-სირიელები ანუ შავგვრემან-ხუჭუჭთმიანი ეგვიპტურენოვანი ხალხი (ძვ.წ. VIII–IVსს.); §3. ქართული ტომების მიგრაცია სამხრეთიდან ჩრდილოეთისაკენ; §4. ფრიგიულ ქართული კავშირები (ძვ.წ. VIII–IV); §5. ადელლა ბილისა და ო. ლორთქიფანიძის განსხვავებული მოსაზრებანი კოლხეთის შესახებ; §6. ო. ლორთქიფანიძე კოლხეთის შესახებ („არგონავტიკა და ძველი კოლხეთი“, თბ. 1986) არგონავტები; §7. ეთნოსთა გადასახლება და საკოლონიზაციო მოძრაობა; §8. კოლხეთი; §9. ადიღე-ჩერქეზები დასავლეთ საქართველოში ძვ.წ.IV ათასწლეულამდე; §10. სვანები კოლხეთში; §11. ვანის არქეოლოგია; §12. დასავლეთ არმენიის ეთნიკური სახე (ძვ.წ. II-საუკუნიდან); §13. იბერები ხოტენესა და აკილისენეში (ძვ.წ. Iს); §14. ნ.ხაზარაძე მოსხების ქვეყნის შესახებ (ძვ.წ.I ს.) §15. პ. ინგოროყვა მესხეთ-კოლხეთის შესახებ (Iს.); §16. ოთხი არმენია (IV-VI სს); §17. „ქვეყანა ჩრდილოეთისა“ (IVს.) §18. ანდრია (Iს); §19. გოგარენა, კორდუენა და ბასიანი (V-VII სს.) §20. სომხების გადასახლება პერ-

სარმენიიდან ბიზანტიურ სომხეთში (V-VIსს.) §21. ივერია და პერსარმენია (IV-VI სს); §22. პერსარმენიის მოსაზღვრე ქვეყნები (V-VIსს.) §23. „ქართველთა სამეფოს“ დაარსება (IX-Xსს.) §24. გოგარენი და არა „ჰერეთი“. §25. იბერიის თემი (XIს.) §26. იბერიის თემი „ბიზანტიის ისტორიის“ მიხედვით. § 27. მანრალია და მარდალია- იბერიის თემის ძირითადი ნაწილები. §28. ბასიანელნი, ანუ მესხნი (IX–XIსს.) §29. ანისი-იბერიის თემის ერთ-ერთი დედაქალაქი. §30. ქართველთა ბრძოლა ბასიან-ტაო-კარინისათვის. §31. დასავლეთ არმენიის ხალხში ეთნოიდენტობის ძიების შედეგი (IX–Xსს.) §32. ბასიანი XII ს-ში. §33. არზენა-არსიანი-არიანი.

156. საეპისკოპოსოები ლაზიკაში, თავი XIV არიან-ქართლი. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ №2, 2011 წ., გვ. 249.

§1. სიტყვა „ქართველის“ ეტიმოლოგია; §2. არიან-ქართლის ერი; §3. აზონის მამის სამეფო - „არიან-ქართლი“. §4. „ზემო ქვეყანათა“ ქართული ადგილები - „აზონის მამული“; §5. არიან-ქართლის აჩრდილი; §6. არიანი-არზენი; §7. ნაირი-არინა-არიან; §8. არიან-ქართლის ადგილები - კარი, კარინი, არწნი, არზრუმი, არტაანი, არტანუჯი, არზენე და ხორძენე; §9. არიან-ქართლის ეტიმოლოგია.

157. ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია - იანვარი 2011 წელი.

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ისტორიულად ქართული ეკლესიის ერთ ნაწილს წარმოადგენდა, რომლის მეორე ნაწილი იყო ქართლის საკათალიკოსო.

ზოგად ქართული ეკლესიის მთლიანობა მიიღწეოდა საერთო საეკლესიო სამართლით, საერთო სჯულისკანონით, საერთო ქართული საღვთისმსახურო ენით, საერთო ტრადიციებითა და საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის საერთო მეთაურობით.

აფხაზეთისა და ქართლის პირველიერარქთა შორის ერთს უხუცესი, ხოლო მეორეს უმრწემესი ეწოდებოდა.

158. ნაოსნობა, ნავთმშენებლობა და ნავმისადგომები მდ. ჭოროხზე, ვეიდენბაუმის და ბაქრაძის მიხედვით – თებერვალი 2011 წელი.

საბჭოური ეპოქის სამეცნიერო წრეებში, გამოთქმული იყო მოსაზრება, თითქოსდა მდინარე ჭოროხი არ იყო სანაოსნო, მისი ჩქარი დინების გამო. მკვლევარი წერს - „ცნობილია, რომ მდინარე რიონი შორაპარამდე სანაოსნოდ გამოსადეგი იყო და მისი მეშვეობით ხორციელდება სატრანზიტო საქონლის გადაზიდვა, რასაც ვერ გავიზიარებთ მდინარე ჭოროხზე, მისი ჩქარი დინებისა და მაღალი მთებიდან ქვა-ღორღის შავ ზღვაში ჩადინების მიზეზით“ (კრებული „ცოდნეიდელი“ ტ. II, 2008, გვ. 98). სინამდვილეში ჭოროხი იყო თითქმის ერთადერთი არტერია მისი აუზის მიმდებარე რეგიონებისათვის, საიდანაც ამ მდინარის საშუალებით ნავებით გადაიზიდებოდა ხორბალი, პროდუქტები, ზეთისხილი, სამშენებლო მასალა (კრამიტი, აგური). ხე-ტყის დახერხილი მასალა ბათუმისაკენ, ხოლო ბათუმიდან ისევ ნავებით ართვინისაკენ გადაიზიდებოდა ძირითადად ქსოვილები და ფუფუნების საგნები. ამის შესახებ კარგად აღწერენ დ. ბაქრაძე, ე. ვეიდენბაუმი და სხვები.

159. სახელმწიფო ენის გავრცობა - მშვიდობისა და სტაბილურობის საფუძველი. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 16-20.

160. საქართველო საკუთარი ეროვნული იდენტობით ევროპულ სივრცეში. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 20-25.

161. საქართველოს საპარიარქოს „ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომიის მასალები. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 25-28.

162. საქართველოს საპარიარქოს „ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკუთხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომიის მიზნები და ამოცანები. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 28-31.

163. საქართველოს საპარიარქოს „ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომიის მიერ განსაზღვრული აქტუალური სამეცნიერო პრობლემები. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 31-35.

164. საქართველოს საპარიარქოს „ქართული ენათმეცნიერების პრობლემური საკითხების შემსწავლელი მუდმივმოქმედი კომიის დასკვნა საქართველოს სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების შესახებ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2012 წ., გვ. 35-39.

165. უწმიდესი ილია II და წმ. სინოდი არასწორი ისტორიოგრაფიული თეორიების შესახებ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 13-20.

166. აბაზგიის ეპარქია. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 20-29.

167. აფხაზეთის საკათალიკოსო. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 29-44.

168. ანალიზი 2012 წელს გამოცემული საქართველოს ისტორიის ოთხტომეულისა. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 4-66.

169. ფლავიუს არიანე ლაზებისა და ძიდრიტების შესახებ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 66-83.

170. პეტრე იბერი მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 83-95.

171. რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს საეკლესიო ცხოვრების მოწყობის შესახებ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 95-108.

172. საქართველოს წმიდა სამოციქულო და მართლმადიდებელი ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები.

სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 108-123.

173. უცხოური (ბერძნულ-ლათინური), სომხური და ქართული წყაროები წმიდა ნინოს შესახებ - სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 23-154.

174. ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 154-167,

175. ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი). სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 167-179.

176. შობა, ჯვარცმა, აღდგომა და ამაღლება უფლისა და მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 179-241.

177. Lazeti-Trialeti Georgians' Hellenization. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 241-255.

178. დიპტიხის საკითხები. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2012 წ., გვ. 255-281.

179. ალბანეთის და ხუნძეთის საეკლესიო იურისდიქცია - ალბანეთის საკათალიკოსო. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 11-19.

180. საქართველოს კათალიკოსი ჩეჩნეთ-დაღესტანსა და შაქ-შირვანში. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 19-32.

181. ქართიზაციის თეორია საინგილოს შესახებ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 32-35.

182. წმ. არჩილ მეფის კახეთში მოღვაწეობა. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 35-42.

183. ხუნძახის ეპარქია. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1., 2013 წ., გვ. 42-44.

184. ანწუხის ეკლესიები. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 44.

185. თემურ-ლენგი ჩრდილო კავკასიაში . სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 44-46.

186. „ხუნძელი კათალიკოსი ოქროპირი“. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 46-47,

187. ქართველები დაღესტანში. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 47-51.

188. „კახნი გარდაბნელნი“ და ორი გარდაბანი. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 51-56,

189. „ალაზნის გაღმართი ჩაყოლება - გარდაბანი“ სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 56-57.

190. კახ-გარდაბნის დასუსტება და ჰერეთის გაძლიერება . სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 57-62,

191. THE HISTORY OF THE HOLY APOSTOLIC CHURCH OF GEORGIA (An abridged version). სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 62-95.

192. Η ΑΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 99-113.

193. საქართველოს წმიდა სამოციქულო - მართლმადიდებელი ეკლესია. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 1, 2013 წ., გვ. 113-127.

194. საისტორიო რუკები უძველესი ხანიდან ქრისტეშობამდე. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2013 წ., გვ. 21-40.

195. საისტორიო რუკები ქრისტეშობიდან XI საუკუნემდე. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2013 წ., გვ. 41-130.

196. საქართველოს რეგიონები და მათი საზღვრები ძართული და უცხოური წყაროებით. სამეცნიერო-საისტორიო ჟურნალი „სვეტიცხოველი“ № 2, 2013 წ., გვ. 131-177.

197. რეგიონების თვითმმართველობა - „თუ ეს განხორციელდა ჩვენ მივალთ საქართველოს დაშლამდე“. (არა თვითმმართველობა, არამედ თვითმმართველი ქალაქები და სოფლები) –გაზ. საპატრიარქოს უწყებანი 12-18 დეკ. 2013წ., გვ. 8-11.

198. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე - საქართველოს ისტორია საერო და საეკლესიო 100 რუკის მიხედვით. I ნაწილი. უძველესი ხანიდან X საიკინის ჩათვლით, გამომცემლობა გუმბათი 2014 წ.

მიტროპოლიტ, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის სიტყვები და კონფერენციათა მასალები

199. „ქართული ეკლესია 1917-1977 წლებში. სიტყვა, წარმოთქმული უწმიდეისისა და უნეტარესის ილია II-ის ინტრონიზაციის მე-20 წლისთავისადმი. „მადლი“ 1998წ. იანვარი.

200. მიმართვა პატრიარქისადმი ქრისტეშობიდან 2000 წლისთავზე.

201. „საქართველოს ეკლეისია ქვეყნის გამთლიანებისათვის ბრძოლაში“ მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტ ანანიას მიერ რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების 900 წლისთავისადმი მიძღვნილ სამეცნიერო კონფერენციაზე წარმოთქმული სიტყვა. გორი 17 აგვისტო 2003 წ.

202. კულტურა და ეროვნული მისია - სიტყვა წარმოთქმული კონფერენციაზე „ეროვნული და სარწმუ-

ნოებრივი იდენტობა“, 4 ოქტომბერი 2004წ. 5-11 ნოემ-ბერი. გვ. 5-7, „საპატრიარქოს უწყებანი“

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ,

ბატონებო, ღვთის უდიდესი მადლით, ქართველ ერს დღეს-დღეობით გააჩნია თავისი ეროვნული სახელმ-წიფო. ეს მოვლენა ჭეშმარიტად უზენაესის უდიდესი მოწყალებაა. როგორც ცნობილია, ჩვენმა ერმა თავისი ერთიანი სახელმწიფოებრიობა დაკარგა XV საუკუნის ბოლოს. 500 წლის მანძილზე ჩვენ ფაქტიურად არ გაგვაჩნდა ერთიანი ეროვნული სახლი. ჯერ საქართველო დაიყო პატარ-პატარა ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ რეგიონალურ სახელმწიფოებრივ ერთეულებად–ქართლის, კახეთის, იმერეთის სამეფოებად, კიდევ უფრო მცირე რეგიონალურ სამთავროებად, რომელნიც თითქმის სამასი წლის განმავლობაში ებრძოდნენ არა მარტო მტერს, არამედ ერთმანეთსაც. საბოლოოდ დაშლილ-დანაწევრე-ბული ქვეყანა მეზობელმა იმპერიებმა ერთმანეთს შორის გაინაწილეს. უკანასკნელი ორასი წელი საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო. ამ დროს შეირყა ეროვნული ცნობიერება, ჩამოყალიბდა კუთხურობა. ქართველებმა იცოდნენ რომ ყველა უბედურების სათავე იყო ქვეყნის დანაწილება რეგიონებად, თითქმის 500 წელი იბრძოდნენ საქართველოს გაერთიანებისთვის, მაგრამ ვერ შეძლეს.

203. „საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციის საზღვრები“ - სიმპოზიუმი- ქრისტიანობის XX საუკუნე. 24 ნოემბერი, 2004 წ.

უფლის ნებითა და მოწყალებით ქრისტიანული სარწმუნოების სიწმინდის შეუპოვარმა დამცველმა ქართ-ველმა ერმა შეძლო მართლმადიდებლობის უმწიკვლოდ მოტანა უძველესი ხანიდან დღემდე. ჯერ კიდევ ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი და ეპისკოპოსი პროკოფი კესა-რიელი წერდა VI საუკუნეში – „იბერები ქრისტიანები არიან და ამ სარწმუნოების წესებს ყველა იმათზე უკეთ იცავენ, რომელთაც ჩვენ ვიცნობთ“ (გეორგიკა II, 1965,

გვ. 48), პროკოფი კი იცნობდა აზიის, აფრიკისა და ევროპის მრავალ ქვეყანასა და ხალხს.

ამასვე ამტკიცებდნენ ძველი ქართული წყაროებიც, რომ ქართველი ხალხი – „მიერითგან აღსასრულამდე ჰგიეს შეუძვრელად მართალსა სარწმუნოებასა ზედა" (მიტრ. ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს საეკლესიო კრებები, ტ.II, 2003, გვ.102).

204. მოხსენება წარმოთქმული საერთაშორისო კონფერენციაზე – „რელიგია და მეცნიერება“, 23.05.05.

თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ,

თქვენო აღმატებულებავ ბატონო რექტორო, პატივცემულო სტუმრებო,

ქალბატონებო და ბატონებო!

ვიღებ კურთხევას და მაქვს პატივი მოგესალმოთ ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის კათედრის სახელით.

XX საუკუნემ გარკვეული მიჯნა აღმართა მეცნიერებასა და სარწმუნოებას შირის. ჩვენი კათედრის ერთ-ერთი მოვალეობაა დაძლევა ამ მიჯნისა და ამ ორი ღირებულების ურთიერთდაახლოება ახალგაზრდობის სულიერ ღირსებათა განმტკიცების, მათი ქვეყნის ერთგულ მოქალაქეებად ჩამოყალიბების მიზნით. მეცნიერებისა და სარწმუნოების დაახლოება ჩვენ გვესახება ვითარცა საერო და საეკლესიო სამეცნიერო დარგების ურთიერთჰარმონიული შეთანხმება ჭეშმარიტების დასადგენად. „სცანით ჭეშმარიტება და ჭეშმარიტება განგათავისუფლებთ თქვენ“ – ბრძანებს წმ. სახარება. ერის თავისუფლების ხარისხის ამაღლებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს სამეცნიერო სიმართლის დადგენას ყველა დარგში, მათ შორის საისტორიო მეცნიერების მხრივ.

205. სასულიერო აკადემია-სემინარიის სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „რელიგია და კულტურა“. თბილისის ი.ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან არსებული „მსოფლიო კულტურატა რელიგიური საფუძვლებისა და ურთიერთობის კვლევითი

ცენტრი“. (კონფერენცია ეძღვნება საქართველოს დამოუკიდებლობას) თბ. 2006 წ. 25-26 მაისი - „ქვემო ივერიის“ საეკლესიო იურისდიქცია.

206. სიტყვა „ქორთიართ მარიოტში“ - ცივილიზაციათა დიალოგი. 19 ოქტომბერი 2006 წელი.

207. სიტყვა წარმოთქმული ენათმეცნიერების ინსტიტუტში შეხვედრაზე - 15 მაისი 2007 წელი.

ყველა ძველი წყარო მიგვანიშნებს, რომ ასეთივე ვითარება უნდა ყოფილიყო მოციქულთა ეპოქის საქართველოშიც, კერძოდ, როდესაც პირველქრისტიანები შემოვიდნენ ჩვენში, ისინი რომელიმე პატარა ტომისათვის ანდა ერთი ხევისათვის ვერ თარგმნიდნენ (იგულისხმება ზეპირი გზით) წმიდა წერილს, მოციქულები ხედავდნენ მთელი ქართველი ხალხის განსახლების არეალს, ისინი ხედავდნენ მთელ სივრცეს, მთელს ჩვენს ქვეყანას, ამიტომაც მათ და მათმა მქადაგებლებმა საქრისტიანო მოძღვრება თარგმნეს კიდეც არა სხვადასხვა სატომო ენაკავებზე, არამედ საერთო ქართული კოინე ენით, მას ამჟამად ჩვენ ძველ ქართულ ენას ვუწოდებთ.

208. დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო იურისდიქცია წმ.მაქსიმე აღმსარებლის ცხოვრების მიხედვით. საერთაშორისო კონფერენცია საპატრიარქოში. 10 ოქტომბერი 2007 წელი.

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ, ყოვლადსამღვდელო მეუფენო, ქალბატონებო და ბატონებო.

უფლის ნებითა და მოწყალებით ქრისტიანული სარწმუნოების სიწმინდის შეუპოვარმა დამცველმა ქართველმა ერმა შეძლო მართლმადიდებლობის უმწიკვლოდ მოტანა უძველესი ხანიდან დღემდე. ჯერ კიდევ ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი და ეპისკოპოსი პროკოფი კესარიელი წერდა VI საუკუნეში – „იბერები ქრისტიანები არიან და ამ სარწმუნოების წესებს ყველა იმათზე უკეთ იცავენ, რომელთაც ჩვენ ვიცნობთ“ (გეორგიკა II, 1965, გვ. 48), პროკოფი კი იცნობდა აზიის, აფრიკისა და ევროპის მრავალ ქვეყანასა და ხალხს.

ამასვე ამტკიცებდნენ ძველი ქართული წყაროებიც, რომ ქართველი ხალხი – „მიერითგან აღსასრულამდე ჰგიეს შეუძვრელად მართალსა სარწმუნოებასა ზედა" (მიტრ. ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს საეკლესიო კრებები, ტ. II, 2003, გვ. 102).

209. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია – 15 ნოემბერი 2008 წელი. ბათუმის უნივერსიტეტის კონფერენცია

სად მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის სამიტროპოლიტო?

XX ს-ის ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, ეს საკითხი თითქოსდა გარკვეული იყო, რაც ასახულია მრავალ გამოკვლევაში. აღიარებული აზრით, ის დასავლეთ საქართველოში მდებარეობდა, მაგრამ უპირველესი წყაროს, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოთა ნუსხების, ე.წ. ნოტიციების მონაცემები არ ეთანხმება ამ თვალსაზრისს. კერძოდ, ნოტიციების უმრავლეს ნუსხაში ჩამოთვლილია ლაზიკაში მდებარე ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შემდეგი კათედრები: 1. ხერიანი; 2. ხამაძური (ხამუზური, ხამაზრი, ხამატოზური); 3. ხახეი (ხალი, ხაიონი, ხალხევი); 4. პაიპერტი (პაიპერი); 5. კერამევი; 6. ლერიონი; 7. ბიზანა (ბიზანტი); 8. ხავიძიტი; 9. ხანძიორძი; 10. ოლნუტი; 11. ფასიანი; 12. (ტო)სერმანძი; 13. ანდაკი; 14. ზარინაკი (გეორგიკა, IV, ნაწილი II, 1952, გვ. 185).

ეს სია ასახავს ძირითადად IX-X სს-თა ვითარებას. მაშასადამე, მიწა-წყალზე, რომელსაც კონსტანტინოპოლი უწოდებდა ლაზიკას, განლაგებული იყო ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო თავისი 14 კათედრით და ჩვენი განხილვის საგანია მოვიძიოთ ამ კათედრების გეოგრაფიული განლაგება.

210. საქართველოს სამოციქულო ეკლესია – მესამე ათასწლეულის დასაწყისი (მისასალმებელი სიტყვა თქმული საერთაშორისო სიმპოზიუმის „ქრისტიანობა: წარსული, აწმყო, მომავალი" გახსნის დღეს)

211. მიტროპოლიტ ანანიას სიტყვა უწმიდესისა და უნეტარესის სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ ილია II-ის „უფლის კვართის ორდენით“ დაჯილდოებასთან დაკავშირებით (14. 10. 2008). ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1 2009 წელი.

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ,

დღევანდელ დღეს განსაკუთრებული რუდუნებით ელოდნენ საქართველოს ეკლესიის წმიდა სინოდის წევრები. ჩვენი ეკლესიის მღვდელმთავრებს, წმიდა მიტროპოლიტებს, მთავარეპისკოპოსებსა და ეპისკოპოსებს, და მათი სახით სრულიად საქართველოს ეკლესიის ეპარქიებს, სურვილი აქვთ დღეს აღისრულონ დიდი ხნის ოცნება, გამოხატონ განსაკუთრებული სიყვარული, შვილური მოკრძალება თქვენს მიმართ, თქვენი წმიდა ნახევარსაუკუნოვანი დაუცხრომელი მოღვწეობის მიმართ და მოგიძღვნან თქვენს შრომასთან შედარებით მართალია მცირე, მაგრამ გულწრფელი ჯილდო, რომელსაც ეწოდება „წმიდა კვართის ორდენი“.

212. სიტყვა წარმოთქმული საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში გამართულ დიდ საბჭოზე 2001 წლის 19 ოქტომბერს. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1, 2009 წელი.

„თქვენო უწმინდესობავ და უნეტარესობავ, ბატონო რექტორო, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დიდი საბჭოს პატივცემულო წევრნო, ყოვლადსამღვდელნო მეუფენო, ქალბატონებო და ბატონებო.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი მთელი ქართველი ერისათვის წარმოადგენს მეცნიერების, კულტურისა და განათლების საამაყო კერას, სასწავლო სამეცნიერო დაწესებულებას, სადაც აღზრდილი მაღალკვალიფიციური კადრები დაუღალავად იღწვიან ჩვენი ქვეყნის საკეთილდღეოდ. ამიტომაც აქ თეოლოგიის კათედრის დაარსებას და მის კურთხევას უწმინდესისა და უნეტარესის კათალიკოს პატრიარქის მიერ განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს. თეოლოგიის

კათედრის დაფუძნება ერთი ნაწილია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის იმ დიდი პროგრამისა, რომლის მიხედვითაც საუნივერსიტეტო ტექნიკური განათლება ამასთანავე ჰუმანიტარული განათლების სრულიად ახალ საფეხურზე აყვანას, მის გაფართოებას, გაღრმავებას, პროფესიონალი ინჟინრის მიერ ეროვნული სულიერი კულტურის გათავისებას და მისი ეროვნული ფენომენის მატარებელ მოქალაქედ აღზრდას გულისხმობს. თეოლოგიის კათედრას ამ მხრივ დიდი მისია ეკისრება. მის მუშაობას საფუძვლად დაედება უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II სწავლება რწმენისა და ცოდნის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ.

213. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის ეპარქია – საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ტბელ აბუსერიძის სახელობის უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „დიდაჭარობა“. ხულო-დიდაჭარა 2009 წლის მაისი.

სად მდებარეობდა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს ლაზიკის სამიტროპოლიტო?

XX ს-ის ქართული ისტორიოგრაფიის მიხედვით, ეს საკითხი თითქოსდა გარკვეული იყო, რაც ასახულია მრავალ გამოკვლევაში. აღიარებული აზრით, ის დასავლეთ საქართველოში მდებარეობდა, მაგრამ უპირველესი წყაროს, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს საეპისკოპოსოთა ნუსხების, ე.წ. ნოტიციების მონაცემები არ ეთანხმება ამ თვალსაზრისს. კერძოდ, ნოტიციების უმრავლეს ნუსხაში ჩამოთვლილია ლაზიკაში მდებარე ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტოს შემდეგი კათედრები: 1. ხერიანი; 2. ხამაძური (ხამუზური, ხამაზრი, ხამატოზური); 3. ხახეი (ხალი, ხაიონი, ხალხევი); 4. პაიპერტი (პაიპერი); 5. კერამევი; 6. ლერიონი; 7. ბიზანა (ბიზანტი); 8. ხავიძიტი; 9. ხანძიორძი; 10. ოლნუტი; 11. ფასიანი; 12. (ტო)სერმანძი; 13. ანდაკი; 14. ზარინაკი (გეორგიკა, IV, ნაწილი II, 1952, გვ. 185).

ეს სია ასახავს ძირითადად IX-X სს-თა ვითარებას. მაშასადამე, მიწა-წყალზე, რომელსაც კონსტანტინოპოლი

უწოდებდა ლაზიკას, განლაგებული იყო ტრაპეზუნტის სამიტროპოლიტო თავისი 14 კათედრით და ჩვენი განხილვის საგანია მოვიძიოთ ამ კათედრების გეოგრაფიული განლაგება.

214. მიტროპოლიტ ანანიას სიტყვა 2007 წლის 14 ოქტომბერს სვეტიცხოვლობის საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის ინტრონიზაციის 30-ე წლისთავზე მსოფლიო პატრიარქის სტუმრობისას. ჟურნალი „სვეტიცხოველი“, №1, 2009 წელი.

მრავალი ჩვენგანი მოწმეა იმისა, რომ მისმა უწმიდესობამ ამ 30 წლის წინ, ჩაიბარა უცხო ქვეყნის მპყრობელობის შედეგად დამცრობილი ეკლესია, მატერიალურად უნივთო, ნაკლოვანი და ქანცმილეული, ათეისტ მმართველთა მძლავრობით დაშინებული სულ რამდენიმე ათეული სამღვდელო პირით და აი, გავიდა 30 წელი და ჩვენ ვხედავთ თუ რა წარმატებებით შეეგება ჩვენი ეკლესია ახალ ათასწლეულს, როგორც ფსალმუნშია ნაბრძანები – „ვითარცა ორბისა განახლდა სიჭაბუკე მისი“, ის ფრთებს ისწორებს, რათა ბუდიდან აფრინდეს და მიწიდან ზეცამდე სულიერად აღამაღლოს ქართველი ერი.

ერთ ძველ, საუკუნეთა წინანდელ ხელნაწერში, ჩვენი ეკლესიის დამაარსებელი შედარებულია არწივს და დღეს ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, თქვენ, თქვენო უწმიდესობავ გაგიშლიათ არწივის ფრთები და თქვენს ფრთეთა ქვეშე იკრებთ სრულიად საქართველოს ერს, ყველა მართლმადიდებელს განურჩევლად მისი ეთნიკური წარმომავლობისა, ყველა მოქალაქეს, დიდსა თუ მცირეს, ქვეყნის მმართველებს, პიროფლიან სოფლის მუშაკებს, რომელთა ლოცვა ახლოს არის უფრო უფალთან, თქვენ იკრებთ უცხოეთში მცხოვრებ ქართველებს, სამშობლოს მცველ ჯარისკაცებს, ახალ თაობას, იმედსა და მომავალს ერის.

თქვენ ჭეშმარიტად ბრძანდებით მამა სამშობლოისა.

215. სიტყვა, წარმოთქმული უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის აღსაყდრების 31 წლისთავთან დაკავშირებით - 2010 წელი.

თქვენო უწმიდესობავ და უნეტარესობავ,

შვილნი საქართველოს წმიდა ეკლესიისა, განურჩევლად ეთნიკური წარმომავლობისა, თქვენი აღსაყდრების სასიხარულო დღეს პირად დღესასწაულად თვლიან.

თქვენ მუდამ ბრძანდებით მშვიდობისა და სამართლის, იმედისა და წყალობის ნავთსაყუდელი, საყრდენი სავანე ქართველთა მტკივანი გულებისათვის, როგორც იოანე მახარებლისათვის იყო მკერდი უფლისა, რომელზეც ისვენებდა.

აგვისტოს შემაშფოთებელი თვის შემდეგ, რაც საქართველოს ჩამოგლიჯეს თავისი ნაწილები, რაც წმიდა მეფის თამარის მიერ აგებული სოფელი თამარაშენი აღიგავა პირისაგან მიწისა და სხვა ათასწლოვანი სოფლებიდან განდევნეს ხალხი, ჩვენში დაისადგურა ეგთგვარმა უიმედობამ, მაგრამ სულმნათი აკაკი ბრძანებს – „გმირს წინა უძღვის ყოველთვის უძლური წინამორბედი“. თქვენი ლოცვით გვაქვს მოლოდინი საქართველოს მომავალი დიდებისა, თქვენი ღვაწლი გვაფიქრებინებს, რომ ივერიის გაბრწყინების წინა სიძნელეთა ხანა წარსულს ჩაბარდება. უფალი მოწყალეა ჩვენი ერისა, ამის მარწმუნებელი მაგალითი ბრძანდებით პირადად თქვენ, რომელმაც აგვისტოს მწარე დღეებში შეიმოსეთ ახოვანება, დადეთ სული და თავი, მტრის ბომბდამშენებისა და არტილერიის ცეცხლის ქვეშ მოინახულეთ ნიქოზის ეპარქიის შეშინებული მოსახლეობა და ამით საქართველოს ხალხი დააიმედეთ.

216. საქართველო ევროპულ სივრცეში საკუთარი ეროვნული იდენტობით – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ევროინტეგრაციული პროცესების შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. სამეცნიერო კონფერენცია „საქართველო ევროპულ სივრცეში“ თბილისი 2010 წ. 12 ოქტომბერი.

ქართველ ერს (ვიდრე კავკასიაში რუსების გამოჩენამდე) მუდამ გააჩნდა თავისი სახელმწიფო და ცხოვრობდა კიდეც ათასწლეულთა მანძილზე სახელმწიფოებრივი ცხოვრებით. იბერიის ანუ საქართველოს

სახელმწიფოს შესახებ ჩვენ მრავალ ცნობას გვაწვდიან ანტიკური ეპოქის ავტორები. მაგალითად, I ს-ის ცონ-ბილი გეოგრაფოსი და ისტორიკოსი სტრაბონი აღწერს იბერიის სახელმწიფოებრივი მმართველობის სისტემას, გვაწვდის ცნობებს მისი ჯარის, ქალაქების, სოფლებისა და ხალხის შესახებ. ჩვენთვის საინტერესოა, რომ სტრაბონი საქართველოს მიიჩნევს ევროპული სივრცის ნაწილად გეოგრაფიული თვალსაზრისით. კერძოდ, ის ძველ ავტორებზე დაყრდნობით წერს, რომ საზღვარი ევროპასა და აზიას შორის გადის მდინარე ფაზისზე. ძველ სამყაროში ცნობილი მდინარე ფაზისი გაედინება საქართველოში, თანამედროვე შეხედულებით ესაა მდინარე რიონი, მაგრამ ძველი ავტორების თვალ-საზრისით ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. მაგალითად, ბიზანტიური განათლებით სახელგანთქმული ექვთიმე მთაწმინდელი, სხვა წმიდა მამები ათონურ-ბიზანტიური სკოლისა (რომელთაც საქართველოში განამტკიცეს ევროპულ-ბიზანტიური განათლების საფუძვლები X-XI სს-ში) მიიჩნევდნენ, რომ მდინარე ფაზისი ერქვა მდინარე ჭოროხს. როგორც აღინიშნა, სტრაბონის ცნობით მდინარე ფაზისის მარჯვენა სანაპიროდან იწყებოდა ევროპა, ხოლო მის მარცხენა სანაპიროზე აზია იყო განლაგებული, ვინაიდან, ისტორიული საქართველოს უმეტესი ნაწილი ამ მდინარის მარჯვნივ მდებარეობდა, ანტიკურ ეპოქაშიც საქართველო ევროპის ნაწილად მოიაზრებოდა.

217. სვეტიცხოვლის 1000 წლისთავისადმი მიძღვნილი კონფერენცია. 12 ოქტომბერი 2010 წელი.

სრულიად საქართველოს ერი ამ დღეებში სიხა-რულით ეგებება მეათესე წლისთავს ტაძრისა, რომლის წიაღშიც განისვენებს განძი მსოფლიო ქრისტიანობისა – კვართი უფლისა. ათასი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა წმიდა მელქისე-დეკმა ინება სარკინოზთა შემოსევებით შებღალული სვეტიცხოვლის განახლება. იმჟამად იდგა რთული პერიოდი. თბილისი ჯერ კიდევ არაბი ამირების ხელში

იყო, ხოლო საქართველო რამდენიმე სამეფოდ დაშლილი. მაგრამ იგრძნობოდა, რომ იბადებოდა ახალი კურთხეული ჟამი. საფუძველი ეყრებოდა საქართველოს აღდგომასა და განახლებას. იყო კიდეც წინასწარმეტყველება, რომ ქრისტეშობიდან მეათასე წელს უნდა დაწყებულიყო აღორძინება ივერიისა.

218. ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია. ბათუმის უნივერსიტეტის კონფერენცია – 10 მარტი 2011 წელი.

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ისტორიულად ქართული ეკლესიის ერთ ნაწილს წარმოადგენდა, რომლის მეორე ნაწილი იყო ქართლის საკათალიკოსო.

ზოგად ქართული ეკლესიის მთლიანობა მიიღწეოდა საერთო საეკლესიო სამართლით, საერთო სჯულისკანონით, საერთო ქართული საღვთისმსახურო ენით, საერთო ტრადიციებითა და საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის საერთო მეთაურობით.

აფხაზეთისა და ქართლის პირველიერარქთა შორის ერთს უხუცესი, ხოლო მეორეს უმრწემესი ეწოდებოდა.

ერთიან ქართულ ეკლესიაში წოდება „კათალიკოსი“ შეესაბამებოდა ბერძნული საპატრიარქოების „მიტროპოლიტის“ წოდებას. როგორც ბერძნული საპატრიარქოს მიტროპოლიტს უშუალოდ ექვემდებარებოდნენ თავისი ეპისკოპოსები, ასევე ქართლის კათალიკოსს ექვემდებარებოდნენ აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ხოლო აფხაზეთის კათალიკოსს დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ორივე ეს საკათალიკოსო ერთიანი ქართული ეკლესიის მხოლოდ საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეულები (სამიტროპოლიტო ოლქები) იყვნენ. როგოც ითქვა, მათი ზემდგომი საეკლესიო ინსტიტუტი იყო საერთო სჯულისკანონის და საეკლესიო სამართლის შემმუშავებელი ადგილობრივი საეკლესიო კრებები. პატრიარქის მოვალეობა იყო უზუნველეყო სრულიად საქართველოს ეკლესიაში (ე.ი. ქართლისა და

აფხაზეთის საკათალიკოსოებში) საერთო სჯულისკანონის დაცვა.

219. საქართველოს საპატრიარქოს წმ.ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. 21 აპრილი-4 მაისი „14 აპრილი სახელმწიფო ენის დღე“.

220. შეხვედრა მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძესთან – არნოლდ ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი 15. 05. 2007წ.

221. ქართული ენა XXI საუკუნის სახელმწიფოებრივ სივრცეში – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ქართული ენის როლი საქართველოს სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის საქმეში. 14-15 აპრილი, თბილისი 2011 წელი (მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე, ი. ხაუკროფტი, აშშ).

ქართველთა რიცხობრივი რაოდენობა, მნიშვნელოვან დემოგრაფიულ გამოკვლევათა მიხედვით, სამწუხაროდ მცირდება. არაერთი ევროპული კვლევითი ცენტრის გამოთვლით უკვე 2050 წლისათვის საქართველოში ახალგაზრდების მკვეთრი დეფიციტური დანაკლისის გამო წარმოიქმნება მნიშვნელოვანი პრობლემები. ქართველთა დეპოპულაცია – ყველაზე საშიში მოვლენა ერის ცხოვრებაში შეცვლის საქართველოს მოსახლეობის ეთნიკურ სახეს.

According to demographic studies, the Georgian population, unfortunately decreases. By the prediction of more than one European research centers, by 2050 Georgia will have had serious problems because of acute deficiency in young people. The depopulation of Georgians the most dramatic event in the nation’s history will change the ethnic pattern of Georgia

222. საქართველოს საპატრიარქო, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრი, საქართველოს საინჟინრო აკადემია. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის 10 წლისთავისადმი

მოძღვნილი ქართველოლოგიური საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „წარსული მკვიდრი საძირკველია აწმყოსი, როგორც აწმყო – მომავლისა.“ - „სტრაბონი კოლხეთის შესახებ“ გვ. 21-49

აფხაზეთის საკათალიკოსო, ისტორიულად ქართული ეკლესიის ერთ ნაწილს წარმოადგენდა, რომლის მეორე ნაწილი იყო ქართლის საკათალიკოსო.

ზოგად ქართული ეკლესიის მთლიანობა მიიღწეოდა საერთო საეკლესიო სამართლით, საერთო სჯულისკანონით, საერთო ქართული საღვთისმსახურო ენით, საერთო ტრადიციებითა და საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის საერთო მეთაურობით.

აფხაზეთისა და ქართლის პირველიერარქთა შორის ერთს უხუცესი, ხოლო მეორეს უმრწემესი ეწოდებოდა.

ერთიან ქართულ ეკლესიაში წოდება „კათალიკოსი“ შეესაბამებოდა ბერძნული საპატრიარქოების „მიტროპოლიტის“ წოდებას. როგორც ბერძნული საპატრიარქოს მიტროპოლიტს უშუალოდ ექვემდებარებოდნენ თავისი ეპისკოპოსები, ასევე ქართლის კათალიკოსს ექვემდებარებოდნენ აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ხოლო აფხაზეთის კათალიკოსს დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები, ორივე ეს საკათალიკოსო ერთიანი ქართული ეკლესიის მხოლოდ საეკლესიო ადმინისტრაციული ერთეულები (სამიტროპოლიტო ოლქები) იყვნენ. როგოც ითქვა, მათი ზემდგომი საეკლესიო ინსტიტუტი იყო საერთო სჯულისკანონის და საეკლესიო სამართლის შემმუშავებელი ადგილობრივი საეკლესიო კრებები. პატრიარქის მოვალეობა იყო უზუნველეყო სრულიად საქართველოს ეკლესიაში (ე.ი. ქართლისა და აფხაზეთის საკათალიკოსოებში) საერთო სჯულისკანონის დაცვა.

მიტროპოლიტ, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის სიტყვები და ქადაგებები

223. სიტყვა წარმოთქმული ახალციხის ეკლესიაში, 1981 წლის სექტემბერში. დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ ,თბილისი 1996.

წმიდა მარინეს ტაძარში, საზეიმო წირვის შემდეგ, უწმიდესსა და უნეტარესს, საპატიო სტუმარსა და მამა-მთავარს ილია II-ს სიტყვით მიმართა ახალციხისა და მესხეთ - ჯავახეთის ეპარქიის ეპისკოპოსმა ანანიამ.

224. ეპისკოპოს ანანიას ქადაგება უდეს ეკლე-სიაში. „ჯვარი ვაზისა“, № 2, 1987, დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

საქართველოს ერთ-ერთ უძველეს და უდიდეს სოფელ უდეში ამოქმედდა ეკლესია. სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოსთან არსებულმა რელიგიების საქმეთა

საბჭომ ამა წლის 14 (27) მაისის დადგენილებით რეგისტ-
რაციაში აიყვანა ამ სოფლის მორწმუნეთა საზოგადოება.

7 (20) ივნისს სრულიად საქართველოს კათო-
ლიკოს-პატრიარქის ლოცვა-კურთხევით, ეკლესიის კურ-
თხევისათვის უდეში აბრძანდა ახალციხისა და სამცხე-
ჯავახეთის ეპარქიის მმართველი ეპისკოპოსი ანანია
(ჯაფარიძე). ეკლესიის ეზოში ეპისკოპოსის მოლოდინში
შეკრებილიყვნენ სოფლელები და მესხეთის სხვა
კუთხეებიდან ჩამოსული მორწმუნეები. მათ ორმოცდაათი
წლის უქმობის შემდეგ ეკლესიის გახსნით გამოწვეული
სიხარულის დამალვა არ შეეძლოთ. დაირეკა ეკლესიის
ზარი და ეპისკოპოსი ანანია ახლადდანიშნულ დეკანოზ
სტეფანე ნადირაძის თანხლებით ტაძარში შებრძანდა.
დაიწყო ტაძრის კურთხევა, რის შემდგომაც მორწმუნე
მრევლთან ერთად სამღვდელოებამ სამგზის შემოუარა
ეკლესიას. ეპისკოპოსი აიაზმას ასხურებდა ტაძარსა და
ხალხს, ისმოდა გალობა. კურთხევის დასრულებისა და
ჩამოლოცვის შემდეგ ტაძრის ამბიონიდან მან სიტყვით
მიმართა მორწმუნეებს.

225. წირვა ვალეს ეკლესიაში, 1988 წლის 21 სექტემბერი, დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

ახალციხიდან თორმეტიოდე კილომეტრზე, სოფელ
ვალეში, მდინარე ფოცხოვის ნაპირზე დგას პატარა
ლამაზი სამნავიანი ბაზილიკა. თავდაპირველად ის გუმ-
ბათიანი ტაძარი ყოფილა. ფასადებზე ახლაც შემორ-
ჩენილია ძველი, მეათე საუკუნის მდიდრული დეკორი,
წმიდა გიორგისა და სხვა ცხენოსანი წმიდანების რელიე-
ფური ქანდაკებები, ქვაში გამოკვეთილია საერო პირთა
ფიგურები. ეს ტაძარი ღვთისმშობლის სახელობისაა.
ვალელები აქ დღესასწაულობენ ღვთისმშობლის შობას.
1988 წლის 21 სექტემბერს ღვთისმშობლის შობის სადღე-
სასწაულო წირვის შემდეგ სოფლელებს სიტყვით მიმარ-
თა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა
ანანია ჯაფარიძემ.

226. პირველი წირვა საფარაში. „ჯვარი ვაზისა“ № 4, 1988, დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

1988 წლის 28 აგვისტოს ყოვლადწმიდა ღვთის-მშობლის მიძინების დღეს საფარის მონასტრის წმიდა საბას ტაძარში სწირა ახალციხისა და სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანიამ (ჯაფარიძე). ეს იყო პირველი ლიტურგია 20-იანი წლების შემდეგ. ზიარებისას ეპისკოპოსმა ქადაგებით მიმართა მორწმუნეებს.

227. ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება აბასთუმნის ეკლესიაში. IV. 1991 წ. დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

ქართული სატაძრო არქიტექტურის ერთ-ერთ ცენტრს - მესხეთს ეკლესიათა მშვენიერებით ვერ გააკ-ვირვებ, მაგრამ აბასთუმნის ეკლესია მართლაც რომ ულამაზესია სამცხე-ჯავახეთში ვითარცა ქაშუეთი თბილისში. ქაშუეთივით, აბასთუმნის ეკლესიაც, ახალ ტაძრად ითვლება (აშენებულია XIX საუკუნეში რუსეთის საიმპერატორო კარის დაკვეთით, ოდნავ გადაკეთებული ასლია ზარზმის დიდებული მონასტრისა). ქაშუეთივით ისიც თავისი დროის უდიდესი მხატვრის მიერაა მოხატული (მოხატა ცნობილმა ნესტოროვმა) და მასაც მარმარილოს კანკელი ამშვენებს. ეს დიდებული ტაძარი ბოლო 70 წლის მანძილზე ბარბაროსული მოპყრობის, წირვა-ლოცვის გაუქმებისა და უპატრონობის შედეგად ძალზე დაზიანდა და აი, უფალმა ღმერთმა ინება ეკლესიის ამოქმედება. 1991 წლის 14 აპილს ტაძარი ხელ-ახლა აკურთხა და პირველი საღმრთო ლიტურგიის ჟამს უსისხლო მსხვერპლი შესწირა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიის მმართველმა ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ, რომელმაც წირვის შემდეგ სიტყვით მიმართა აბასთუმნელ და მახლობელი სოფლებიდან ამ დღისათვის საგანგებოდ მოსულ მრავალრიცხოვან მორწმუნეებს.

228. პირველი წირვა კიმოთესუბანში გაზ. „ბორჯომი“, 28.VIII.1991 წ., დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

1992 წლის 19 აგვისტოს, ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს ფერისცვალების დღეს, 70 წლის უქმობის შემდეგ პირველი წირვა, ანუ პირველი ლიტურგია კიმოთესუბნის ტაძარში აღავლინა მესხეთის

ეპისკოპოსმა, ყოვლადუსამღვდელოესმა მეუფე ანანია ჯაფარიძემ. ზიარების შემდეგ მან სიტყვით მიმართა შემოკრებილ მორწმუნეებს.

229. ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალში. 25. III. 1991, დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1996.

1991 წლის 25 მარტს ქ. ახალციხეში დაარსებული თბილისის უნივერსიტეტის ფილიალში საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენის სამადლობელი პარაკლისი გადაიხადა სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ. პარაკლისის შემდეგ მან სიტყვით მიმართა სტუდენტებს.

230. ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის სიტყვა წარმოთქმული სამგლოვიარო მიტინგზე ქ. ბორჯომში 1992 წლის 9 ოქტომბერს. – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

„პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო, ქრისტეს მიერ საყვარელო შვილებო, ჩვენი სამშობლოს მთლიანობა შებღალულია. საქართველო, მართალია, თავდაცვით, მაგრამ მაინც ომშია ჩათრეული. როგორც ყოველთვის ქართველობა იბრძვის არა მარტო სამშობლოსათვის, არამედ ქრისტიანობისთვისაც, რამეთუ მაჰმადიანური ფუნდამენტალიზმისათვის ქრისტიანული სარწმუნოების წმინდა კერის - საქართველოს მთლიანობა მოუთმენელია. გაგრა, განთიადი და ლესელიძე დატოვეს ჩვენმა ჯარებმა. ქისტები, ჩეჩნები და სხვა მუსულმანები მაჯებს უხსნიან დატყვევებულ ქართველ ყმაწვილებს და მათ სისხლს სვამენ. ტელევიზიით ვიხილეთ თათრების კავკასიური ცეკვა-თამაში. ვაი, ჩვენი სამშობლოს უძლურებავ“.

231. ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის ქადაგება ახალციხის სასულიერო სასწავლებლის გახსნისას. გაზ. „მესხეთი“, 27. IV. 1992. – დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1996.

ბოლო წლებამდე საქართველოში ერთადერთი სასულიერო სემინარია არსებობდა მცხეთაში, რომელიც

შემდგომ თბილისში იქნა გადატანილი და გაფართოებული.

დედაქალაქის გარეთ, საქართველოს კუთხეთა შორის, მესხეთი იყო პირველი, სადაც 1990 წელს დაარსდა სასულიერო სასწავლებელი.

ესაა უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა სამცხე-ჯავახეთის ეპარქიისათვის. საქართველოს თითქმის ყველა კუთხიდან - იმერეთიდან, ქართლ-კახეთიდან და თბილისიდანაც კი აქ შემოკრებილი სტუდენტები უნდა აღიზარდნონ საეკლესიო მოღვაწეებად, რომელთაც სულიერად უნდა გააძლიერონ ჩვენი მამული.

ღვთის ამ დიდი მოწყალების სამადლობელი საზეიმო წირვის შემდეგ 1990 წ. 30 სექტემბერს სამცხე-ჯავახეთის ეპისკოპოსმა ანანია ჯაფარიძემ სასწავლებლის პირველმა რექტორმა, სიტყვით მიმართა მორწმუნეებსა და საზოგადოებას.

232. ეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის სიტყვა წარმოთქმული პანაშვიდისას ეკლესიაში მეფე სოლომონ მეორის ნეშტის ქ. ახალციხიდან გადასვენების შემდეგ– დედა ეკლესია (ქადაგებანი, წერილები), გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი 1996.

ჩვენმა დიდმა წინაპრებმა ერთმორწმუნეობის გამო კავკასიის კარი გაუხსნეს უცხო სახელმწიფოს, რომლის ჩინოვნიკებმაც ქალები და ბავშვები უღლის ქვეშ შეყარეს, რამაც მთიულეთი ააჯანყა 1804 წელს, 1812 წლის კახეთის აჯანყების ჩაქრობისას თვით ოთხმოც წელს მიტანებული მონაზონიც არ დაინდეს და სხვებთან ერთად ჩამოახრჩეს, ხოლო ჯარის შესაგებებლად ჯვრით ხელში მდგარი სამღვდელოება ხიშტებზე წამოაგეს, 1820 წლის იმერეთის საეკლესიო აჯანყების მოთავეობისათვის ეპისკოპოსებიც არ დაინდეს, დოსითეოს ქუთათელს ხიშტითა და ცემით სული ამოხადეს, იმავე ხელისუფლებამ ერთი საუკუნის შემდეგ მსგავსადვე მიწაში ცოცხლად დამარხა მიტროპოლიტი ნაზარი, ხოლო ეკლესია-მონასტრები დაანგრია, სამღვდელოება მოსპო. ვითომდა ერთმორწმუნეებმა სინამდვილეში შეარყიეს საფუძველი ქრისტიანობისა და ქართველობა სარწმუნოების მიმართ გააგულგრილეს. ხალხური ლექსიც კი

არსებობს, რაჭის სოფელ ფუტიეთში გამოთქმული, რომელიც აუჯანყდა სისასტიკეს - „...მოხვედით ქრისტეს სახელით, მაგრამ გვინგრიეთ საყდრები, შებღალეთ ყოვლად წმიდანი, ჩვენი სალოცავ-ხატები...“, ყოველივე ამას წინასწარ სჭვრეტდა ჩვენი კეთილმსახური მეფე სოლომონ მეორე.

233. მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტის ანანიას (ჯაფარიძე) ქადაგება – წარმოთქმული ნარიყალას წმინდა ნიკოლოზის სახელობის ეკლესიაში, ნიკოლოზობის დღესასწაულზე – 19 დეკემბერს (ახ.სტ) – გაზ. „კანდელი“ 5-11 იანვარი. 2006 წ.

234. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე – სიტყვა, წარმოთქმული ანდრია პირველწოდებულის ხსენების დღეს. 2006წ. 12 მაისი.

235. მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტის ნანიას ქადაგება 18 ოქტომბერს გრიგოლ ხანძთელის ხსენების დღეს გახსნილ ფიტარეთის მამათა მონასტერში – გაზ. „სიონი“ (ბოლნისის ეპარქია) №11 ნოემბრის თვისა (გამოდის თვეში ერთხელ) 2007 წ. გვ. 2

2007-2011 წლებში, საქართველოს პერიოდულ პრესაში გამოქვეყნებული,მიტროპოლიტის, პროფესორ ანანია ჯაფარიძის ინტერვიუები

236. მიტროპოლიტ ანანიას სიტყვა, წარმოთქმული 2007 წლის 14 ოქტომბერს სვეტიცხოვლობის დღესასწაულზე, საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ილია II-ის ინტრონიზაციის 30-ე წლისთავზე მსოფლიო პატრიარქის სტუმრობისას / მიტროპოლიტი ანანია // ლიტერატურა და ხელოვნება. - თბ., 2007.

237. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ძლიერი საქართველოს საფუძველი: საერო და სასულიერო ხელისუფლების ერთობა / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა გელა ლობჟანიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2007. - იანვარი. - 1 (23). - გვ. 24-27.

238. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მეფე იყო ერთადერთი ერისკაცი, რომელსაც საკურთხეველში ზიარების უფლება ჰქონდა / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა თამთა შეთეკაური // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2007. – დეკემ-ბერი. - 12 (34). - გვ. 30-31.

239. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე წმ. ანდრიას მიმოსვლა საქართველოში / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2007. - მაისი. - 5 (27). - გვ. 9.

240. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მირონცხე-ბულ მეფეთა ტახტის აღდგენა - „ქართველობის“ გამარჯ-ვება: საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, III ტ. 1999; დედა ეკლესია - ქადაგებანი, წერილები, 1996 / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2007. - დეკემბერი. - 12 (34). - გვ. 18-20.

241. „ერის ტკივილი თავისად მიაჩნდეს“... ეპარქიების აღდგენით ეპისკოპოსის მადლი მრავლდება. - ინტერვიუ; ჟ. „კარიბჭე“ №25. 15-28 დეკემბერი. 2006 წ. გვ. 12-13.

242. „მეცნიერი მღვდელთმთავარი“ - ანანია ჯაფარიძე - ჟურნალი „გუშინ...დღეს...ხვალ...“ №1 2006 წ. (თბილისის სასულიერო აკადემიის, სემინარიის და საღვთისმეტყველო ინსტიტუტის პერიოდული გამოცემა) გვ. 32-34.

243. „რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამო შეიწირვის“. ჟ. „ალმანახი“ (ეროვნული ღირსებისათვის). თბილისი 2001წ. გვ. 19-21.

244. „ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდენტობა“ - სამეცნიერო დისციპლინათაშორისი რესპუბლიკური კონ-ფერენცია. ესაუბრა გოჩა გუგუშვილი. „საპატრიარქოს უწყებანი“ № 38. 15-21 ოქტომბერი. 2004 წ.

245. „სანთელი აღნთებული“ - ეძღვნება მიტრო-პოლიტ კონსტანტინეს. საქართველოს საპატრიარქო. ჟ.

„ჯვარი ვაზისა“, - „სიმშვიდე მეუფისა“ თბ. 2001 წ., გვ. 21-23

246. აფხაზთა ინგლისელი სიძე მეგრელებს „ქართველობას“ უწუნებს. „კვირის პალიტრა“ 21-27 ნოემბერი. 2005. გვ. 13.

247. „აფხაზეთში დარჩენილი ქართველების გააფხაზება მიმდინარეობს - გაზ. ახალი თაობა; მარტის ნომერი.

248. „პასუხი კათოლიკური პოზიციის უნებლიე ქომაგებს“ - საქართველოს სამოციქულო მემკვიდრეობის დასაცავად. – „მადლი“ სექტემბერი 1998წ.

249. ღვაწლმოსილი მიტროპოლიტი - ი. გორგიძე. ა. ჩიქოვანი. „საპატრიარქოს უწყებანი“ №15 (368) 2006 წ., 19-25 აპრილი.

250. „დედაღვთისმშობელი - შემწე ქართული ენისა“ - საპატრიარქოს უწყებანი, №13 (366), 5-11 აპრილი.

251. „ენაი შემკული და კურთხეული“ - ჟ. „კარიბჭე“ გვ. 4-7, № 7 (42), 7-20 აპრილი 2006 წ.

252. „ჩვენი სიცოცხლე ჩვენი ენის, კულტურის და ტრადიციის ცოდნაა“ - ჟ. „ნათლია“ 2010 წ. დეკემბერი.

253. „სამღვდელთმთავრო ღვაწლის 30 წელი“ - ა. ფრანგიშვილი „საპატრიარქოს უწყებანი“ №11 17-23. 2011წ.

254. „საქართველოს ეკლესიის სამართლის წიგნი“ - სტატია თამარ შაიშმელაშვილისა. ჟ. საპატრიარქოს უწყებანი“ № 28 12 თებერვალი, 2011 წ.

255. „ვინც დაშორდება დედა ეკლესიას და შევა სექტაში ის უთუოდ გადაგვარდება“ - ჟ. „კრიალოსანი“ №10, დეკემბერი 2005, გვ. 14.

256. „ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ რომელია სალიტერატურო ენა და რომელია ადგილობრივი დიალექტი“. გაზ. „ადამიანი“ გვ. 11.

257. „ეკლესიურობა ჩემთვის ცხოვრების წესი გახლდათ“ – გაზ. თავისუფალი სიტყვა“ 16-23, 2006წ.

258. „ან ჭკვიანი მტერია, ან უგნური მოყვარე“ - გაზ. საქართველოს რესპუბლიკა, № 278, 1 დეკემბერი 2005 წ.

259. „წმიდა ნინო - ლეგენდა თუ სინამდვილე “ - ჟ. ლიტერატურული საქართველო, 9 მაისი, 2006 წ.

260. „წმ. დავითი და პარლამენტის მმართველი ოთხი ბერი“ - № 279, 28-30 იანვარი 2005 წ.

261. ენა და სახელმწიფო: საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ: აზრი სადისკუსიოდ საქართველოს რესპუბლიკა. - 2008. - 3 ოქტომბერი. - 186 (6044). გვ. 6,7.

262. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე „ქრისტე აღსდგა - საქართველო აღსდგა“ / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბილისი, 2008. - აპრილი. - 4 (38).

263. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე გეგმა საქართველოს დაქუცმაცებისა: გამოხმაურება // საქართველოს რესპუბლიკა. - 2009. - 26 თებერვალი. - 36 (6137). გვ. 5.

264. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე „თავისუფალი ეკლესიის გვერდით ამოვუყენოთ თავისუფალი საქართველო“ მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე //კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბილისი, 2008. - აპრილი. - 4 (38).

265. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტის, მაღალყოვლადუსამღვდელოესი ანანიას (ჯაფარიძე) მისალოცი სიტყვა კათოლიკოს-პატრიარქის ანგელოზის დღისადმი წმინდა სინოდის სახელით: სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი, 2 აგვისტო, 2008 წელი / მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე) // საპატრიარქოს უწყებანი. - თბ., 2008. - 8 აგვისტო.

266. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე პირველი საფეხურია დიაკვნობა, მღვდლობა, შემდეგ კი ეპისკოპოსობა: ეპისკოპოსის უმთავრესი მოვალეობაა, გადაარ-

ჩინოს თითოეული სული თავისი სამწყსოსი და უვნებლად მიჰგვაროს ქრისტეს / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა თეა ცაგურიშვილი // კარიბჭე: მართლმადიდებლური ჟურნალი. - თბილისი, 2008. - 26 ივნისი - 9 ივლისი. - 13 (100). - გვ. 25-26.

267. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე რითი ემუქ-რებოდა მეუფე ანანიას რაიკომის მდივანი: „სიძნელეების მიუხედავად, ხალხი ეკლესიისთვის თავდადებული იყო“ / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი. - თბილისი, 2008. - 16 - 22 ივნისი. - 24(38). გვ. 3-4

268. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე არა გავწი-რო ერი ესე საზეპურო: მეოხნი ივერიისა: ნომრის თემა / მიტროპოლიტი ანანია; ესაუბრა სოფიო თავაძე // კარიბჭე: მართლმადიდებლური ჟურნალი. - თბ., 2008. 13-26 ნოემბერი. - 23(110). - გვ. 4-6.

269. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე რამ გამოიწვია ოდესღაც ძლიერი სახელმწიფოს რღვევა? / მიტროპოლიტი ანანია (ჯაფარიძე); ესაუბრა თამთა შეთეკაური // კრიალოსანი : ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2008. - ოქტომბერი. - 10(44). - გვ. 25.

270. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე რა უშლის ხელს საქართველოს ხალხების ინტეგრაციას?: მთავარი თემა / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბ., 2008. - დეკემბერი. - 12(46). - გვ. 12

271. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე როდის და რატომ ჰყავდა ორი კათალიკოსი საქართველოს: ერთი კათალიკოსი მცხეთაში იჯდა, მეორე - ბიჭვინთაში / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი. - თბ., 2008. - 5-11 იანვარი. - 1(65). - გვ. 8-9.

272. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ენა და სახელმწიფო (საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ) / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // ეთნო-

ლოგიური კრებული / სსიპ ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი. - თბილისი, 2008.

273. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე გინდათ, გახდეთ თეოლოგიის დოქტორი? / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი. - თბ., 2009. - 2-8 თებერვალი. - 5(69). - გვ. 31.

274. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე საქართველოში რუსული კულტურის ქართული კულტურით გადაფარვის აუცილებლობის შესახებ: ენა და სახელმწიფო / მეუფე ანანია ჯაფარიძე // ხელეური. - თბილისი, 2009.

275. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე „ანდრია პირველწოდებულმა საქართველო მასობრივი მონათვლისთვის მოამზადა“: რატომ ამბობენ რუსები, რომ დასავლეთ საქართველომ ქრისტიანობა მხოლოდ მე-6 საუკუნეში მიიღო: ინტერვიუ / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი - თბილისი, 2009. - 8-14 ივნისი. - 22(86). - გვ. 36-37

276. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე: „რა დროს შინაური მეტოქეობაა, როცა მტერი გადგას თავზე“: ინტერვიუ / ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე ; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი. - თბილისი, 2009. - 6-12 ივლისი. - 26(90). - გვ. 23.

277. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ენაი შემკული და კურთხეული: ინტერვიუ / ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ნატალია კბილაშვილი // ამბიონი. - ქუთაისი, 2009. - მარტი-მაისი. - 2-3. - გვ. 28-30.

278. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე შეუძლებელია, ქრისტეს სამოსი ჰქონდეს იმას, ვინც ქრისტეს ეკლესიას განშორდება / ანანია ჯაფარიძე // კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბილისი, 2009. - აგვისტო. - 8(54). - გვ. 6.

279. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე მიტროპოლიტი ანანია: „თუ გვნქნება სიყვარული ღვთისა და მოყვასისა, გვექნება მშვიდობაც და სტაბილურობაც“: ინტერვიუ / ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ნათია გოგუაძე // ახალგაზრდობა. - თბილისი, 2009. - 6. - გვ. 10-14.

280. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე (მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტი) წმინდა სინოდის სახელით კათოლიკოს-პატრიარქს ინტრონიზაციის 32-ე წლისთავი მიულოცა მანგლისისა და წალკის მიტროპოლიტმა ანანიამ (ჯაფარიძე) / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // საპატრიარქოს უწყებანი. - თბილისი, 2010. - 7 იანვარი. - 41(528).

281. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე: „მარაბდა დიდი საეკლესიო ცენტრი უნდა გახდეს“: ინტერვიუ / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ეფემია წიკლაური // გუმბათი. - თბილისი, 2010. - 15-21 მარტი. - 11(127). - გვ. 15-16.

282. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ის ხომ ოდესღაც ქართველი იყო... : ინტერვიუ /ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრნენ ნათია ვარძელაშვილი და ლელა ნიკოლაძე //კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბილისი, 2010. - აპრილი. - 4(62). - გვ. 18.

283. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ქართულ-ასურული საეკლესიო ურთიერთობები / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე // ფერისცვალება / საღვთისმეტყველო-შემეცნებითი ალმანახი. - თბილისი, 2010. - მარტი. - 3. - გვ. 11-15.

284. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე თუკი რომელიმე ეკლესიაში ღვთისმსახურებას შეამოკლებენ, საგანგებოდ უნდა იქნეს შესწავლილი და გამოვლენილი, რადგან ეს ყოვლად დაუშვებელია: ინტერვიუ / მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა ამირან-ლაზარე სინაურიძე // კარიბჭ: მართლმადიდებლური ჟურნალი. - თბილისი, 2010. - ISSN: 1987-5045. - 28 ოქტომბერი - 10 ნოემბერი. - 22(161). - გვ. 8-9. - ტიპიკონი

285. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე ჩვენი სიცოცხლე ჩვენი ენის, კულტურისა და ტრადიციის ცოდნაა : ინტერვიუ / მეუფე ანანია (ჯაფარიძე) ; ესაუბრა ეკა სალარიძე // ნათლია: მართლმადიდებლური საგანმანათლებლო ჟურნალი. - თბილისი, 2010. - დეკემბერი. - 7(12). - გვ. 11-13

286. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე წმინდანები არიან მარგალიტნი და მნათობნი ეკლესიისა და ყოველი ადამიანისა: ინტერვიუ /მღვდელმთავარი ანანია ჯაფარიძე; ესაუბრა თამთა შეთეკაური //კრიალოსანი: ქართული ქრისტიანული ჟურნალი. - თბილისი, 2011. - მაისი. - 5(73).

287. მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე: ჩვენი სიცოცხლე ჩვენი ენის, კულტურისა და ტრადიციის ცოდნაა / ანანია // ქართული ელიტა : საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი. - თბილისი, 2011. : 1987-7358. - იანვარი. - 1 (69). - გვ. 41-44. - რელიგია.

ამ შრომებს, რა თქმა უნდა, მომავალში მეუფე ანანიას კიდევ ბევრი, ქართველი ერის ისტორიისთვის მნიშვნელოვანი ნაშრომი შეემატება.

ბოლოთქმა

მეუფე ანანია დადგა თავისი გამოკვლევებით იმ ადამიანების გვერდით, რომელთა სახელებია: ნიკო ბერძენიშვილი და პავლე ინგოროყვა. საჯაროდ უნდა ითქვას, რომ შეიქმნა მთელი ეპოქა. ეს არ არის ერთი და ორი ნაშრომი, რამდენიმე სტატია ან რამდენიმე რუკა, ეს გახლავთ ერთი ადამიანისთვის წარმოუდგენელი მოცულობისა და ხარისხის კვლევები.

ათწლეულების მანძილზე საქართველოს ისტორიოგრაფიაში არ არებობდა სწორი იდეა, რა იყო მიზეზია ამისა? ვფიქრობთ ის, რომ არ იყო სწორად განსაზღვრული, თუ რა ჭირდება ქართულ ისტორიოგრაფიას. მეუფე

ანანია სწორედ ამით დადგა უამრავ მკვლევარზე მაღლა, რომ მან თავისი მოღვაწეობის დასაწყისში სწორად განსაზღვრა იდეა, საით უნდა წარმართულიყო კვლევა-ძიება. ყველას კარგად მოეხსენება, რომ მეუფე ჩვენ მოგვევლინა, როგორც საქართველოს სამოციქულო მართლ-მადიდებელი ეკლესიის ისტორიის მკვლევარი. მაგრამ გარკვეული პერიოდის მანძილზე მეუფე უნდა მისულიყო და მივიდა კიდევაც იმ დასკვნამდე, რომ საქართველოს ისტორიის შესწავლის გარეშე საქართველოს ეკლესიის ისტორია ვერ დაიწერებოდა. ასე, რომ მეუფე ანანიას ორ ფრონტზე მოუხდა მოღვაწეობა, იგი პრაქტიკულად თავიდან წერდა საქართველოს ისტორიას, და შემდეგ ამ მიღწევების ფონზე იწერებოდა საქართველოს ეკლესიის ისტორია.

უნდა ითქვას, რომ იმხელა ნაბიჯი იქნა გადად-გმული წინ, რომ მან გადაფარა მთელი ეპოქები. რაც არ გაკეთებულა ორი-სამი საუკუნის მანძილზე ათწლეულებში გააკეთა მეუფე ანანიამ.

მხოლოდ ის კმარა ვთქვათ, თუ რამხელა მნიშვ-ნელობა აქვს ქართველი ერისთვის, მისი სიამაყის და ღირსების შენარჩუნებისთვის წიგნს „ქართველთა დენაციო-ნალიზაცია XVII–XX სს“. ერთი რამეც უნდა ითქვას, წიგნის წაკითხვისას მკითხველი გაოგნებულია, ცხადად ეშლება თვალწინ თუ რას გადავურჩით ჩვენ, როგორ არ მოხდა საბოლოოდ ქართველთა დენაციონალიზაცია. ეს არის წიგნი, რომლის ცალკეული თავები საშუალო სკოლებში უნდა ისწავლებოდეს.

უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მეუფე ანანიას წამოწყებულ კვლევას ტოპონიმების, გეოგრაფიული პუნქტების დადგენის შესახებ, რეგიონების საზღვრების დადგენა, ქალაქების, სოფლების, დიდი ცენტრების ზუსტი მინიშნება. ეს არის ისტორიული გეოგრაფია,მაგრამ ჩვენი ისტორიული გეოგრაფია ძალიან ჩამორჩა. ჩვენ „ქართლის ცხოვრებაში“ თითქმის არ გვაქვს გეოგრაფიულ პუნქტთა ზუსტი მითითებანი. ვახუშტი ბაგრატიონმა სცადა ეს მოეყვანაწესრიგში. როდესაც მან ისტორიულ გეოგრაფიაში

იმუშავა და მიანიშნა: წყაროში კი არის, მაგრამ აქ ეხლა ეს ქალაქი არ არის, ან დანგრეულია, ან შეცდომაა.

მეუფე ანანიამ დიდი სამუშაო ჩაატარა და ყველაფერი პრაქტიკულად რაც ერთი ადამიანის კი არა ათი ადამიანის შესაძლებლობას აღემატება შეასრულა და ყველაფერს თავისი ადგილი მიუჩინა. მაგალითად დღესაც ასე ასწავლიან სკოლებში, რომ ფაზისი მდებარეობდა დღევანდელი ფოთის ადგილას. მიუხედავად იმისა, რომ იქ ჩატარდა არქეოლოგიური გათხრები, იქ არავითარი ქალაქის ნაშთი არ აღმოჩნდა, მაინც ასეა გაბატონებული ჩვენს ისტორიოგრაფიაში. მეუფე ანანია არის პირველი მეცნიერი ვინც თქვა: დღევანდელი ფოთის ადგილ-მდებარეობა ისეთია, რომ იქ არ შეიძლებოდა ყოფილიყო არანაირი ქალაქი, და რომ ის იყო ძალიან შორის, ფოთიდან სამხრეთით.

უცხოელი ავტორები ხშირად მიუთითებენ ქართულ გეოგრაფიულ პუნქტებს, თვითონ არც სახელი იციან რა ჰქვია სწორად და არც ადგილი იციან. ეს რომ პირდაპირ შეიძლება ითქვას, რომ ეს იყო ერთი ადამიანისთვის აუტანელი შრომა, რაც მეუფე ანანიამ ამ პრობლემის მეცნიერულად დამუშავებისთვის გააკეთა.

საბოლოო ჯამში ჩვენ შევეცადეთ ცხადად წარმოგვედგინა ის პრობლემატიკა, რასაც განიცდიდა XIX-XX საუკუნეების ისტორიოგრაფია, წყაროთმცოდნეობა, ისტორიული გეოგრაფია და როგორ ხდება დღესდღეისობით, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის დაუღალავი შრომითა და მოღაწეობით ამ ლაფსუსების შევსება და ნელ-ნელა აღორძინება საქართველოს რეალური ისტორიისა. მეუფე ანანია უკაფავს გზას მომავალ თაობას, უსახავს მიზნებსა და ამოცანებს, რომელნიც ახალგაზრდა მკვლევართათვის ის გაკვალული გზაა რაც ერის თვითმყოფადობისა და ეროვნულ ღირსებათა შენარჩუნებისკენ მიგვიყვანს.

უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტიც, რომ ოდითგანვე ტრადიცია იყო საქართველოში სასულიერო პირის მიერ ისტორიკოსობა, მემატეანეობა. გვინდოდა გვეჩვენებინა ამ

მხრივაც რა მდგომარეობაა თანამედროვე საქართველოში და რას აკეთებს ქართული ეკლესია ერის თვით-მყოფადობის შენარჩუნებისთვის. ერთ-ერთი ნათელი მაგალითი წარმოვადგინეთ თქვენს წინაშე. შესაბამისად, სრულიად ზედმეტად არ გვეჩვენება მიტროპოლიტ ანანიასთვის სწორედ ამგვარი ზედწოდების ბოძება-მეცნიერი მღვდელმთავარი.

ვუსურვებთ პროფესორ, მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძეს კვლავაც გაეგრძელებინოს ჩვენი ქვეყნისა და საქართველოს ეკლესიისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანი, ნაყოფიერი საზოგადოებრივი და სამეცნიერო მოღვაწეობა, რომელიც ფრიად წაადგება ისტორიოგრაფიას.
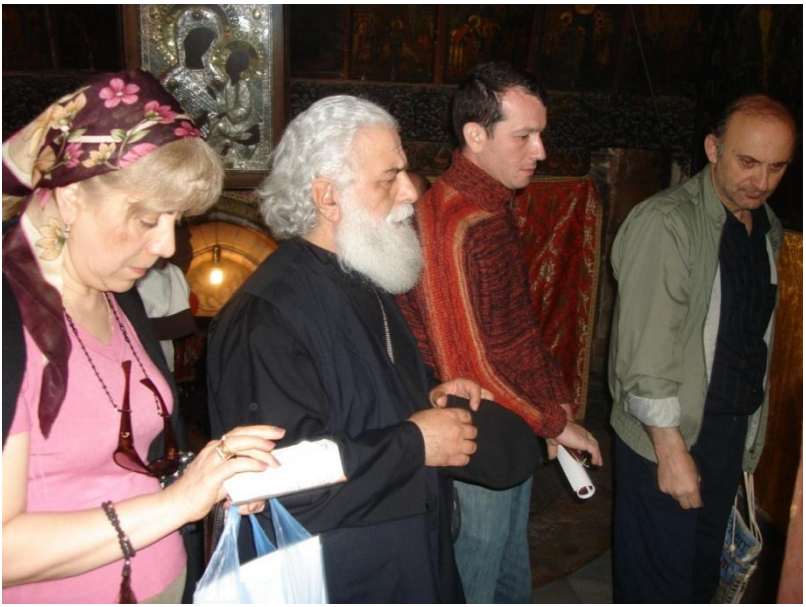
ფოტომატეანე